

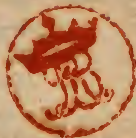
PHILIPPVS DECIVS IN TIT. FF. de Regulis Iuris.

Cum additionibus D. HIERONYMI *Cuchalon Hispani. Et cum recente & perutili Auctario, & Annotationibus analyticis* CAROLI MOLINAEI, *Censoris Iurisconsulti Parisiensis, ac in amplissimo Parisiorũ Senatu Aduocati, Theoriæ praxisq́; Iuris consultissimi, in gratiã & vtilitatem Iuris candidatorũ, totiusq́; Togati ordinis.*

Loca etiam amplius mille, quæ partim mutila, partim etiam indigesta erant, hac postrema editione restituta sunt. Cum INDICE multo, quàm ànteà, locupletiore.

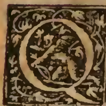

LVGDVNI.

Apud Antonium Vincentium,

1561.

CAROLVS MOLINAEVS IVRISCONSVLTVS PARISIENSIS LEGVM STVDIOSIS S. P. D.

Vanquam multis grauibúsque vrgear meditationibus, & studiis ea tandem conficiendi, quæ in epistolio liminari nostrarum in Alexand. Tartagni Responsa annotationum perstrinxi: vsqueadeò tamen in communem studiosorum vtilitatem propensus sum, præsertim ad iuuenum discendi cupidorum studia maturanda, vt nec λεπτολογήματα quidem auerser, si qua potioribus studiis meis non officiant, & aliquid interim vtilitatis studiosis af-

ferant. Cuius vel hanc annotatiunculam testem prodúco. Typographus perutilem hunc Decij commentariolum nouis typis excusurus, rogauit, vt ex his quæ dudum in libris meis præterito analytico studio regesta habeo, quædam breuium annotatiuncularum vice delibarem. Quod cùm obiter & subcisiuis horis liceret, nec lectoribus onerosum nec inutile videretur, libens ita executus sum, vt libellus non turgidior, sed vtilior euaderet: hanc enim quantulancunque occasionē studiis com modandi spernere aut prætermittere nolui. Superest vt hunc subcisiuum laborem nostrum vobis dicatum boni consulatis. Omitto quàm multos in priore impressione deprauatos locos integritati suæ restitui. Cæterùm studiosos monitos velim, ne ob has fortè mi

nutias

nutias seueriora me studia mea deseruisse suspicentur. Ea enim mihi ad labores nato, quantò Reipublicæ vtiliora, vtcunque difficiliora, tantò potiora, priuatis etiam commodis antiquiora, habentur. Aduersus necessitatem ne dij quidem pugnant. Sed mihi jam ab octo annis omni fauore destituto aduersus innumeras calamitates luctandum fuit. Breui tamen futurum spero, vt otiosum me non fuisse luculenter experiamini. Valete.

καὶ εὐτυχοῦντες
διατελεῖ-
τε.

INDEX COPIOSISSIMVS IN ENARRATIONES D. PHILIPPI DECII,

in titul. ff. de Regulis Iuris, omnia, quæ scitu digna sunt, complectens: cuius primus numerus paginam, mox sequens numerum marginalem denotat.

Actio

Con

Deli

Dubit

Factum

Lega

te

Rest

INDICIS FINIS.

INDEX LEGVM, ET PARAGRAPHORVM.

Ferè

Omnis

FINIS INDICIS LEGVM, ET PARAGRA- PHORVM.

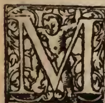
D N.
PHILIPPI DECII
MEDIOLANENSIS, IVRIS VTRIVSQVE DOCTORIS CELEBERRImi ac doctissimi, Regiíque Senatoris, enarratio in Tit.

De Regulis Iuris.ff.

CVM *solitis Additionib.* HIERONYMI *Cuchalon Hispani. Et Annotationibus analyticis* CAROLI MOLINAEI *Iurisconsulti Parisiensis, recenter adiectis.*

In Rubricam Argumenta.

1 Clausula generalis nonnunquam ad specialiter enumerata subiicitur, eadem omnia comprehendens.
2 Clausula generalis subiecta, ad enumerata specialiter minimè referri debet.
3 Regula non ius ipsum constituit, verum ex prius constituto iure ipsa elicitur.
4 Clausula siue titulus generalis aliquando statim in principio, quandoque etiam in fine collocatur.
5 Genus ipsum cognitioni prius obiicitur, quàm species.
6 Vocabula non eo sunt numero, vt rebus ipsis respondere valeant.
Regula in iure variis sumitur acceptionibus.
7 Regula qua ratione pro ordine absolutè sumatur.
8 Regula pro ratione adiuncti interdum accipitur.
9 Regulæ iuris, hæc duo verba, dupliciter in iure sumi possũt.

MAXIMA & incomparabilis videtur præsentis tituli vtilitas: & ex eo facilè iudicari potest, quòd vtriusque Iuris cẽsura in regulis, aut regularum exceptionibus resoluitur. Idcirco studendo vtilitati vestræ quantum possum, eius interpretationem in lectionibus extraordinariis videbimus. Et quia in regulis breuiter proceditur, in qualibet regula eius resolutionẽ conclusiuè & ad text. explicabo.

¶ †Primò continuatur iste tit. vt in gl. dum inquit, non esse nouum vt quibusdam specialiter enumeratis generalis clausula subiiciatur, quæ omnia comprehendat. l. si seruus seruum. §. inquit lex. in versi. sed non est nouum. ff. ad leg. Aquil. facit tex. in c. qui ad agendum. de procu. in vj. & in c. quoniam contra falsam. de proba. 1

¶ Sed tamen in casu isto non bene adaptatur quod glo. dicit, quòd omnia comprehendat. †Nam generalis clausula [a] quæ subiicitur, non refertur ad præcedentia, de quibus specialiter dictũ fuit. l. doli clausula. ff. de verb. obli. l. sanctio legum. ff. de pœnis. l. alimenta. §. basilicæ. ff. de alim. & ciba. lega. l. quid sit fugitiuus. §. quod aiunt. cùm gl. ff. de ædil. vnde esset supplendum, quòd omnia comprehendat quæ non sunt specificata. Et ideo continuatio melius adaptari potest. 2 A

a Quando generalis clausula comprehendat casus speciales, vide Abbat. ca. sedes. de rescript. in fin. col. & ibi Dom. Phil. pe. colum. Hiero. Cucha.

¶ † Primò, vt colligitur per glo. in rub. eod. tit. in vj. Nam cum regula ex iure prius scripto colligatur. l. j. infrà eod. conueniens fuit quòd vltimo loco hic ponatur. facit glo. instit. de actio. in prin. dum ibi ponit continuationem. Et quod no. Bal. in l. j. in prin. per illum tex. ff. de iusti. & iur. Vel secundò, vt Abb. dicit in rub. extra. eod. in antiquis. quia pro decisione casus concurrentis prius ad casus particulares recurritur si reperiantur, & in subsidium ad communes regulas Iuris, meritò titulus iste hîc reseruatur. 3

¶ Circa continuationem glo. opp. secundùm glo. in rub. eod. tit. in vj. † Quia non videtur verum quòd generalis clausula siue titulus generalis vltimo loco reseruetur: quia plerunque à principio ponitur titu. generalis, vt patet in rub. extra de proba. & de reb. eccle. non alie. & in rub. de seruit. & in rub. de bo. pos. cùm simi. glo. respondet in d. rub. eod. tit. in vj. quod in isto tit. hoc factum fuit, vt ostenderetur quod ius non sumitur ex regula sed quòd regula ex iure sumatur. l. j. infrà. eod. & s. dictum est. Et ista responsio videtur bene procedere quantũ ad situationẽ istius tit. Sed per hoc non respondetur ad quæsitum gl. de aliis tit. general. cui plerunque præmittuntur. Vnde aliter respondendum videtur, vt dicamus quòd quando Legislator magistraliter procedit tradendo doctrinam ad instructionem iuuenum à generali titulo inchoandum est: †quia ad cognitionem specierum debet præcedere cognitio generis, vt no. Bald. per illum 4 5

illum tex.in l.j.no.ff.si cert.pet.facit tex.in l.j.in prin. & & quod ibi Bald.ff.de iusti.& iure. Et hoc modo bene procedit generalis tit.de prob.de serui.de bo.pos.cum si.Sed quādo clausula generalis ponitur post aliquos casus spe-
A ciales,venit ad ampliandum[a]: quia omnes casus specifi-
6 cari nō possunt: †quia plura sunt negotia quàm vocabula.l.natura. ff. de præscri. verb. Et tali casu vltimo loco clausula generalis ponitur.d.c.qui ad agendū.d. l. doli clausula.cū si.Ista tamen latiorē postularent indaginem, quia vario modo iura loquuntur:sed quia incidenter hic occurrit,non insisto.¶ Vlterius ad intelligentiā præmittendum est, ꝙ regula sumitur dupliciter,vt no.Bar. in l. j.in prin.ʃ.eo. Et pluribus aliis modis regula dicitur: vt tradit Archi.iij.dist.c. regula. ¶ Et breuiter placet vt di-
7 camus† ꝙ regula absolutè pro ordine[b] accipitur, eo ꝙ
8 regat & rectè ducat:vt colligitur in d.c.regula.iij.dist.in prin.variatur tamen secundū subiectam materiā, vel ratione qualitatis adiunctæ.Nam quandoque pro modo & ordine viuendi accipitur.d.c.regula post prin. Et isto respectu quęlibet lex,etiā laicorū,regula appellatur.lib.ij. in fi.ʃ.de legi.& in proœ.Decret.in prin.in vers.ideòque. Quādoque pro ordine ecclesiasticorū.xlvij.dist.in c.quo-
8 niam. †quandoq; ratione adiuncti declaratur:vt quando dicitur Regula Minorū. liiij. dist.in c.multos. ibi secundùm regulas patrū.& xij.dist.in c.de his.ibi, regulas magisterij,& in c.quemadmodum,§.fi.de iureiur.ibi,secundùm regulā Euangelij.Et facit tex.lxj.dist.in c.bene nouit,dum loquitur de sacris regulis.Ad idem tex.in §.sancimus.in auth.quomo.opor.episc.& in auth. de monach. in §.fi Et sic patet quòd regula semper ordinem significat:& secundùm subiectam materiā variatur,vel ratione
9 adiuncti, vt hic elicitur de regu.iuris. † Et ista verba,de regulis iuris,duobus modis intelliguntur: transitiuè,& intransitiuè: vt not. Bar. in l.j.infrà. eod.& ibi in ij.not. declarabitur.

a Ampliādū. Fallit vbi expressa mentio requirit, quia tunc quātuuis generalia non sufficiunt.glos. Geminia. Phil. Fran.c.inquisitores.de hære. in vj.Gemin. c. quia periculosum de sen.excom in vj.Mathe.Affli deci. Neapo.220.nu. 16. & quando etiam vniuersalia restringunt vide Oldra. q. cxlviij. in fine. Alberic.j.parte statu.q. xvj. in fi.Ioan.And. in mercu.in generali eo.in vj. Iasl.j.colū. iij. de lega. j. Aym.consi. iij. consi lxx.C.M.

b Ordine.Qui dicantur propriè habere regulā, vide Philipp. Franc. in rub.eod. tit.li. vj. Hiero. Cuchalon.

PHILIPPVS Decius Valentiæ.

In regulam primam Argumenta.

1 Regula Iureconsulto Paulo quid dicatur,& quid Sabino.
2 Regula breuē cōtinere debet narrationē, & velutisummariā. Leges regulam tradentes nil superfluum admittere solent.
3 Breuitas in cūctis rebus cōmēdabilis, veluti prolixitas odiosa.
4 Obscuritas breuitatis prætextu non admittenda.

Claritas seu perspicuitas ipsam legem maximè decet.
5 Regula ex iure colligitur, non autem ipsum constituit.
6 Regula superuenietes cõtinet casus, veluti gen' suas species.
Regula ipsa nixus, in casibus non definitis intentionem fundatam habet.
7 Sententia secundum regulam proferri debet, ni contrarium sit probatum.
8 Regula seu dispositio generaliter loquens, personas etiam priuilegiatas includit.
Statutum vniuersale in causa dotis aut etiam militis locum sibi vendicare potest.
9 Statutum disponens instrumenta publica non probare nisi registrata, non intelligitur de instrumento dotis.
10 Regula quare causæ coniunctio dicatur.
11 Plerunque dictio, quam ob causam regulam faciat.
Præsumptio à cõmuniter accidentibus ortum habere solet.
12 Regula ex oratione vniuersali aut etiam indefinita ferè semper constituitur, & nume.16.
Indefinita à lege prolata, vniuersali est æquiparanda.
13 Regula cõmunis ex benignitate procedens quãdoq; excluditur, veluti, etiã naturalis æquitas pacta suadẽs esse seruãda.
14 Regula aliquando vitiata, suo ipsa officio priuatur. & nu.19.
15 Dispositio generalis latius ipsa patet quàm regularis.
17 Testes ante litis contestationem regulariter non admittendi.
Indefinitè aliquid dici aut fieri, idem est quod generaliter.
18 Generaliter aduerbium, strictius est aduerbio vniuersaliter.
Venalia in legato vniuersali cõtinentur, in generali non itẽ.
20 Exceptiones tametsi contra regulæ dispositionẽ esse dicuntur, de genere tamen regulæ conuincuntur.
21 Exceptiones quibus casibus regulam cõfirment. & nume.22.
23 Legatum generale, quæ in domo sunt venalia includere non præsumitur.
24 Exceptio regulæ restringendæ gratia fuit adinuenta.
25 Procurator generaliter ad omnia constitutus, nil potest in his quæ mandatum speciale requirunt.
26 Princeps excipiens casum quo non vult tertio præiudicare, præsumitur in cæteris velle præiudicare.
27 Interpretatio eatenus fieri debet, quatenus valeat actus, non autem pereat.
Exceptio regulam qualiter ampliare dicatur.
28 Regula per exceptionem non ampliatur, quando verba regulæ repugnant.
Regula statuti qualem recipiat exceptionem.
29 Regula generalis ꝓ qualitate exceptionis extẽsionẽ patitur.
Episcopus vicario omnia, quæ ipse potest, concedens, non censetur concessisse seruata sibi specialiter.
30 Exceptio quibus casibus regulã ampliet, & quibus restrĩgat.
31 Regula ampliatᷣ vigore exceptiõis, vbi sequitᷣ correctio iuris.
32 Exceptio in quibusdam admissa, ad similes casus est porrigenda. & nume.35. & 36.

33 Renouatio priuilegij vel instrumenti quare specialis casus di catur.
34 Exceptio vna quando reliquas tollere credatur.

REGVLA PRIMA. PAVLVS.

1 *REGVLA est, † quæ rem, quæ est, breuiter enarrat: non vt ex regula ius sumatur: sed ex iure, quod est, regula fiat. Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur, & (vt ait Sabinus) quasi causæ coniunctio est: quæ simulcum in aliquo vitiata est, perdit officium suum.*

ISTA lex non summatur, quia eius dicta sunt pro summario. Et diuiditur per glos. in quatuor partes, prout quatuor ponuntur dicta quæ de se patent: ex quibus colligam quatuor not. & in his totam materiam l.complectar.

2 ¶Primo noto ibi, breuiter enarrat, † q in regula breuis narratio & summaria esse debet. Et ideo per illũ tex. dicit Bal. in l. Gallus. §. j. in iij opp. ff. de libe. & posth. quòd in legibus tradẽtib. regulã nihil superfluũ esse debet. Et dictũ Bal. intelligitur maximè procedere in legibus tradentibus regulã: quia idem est in aliis legibus, in quibus omnis superfluitas reiicitur: vt no. Bal. per illũ tex. in l. j. ff. quod met. cau. facit tex. in §. quibus. in j. constit. C. vbi Bal. & in procem. Decretal. pen. §. ibi, resecatis superfluis.

3 †Et generaliter etiã in aliis breuitas cõmẽdatur. l. fi. §. j. C. de app. l. fi. §. de precib. impe. offe. & l. fi. C. de dona. facit tex. in l. j. in princ. ff. de offi. præf. præt. xxij. dist. in prĩ. & lxij. dist. in prin. Et ideo dicit gl. j. in l. j ff. q met. cau. q gaudent breuitate Moderni. facit tex. in l j. §. si cer. pe. ibi, pauca. & in l. j. de præscript. verbis. ibi, agam paucis.

4 ¶ Et hoc intelligitur † dũmodo obscuritas nõ inducatur: vt no. Bal. in l. fi. C. de app. Et ne cõtingat quod Horat. dicit: Dũ breuis esse laboro, obscurus fio: vt per glo. in proœ. Digest. col. pe. in verb. cõpendiũ. Obscuritas enim reprobatur. l. si legatario. §. fi. ff. de fideic. li. l. ita fidei. ff. de iur.
A fisc. Et præsertim in lege [a] quæ debet esse clara. iiij. dist. c. erit autẽ lex. & ca. fi. de constit. Et nihil magis propriũ est legis, quàm claritas. §. nos igitur. in auth. de testa. imper.

a In lege. Sed. an tũc quis excusẽt ab ignorantia eius, vide Abb. & doct. c. fi. de cõstit. Hierony. Cuchalon.

a Regula. Adde glo. & Doct. in rub. de reg. iur. in vj. & Bald. in sua Margarita. in verb. regula. Hieron. Chuc.

b Transitus. Scilicet in aliud subiectum, sed est vnicum & idē subiectum. simile, cum dico personam Petri intelligitur intransitiuè, id est quæ est Petrus. Idem cum dicitur donum fidei, id est quod est fides. est enim donum & opus Dei in nobis. Ephesior. 1. Philip. 1. & ii. Petr. 1. sed cum dixi donum Dei, verba stant trāsitiuè: qa aliud est res data, aliud dator hæc verba transitiuè sunt termini Grammaticorum & Logicorum, quib. frequēter vtuntur Theologi scholastici, vt apud Thom. Aqui. in tract. Fallac. cap. x in falla. amphibologiæ. quos terminos primus omnium Dec. noster ad scientiam legalem transtulit, nec sine fructu. do exemplū in ca. quanto. de diuor. vbi Canonistæ multum laborant in distinguendo inter matrimoniū & ius matrimonii. sed ineptè & frustrà, quia ibi illa verba Ius matrimonii, stant intransitiuè, id est ius quod est matrimonium, de quo per Alphons. Tostad. 1. Reg. 8. q. 12. Car. Mol.

¶ Secundo not. ibi, ex iure, quod est, regula fiat, † quòd re- 5
gula[a] non facit ius, sed ipsa colligitur ex iure quod est. Et
istud verum est quo ad illos casus qui regulā præcedunt,
ex quibus ipsa regula cōstituitur & formatur: & hoc mo-
do dicitur regula iuris trāsitiuè: quia de regula fit transi-
tus ad ius, ita quod ius est separatum & distinctū ab ipsa
regula. Secus est quo ad alios casus qui ante regulā de-
terminati non reperiuntur, in quibus regula facit ius: vt
patet in regula Catoniana, quæ dicitur regula iuris. l. cū
legato. ff. quandó dies leg. ced. & facilius, vt no. in l. j. ff. de
reg. Cató. Et videmus quòd sæpenumero fit decisio casus
occurrentis per regulam iuris. c. inter dilectos. de fid. in-
stru. in fi. c. si diligēti. de for. cōpet. cum sim. vt per glo. in
rub. eo. tit. in vj. Et isto casu dicitur regula iuris intransi-
tiuè: quia ipsa regula immediatè est ius. & non fit transi-
tus:[b] quia tali casu ius non est distinctū & separatum ab B
ipsa regula. Sed ius & regula[c] est vnum & idē, Et ita col- C
ligitur ex his quæ Bar. hîc dicit post glo. & alios quos re-
fert. Et idem Bart. in l. j. ff. de reg. Caton. & no. per glo. &
Dy. in rub. eo. titu. in vj. Et in isto casu non cōprehendun-
tur alij casus per viā extensionis, iuxta l. j. nō possunt de
legib. sed ab ista regula quæ facit ius, immediatè inclu-
duntur: † quia sicut genus cōprehendit species propriè, vt 6
not. Bal. in l. ij. C. de iure aur. annul. facit tex. in l. semper
in generalib. j. eo. ita regula complectitur casus qui post
regulam superueniunt. Vnde in casibus nō determinatis
fundatam habet intentionē ille qui habet regulam pro
se:[d] vt not. per glo. in l. omnis diffinitio. j. eo. & in rub. eo. D
titu. in vj. Et ideo dicit Barto. in l. quoties. ff. si quis caut.

c Regula. Ergo videtur quòd sententia lata econtra regulam sit ipso iure nullá, sicut quando est lata contra ius: vt in l. i. & ii. C. quando prouoc. non est necesse. & cap. i. de re iudic. de quo vide eundem dom. Philip. c. consuluit. Io. i. in finalibus verbis de appel. Hieronymus Cuchalon.

d Pro se. Alexand. consi. lxxix nume. 5. lib. vii. latè Andr. Tiraq. in tract. Retract. proxi. §. i. glo. ix. nu. ccix. Car. Mol.

quòd

a Priuilegiatas. Idem Deci. in l. pactum quod dotali. colum. ii. C. de pact. in l. ii. C. vnde libe. in c. cum ordinem col. ii. c. licoes. col. v. de rescrip. in consi. v. Sed contrà facit Ias. l fi. colum. fin. C. de inoffic. testamen. l. i col. ii. ff. solu. matrimo Deci consi ccccxcvi. nu. ii. Alciat. in l. generali. §. de verbo. signifi. vbi limitat, nisi priuilegium tolleretur. Carolus Molinæus.

quòd res dicetur certa esse pro eo qui habet regulã pro
se. Et idem Bar. in l. ij. col. j. ff. si quis in ius voc. vbi alleg.
Inno. in c. præterea de dilat. Et hoc dictũ pro notab. reassumit Matth in not. xix. no. quòd sententia. cũ sim. vt dixi
in consi. viij. in princ. Et dicit Bal. in c. j. in ij. col. de alien.
7 iud. mut. caus. fac. † quòd secundũ regulã pronuntiãdum
est, nisi contrarium probetur. Allegat not. in l. qui restituere. ff. de rei vendi. Et idem Bal. in l. si tutor. in fin. C. de
ser. com. manu. Albe. in ij. parte statutorum. q. clviij si ex
forma statuti. circa fi. bene facit tex. in l. ab ea parte. ff. de
probat. & in l. suus quoque. in versic. puto generaliter. §. de hære. instit. & in c. ad decimas de resti. spol. in vj.
¶ Et ampliatur ista conclusio vt regula etiam attenda-
A tur cõtra personas vel causas aliàs priuilegiatas[a], † quia
8 regula & dispositio quæ generaliter loquitur, etiã com-
B prehendit personas priuilegiatas[b]: vt not. Bal. per illum
tex. in l. in fraudem. in fi. de testa. mili. Et facit text. in ea. l in §. si quis. & quod ibi colligit Bald.
¶ Ex quo infert. quòd lex vel statutum generale etiam
C habet locum in causa dotis[c] vel contra milites. Et hoc verum esse intelligitur, nisi loquatur in tali materia in qua causa vel persona priuilegiata sit. Et ita loquitur & procedit quod not. Salic. per illum text. in l. fi. in princi. in
9 ver. ex quo not. bonum argumentum. C. de iure dot. † vbi
inquit, quòd statutum generaliter disponẽs quòd instrumenta publica non probent, nisi registrata fuerint, tale statutum non habet locum in instrumento dotis. Et bene dicit Salic. per illum text. vbi patet quòd in tali materia causa dotis priuilegiata est: quia, vt ibi dicitur, causa dotis non debet insinuari. Secus ergo est si causa dotis non esset expresse priuilegiata: quia tunc in statuto generali includeretur per suprà dicta. Et latius dixi in consil. v vbi ita consului Florentiæ. & dixi etiam in l. ij. C. vnde liberi. Et ad prædicta videndum est quòd scripsi in c. consului el j. de appel.
10 ¶ Tertiò noto ibi, quasi causæ coniunctio. † quòd regula
est cõiunctio causæ, id est rationis. Regula enim consti-

b Priuilegiatas. Et quòd dispositio generalis tantum valeat respectu omnium quantum specialis respectu quorundã, vide de Pau. de Ca. in l. qui ædificium. ff. de seruí. vrb. predio. Et quando dispositio generalis censeatur etiã disponere in casib. specialiter promissis, vide eundem Paul. de Cast. in l. i. §. hoc autem. ff. de oper. nou. nunt. Item an in dispositione generali veniant illicita, idem latissimè tractat in l. si quis. ff. de condic. instit.

c Dotis. Contrarium latè domi. And. Tiraquel. in tractat. Retract. proxi. §. i. glos. xxiiii nu. 91. cũ sequenti. Car. Mol.

tuit coniungendo rationẽ pluriũ casuum eandem rationem habentium. Et sic rationes quæ erant plures numero in quampluribus & variis casibus, ad vnum per traditionẽ regulæ rediguntur: vt glo. & doct. hîc dicunt, & in rub. eo. tit. in vj. Et not. Archi. in c. regula. iij. dist. Et talis regula cõstituitur ex his quæ vt plurimum ita se habent. arg. l. nam ad ea. de legib. ita glo. not. concludit in l. Iulianus. §. j. in verbo plures. ff. de act. emp. † Et ideo dictio plerunque, regulam facit: vt not. Albe. in q. clviij. in ij. parte statutorum. alleg. l. plerunque. ff. de iur. dot. Et idem Alber. in Diction. in verbo plerunque. vbi allegat bonum tex. in l. j. §. j. & plerunque ita est. s. de tut. & rat. distr. & in l. iij. s. de offic. præfect. vig. Et ad idem est tex. in §. fin. instit. de legit. patron. tut. Sic etiam præsumptio insurgit à communiter accidentibus: vt no. per glo. in l. neque natales. C. de probat. cum simi. vt dixi in c. præsentia. col. xvj. de probat. 11

¶ † Similiter regula constituitur ex oratione vniuersali, vel indefinita: vt declarat glo. & Bart. hic & glo. Dy. & Doct. in rub. eo. tit. in vj. Nam indefinita prolata à lege, æquipollet vniuersali, [a] vt not. Barto. in l. si pluribus. de leg. j. & glo. in c. vt circa. in prin. de elect. in vj. Et not. quod dicit Bart. hic, & in d. l. si pluribus quòd indefinita æquipollet vniuersali ex interpretatione. allegat l. si seruitus. ff. de serui. vrba. præd. ibi, humanius est verbo generali omne lumen significari. Et Doct. communiter ita tenent. 12 A

a Vniuersali. Adde latissimè Dyn. in rubri. isto titu. & ibi per Anchar. & Philip. Franc. & docto. in l. si ita. de lega. ii. Alex. consi. vii. in i. volu. & in consil. cx. eod. volu Hierony. Cuchalon.

¶ Nouissimè tamen Barth. Soci. in contrarium inducit tex. in l. ij. ff. de liber. & posthu. vbi ipse dicit quòd ibi in materia odiosa: [b] indefinita non equipolleat vniuersali ex benignitate. Ergo videtur quòd regulariter æquipolleat vniuersali de proprietate verborum. Sed responderi potest quòd ibi loquitur de benignitate particulari ratione odij, & excluditur regula communis, quæ tamen etiam de benignitate procedit. † sicut dicitur quòd æquitas naturalis suadet quòd pacta seruentur. l. j. in princ. ff. de pact. Et eadem æquitas naturalis suadet, quòd quandoque pacta non seruentur in aliquo casu particulari. in l. j. in princi. ff. de minoribus. B 13

b Odiosa. idẽ quando nõ est eadẽ ratio Philip. Corne. consil. cxl. libr. iii. Philip. Francus. c. ii. colum. i. de rescript. in vi. Car. Mol.

¶ † Quarto noto ibi causa in aliquo vitiata est, quòd regula quandoq; vitiatur, & tunc perdit officium suum. Et sic sunt duo dicta. Circa primum facit: quia regula & illud quòd regulariter fit plerunque habet exceptiones: vt inquit glo. in rub. eo titu. in vj. Et not. Abb. post Cardi. per illum text. in ca. quoniam frequenter. in princi. vt lit. non contest. facit tex. in l. regulariter. ff. de pet. hære. in l. regula. ff. de iur. & fac. igno. in c. penul. de re iudic. cum concor. vt tradit Ioan. And. in rub. extra eo. titu. in antiquis. 14

¶ Secus

a Regulariter. Alexã.c.synodum.xvii.distinct.quod rectè reprobat Dec.hic,& in ca.nam concupiscentiam.lect.ii.col.ii de constit.C.M.

b Venalia. Caue,quia imo Bart.ibi tenet quòd veniunt in generali legato,nisi dispositio restringatur ad res existentes in certo loco,quia tunc nõ veniunt merces,etiam in vniuersali, quia non censentur in loco Et sic in hoc non est differentia inter generale & vniuersale. Idem Lancelot.Dec. ibidem. Bal. l. cum tabernã. in princ.de pignor. Alexã.in l si cõstante.in prin.in iii.q.iii. part. princi.solu.matri.& cõsil. xxx. nu. 16. li v.cõsi.clxvii. num.2. lib.vii. Mat.Affli.deci.Neapol.cvi. nu.6.Ant. Negusant.tract pignorum. part. ii.mẽbro.2.nume.xiiii. C. M.

¶ Secus est si generaliter aliquid disponatur:quia tunc o-
15 mnia sine aliqua exceptione includuntur.† Cum plus sit
A disponere generaliter,quàm regulariter [a].vt no.Abb.per illum tex.in c.venerabilẽ.de elect.ibi,regulariter & generaliter. Et idẽ Abb.dicit in d.c.quoniam frequenter.in prin.quem Mod ibi sequuntur. Sed ista differẽtia,quam
16 Doct.communiter tenent,nõ videtur vera,† quia regula constituitur ex oratione vniuersali vel indiffinita, vt s. dictum est. Ergo regula vel verbũ regulariter,videtur significare vniuersaliter vel indefinitè.hoc est generaliter,secundũ quod verba regulæ loquuntur. Et probatur
17 in d.c.quoniã frequẽter.in prin.† vbi dicitur,quòd regulariter ante litem cõtest.testes nõ recipiuntur. Et ista regula habetur indefinitè in rub.vt lit.non cõtest. Et sic regulariter & indefinitè pro eodẽ ibi ponuntur.ergo idem videtur de verbo generaliter,quia indefinitè & generaliter idẽ est:vt colligitur in l.j.§.& generaliter.ff.de leg.
18 præstand.† Et hoc idẽ cõfirmatur: quia minus importat verbum generaliter,quàm vniuersaliter:vt not.Bar.in l. generali.§.vxori.ff.de vsufru.leg.in fi.vbi inquit ꝙ in ge
B nerali legato nõ includũtur venalia [b]:secus est in vniuersali. Ergo nõ videtur verũ,quòd verbũ generaliter excludat exceptiones,quia idẽ importaret quod vniuersaliter.
19 ¶ † Circa secundũ dictum, quòd regula perdit officium suum si in aliquo vitiata sit. Et in effectu sensus est,quòd exceptiones sunt contra regulam:id est,cõtra illud quòd in regula disponitur,vt hic.& in l.in his.vbi Barto.ff.de legi. Et not.Ang.in consi.ccxc.Thema est.col.iij.
20 ¶ † Et licet exceptiones sint contra dispositionem regu
C læ,sunt tamen de genere [c] regulæ:quia si regula loquitur de homine,etiam exceptio debet fieri de homine. Et non esset cõgrua exceptio si dicitur, Omnis homo currit, nisi asinus:vt cõcludit Dy.in rub.eo.tit.in vj.circa fi.Bar. hic,& in d.l.in his.ff.de leg. Et propter hoc,quia exceptiones sunt de genere regulæ,dicimus quòd exceptio decla
D rat [d] regulã: quia ex qualitate exceptionis declaratur,de quo genere regula loquatur.l.nam quod liquidè.ff.de

c Genere. Siue de terminis regulæ. Barto. Bald.l.si eam. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. Ancha.in rubri.eo. in vi. Dec.l.i.colum. xix.de offi.eius cui manda.est iurisdic. Iaf.cõsil. lxix. lib.iii. Car.Mol.

d Declarat. Alexan.consil. xxxvi.col.i.lib. xvi.Car.Mol.

penu leg. Et hoc modo per illum text. ad declarationem regulæ arguit Alexan. in l. senium. C. qui test. fac. pos. & Rom. in consil. cxvij. circa id. † Similiter licet exceptiones sint contra regulam in casibus exceptuatis: tamen in aliis in casibus non exceptis, exceptiones confirmant [a] regulam: vt not. Bartol. in l. quæsitum. §. denique. ff. de fund. instr. & in §. vt autem. vbi glos. & Barto. in authen. de non alien. col. ij. facit tex. in l. tribunus. §. fi. ff. de testa. milit in c. nonne. de præsumpt. & xxxij. q. vij. in c. dominus. & not. Ang. in consi. ccxxxix. quidam emptores. & in consi. ccxc. s. alleg. & Rom. in consi. cccxxxvij. quo ad primum. Et ratio videtur: quia regula sub generalitate omnes casus includit. Vnde si aliqui casus specialiter excipiuntur, alij remanent sub regula. argu. l. cũ prætor. ff. de iudic. in l. maritus. C. de procura. xxv. distin. ij. in c. qualis. ¶ † Sed quo ad alios casus qui sub regula non includuntur, exceptio non firmat regulã: quia non facit [b] quòd regula extendatur ad ea quæ aliàs nõ facta exceptione sub regula comprehensa non fuissent: vt est text. not. in l. generaliter. §. vxori. vbi Bart. ff. de vsufru. leg. † Nam in legato generali eorum quæ in domo sunt, non veniunt venalia. d. l. generali. §. Idem quæsiit. l. si chorus. §. j. l. si ita legatum. de legat. iij. Si ergo testator legauit vsumfructum eorum quæ in domo sunt, non veniunt lanæ venales quæ in domo sunt: vt est casus in d. l. generali. §. vxori. vnde exceptio ibi facta de argento, licet confirmet regulam, vt s. dictũ est, non tamẽ ampliat vt sub illo generali legato res venales includantur: quia aliàs in tali legato nõ cõprehendebantur Et idem dicit Bar. per illum tex. in l. Lucius. §. i. ff. ad Trebel. Florian. in l. mora la j. §. j per illum tex. ff. de vsur. Et not. Abb in ca. in nostra. per illum tex. de sepul. cum simil. vt latè congerũt Moder. in d. c. quoniam frequenter Et vltra dicta ibi hoc tractat Signorol. in consil. viij. quæstio proponitur. ver. secundò præmitto. Imo. in consil. lxxxiiij. visa. Ro. in consil. cvij. s. alleg. & in consi. ccclxxxix. circa primum. col. fin. Abb. in consi. xx. casus in effectu. in fi. lib. ij. & in consi. lxij. in cõtrouersia. colũ. v. eod lib. ij. Aret. in consil. cxliiij. visa. col. ij. Alexan. in consi xxxix. viso statuto. col. iiij. lib. iiij. & in consi. cvj. visis. col. iij. lib. v. And. Sicul. in consi. xix. col. iij. lib. j. & Marian. in consil xlvij. in princi. col. ij. & Corne. Perus. in consi. lvij. placet. lib. j. Et huius conclusionis ratio

a Confirmãt. Dec. consi cc. lxxx. iiii. col. & Alci. de verbo. sign lib. ii pag. lu. & allit in his quæ essent con tra ius Alexan. consi. cxlv. nu me. ii libr vii. Car. Mol.

b Non facit. Albe. in l. fin. per illum text. s. ad Trebel. Alexan. consil. xxviii. num. 11. lib. i. vbi dixi. Stepha. de Phed. de interpret. ii. part. ii. pagi. cxxiii. Deci. in rubri. de probat. col. ix. consi. ccclxxix. col. ii. Ca. Mol.

a Secus hoc est falsum, & omnino destruit precedentem conclusionem veram. Et est contra text. §. vxori. vbi argentum erat de rebus quæ alias non veniebant in generali legato, etiam si non fuisset exceptũ, & tamen non ampliat ad reliqua non expresse excepta, vt etiam dixi ad Alex. consil xxxvj. nu. 3. lib vij. C.M.

b Ampliat. Idem Dec. cap. cum dilecta. colũ. ij. de confir. vti. vel inutil. Ias. l. fina in fi. ff. quod quisque iur. l. nummis. de in lit. iur. l. properandum. colũ. 3. nu. 11. C. de iudic. facit Aret. consil. xxx colum. iiij. Nic. Euerard. in loc. legal. loco iij. ab excep. ad regul. Sed est falsum, & cõtrarium melius tenuit. Petr. de Ancha. in rub. de reg. iuris. in vj. ad fi. Steph. de Phederic. vbi supra citaui. C.M.

24 tio manifesta videtur: † quia exceptio facta est ad restrin-
gendam regulam: ideo illã ampliare non debet. l. legata
inutiliter. ff. de leg. j. l. si mancipia. de fund. instru.
¶ Et prædicta cõclusio vera est, & procedit quando fuit
facta exceptio de eo quod in regula continetur: quia tunc
exceptio satis operatur: quia regulam restringit, prout lo-
A quitur tex. in d. l. generali. §. vxori. secus [a] si exceptio facta
sit de eo quod in regula non comprehendebatur: quia tũc
ne exceptio superfluat & inutilis reddatur, regulam am-
pliare intelligitur secundum qualitatem exceptionis. gra-
25 tia exempli: † Si constituo procuratorem generaliter ad
omnia, non veniunt illa, quæ mandatum speciale requi-
runt. c. qui ad agendum. de procur. in vj. sed si facio procu-
ratorem ad omnia, nisi quòd iuramentum non possit de-
ferre. Et sic excipio vnum casum in quo speciale manda-
tum requiritur. Illa exceptio declarat regulam & ampli-
B at, [b] vt omnia alia includantur in quibus mandatum spe-
ciale requiritur. Ita cõcludit Dominic. post Lap. in d. cap.
qui ad agendum. §. j. de procur. in vj. & sequitur Alexan.
in l. fi. ff. quod quisque iur. Et dixi in c. consultationibus.
in fi. per illum tex. de offic. deleg.
¶ Et ad hoc facit quod not. Alex. in consi. ccxvj. nec argu-
26 endi. col. viij. in ver. x. considero. lib. ij. † vbi inquit, [c] quòd
C quando princeps excipit vnum casum in quo noluit ter-
tio præiudicare, ex tali exceptione declaratur & amplia-
tur intentio principis, quòd in aliis voluit tertio præiudi-
care. Ex quo infertur quòd in casu. l. generali. §. vxori. si fa-
cta fuisset exceptio de re venali quæ in tali legato aliàs
non comprehenditur. tamen virtute talis exceptionis re-
gula generalis legati etiam ad res venales extenderetur,
vt exceptio congrua sit & aliquid operetur. argumen. l. si
quando. de leg. j. c. si papa. de priuileg. in vj.
27 ¶ † Et quia in dubio interpretatio debet fieri vt actus va-
leat. l. quoties. §. eo. Ne isto casu habet obstare quòd exce-
ptio non debet regulã ampliare, cum facta sit ad istũ effe-
ctum vt regula restringatur, vt suprà dicebatur. Quia ex
D quo aliàs exceptio non valeret, [d] inducta ad diminutionẽ
oper

c Inquit. Sed malè, vt ibi dixi, & in locis præfatis. Carolus Mol.

d valeret. Imo satis valet ad maiorem expressionem, iuxta l. quæ dubitationis. infrà eod. C.M.

operantur argumentum quando aliter dispositio non potest habere locum.l.Proculus.ff.de vsufr.l.denique.§.interdum. Et ibi Bar.ff.de pecu.leg. Et ista declaratio sanè procedere intelligitur quando verba regulæ quæ debent ampliari non repugnant:quia generalia sunt,& de sui natura cõprehendunt exceptionẽ:vt patet in d.l.generali.§.vxori.& in quæstione in qua loquitur do.Alex.in locis.s.alleg. ¶ †Secus si verba regulæ repugnarent:quia tunc re 28
gula per exceptionem nullo modo ampliatur,sed potius exceptio inepta iudicatur & reiicitur:vt notab.tradit Pau.de Cast.in l.his.ff.de legib.vbi dicit quòd disponente statuto quòd debeat solui gabella de omni instrumẽto continente summam c.librarum,excepto instrumento procurationis.Et sic regula statuti loquitur de re æstimabili,& exceptio de re inæstimabili.Nam propter qualitatem exceptionis, regula statuti non extenditur ad instrumenta facta de rebus inæstimabilibus, sed potius exceptio ineptare putatur, secundum Pau.de Cast.quod ex eo videtur quia verba regulæ non conueniunt, quæ præcisè loquitur de rebus inæstimabilibus. Et in simili casu idem tradit d.Io.Bap.de S.Seuer.in l.omnes.populi.col.lxxvj.in ver.xv.quæritur.ff.de iusti.& iur.

¶ Sed in casu d.l.generali.§.vxori.& in quæst.in qua docto.& Alex.loquuntur in locis s.alle.†verba regulæ erãt 29
generalia,& secundũ qualitatẽ exceptionis extensionem patiebãtur. Et hoc modo varia doct.dicta adaptari & concordari possunt. Et secundũ istã resolutionẽ dubia[a] videtur decis. Pet.de Anch.in c.ij.de offi.vic.in vj.in ver. quæro,episcopus concessit.dicens, quod si episcopus vicario concessit, vt possit omnia quæ potest ipse episcopus, excepta collatione beneficiorũ,non tamẽ poterit alia quæ reseruata sunt episcopo. Et sequitur Aret.in consi.viij.abundè satis.in fi. Et Moder.in d.c.quoniam frequenter.in princ.

a Imò verisisima. A

¶ Nam cum exceptio facta sit de collatione beneficiorũ, quæ est de reseruatis episcopo.c.fin.de offici.vicar.in vj. talis exceptio videtur ampliare regulam ad omnia alia quæ reseruata sunt episcopo:quia verba regulæ non repugnant, sed conueniunt, dum dicitur, quòd omnia concessit per supra dicta,secundum Dominic.in d.c.qui ad agendum. Nam quando verba conueniunt, & restringuntur propter verisimilem mentem disponentis: vt in dicto c.qui ad agendum.& in dicto c.fi.de offic.vic. Et excipiatur

casus

casus in quo requiratur specialis prouisio. Et tali exceptione apparet de mente disponentis. Ideo verba generalia generaliter vt sonant intelliguntur: nec tali casu regula ampliatur. A Sed potius[a] dicendum est, quòd verba generalia non restringuntur.

a Potius. Imo quia fateor ꝙ exceptio non restringit per se in aliis: sed dico per d. §. vxori. quod non facit quin generalitas restringatur prout aliàs per se restringitur. C.M.

30 ¶ Et ex prædictis colliguntur tres conclusiones. † Prima est, quòd exceptio non ampliat regulam quando est facta de eo quod in regula continetur. d. l. generali. §. vxori. Secunda, quòd exceptio ampliat regulam si facta sit de eo quod in regula non continetur, quádo verba regulæ conueniant. vt not. Dominic. in d. c. qui ad agendum. Tertia conclusio, quod si verba regulæ repugnat, exceptio facta de eo quod in regula non comprehenditur, non ampliat regulam, sed vitiatur. vt not. Paul. de Castr. in d. l. In his.

31 † Et ad supradicta notandum est, quòd nunquam regula virtute exceptionis ampliatur, si correctio iuris sequeretur. vt est glos. in l. fin. ff. quod quisque iur. quæ ita intelligitur, secundum Alex. ibi. Eodem modo si absurdum resultaret. vt no. Alex. in cons. cvj. visis. col. iij. libro quinto.

¶ Postremò non est omittendum, quòd sicut regula limitatur non procedere in casibus exceptis, vt suprà dictum est, pariter non habet locum in casibus similibus:

32 † quia exceptio facta in aliquibus casibus, ad similes[b] B porrigitur. vt not. per glo. in l. j. C. de condic. indeb. & not. Bar. per illum text. in c. post translationem. §. quanquam. de renunt. Et ad hoc allegatur text. quem ibi Abb. ponderauit. in c. cum dilecta. de confir. vti. vel inut. Alex. tamen in l. si constante. in prin. col. vj. ff. solu. mat. dicit quòd ille text. non est casus exceptuatus à regula, imò procedit secundum regulam. vt habetur in c. fi. de fid. instru. Sed re-

33 plicari potest, quòd imò † renouatio priuilegij vel instrumenti videtur specialis casus ex quo fieri non potest sine causa. d. c. fi. Et facit tex in l. si quis ex argentariis. §. pe. ff. de eden. & text. in d. c. cum dilecta. expresse arguit à simili. Et Alex. ipse hoc modo arguit, allegando illum text. in l. singularia. col. iij. in versic. præterea. ff. si cert. pet. & in l. certi condictio. §. si nummos. col. j. eod. titu. & in l. j. col. xviij. versi. iuxta prædicta quæritur. s. de off. eius.

b Similes. Alexand. cons. xij. num. 5. lib. iiij. Dec. c. iurauit. col. ij. de prob. consil. cccclv. Imo consi. vij. C.M.

34 ¶ † Et pro vlteriori declaratione huius conclusionis habemus considerare duos casus. Primus est, in aliis exceptioni. quæ per alia iura includútur. Et tunc clarum est, quòd illæ non excluduntur, etiam si exceptio facta sit taxatiuè per dic

per dictionem tantum, vel duntaxat: quia propter hoc non tolluntur alię exceptiones comprehensę per alia iura: quia hoc modo alia iura corrigerentur, quod non est dicendum. vt not. Bar. in l. iij §. cum Titio. de adim. leg. in l. ob æs. post glo. C. de præd. min. & in l. serui nomine. ff. de vsucap. & in l. si constante. in princ. col. vj. ff. solut. matr. Et idem tradit Ang. in l. si hominem. §. in ędilitiis. ff. de ædil. edict. & in l. Paulus. §. hæres rogatus. versic. & hinc est. ff. de vsufr. & in l. ita nobis. C. de adult. Abb in d. c cum dilecta. col. ij. Alex in l. j. C. de contratabul. & in l. j. §. per seruum. ff. de acquir. poss. Et hoc etiam habet locum si verba taxatiua essent geminata. vt not. tradit Alexand. in consil. cxxx. in causa. col. iij. versi. nec obstat. lib. iiij.

¶ † Secundus casus est, quando aliæ exceptiones non includūtur per alia iura. Sed quæritur, an exceptio facta in vno casu, porrigatur ad alium similē casum per viam extensionis. Et tunc si exceptio factat sit taxatiuè, non videtur quòd ad alios casus extendatur. vt no Bal. in d. l. ita nobis. col. j. & in l. item videndum. §. fin. ff. de pet. hær. & in l. j. §. sed excipiuntur. in fi. ff. de fer. Et ad hoc faciunt quæ dixi in l. j. ff. de cont. tab. vbi conclusum fuit ꝙ dictiones taxatiuæ concludunt oēs alios casus de proprietate sermonis. 35

¶ † Si verò exceptio facta sit simpliciter in aliis casibus: tunc videtur habere locum cōclusio suprà facta, quòd ad similes casus porrigatur. Et hoc tamen altiorem postularet indaginem, quia pendet à profunda materia extensionis. Et talis conclusio procedit attento iure communi. Sed in statuto distinguitur, vt not. Abb. in c. ad audientiam. de cler. non resid. Et ex his prima regula expedita sit. 36

PHILIPPVS Decius Valentiæ.

In l. Fœminæ. Argumenta.

1 Munera ciuilia eadem dicuntur, quæ & publica.
2 Officium ciuile genus quoddam dicitur, sub quo reliqua officia comprehenduntur.
Mulieres deterioris sunt conditionis quàm viri.
3 Mulieres iudicare non posse, moribus est inductum.
4 Mulier si consuetudo sineret, iudicis officio fungi posset.
5 Consuetudo à pari procedit cum statuto.
Mulier principis indulgentia iudicare potest.
6 Priuilegio principis indui potest quod & consuetudine.
Mulier qua ratione magistratum nequeat gerere.
7 Vxor radiis mariti illustris effecta, vocatur aliquādo domina.
Mulier naturalis tantū viro legitimo nupta, efficitur legitima.
8 Abbatissa qualiter dignitatem cum administratione dicatur ha

tur habere.

9 Fœmina quare prohibeatur postulare.

10 Postulare qui nequit, in camera consilium dare poterit.

11 Prohibitio qualem admittat interpretationem.
Mulier pro alio intercedere Velleiano Senatusc͠osulto vetatur.

12 Statutum dictans neminem contra publicum instrumẽtum audiri, non includit mulierem.

13 Velleianum Senatusc͠osultũ in quibus casib. locũ non habeat.

14 Mulier procuratoris officio fungi nequit in iudicio. & nume. 15. & 16.

17 Compromissum in mulierem fieri haudquaquam potest.

18 Mulier quare tutrix esse nequeat.

19 Tutela quæ matri efficaciter competat.

20 Mulier filiis alienis tutrix dari nequit.

21 Mulier quo casu executoris officium suscipere possit.

22 Mulier nisi sit mater, bonis curatrix dari nequit.

23 Mulier tributorum exactrix esse non debet.
Mulier ab argentarij officio repellenda est.

24 Mulier in fiscum deferre non potest.

25 Mulier actionem popularem intentare non debet.
Mulier in testamento testis esse prohibetur.

26 Prohibitio quæ fit in testamento, an locũ habeat in codicillis.

27 Mulier in testamento ad pias causas testis admittitur.

28 Testes in codicillis an debeant esse legitimi, quemadmodum in testamentis.

29 Testamẽtum militis probari debet probationibus legitimis.
Mulier in testamento inter liberos testis admittitur, veluti in eo quòd fit ad pias causas.

30 Probatio ordinaria quando exigi dicatur. & num. 31.

32 Mulier in scriptura priuata testis reiicitur.

33 Mulier in causa criminali non potest testificari. & num. 34.

35 Mulieri in testimoniũ admissæ, minor fides habetur quã viro.
Mulieri tunc creditur, cum aliter veritas erui non potest.

36 Mulier in feudis non admittitur vt testis.
Mulieres in legibus aut statutis c͠odẽdis interuenire nequeũt.

37 Mulieres consuetudinem introducere non valent.

38 Mulier & si condendis legibus non adest, consilium tamen dare potest.
Statutum quod mulier non contrahat sine propinquorum consensu, qualiter intelligendum.

39 Mulier nec ad ordines promoueri, nec characterem recipere potest.

40 Monialis sacra vasa tangere, & incensum adolere non debet.

41 Mulier neque docere, neque prædicare potest.

42 Mulier à rebus spiritualibus prohibita, ius patronatus habere potest in ecclesia.

43 Mulier ob sexus fragilitatem c͠oditionis reputatur deterioris.
Quæstio à muliere veluti timidiore debet incipere.

44 Mulier in dubio prius mortua præsumitur quàm vir.

45 Statutum requirens alicuius autoritatem vel consensum, non

est de

est de fœminis intelligendum.

46 Mulieres consilio sunt inualido.

47 Masculus præfertur mulieri concurrenti in aliquo officio.

48 Masculus in deposito est mulieri præferendus.

Mulier maritum lugere tenetur, non autem contrà.

49 Mulier filios in potestate habere non potest.

Mulier pupillum substituere non potest.

50 Mulier filio tutorem dare nequit.

Mulier adoptare nequit citrà beneficium principis.

51 Mulier legitimare non potest.

Mulier posthumum hæredem instituere nequit.

52 Bonorum poss.contra.tab.non datur in mulierũ testamento.

Mulier viro subdita esse debet, non vir mulieri.

52 Maritus vxorem corrigere potest, non autem mulier virum.

53 Vindicta fœminis non competit.

54 Mulier maiore fulgere debet honestate, quàm vir.

Mulier non succedit in feudo.

55 Masculi fœminis præferuntur in feudis, quo casu eædem possunt admitti.

56 Mulier multis casibus in feudis succedere potest.

57 Descendentes ex fœminis deterioris sunt conditionis, quàm qui ex masculis.

58 Beneficium principis latam recipit interpretationem.

Descendentes ex fœminis quomodo dicantur de genere & posteritate.

59 Dispensationes & odiosa quæque aliquando latam interpretationem admittunt, sicut & priuilegia.

60 Immunitas concessa posteris, etiam filiæ, nepti,& ex fœminis descendentibus conceduntur.

61 Concessio quæ fit alicui pro se & posteris, ad nomen familiæ referenda est.

62 Posteritatis nomine veniunt omnes descendentes.

63 Immunitas generaliter concessa vt ad posteros transmittatur durat succedentibus in perpetuum.

64 Familia pro agnatione sumitur quandoque.

65 Generis nomine veniunt omnes sexus vtriusque.

66 Descendentes ex fœminis etiam generis vocabulo comprehenduntur.

67 Mulier suos descendentes non reddit nobiles.

68 Liberi non matris, sed patris familiam sequuntur.

69 Statutum à quo fieri, & consuetudo induci possit.

70 Mulieres quot casibus melioris sint conditionis,quàm viri.

71 Mulier veniam ætatis citius impetrare potest,quam masculus.

72 Mulier carcere includi non debet. & nu 73.

74 Mulier pro administratione tutelæ obligata, potest carceri mancipari.

Mulier ad virum inuita trahi potest.

75 Mulier non semper comparere cogitur personaliter.

Mulier in palatium intrare potest, non obstante statuto.

76 Mulier in optione facta optionem habet.

Mulier

77 Mulier non tenetur statuto loquente de bannitis.
Legatũ factũ monasterio, censet in dubio factũ monialibus.
78 Fœminæ non puniuntur ob crimen læsæ maiest. à patre commissum.
79 Mulier prægnans quibus gaudeat prærogatiuis.
80 Mulier pro excõmunicatione nõ tenetur Romã concedere.
Mulier ob minorem metum excusatur quàm vir.
81 Mulieres ob dotem varia habent priuilegia.
Mulier à muneribus corporalibus excusatur.
82 Mulieri potius quàm masculo subuenitur ratione fragilitatis sexus.
83 Filia nupta non gaudet priuilegio concesso patri & filiis, & filiabus. & nume. 85.
84 Filia nupta originem & familiam patris retinet.
86 Mulier in multis casibus à pari procedit cum masculo.
87 Mulier qua potiatur prærogatiua vltra masculos.
88 Statutum pœnale locum habere potest aliquando in muliere. & numero 89.
90 Masculinum regulariter fœmininum continet.
91 Mulier non debet à masculo differre.
92 Statutum propinquorum requirens consensum, non est de fœminarum consensu intelligendum.
93 Fœmininum de sermonis proprietate non concipitur per masculinum.
94 Homo intelligitur, cùm ab aliquo, si quis, profertur.
95 Indefinita de rigore sermonis non æquipollet vniuersali.
96 Homo dictio, simpliciter prolata, differt ab eo quod profertur, si quis homo.
97 Masculinum appellatiuè prolatum, differt ab eo quod propriè profertur.
98 Masculinum non continet fœmininum, cum constat aliter voluisse disponentem.
99 Neptis non præsumitur melioris esse cõditionis quàm filia.
100 Voluntas testatoris ex ipsius qualitate coniecturam præbet.
101 Masculinum non concipit fœmininum, vbi mentio vtriusq; sexus distinctè facta est.
Masculinum non concipit fœmininum, si verba ad literam sint intelligenda.
102 Masculinum concipere fœmininum, quando verum sit.
103 Masculinum includit fœmininum in vltimis voluntatibus. & numero 105.
Conditio, si sine filiis decesseris, intelligitur etiã de filiabus.
104 Eclesia substituta an excludatur stante filia.
106 Masculinũ in contractibus non cõtinet fœmininũ. & nu. 108.
107 Mulier in contractibus venit liberorum appellatione.
109 Masculinum in legatis an concipiat fœmininum.
110 Contractus etsi strictam recipiunt interpretationem, non tamen perinde ac si materia foret odiosa.
111 Respublica ferè omnibus fauorabilis est.
112 Pœnæ vt plurimum fauore reipublicæ infligi solent.

REGVLA II. VLPIANVS.

FOEMINAE *ab omnibus officiis ciuilibus vel publicis remotæ sunt: & ideo nec iudices esse possunt: nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratrices existere.*

¶ISTA regula diuiditur in duas partes. In prima Iurisconsultus ponit dictum generale. In secũda, illationem facit. Secũda incipit ibi: & ideo. Et quia regula breuiter loquitur, alio summario non indiget.

¶In text. ibi ciuilibus vel publicis. †Pro eodẽ accipiuntur ciuilia munera & publica. l.fi.§.hęc omnia. ff.de mu. & hono. ibi, ciuilia seu publica appellantur, Et per illum tex. ita dicit Alexan. in consi.ccxiij. circa primum. col. ij. lib.v. Et ideo text. in l.ij. ff. ad Velleian. simpliciter dicit, quòd ciuilia officia adempta sunt fœminis. In cõtrarium tamen videtur text. hic vbi text. illationẽ facit primo ad officia publica: deinde ad priuata, prout est officiũ procuratoris de quo loquitur. † Et ideo dicendũ videtur, ꝙ ciuile officium dicatur genus, & sub eo cõprehendatur quodlibet officium, siue publicum siue priuatũ: vt colligitur in d.l.j.ff.ad Velleia. & in l.j.cũ gl. in verb. ciuilia. C.de profes. & medi. lib. x. Et facit tex. in l.j.ff.de mu. & hono.

hos.& in l. ei qui. §. quamuis & in l. munerum. in prin. eo. tit. Et quando reperitur quòd distinctè dicatur de officiis ciuilibus & publicis, illa copula, &, ponitur tãquam inter genus & speciem: vt in rubr. C. de seruit. & aqua. & hoc modo intelligitur text. hic, & in l. medicos. C. de prof. & med. lib. x. ibi: ciuilibus vel publicis.

A ¶ Et ista regula more aliarum ex pluribus casibus [a] particularibus colligitur, in quibus deterior videtur conditio mulierum quàm masculorũ: vt dicitur in l. multis. ff. de statu homi. Nam aliqui ponuntur hic, & quamplures alij vtiliter applicari possunt.

3 ¶ Nam primo hic dicitur, quòd † mulier iudicare non

B potest. [b] Et hoc moribus introductum est: vt dicit text. in l. cum prætor. §. fi. s. de iudi. & iij. quæst. vij. in cap. tria. in prin. & xxxiij. quæst. iiij. in cap. mulierem. in fi.

¶ Et hoc verũ intelligitur, nisi iure hæreditario hoc sibi competeret: quia tunc iudicare & iurisdictionem exercere potest, vt inquit Ange. hic, & in d. l. cum prætor. §. fi. vbi refert vidisse Reginam Ioannam sedentem in solio regali, & sententiam proferentem contra illos de Balso. Et not. Innoc. & Abb. post alios in capit. dilecti. de arbit. & idem Abb. in capit. significauit. de rescrip. in cap. dilecta. de maio. & obedien. Alexand. in consilio j. columna

C vj. libro quinto. [c]

4 ¶ † Secundò hoc procedit, nisi consuetudo esset in contrarium: quia virtute consuetudinis mulier iudicare potest: vt probatur in d. c. dilecti. de arbit. & not. per glo. fi. cum deuotissimam. xij. q. ij. & xv. q. iij. in §. j. in versicu. mulieres. Et not. Bal. in l. fi. in prin. C. de arbit. & in l. de quibus. s. de legib.

¶ Abb. tamen videtur hoc limitare in d. ca. dilecti. in iij. notabili, vt solùm habeat locum in mulieribus habentibus dignitatem, prout tex. ibi loquitur. Et idem videtur sentire gl. in c. noua. de pœ. & remis. in gl. fi. dum inquit, nisi fortè aliqua nobilis hoc habeat ex consuetudine.

¶ Sed tamen idem dicendum est in quacunque muliere: quia moribus, & consuetudine talis prohibitio inducta est: vt dicitur in d. l. cum prætor. §. fi. & in d. §. quamuis. iij. q. vij. Ergo videtur quòd cõtraria consuetudine [d] tolli possit. vt in simili casu arguit Bald. per illum text. ibi, moribus, in l. ij. in prin. s. de vulg. & pup. Et idem Ang. per illum tex. in l. more. s. de acquir. hæred.

a Casibus. Vide Specu. tit. de procur. in prin. vbi ponit xxxvii. casus, in quibus mulier est deterioris conditionis, quàm masculus. Hier. Chu.

b Non potest. Ratio prohibitionis est: non quia sint incapaces, sed propter honestatẽ, vt tenet Abb. c. dilecti. de arbi. ii. colum. & glos. l. i. §. sexũ. ff. de postula. Hiero Chuc.

c Libro v. vbi num. 24. dixi. & consi xxiiii. nu. 12. eod. li. Dec. consi. xxxii. nume. 6. C. M.

d Consuetudine. Idem tenet Barb. c. cum cõtingat. de foro compe. col. ii. in fi. H. C.

¶ † Et quod dictum est de cõsuetudine, idem esset in statuto: quia à pari procedunt, vt no. in l. de quibus. ff. de legib. ¶ Tertiò, etiam mulier ex priuilegio principis habilitari potest ad iudicandum, secundum Bart. hic: & idem tenet glo. in l. j. vbi Bar. C. de mulie. & in quo loco lib. x. Et idem glo. in d. c. dilecti. de arb. in verbo remotæ. & in §. j. xv. q. iij. in ver. mulieres. & in l. imperialis. in verb. dignitatem. C. de nupt. ¶ † Nam si cõsuetudine induci potest, vt dictum est: à fortiori cum priuilegio principis: vt no. in c. super quibusdam. de verb. signi l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æsti. ¶ Secũdò, mulier magistratum gerere non potest, vt hic, & in l. & qui originem. §. corporalia. ff. de mune. & hono. Et ista conclusio procedit in magistratu seu in dignitate cum administratione quam mulier habere nõ potest, nisi ex certa scientia principis sibi cõcederetur: vt no. Bar. hic, & ff. dixi. Secus est in dignitate quæ non haberet administrationem: quia illam mulier habere potest: vt no. Bar. per illũ text. in l. j. C. de mulie. & in quo loco. col. ij. lib. x. & in l. j. per illum text. in secunda oppo. C. de digni. lib. xij. Nam ex simplici rescripto principis talem dignitatem consequitur: vt dicit Bart. hic per l. imperialem, C. de nupt. & ista dignitas in effectu nihil aliud est quàm nobilitas: vt Bar. cõcludit per gl. ibi in d. l. j. C. de dign. lib. xij. Et fœminæ competit talis dignitas seu nobilitas ex persona patris. l. fœminæ. ff. de senat. † Similiter ex persona mariti: vxor enim radiis mariti illustratur. l. mulieres. C. de dign. lib. xij. Et ideo vxor militis vel doctoris domina appellatur: licet ab ipso marito sic nominari non debeat: vt no. Bar. in l. si post mortem. §. fi. ff. de contratab. & in l. amicissimos. §. fi. de excu. tut. Et singulariter dicit Ang. in §. quod verò. in fi. in authen. quib. mo. natu. effic. sui. quòd si fœmina naturalis tantum nupta sit viro legitimo naturali, ipsa etiam propter qualitatẽ mariti legitima efficitur [a]: A nam capacitas viri ad vxorem porrigitur. vt no. Bal. in l. si quis. per illum tex C. de natu. liber. Ista tamẽ dignitas quæ cõceditur fœminis ex persona aliorum non est ita potens sicut est illa quæ ex propria persona competit: vt notabiliter Bar. dicit in l. quod. prin in fi. de lega. ij. facit quod no. Bart. in l. si quis in bello. ff. de act. vbi inquit, quod firmius [b] retinetur illud quod quis habet ex propria acquisitione, quã ex persona alterius. Et in notabili q. tradit B

(Margin numbers beside the text: 5 at "in statuto", 6 at "dignitatem. C. de nupt.", 7 at "Similiter ex persona mariti".)

a Efficitur. Sequitur Hippo. Marsi. singula. cccccj. sed est falsum. C. M.

b Firmius. Decius l. fin. col. ij. C. vnde leg. Petr. Pert. in rubric. procœ. insti. nu. 7. And. Tiraqu. Tract. Retract. proxi. §. xxxij. nume. 2. Nico. Boëri. decisio. lxxvi. C. M.

dit Aret.in consi.cxxxj.consultissime domine.
8 ¶ Secũdo,prædicta cõclusio†nõ habet locũ in abbatissa
quæ dicitur habere dignitatẽ cũ administratione: vt no.
Bart.in l.j.C.de dignit.& in d.l.j.C.de mulier. & in quo
loc.quòd habeat dignitatem.probatur in c.indemnitati-
bus.§.verum.& ibi Domin.de elect.in vj.Et not.Abb. in
c.cum in cũctis.in prin.de elec.cum similibus,vt dixi ibi,
& in administratione abbati æquiparatur: vt not.Bal.in
c.j.in princ.col.vj.qui feu.da.pos. Abb. in c. ij. in princip.
de his quæ fi.à præla.& Cardin. in consil. xvij. circa pri-
mum.col.ij.Et abbatissa dicitur habere iurisdictionem,
A & etiam potest habere collationem beneficiorum. [a] ca.
cum dilecta.de confir.vtil.vel inuti.vbi Abb.in ij.notabi
li,in glo.ij.Non tamen potest ipsa excommunicare, nec
absoluere.d.c.cum dilecta.Nec absoluere à peccatis.c.no-
ua.vbi Abb.in princ.de pœnit.& remis.
9 ¶ †Tertio postulare fœmina prohibetur,vt hic:& in l. j.
§.sexum.ff.de postul. vbi dicitur quòd pro aliis postulare
non potest:& ita intelligitur hic.Pro se verò non prohi-
betur,vt ibi colligitur,& etiã pro aliis quibusdam per-
sonis.l.j.§.fi.ff.de postul.Et not.per glos.hic. Et ista con-
clusio procedere videtur quãdo mulier corã iudice præ-
sentaret,quia tunc postulare dicitur. d.l.j.§. postulare. ff.
de postul.Secus ergo videtur si in camera hoc faceret scri
10 bendo,cũ hoc sibi prohibitum non videatur: †quia pro-
hibitus postulare,non prohibetur consulere in camera:
vt no.Barto.in d.l.i.§.postulare.ff.de postul.& Ange.ibi
sequitur,dicens esse casum pro doctore legẽte,licet pro-
hibitus sit aduocare in camera: tamen consulere potest.
Et idem notat Bar.in l.j.§.aduocatos. ff. de var.& extra-
ordin.in l.Paulus.ff.de leg.& sequitur Abb. in rubric. de
postul. Et hoc in casu isto videtur benè procedere: quia
ratio prohibitionis quæ in muliere consideratur, in d. l.
j.§.sexum.omnino cessare videtur, quando ipsa non va-
dit coram iudice in alio casu:videlicet, in doctore ratio
prohibitionis deberet diligenter considerari, quæ etiam
videtur militare scribendo in camera: vt tradit Ioannes
de Anania in rubric.de magistris.in iiij.colum. circa fin.
in versi.sed aduerte.
11 ¶ † Et talis prohibitio strictè debet interpretari. vnde
B prohibitus apud præsidem [b] postulare, apud legatum [c]
C eius prohiberi non intelligitur.l.moris.§.j.ff.de pœn.

a Beneficiorũ. etiã curatorũ parochialiũ vt quãdoq; vidi: tamẽ institutio authorisabilis necessario semper spectabit ad episcopum à quo separari non potest vt nota. per Philip.Frã.in c.vnico. de capell. monacho.in ca. j col.ii.de verbo. significa in vi. in tantum quod etiã vbi huiusmodi beneficia curata conferuntur à Rege iure regaliæ vt in Scotia tamẽ institutio authorisabilis debet spectare ad episcopum.C.M.

b Præsidem. Adde Barba: c. Rodulphus. colũ.iiii. de rescriptis. Hiero. Chu.

c Legatũ. qui non habet idẽ tribunal. aliàs secus.C.Molinæus.

a Nouê dixi in tract. commer & vsura. q.xxxviij. C.M.
b Velleiano. Adde quòd regula est quòd mulier nõ potest renunciare Velle. de qua vide Socin. in suo tract fallē. in regula cclxxiiij.vbi ponit regulam cum suis fal. Item est alia regula quòd in casu in quo potest renũciare si renuntiat nõ certificata de Vellei.nõ tenet renuntiatio regulariter.ita Socin. qui ponit hanc regulã cũ suis fallen.vbi suprà in regul. cclxxiij & vide Pau.de Ca. in l fi j.col. C. ad Velle.quòd mulier quę ꝓmisit dotẽ,non potest se iuuare Velle. lic̃ si fideiubeat ad pias causas: vt in l.pen. C. ad Vellei..H C.
c Extraiudicialibus. Adde Alexand. in l. quãuis ꝯ nihil. ad Trebel. & vide Ias.in d.l. qui alienã.vbi ponit ix. limitationes, in j.

¶ Quarto,pro alio intercedere[a] seu obligare se mulier non potest,ita sēnatusconsulto Velleiano disponente,vt hic.& in l.j.§.ad Velleia.† Et ideo si statutum dicit,quòd nullus contra instrumentum publicum audiatur,nõ habet locum in muliere quæ Velleiano iuuatur:vt not.Bal. in l.in multis.ff.de statu ho.& tradit Ant.de Canario in tracta.de execut.instru.quæst.xviij. Et dato quòd pater mulieris consentiret in filia quæ se obligaret,consensus patris nihil operatur.vt no.Bald.in l.fi.§.necessitate.col. penul.versi.quæro nunquid.C.de bon.quæ liber. A 12

¶ † Limitatur tamẽ hoc quod dictum est de Velleiano b, non habere locum in quam pluribus casibus: vt not.per glo.in d.l.j.§.ad Velleia.Et tradit Alex.in l.in repudianda.§.de acquir.hæred.& in l.sciendum.char.penult.§.de verb.oblig.& plenius Ange.Aret.scribit in §.Item qui in iudicio col.xij.in versi.hinc sumpta occasione.institu.de excep.vbi latè prosequitur materiam Velleiani Et præsertim in quibus casibus non habet locum. 13

¶ † Quinto mulier officium procuratoris suscipere non potest,vt hic dicitur,& in l.neque fœmina.§.de procur. & in l.alienam.C.eo tit.Et hoc procedit in iudicio:in extraiudicialibus[c] verò procuratrix constitui potest:vt no. Bar.hic per tex.in l.iij §.j.§.de nego.gest.Et idem tenet Alber.& Doct.in d.l.alienam.Abb.in ca.cum dilecta.de confir.vti.facit text.in l.j.§.parui refert.ff.de instito.& in l.idémque.§.si cui mandauero versi.si mater.ff.manda. Et ideo licet mulier ex forma statuti obligari non possit,tamen officium procurationis ad negotia suscipere potest:vt no.voluit Ang in l.quamuis.ff.de acqui.possess. 14 C

¶ † Secundo fallit in iudicio voluntariæ iurisditionis:vt not.Bald.per illum tex in l.fin.§.id quoque.C.communia de manu. 15

¶ Tertio fallit in quinque casibus quos ponit Specu.in titu.de procurat.§.j.

¶ Quarto fallit in abbatissa quæ procuratrix pro monasterio constitui potest.c.cum dilecta.de cõfirma.vtili. vbi glos.in verbo procuratricem.de quo not.per.glos.in cap.dilecti.de arbitr.

¶ † Quinto fallit in casu quem ponit Bart.in fauorem pupilli vel minoris.in l.ij.in fin.C.de nego.gest.quod declaratur.vt Alex.ibi prosequitur. 16

¶ Vltimo fallit quando esset procedendum de æquitate remotis

remotis apicibus iuris: quia ista exceptio dicitur esse de apicibus iuris, vt not. glo. per illum text. in l. fideiussor. §. quidam. ff. mand. Ex quo infertur, quòd vbi agitur de salute animæ, mulier poterit esse procuratrix: quia tali casu non est disputandum de apicibus iuris: vt not. Archid. in c. scriptum. vj. q. iij. & ita dicit Anto. de Alexand. in d. l. alienam. C. de procurat. & de his videndum est quod dixi in d. c. cùm dilecta. de confir. vtil.

colum. & l. more. de acquirē. hæredi. Hiero. Chuc.

17 ¶ † Sexto, in mulierem compromissum fieri non potest: vt est casus in l. fi. C. de arb. Et ad hoc facit: quia sicut mulier iudicare prohibetur, ita nec arbitrari debet, cum arbitria ad instar iudiciorum redacta sint. l. j. ſ. de arbitr. Ex quo infertur quòd in casibus in quibus ſ. dictum est quòd mulier potest iudicare, etiam in illis casibus poterit in illam compromissum fieri. Et ista conclusio bene procedit in arbitrio, prout loquitur tex. in d. l. fi. Sed arbitratrix mulier constitui potest, vt not. Spec. in tit. de arbi. §. potest. in princi. Barto. in l. in multis. ſ. de sta. ho. & Cy. Alber. Salic. & docto. in d. l. fina. de arbi. Et not. Abb. post Bald. & alios in c. quintauallis. per illum tex. in ij. not. & in vj. differentia, quam ibi ponit inter arbitrum & arbitratorem, de iureiuran. Et tractat Lanfran. de Brixia. in trac. de arbi. in princi.

18 ¶ † Septimo, ab officio tutelæ mulier remouetur. l. fin. ſ. de tutel. l. j. C. quando mul. tut. offi. fungi potest. & in §. fi. instit. de legi. patr. tut. Et hoc absolutè verum erat de iure antiquo, nisi à principe filiorum tutelā impetrarent: vt dicitur in d. l. fi. quo casu priuilegium habebat locū non stantibus legitimis, & seruata forma quæ habetur in l. ij. C. quando mul. tut. offic. Hodie verò etiam de iure communi mulier habilitata est, vt tutelam filiorū suscipere

A possit[a]; vt est text. in auth. vt ma. & auiæ. C. quando mul. tut. offi. Et not. Bart. distinguendo iura in l. si quis sub cōditione. col. iij. de testa. tut. Et talis tutela quæ matri com

B petit, non potest sibi à patre auferri b: vt not. Bal. in consi. cccviij. testator. lib. ij. vbi miratur quòd Bar. dubitauerit de hoc. Nā Bart. videtur velle cōtrarium in l. miles. §. sexaginta. in fi. ff. de adult. Et talis tutela adeò matri effica-

19 citer cōpetit: † quòd licet ipsa excludatur ab hæreditate filij à statuto, vt plerunque est in Italia, nō tamen excluditur à tutela: vt not. Sali. in d. auth. mat. & auiæ. in versi. nono quæro. & in auth. sicut. in fi. C. de leg. tut. Et hoc idē

a Et quòd hodie de iure authenticorum mater præfertur omnibus tutoribus legitimis & datiuis, sed nō testamētariis, renuntiādo simplici verbo secundis nuptiis, est glos. not. in ca. ex parte. in extrauagan. de ap. Nec requiritur iuramentum: vt authē. mat. & auiæ. C. quādo mul. tut. offic. fun. potest.

b Auferri. Imò ex causa, vt dixi in Cōsuetu. Paris. §. xcix. Car. Mol.

voluit Ioan.And.in addit.Spec.in titu.de cura.col.vj.vbi ponitur instrumentum curiæ furiosi.in fi.in ver.Dominus Hubertus de Bobio. Et tractat Alex.in consi.cxxj.viso statuto.lib,iij. Et ita consuluit,vt patet in consi.xvj.

¶ Secus in aliis tutoribus legitimis, qui si priuati sunt hæreditate,etiam à tutela excluduntur,vt not.Bart.in l.j.ff.de leg.tu.& dixi in c ex parte.de appel.In tutela verò aliorum iura antiqua incorrecta remanent:† & ideò mulier non poterit dari tutrix filiis alienis : vt not.Maria.in consil.xx.visis actis.col.v.& licet mulier tutrix esse non posit,mandari tamen potest in testamento à testatore quòd eius consilio tutela administretur.l.quidam decedés.§.j.ff.de admi.tut.Et no.Bal.in c.decernimus.de iud. 20

¶ † Octauo,mulier officium executoris suscipere non potest eo casu quo in iudicio explicari debet:vt Bart.hic concludit.Extra iudicium verò,puta in vltima voluntate [a],executrix cõstitui non prohibetur.Barto.hic, & in l. alio.in princi.ff.de alimen.& ciba.leg.& in l.filio.§.matri.ſ.de alim.leg.Bal.in l.id quod pauperibus colum.ij, versi secundo quæro.ſ.de epis.& cle.Bal.in peculio eius. in verbo,mulier.vbi alleg.Specu.in titu.de instru.edi.§. nunc verò.ver.sed nunquid.& Ioan.And.in d.c.fi.de test. in vj.Et not.Pet.de Ancha.in consi.cciij.circa primum.in princi.Et tali casu quando est executrix non perdit officium,licet ad secunda vota transeat:vt tenet Barto.in d.l. alio.& sequitur Bar.in auth.iisdem pœnis.in fin.C.de secun.nupt.imò etiam si nupta b sit,executrix constitui potest,vt not.Ang.in auth.vt lic.matri & auiæ.in prin Et in duobus casibus mulier ad officium executoris indistinctè admitteretur quando ipsa non esset mera executrix, & ageretur de suo interesse.Et eodem modo ad pias causas generaliter constitui potest,vt not.Ange.in l.fœminas.ſ.de procur.& Bal.in d.l.id quod.in loco.ſ.alleg. 21 A B

¶ † Nono,mulier bonorum curatrix dari non potest,secundùm Ang.in l.ij ſ.de cur.bo.dan.Quod videtur procedere nisi esset mater:quia sicut tutelam filiorum suscipere potest,ita etiam curam filiorum & bonorum habere poterit,vt not.Barto.post glö.in d.auth.matri & auiæ. col.ij.& in d.l.si quis.col.iiij.in versic.quæro an idem sit in cura.& not.Abb.in c.ex parte.de appel. 22

¶ † Decimo,non potest constitui exactrix tributorum vt concludit Luc.de Penna in l.j.colum.j.C.de mulier. & in 23

a Voluntate. Adde Albe.cũ l.filium.ff.de opt.leg.j colũ. & l.Titium.ff. de admi.tut.j. col.& l.filio.§. matri ff.solu. matri.& Bald. in sua margarita.in verbo, mulier. H.C.

b Nupta. Sed apud nos non poterit accepta re nisi autoritate viri, quã obtẽta reliqua sine eius autoritate peraget: nec vir obligabitur,quia nec etiã ipsa obligatur nomine proprio, sed executorio, vt dixi in Consuetu. Paris.§. cxiiii.Quod autem dixi non posse acceptare, verum est vt obligetur, vel agere. aut conueniri possit:sed si de facto extra ius executa sit:tenet:quẽadmodum si tãquam nuncia vel pro curatrix tertii quid fecerit, tenet in præiudicium constituentis.C.M.

& in quo loco.lib.x.Et ibi plura dicit de fœminis.

¶ Vndecimo,ab officio argentarij repellitur.l.pen.quæ incipit fœminæ.ff.de eden.

24 ¶ †Duodecimo,delatio in fiscum mulieri prohibetur.l. deferre.in prin.ff.de iure fisc.nisi de annona agatur.l.mulierem.ff.de accus.& in l.fi.§.ad leg.Iul.de anno.Similiter ad denuntiãdum delicta mulierum deputari potest: quia ipsæ melius cognoscunt,vt dicunt Luc.de Pen.& Io. de Pla.in d.l.j.C.de mulie.& in quo loco.

25 ¶ †Decimotertio,actione populari mulier agere nõ potest.l.mulieri.ff.de popu.actio.

¶ Decimoquarto,mulier prohibetur esse testis in testa-

A mento[a].l.qui in testamẽto.§.mulier.ff.de testa.§.testes autem.instit.de test.Secus tamen est in codicillis,secundum glo.in l.fi.in glo.pen.in fi.C.de codicil.& in d.§.mu-

26 lier.in verbo,poterit.quam doct.omnes sequuntur.†Sed in contrarium facit:quia prohibitio facta in testamento etiam videtur habere locum in codicillis.l.ij.ff.de lega. j.l.si quis in graui.§ si quis codicillos.ff.ad Sillan.in l. diuus.§.codicillos.el ij.l.cõficiuntur.§.codicilli.ff.de iur. codic.& in l.discretio.C.qui test.fa.pos.Responderi potest quòd regula quæ habetur in locis præalleg.habeat locum quantum ad habilitatem personæ quòd ille qui non potest facere testamentum,nõ possit pariter facere codicillos.non sic videtur respectu solennitatis testamenti:quia solennitas requisita in testamento,non habet locum in codicillis.d.l.fi.C.de codic.vbi testes in codicillis etiam non rogati recipiuntur,qui tamen in testamento non admittuntur.Et ita respondet Aret.in d.l.qui testator.§.mulier.Sed huic solutioni obstare videtur tex.not. in l.hac consultissima.in ver.quæ in eundem modum.C. qui testa face.pos.vbi text.in princi.facit mentionem de septem testibus qui regulariter in testamento requiruntur.Et postea in d.ver.quæ in eundem modum.dicitur, quòd ea quæ supradicta sunt, eundem modum debent obseruare in codicillis. Ergo videtur quòd qualitas testium requisita in testamento habeat locum in codicillis Et hoc nisi contrarium expressum reperiatur: vt in d.l.fi.C.de codicil.

27 ¶ †Similiter quod dictum est de testamento in quo mulier non potest testificari,hoc non habet locum in testa-

B mento ad pias causas[b] vt not.Bal.in l.pe.in fi.C.de sacrosanct.

a In testamẽto.Vide Sozi. qui ponit hãc regulã, scilicet quòd mulier in testem , nec in causa criminali,nec in chirographo, non potest esse testis.in trac.fallen.in regu.ccxxix.& quo ad illud de chirographo adde Fel.ca.quoniã. de testi.versic. fallit. tertio.& Iaf.l.si quis.C. de codic . vbi etiam ponit an & quãdo possit esse testis. Hier.Chuc.

b Causas,vide Alex.& Iaf. in l.fina. C. de codi.

ſanct.eccle.cum ſimi.vt tradunt Moder.in c.quoniam.de teſt. Et idem ſequitur Alex.in cōſi.cv.viſo.col.vj.lib.iiij.& Cor.Peruſ.in conſi.ccxv. videtur.col.ij.lib.ij.Idem no.Bal.in l.habeat.in repe.d.l.ver.ſuper prima quæſt.ibi,de muliere.C.de ſacroſanc.eccl.Lanfran.de Oria.in repe. c.quoniam contra falſam.in verſi.teſtes.ver.& primo quæritur.ibi,inter liberos.extra de probat.Fely.idem in c.quoniam.extrà de teſt.Pau. de Caſt.conſi.ſuo.ccclxj.Bald.conſi.viij.& Pe.Philip.Cor.conſi.ccxv.in litera i,parte ſecunda.

¶ Eſt verum quòd Romanus tenet contrarium in authen.ſimiliter.in xv.ſpeciali,in vltima voluntate.C.ad leg.Fal.per tex.in c.relatum.el j. de teſta.vbi teſtamentum ad pias cauſas probari debet duobus aut tribus legitimis teſtibus.Ergo nō videtur quòd mulier admittatur:quia non videtur teſtis legitimus in teſtamento.

¶ † Sed reſpondetur,quòd non requiritur quòd ſint legitimi:ſecundum quòd requiritur in teſtamento de iure ciuili:ſed ſecundum canones debent eſſe legitimi,vt expreſsè dicitur in d.ca.relatum. Et ratio quæ ibi allegatur hoc oſtendit,dum dicitur:quia in ore duorum vel trium ſtat omne verbum:nam iſta ratio declarat quòd teſtes debeant eſſe legitimi ſecundum regulam communem. 28

¶ † Et ad hoc facit text.in l.Lucius.in fin.de teſtamen.mi.vbi ſimiliter teſtamentum multis legitimis probationibus debet probari. Et tamen probatio ordinaria ſufficit,vt ibi not.& in l.j.ff.eo.titu.Et quod ſuprà,dictum eſt de teſtamento ad pias cauſas: idem eſt in teſtamento inter liberos,in quo etiam mulier admittitur,vt not.voluit gloſſ. in authenti.quod ſine.C.de teſtamen.& Bald.ibi rationem adducit: quia quòd maſculi requirantur,ſtatutum fuit de ſolennitate iuris ciuilis, quæ non attenditur inter filios. Et pari ratione idem dicendum eſt in teſtamento militis:& hoc videtur ſentire gloſſ.in dicta authenti.quod ſine.quæ allegat textus in dicta l.Lucius.ff. de teſtamen.mili. 29

¶ † Et eadem ratione idem eſſet dicendum ſi in ſtatuto diſponatur quòd valeat teſtamentum cum duobus aut tribus teſtibus:quia tali caſu ſtatutum videtur conſiderare ordinariam probationem:vt Corn. Peruſ.dicit in d.authen.quod ſine.ſecus ergo videretur ſi ſtatutum loqueretur de tribus vel quatuor teſtibus:quia iſta non eſſet ordinaria probatio.& ideo eſſet intelligendum de maſculis [a] ſecundum ius commune, cui non apparet eſſe derogatum.& quòd poſsit mulier eſſe teſtis in teſtamento inter liberos, ita quòd inſtitueret liberos, probatur per glo.fin.in allegatione authen.quod ſine.C.de teſtamē.& ita tenent omnes doct.in alleg.l.qui teſtamento.§.mulier.ff.de teſtamen. 30

a Maſculis.di xi in Conſuet. Pariſi.§. xcvi. C.M.

Sed

31 ¶ † Sed circa hoc dubitatur, an illa glos. procedat eo casu
A quo instituat bastardum [a] Bald. in d. §. mulier. format di-
ctam quæstionem in terminis, & alleg. Spec. sed non di-
cit vbi dic. quòd est in tit. de instru. edi. §. compendiose.
versic. quid si pater naturalis. vide etiam Bald. de hac ea-
dem quæstione in l. si qua illustris. C. ad Orfi. & in l. hu-
manitatis. C. de natu. lib. & in l. fi. C. fami. erciscun. & ibi
etiam Paul. de Cast. & in l. parentes. ff. de in ius voc. col.
ij. ver. liij. quid dicemus.

a Bastardum. dic quod non, Alexa. Iasl. l. hac cõsultissima. §. ex imperfecto. C. de testa. Benedict. Rep. ca. Rayn. versi testamentũ. j. nu. 83. de testamẽ. C.M.

32 ¶ † Decimoquinto, mulier prohibetur esse testis in priua-
B ta scriptura [b] in terminis l. scripturas. C. qui pot. in pi. ha.
C vbi Bal. hoc dicit per illum tex. in verbo triũ virorum. [c]
¶ Sed contra hoc facit quod not. idem Bal. per illũ tex. in
l. licet vniuersis de test. vbi requiritur numerus duorũ vel
triũ testiũ. iuxta illud quod habetur in Euangelio, In ore
duorum vel triũ stat omne verbũ. Et tamen tex. ibi dicit,
duorũ vel triũ virorũ. & secundũ Bal. ibi illa verba non
excludunt mulieres. Ita ergo dici põt in casu d. l. scriptu-
ras. quæ non videtur habere rationẽ specialitatis: vt dicũt
Mod. in c. quoniam de testi. in d. c. licet vniuersis. & dicũt
quod in d. l. scripturas. videtur facta expresio de viris ratio-
ne maioris frequentiæ. vt in simili habetur in l. j. per gl.
de rap. virg. in cle j. in verb. præsidentes. de rescrip.
¶ Non tamen videtur recedẽdum ab eo quod dicit Bal.
in d. l. scripturas. per illum text. quia textus ibi loquitur
in casu speciali, vt patet: quia tres testes præcise requirun-
tur. Et duo regulariter sufficiunt. l. vbi nume. ff. de testi.
Et debent esse testes probatæ atque integræ opinionis,
vt ibi dicitur. Et ideo cum ibi dicat, trium virorum. con-
sonat quòd talia verba prolata sint cum ministerio: ideo
à proprietate verborum non est recedendum. Secus vide-
tur in d. l. licet vniuersis. quia ille tex. loquitur secundum
regulas iuris communis, vt ibi patet.

b Scriptura. vide Ias. in l. j. §. de lega. colũ. ij. in princ. vbi vult tenere cõtrarium. tamen opi. Bal. cõmuniter est approbata. Hier. Ch.

c Virorum. dic quòd hoc verũ ad finem & effectum d. l. duntaxat, aliàs secus. C.M.

33 ¶ † Decimo sexto, non potest mulier testificari in causa cri-
D minali [d] saltem de iure canonico. c. mulierẽ. xxiij. q. v. vbi
gl. in c. forus. § fi. & ibi gl. quæ ita restringit illum tex. de
verb. sig. & idem gl. in c. ex eo. xv. q. iij. cum simi. vt Abb.
tractat in c. quoniam. de test. & ibi dicit quòd ista est cõ-
munis opi. & idem tenet Flor. in l. ex eod. ff. de testib. &
Io. de Plat. & Ang. Aret. in. §. testes autem. instit. de testa.

d Criminali. Alex. consil. xj. nu. 5. libr. j. vbi dixi. Sed hoc nõ obseruari dixit Alexand. consi. xxiiij nu. 11. lib. ij. adde Cepol. causa. cri. consi. xxxij. C.M.

34 ¶ † Sed tamen aduertendũ est: quia ista cõclusio non pro
batur iure: nam primo tex. in d. cap. mulierem absolute
dicit

dicit ꝙ mulier testis esse non potest.& sic non loquitur magis in causa
criminali quàm ciuili.Sed ille tex.videtur hoc prohibere vt non possit
sine consensu viri,quia hoc infert ex dicto præcedenti, dum inquit,mu-
lierem subiectam esse viro. Vnde accedente consensu viri ita videtur
quòd posset in criminali sicut in ciuili : quia cum de iure ciuili admit-
tatur etiam in criminalibus,per l.ex eo.ff.eod.tit.per locum à speciali.
hoc etiam deberet seruari de iure canonico,ex quo contrarium expres-
sum non reperitur:vt not.in c.j.de ope.no.nunt.

¶ Non obst.text.in d.c.forus.quia ille tex.simpliciter dicit ꝙ testimo-
nium mulierum non est tantæ autoritatis sicut masculorum : quia va-
rium & mutabile semper fœmina : nam ista ratio generalis est,& non
magis in causa criminali quàm ciuili loquitur.

¶ † Et generaliter in omnibus causis in quibus fœmina admittitur vt 35
testificari possit,illis minus creditur quàm masculo:[a] vt not.Abb.in d. A
c.forus.& Bal.in consi.xxj.qui melius libr.ij.facit tex.in l.fi.ff.de fi.in-
stru.cum si.vt inferius dicam.

¶ Sed dato ꝙ communis op.sit vera,limitatur non habere locum quan
do aliter veritas haberi non potest[b]:quia etiam mulieres in subsidium B
in causa criminali recipiuntur.vt no.Io.And. post Guid.de Suza.in ad-
dit.Spec.in titu. de teste.§.j in vers.item quòd mulier. Et
tradit Alex.in consi.lxiiij viso themate. in princ.libr.j.&
idem Alex.in consil.xxiiij.animaduersis.col.iiij.libr.ij.&
Abb.in d.c.quoniam.de testib.

¶ Et casu quo mulier admittatur, non est testis omni ex-
ceptione maior propter fragilitatem sexus:vt ex pluri-
bus concludit Bartho.Vero in cons.xxxij.quidam rustici.
col.ij.Et idem Alex.consi.xcix.in causa inquisitionis.lib.
j.& in consi.clxxvj.viso themate.lib.ij.

¶ Et non sunt integri testes,ita ꝙ duę[c] mulieres sufficiāt C
ad cōdemnatiōnē:sed si plures essent, numerus suppleret
defectū:vt in simili no.Inn.in c.cū nuntius.de test.quem
refert & sequitur Alex.cons.xcix.visis processibus.col.iiij.
li.v.facit gl.in l.iij.§.eiusdem.in ver.numerus.de testib.

¶ † Decimoseptimo mulier prohibetur testificari in feu- 36
dis : vt not.Bald.per illum text.in c.j.in fin.in tit.qui test.
sunt necess.

¶ Decimo octauo in legibus vel statutis condēdis mulie-
res non debēt interuenire.l.j.vbi Bar.&Ang.hoc dicūt.ff.
de leg.per illū tex.& ideo Augusta non pōt legē condere.
vt per gl.in l.princeps.ff.de legi.no.Ang.in d.l.j. † Et pari 37
ratio mulieres nō possunt cōsuetudinem inducere:vt no.
Sy.in l.ij.C.quę sit lōg.cōsue.Bar.& Alb.in d.l.j. Et idem
Abb.

a Masculo.vide latè Feli.c.quoniā.de test.ii.col.hoc tamē limita nisi mulieres deponerēt pro reo, & viri pro actore:de quo vide Hippo.de Marsil.in l.vnius.ff.in ea cau.v.col.ff.de quæstion. Hier.Chuc.

b Potest.Hippol. Marsil.l.diuus.col.ii.ff.de quæst. Alci.tract.pręsump.reg.i.præsumpti.xlv.ii.C.M.

c Duæ. Contrà facit Dec.consi.cccxlii.di dico quod iudex arbitrabitur. C.M.

Abb.in c.fin.col.vij.de consue.vnde infert.Ro.in sing.suo xlv.aliàs xlij.incip.ad hoc vt cõsuetudo.quòd si mulieres contrahũt cũ personis prohibitis,nõ derogãt statuto.hoc tamẽ quod dictũ est limitatur nisi esset comitissa vel regina quia proprio iure hęreditario haberet potestatẽ faciẽdi statuta: secundũ Ang.hic.arg.eius quod not.in l.fi.C.de arb.& idẽ Ang.in d.l.princeps.ſ.de leg.facit quod dixi ſ. in prin.l.de iurisdictione,quę quãdoq; mulierib⁹ cõpetit

38 ¶ Est etiam notandum,† ꝙ licet mulieres non habeãt vocem in statutis condendis vel legibus: videtur tamen ꝙ consilium mulieris haberi posit:quia imperator ipse dicit legem fecisse, & consilij participem habuisse coniugẽ eius,in auth.vt iud.sine quoq.suffr.§.hæc autẽ omnia.facit quod ſ..dixi tutela quę consilio mulieris administrari potest.Et ad idẽ facit quod no.Bal.in c.statutũ.el j.de hęr.

A in vj.quem refert ibi Peru.ꝙ licet non valeat statutum[a] ꝙ mulier non posit matrimoniũ contrahere sine cõsensu patris vt ibi dicit Io.An.Secus tamẽ est in cõsilio.Et ad idẽ facit ꝙ licet reprobata sit cõditio, ꝙ matrimonium cõtrahat de cõsensu alterius.Secus tamẽ est in cõsilio.Et ratio est: quia consiliũ non astringit c.cũ olim.de arb. Et ita Pau.de Ca.cõcludit in consi.lxxxvj.videtur.dicẽdum. Et dicit in c.ecclesia sanctæ Mariæ.col.xvj.de const.

a Statutum. Imò valet, vt probaui in consuet.Paris.titu. x.in rubri. fac. quæ dixi ad Alexan. in consi. xcvij.lib.j. con si.iij.in fin. lib. vij. adde 7.eo. l.nuptias. Carolus Molin.

39 ¶ Decimonono,† mulier ordinari non potest ad ordines ecclesiasticos.nec recipit characterem si ordinetur:vt per gl.xxvij.q.j.in c.diaconissam.no.Abb.in c.noua.de pœ.& remiss. Et facit text.xxxij.distinct.in c.mulieres.& c.fin. ¶ Et ideo abbatissa licet posit habere iurisdictionẽ iure speciali.c.dilecta.de maio.& obe.non tamẽ potest ea quæ sunt ordinis vel ab ordine dependẽt: vnde non potest excõicare,nec absoluere à peccatis.d.c.noua.vbi Ab.inprin.

40 ¶ Vigesimo,† mulier etiã si monialis sit,sacrata vasa& res sacras tãgere prohibet:& incensum circa altaria deferre non debet.xxiij.dist.in sacratas.Et mulier prohibet ad altare accedere,& presbytero ministrare non põt.c.j in fin. de coh.cler.& mul. Et ideo dicit Arch.de cõse.dist.j.in c. hoc quoq;.qđ mulier nõ põt seruire presbytero in missa.

41 ¶ Vigesimoprimo† mulier prædicare non potest, neque docere,licet docta sit & sancta.c.noua.de pœnit & remis. xxiij.dist.in c.mulier.& in c.mulierem.xxxiij.q.v. ¶ Potest tamẽ cum autoritate superioris.secundũ gl xvj. q.j.in c.addiscimus.quã Abb.reprobare videtur in c.de

cerni

a Patronatus. Roch. Curt. in tract. de iure patron in ver. competens.

b Inchoari. Aliam tibi assigno rationē, quia mulieres omnes sunt malæ. ita Bart. in l. pater Seue. §. socrus. ff. de cond. & demonst. & ideo ab eis est incipienda tortura. per not. in c. ij. de iud. & not. quòd mulieres raro sunt bonæ, & sunt nimiū crudeles, faciunt fictas adulationes, sui natura sunt auaræ, sunt mobiles & incōstantes, odiunt priuignos. ita Alb. in l. filia in orbitate. in j col. C. de inof. test. Barb. in ca. ad hoc. vt lite nō contest. col. vj. Item mulier si est sterilis, est infamis & maledicta. ita Ias. l. j. sol. matrim. colū. ij. Item si est inhonesta potest de vicinia expelli. P. de Cast. l. nullus. C. de sum. trin. col. j. & finaliter vide Io. de Neuisanis in suo tract. qui vocatur Sylua nuptialis. vbi plenissimè ponit omnes malitias fœminarū, & etiam earū virtutes quę raræ reperiūtur. H.C.

cernimus. de iud. sed defendi potest per ea quæ dixi ibi.

42 ¶ Notandum tamen est † quòd licet mulier videatur prohiberi à rebus spiritualibus & ecclesiasticis: potest tamen fœmina habere ius patronatus[a] in ecclesia: vt per gloss. A xvj. q. vij. in c. quoniam. el. primo. not. Abb. in fi. versic. sed quæro. de concess. præbend. Et idem Abb. in c. j. in versic. secundo potest dubitari. & in c. nobis. in j. not. de iure patronat. & idem Abb. in consi. liiij. videtur primo. in fi. lib. j. Et idem Cald. in consi. iiij. de iure patrona. Cald. in cle. fin q. vj. de iure patro. cum simil.

43 ¶ Vigesimosecundo, † In fragilitate sexus est deterioris conditionis. l. ij. §. verba itaque. ff. ad Vellei. l. si mulier. C. eod. tit. & in cap. ex parte. el primo. de priuil.

B ¶ Vigesimotertio, propter hoc tortura debet inchoari[b] à fœmina quia timidior videtur. arg. l. vnius. in princ. ff. de quæst. & ita tenet Gand. in trac. maleficiorum. in rubr. de quæst. & torm. & §. nunc videndum. col. ij. & Paris de Puteo in tract. de synd. in char. cxiij. in ver. viso de iudic.

44 ¶ Vigesimoquarto, † mulier mortua prius præsumitur. l. qui duos. §. si maritus. vbi gl. ff. de reb. dub. Et econtra masculus præsumitur prius natus, vt not. gl. in l idem erit ff. de stat. hom. & no. Bar. in. l. si fuerit. §. planè. ff. de reb. dub.

45 ¶ Vigesimoquinto, † si statutum requirit in cōtractu alicuius autoritatē vel consensum consanguineorū vel coniunctorum, non intelligitur de fœminis[c]: vt not. Bal. in l. C j. col. fi. ver. sed quid si statutum. C. qui admit cum sim. vt tradit Alex in consi. xxiiij. animaduersis. char. fi col. j. lib. ij. Et idem Bald. in cons. ccj. col. fi. in prouincia. lib. j. idem voluit Ang. in l. fi. de verb. sign. & Corn. de Perus. in consi.

c Fœminis. Hiero. Cagno. Repetit. l. fin. colum. xvj. de pactis Andreas Tiraquel. tract. de legib. connubial. in princ. num. 73. Sed certè hoc non est verum. Vnde vetus illa constitutio Caroli Magni de non alienandis hæreditis sine consensu proximiorum, quæ adhuc seruatur in Saxonia vt testatur Bald. in consil. clxxiiij. libr. v. & in multis locis Galliæ, vt Ambiani & Atrebij intelligitur etiam de consensu mulierum si sint proximiores. Et hoc erat frequens in Gallia ante trecentos annos, & ipse vidi multa instrumenta donationum dicti temporis, vbi etiam nominatim apponitur consensus proximiorum donantis, non minus fœminarum quàm masculorum, dixi in consuetud. Parif. §. lxxxix. C.M.

cij. vid

cij. videtur.lib.iiij. Et dicit Bal.in c.j.de iud.col.ix.in ver.
46 vltimo quæro.alleg. Aristot.ꝙ †mulieres habent consilium inualidum.& idem Bal.in c.significauit. de rescrip. col.j.dicit, ꝙ consiliũ animi apud fœminã nõ reperitur.

¶Et illud videtur verum quo ad integrãdum personam alterius, prout doct.loquuntur in locis præalleg.& facit text.in c.forus.§.fin.de verb.sign.

¶Secus est in materia indifferenti: quia tunc veniunt etiam fœminæ.vt not.Bald.de propinquis.in consi.ccccxxiiij.in quæst.libro iij. Eodem modo appellatione proximorum: vt not.Ang.in consi.cclxxxix.viso facto. Et appellatione coniunctorum,not.Alex.in consi.cxv.circa dubitationem.col.fi.lib.ij.

47 ¶Vigesimosexto † si mulier concurrit in aliquo officio cum masculo, præualet masculus.l.j.ff.de senat. & supra dictum est in officio executoris.vnde si masculus & fœmina patroni discordant in præsentando, vox masculi[a] præfertur, secundum Bald.in d.l.j.de senat. Et in testificando preualet masculus cæteris paribus. Abb.per illum text.in c.forus.de verb.signif.in §.fin.& Bal.in consi.cxxj. quis melius.lib.ij.

¶Et in substitutione exemplari cæteris parib.attenditur substitutus à patre:vt not.Bald.in l.ex facto.col.fi.versic. vltimo quæro.s.de vulg.& pupil.& in simili not. Salic.in l.vxor.col.ij.C.qui accus.non possunt.

¶Et ista conclusio sanè intelligitur quando officium æqualiter competit vtrique. Secus si principaliter illud officium fundatum sit in fœmina, ex eo quod notabiliter tradit Rota in deci.ccccxxij.fuit dubitatum.in nouis.vbi concludit quòd si maritus ratione dotis præsentauit vnũ, & ipsa vxor quæ dedit ius patronatus in dotem cum aliis bonis præsentauit alium, præfertur præsentatus ab vxore[b].

48 ¶†Vigesimoseptimo, præfertur masculus in deposito.l. fi.ff.de fid.instrum.

¶Vigesimooctauo, mulier est deterioris conditionis: quia tenetur lugere maritum.l.j.& ij.C.de secund.nupt. Secus est in viro.l.vxores.ff.de his qui not.infam.

49 ¶†Vigesimonono, fœmina non habet filios in potestate. §.cæteri.instit.de hæred. qualit.& differ.& instit.de adopt.§.fœminæ.

¶Trigesimo, propter hoc non potest mulier pupillum substit

a Masculi. Intelligendũ cæteris parib. vt declarat Fel.c. quoniam.in fi. de testa. quod ego verum dico si ordinari' velit gratificare præsentato à viro, quare etiam poterit gratificare præsentato à muliere æquale ius habente, vel neutrũ admittere, & liberè prouidere lapso tempore præsentandi. & sic illud dictũ Bald.simpliciter est falsum. C.M.

b Vxore. Imò à marito, ad quem spectant omnes fructus. vt tenet Roc. Curt.tracta.de iure patr. versic. ipse, vel is à quo. q. xxviii. dixi in Consu. Paris.§.xxvii. gloss.x. num.3. C.M.

substituere[a].l.ij.in princ.ff.de vulg.& pupil.si mater,vbi glos.fin.de vulg. A

50 ¶ †Trigesimoprimo,nō potest mulier dare tutorē filio. §.permissum.inst.de tut.l.pater.in prin ff.de test.tut.

¶ Trigesimosecundo,non potest mulier adoptare,nisi impetret à principe.§.fœminæ.instit.de adopt.l.si suspecta. §.fin.ff.de inoff.testam.& in l.mulierem.C.de adopt. Et istud etiam hodie procedit, vt tradit Ange.Aret.in §.sed hodie.instit.de adopt.

51 ¶ †Trigesimotertio,mulier non potest legitimare.secundùm Bald.in l.mulierem.in fi.C.de adopt.Et not.Angel. Aret.in d.§.fœminæ.Instit.de adopt.

¶ Trigesimoquarto,non potest mulier posthumum[b] hæredem instituere.l.placet.vbi Soci.post Cuman.ff.de lib. & posthum. B

52 ¶ †Trigesimoquinto,in testamentis mulierū non datur contratabulas.l.illud.§.ad testamenta.ff.de contratabul.

¶ Trigesimosexto, mulier viro subiecta est.c mulierem. xxxiij.quæst.v. Et debet versari in obsequio viri.l.sicut. de oper.lib. Et est naturalis ordo,vt viris seruiant fœminæ.in cap.ordo.xxx. quæst.ij.

53 ¶ †Et ideo maritus corrigere & leuiter vxorem castigare potest.l.consensu.§.j.C.de rapt.& authen.ibi posita:& per glo.in q.quemadmodum.in glo.fi.de iureiur.quæ voluit quòd etiam eam in vinculis tenere possit.

¶ Et hoc verum est in vxore clerici:vt est tex.in c.placuit. xxxiij.q.ij.Secus est in vxore laici : quia iure cautum non reperitur,secundùm gloss.[c] in dicto cap.placuit.in verbo potestatem. C

54 ¶ †Trigesimoseptimo:ius vindictę non competit fœminis,vt per glos.in c.j.§.hoc autem notandum.in tit.de his qui feud.dare poss.in glo.magna.in fi.quæ dicit quòd fœmina non recipit compositionem patris occisi, sed tātum masculus.& not.Ang.in l.pro hærede.§.fi.ff.de acquir.hæred.in l.iij.§.Cato.de verb.oblig.& in consi.lxvij.ex themate & Bald.in l.cùm inter veteres.C.de fideic.liber.vbi inquit quòd si sunt duo hæredes masculus & fœmina,sufficit habere pacem ab hærede masculo[d]. D

¶ Glossa tamen præallegata reprehēditur per Bal.in d.§. hoc autē notandū. quia procedit de iure Lombardorū,& non iure Romanorū.Conclusio[e] est,ꝙ vindicta extra iudicialis non competit mulieribus:secus est in iudiciali:vt not. E

a Substituere. Adde Cal consil.ii. sub titu. de testament.

b Posthumū. Intellige quòd fœmina nō potest omnē posthumum hæredē instituere: tamen posthumum suum, scilicet generatione bene potest. ita Ias. ibi in fi. i.col.& Socin. in i.col.versic, ex quibus concludē. H.C.

c Glos. Sed dicta gl.est fatua & contra d.l. cōsensu.C.M.

d Masculo, Falsum,vt per Angel.Aret. in tract. Malefic. versi.cōparent. & in ter.defen. col.iiii.Alex. in d.l.pro hæred. C.M.

e Conclusio. Idem Dec c.in præsentia. nu. 57.de prob.sed dicēdum vt ibi dixi.C.M.

no. Ang. distinguit in cõsi. lxxxix. viso & facto & statutis.

54 ¶ † Trigesimooctauo in muliere maior honestas requiritur: vt per glo. not. in l. palam. §. quæ in adulterio. ff. de ritu nuptiarum.

¶ Trigesimonono, fœmina repellitur à successione feudi. [a] c. j. §. hoc autem notandum. in tit. qui feud. dar poss. in c. j. §. ad filias. de succes. feud. in c. vnico. an mutus. & in c. j. de alie. feu. pater.

55 ¶ † Et etiam si expresse dictum sit, pro se & descendentibus masculis & fœminis. Masculi tamẽ præferuntur. c. j. §. quinetiam. in tit. episcopũ vel Abb. de cuius intellectu notabiliter scribit Alexã. in consi. ix. ponderatis his. lib. v. & in consi. xxix. quoniam abundè. col. pen. lib. j. Et dixi in consi. cxxxix. circa fi. & in consi. cxciij. col. iij.

¶ Et prædicta conclusio procedit quando concessio est facta in feudum: secus si per viam donationis: [b] quia tũc fœmina admittitur: vt notab. Ang. tradit in consi. cxlij. super puncto. in fin. & Card. in consi. lxiij. quòd domina mera. cum simil. vt dixi in consi. xxxij.

56 ¶ † Et etiã in pluribus casibus in feudo fœmina admittitur: vt colligit Ro. in no. suo clxxx. hodie fœmina. & in consi. ccclxvij. circa primum. & Iacob. de sancto Georgio in tractatu de feudis. in verbo, & fœminis. & Cor. Peru. in consi. xvj. aperta fronte. lib. j. cum simil.

¶ Sed stante iuramento fidelitatis fœmina semper excluditur, nisi de illa specialiter exprimatur: vt Alex. concludit in d. consi. ix. ponderatis his. col. iij. ver. præterea. lib. v. & dixi in d. consi. cxciij. & cxxxix.

¶ Et prædictos casus ferè omnes posuit Specu. in titu. de procura. §. j. licet non cum tanto apparatu.

57 ¶ † Et non solùm fœminæ, vt suprà dictum est, sed etiam descẽdẽtes ex fœminis sunt deterioris cõditionis, quàm ex masculis descendentes. Nam priuilegium datum alicui circa immunitatẽ, & generi posterisq; suis ad eos qui nati sunt ex fœminis non pertinet: vt est text. not. in l. j. §. fi. ff. de iur. immu. Et hoc procedit in priuilegio. prout ille text. loquitur. Secus est in beneficio concesso à principe: quia ille text. non haberet locum, vt tradit Imo. in l. si ita scriptum. de lega. ij. & sequitur Alexan. in l. quia personale. ff. solu. matri. & idem Alexã. in consi. clx. viso themate. lib. ij. Et idem Ioan. de Imo. in consi. lxij. post exhibitum cõsilium. vbi dicit illum tex. in l. j. procedere

a Feudi. Vide omnino dominum præceptorem meũ Fran. Cur. in suo tract. feud. in iij. parte. in j. quæstio. vbi ponit regulam cum suis fal. & circa id quod hic dicit domi. Phil. quod masculi, &c. vide eundem. dom. Franc. vbi suprà, vers. xvij. ad declarationem, & c. l. arb. c. significauit. de rescript. col. ij Hie. Ch.

b Donationis. Ita quòd nõ sit datum in feudum, vt dixi in d. consil. xxxij. Car. M.

in quolibet priuilegio contra ius commune. Et idem Ant. de But. in consi. ix. viso puncto.

¶ †Et ratio prædictæ conclusionis videtur: quia beneficiũ principis latè interpretari debet. l. fi. ff. de const. prin. 58

¶ Priuilegium verò contra ius cõmune strictè interpretatur, vt no. Bar. in l. j. circa fi. C. de iur. & fac. ignor. & in d. l. fi. in prin. de consti. prin.

¶ Iste tamẽ intellectus qui cõmuniter approbatur, quòd tex. in d. l. j. restringatur, quòd loquitur in priuilegio, non procedit sine dubio: quia de proprietate verborum descendentes ex fœminis dicuntur esse de genere, & de posteritate: vt infrà dicam. [a] Ergo in priuilegio cõprehendi debent † quia non solùm in priuilegio, sed etiam in dispensatione & in materia odiosa fit lata interpretatio quatenus verborum proprietas videatur requirere. Et de dispensatione not. Cal. in consi. j. de consang. & affin. & in materia pœnali est text. in l. cum lege. ff. de testa. & Aret. ibi ad hoc not. illum text. A 59

a Dicam. Nu. 72. Bertrã. consilio ccxlix. viso consultationis. libro ii. dixi in Consue. Parisi. §. xii. numero 3. C.M.

¶ Vnde secũdo ille text. in d. l. j. de iur. immu. habet aliũ intellectũ, videlicet quòd solum habeat locum in priuilegio immunitatis: prout [b] loquitur quòd quoddam priuilegium est contra vtilitatem publicam. Secus esset in alio priuilegio: quia etiã descendentes ex fœminis comprehenderentur: vt dicit Pau. de Cast. in l. in maritum. ff. sol. mat. gl. in d. l. si ita scriptum. & sequitur Alex. in d. l. quia personale. Nam etiam beneficium principis quòd de sui natura latè interpretatur, tamẽ restringatur quando vtilitati publicæ derogaret: vt not. Ang. in l. fi. col. iij. de consti. prin. facit text. in l. si quando. C. de oper. pub. & not. Bal. in l. ij. C. an ser. ex suo facto. B

b Prout. Idem Ant. But. cõsil. x. col. i. Alexã. consi. clx. lib. ii. Corn. cõsil. ccxix. lib. ii. Cur. senior cõsi. lxxiii. nu. 4. Deci. consil. ccxxiii. cõsi. ccccl xviii. col. fin. in c. nouit. col. ii. de iudic. latè Andr. Tiraq. in tract. de retract. pro xi. §. i. glos. nu. 230. C.M.

¶ Sed contra istum secundum intellectum de priuilegio immunitatis, vidè tex. in l. j. C. de impo. lucr. descrip. lib. x. † vbi priuilegium immunitatis datum posteris etiam competit filiæ, nepti & ex fœminis descẽdentibus. And. Sicul. in l. cum acutissimi. in xiij. char. ver. & pondera. C. de fideicom. opponit de illo text. & respondet quòd loquitur in materia fauorabili, & plus non dicit. 60

¶ Sed ista rñsio non satisfacit: quia etiam in l. j. ff. de iur. immu. materia fauorabilis videtur respectu eius cui priuilegium cõceditur, & si reputetur odiosa, quia fit cõtra publicam vtilitatẽ: vt doct. dicunt declarando illum tex. eadem ratione odiosa materia videtur etiã in casu dictæ

l.j.de impo.lucra. descrip. quia etiã ibi iuri publico derogatur. Nisi [a] dicamus quod tex.in d.l.j.de iure immu. loquitur de immunitate generali quę magis nocet Reipublicæ,& tollit legem comunem. Secus videtur in illa immunitate particulari,de qua loquitur text.in d.l.j.de impo.lucra.descrip.quia loquitur illa l.specialiter de curialibus & causis lucratiuis: & ibi priuilegium immunitatis tollit illam l.specialem: quo casu latè debet interpretari:quia ad ius cõmune reuertitur,vt not.in c.olim. vbi Abb.secundum vnum intellectum,de verb.sig.& facit glo.in c.statutum.§.numerandum.de præb.in vj.

[a] Nisi. Adde Andr. Tiraq. de legi.cõnub. l.j.nu.36. Fräc. Ripa.de rescri. respons. xxvj. nu.19.Philipp. Dec.cõsi. xxxii. in fi.C.M.

¶Tertiò,reperio ad illum tex.in d.l.j.ff.de iure immu.

61 alium intellectum,† quòd ibi concessio facta fuit alicui pro se & posteris:quo casu posteritas ad nomen familiæ refertur.l.vacatio.ff.de mun.& hon. familia autẽ consistit in his qui per sexum masculinum tãtùm procedunt. l.familiæ.§.fi.ff.de verb.sig.ita Alexã. dicit in consi.clx. viso themate.lib.ij.s̃.alleg. Et hoc allegat Cyn.d.l.fi.de constit.princ.in iiij.quæst.

¶Sed aduertendum est, quia ista declaratio ad text.in d.l.j.de iure immu.non satisfacit,quia ille text.non solùm dicit de posteris, sed etiam de genere. ibi, generi posterisq; datæ:quo casu appellatione generis etiam fœminæ includuntur:vt no.Ant.de But.in c.nouit.in iiij. nor. per illum text.de iudi.& latius j.dicam. Præterea etiam sub nomine posterorũ fœminæ & descendentes ex eis comprehenduntur. vt cõcludit præcipuè Ant.de But.in con-

62 silio ix.viso puncto.in j.dubio.s̃.alleg. † vbi dicit, quòd verbum posteritas,includit omnes [b] descendentes. & ibi allegat tex.in l.quod his verbis §.fi.de leg.iij. vbi appellatione posterorum veniunt liberi,& appellatione liberorum veniunt omnes vtriusq; sexus, & etiam ex fœmineo sexu descendentes. allegat etiam Anto. de But. in d. consi.text.in c.in quibusdam.de pœnis.

[b] Omnes. Do. Andr.Tiraq.d. tract.§.i.gloss. ix.nu.238.

¶Et vlterius facit tex.in l.cùm acutissimi.C.de fideic.in l.generaliter.in prin.C.de insti.& substi.in l.vel quę pater.in ver.exhæredatis.& l.si venditor.ff.de relig.& in l. j.in prin.C.de lucra.descrip.lib. x.cum si. vt tradit Andr. Sicu.in d.l.cũ acutissimi.char.xiiij.col.iiij.C. de fideicõ.

63 ¶† Et bene facit tex.in l.immunitates.ff.de iure immu. vbi dicitur.quòd immunitates generaliter tributæ,vt ad posteros transmittãtur, durãt succedẽtibus in perpetuũ.

Ergo etiã videntur cõpetere fœminis, & earũ descendẽtibus: quia illis æqualiter successio tribuitur. Et hoc de proprietate verborũ, nisi lex vlterius ꝓcederet, prout in casu d.l.j.§.fi.ff.de iur.imm. Eodẽ modo in nomĩe familiæ dicendũ est: nã licet qñq; familia specialiter ꝑ agnatione intelligitur. d.l. familiæ. §.fi.tñ de proprietate ibi etiam descẽdentes ex fœminis includunť.l.fi. C.de verb. sig.vbi Old.Bal.& Pau.de Cast. per illum tex. hoc dicũt. & facit text.in l.pronuntiatio.§.familiæ. ff. de verb. sig. & not.Bar.in l.cum ita.§.in fideicommisso.de leg.ij.

¶†Eodem modo dicendũ est de genere: nam qñq; pro agnatione accipiť, vt per gl.in l.j.ff.de prob. Et hoc modo intelligitur quod no.Ang.auth.de ince. nupt.in prin. ad fi.dũ inquit per gl.ibi, illos esse de genere qui consanguinei sunt. Et ideo frater diciť esse de genere. l. eũ qui. ff.de interdi.& releg.& not.Bal.in c.si pater.de testa.in vj. dicens, quod appellatione generis, veniunt tantũ descendentes per lineam masculinã. & Bal. refert Perusi. in d. cap.si pater.in xiiij. char.in xiij. q. & And. Sicu. in consi. lvij.in ij.lib.Io.de Plat.in l.vacantia. C.de bo. vac. lib. x. 64

¶†Regulariter tñ & gñaliter sub appellatione generis oẽs vtriusq; sexus cõprehẽdunť: vt no.Bal.ĩ l.j.ff. de ꝓb. vbi inquit, ꝙ de genere meo dicunť etiã qui sunt cognati.alleg.bonũ tex.& gl.ibi in §.oportet aũt. in authẽ de. mã.prin.vbi diciť ꝙ puniri debẽt qui deliquit, & bona ꝑmitti debẽt generi, secundũ quod l. disponunt. Et idẽ dicit Ant.de But.in d.c.nouit.per illum text. in iiij.no. licet And.Sicu.coneť rñdere ad illũ tex.in d.cõsi. lvij. circa fi. 65

¶Et idẽ probat & tenet Pau.de Ca in l.j.C.de cõd. inser. col.j.in ver.itẽ quæriť, & dicit ꝙ ista est veritas†ꝙ descẽdentes ex fœminis dicunť esse de gñe.& dicit se ita consuluisse, & sic repetit in cõsi.cccxiij.suprascriptus dñs consultor.in nouis.vbi etiã ad hoc allegat Spe. in ti.de loca. ver.nũc aliqua.vers.clv.& inducit tex.in c statutũ.el j. in prin.de hæret.in vj.Et idẽ cõcludit Io. de Imo. rñdendo ad ea quæ in cõtrariũ adduci pñt in cõs.lij. post exhibitũ cõsiliũ.& idem Mari.in cõs.xxv.Do.Fr in j.dub.Et nouissimè Do.Pe.Phil.de Cor.cons.ccxxiij.ĩ hac cõsultatione. lib.iiij.vbi inducit text in c.j.de schis.in vj.& idẽ Luc. de Pen.in l fi.col.pe.C.de loc.præd ciui.lib.xj. Et ista addẽda sunt ad ea quæ tradit Bal.& Mod.ĩ.l.ij.C.de iu.emph. 66

¶†Similiter descẽdẽtes ex fœmina nobili sunt deterio- 67

a Matre. Deci.c.nouis.col.ij.de iudic.Bo.de Curtil.in tract.nobili.part. iiij. nume. 23. cū seq. Alcia.in l.familiæ.de verb.signi. Pulchrè & latè dom Andr. Tiraq in doctissimo suo tract.de nobilitate & iure primogenituræ cap.xviij. nume. 20. cum seq.nunc primum typis excusi Parisiis.C.M.

b Valet.dic breuiter quòd valet quantum ad ea quæ sunt in potestate consuetudinis vel statuentium & intra eorum territorium duntaxat:non autē extra, nec etiā intrà quantum ad ea quæ non sunt in potestate consuetudinis vel statuentium.vnde valet quātum ad diuidēdas successiones, de quibus loquitur cōsuetudo, sed non ad eximendum à collectis regiis vt dixi in Consue. Paris. in proœmio glos.vij. C.M.

ris conditionis, quia non dicuntur esse nobiles: quia no-
A bilitas non dicitur à matre[a]: vt not.Bal.per illum tex. in l.liberos.in fi.ff.de sena.Et idem no.Bal. ponendo rationem in fi.l.ver.sed hic quæro.C.de ser.fugi. & tradit Pet. de Ancha.in consil. ccclxxxix. visis diligenter iuribus. Et ideo non potest quis portare arma matris, quia tale ius deferendi arma non cōpetit cognatis: vt no.Bar. in tract. de insign.& ar.in versi.quæro qualiter.vbi allegat tex.in
68 l.ius familiarū.C.de reli. Et ad hoc facit † quia descēdentes ex fœmina non sunt de familia eius: quia qui nascuntur, patris, non matris familiam sequuntur l. familiæ. §. fi.ff.de verb.sing.& intantum procedit quod dictum est, vt nobilitas ex persona matris nō consideretur, quod sta-
B tutum & consuetudo in contrariū non valet[b].vt no.Bal. per illū text.in fi.in l.exemplo.C.de decur. lib. x. In quo dicto aduertendum est, quòd statutum vel consuetudo inferioris non valeret: quia ibi in d.l.exemplo. derogatur consuetudini. ideo consuetudo contraria, non valet, sicut etiam dicitur in authentic. nauigia. C. de furtis. in authentic.omnes peregrini.C.communia de succes.

69 ¶ † Sed ab ipso imperatore, vel principe, vel populo qui superiorem non recognosceret, & bene videtur quòd statutum fieri posset, vel consuetudo induci: quia quòd nobilitas sit à patre, hoc à iure ciuili inductum est, sicut ius agnationis, quod tolli & mutari potest. §.fi.instit. de leg. agna.tute. vnde in totum nobilitas à statuto induci potest.vt not.Bart.in l.j.in fi.char.in ver.iij.ex prædictis. & in versi.iiij.infertur.C.de digni.lib.xij & Pau.de Cast.in consi.cxxvj.dubitatur.j.in iij.dubio.in nouis.

70 ¶ † Econtrà verò in pluribus casibus melioris[c] conditio-
C nis sunt fœminæ, quàm masculi.

¶ Primo, mulier citius potest facere testamentum l.qua ætate.§. de testamen. ¶ Secundo, prius patrimonium contrahit.institu.de nupt.in princip. quia prius efficitur pubes.institu.quib.mod.tute.fini.in princip.

71 ¶ † Tertio, mulier citius veniam ætatis impetrare potest. videlicet

c Melioris. Ad de Specul.titu. de proba. ver. & econtra: in iii.col. vbi ponit xi. casus in quibus fœminæ sunt melioris conditionis quàm masculi. Hiero.Chuc.

videlicet in xvij.anno,& masculus tantùm in xx.l.ij.C. de his qui ven.ætа.impetr. Et ratio prædictorum videtur secundum Bald.in d.l.ij.quia naturaliter citius crescit[a] quod citius finitur. A

72 ¶ †Quarto.mulier non potest carcerari.[b] l.j.C.de offic. diuer.iud.authen.nouo iure.C.de custo.reo. Et hoc habet locum in honestis mulieribus: secus est in meretrice,quæ capi & carcerari potest:vt not.Angel.post Petr. in l.quoniam.C.de custo.reor. Et idem not.Bald.in l. consentaneum.colum.fin.C.quomodo & quando iudex. alleg.tex.in argumen.in §.fina.in authen.de testib.& ea quæ parit. B

73 ¶ †Et hoc verum est,nisi esset in matrimonio: quia propter honorem matrimonij,licet inhonestè viuat,nõ potest carcerari:vt not.voluit Ioan.Andr in titu.de iniur.in princi.in addi.Specu.arg.l.si vxor.in §.diuus.ff.de adulte.no.Rom.in l.si verò §.de viro.in secunda fallen.s.solu. matrim.Alex in l.plerique.ff.de in ius vocan.

74 ¶ †Secundò,fallit,in muliere obligata pro administratione tutelæ:vt not.Barto.in authenti.matri & auiæ.C. quando mul.tut.offic.& in l.si quis sub conditione.ff.de test.tut.

¶ Tertio,fallit,quando recusat redire ad virum:quia capi potest & extrahi de domo,vt ad virum ducatur:vt notabiliter tradit Abb.post Cardi.in c literas.colum.fin.ff. de restit.spolia.

75 ¶ †Quinto,mulier non cogitur comparere[c] personaliter,saltem non ex omnibus causis ex quibus masculus compellitur:vt not.Bald.in l.fin.C.de procur.in ver.vltimo quæro hic. C

¶ Sexto,statutum quòd nullus de magnatibus intret palatium,non intelligitur in muliere:vt not.Bald.in l.in multis.ff.de sta.homi.

76 ¶ †Septimo,mulier in diuisione quæ fieri debet,habet electionem:vt not.Bart.in l.j.per illum tex.C.de his qui se defe.lib.x.quod dictum videtur procedere specialiter in illo casu:vt sentit Barto.ibi.& Ioan.de Platea,quæ dicit,quòd mulier in isto casu habet duo priuilegia.

77 ¶ †Octauo,statutum quod loquitur de bannito non habet locum in fœmina:quia ratio statuti nõ videtur procedere in fœmina.tradit Ang.in consi.lxvij.primum est. columna prima.

a Crescit. Quare citius pubescit mulier quã masculus? vide Bart.in l.ij.C. de his qui ven. æt.imp.H C.

b Carcerari. Vide Iaso.l.iij. C.de iur.emphy. & in l.j. docto.& præmaximè Phil. Franc.in c.mulieres.de iudic. l.b.vj.in princ. Ias.in l. plerique.& in l.neque impuberes. de in ius vocan.Barb.in ca.lator.de pigno.col.j.Soci. in tract.fallen. in regu.ccxxix. in ij.fallen.

c Comparere. Dic quòd regulariter nõ tenetur comparere,nisi in casibus à iure expressis.ita Anchar. per text. ibi,in c.mulieres.de iudic.li. vi.in l.notabili. & Paul. de Cast. in l.ii.ff. si quis cautio. §. si non propter.ii.colũ. & ibi Alexand.& Bal.l.fin. C.de procura. H. C.

Nono

a Prægnans. Mulier prægnans est maioris pretii quàm non prægnans Alber. l. si quid. i. col. de leg. ii. & an possit citari post partum, vide eundem l. nõ exigimus. § si quid. i. col. si quis caut. Item potest examinari lite non contestata. Fely. capit. quoniam frequenter. vt lite non cõtestata. septima colum. & post partum retinet eadem priuilegia. ita Alex. d. l. non exigimus. & non tenetur in iudicio comparere. Pau. de Ca. l. ii. § si nõ propter. si qs cau. ii. colum. item nõ cogitur ad testimoniũ. Alexand. l. imperator. de statu hominum. itẽ non potest torqueri, vt hic. de quo latè per Hippolytũ de Marsiliis in l. i. in prin. in quinta colum. vers. nono requiritur. & in leg. edictum. in iii. colũ. suprà de quæstion. Hie. Chuc.

¶ Nono, si legatum factum sit monasterio, in dubio de monasterio fœminarum & monialiũ intelligitur: quia locus magis pius reputatur: vt not. Bart. in d. l. in multis. in fi. de statu homi. alleg. Cyn. in l cum multæ. C. de donat. ante nupt. in vltima quæstione. vbi de hoc idem Bal. & Ange. sequuntur.

78 ¶ Decimo, † in crimine læsæ maiestatis filiæ fœminæ sunt melioris conditionis: vt in l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. fa. text. in ca. quicunque. de pœn in vj. Et in simili si filij bannitorum expelluntur de ciuitate, non intelligitur de filiabus: vt not. Bald. in l. quicunque. C. de seruis fugi.

79 ¶ Vndecimo, † si mulier prægnans[a] sit, habet prærogatiuam: vt habetur in l prægnãtis. ff. de pœnis, quia pœna differtur & torqueri non potest: de quo Bart. ibi, & Bald. in l. imperator. ff. de statu homi. & idem Bal in l. interpositas. in fi. C. de transact. & Ioan. de Anan. in c. j. colum. ij. de his qui fil. occid.

80 ¶ Duodecimo, † est melioris conditiónis fœmina: quia pro excommunicatione non cogitur Romam petere. c. mulieres. de senten. excommun.

¶ Decimotertio, quia mulier pro minori metu excusatur quàm masculus: secundum glo. in ca. cum locum. de sponsa. de cuius intellectu videndum est quod dixi in ca. fin. de app. & in c. causam matrimonij. de offic. de leg.

81 ¶ Decimoquarto, † est melioris conditionis respectu dotis[b] quæ est valde priuilegiata. l. j. ff. solu. matrimo. l. assiduis. C. qui pot. & in §. fuerat institu. de actionibus.

¶ Decimoquinto, in muneribus corporalibus. l. iij. §. corporalia. ff. de mu. & hono. Et ideo statutum de capiendo malefactoré, non intelligitur in mulieribus[c]. vt no. Ioan. de Pla. in l. patrimoniũ. C. de mune. patrimo. lib. x.

82 ¶ Decimosexto, † propter fragilitatem sexus mulieri magis succurritur, quàm masculo: quia mulier plerumq; contra propria commoda laborat. l. iij. C. de nup. Et ideo in muliere facilius iuris ignorantia præsumitur: vt not. Barto. in l. fin. C. de iuris & facti ignoran. Et facit quod

b Dotis. Cuius priuilegia, vide latè ibi per doctores, & per Bal. nouel. in suo tractat. de dote. vbi ponit de priuilegiis cõpetentibus constãte matrimonio. & etiam soluto.

c Mulieribus. Falsum, & contra seruatur. C. M.

not. Bald. in rubri. C. de rerum permu. circa fin. vbi dicit quòd in muliere & rustico præsumitur simplicitas, non obstante iuramento: quia iuramentum captiosum est. Et facit quod suprà dictum fuit de Velleiana & fragilitate mulieris.

¶ Decimoseptimo, in casu l. sicut patronus. ff. de ope. lib.

¶ Decimooctauo[a], in casu l. iij. §. si filiofamilias. ff. commo. & de his not. Specu. in titu. de procurato. in §. j. A

83 ¶ Et ad supradicta notandum est, †quòd priuilegium datum alicui pro se & filiis masculis & fœminis, nõ competit filiæ nuptæ[b]. Ad hoc allegatur dictum Barto. in l. quoties. C. de priuil. schola. lib. xij. vbi Angel. & Ioan. de Platea. sequuntur. B

¶ Sed Maria. Soci. in consi. incip. reuerendus dominus de Rauella. prout Moder. referunt in c. nouit. col. j. de iudic. reprobat illud dictum: †quia mulier nupta retinet tamẽ originem & familiam patris: vt not. Bart. in l. fi. §. pen. ff. ad municipi. Et contra Bart. etiam tenet Alex.[c] in l. cum quædam puella. col. fi. ff. de iurisdict. om. iudic. Et latè id conclu3it Corne. Perus. in consil. clxxvij. circa quod est primo videndum. col. fi. lib. iiij. 84 C

¶ Sed non est laborandum: quia Bart. in d. l. quoties. non dicit illud ad quod allegatur. Et verissima conclusio videtur †quòd filia nupta gaudeat priuilegio dato patri 85

a Decimooctauo. Adde tu quòd mulier quæ est nupta si habeat rem cum clerico, efficitur de foro ecclesiastico. ita Fely. c. cum sit. de foro compet. colum. vii. idem etiam de laico habenti rem cum moniali: secundum Maria. Soci. quem refert ibi Fely Hier. Chuc.

b Filiæ nuptæ. Hanc tenent Bart. Ang. Platea. d. l. quoties. Fely. c. nouit. i. colum. de iudic. Barba. c. proposuisti. de foro cõpeten. fi. colũ. Cors. singul. in versic. priuilegium. Iason. & Rom. in l. cum quædam: hic alleg. & Rom. l. i. in princi. ad Sillan. Bartho. Brix. in suo repertorio in versicul. posteri. Curtius. in addit. ad Alexan. in d. l. cũ quæ-dam. & hæc est communis opi. tamen contrariam opi. tenet Alexan. in d. l. cum quædã. & do. Philip. hic: circa quod primo est. videndum in text. an d. l. quoties. probet. id ad quod alleg. per Bar. & Doct. & an Bart. dicat id ad quod allegatur. Quo ad primum dico quòd tex. in d. l. quoties. probat opinionem Barto. & docto. duobus modis. primo in verbo liberi. vbi dicit quòd si liberi alterius iudicis iurisdictioni se submiserunt, quòd perdunt dictum priuilegium; ergo patet quòd tam filii quàm fœminæ mutando forum perdunt priuilegium. Secundo inquantum dicit, matres vt eorum in viduitate &c. vult quòd matres & sic ascendentes per lineam fœmininã quibus competit priuilegium ex persona filiorum, quòd gaudeant dicto priuilegio, si permanserint in viduitate, alias secus. Ergo videtur quòd contrahendo matrimonium perdant priuilegium: & sic idem videtur in filia nupta: & hoc modo probat id ad quod Barto. allegat. quicquid dicat Philippus Corne. in dicto suo cõsi. clxxvii. in fin. capit. iiii. volu. de quo vide Barbat. qui tenet hanc opinionem. & dicit se ita consuluisse, in clemen. i. de electio. colum. xviii. versi. ego vidi dubitari. Hier. Chuc.

c Alexan. & in consi. cxxv. nume. 10. lib. vii. vbi dixi. Car. Mol.

suo

suo & filiabus:quia licet mulier nupta sit,remanet tamen in potestate patris,vt not.per glo.institu.ad Tertu.§.j.in ver.parentes.& not. Bal.in l.si vxorem.in prin.C.de cōd. inser.Et retinet originem & familiam patris.vt no.Bar. in d.l.fi.§.penul.ad municip.& Bald.in d.l.cum quædam puella.Et ideo bona prohibita alienari extra familiam, non prohibentur alienari in filiā nuptam.vt Alex.cōcludit in consi.lvj.cōsideratis verbis.col.pe lib.j.& latè hoc tradit Soci.in consi.ccxxvij.præsens consultatio.col.ix.Et cum prædictis etiā concordat Alex.in consi.xx.viso processu.in fi.lib.ij.in consi.cj.ex inspectione.in prin.lib.ij.

86 ¶ † Extra casus supra notatos, in quibus expressè inter masculos & fœminas differentia constituitur,à patri procedunt regulariter masculus & fœmina:qui enim inter eos differentiam inducunr,naturæ accusatores existunt. vt dicitur in l.maximum vitium.C.de lib.præte.& in l. lege xij.tabularum.C.de leg.hære.& in §.nostra constitutio.insti.de ex hære.lib.ibi,inter masculos & fœminas nihil interesse existimas.& in authē.defuncto.C.ad Tertul.ibi,exclusa prorsus omnino differētia sexus.& in authen.in succesßione.C.de suis & leg.ibi,non distinguendo sexus.Ad idem tex.in §.consideremus.in fin.in versic. non autem in authē de trien.& semis.ibi,non autem distinguēmus de filiis, siue masculi,siue fœminæ sint.Ad idem tex in l.mulier an masculus.ff.ad Trebel.in l.pen. C.qui bo.ced.poss.ibi,vtriusque sexus.& in l.quoties §. imperator.ff.de pollici.ibi, non tantum masculos, sed etiam fœminas.& in l.j.§.& generaliter.ff.de lega.præstand.ibi,sed nec personas prosecutus est,vtrum ex virili sexu an ex fœminino descendnnt.& in l.ij.§.j.ff.vnde legi.ibi,non tantum masculorum,sed etiam fœminarum. & in l.omnes omnino.C.de agrico.& censit.lib.xj.ibi, sine vllo sexus discrimine.& in l.vel quæ pater.§.liberis.ff.de religio.ibi,liberis vtriusque sexus.& facit tex.in cap.j.in fin.de vita & honesta.clerico.vbi fœminis sicut masculis laicis ingressus ecclesiæ ad orandum pariter conceditur.Et mulier in cōtractibus principalibus masculo æquiparatur:vt no.Bal.per illum tex.in l.si à muliere.C.de institu.

87 ¶ † Et si mulier nullam habet prærogatiuam vltra masculum,nisi quatenus expressum in iure[a] reperitur.l.fin. vbi Bald.C.de iur.& fac.ignoran.vnde quod disponit in

a In iure.Alexan.cōsil.lxxv. nume 10.lib.v. vbi dixi.consi. clxv. num.8.li. vi. Andr.Tiraque.in tract.re tract. conuentio.§.iiii. gloss. vii nu.17.C.M.

 monachis,

monachis, etiam habet locum in monialibus, in his quæ sunt eis proportionabilia. vt no. Abb. in fi. per illum text. in vltimo notabili de statu reg. de quo no. Card. in cle. j. in v. q. de regula.

88 ¶ † Et eodem modo statutum quod imponit pœnam in aliquo casu etiam habet locum in fœmina: vt not. Bar. in l. iura. in fi. ff. de leg. vbi loquitur in statuto pœnali, quòd quis non vadat de nocte sine lumine. Nam etiam comprehendit mulierem & idem not. Barto. in l. j. in fi ff. de pecu. post Cy. in l. j. in antepe. q. C. quæ sit long. consue. & Bal.[a] in l. quicunque. col. iij. C. de ser. fugis. A

89 ¶ † Et idem in statuto quod imponit pœnam pro violentia illata cum armis vel sine, quia etiam mulierem includit: vt not. Imo. de Ro. Pau. de Cast. & Alexan. in l. si constante. § fi. ff. solu. matri. Et facit quod not. per gl. magnam quam Bald. & doct. sequuntur, in l. si quis in tantam. C. vnde vi. quæ tenet pœnam illius l. etiam habere locum in muliere. facit glo. in l. j. C. de rapt. virg.

¶ Aliqua iura ex supradictis alleg. Specu. in dicto titu. de procuratio. §. j.

¶ Et quia suprà proxim. dicta in effectu pendent ab illo articulo, quando masculinum cõcepis[b] fœmininum, hic non impertinenter pro complemento huius l. applicari potest, & plenius & meliori ordine quàm hactenus scriptum sit, declarabitur. B

90 ¶ † Sit ergo conclusio & regula affirmatiua, quòd masculinum [c] concipit fœmininum: quia dicit text. in l. quæ duos. in fin. de leg. iij. quòd sexus masculinus semper fœmininum continet, & in l. seruis legatis. de leg. iij. dicitur quasi commune nomen vtrunq; sexum continens: & hoc procedit etiam secundum Grammaticos, vt dicit Pau. de Cast. in l. quicunque. C. de seru. fugi. Et hoc etiam habet locum in lege diuina: vt not. Abb. per illum tex. in c. maiores. col. ij. versi. item noto. de baptis. Et ratio huius conclusionis videtur: † quia non debet fieri differentia inter masculum & fœminam. l. maximum vitium. C. de liber. præter. cum simil. s. alleg. Et istam rationem adducit Pet. de Anchar. in consil. cxx. pro clariori. Et attenta hac ratione dicendum est, quòd regula procedat in materia indifferenti: prout text. loquitur in d. l. maximum vitium. & ita prima regula limitatur. Secus ergo videtur in materia differenti, d quæ nõ ita conueniret fœminis C 91 D

a Bald. Adde eundem in l. ne passim. C. de iur. & fac. ign. vbi dicit, quod mulieres ligantur statutis, nisi expresse reperiantur exceptæ. H C.

b Concipit. latè domi. Andr. Tiraq. in tract. retrac. proxi. §. i. gloss. nume. ccxliiii. cum sequen. C. M.

c Masculinũ. Hanc regulam ponit Socin. in suo tract. fallẽ. in regul. cclv. fol. xxxix. vbi ponit ix. limit. & vide latè Ias. in l. si quis id quod. de iuris. om. iud. qui loquitur quasi in omnibus casibus quibus hic do. Philip. Decius. Cardin. in clemẽ. i. de electio. & in clem. i. de sepul. Hię. Chuc.

d Differenti Alexan. consil. cxxxv. col. finã. libr. i. vbi dixi, Car. Mol.

nis sicut masculis: quia tũc masculinum non cõplectitur fœmininum: vt not. Bar. in l. j. ff. de ver. signifi. & in l. j. in fin. ff. de pecul. & idem dicit Bal. in l. seruus. C. communia de succes. & in l. in multis. in versic. & nota quòd masculinum. s. de statu ho. Et idem Bal. in l. tres fratres. in ver. & est argumentum. ff. de pac. & in con. ccj. in prouincia. col. fi. lib. j. & not. Sali. in d. l. quicunque. C. de ser. fug. & Cuma. in cons. lxxxiiij. præsupposito. & facit quod
92 s. dictum est in hac l. de † statuto requirente consensum propinquorum: quod non intelligitur de fœminis: quia est diuersa ratio in fœminis, vt dictum fuit. Et ista ratione si statutum præponit agnatos cognatis, non intelligitur de fœminis: vt voluit not. Ioan. de Anan. in cons. iiij. visis statutis. in secundo dubio. Et reperio quòd Bald. idẽ dicit in consil. ccccl. xxiij. circa quæstionem. lib. v. Et ista prima limitatio etiam habet locum si statutum expressè dicat, quòd masculinum concipiat fœmininum, quia statutum intelligitur si materia adaptari potest, & si eadem ratio in fœminis: vt not. Bal. in consil. xlvij. factum tale est. lib. v. Et tale statutum secundum ius commune intelligitur, & parum operatur: vt tradit Cor. Peru. in consil. xj. stantibus dictis statutis, lib. j. Nisi statutũ diceret quod in omnibus casibus masculinum concipiat fœmininum: vt idem Cor. Peru. scribit in consi. cccvj. quo ad primum. col. pen. lib. j.
93 ¶ † Secundo, regula procedit ex interpretatione extensiua [a]: quia de proprietate sermonis masculinum non concipit fœmininum, vt notat Barto. in d. l. j. de verb. sig. per text. in l. pronuntiatio in princip. ff. de verbo. signifi. vbi dicitur quòd pronuntiatio sermonis in sexu masculino, plerunque ad vtrunque sexum porrigitur: ergo illud videtur per extensionem per illud verbum, porrigitur. facit tex. in l ij. de lib. cau. ibi, ad iniuriam nostram porrigitur. Et ad hoc alleg. text. not. in l. in. adoptiuis vers. quæ in filio. C. de adop. vbi expressè dicitur, quæ in filio diximus, hoc in filia extendimus.

a Extensiua limitat Alcia. in l. inter stuprũ. infi. s. ti. j. Vide do. And. Tir. in trac. retrac. pro xj. §. j. gl. ix. nu. 223. C. M.

¶ Et ista limitatio sanè intelligitur in nomine masculino, prout est seruus, equus, filius. Secus est in termino cõ-
94 muni, prout est homo. † Et idẽ si dicatur, si quis, quia intelligitur, homo: & tali casu in termino cõmmuni masculinum cõprehendit fœmininũ de proprietate sermonis: vt Barto. concludit in d. l. j. de verb. signi. per illum textũ vbi

vbi verbum si quis, complectitur tam fœmininũ quàm masculinum. Et hoc propriè propter illud verbum complectitur. Et idem sequitur Bal. in l. Gallus. in prin. col. fi. de lib. & posth. Car. in cle. j. in iij. q. de elect. Dom. in c. generali. col. iij. de elect. in vj. Alex. in cons. lxj. super eo. lib. j. & idem Alex. in consi. xxiiij. animaduersis. col. iiij. libr. ij. & idem Cuma. in consi. clxvj. visa. & Benedic. Capra. in consi. lxij. cum viso. circa finem.

¶ Et circa prædictam doctrinam Bart. primo dicit Ang. in d. l. quicunque. C. de ser. fug. quòd in materia fauorabili talis differentia non attenditur: quia termini sunt communes in substantia, licet non in probatione sermonis. Secundo dicit Domi. in d. cap. generali. col. iij. quòd talis differentia non attenditur, quia ista est interpretatio passiua quæ habet locum etiam in statutis.

¶ Tertio dicit Bart. in. l. j. col. fi. ff. de pecu. † quòd licet de proprietate sermonis masculinum conciperet fœmininum, illa tamen est oratio indefinita quæ de proprietate sermonis non æquipollet vniuersali: & sequitur Aret. in consi. xxxix. in facto col. ij. in ver. pro hac decisione. 95

¶ Et hoc videtur esse intelligendum, quando profertur ab homine. Secus videtur si à lege: vt not. Bar. in l. si pluribus. de leg. ij.

¶ Quarto & vltimo considerandum est, quia non videtur quòd Barto. bene dicat in secundo membro, dum inquit, æquiparando, siue dicatur de homine simpliciter, siue dicatur si quis: quia intelligitur de homine secundum eum. † Nam hoc non videtur verum: quia licet terminus homo, sit communis si proferatur simpliciter: non tamen sic videtur, si dicatur si quis homo[a], quia tunc terminus homo, restrictus videtur in masculino per illud verbum, si quis. quod est masculini generis. & ita Fulgo. dicit in d. l. quicunque. 96 A

[a] Homo. Imo idem, C.M.

¶ † Tertio regula limitatur vt habeat locum quando genus masculinum in nomine appellatiuo exprimitur: puta filius vel seruus. Secus si in nomine proprio: vt no. Bar. in d. l. j. de verb. sign. per l. si quis ita. §. j. cum gl. in ver. filio. ff. de testa. tut & idem Ang. dicit in d. l. quicunq. Et idem est si expressè dicatur de masculo: quia tunc fœmina non comprehenditur: vt Abb. tradit in cons. xxxvij. videtur primo. in j. li. vbi inquit, quod terminus masculus tantum conuenit viris & non fœminis: idem Ant. de Bu. in consi. xlvj. 97

rectè

recte decisum est.& Io.de Ana.in cōs.xxij.ad approbādā.

A ¶Et idem si dicatur viris: quia non veniunt fœminæ [a]. vt not.Bart..per illum text.s.de legi.& Bal.in l.scripturas. per illum tex.C.qui po.in pig.hab.de quo supra dictum fuit. Et ad hoc etiam allego bonum text.in cap.maiores. de baptism.ibi tam viri quàm fœminæ baptizantur.

98 ¶†Quarto limitatur nisi constaret de voluntate disponentis quia tunc masculinum non continet fœmininum: vt not.Bar.in d.l.j.de verb.sign.per l.Lucius.§.quæsitum, de legat.iij.ibi, nisi aliud sensisse testatorem probetur. Et idem dicunt Ang & Sali.in d.l.quicunque.

¶Et hoc clarum videtur quando apparet de voluntate: idem tamen est etiam si hoc ex coniecturis colligatur, quia voluntas testatoris quæ apparet & ex coniecturis etiam attenditur.l.licet imperator.vbi Bart.de legat.j.l. cùm auus.de cond.& demonstr.l.cùm proponeretur.in fin.l.qui solidum.ff.de leg.j.

¶Et exemplum poni potest in notabili quęstione quam ponit Paul.de Cast.post Fulg.in l.j.col.fin.C.de condict. insert.vbi inquit,

99 †ꝙ si pater instituit filiam in re certa, & filium vniuersaliter instituit, ecclesia substituta, si filius institutus sine filiis decederet. Nam tali casu illa conditio filiorum intelligitur de masculis [b]: quia non est verisimile quòd testator voluerit neptes esse melioris conditionis, quàm filias proprias.ar.l.si viua matre.C.de bo.mat. de quo dicendum est, vt tradit idem Pau.de Cast. in consil.lxxvij.casus frequenter contingit.& in consilio ccclv.viso dicto testamento.& Raph.Cuma.in cons.cxvij. in testamento.in prin.cum similib.vt dixi in consi.xv. Et nouissimè latè in hoc insistit Soci.in l.cùm auus.in xiij. chart.ff.de cond.& demonstr.

¶Et in proposito de dictis coniecturis tradit Bald.in l.tres fratres.x.not.ff.de pact.cum similib.vt Alexand.tradit in consi.cxxvij.viso testamento.lib.j.

100 ¶†Et ad coniecturandum voluntatem testatoris non parum facit qualitas testatoris: quia si ipsa fœmina sit, non est verisimile ꝙ voluerit fœminas excludere: vt in nota. casu sing scri.Petr.de Anch.in consi.cccxxxix.prò maiori intelligentia.col.iiij. Et de isto consilio feci mentionem in cap.præsentia.in v.chart.de probat.

¶Et ex hoc colligi potest limitatio ad text.in l.j.de iure immu.ꝙ dispositio illius legis non haberet locum si priuileg

a Fœminæ.vide latè Iaso.in l.si quis id.iiij. col. de iurisdi. omn.iud.versi. decimo limita. & Alex.in li.j. de ver. sig. qui dicit, quod etiā in statutis ratione vsus masculinum virorum concipit fœmininum. H.C.

b Masculis.falsum, imò neptis excludet ecclesiam, vt dixi ad Alexand. cons. xxxviij. nu. 4. li.vj.& ad Decium consi.xv. C.M.

uilegium,immunitatis concessum fuit ab aliqua muliere,puta à regina vel ducissa,quod addendũ est ad ea quæ dicta sunt s.circa intellectum l.j.§.fi.de iure immu.

¶†Quintò, limitatur quando esset facta mentio distinctè de vtroque sexu:quia tunc masculinum non concipit fœmininum,vt no.Bal.in l.in multis.in fi.ff.de sta.hom. quia expressum facit cessare tacitum.l.cùm ex filio.§.j. ff.de vulga. Et reperio ꝙ Bald.hoc idem dicit in consilio clxxxvj.quia allegationes.lib.j.secũdùm nouã formam. 101

¶Sextò,regula non habet locum stante statuto ꝙ verba intelligi debeant ad literam. Nam tali casu[a] masculinum non contineret fœmininum.vt not.Bald.in consil. cccl x.Ioannes.lib.v.& Cor.Perus.idem tradit in consilio xiiij.in præsenti consultatione.col.pen.lib.ij. A

a Casu. Nisi quãdo ex proprietate sermonis.vt ī.eo.nu. 96.C.M.

¶†Præmissis prædictis limitationibus quæ generales sunt, nunc videndum est an regula habeat locum in omni materia[b]. 102 B

b Materia. Vide Barb.in cle. i.de elect.in xi. col.H.C.

¶Et ad maiorem declarationem possunt formari decem quæstiones.

¶Prima, quid in vltimis voluntatibus.

¶Secunda, quid in contractibus.

¶Tertia, quid in dispositione legis.

¶Quarta, quid in statutis.

¶Quinta, quid in gratia vel priuilegio.

¶Sexta, quid in rescriptis.

¶Septima,quid in sententia.

¶Octaua, quid in officiis.

¶Nona, an appellatione fratris veniat soror.

¶Decima, videndum erit de quibusdam quæstionibus in specie.

¶Postremò econtrà: An fœmininum concipiat masculinum.

¶†Circa primam in vltimis voluntatibus iura clara sunt quòd masculinum comprehendat fœmininum: quia legatis mulis etiam mulæ continentur.l.qui duos.de leg. iij.& legatis seruis seruæ veniunt l.seruis legatis.eod.tit. de leg.iij.& in §.j.in auth.de non eligen.ibi, duos filios masculum & fœminam. Et in substitutione not. Petr.de Anch.in consi.cxx pro clariori. 103

¶Et conditio illa,si decesserit sine filio:etiam de filiabus intelligitur:vt not.Ioan.Andr.& doct.in c.Raynaldus.de testa.cum simil.vt dixi in consi.xv.in princ.

Et

¶ Et ex ista cõmuni opi.cõfunditur quod dicunt.Mod.Pa pien.videlicet Ias.in l.si quis id quod.col.iiij.ff.de iur.om. iud.ꝙ si testator reliquit fundũ Titio & filiis successiue, & non stãtibus filiis substituit ecclesiã.quòd ecclesia non excludit stãte filia:quia ecclesia substituta tollit prę sumptionẽ filiorũ.de qua in l.cum auus.ff. de cond.& dem.& l.cũ acutissimi.ff.de fideic.vt no.tradit Pe.de Anc.in consi. xlvj.prima facie.nam talis decisio quã ponũt Mod in d.l. si id quod.fund.ita in præal.cons.Pe.de Anc.non est vera, quia est contra cõmunem op.quæ habet ꝙ in vltimis voluntatibus masculinũ concipit fœmininũ.vt s.dictũ est. ¶ Non obstat dictũ Pet.de Anch.quia ad propositũ non bene adaptatur:quia fauor ecclesiæ ita excluderet mascu los sicut fœminas in casu in quo loquitur Pet.de Anch.

¶ Propterea contrariũ eius quod dicit Pet.de Anch.tenet
104 Bal.in d.l.cum acutissimi. † ꝙ illa lex etiam habet locũ ecclesia substituta: de quo dicendũ est, vt latè Soci.scribit in d.l.cum auus.in vj.char.in ver.secũdum correlarium.

105 ¶ † Et prædicta cõclusio, ꝙ in vltimis volũtatibus mascu linũ concipiat fœmininũ, procedit in materia fauorabili. Secus est in materia odiosa: puta si fact a sit exhæredatio de filio non habente locũ in filia.l.j.§.sed & si incertũ.ff. de ven.in pos.mit.& no.Bar.in d.l.j.de ver.sig.Et isto casu verificari põt quod dicit glo.in c.gñali.de elec.in vj.ꝙ in fauorabilibus masculinum concipit fœmininũ.& nõ in odiosis.Et ita simpliciter etiam Bal.dicit in consi.ccxxvj. pręmissis verbis.col.fi.lib.v.& Cuma.in consi.clxvj.visa. ¶ Sed tamen aduertendũ est, quia text.in d.l.j.de vent.in poss.mit.videtur loqui quando verba masculini generis geminata sunt,vt colligitur ibi, si mihi filius vnus nascatur. Quo casu dici potest, ꝙ illa verborũ geminatio hoc operetur:quia verba geminata pręcisam ostendũt volun tatẽ disponẽtis vt no.Bal.per illũ text.in c.cũ te.de rescri. ¶ Vel secũdo respõderi potest, ꝙ ille tex.videtur loqui in casu claro qñ cõstabat de voluntate testatoris, ꝙ noluisset filiã exhæredare,sed solũ filiũ: & tunc bene adaptatur casus de quo ibi loquitur:quia incertum est an nascatur filius,vel filia. Et licet hoc modo tex.cauillari possit, negari tamẽ nõ põt quin in d.l.j.§.sed & si incertũ.pro cõstãti præsupponat ꝙ exhæredato filio nõ sit filia exhæredata, & sic bene probatur ibi cõmunis opi.quia materia odiosa est.Et facit tex.in l.ij.in l.cum quidã.de li. & posth.

In sec

a Cōtractibus. Latè And. Tiraq. in tractat. retract. proxi. §.j.glos. ix.nu. 181.C.M.

¶ † In secunda quæstione communis est opinio, quòd in contractibus[a] masculinum non concipiat fœmininum. vnde si quis recipit in emphyteusim fundum pro se & filiis non veniunt fœminæ: vt voluit Guid.de Suza.in l.veteribus.per illum tex.ff.de pac.quia verba interpretātur contra illum qui illa protulit. Et idem tenet Archi.xvij.q.iiij.in c.si quis suadente.cum simi.vt Alex.tradit in cōsi.lxj.super eodem.lib.j.& in consi.cxiij.viso instrumento.lib.ij & in consi.cciiij.consideratis verbis. eo.lib.ij.& dixi in c.in præsentia.de prob.col.xvij.& idem tenet Imo. in cons.xxxvij.in casu præmisso.& Cuma.in consi.clxvij.vbi dicit hoc præsertim procedere in contractu stricti iuris. 106 A

¶ Et quod dictum est etiam sequitur Rom.in consi.xxxv.visa facti serie.& Corn.Perus.in consi.lxxiiij.de duobus.col.fi.lib.j.& in cōsil.clxxj.post redditum consilium.col.fi.lib.iij.& in consi.ccxxxiij.in hac consultatione.lib.iiij.

¶ † Prædicta conclusio habet locum quando in contractu dicit de filiis: secus si dicatur de liberis: quia tūc etiam in contractib⁹ fœminę includūtur: vt no.Bal.per illum tex. in l.sed si hac.§.liberos.ff.de in ius vo.Pe.de Anc.in cons. cxxv.visis.Alex.in d.§.liberos.& in consi.lxxx.viso.lib.j. 107

¶ Sed tamen talis differentia non videtur procedere sine dubio: quia ratio dictæ l.veteribus.ff.de pact.etiam videtur militare in liberis: quia sicut appellatione liberorum veniunt fœminæ cum masculis.d.l.sed si hac.§.liberos.& in l.fin.ff.de censi.& in l.cognoscere.§.liberorum.ff.de verb.sign. Eodem modo appellatione filiorum, veniunt filiæ, vt suprà dictum est. Et tamen in contractibus non veniunt, per d.l.veteribus.quæ quidem etiam videtur militare in liberis: nam etiam quandoque appellatione liberorum non veniunt fœminæ.l.liberos.ff.de senat.vnde concludendum videtur vt infrà dicam.

¶ Secundo, conclusio supra facta in contractibus non haberet locum quando absurdum sequeretur, si fœminæ in contractu non includerentur: vt Alexand.declarat in d.l. sed si hac.§.liberos.& in consi.lxj.super eo.lib.j.supra alleg.& ibi respondet ad illum text.in §.liberos.

¶ Tertio, prædicta cōclusio non videtur habere locum in donatiōe, quę latè debet interpretari.c.cū dilecti.de don.

¶ Et ad hoc allego decisionem Ang.in consil.ccxlij.super primo.in fin.Card.in consi.lxiiij.quòd dicta verba,& dixi in consi.xxxij.

108 ¶ † Postremò aduertendum videtur, quia licet cõmunis sit opi. ꝙ in contractibus masculinum non cõcipiat fœmininum, vt patet ex supradictis: tamen ista opi. nõ probatur iure: [a] quia reg. l. veteribus. dicit, ꝙ in re obscura & ambigua interpretatio fit contra venditorẽ & contra locatorem qui apertius potuit legẽ dicere. Sed hoc in isto casu non videtur adaptari: quia non videtur obscurũ nec ambiguũ: quando dicitur de filiis, quin conprehendantur filiæ: quia hoc semper habet locum, ꝙ masculinũ concipit fœmininum. d. l. qui duos. de leg. iij. Et cum ista sit regula, res clara & certa dicitur pro eo qui fundat in regula: vt no. Bar. in l. quoties. ff. si quis cau. Et quia hoc est in vltima voluntate, vt s. dictũ est, ergo pariter idem videtur esse in cõtractibus: quia ratio diuersitatis efficaciter reddi non potest. Nec valet ratio Alexan. in d. consi. lxj. dum inquit, ꝙ in vltimis voluntatibus fit larga interpretatio. l. in testamentis. ff. de reg. iur. quia illa reg. non habet locum in legatis in quibus attenditur quod minimum est. l. nũmis. de leg. iij. l. apud Iulia. §. Seio. de leg.
109 j. † Et tamen in legatis masculinum concipit fœmininũ. d. l. qui duos. & l. seruis. Ergo non videtur obscurũ legatum quando masculinum concipit fœmininum. Ergo l. veteribus. non videtur habere locum in tali casu.

¶ Et ad hoc facit quod Doc. dicunt de liberis: nam idem videtur dicendum de filiis, ex quo ratio diuersitatis assignari non potest: vt s. dictum est. Et quia etiam materia odiosa, vt i. videbimus in dispositione l. masculinũ concipit fœmininum l. si quis id quod. ff. de iurisd. omnium iu-
110 dic. Ergo idem in contractibus videtur. † in quibus licet debeat fieri stricta interpretatio l. quicquid astringendæ. de verb. oblig. non tamen verba cõtractus magis restringi debent, quàm si materia esset odiosa. Et de hoc aliquid dicit Cor. Perus. in consi. clxxvij. circa quod. lib. iiij. & in consi. ccxxxiij. lib. iiij. s. allegato.

¶ Tertia est quæstio in dispositione legali, in qua communiter omnes tenent, quòd regula habet locum: si lex loquitur de eo, etiam in ea intelligitur. l. j. ff. de constit. pecu. l. iij. in prin. ff. de nego. gest.

B ¶ Et hoc etiã procedit in materia odiosa, & pœnali [b] vt dicit Cy. post Odof. in l. quicunq;. C de ser. fug. Et idem dicit Alb. per illũ text. in l. si quis id quod. ff. de iur. om. iud. & ibi etiam allegat tex. in l. ait diuus. ff. de iure fisci.

[a] Iure. Et hãc partẽ affirmatiuã plené comprobaui in Cõsue. Pan. C. s. xu. C. M.

[b] Pœnali. And. Tiraq trac. Retract. §. j. glo. ix. nu. 211. Sed vide Alexand. cõsi. cxxxv. nu. 4. lib. j & quæ ibi dixi. C. M.

vbi verbum quicũq;,masculum & fœminã continet: & idem est in ver. si quis.l.j.ff.de verb.sig.& not.per glo.in c.generali.in ver.vniuersos.de elect.in vj.& facit text.in l.si quis in tantam.cum glo.si.in prin.C.vnde vi.& in c.si quis suadente.xvij.q.iiij.iuncto c.mulieres.de sent. excom. & in l.si quis maior.C.de transact.cum glo.in l.cum proponas.eod. tit. & in clem. j. cum glo.in verb. eos. de sepul. Et ex his verificatur quod not Ange.in consil.cclxxxix.viso testamento. vbi inquit, quòd quando masculinum profertur à lege, semper concipit fœmininum. alleg. Io. And.in c.fi.de elect.in vj.

¶ Non omitto tamen quòd in casu l.si quis id quod. non videtur materia odiosa:quia interest reipublicæ quòd delicta puniantur.l.ita vulneratus ff.ad leg.Aquil c.vt famæ.de sen.excom. †Et quando tractatur de interesse reipublicæ, materia reputatur fauorabilis:& extẽsio fit etiam in materia pœnali.vt not.Bar.in l.quemadmodum.C.de agric.& censi. libro xj. 11

¶ Et ita dicit Cor. Perus. in consi.cxxxiij.lib.iiij.supra allega. Et idem dicunt Moder.in d.l. si quis id quod.

¶ Sed respondetur, ꝙ illud est verũ quando delictũ remaneret impunitum:aliàs secus, vt declarat Bart.in l.ij.§.exercitũ.ff.de his qui not.infa.

¶ †Secundo potest responderi, quòd in pœnis causa immediata est fauor reipublicæ. Et causa immediata attenditur, quæ principalis est. Et ita respondet Socin l.j. iñ prin.col.fi.de verb.oblig.alleg.Bal.in l. fi.C. de interdi.matrimo. 12

¶ Prædicta conclusio limitatur, primo vt procedat in materia indifferenti : secus si materia penitus non conueniret fœminis : vt in isto casu Domi.dicit in d.c.generali.cum simi. vt dixi supra in prin. nam ista limitatio semper intelligitur per ea quæ supradicta sunt.

¶ Secundo ista conclusio habet locum, vt dictum est, etiam in materia odiosa. Et hoc intelligitur in odio rationali: secus est in odio irrationali, prout est quando vnus pro alio ponitur:quia tunc masculinum non concipit fœmininum.vt no.Bar.in d.l.j.ff.de verb.sig.pen.l.quisquis.C. ad legem Iul.maiestã.& Domin.in d.c.generaliter. Aret.in consi.xxix. in facto.& facit quod not.Bal.in l.quicunq;.col.iij. in ver. sed pone statuto.C.de ser.fug.vbi inquit, quòd si filij bannitorum non possunt morari in ciuitate, hoc statutum non intelligitur de fœminis.

¶ Sed tamen aduertendũ est, quia text.in d.l.quisquis.per quam mouẽtur Doct.ad ita dicendũ, etiã videtur fœminas includere. Sed ex dispensatione excipiuntur : quia Imperator vlterius ita declarando processit.

¶ Secundo in d.l.quisquis.nõ veniunt fœminæ alia ratione:quia est facta ibi distinctio de masculis,& de fœminis. & ita illum text.intelligit Bal.in d.l.quicunque.col.iij.de ser fugi.& facit quod not. idem Bald. in l.in multis.ff.de statu homi.& supra dictum fuit.

Tertio,

¶ Tertiò, etiam dici potest quòd in dicta l. quisquis. materia non ita conueniebat fœminis. sicut masculis: quia in fœminis non est tanta audacia, vt not. Bal. in l. quicunque. colum. iij.

113 ¶ †Tertia conclusio s. facta non habet locũ quando lex de masculo loquitur per modũ qualitatis: vt quia dicat, religiosus vel medicus: nam tali casu masculinum non cõcipit fœmininum: vt not. Dominic. in d. c. generali. per text. in cle. eos. vbi Card. in fi. idem tenet. de consang. & affin. per illum tex. ibi, religiosos & moniales. Ad idem tex. in c. quoniam. §. hoc etiam. de simo. vbi similiter fit specialis nominatio de monialibus, & monachis, ad idẽ facit text. xxvij. q. j. in c. impudicas. & sequitur Alexan. in consi. cxxxv. circa primũ. col. pen. lib. j. & Barth. Veron. in consi. xxvj. magnifice & generose.

¶ Sed tamen ista limitatio non videtur procedere sine dubio: quia si materia ita conueniat mulieribus sicut religiosis: idem [a] dicendum videtur: vt no. Card. in clemen. j. in v. q. de rescrip. Et certè nõ videtur differentia in nomine appellatiuo cuius qualitatis, vel alio nomine. Et ad hoc facit text. in l. quicunq;. C. de ser. fugi. vbi quod dicit de seruo fugitiuo, etiam videtur habere locũ in fugitiua: & tamẽ est nomen qualificatũ: & ita tenendum videtur.

a Idem. Et bene. C.M.

114 ¶ †Quarta conclusio s. facta nõ habet locum in materia correctoria [b], quia masculinũ non cõcipit fœmininum: vt no. Alex. [c] in l. Gallus. in prin. col. vj. de lib. & posthu.

¶ Postremò etiam aduertendum est quia licet secũdùm cõmunem opin. s. dictum sit, quòd in dispositione legis, etiam in materia odiosa masculinum cõcipiat fœmininum, hoc efficaciter non probatur in materia odiosa: quia text. in l. si quis id quod. cum simil. s. alleg. non loquitur in masculino præcisè, sed in termino communi quando dicitur, si quis: quia de homine intelligitur. vt not. Bald. in dicta l. j. de verbo. signi. Et hoc tenendo dictum Bar. quod comuniter approbatur, licet aliud suprà dictum sit. Et in contrarium facit, quia ex quo propriè masculinum non concipit fœmininum, vt s. dictum est, hoc non deberet habere locũ in materia odiosa, quæ debet strictè interpretari. l. cùm quidam. de liberis & posthu. & in regula, odiosa. de regu. iuris. in vj. Et ad hoc facit illa distinctio communis, quòd in fauorabilibus masculinum comprehendat fœmininũ, non in odiosis: vt no. per glo.

b Correctoria. Ias. tenet. contrà. l. si quis id. col. ij. de iurisd. om. iudic. H.C.

c Alexã. Idem Cor. consi. xiij. cõsi. xiiij. lib. 2. C.M.

in d.c.generali.cum fi.§.allega.& facit tex.in d.l. j.§. sed & si incertum.de ventre in poss.mitten.

¶ † Quarto quæritur, quid in statutis? Et videtur dicendum, quòd etiam [a] masculinum comprehendat fœmininum, vt no.Bar.in l.intra. in fi.ff. de legi. cum sim. vt tradit Alexã.in l.si constante §.fi.col.fi.ff.solu.mat.& notat Bar.in l.j.in fi.ff.de pecul. vbi absolutè dicit, quòd si statutum loquatur in materia indifferenti, masculinũ concipiat fœmininum, & sequitur Aret. in consi, copiosè & eleganter.col.j.& idem not Bald.in consi. xlvij. factum tale.lib. v. Et ideo statutũ de primogenito habet locum in primogenita [b], vt not. Bald.in l.in multis, ff. de statu ho.& sequitur Rom. in consi. xcviij.quo ad id. circa fi. & idem Fulg.in consi.ciiij.visis. 115 A B

a Etiam.Bart. cõsil.ccclxxvi. libr.j.And. Tiraq. tract. retract. §. j. glo. ix. nu. 229. Lud.Gomes in reg.Cancel.de infir. resignãt. q.vj.C.M.

b Primogenita.si tamen cõstet eãdem omnino esse rationem: aliàs non, C.M.

¶ † In contrariũ tamen facit quia in statuto saltẽ odioso quod strictè debet interpretari, nõ videtur quòd masculinum concipiat fœmininũ. Et ita in statuto pœnali arguit Alexã.in consi,cxxxv. lib.j. §.alleg. Et idem Barth. Veronẽ.in consi, xxvj. §. allega. & idem in statuto tradit Alex. [c] in consi,xxiiij.animaduersis his.col.antepe.lib.ij. vbi concludit ꝙ statutũ de habitatore non habet locum in muliere habitatrice,& idem Alex.in cõsi. xxviij. præclarè & subtiliter.col,iij.lib.ij,concludit ꝙ statutũ contra ius cõe quod loquitur in filiosfamiliàs nõ habet locũ in filia; vt no.Cor.Perus.in consi.xiiij.in præsenti. lib. ij. 116 C

c Alexã.Sed in d. consiliis est diuersa ratio. C.M.

¶ † Dominic.in d. c. generali. col.ij. distinguit, quòd si masculinum profertur à statuto sub termino communi, idem est quod in dispositione legis: quia masculinũ concipit fœmininum. Si verò statutum præcisè in nomine masculino loquitur in materia exorbitãti, masculinum non comprehendit fœmininũ: secus si in materia fauorabili. Vnde infert, quòd si statutum excludit matrem vt non succedat filio, non habebit locum in filia. Et ad hoc facit quod no. Bal.in l.quicunque.col.iij.in vers.sed ponetur.C.de ser.fug.vbi inquit, quòd si statuto cauetur quod filij bannitorum de ciuitate expellantur, non habet locum in fœminis quia in illis est minor audacia:& statutum de adultero, non habet locũ in adultera, vt not. Bal. in consi.vj.factum tale est.lib.v.in fi. 117

¶ Quinto † videndũ est de priuileg. Et Bal.in c.ad audiẽtiam.el j.col.fi.ver.quæro nũquid.de rescrip. dicit ꝙ vsu veterum masculinũ concipit fœmininũ etiam in priuilegiis 118

legiis.& idem Domin.in d.c.generali.col.iij. in ver. tertio casu.vbi infert quòd priuilegium immunitatis concessum alicui ex filiis,etiam filiabus competit.

¶ Et ad hoc facit tex.in l.j.§.fi.de immu. vbi excipiuntur descendentes ex fœminis,nō autem fœminæ.Et per hoc videtur dubitandum de eo quod voluit Signo. in consil. clxxx.in q.vbi inquit,quod priuilegiū legitimandi filios datum alicui,nō intelligitur de filiabus. [a] Nā opi.cōmunis videtur in contrariū:quia etiā in priuilegiis masculinum cōcipit fœmininū.Et contra Signor.facit: quia potestas legitimādi est fauorabilis,& latè debet interpretā ri:vt no.Io.And.in c.fi.de simo.per illum tex.& Abb. ibi post alios sequitur.& idē Oldr.dicit in cōsi.clij.factū tale est.in prin.& Dominic.in c.quáuis.el ij.de præb.

¶ Et ad prædicta notandum est quod tradit Corn. Perus. in consil.clxxvij circa quod.lib.iiij.& quod not. Fulg. in consil.cxxj.suppositа.vbi in mandato Papæ de charitatiuo subsidio moniales includuntur.& Cardi.consi.cxxxv. puto.& Domin.in c.ne aliqui.de priuile.in vj.

119 ¶ Sexto † idem est in rescriptis:vt no.Archi.in d.c. si quis. xvij.qō.iiij.vnde sub illa clausula,& quidam alij,etiā fœmina comprehenditur:vt not.Spec.in tit.de rescrip.præsenta.§.fi.versic.sed quæritur vtrum.col.j.in fi.Imol.in l. si ita scriptum.de leg.ij.& Domi.in d.c.generali. col. iij. versic.quarto casu.& not.in c. significauit. de rescrip. vbi Abb.hoc tenet:quia rescriptum est modici præiudicij.de quo ibi latè insistit And.Sicul.col.iiij.

120 ¶ Septimo † idem in sententia in verbis iudicis: vt notat Archid.in d.c.si quis.xvij.q.iiij. Et illud dictum Alex. extenditur etiam ad verba arbitri.in consi.j.col.vj.lib.v.

¶ Sed tamē [b] de sententia dubitari potest ,quia est stricti iuris:vt no.Inno.in d.l.si ita scriptū.de leg.ij. Et cōfirmatur:quia ex verbis sententiæ plus inferri non debet , quā ex his necnon inferatur.Barto.in l.Iulianus.col.iiij.ff.de condic.indeb.& Fulg in consi.cxl.pra suppositis.in ij.dubio.& dixi in consi. xliij. circa fin. Et de hoc etiam not. Alex.in d.consi.j.col.vj.

121 ¶ Octauo † quid in officiis?Bal.in c.ad audientiā.el j.circa fi.ver.sanè in officiis.de rescri.tenet quod nō. vnde infert quod si quis in tastamento dedit executores fratres suos, non intelligitur de sororibus: quia fœmina inualidum habet consilium.

a Filiabus. Quod verū puto, quia nō est tanta rō in fœminis,& priuilegium exorbitat,& est originaliter decisio Signo consilio clxxxiiij.in qō. vertente inter Durantē,quod ad verbum refert & sequitur Præposi.in c.per venerabilem.§.quod verò.nu. 125. qui fi.sint le.Itē tenet Sign. cons. ccxix. factū sic se habet. colū. pe.nu. 15. Cur. senior col.fina. Hippo.Marsil. singul.dxxxvj. & ita tenēdum est:licet Deci. hic, & Ias.in l. si quis id quod. col. ij. de iurisd.om.iu.dubitent. sed ipse Dec.postea maturius cogitans & plenius examinās,in consi. cccclij. secutus est opin. Signo. & bene. C.M.

b Tamen. Imo idem.C.M.

¶ Et ex tali ratione videtur, quod dictum de officiis procedat in materia differenti, prout regulariter est in officiis: vt in hac l. fœminæ.

¶ Nonò, † specialiter dubitatur, an appellatione fratris, soror includatur de iure communi: Hoc clarum videtur in dispositione legis: quia iura hoc expressè dicunt. l. tres fratres. ff. de pact. vbi gloss. & in l. Lucius. §. quæsitum. de lega. iij. & in l. Lucius. in princi. vbi glos. ff. famil. ercisc. & in l. Lucius. §. Mæuia. el. ij. ff. ad Trebel. & not. Fulgo. in consil. lxxj. 122

¶ Et hoc procedit etiã si verbum, fratres, ab homine proferatur: vt not. Ang. in d. l. tres fratres. in d. §. quæsitum. & in d. §. Mæuia. & sequitur Alex. in consi. viij. animaduersis. col. ij. lib. iiij. Et Pau. de Cast. in d. l. fratres. vbi ipse distinguit, an proferatur in numero plurali vel singulari.

¶ Sed magna dubitatio est, an hoc habeat locum in statuto? Pet. de Ancha. in c. j. de constit. quem refert Alexan. in d. consil. lxxxv. † tenet quòd non, in statuto odioso. & idem Paul. [a] de Cast. in consil. ccxl. hæreditas prædicta: quem refert Fran. de Cur. in consil. ix. Et concludit Paul. de Cast. in d. consil. quòd statutum excludens sororem à successione fratris, non habet locum in successione sororis. & idem tradit Bened. Cap. in consi. lxij. cùm viso. circa fi. qui tenet quòd non: quia non propriè masculinum concipit fœmininum. Et quia sunt diuersa nomina, frater & soror, non est idem sicut est in filio & filia. Et hoc idem in casu substitutionis not. Fulg. in consi. xxxiiij. domina Catherina. quia non propriè masculinum concipit fœmininum. ideo appellatione fratrum non veniunt sorores. Et idem in statuto exorbitante tenet Cor. Perus. in consi. xciiij. circa princi lib. ij. in prin. 123 A

a Paul. Quod est consil. cxix. lib. j. secũdum nouam impressioné. & placet in exorbitanti. aliàs secus. adde Alex. consi. xlv. lib. vij. Socin. in rubric. in xij. ff. de acqui. pos. Alber. in j. par. stat. q clxviij. Deci. infrà, eo. l. secundum naturã. in fine. C. M.

¶ In contrarium [b] autem est decisio Bal. in consi. xlvij. factum tale. in verbo, dubitatur. lib. v. vbi inquit, † quòd in dispositione legis & testatoris appellatione fratris soror comprehenditur. Et idem dicit in statuto si eadem ratio sit. & idem tradit Alex. in consil. lxxxv. animaduersis. col. ij. lib. iiij. s. alleg. & latè Franc. de Cur. in consil. ix. Ticinensi. statuto. & Ludo. Bologni. in consil. lx. tota difficultas videtur in perscrutando, an sit eadem ratio in sorore quæ est in fratre. Nam vbi esset diuersa ratio, allegata suprà in contrarium procederent: & exemplum habetur per Alexan. in consi. xv. viso testamento. lib. iiij. B 124

b In contrariũ. vide Hippo. de mar. in suis singul. xxxix. incipien. capias vnum de pane lucrando. vbi allegat plura consilia doctorum tenentium hãc partem. H. C.

Decimo

125 ¶ † Decimo notandum est de quibusdam verbis specialiter. Nam appellatione coniunctorum [a] vterque sexus comprehenditur etiam de proprietate sermonis. Alexan. in consi.xv.circa dubitationem col.fi.lib.ij.

A

¶ Idem est appellatione propinquorum. Bald.in consil. cccxxxiiij.in quæst.lib.iij. Idem est appellatione proximorum.vt not.Ange.in consi.cclxxxix.viso facto. Idem est appellatione descendentium, quia veniunt masculi & fœminæ. Alex in consi.clx.viso themate.lib.ij.

126 ¶ † Idem est appellatione posterorum. Anto.de Butr.in consil.ix.viso puncto.in primo dubio, cum simili vt s.dixi & tradidit Pet.de Ancha.in consi.cccxxxix.pro maiori intelligentia.colum.iiij.

¶ Et sub nomine auunculi matertera non comprehenditur. Cor.Peruf in consi.cclxxj.lib.iij.

127 ¶ † Vltimo, econtrà, fœmininum [b] non concipit masculinum.l.si ita scriptum.de leg.ij.not.per glo.in §.fin.qui da.tuto.test.poss.in l.j.ff.de verbo.signifi. Ideo ancillis legatis masculi non continentur.l.seruis legatis.de leg.iij. Nam hoc esset contra naturam, quam ars quantum potest imitatur, vt dicit Car.in cle.j.in ij.qõ.de sepul.in fin. & in clemen.j.iiij.quæstio.de elect. Et ideo nomine abbatissæ abbas non comprehenditur: vt per glo.in clemẽ. ascendentes.de statu monac.

B

¶ Et intelligitur nisi esset eadem ratio in masculo, quæ est in fœmina: vt dicit Anto.de But.in c.fi.char.ix.de consuetu.quem referunt & sequuntur Moder.in l.si quis id quod.ff.de iurisdict.om.iudic.

C ¶ Sed hoc non videtur verum [c]: quia tunc non esset differentia inter masculinum & fœmininum, contra.d.l.si ita scriptum.

¶ Et econtra illud dictum Anto.de But.allego text.notabilem in c.quoniam.in princ.de simo. 128 † vbi pœna quæ mulieribus imponitur, non habet locum in masculis, in quibus tamen erat eadẽ ratio. Et illum tex.ad hoc ponderauit Ioan de Anan. Sed illud quod dicit Anto.de But. posset habere locum quando dictum fuisset de fœmina

D gratia maioris frequentiæ [d]. Ex quo infertur ad quæstionem quam Albe.ponit in j.parte statutorum, quæst.ciiij. incip.sed quid si statutum sit in villa.quòd quis non teneat capras sub pœna, an habeat locum in hircis.dicit fuisse determinatum Mutinæ quòd non, de consilio.Al

a Coniunctorũ Sed non appellatione consanguineorum: vt vult Alexã. consi.cliij.consil.clxxxj.in fi. lib.vij.C.M.

b Fœmininũ. Vide Alexã.in l.sed si hac.§. liberos.de in ius vocãdo.& in consil.xlvj. iiij.vol.& consil.lxvj.H.C.

c Verũ.Idem Deci.c.cum in cunctis.in prin. col.iiij.de elec. C.M.

d Frequẽtiæ. Alciat.l.de testatio §. serui. de verb.signifi.fa. Corset.in singul ver.frequẽtia. Gerar. sing.xcvij. Tetigit ad Alexã. consi cxix.in fi. lib.vj.C.M.

berti Papienſ.per regulam dicta l.ſi ita ſcriptum.quia fœmininum non concipit maſculinum.

¶Dicit tamen Alberic.quòd vidit contrarium obſeruari propter identitatem rationis: & dici poteſt expreſſum fuiſſe de capris propter maiorem frequentiam,vt dixi. Et ad hoc facit glo.in l.j.C.de rap.virg.

¶†Appellatione tamen perſonæ maſculus continetur,vt 129
not.Bal.[a]In l quicunque.col.iij ver.idem ſi ſtatutum diceret,quæcunque perſona.C.de ſeru.fugi. Et idem dicit ibi,nomine vniuerſitatis.per l.metum.§.animaduertendum.ff.quod met.cauſa. Et idem dicit Bald.in d.l.quæcunque.de nomine aquilæ:quia maſculus & fœmina cõprehenditur. Et in hac l.hæc ſatis ſint. A

a Bald Adde eundem in l. omnes populi. de iuſtit.& iur. colũ. penult.& Barba. c. dilecti.de fo.compe.col.viij.& ſi vis videre latiſsi. de pluribus verbis,puta,filiiappella. an veniat filia. & hirci appel. an veniat capra: & verbũ, ſi quis,ſi comprehendat fœminam, verbũ raptor, & de ſimilibus vide Barba.in cle.i. de electio.vbi multa dicit in col.xi. vſq; ad xx.Hier.Chuc.

PHILIPPVS Decius regius ſenator Delphi.

In §. Item impuberes.Argumenta.

1 Impuberes ciuilibus fungi officiis haudquaquam poſſunt.
2 Impubes iudex eligi nequit.
3 Impubes dignitatẽ aut officium ſine adminiſtratione poteſt obtinere.
4 Pupillus,quòd ſcilicet iudicio careat,ab officiis prohibetur adminiſtrationem requirentibus.& nu.5.
6 Iuramentum non præſumitur eſſe de feudi ſubſtantia.
Pupillus in eccleſia cathedrali canonicatum habere poteſt.
7 Pupillus in eccleſia præbendam obtinere poteſt.
8 Pupillus iure hæreditario dignitatem cum adminiſtratione poteſt obtinere.
9 Pupillus neque notarius neque teſtis eſſe poteſt.
10 Impuberes defectu iudicii non poſſunt ad teſtimonium admitti.
11 Pupillus maior factus teſtis eſſe poteſt de his quæ vidit in ætate pupillari.

§.Item impuberes.

ITEM *impuberes ab omnibus officijs ciuilibus debent abſtinere.*

¶NOTA regulam†quòd impuberes ab omnibus officiis ciuilibus remouentur. Et ideo non tenetur pater qui conſentit filium infantem creari decurionem: quia creatio nõ valet.lege Lucius.§.pro infante filio.vbi glo. ff.ad municip.Et idem eſt in officiis eccleſiaſticis quæ impuberibus non conferuntur.c.indecorum.de ætate & qualit.c.ſuperinordinata.de præbend. 1

Et

¶ Et ista regula generaliter procedit,adeo quòd etiam propter penuriam hominum impubes non admittitur.l.ij.§.fi.ff.de iure immun.

2 ¶ Secundo ampliatur,† vt etiam iudex eligi non possit,ita quòd officium debeat exercere post pubertatem:quia tempus electionis consideratur.vt not.Barto.in l.impuberem.in princi.š.de fal.vbi dicit,quòd pupillus notarius creari non potest,hoc modo , vt postea factus maior officium exequatur.alleg.l.excusatur.in princi.š.de excu.tut.& text.in c.si eo tempore.de rescrip.in vj.

3 ¶ Sed hoc dictum dubitabile videtur:† quia vt ĵ.dicam,impubes potest habere officium & dignitatem sine administratione. Ergo nihil repugnare videtur,quominus constituatur notarius cōferendo exercitium post tempus pubertatis: quia tunc dum est impubes nihil facit iudicio intellectus impuberis.Sed postea post pubertatem exequitur officium secundum iudicium quod tunc habet.Secus esset quando actus in effectu haberet fundamentum à iudicio pupilli,dum est pupillus.gratia exempli:Si minor xiiij.annis faceret testamentum conferendo eius testamentum post tempus pubertatis. Certè hoc non valeret : vt est bonus text.in l.j.si minor.ff.de ser.expor.ibi,consilio eius quasi parum firmo resistit.& facit text.in l.j.§.fi.ff.commod.

¶ Non obstant iura allegata per Bart.quia habent locum,quando electio fit simpliciter. Secus quando facta est conferendo exercitium in tempus habile:de quo tamen videndum est,quod dixi in c.post cessionem.de probatio.

4 ¶ † Tertio pupillus prohibetur hic,quia iudicio caret:vt dicit text.in l. cum prætor.§.non autem.ff.de iudi.& in §.præterea.instit.quibus non est permiss.fac.testam.& facit text.in l.j.§.impuberes verò.C.de fal. mo.Idcircò tertio ampliatur ista regula,vt contrarium per viam dispensationis à principe constitui non possit : quia super defectu iudicij naturalis dispensari non potest.vt not.Innoc.in c.sciscitatus.de rescrip. Bal.in l.bonarum.C.qui admit.fa.tex.in l.fin.C.de testa.milit.cum similibus,vt not.tradit ibi Alexan. Et videtur hoc procedere,nisi pupillus esset doli capax:quia cum eo videtur quòd princeps dispensare possit:vt not.Ange.& sequitur Alexā.in d.l.fi.per illum tex.de testa.mil.& ad hoc facit text.in d.l.de minore.in princip.ff.de quæst.vbi in crimine læsæ maiestatis impubes habilitatur ad testimonium.& facit glo in c. statutum.in versi.in canonicis.de rescript.in vj.quæ dicit quòd Papa ex certa scientia potest causam pupillo committere.Et de hoc tradit Abb. & Moder.in c.cum vigesimum.de offic.deleg.

5 ¶ † Et prædicta regula nunc limitatur vt procedat in officiis & dignitatibus cum administratione.Secus esset in officio & dignitate simplici quæ non haberet administrationem:ad quam etiā pupillus habilis videtur:vt no.Bal.post Odof.in d.l.fi.per illum tex.de testa.mili.Etidem

Bal.per illum tex.in l.sed & milites.§.iam autem.ff.de excu.tut.vt not.Bar.in l.j.col.x.ver.ex prædictis patet.C. de digni.lib.xij.vbi inquit,quòd infans licet nihil intelligat,miles creari potest. Et hoc sæpenumero faciunt barones & reges qui faciunt eorum filios paruulos milites: vt Alber.dicit in d.l.fi.Et ista ratione etiam infanti feudum concedi potest: quia magis habet naturam beneficij,quàm cõtractus.Et licet non posit iurare.l.iusiurandum.§.pupillo.ff.de iureiuran.†iuramentum non est de 6 substantia feudi.ita Bald.dicit in l.si quis seruo.C.cõmu. de manu.& facit text.in l.quam tuberonis.§.pupillum. ff.de pecul.vbi pupillus potest habere peculium.

a Pupillus. Imo requiritur quòd annum decimum quartum excesserit. Egid. Bellamera decisi. DCCXXVII. supposita.& decis. DCCLV.sentit Panormi.c. super inordinata.nume.4. de præbend.in c.præterea. de ætа. & quali.& est decimum per Reg. Cãcel.17. Innoc.8. quam pecuniis redimere licet.Carolus M.

¶ Et eodẽ modo in ecclesiasticis potest pupillus[a] habere A canonicatum in ecclesia cathedrali,licet vocem dare non posit.c.ex eo.de elec.in vj.no.in c.fi.vbi glo.de iud.in vj.

¶ †Et potest etiã pupillus habere præbẽdam in ecclesia: 7 vt not.Bal.in l.administrantes.§.qui corporis.ff.de excu. tut.& est text.in c.ex insinuatione.de simo.de quo Feder. tradit in consi.xlix.domine Raynut.& in consi.cxxxij.casus est talis quædam est canonica.Et latè Abb.in c.super inordinata.de præben.Nam etiam pupillus potest habere ordines minores,in quibus sufficit septennium.vt per glo.lxxvij.distin in summa.& in clem.fin.de æta.& qualit.Ergo etiam poterit habere beneficia simplicia:vt s. dictum est,quia ille qui reputatur habilis in ordinibus, etiam in beneficiis debet habilis reputari.ca.de his.vbi glo.xxviij.distinct.in c.accepimus.de ætate & qualit.

¶ †Secundo,regula procedit nisi pupillus iure hæreditario dignitatem cum administratione consequeretur: vt 8 patet in filio regis,qui mortuo patre succedit: vt not.in ca.grandi.de sup.neglig.prælа.& not.Bal.& Ange in d. l.fi.de test.mil.& idem Ange.in l.eum prætor.§.non autem.ff.de iudic.Et tunc debet regi per tutorem[b].vt not. B Oldr.in consi.lij.quæstio talis est.Ioã.And in addi.Spec. in tit.de tut.in rub.cum simil.vt tradit Alex.in.d.l.fin.& Abb.in ca.cum vigesimum.col.ij.de offic.deleg.Ioan.de Ana.in rub.de delic.pue.col.j.

b Tutorẽ.dixi in Consuet. Paris. §. xxix. C.M.

¶ †Et per istam regulam infertur,quòd pupillus nõ po- 9 test esse notarius.vt not.Bal.in d.l.impuberem.in princ. de fal.Et eodem modo nõ potest esse testis.l.iij.§.lex Iulia.l.inuiti.in fi.ff.de testib.§.testes autem.insti.de testa. quia eius testimonium esset,sicut si cæcus testificaretur

de

de coloribus: vt Bal dicit in l.testium. C.de testib.col.ij. versi.redeo ad primum.

¶ Et licet non opponatur, eius dictum non valet: quia ipso iure est nullum. vt not.Ang.per illum tex. in §. j. in auth.de testamen.

10 ¶ †Et non videtur quòd etiam in defectum aliorum impuberes admittantur propter defectum iudicij naturalis, ex eo quod s. dictum est per l.ij.§. fina.ff. de iure immuni. licet secus esset in aliis testibus qui ob alium defectum repelluntur.

¶ Et ista conclusio fallit in crimine læsæ maiestatis in quo pupillus ad testimonium habilitatur. l. de minore. in prin. ff. de quæst. Secundo fallit quod ad iudicium faciendum si sit doli capax: vt not. per gl. in l. inutili. l. ij. in fi.ff.de testi.& not.Bar.per glo.ibi in l.fi.C. de his quibus vt indig.& in l.ex libero.§.fi.ff.de quæstionibus. Non tamen facit iudicium plenum, sed aliquale. vt not.Bar.in l. maritus.suprà de quæstionibus.

11 ¶ † Tertio & vltimo limitatur, nisi sit maior factus: quia testificari potest de his quæ vidit in pupillari ætate secundum glo.in l.iij.§. lex Iulia.s.de resti. in l. notione.§.instrumentorum de verb. sig. in l. ad testium. in prin. ff. de testa.& in.§. sed neque.instit. de testa. & not. Spec. in tit. de testib.§.j.versic.sed nunquid factus impubes. Et hoc est verum in his quæ vidit dum esset proximus pubertati: vt not.Bar.in d.l.ad testium. in prin.& in d.§. instrumentorum.& est communis opinio: vt dicit Aret. in d. l. ad testium[a].& Ang.Aret.in §.testes.instit.de testa.

A

B

¶ Sed tñ considerandũ est: quia hoc non videtur verum[b]. Nam ex quo eorũ dictum refertur ad tempus pupil.ætatis in quo non habebat iudicium, non videtur valere testimonium: quia factus pubes non deponit. Prout nunc sed prout tunc facit tex.in l.iij.§.fi.ff.commo.vbi factus maior nõ obligatur pro cõmodato facto in ætate pupillari.

Philippus Decius Valen.

In.l.Eius est nolle. Argumenta.

1 Nolle nubere non dicitur, quæ viri potens non reperitur.
2 Religiosus qualiter intelligatur non habere velle aut nolle.
3 Silere dicitur propriè qui loqui potest, & desinere qui cœpit.
4 Tutor nomine pupilli bonorum possessionẽ agnoscere quit, repudiare nequit.
5 Repudiare posse eum, qui & adire, qualiter intelligendum.

Nolle

a Ad testium. Hæc opinio est etiam communis de iure can. circa quam vide Felinũ, latè post alios cap. cũ nobis. de pręscrip. iiii colũ. in cã tamen criminali requiritur quod sit ætatis xx. annorũ: vt l.in testimonium. s. de testib. Sed an vbi dilectum aliter non posset probari, admittantur impuberes. Alber. quòd sic in l.intestimonium. s. de testib. quod tamen non credo verum per no. per Baldũ.in l. testium. C. de testi. ij. col. & per ea quæ dicit hic dom. Philippus.in versi. & per istam. & maximè, quia in criminalibus probationes debent esse luce clariores.l. fin. C.de probatio, & per tex. in d. l.in testimoniũ. qui nõ sine misterio statuit ætatem xx. annorum.in causa criminali. Hie. Chu.

b Verum. Imo vt dixi ad Alex. consi.xxix.libr. vii.C.M.

6 Nolle & velle contraria sunt, medium inter vtrunque est non velle.
7 Voluntatem cessare, differt ab eo quod est, eandē reuocare.

REGVLA III. VLPIANVS.

EIVS *est nolle, qui potest & velle.*

¶ISTA regula vltra gl. melius exemplificari potest, ex eo quod dicit text. in l. pater Seuerinam. in princ. ff. de condi. & demon. & Bar. ibi ponit summarium huius l.. Et not. illum. quòd illa † quæ non est viri potens, non dicitur 1
nolle nubere, ex quo matrimonium contrahere non potest. Et sic velle non potest. bene facit text. in l. quis sit fugitiuus. §. idem ait si seruus. ff. de ædil. edi. vbi nolle dicitur ille qui potest statim facere, & non fecit ibi, cum posset noluit. Ad idem text. in l. nolle adire. ff. de acqui. hære. vbi non videtur nolle adire qui non potest. Et istā ratione dicitur, quòd † religiosus non habet velle nec nolle. c. si 2
religiosus. de elec in vj. & in c. si religiosus. de testa. in vj. in c. fi. de sepult. eo. lib. not. in c. non dicatis. xij. q. j. & ideo non nocet nolle ei qui velle non potest, vt not. Bald. per illum text. in l. ab administratione. C. de leg. vbi post Iac. But. infert ad statutum quod imponit pœnam declinanti iurisd. potestatis, vt nō habeat locum in clerico qui etiam si velit non potest coram seculari litigare. c. si diligenti. de for. comp. & hoc latè prosequitur ibi Alexan. & per istum etiam vt. s. & nolle etiam dicitur, qui facit quod non possit velle. vt not. Bald. in c. intelligimus. col. ij. de iudi. per l. j. C. de natu. lib. vbi etiam Bald. in vlt. not. idem. dicit.

¶Et per istum tex. dicit Abb. in consi. xxij. quidam Ioan. col. ij. lib. ij. quod † ille dicitur proprie silere, qui potest 3
loqui: & destinere dicitur ille, qui inchoauit. vt not. Cald. in consil. xvj. de verbor. signific. facit text. de pœni. distin. ij. in fi. vbi dicitur, quòd ilud quod non est, deferi non potest. Et propriè excusatur ille qui acceptare potest: & qui non potest, dicitur impropriè excusari. gloss not. in l. j. §. initium. in versic casum. ff. de postul. & facit quod not. per gloss. in c. ad dissoluendum. de despon. impu. dum inquit, quòd non moritur ille qui non vixit. alleg. xxxij. q. ij. in c. quod verò. & in c. sicut ex vestrarum. de homici. cum simil. vt per glo. in d. c. ad dissoluendum. & est regula generalis, quòd priuatio præsupponit habitum. l. decem. de verb. oblig. l. manumissiones. de iusti. & iure. l. non videtur

detur.§.eod.vbi de hoc plenè videbimus.

4 ¶ † Et regula istius legis secundùm gloss.Bart.hîc fallit in tutore qui bonorum possessionem agnoscere potest pro pupillo: & tamen illam repudiare non potest.l.tutor.ff.de bonorum possessione.

¶ Sed tamen videtur dicendum quòd imò ista regula etiam in tutore habeat locum: nam ipse potest nolle, cùm habeat facultatem adeundi hæreditatem, vel agnoscendi bonorum possessionem. Ergo etiam bene verificatur, vt dicatur nolle adire vel nolle agnoscere. Sed non sequitur quòd licet dicatur nolle adire vel nolle agnoscere bonorum possessionem, quòd videatur repudiare: quia ex eo quòd tutor dicat, nolle agnoscere, nolle adire, non infertur repudiatio: vt not. in l.qui se patris.C.vnde liber. vbi declaratum fuit.

¶ Bene verum est quòd per illum text.in d l tutor.limitatur regula,l.is potest.§.de acquir.hæred. † vbi dicitur: is
5 potest repudiare, qui potest adire. Nulla illa regula habet locum in eo qui iure suo & ex propria persona adire potest. Secus si ex persona alterius.vt not.Bart.hic: & sequitur Alex.in l.legatum.ff.de leg.j.in l.fin.C.de repud. bon.possess. Et hoc etiam non videtur verum; quia imò regula d.l.is potest.etiam habet locum in eo, qui ex persona alterius adire potest: vt probatur in l.is qui hæres.§.fin.§.de acquir.hæred.vbi in repudiando voluntas patris & filij requiritur sicut etiam in adeundo necessaria est, vt etiam dixi in d.l.ij.de repud.bon.possess. Et ideo d.l.tutor. alium habet verum intellectum; quia procedit in eo qui ad vtilitatem alterius adire potest. Nam in præiudicium alterius repudiare non potest.vt not.idem Bart.in d.l.is potest col.v.vbi alleg.glo.hîc, quæ hoc sentire videtur, dum dicit quod fallit in tutore ratione officij.

6 ¶ † Postremò, ad declarationem verborum regulæ, notandum est quòd nolle & velle contraria sunt. Et inter
A ista contraria datur medium, quod est, non velle[a] vt not. Bart.in l.iam dubitari.de hæred.instit.facit quod not.in l.j.§.scientiam.ff.de tribu. Nam verbum nolle, denotat expressam resistentiam: non sic in verbo non nolle. vnde dormiens bene dicitur non velle: sed non dicitur nolle, vt tradit Innoc, Ioan.Andr.& docto.in cap.prudentiam. §.sexta.de offic.deleg.cum similib.vt dixi ibi, & in l.qui se patris.post Alexand.ibi.C.vnde lib. Et adde Abb.qui vide

a Non velle. adde Bal.in L verbum.C. de fideicommiss.

videtur in c.finem litibus.de dolo & contu.in ij.colum. ¶ Et ad prædicta etiam fa.quia aliud est, quòd in aliquo casu cesset voluntas: & aliud est, ꝙ voluntas reuocetur[a]. gratia exempli: morte mandantis expirat mandatum, & mandatum non extinguitur per mortem tanquam reuocatum sit à domino. Sed quia voluntas domini cessat. l. iiij. ff. loca. nam per mortem non dicitur voluntas reuocata: quia reuocatio est quando contraria voluntas ponitur, & talis reuocatio per mortem fieri non dicitur. ita notabiliter Bart. dicit in l. more maiorum. col. fi. ff. de iurisd. om. iud. vbi per hoc infert ꝙ si aliquis causam delegauerit, donec iusserit reuocandum, quòd per mortem non videtur reuocare[b]. Allegat. bonum tex. in c. si delegatus. de off. deleg. in vj. & est communis opinio, ꝙ per mortem non dicatur actus reuocari[c]: vt latè Alex. concludit: quia alios refert. in l. centesimis. §. fi. de verb. obl. & est dictum Innoc. in c. licet vndique. de off. deleg. refert & sequitur Ang. in l. & quia. ff. de iurisd. om. iud. Et sic ille cuius voluntas cessat, dicitur non velle. Et nolle dicitur, qui reuocationem facit. PHILIPPVS Decius Valentiæ.

a Reuocetur. no. vnũ casum vnicũ in materia reuoc. mandati, quòd vbi subest causa reuocandi mandatum, reuocatur l. si cũ Cornelius. ff. de solut. ibi, nec causam habuisset. H.C.

b Reuocare. hinc etiam dicitur iudex qui posuit quendã ad confinia donec reuocauerit, an eo mortuo expirẽt cõfinia. de quo vide Bart. l. centesimis. hic alleg. Bal. in l. in emptis. vbi latè Sali. de contrah. empt. latè per cano. in c. si gratiosè. de rescri. li. xj. H.C.

c Reuocari. fateor, sed bene dicitur per se finiri cessãte voluntate, vt in delegatiõe vel alio mandato. Car. Mol.

In l. Velle non creditur. Argumenta.

1 Velle non putatur, qui superiore cogente operatur.
2 Voluntarius non dicitur actus qui iussu patris vel domini est factus.
3 Voluntas coacta qualiter voluntas dici possit.
4 Voluntatem coactam, voluntatem esse, in negotiis propriis & non alienis intelligendum.
5 Voluntas an possit dici coacta in eo, qui gerit negotia aliena.
6 Voluntas dicitur quandoque coacta conditionali violentia.
7 Filius vel seruus aliquid faciens mandato patris vel domini pressus excusatur.
8 Locator operarum excusatur, si iussu conductoris aliquid fecerit in fundo alieno.
9 Laborator an ob denuntiationem cum protestatione extraiudiciali desistere teneatur.
10 Bona fides possessoris non alteratur per simplicem denuntiationem.
11 Vicinus vicini negotia nosse præsumitur.
12 Iudicis mandato qui quid operatur, an aliquando excusetur.

REGVLA IIII, VLPIANVS.

VELLE *non creditur, qui obsequitur imperio patris vel domini.*

NOTA

1 ¶NOTA quòd †non reputatur velle ille qui actum facit ex iussu patris vel domini: licet enim præcise non cogatur obedire, quia etiam iubente domino seruus potest nolle adire: vt dicit tex. in l. cum proponas. C. de hær. inst. Tamen obtemperando actus ille non dicitur voluntarius, vt hîc dicitur. Et secũdùm gl. hoc intelligitur quo ad hoc vt à pœna excusetur, aliàs secus: quia etiam voluntas coacta voluntas est. vt per glos. quæ alleg. l. si mulier. §. si metu. el ij. ſ. quod met. caus. & l. si patre cogente. ſ. de ritu nup. Sed certè hoc modo ista regula multum restringitur intelligendo illam respectu pœnæ, de qua in text. nihil dicitur. Et ideo generaliter vt verba sonant intelli-
2 gi potest quia propriè & verè non datur velle: nec †actus voluntarius videtur, quando fit iussu patris vel domini: quia ex voluntate fieri dicitur, quod ex libero mentis arbitrio proficiscitur. vt dicit text. xv. q. j. cap. j. in §. voluntatem. Et per obedientiam propria voluntas mactatur, vt inquit tex. viij. q. j. in c. sciendum. Et actus non dicitur vo-
A luntarius, quando fit ab eo qui poterat compelli:[a] vt not. Bald. per illum text in l. nouissimè. ff. quod fal. tut. auth. & tradit Io. Andr. in c. præterea. in versi. extorquentes de iure patr. & in regula bona fides. in princ. de reg. iur. in vj. cum simil. vt dixi in c. cum M. de constit. & facit text. in l. rem legatam. ſ. de adi. leg. vbi alienatio dicitur voluntaria, quando non instante necessitate, sed à mera voluntate procedit. Et ideo ex prædictis bene infertur, ꝙ hæc regula absolutè procedat prout loquitur.

a Compelli. Dec. consi. ccij. num. 2. vbi dixi. C. M.

3 ¶ †Non obst. ꝙ voluntas coacta voluntas dicatur, vt in iuribus alleg. in gl. & ad idem tex. in l. si priuatus. in prin. ſ. qui & à quib. & est text. melior de iure. xv. q. j. in c. merito. quia respondetur ꝙ voluntas est qualificata & non simpliciter, vnde non propriè dicitur ex quo non est simplici
B ter, sed secundum quid[b] arg. l. hoc legatum. & ꝙ ibi Bart. de leg. iij Et ad hoc est tex. ad literam in c. maiores. in §. item quæritur. de baptism. vbi dicitur, ꝙ coactus dicitur velle conditionaliter & non absolutè. & facit text. in d. l. si priuatus. vbi primo dicitur, ꝙ coactus manumittere voluntatem accõmodauit. Et postea dicit tex. ꝙ non fuit voluntas manumittẽdi. Et sic simpliciter & absolutè eius qui cogitur nõ dicitur volũtas. Et in primo limitatur & declaratur illud quod dicitur, ꝙ volũtas coacta, volũtas est. Et regula nostra intelligitur de volũtate simplici & propria.

b Quid. Bal. l. pe. in fi. C. quo & quãdo iud. adde Arist. in iij. Ethic. Gab. Biel. in iiij. sét. dist. xv. q. iij. artic. j. tetigi in tract. vsura. nu. 411. Et nouem gradus voluntarij. tradit Bonauen. in ij. sent. dist. xlj. & quæ dicam infra eadem re. cxxxiiij. C. M.

Secund

¶ †Secundo,quod dicitur quòd voluntas coacta voluntas est,habet lo- 4
cum in negotio proprio.secus est in negotio alterius: vt not.Bald.dicit
in rubr.de controuer.inuest.in fi.per l.j.in fi.ff.de auto.tut.& idem not.
Bald.in l.ij.§.sed si quis.col.fi.C.commun.deleg.

¶ †Sed considerandum est,quòd imò etiam in gerente negotium alte 5
rius:quia in tutore vel procuratore voluntas coacta voluntas est, dum
eligit potius hoc facere,quàm aliud malum pati,vt dicitur in d.c.meri
to.xv.q.j. Nam ratio ista quæ in facto proprio consideratur, etiam in
alieno procedit,bene verum est quod compulsio nō reddit actum nul-
lum in facto proprio:secus in tutore.& ita loquitur text.in d.l.j.in fi. Et
hoc idem est in pluribus aliis casibus.vt not. ibi per gloss.

¶ †Tertio voluntas coacta voluntas dicitur,quando violentia præcise 6
non infertur,sed est cōditionalis:puta:nisi sic feceris,te interficiam. In
eo enim quòd elegit ita facere potius quàm mori,eius voluntas est : vt
declarat tex in d.c.merito.v.q.ij.& in d.c.maiores.in §.item quæritur.
de bapt.Secus quando quis præcise cogitur aliquid facere,quia tunc nul
lo modo consentire videtur:quia potius dicitur pati, quam agere:vt di-
cit text.not.in c.satis.quod met.cau.& idem habetur in d,c.maiores.

¶ Quarto & vltimo licet coacta voluntas dicatur,non tamen est volun
tas spontanea.vt no.Abb.per illum tex.in c.j.de reg.& est gl.no.xxxiij.
q.v.in c.notificasti in verb.licentia.& no.Abb.in c.cum locum.de spon-
sa.in c.abbas,quod met.cau.Et in hoc etiam considerandū est quia si vo
luntas spōtanea accipiatur pro libera,hoc habet locum in qualibet vo-
luntate simplici quæ propriè libera esse debet, per ea quæ superius di-
cta sunt. Si verò capiatur spontanea voluntas pro voluntate eius qui
sponte se offert:tunc spontanea voluntas à voluntate simplici distingui
tur.Nam sponte fieri dicitur illud quod fit proprio motu,& non ad pe-
titionem : vt not,dicit Pet.de Anch.in cle,præsenti,de censi,in v,not.vbi
expressè dicit,quòd non dicitur spontè fieri illud quod fit ad petitionē.

¶ †Vltimo notandū est quod dicit gl hîc per istū tex.& excusatur filius 7
vel seruus qui aliquid facit de mādato patris vel dñi. Et hoc intelligit
in delictis leuibus qui non habēt atrocitatē:vt gl.dicit per l.ad ea.j̄.eo.
Et ad hoc est text.in l.liberorū.§,excusantur,ff.de his qui not.infa.& in
l.liber homo.la ij.in prin.s̄.ad leg.Aquil.& gl.ibi latè insistit,Secus est
in grauibus delictis in quibus non excusatur filius vel seruus,d.l.ad ea.
quæ à contrario sensu.& est tex,in l.seruus non in omnibus,s̄,de act.&
oblig.& no.Bar.in l.seruus,ff,de noxal,in l,non solum.§.si mādato.col.
j.s̄.de iniur.& ibi in versi,idem puto.dicit ꝙ quælibet iniuria persona-
lis dicitur graue delictū quantū ad propositū.Et licet in grauioribus(vt
dictū est)non excusetur filius vel seruus ex iussu patris vel domini,pœ-
na tamē mitigatur : vt est tex.no.in l.seruos,C,ad leg,Iul,de vim publ.
& Bal.& Sali.ibi ad hoc no illū tex.Et eodē modo excusaretur etiam in
atroc

atrocibus, qñ seruus cogeretur à dño sub comminatione mortis si illud nõ faceret: vt Bar. dicit in d. l. seruus. de no xal. Et hoc haberet locũ in quolibet q tali modo per metũ cõpelleretur: vt no. per doc. in l. vt vim. ff. de iust. & iu.

8 ¶ † Et quod supra dictũ est de filio vel seruo, etiã habet locũ in aliis hominibus sui iuris qui ex mãdato alterius excusant, saltẽ in his quæ sunt de gñe permissorũ. vt no. per gl. fi. in l. in rem. §. tignũ. ff. de rei vend. quæ dicit de

A laboratore [a] qui cõductus de mãdato cõductoris intrauit fundũ alterius, ꝙ excusatur. & Bar. Ang. & Doct. illã sequũtur. & tradit no. Bal in consi. ccccIxiij. statuto ciuitatis Papiæ. lib. iij. secundũ nouã formã. & no. Alb. in l. si quis id quod. col. pe. in ver. itẽ facit. ff. de iurisf. om. iud. & idẽ Alb. in l. j. in prin. col. j. in fi. in ver. & bene facit ista litera. ff. de eo per quẽ fac. est & no. Bar. in d. l. non solũ. §. si mãdato. col. iij. in ver. sed quæro. Bal. in l. non ideo. col. j. ver. & nota ꝙ l. nostra. C. de accu. & idem Sali. ibi in j. q. & idẽ Bal. in auth. ingressi. col. ij. in ver. quod dico de medico. C. de sacrosan. eccle. & facit quod not. Bal. in q. accusatus de vi turbatiua. col. ante pe. vers. tertio quæritur.

9 ¶ † Et prædicta cõclusio limitatur non procedere quando prædicto laboratori sit facta denuntiatio. vt dicunt Imo. & Roma. in l. de pupillo. §. nuntiationẽ. in ver. quis forte. per gl. ibi, in ver. nullus. in fi. Et idem voluit Ange. in d. §. tignũ. in ver. quod intellige. dicens, ꝙ contra laborantes non obstante protestatione eis facta, est præsumptio doli. & idem no. Ang. in auth. vt omnes obe. iud. in iij. col. in ver. item ex hac lectura patet. & sequitur Alex. in cõsi. xxxvj. visis his quæ per dominos. lib. j. col. ij. & in consil. lxxix. visis his quæ egregie. lib iij. Et ista videtur cõmunis opi. licet idem Alexã. contradicat in d. l. de pupillo. §. nuntiationem. col. iiij. vbi inquit, ꝙ laboratores propter talem protestationẽ non debent desistere: quia illa denũtiatio extraiudicialis non cõstituit illos in mala fide. alle. tex. in l. pe. ff. pro empt. vbi emptor rei alienę qui bona fide possidebat nõ cõstituitur in mala fi. ex eo quod quis extraiudicialiter sibi denuntiauit rẽ esse suã.

10 ¶ † Sed responderi potest, ꝙ tex. in d. l. pe. loquitur in eo qui erat in bona fide causata ex tit. emptionis: meritò illa bona fides non alteratur ex simplici denuntiatione alterius. Non sic videtur in laboratoribus, quorũ bona fides & credulitas erat solũ fundata in simplici dicto conductor

[a] Laboratore. Idem Bal. l. nõ ideo min[9]. col. j. C. de accusa. Ange. de malef. versic. Sem proniũ mandatorem. q. iiii. So ci. l. rẽ quæ nobis. col. vlti. de acq. pos. consi. liii. cũ seq. lib. iiii. Iaf. l. de pupillo. §. nunciationẽ. in fin. de oper. no. nun. Franc. Purpu. l. quod te. numero 86. si cert. peta. Limitat Pau. consi. cccclxx. in fine lib. i. Alex. cõsi. xxxvi. vbi in an not. tetigi lib. i. Frã. Rip. c. ii. nu. 61. de iudic. C. M.

ductoris:ideo etiam ex simplici dicto alterius alteratur. Cùm nulla sit ratio quare magis vni quàm alteri credatur. Et sic defenditur ista limitatio quę maximè haberet locum si protestatio facta fuisset re integra antequam laboratores intrarent fundum. argu. l. si fundum. & quod ibi Bar. C. de rei vend. & ex eo quod dixi responderi potest ad doctrinam Bar. quæ facit pro opin. Alexã. in l. quod te. col. pen. ff. si cert. pet. in l. qui in alterius. de regu. iur. cum simi. vt dixi ibi, quod quis non tenetur credere denũtianti vel protestanti in eo quod non pendet à facto proprio eius cui fit protestatio: quia in facto alieno est probabilis ignorãtia, nisi facta sit fides per instrumentum: nam hoc non videtur habere locum in laboratore: quia, vt dixi, sicut fuit facilis ad credendum conductori: ita etiam debet contradicenti credere, & desinere.

¶ Secundo gl. in d. §. tignum. habet locum propter ignorantiam probabilem in qua sunt laboratores. Secus ergo videtur si ignorantia non esset probabilis: vt quia essent vicini qui præsumuntur habere notitiam, † quia vicinus præsumitur scire facta vicini. c. quosdam. de præsumpt. & no. Bar. & doct. in l. j. ff. si cer. pet. Et in simili casu ad propositũ nostrum tradit Spec. in tit. de emp. & vend. §. nũc dicendum est. in fi. & in terminis tradit Alex. in consi. xxxvj. lib. j. ſ. alleg. Et pari ratione idẽ esset dicendum in aliis casibus in quibus scientia præsumitur. vt quia esset fama in loco, propter quam scientia præsumitur: vt not. Bar. in l. is potest. col. vj. de acqui. hær. & in l. si cui. §. eisdem. ff. de accu. cum simi. & tradit Alexan. in consi. xxxvj. visis his. col. ij. lib. j. & in cõsi. clxxvj. in hac causa col. iij. lib. ij. & in consi. clix. col. ij. eo. lib. ij. & secundum istam limitationẽ procedit tex. in l. ij. in fi. in ver. si verò. ff. de term. mot. de quo tex. opponit Alb. & non soluit in l. si quis id quod. ff. de iur. om. iu. Nam loquitur ille tex. quãdo operarij scienter hoc fecerunt, vt colligitur ibi, in ver. seq. quòd si per ignorantiam. vbi tex. aduersatiuè loquitur de ignorantia. Ex quo datur intelligi quod in d. vers. si verò. immediatè præcedenti loquitur quando scienter id factum fuit. & nõ placet sol. Moder. in d. §. nuntiationem, qui dicunt quòd in tex. d. l. ij. sequitur quando laboratores conducebantur ad opus illicitum: quia ibi non constat hoc quia illa mutatio lapidum & terminorum de se non videtur de genere prohibitorum. † Ad supradicta etiam esset videndum, an excusetur ille qui mandato iudicis aliquid facit. Et regula est quòd sic, in regu. quod quis. de reg. iur. in vj. & in l. non videtur. §. quod iussu. ff. eo. & quomodo hoc procedat & intelligatur, reseruatur dicẽdum ibi, vbi melius cadit.

PHILIPPVS Decius Valentiæ.

In l. In negotiis. Argumenta.

1 Furiosus quia agenda non intelligit, meritò negotium gerere nequit.
2 Furiosus ne ad pias quidem causas testari potest.

Testam

3 Testamentum furiosi aliquādo Romæ approbatum legitur.
4 Furiosus pro delicto non punitur, quod ratione careat & sensu communi.
5 Furiosi factum non personale dicitur, sed casuale.
6 Furiosus iisdem causis, quibus & ignorans ligatur.
7 Filia furiosa aliquo casu pro consentiente habita.
Filia sanæ mentis, si non contradixerit, pro consentiente haberi debet.
8 Furiosus quo differat à pupillo fari valente.
9 Pupillus infans à pari procedit cum eo, qui infantiæ proximus est.
10 Pupillus qualiter obligari possit, remissiuè.

REGVLA V. PAVLVS.

IN negotiis cōtrahendis alia causa habita est furiosorum, alia eorum qui fari possunt, quamuis actum rei non intelligant. nam furiosus nullum negotium contrahere potest: pupillus omnia negotia tutore autore agere potest.

1 ¶PRIMO noto, quòd † furiosus nullum negotium contrahere potest: quia non intelligit quod agit. §. furiosus. instit. de inutil. stipul. & nulla est eius voluntas. l. furiosi. ĵ. eod. §. præterea. instit. quibus non est permiss. facere testamen. & in omnibus, & per omnia loco absentis, & quiescentis habetur. l. ij. §. furiosus. suprà de iure codicil. l. j. §. adipiscuntur. ff. de acquiren. posse ss. & in l. vbi non voce. §. furiosus. ĵ. eodem. in l. ij. §. furiosus. ff. de procuratoribus.

¶Et ista conclusio procedit etiam dato, quòd actus per furiosum rectè factus fuisset, prout prudenti cōueniret: quia hoc videtur factum à casu ex quo mente caret: vt dicitur in d. §. præterea. eum simili. ff. allega. Et hoc patet,
2 quia † etiam ad pias causas furiosus testari non potest: vt Barto. concludit in l. j. in j. quæstio. C. de sacrosan. eccle. bene facit text. in cap. fi. de successio. ab intesta. & in c. sicut tenor. de regu. & hoc videtur verum, quando constat talem non esse sanæ mentis: aliàs verò ex dispositione quæ maturè & prudenter facta sit ex quo hic nō constat de furore, videtur quòd nō præsumatur furiosus. Et hoc
A modo videtur procedere quod notat Ioan. And. in capit.
3 fina. de successio. ab intesta. circa fin. vbi refert [a] † testament

a Refert. Ant. Corf. in singu. vers. testamentum. Ias. l. patre furioso. col. ij. de his qui sunt sui vel alieni iur. & consilio cxlj. col. v. lib. iiij. Hipp. mar. singul. ccclxxx. vide Cor. cōsi. lxxiij. libro j. C.M.

a Mentis. Dixi remißiuè ad Alexan.consi.cxlj.lib j.fa.Pentha. de Cre. repet. l.ij. col.lij.C. de rescin.vend. Lud.Gomes in reg.Cancella.reg.de infir.resignan. q.x. Sed quòd præsumitur furor perseuerare,& in eo facto, Alexan.consi.cxlvij. col. ij.lib.vii Bertran.consi.xlviii ex processu.col.ix.lib.i.vide Alcia. tracta. præsum. reg.ii.præsum.xviii.Cato.Molinæus.

b Delicto. Nota tamen quòd si culpa sua sit factus furiosus & delinquit, nõ excusatur. ita Car.in clemẽ.i. de homic.in vi. quòd de delicto tamen cõmisso ante furorẽ non potest puniri crimina liter.ita Bal. in c.i. de eo qui frat.suum occidit. & ista est cõmunis opin. de qua vide latissimè per Ias. post Alex. l.ex facto. de vulg. & pup. colum. x. versic. sed pulchrum dubiũ.& Bald.in ca. in literis. de rescriptis. & hoc procedit etiã si ante furorẽ fuerit condẽnatus, secundùm doct.ibi.

mentum cuiusdam qui dicebatur furiosus, ex eo ꝙ rectè factũ fuisset, Romæ in senatu approbatum fuisse, & recitat Bal.in c.j.in prin.per quos fiat inuest. Alex.in l. furibsum.C.qui testa.fac.pos & facit ꝙ no.Ang.in d.l. furiosum, vbi inquit, ꝙ in furioso qui dilucida habet interualla, ex qualitate actus præsumitur factũ qñ erat sanæ mẽtis [a].cum si.& tradit Alex.in cõsi.cxij.maturéq;.col.iiij. A
lib.j.& in cõsi.xxxvj.visis attestationibus.col.pen. lib.ij.
¶ † Secũdò, prædicta conclusio quæ videtur loqui in cõ- 4
tractibus, ampliatur vt habeat etiam locum in delictis, in quibus furiosus non punitur. l.sed & si quemcunq;. §. ij.ff.ad leg.Aquil.l.illud.§.sanè.ff.de iniur. & etiam pro graui delicto [b] puta pro homicidio. vt est text.in l.diuus. B
ff.de offic.præt.l.infans.ff.ad leg.Corn.de sica.in l.pen. §. fi.ff.de par. Aliqualis tamen pœnitentia imponitur, si furiosus post delictum commissum ad sanam mentem con uertatur, vt dixit tex.xv.q.j.c.si quis insaniens. & hoc toleratur, ne disciplina ecclesiæ deseratur. vt dicitur in c. excommunicatorum, xxiij.q.v. vbi imponitur pœnitentia pro homicidio permisso, ne disciplina ecclesiæ deseratur. & in hoc tenet Luc.de Pen.in l. si apparitor. col. fi. de coarta.lib.xj. Sed hoc dictũ non videtur verum; quia furiosus pro tali homicidio nõ efficitur irregularis. tex. in cle.j.de ho. ergo nõ videtur aliquo modo puniendus: & quia satis ipso furore punitur.d.l. diuus.& d. l. pen. §. fi.de par.& quia ibi dicitur tale homicidium esse impu-

Si tamen constaret de simulatione, bene potest puniri. ita Bal.l.Furiosum.qui test.fac. poss. C. in cautela hinc vsus est quidam iudex in patria mea quadam cautela cùm vellet mandare sententiam executioni contra quendam malefactorem; fuit oppositum ꝙ non poterat propter superuenientẽ furorem: tunc ipse fecit ponere malefactorem in loco vbi erat sagittandus: & præcepit cuidam ex executoribus vt percuteret sagitta lignum in quo malefactor erat; quo facto ipse alta voce petiit confessionem: & sic detecta fuit malitia malefactoris. Qualiter autẽ probetur furor, vide Barb.c.cùm dilectus de success.ab intesta.ii col.Ias.l.furiosum.i.col.quia quis non præsumitur furiosus, secundùm Bald.per illã l.in fine. C.de hæredibus instit.ideo allegan ti incumbit onus probandi, vt per Bal.in l.nec codicillos.C.de codic.& Card.cle.i.ff.alleg.in ii.q. Et an probetur per testem non reddentem ra-
nitum

5 nitum. † Et quia factum à furioso, videtur factum à casu sine facto personæ, vt dicit tex. in l. fi. in fi. ʃ. de administ. tut. & glos. hoc tenet in d. c. si quis insaniens. in versi. propria. & ad illum text. in princ. responsio colligitur. Non obst. tex. in d. c. excommunicatorum. quia ibi potest esse culpa, quæ non cadit in furioso.

6 ¶ † Et ad supradicta notandum est, quòd furiosus [a] tamē
A obligatur ex causis ex quibus ignorans obligatur, vt probatur in l. iij. §. & si furiosi. ʃ. de neg. gest. & no. per gloss. hic, & tradit Barto. in l. Iulianus. in vij. col. ff. de condict. indebiti.

¶ Et no. etiam casum singu. quem glo. hic adducit in quo furiosa filia pro consentiente habetur. in l. ij. §. voluntatem. ff. sol. mat. vbi videtur ille tex. contra text. in l. quia certum. ff. loca. vbi furiosus non potest haberi pro cōsentiente: quia expresè consentire non potest. Docto. laborant in ratione illius §. voluntatem. in d. l. ij. sol. mat. Ias. ibi dicit quòd in d. §. voluntatem. non fingitur consensus aut voluntas: quia istud est impossibile in furioso. d. l. qui ad certum. sed ibi fingitur non contradictio: quia filia ibi furiosi habetur pro non contradicente.

¶ Sed certè hoc videtur cōtra illum tex. qui expresè dicit consentire eam, quia meritò credat: ergo ibi fingitur consensus: & nullo modo dici potest. quòd fingatur ibi non contradicere: quia in veritate non contradicit filia furiosa. Cùm ergo habeamus veritatem, non est opus fictione: quia fictio cum veritate non conueniret. l. filio quem pater. ʃ. de lib. & posthu.

7 ¶ † Præterea in illo casu filia sanæ mentis, si non contradicit, habetur pro consentiente, vt ibi dicitur, nisi euidenter contradicat, videri patri consentire, ergo in illo casu non videtur differentia an fingatur consentire, vel fingatur non contradicere. Et ideo stat cōtrarium de d. l. quia certum. quia in filia sanæ mētis, taciturnitas habetur pro consensu: quia contradicere potuisset: secus videtur in furiosa. d. l. quia certum.

¶ Sed potest responderi, vt dicit gloss. hic, quòd ibi sit casus specialis: & ratio specialitatis videtur, quia actio erat communis cum filia: & quia nō agitur de interesse filiæ, ex quo pater teneretur illam iterum dotare, si non haberet dotem; vt not. per gloss. in l. ij. §. quòd si in patris. in verbo, dos est. ff. sol. matr.

tionē dicti sui: vide Bald. in l. solā. C. de testibus. Paul. de Cast in d. l. furiosum. H. C.

[a] Furiosus. Et an furiosus gaudeat omnibus priuilegiis pupilli Bald. in l. ij. C. qui admitti. & vnum no. quòd licet furio. non habeat consensum in contractibus, habeat tamen in quasi cōtractibus. ita Bal. in sua Margar. in verbo, furiosus. & in dubio si sit furiosus per dilucida interualla si faciat testamentum vel contractum, præsumitur fecisse tempore non dilucidi interualli: ita Bald. vbi ʃ. H. C.

¶ † Secundo principaliter noto differentiam quam regula facit inter furiosum,& pupillum qui fari potest,& idem habetur in §.furiosus.& in §.pupillus instit.de inut.stip. Secus est in pupillo infante,quia furioso æquiparatur,vt à contrario sensu colligitur hic.& ad idem pro ista æquiparatione est text.in d.§.pupillus.in l.j.§.adipiscimur.ff. de acqui.pos.in l.Fulcinius.§.adeò.ver.ita autē.ff.ex quib. cau.in pos.ea.in l.pupillus.ff.de acquir.hære.in l.vij.ff.de condic.fur.in l.quod infans.ff.de rei ven.in l.infans.ff.de sica.in l.inuitum.de ser.vrb.præd.in §.præterea.institu. qui.non est permis.fa.test.in l.quod pupillus.ff.de cōdic. indeb.in l.pupillus.ff.de act.& obli.in l.j.C.de fal mo.limitatur in casu l.infantis.C.qui admitti.vbi gloss.facit differentiam inter infantem & furiosum,de quo ibi dixi. 8

¶ † Et quod dictum est de pupillo infante,idē est si infantiæ proximus sit.vt dicitur in d.§.pupillus.insti.de inuti. stip.& glo ibi declarat,quādo dicatur proximus infantiæ vel pubertati in verbo infantiæ proximus.& idem glo.in l.pupillum.in j.glo.ff.eo.no.Bart.in l.j.ff.de noua.co.ij. 9

¶ Et de hoc quomodo intelligatur & procedat,videbimus in d.l.pupillum.ff.eo.vbi melius cadit:quia text.ibi loquitur de pupillo proximo pubertati.Regula ergo ex differentia quæ traditur hic,procedit in pupillo qui sit maior infante & proximus pubertati:quo casu habet aliquem intellectum,& actus in eo fundari potest & suppleri cum autoritate tutoris: vt hic dicitur,& in d.§.pupillus.de inuti.stipul.

¶ † Et qualiter pupillus obligetur,no.Barto in d.l.j.col. pe.ff.de noua.cuius dicta reassumit Ange.Aret.in d.§.pupillus col.j.& videbimus in l.pupillus.ff.eo. 10

In l.Non vult hæres esse. Argumenta.

1 Legitimus consentiens hæreditatem transferri in institutum, præsumitur nolle hæres esse.
2 Transferre latius patet,quàm concedere.
3 Transferre velle intelligitur quis variis modis.& nu.9.
4 Corrumpere volens mulierem,quando capite puniri debeat.
5 Voluntas non eadem est cum facto,sed ipsa re distincta.
6 Verba statutorum sunt propriè intelligenda.
7 Veneno interficere volens, an sit plectendus,si non perfecerit quod voluit.
8 Venenum emens necandi gratia punitur,ac si necasset.
9 Verba actum denotantia pro materiæ subiectæ ratione sumuntur,

muntur, quandoque pro simplici voluntate.

10 Voluntas ex facto collecta, præsumitur tacita.

11 Actus se habens per modum actionis, fortior censetur eo, qui per patientiam constat.

12 Non velle dicitur, qui etiam velle potest.

REGVLA VI. VLPIANVS.

NOn vult hæres esse, qui ad alium transferre voluit hæreditatem.

¶ ISTA regula melius quàm glos. dicat, exemplificari potest in casu l. si quis ita hæres instituatur si legitimus. ff. de hære. instit. vbi hæres institutus sub cōditione
1 si legitimus hæres hæreditatem vendicare nolit. † Nam si legitimus cōsentiat quòd hæreditas in hæredem institutum transferatur, apparet quòd non velit esse hæres, vt hic dicitur: qui enim rem in alterum transfert, illā nolle ipse habere dicitur: vt de donatione text. dicit in l. senatus. §. j. ff. de dona. cau. mort. vbi qui donat, illum potius quàm se habere mauult. Et qui rem habet pro delicto, intelligitur voluisse in alium transferre, & à se omnino reiicere: vt inquit tex. in l. j. in l. si id quod. §. fin. ff. pro dereli. in l. quod seruus. in princip. ff. de stipulat. ser. & in §. hoc amplius. instit. de rer. diuisi. Et ideo hic bene dicitur, quòd non vult hæres esse, qui ad alium voluit hæreditatem transferre: & verbum istud, transferre, de quo text.
2 loquitur, intelligitur de totali abdicatione: † quia plus est transferre, quàm concedere. vt per glo. in c. j. de commo. in §. sed quod principi. in verbo, concessit. insti. de iure natu. & in ca. lex est. ij. distinct. quæ exponit transtulit, id est concessit. Et ideo translatus de vna ecclesia in aliam, nihil retinet de prima. xxj. q. ij. ca. si quis translatus. Et not. Bald. per illum text. in l. Vlpianus. ff. de excu. tut. Et dum in tex. dicitur hic voluit transferre. ista verba dupliciter intelligi possunt.

3 ¶ † Primo simpliciter pro nuda voluntate: vt quia declarauit voluntatem suam esse quòd hæreditas in alium transferatur, prout dictum est in figuratione casus, per illum tex. in d. l. si quis ita hæres.

¶ Secundo, illa verba, voluit transferre. intelligi possunt cum effectu, ita quòd re ipsa hæreditatem ipse in alium transtulerit. Et ita videtur glo. hic intelligere.

¶Et secundum istum intellectum hic probatur quod voluit glo.not.per illum tex.in l.fi.ff.de re.diui.quæ verba hic posita,muros transcendere voluerit:interpretatur & intelligit,quòd re ipsa transcenderit muros.† Et Bart. 4
ibi per illam glo.infert ad statutum quo cauetur quòd A
si quis voluerit[a] aliquam mulierem corrumpere,capite puniatur. Nã intelligitur,quòd cum effectu illam corruperit.Et ex hoc dicto Barto.infert Franc.dè Cre.in suo not.xlix.defensaui semel.quod stãte statuto,quòd si quis voluerit aliquem venenare,capite puniatur,quòd tale statutum non haberet locum in illo qui præparauerat venenum,si delictum non fuit consummatum:quia verbum illud,voluerit,intelligitur de re ipsa quòd fecerit. Et pro tali expositione etiam est glo.in l.j.in verbo voluerit.ff.de leg.ij.Et illum not.ibi Alexan.in fi.post Pau. de Cast.Et ad idem est glò.in l.fi.in princi.C.de condi.in ver.voluerit.quæ exponit voluerit,id est elegerit.& in l.si constituerit.in versi.voluisse.ff.fini.reg.& in l.quòd si ab initio.ff.si cer.peta.& in c.si diligenti.in verbo,purgare.de foro compet.& not.Bald.Ange.& Imo.in l.si quis Sempronium.§.de hæredi.instit.

a Voluerit. istud dictũ sequitur Barbat. in c.quia nonnulli.de rescri. col.xvii.& Fely.in suo tract. quando conatus puniatur.in iiii.col.in prin. quem vide in ista materia.& Socin.in tract. fallen.in regu. xxxi.folio viii. & Bertachi.in suo reperto.in versic.venenatio.

¶Sed tamen[b] aduertendum est in prædictis quæ Doctores simpliciter sequuntur.Nam talis expositio est cõtra B
proprietatem verborum:†quia voluntas ab ipso facto separata est,& distinguitur.c.j.de eo qui mit.in pos.l.promissor Stichi.§.cum constituto.ff.de constit.pec. Et ideo 5
exponere verbum voluerit pro ipso actu,est contra proprietatem verborum. Bene fateor quòd talis expositio tolerari potest quandoque propter subiectam materiã: quia verba secundum subiectam materiam accipiuntur. l.si vno.in prin.vbi Bar.C.loc.etiam impropriando verba:vt Alexan.tradit in consil.v.puto de iure.lib.iiij.cum simil.vt dicam in l.quoties.ff.eod.Et hoc modo procedit & intelligitur glo.in d.l.fi.ff de rer.diui.Nam illa expositio ibi necessaria est quòd exponatur verbum illud, transcendere voluerit pro facto quod transcenderit:quia pœna de qua ibi agebatur,erat imposita pro ipso facto,vt dicitur ibi in principio.l.si quis violauerit.Nam verbum illud, violauerit, designat factum. vnde licet postea inferius in eadem l.dicatur quòd Remus occisus fuit ex eo quòd muros transcendere voluerit: cónsonat quòd verbum illud voluerit,pro facto accipiatur,secundum

b Tamen.eadem tradit & tenet Deci.in l certi condictio §.fi.col.ii. ff.si cert.peta. vbi aliquid dixi.C.M.

a Necesſitas.Imo videtur quòd ſic:quia ſtatuta punientia delicta,intelliguntur de conſummatis,iuxta doctrinam Barto.& omnium in l.j.ad leg.Cor.de ſica.& & ſtatuta debent intelligi in caſu vero,& non ficto.l.iii.& ibi Bal.§.hæc verba.de neg.geſt.& l.quicquid,de verb.oblig.§.& ſic iſta voluntas venenandi etiam ſi proceſsit ad actum propinquium,dicitur ficta.vnde nõ poteſt puniri per ſtatutum quia requirit factum verum & conſummatum: prout in ſimili cõſuluit Bald.in conſil. ccclvi. incipiẽ. ſtatuto Placentiæ.in i.vol.vbi vult quòd ſtãte ſtatuto Placẽt.quòd quicunque nixus fuerit adulterium committere,decapitetur, quòd ſi quis tẽtauerit, & non potuit adimplere,quòd non ſit decapitandus,ſed quòd puniatur alia pœna pecuniaria: per not.per Cy.& doct.in l.is qui cum telo ad leg.Cornel.de ſicar. Tertio facit, quia per conſuetudinem totius mundi eſt derogatum omnibus legibus diſponentibus conatum puniri.vt vult Spec.in titu.de accuſat.in §.i.quem ſequitur Bald. in conſi.ccclxi.in i.volu incip.quidam rumor.& Alex in conſil.xv.in i.volu.ii.col. Ange.& Mod.in l.i.§.hæc autem verba.ff.quod quiſque iur.Fely.in tract.quando conatus puniatur.in iii.col.Ange.in tract.maleſi.in verſi & ex interuallo.pen. col.Bertachi.in ſuo reper.in verſi.venenatio.vbi dicit ſe pluries iudicaſſe Romæ. Barbat.latiſsimè in conſil.xxxiii.in ii.volu.& hæc eſt communis opin.prout ipſe dicit.& ſic videtur quòd bene iudicauerit Franciſ.de Cremo.exponendo venenauerit,id eſt,re ipſa fecerit.& mors ſecuta eſt.pro quo facit tex.gloſ.in c conſulere.de ſimo.his tamen non obſtantibus credo opin.do.Philip.veram per ea quæ ipſe ſubtiliter dicit,prout moris eius eſt ſemper mittere falcem ſuam in materias ſubtiles,nodoſas,& intricatas,& eas miro & ſubtili modo enucleare:nã negari non poteſt,quòd voluntas ſit ſeparata ab ipſo facto.text.cap.i.hic per eum alleg.vbi glo.in ver.voluntatem,alleg plures concor.quæ voluntas in delinquendo retenta in animo etiam in atrociſsimis delictis non punitur.l.cognitionis.ſuprà de pœnis.latè Car.in Clem.i.de vſur.in iii.q.ſed vbi proceſſum eſt ad actum exteriorem,efficitur punibilis.vt not.dicit Bal.in l.non ideo minus C.de accuſ.vii. col.dicens,quòd etiam in atrociſsimis voluntas,ſeu ordinatio ad delinquendum nõ punitur,niſi proceſſum ſit ad aliquem actum ordinatũ de præſenti ad ipſum factum,quo caſu venit punienda:ſic ergo in præſenti caſu. Secundo,vbi quis eſt impeditus impedimento facti,vt quia fuit detectus,nõ venit puniendus conatus: vt volunt Docto.maximè Card.in d.c.i.de eo qui mit.in poſ.Tertio,ſtatutum loquitur clarè & expreſsè puniendo ipſam voluntatẽ ergo debemus ſequi illud: quia lex vel ſtatutum quantumcunque durum & rigoroſum ſit, vbi clarè loqui-

dum quod in princip.l.dicitur.Et ideo illatio quam facit Barto.ad ſtatutum in d.l.fi.non bene probatur in ſtatuto:quia.in ſtatuto non concurrit illa ratio ita interpretandi quæ in præalleg.l fi.habet.

6 ¶Et in contrarium eſt regula communis,†quòd ſtatutorum verba propriè intelliguntur.l.iij.§.hæc verba. vbi Barto.ff.de neg.geſt.

¶Minus etiam ſatisfacit illa deciſio Franc.de Cre.quòd ſtatutum,ſi quis voluerit venenare aliquem,non habeat locum in eo qui præparauit venenum.

7 ¶†Primo,quia militat ratio inducta cõtra Bart.quòd in
A caſu ſtatuti non ſubeſt illa neceſsitas[a] recedendi à proprietate verborum,prout erat in caſu d.l.fi.de rerũ diui.

¶Secundo,quia in caſu in quo loquitur Frãc.de Cremo-

 na,ille

tur, est sequendum. l. prospexit. ff. qui & à quibus. Quarto, verba statuti sunt intelligenda propriè vbi absonus intellectus nõ sequitur: vt in l. iii. §. hæc verba. & ibi Barto ff. de neg. gest. ita in casu isto cum clarè constet voluntatẽ statuentium velle punire ipsam voluntatem delinquendi propter atrocitatem delicti: vt in l. i. C. de malefi. vbi glo. alle. & Ioan. Fab. & Ange. post glo. in §. alia instit. de publi. iud. Bal. in suo cõsi. clxiiii. in iii. volu. vbi appellat istud delictum grauissimum, dicens quòd cõmittens tale delictum, proditor & homicida nuncupatur. ergo si est grauissimum, quare non puniet eius conatus, sicut in aliis etiam hodie. vt in crimine læsæ maiestatis, & in assasinamento: vt vult ipse Bal. & Angel post gl. ibi in dic. §. hæc verba. & magis latè Ludouic. Bolo. in suo consil viii. in iii. col. versi. quo assasinamẽto. Quinto, facit dictũ consilium Bal. cc. xlvi. vbi vult, quòd si ibi probatum esset quòd ille qui tentauit committere adulterium, fecisset quicquid potuerit, & per eum non steterit, quòd veniret puniendus: tamẽ quia ibi non perseuerauerit: quia aufugit, non venit puniendus. & ad contraria s. adducta respondeo, quòd nos loquimur vbi statutum clarè vult punire conatum: quia tunc non potest dici casus fictus, imo verus, quia ipsa voluntas delinquendi verè est: nec etiam non consummatum, quia satis est consummatum illud quod punit statutum. nec etiam obstat communis opinio, quæ habet, quòd generali consuetudine est hodie derogatum omnibus legibus punientibus conatum, quia illa nõ extẽditur ad atrocissima delicta, vt s. dictum est, nec etiam obst. dict. cap. consulere, qua responde,

na, ille non habuit simplicem voluntatẽ, sed deuenit ad actum, quia venenum præparauit: & per eum non stetit, quia detectus fuit, vt ipse dicit: quo casu statutum videtur voluisse talem pœnam imponere propter atrocitatem delicti: quia plus est hominem veneno interficere: quàm gladio. l. j. C. de male. Et ad hoc bene facit decis. Bar. in l. j. ff. de parric. vbi in vlti. not. per illum tex. dicit, quòd ille †qui emit venenum vt daret alicui, licet non dederit, punitur tamen ac si dedisset. Quod dicit notandũ esse contra quosdam monachos qui voluerunt abbatẽ venenare. 8
¶ Et de hoc not. Ioan. de Ana. in rub. de his qui fil. occ. & Barth. Veron. in consil. lxxxj. visa inquisitione. & est consilium vltimum. Et idem Bartho. Veron. in consil. v. casus talis. & in simili casu de abortiuo tradit And. Sicul. in cõsil. xxiij. sapientissimus dicit. lib. ij. col. pen.
¶ Eodem modo quantum ad casum huius l. applaudet quòd verba illa transferre voluerit, intelligantur cum effectu propter subiectam materiam: vt s. dictum est.
¶ †Sic etiam econtrà propter subiectam materiã verba quæ denotãt actum & effectum, pro voluntate simplici quandoque accipiuntur. l. stipulatus sum damam. de verbo. obliga. cum glos. in ver. dares, quæ exponit, dare velles. l. ij in princ. ff. solu. matri. in ver. cogitur. circa fi. dum dicit: stipulanti, id est stipulare volenti. & in l. illud. C. de sacrosanc. eccle. in ver. fecerit. quæ exponit, id est facere voluerit. facit text. in l. j. §. j. ff. de aqua plu. arcen. cum gl. in ver. noceat. quæ exponit, id est nocere possit. ad idem tex. in l. Labeo. in princip. s. de statu libe. ibi, nocet, id est 9

nocere

nocere posſit.& in l.hæ actiones.ff.ad Velleia. cum gloſ.
in ver.competunt.quæ exponit, id eſt competere poſſunt
cum ſim.vt in not.caſu tradit And. Sicul.in conſ.xxj præ
clarè dicitur.col.iij.lib.ij.& conſi.lxxxj. præclare & ele-
ganter.col.ij.lib.iiij. ¶ Et retento ſupradicto intellectu,
ad iſtum tex.ꝙ verba illa transferre voluit,intelligantur
cum effectu,ita quòd realiter in alium hæreditatē tranſ-
10 tulerit, colligitur & bene probatur hic, † quòd ex facto
voluntas declaratur.ad idem tex. in l. Paul.reſpondet.ff.
rem rat.hab.in l.ſi auia.C.de iure delib.in l.reprehendē-
da.cum glo. C.de inſtit. & ſubſti.vbi glo.in ver.compro-
baſti.quæ alleg.bonum tex.in l.de quibus.ſ.de legib.
¶ Et plus eſt aliquid facere facto, quàm verbo: vt dicit
tex.in c.dilecti.el.ij.de app.Et plus eſt facere, quam pro-
nunciare,vt inquit tex.in l.ſi tamē.§.ei qui.ſ.de ędil.edic.
& pauciora ſunt facta ad declarādum voluntatem, quàm
verba,quæ ſæpenumero contra intentionem proferūtur:
vt Abb. dicit in conſil.cxvij.illud de iure quæritur.lib.ij.
11 col.ij.† Notandum tamen eſt quòd volūtas quæ ex facto
colligitur,tacita videtur. Et ad qualitatē facti reſtringit,
& limitatur vt not. Bar. in l. j.§. ſi quis hoc interdicto.in
fi.ff.de iti.actuq; priua. qđ verò verbis ſit expreſſum, di-
citur, & magis extenditur gl.no.in cle.ſæpe. in ver. parti
bus.circa fi.de ver.ſig.de qua no.Pau.de Ca.in l.ſi conue-
nerit.ſ. de iuriſd.om. iu.& in conſi.xxv. ſuper primo.col.
v.ſecundū formā primā.& Ro.in conſ.cxxxiij.in ꝓpoſito
caſu.& ad idem facit gl.no.in l j.§.ſed videndum.in verſi.
ſuccedat.j.de ſuc.edi. prout illā declarat Pau. de Ca.in l.
j.C.qui admit.de quo videndum eſt quòd dixi ibi, col.iij.
¶ Similiter notandū eſt ꝙ licet facto volūtas declaretur,
vt ſ.dictū eſt:tamē actus facti qui ſe habet ꝑ modū agen-
di,eſt fortior & magis intētus ad demōſtrandū volūtatē,
quā actus qui ſola patientia conſiſtat.vt no. Inn. tradit in
c.olim el iij.de reſti.ſpo. Ant.de But. in c.veniens.col.ij.
ver.reſtat viderē.de fil.preſby.cum ſimi.vt Moder.cōge-
runt in ca.gratū.de offi.deleg & dixi ibi.col. pe.Sic etiam
teſtis facilius probat facere, quàm pati.vt not. Bald.in l.
data opera.col.xj. ver. octauo modo dicitur. C.qui acuſ.
¶ Vltimo conſiderandū eſt,quòd regula iſta videtur pro-
cedere quantū ad hæreditatem, de qua principaliter diſ-
ponitur quod in alium transferatur. Secus eſt in conſe-
quentia: quia transferendo in alium hæreditatē,videtur
velle

prout ad l. fin. de rer.diui.iſt bene verum,ꝙ in iudicando eſſet durum rece dere à prima opin.quàm ſe-quūtur omnes. de quo vide.hic per do.Philip. alleg. maximè Barb.Vnum ta mē dico,quòd ſi caſus eueni-ret vbi eſſet in practica talis ſpecies delicti, prout eſt Ro-mæ quòd iudi carem contra communem,& credo quòd re ctè.Hie.Chu.

Vxor maritum in tertia parte bonorum potest hæredem insti tuere, in reliquis quos vult, aut debet.

REGVLA VII. POMPONIVS.

IVS *nostrum non patitur eundem in paganis & testato & intestato*[a] *decessisse, earúmque rerum naturaliter inter se pugna est, vt testatus & intestatus quis sit.*

1 ¶ISTA regula, comprobatur: †quia testamētum est actus indiuiduus. Ideo pro parte valere non potest: vt no. Cy. in l. furiosum. C. qui test. fa. pos. & Bal. per illum tex. in l. si is qui legem. ſ. de test. & facit tex. in l. fideicōmissa.
2 §. j. & quod ibi Bar. de leg. iij. Et propter istā regulā †ius accrescendi introductum fuit, ne quis decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus. vt not. per gl. in l. si seruus communis extero. ff. de acquir. hæred. vt not. Bar. in l. j. §. his ita. vers. tertiò habet C. de cad. tollen. in l. re cōiuncti. col. viij. vers. quartò quæro de leg. iij. & probatur in §. nō autem. inst. de hæred. instit. vbi tex. istam rationem adducit. & in l. si duobus. ſ. de test. mil. & de ista ratione videndum est quod dixi in l. j. C. quando non pet. part. vbi defendo prædictam rationem ab impugnatione Mod.
3 ¶Ista regula ampliatur tripliciter. Et quatuor modis limitatur.

¶†Primo enim ampliatur vt etiam habeat locum in pupillari substitutione quam facit pater pro filio. vt no. Bal. in l. sed & plures. §. ad substitutos. ff. de vul. vbi per illum textū. dicit, quod sicut pater potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: ita filius cui pater pupillariter substituit: quod dicitur esse notatu dignū. & hoc refert & sequit Cor. Petu. cons. xxxvij in casu isto, libro quinto.
4 ¶†Secundo ampliatur, vt ista regula intantum procedat ꝙ dispositio testatoris in contrariū non valet: quia non potest testator in institutione prohibere ius accrescendi, ad istum effectū vt pro parte decedat testatus. & pro parte intestatus: vt not. Bar. in l. si duo. in prin. ſ. de hær. instit. & de hoc doc. omnes conueniūt arg. l. nemo potest. de leg. j. Sed inter doc. magna est discordia. An tali casu debeat testator in totum testatus vel in totum intestatus decedere, de quo videndum est in locis alle. per Alex. in l. quoties. C. de hær. inst. & in l. si quis priore. in fin. ſ. ad Treb.
5 ¶†Tertio ampliatur vt idem fit in hærede qui non potest

[a] Intestato. Circa istam regulam videas Socin. in tract. fal. vbi ponit vigintiduas fallentias in regu. cccc. fol. lix. & inquantum dicit ꝙ ad pias causas potest quis decedere pro parte &c. vide Iaſ. l. j. C. de sacr. sanct. eccleſ. col. iiij. vbi dicit quòd communis op. est ꝙ in testamentis ad pias causas non sint sublatæ solennitates iuris ciuilis. Soci. tamē vbi ſ. tenet cū Bart. H.C.

test hæreditatem pro parte accipere, & pro parte recusare.l.j.& ij.ff.de acquir.hæred. Et in tantum hoc procedit quòd etiam filius hæres institutus non potest legitimam retinere,& residuum hęreditatis repudiare:vt tenet Cyn. in l.hæres instituta.C.de inpu.vbi Bal.& Paul.de Cast. sequuntur.& Bart.in l.quia poterat.§.ad Treb.cum simi. vt tradit ibi Alex.& idem Alex.in consi.vlt.lib.v.Pet.de Anchar in consi.cccxij.ex sola vulgari.Aret.in consi.clx. longa est ista consultatio col.ij.

¶ † Prędicta regula primò fallit in milite qui potest decedere pro parte testatus,& pro parte intestatus:vt colligitur hic ibi, in paganis.& est tex.§.non autem.instit.de test.mil.& in l.qui miles vnum.in l.si duobus.§.de testa. mil. Et non solùm pro parte bonorum,sed etiam pro parte temporis militi priuilegium conceditur: vt probatur in l.miles ita hæredem.§.de test.mil. Et ratio specialitatis in milite videtur,quia vice duarum personarum fungitur.l.ij.§.fin.§.ad Maced. 6

¶ Et regula ista de eadem persona loquitur,ibi, eundem. vnde non mirum si regula non habet locum in milite,licet vice plurium personarum fungitur.Et ita dicunt Bal. Sal.& Mod.in ij.not.in l.j.C.de test.mil. Et ex ista ratione inferri videtur ꝙ miles testari possit de bonis castrensibus tantùm,& in paganicis remanebit intestatus, vel econtrà:non autem videtur ꝙ pro parte bonorũ paganicorum testari possit.ita inferri videtur ex ratione præalle.

¶ † Sed tamen hoc non est verum: quia etiam de vna re miles testari potest, & in omnibus aliis bonis intestatus decedere.l.si miles vnum ex fundo.§.de test. mil.l.cogi. §.sed & si miles.§.ad Trebel. Et ratio superius alleg.non videtur vera: quia imò miles pro vna persona consideratur in tali priuilegio.vt colligitur in d.§.cum autẽ.insti. de hær.inst.vbi ponitur regula,ꝙ iste nõ potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, nisi sit miles. 7

¶ Vt ergo exceptio facta de milite conueniat, miles pro vna persona reputatur: ex quo regula ibi facta est de eadem persona,ibi, neque idem.& dixi latius in d.l.j.de testam.mili. Non obstat.l.ij.§.ad Maced.quia ibi dicitur, quòd miles filiusfamil.in castrensi peculio reputatur sui iuris:quia aliàs non posset testari.l.senium.C.qui testa. facere pos.l.qui in potestate.§.de testamen.vnde in aliis militibus qui sunt sui iuris illa ratio cessat. Est ergo dicend

cendum, quòd in militibus speciali priuilegio hoc conce-
8 datur vt possint etiam pro parte testari: & † tale priuile-
gium habet locum quando apparet de eorum voluntate:
A aliàs in dubio præsumitur quòd iure communi[a] vti ve-
lint. l. in testamento. C. de test. mili. cum simil. vt dixi ibi
in vlt. no. Et ista limitatio de militibus extenditur vt etiã
habeat locum in pia causa: vt no. Bar. in l. j. C. de sac. sanc.
eccl. & sequitur Alex. in cons. cv. in fi. lib. iiij. Abb. in cons.
xxxj. circa duo. col. ij. in ij. lib. Et pari ratione idem vide-
tur in testamento facto inter liberos, per ea quæ notan-
tur in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testam.
9 ¶ † Restringitur tamen ista limitatio in militibus arma
B tæ[b] militiæ, prout iura supra alle. loquuntur. Et non ha-
C beret locum in militibus cœlestis[c] militiæ: vt nota. dicit
Ioan. And. in rub. de pecu. cler. in add. Spec. in ver. est au-
tem sciendum. & sequitur Aret. in l. j. quam legit cum l.
ij. col. iiij. ver. adde etiam. ff. de acquir. hæred. Hoc tamen
pendet ab his quæ tradunt Alex. & Mod. in l. centurio. §.
de vulg. & pupill.

¶ Secundo, regula limitatur procedere à principio, vt ver
ba regulæ etiã indicant, ibi, decessisse. & in d. §. non autẽ.
ibi, nec enim ex parte intestatus decedere potest. Et sic
10 verba referuntur ad tẽpus mortis: quia † qualitas adiũcta
verbo secũdum tẽpus verbi intelligitur l. Titius. vbi Bar.
ff. de testa. mil. l. in delictis. §. si extraneus. de noxa. Secus
verò est ex postfacto: quia non prohibetur quis ex postfa-
D cto decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus,[d]
vt probatur in l. circa. §. de inoff. test. vbi Bar. & doct. hoc
dicunt. & hoc sanè intelligitur quando per sentẽtiam iu-
dicis post aditam hæreditatem mediante querela rumpi
tur testamẽtum pro parte. d. l. circa. nam querela non in-
tentatur nisi post aditam hæreditatem. l. filium. §. sed cũ
1 exhæredatio. §. de contra tab. † & sententia iudicis strictè
intelligitur: quia ex verbis sententiæ non infertur nisi
quatenus verba sententiæ important de necessitate: vt
not. Bart. in l. Iulianus. col. iiij. §. de cond. indeb. vbi alleg.
l. si iudex. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. & l. j. C. de ord.
iud. & not. Fulg. in consi. cxl. præsuppositis meritò ergo
sententia iudicis restringitur, vt pro parte rumpatur testa
mentum; secus verò si testamentum rumpatur pro parte
ex dispositione legis, & ante aditam hæreditatem: quia
tũc etiã ex postfacto in totum rũpitur: vt no. Bar. per illũ
text

a Communi. Alex. consil. lx. nu. 20. (vbi dixi) lib. ii. consi. lv. nu. 6. libr. v. C. M.

b Armatę. Pro hoc facit gl. in §. sed hactenˢ. inst. de mil testa. qui vult, quod nulla priuilegia competãt militibus non existentibus in expeditione, nisi quod filiusfa. & surdus & mutus milites possint testari, quę glo. cõmuniter approbat̃ ibi. de quo latè do cto. l. centurio. hic alleg. H. C.

c Cœlestis. Facit Mathes. sin. lxxxi. C. M.

d Pro parte intestatus. De hoc vide latissimè do. Paul. de Castr. in l. nam & si. §. filius. ff. de inof. test. & in l. cum duobus. C. de inoff. test.

text.in l.pen.ff.de ritu nupt.& Pau.de Castr.ibi declarat.
¶ Tertio regula fallit,si aliter disponatur à statuto:quia huic regulæ licet à testatore derogari non possit,vt supra dictum est tamen † autoritate statuti induci potest, quòd quis possit decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus,vt not.Ang.& Imo.in l.moribus.in prin.per illum text.ff.de vulg.& pup.& Alex.in l.sequitur.in ij.notab. 12
¶ Quarto & vltimo regula fallit,quando quis alicui non potest totum relinquere, sed tantum partē,[a] quia in alia parte erit intestatus:vt not.Bar.per illum text.in l.j.C.de secund.nupt.no.in l.si is qui.ff.de vulg.& pupil.vbi Alex. post alios in ij.notab.& ibi reprehendit glo.nostram hîc, quæ tenet quòd totum acquiratur,licet postmodum auferatur sibi illud quod erat prohibitum.& Bart.in d.l.j.de sec.nup.refert opi.glo.hic.& in d.l.j.quæ idem tenet. Sed ipse dicit esse speciale in illo casu, vt quis possit decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus : sicut est in milite : quasi velit Bart.quòd propter dispositionem legis & statuti hoc fieri possit , vt supra dictum est. Et certè hoc esset verum in terminis.d.l.j.de secund.nupt.si constaret de mente legis.Sed in illo casu non constat quòd Imperator voluerit derogare huic regulæ. † Nam simpliciter ibi dicitur,ꝙ non potest vxor maritum instituere,nisi in tertia parte.Et per hoc non infertur, ꝙ in aliis partibus, mulier intestata decedat : quia intelligitur quòd alium instituat in aliis partibus. Et casu quo non institueret in totum,acquiritur iure accrescendi.Sed vltra tertiam partem restituere cogetur.arg.l.cogi.§.hi qui solidum.ff.ad Treb. Et ita in effectu glo.hic saluari potest. A 13

a Partem. Vide Steph.Bertran.in l.i.num.47.& ibi Ioan.de Garro super glos.ii.nu.8.& 9.C.M.

In l. Iura sanguinis. Argumenta.

1 Naturalia quæ sunt, immutabilia sunt.
2 Pater iure naturali filios educare tenetur , non obstante statuto contrario.
3 Pactum quòd pater non tenetur alere filium , est ipso iure nullum.
4 Filius an possit ex causa alimentis priuari.
5 Filius, qui debitam sibi portionem consumpsit , alimenta à patre petere poterit.
6 Pactum contra ius naturale aut officium paternum, est ipso iure nullum.
7 Legitima filiis debita non potest per statutum auferri.
8 Legitima quo iure filiis sit debita ex bonis parentum.
9 Legitima patri vel matri an statuto possit minui, vel in totum tolli.

a Pactum. Vide Lud. Bolog. in conſi. xxj. in ij. col. & vij. vbi an valeat argu. de pacto ad ſtatutum. & adde quòd communis opi. Cano. à qua nullus diſcrepat, tenet quòd non valet conſuetudo quòd pater nõ teneatur alere filium. Ita Rochus Cur. in repet. c. quanto. de conſue. col xxxiiij. fo xxij. H.C.

b Inſtinctũ. Iſte vt merus legiſta nõ capit quid ſit ius naturę, quia inſtinctus licet inſit à natura non eſt ius, ſed paſsio vel affectus. Ius aũt naturę quantũ ad diuina eſt notitia quædã legis diuinæ hominis naturæ à Deo indita. ad Rom. i. & iuxta illud pſal. iiii. Signatũ eſt ſuper nos lumen vultus tui. Quãtũ aũt ad ciuilia negotia, ius naturæ eſt notitia ſiue dictamẽ rectę rõnis naturaliter inditũ. vt probatur in l. cũ natu ralis rõ. de bo. dã. Et tradit Ioan. Gerſ. in lib. de vita ſpirit. ani. Are. Feli. Pſal. i. Sic in propoſito, vt recta rõ dictat liberos alendos, ita ius naturæ obligat. contra data iuſta cauſa denegandi, vt nec recta rõ ita, nec ius naturæ obligat. Nec propter ea ius naturæ ſeu recta rõ mutat in ſe, tamẽ cã ſubiecta mutat, ſeu circum-

REGVLA VIII. POMPONIVS.

IVRA *ſanguinis nullo iure ciuili dirimi poſſunt.*

Hæc regula de plano procedit capiẽdo iura ſanguinis
pro ipſa coniunctione ſanguinis, quæ tolli nõ poteſt etiã
pacto. l. ius agnationis. ſ. de pact. l. abdicatio. vbi gl. C. de
1 pat. pote. †quia naturalia immutabilia ſunt. §. ſi inſti. de
iur. na. bene facit tex. in l. ij. ſ. de vſuf. ea. re. quæ vſu cõſu.
vbi dicitur ꝙ ratio naturalis autoritate Iuriſcõſulti mutari non poteſt: & ideo iſta naturalis coniunctio ſanguinis etiam cadit in ſeruum: vt no. Bar. in l. hos accuſare. §.
omnibus. ff. de accu. Ius verò cognationis quod à iure ciuili inducitur, bene tolli poteſt: vt per gl. in §. quod autẽ.
in ver. cognationis. inſtit. de capi. dimi. & no. Bal. in l. j. §.
ius naturale. in fi. ff. de iuſti. & iure. vbi inquit, quòd iſta
agnatio vel cognatio non poteſt tolli: ſed ius agnationis,
id eſt, ius proueniens ab agnatione, tolli poteſt. Et in no.
caſu tradit Ro. in cõſi. lxxxij. quo ad id quod quærit. vbi
cõcludit, coniunctũ ſanguine poſſe haberi pro extraneo
2 ex forma ſtatuti quo ad cõmoda ciuitatis. †Et cum pater
iure naturali teneat filiũ alere. l. j. §. ius naturale. ſ. de iuſti. & iur. per iſtũ tex. infert Alb. de Roſ. in j. par. ſtatutorum, in q. xl. in verſ. itẽ quæro. ꝙ non valet ſtatutũ, quòd
pater non teneat filiũ educare. & ad hoc alle. Iac. de Are.
in l. ſi quis à liberis. ff. de lib. agn. & Galeotũ in tract. de
alim. in verſi. pone quæſtionẽ. & alleg. etiam Spec. in tit.
qui fil. ſint legi. col. iiij. ver. ſed pone, quidam emancipa-
3 uit filium. †vbi tenet nõ valere pactum quòd pater non
teneatur alere filiũ cui dedit partẽ ſuam, ſi poſtmodum
A ad neceſsitatẽ peruenerit. & quòd nõ valeat pactũ [a], nec
ſtatutũ, tenet idẽ Alb. in l. j. §. ius naturale. col. fi. verſi. ſed
quæro. ff. de pac. Sed tñ contrariũ de iure videtur ſaltẽ ex
cauſa: qa licet educatio liberorũ ſit de iure naturali quãtum
B ad inſtinctum [b] naturæ. d. l. j. §. ius naturale. & j. diſt.
in c. ius naturale tamen ille naturalis inſtinctus eſt reductus ad neceſsitatẽ à iure ciuili. l. ſi quis à liberis. in prin.
ff. de lib. agn. vnde in pluribus caſibus videmus quòd ali-

seu circunstantiæ casus variatur. C. M.

a Necessitas. Vult dicere quod remanet ius naturale, & eius obligatio: licet non detur actio de iure ciuili, quod hic ineptu est. C. M.

b Sine causa. Falsum, nec valeret tale ius ciuile, tanquã iuri naturali cõtrariũ, sicut cũ tyrãnus ius denegat. C. M.

c Petere. Vide Barba. in c. quę in ecclesiarum. de cõstit. col. v. post med. H. C.

menta filio denegari possũt, puta si filius à seipso viuere potest. d. l. si quis à lib. §. sed si filius. de lib. agn. Et ex pluribus causis potest filius exhęredari. §. aliud quoq; capitulum. in auth. vt cũ de ap. cog. Et pariter ex illis causis alimẽta denegari possunt: vt not. Bar. in d. l. si quis à lib. §. si quis ex his. & in l. diuus. s. de part. & in l. si patrem. C. de alen. lib. †ergo pariter videtur ꝙ ex causa filius à statuto poterit priuari iure alimentorũ: quia tollitur solùm illa necessitas [a] à iure ciuili introducta, & remanet ille instinctus naturalis: & tũc pater secũdum illũ naturalẽ instinctũ qui tolli nõ potest, poterit alimenta ministrare: quia solũ in effectu, vt dictum est, tollit̃ illa forma, & illa necessitas inducta à iure ciuili. & ad hoc facit tex. ĩ auth. ex cõplexu C. de ĩcest. nupt. vbi pater filio nõ tenet̃ pręstare alimẽta. Ergo pariter ex cã à statuto hoc ĩduci põt: imò etiã sine causa [b] videt̃ ꝙ fieri possit: quia iura ciuilia pro volũt ite, statuentũ mutari possũt. §. fi. insti. de iur. natu. ¶ Non obstãt alleg. s. in cõtrariũ: quia possũt habere locũ in pacto prout loquit̃ Spe. in loco. s. alleg. secus videtur in statuto salṽẽ causa subsistẽte, ꝑ ea quæ s. dixi. Et in pacto idẽ tenet Bal. quòd † filius qui cõsumpsit partẽ suã quã habuit à patre, possit petere [c] alimẽta. Bal. idẽ tenet in d. l. j. §. ius naturale. col. fi. in ver. qro quid si filius. & in l. scimus. in prin. in ver. sexto qro. s. de inof. te. ar. l. libertus qui operarũ. s. de ope. li. & idẽ Bal. in auth. si captiui. in fi. C. de epis. & cle. cũ si. vt tradit Alex. ĩ l. si cũ dotẽ. §. j. col. iij. ff. so. mat. & dicit Bar. in d. l. j. §. parẽs. in fi. nõ valere pactũ, ꝙ filius alimentari non debeat. ff. de lib. agn. ¶ Et quòd dictũ est videtur limitare Bal. in auth. quid si rogatus. col. ij. ver. & facit ad duas quęstiones. C. ad Treb. nisi filius partem sibi datam à patre perdidisset dolo vel lata eius culpa. & sequitur Alex. in d. l. si cum dotem. §. j. ¶ Sed considerãdum est: † quia aut dicimus ꝙ non valet pactum, quia fit contra ius naturale, vel contra officium paternũ. Et ista ratio pariter militare videtur, dato quod filius eius dolo vel lata culpa portionem sibi datam perdiderit. Aut dicimus quòd valet pactũ: quia ex causa factum videtur, ex quo eius partem recepit. Et indistinctè videtur pactum valere quocunq; modo eius portionem perdiderit: quia non priuatur legitima ex quo illam habuit. Et hoc videtur de stricto iure, licet ex quadã miseratione deberet pater illi prouidere, sed ad hoc nõ cogitur: &

4 A B 5 C 6

a Generali. Host. consi. lxvi. Dec. l. principalibus. in fi. 3. si cert. peta. Aymo. cõsil. clxxxix. numero 1.

b Legitima. Breuis veritas est, ꝙ licet possit quota variari, nõ potest tolli liberis nisi ex causa ad exhæredationẽ iusta. Adde decis. Thol. ccccxxxvij. Ang. Aret. tra. testa. ver. nolens decedere intest. col. fi. & dixi ad Alexã. consi. xxv. nu. 11. li. j. C. M.

tur: & sic tali casu idem videtur in pacto quod in statuto, Et hoc quando specialiter sit dictum de alimentis, aliàs
A secus videtur: quia in generali [a] remissione nõ videntur remitti alimenta. d. l. libertus qui operatur. & bene facit text. in l. libertus. §. posthumus. & quod ibi Bar. ff. de ali. & cib. leg. Et tali casu quãdo non fuit expressum de alimentis, saluari potest opin. Bal. & doc. in locis s. alleg.
7 ¶ † Similiter per istũ tex. arguit Dyn. in regula, indultũ
B de reg. iur. in vj. ꝙ legitima [b] quæ filiis debetur, tolli nõ possit à statuto: quia secundũ naturã debet. §. cũ itaq;. in auth. de hær. & fal. ibi secundũ ipsam naturã eis debeat. qui facit text. in l. scripto. in fi. j. vnde lib. in l. cũ rõ. in prin.
C de bo. dam. Contrarium tamẽ cõcludit & tenet [c] Dy. in dicta regula, indultũ. quòd de rigore iuris, qui in isto casu præualet æquitati, statutũ possit tollere legitimã quæ introducta fuit à iure ciuili. ꝙ quidẽ ius ciuile imposuit illam necessitatẽ relinquendi filiis. §. j. in auth. de trien.

e Contrarium tamẽ cõcludit, & tenet. Vnũ scire debes, ꝙ vsque ad hæc tẽpora nullus discrepauit in hac opin. videlicet quòd legitima possit minui, præter Barb. in c. Raynutius. de testi. qui tenet ꝙ nõ potest minui. in col. xlii & in cõsilio xxiiii. in j. vol. sed an possit in totũ tolli. Dy. & Io. And. in reg. indultũ. tenẽt ꝙ sic. Idẽ Io. And. in addi. Spec. in tit. de suc. ab intest hanc opi. tenẽt omnes hic alleg. per do. Philip. in vers. contrariũ tamen, &c. hanc etiam Old. consi. cvii. circa ius municipale, &c Ang. in consi. ccclxii. incip. post hoc scriptũ. & in consi. ccclix. inci. præsuppo. stat. & in cõsi. ccc. inci. punctus talis est. in i. col. Ro. consi. cxxxiiii. inci. pro declaratione primæ. in prin. Fed. in consi. xxi. in iii. col. inci. nũquid hæres. Cald. in consi xv. inci. an si statutũ augeat. Et Cal in cõsi. xxxii. sub tit. de testa. Card. in d. c. Raynutius Lanfrã. in repe. d. c. Raynutius. in vi. col. vbi dicit hanc cõmunem legistarum. Ant. in l. planè. §. si duobus. de leg. i. Rom. in l. sequẽs gradus. ad Silla. Ang. in repet. c. pater si liũ de inoffic. testa. Bar. imo. & Moder. in l. Titio. §. Titio genero. de condit. & demõstra, Pau. in l. planè. §. si duobus de leg. i. Ful. d. l. Papinia. §. vnde si quis. Ray. & Io. de Bel. in authen. de hære. & fal. & ibi Bar. Sal. in authen. nouissima. vi. col. xi q. vbi dicit ꝙ cõmuniter tenetur opi. Dy. tamẽ cũ modificatione, videlicet ex causa. Pau. in consi. xvi in ii. col. in ii. parte. Philip. Corn. in omnibus consiliis hic alleg. affirmat hãc communem Bar. in l. de quibus. ff. de legibus. in iii. col. in prin. ¶ Contrariam tamen opin. videlicet quòd non in totum, tenent, Doctores hic alleg. per do. Philip. in versic. nonulli tamen. & Domini de Rota in decisio. cccclxxvi. sub tit de consuetu. fol. 52. colum. iii. in antiquis incipien cõsuetu. videlicet, &c. & magis latè in decisione xviii. in nouis fol. 5. col. iiii incip. fuit dubitatum. Ias. in l. quoniam in prioribus. col. ii in fi. & in authẽ. nouissima col pen. C. de inof. testa. tenet hanc opinionem: & dicit hãc esse communem opi. Barb. singulariter in consil. xxiiii. in i. volu. & in c. Raynutius. de testamẽ. col. xii. & xiii. vbi allegat Bal. & Ancharanũ in quibusdam recollectis in l. hac edictali. C. de secund. nupt. Cardi.

& semis.

Alexan.in c ius naturale.i.dist.in iii.col.vbi reprobat dictū Abb.in d.ca. Raynutius.Ang.in d.c.Raynutius.in v.col.in medio Bal.in authen.nūc autē.C.de episc. & cleri.& in tract.statutorum in verbo,legitima.versi.viii.& ix.& in sua Marga. in ver.legitima.versic.iii.Bart.in consi.lxii.col.ii.Car.in cōsi.ii.vbi dicit,quòd de iure canon.non valet tale statutum.Ange.& Bald.in l.ii.§.ius naturale.de iusti.& iur.in finalibus

verbis. Capra in cōsi. lxxii. in ii.colū.Imo. in c.quæ in eccle siarū. de cōsti. Feli.in c.ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. col.iii. Socinus cōsi.cl in i.parte. & in cōsilio cclxxv.incipiē. in causa fratris in ii.volu.& in cōsilio cclxxxviii.in ii.parte. Alexā.in cōsil. cxcvii incip.viso titu.q in iiii. colum. vbi dicit hanc veram opi. & communem cano. Alber.de Rosa.in ii.par.statu.qō. ciii. & ciiii. &

& semis §.si quis autem.& in auth.de fal. Bene verū est ꝙ lex ciuilis ita statuit naturali ratione suadente.Et hoc modo iura alleg in cōtrariū intelligunt.& idē finaliter tenet Cy.in l.scimus.in fi.C.de nupt.Old.in consi.cxxxv. factū est tale.& Alex.in cōsi.lxxv.visis.col.ij.lib.j. refert Dy.† ꝙ legitima debetur de iure ciuili:naturali tamen ratione.Et ꝙ legitima absolutè à statuto tolli posit:tenet Ang.in l.Papinianus.§.quarta autem.col.fi.ꝟ. de inoffic.testa.vbi dicit se pluries ita consuluisse:& patet in eius consi.xv.statuto cauetur.in consi. cccxlix. cōsultatio hæc.& idē Ang.in l.quod de bonis.§.fi.ꝟ.ad le. Fal. & ibi Imo.dicit ꝙ ista est cōmunis opi. & Alex. ibi post multas alleg.dicit ꝙ communiter ita tenetur,saltem ex causa.Et idem Domi.in c.quamuis.cōl.pe.de pact. in vj. Io. de Ana.in cōsi.iiii.visis.Lapus in alleg.cj.in ciuitate Florentiæ.col.j. Rota in xviii. deci fuit dubitatū. in nouis. & Abb.in consi.lxv.primò est vidēdum.col.fi.lib.j. And. Sicu.in consi lxxvij.col.vj.lib.iiii. Et istam esse communem opi etiā attestatur Cor.Peru.in consi. cl. hanc quæstionē.in fi.lib.j.& cōsi ccx.in hac cōsultatione. col.j. pe. 8

in l.quoniā in prioribus.pen.& fi.col. Bal.tenet hāc opinionē in pluribus locis relatis,vbi ꝟ.in tract.statu.& sic vides quòd vtraque opin.est communis:tamē non recedas ab opin.Cano.quia est magis æqua,quia vbi sunt duæ opinio.communes contrariæ,scilicet cano.& legistarum,est tenenda opin. canon de quo vide Lanfran.in repet.c.quoniam contra.in versi.testium.col.xi.in fi.de probat. & vbi est decisio Rotæ,est maioris autoritatis quàm cōmunis opi.doc.ita Barb. in c.olim. de lit.contest.col.xii.post prin. est bene verum quod cum causa poterit in totum per statutum vel consuetudinem tolli legitima, secundùm magis communē opi. doct.quā refert Abb.in consi.lxxv. col. fi.& Rochus Curt. in tracta.de consuet. col.lxxxiiii.fo.xxxii.& dato quod prima opi.legistarum esset vera, cōmuniter tenent omnes quod alimenta possent peti.de quo per Barb.vbi suprà & Imo.in §. Titio generò.col pen.& Abb.consi lxiii.in i.volu & per d.Roch.de Curte.vbi ꝟ. qui dicit,ꝙ nullus discrepat ꝙ non valet consuetudo quod filii à parētibus non alantur.Et sic per ista patet an valeat statutum inclytæ ciuitatis Valentiæ regni Hispaniæ disponēs quòd pater posit filium exhæredare cum quinq; solidis monetæ ipsius regni,qui faciunt summā quartæ partis vnius aurei.Item etiā an meliorationes seu maioricatus sunt liciti.de quo vide Moder. Hispa. in repet. c. per vestras.de dona.inter vir.& vxo.fo.83.ver.restat nunc examinare,H.C.

lib.

lib.& in conſi.vij.in hac conſultatione.lib. ij. in princi.& in conſi.cv.in hac conſultatione.lib.iij.& in conſi.cxxiij. licet breue ſit.eo.lib.iij.col.fi.& in conſi.j.col.iij.lib.iiij. vbi pluribus mediis tollit æquiparationem quæ fit de alimentis ad legitimam.

9 ¶ † Et iſta cõcluſio pręſertim habet locũ ĩ legitima[a] quę
A debetur matri vel patri,vt no.Ang.in d.conſi cv.Bal.in l. j.§.ius naturale.ff.de iuſt.& iur.Ro.in cõſ.xxxij.viſa.col. fi.Ben.Cap.in cõſ.xv.pro pleniori.& ĩ cõſi.clj.ſubſcripſi. ¶ Nonnulli tamen tenent contrarium, ꝙ nõ poſſit tolli in totum ſed minui. Et vltra antiquos quos refert Dyn. in dicta regu.indultum.hoc tenet Bald.in conſil.xlvij. in quæſtione.libr.j.& in conſil,cxxxj.circa prædicta.libr.ij. Fulgo.conſil.xcv quidam. Raphael Cum. in conſil. lxx. quidam Serpetius.col.j.And.Sicul.in conſi xxiiij.col.iij. & fi.lib.j.Alex.in conſi.lv.viſo titulo.col.fi. lib.ij. & Maria.in conſi.xxx.quamuis ex his.& Soci.in cõſi.cl.in prin. vera & magis communis opinio eſt, ꝙ poſſit tolli etiam in totum ſaltem ex cauſa per ſupradicta.

a Legitima Roma.conſi.xxxii. incipien. viſa municipali. fin.col.vbi dicit quòd nullus tenet cõtrarium.& Abbas conſil. lxxv. in cip.quidam decesſit &c.H.C.

In l.Semper in obſcuris.Argumenta.

1 Minimum quod eſt,quando ſequi debeamus.
2 Teſtator p̃ſumiť quã minimũ velle hæredẽ legatis grauare. Minimũ in legatis ſequi debemus,& in vltimis voluntatibus.
3 Minimum ſequimur,niſi ſignificatio propria vocabuli aliud innueret.
4 Legatum ad pias cauſas non eſt de minori intelligendum.
5 Legatum quod fit clericis,an intelligi debeat de minori, an verò maiori.
6 Legatum pro loco,cui fit, qualiter eſt intelligendum.
7 Minimum etiam in contractibus quare ſequi debeamus. Debitori datur electio in alternatiuis.
8 Obſcurum iudicis arbitrio declarandum ſi ſit, non recurritur ad id quod minimum eſt.
9 Minimum in pœnis infligendis attendendum.
10 Damnatus pœna capitali,intelligi debet de minori.
11 Proprietas verborum in pœnalibus maxime attendenda.
12 Pœna ſi pro delictis ſit infligenda,q̃ mitior eſt irrogari debet. Excommunicatio in dubio de maiori eſt intelligenda.
13 Excommunicatio qualiter eſſe pœna probetur.
14 Excommunicatio minor non ſolet ab homine proferri.
15 Obſcurum in iudiciis interpretari ſolemus in fauorẽ actoris.
16 Obſcurum quando aliquid eſſe meritò dicatur.

REGVLA IX. VLPIANVS.

SEMPER *in obſcuris quod minimum eſt, ſequimur.*

¶EADEM regula habetur eo.tit.in vj.c.in obscuris. & glo.ibi exemplificat in c.ex parte.de censi.sed non bene:quia tex.ibi ratione specialem adducit.& in terminis illius c.si legatum fuisset factũ ecclesiæ, deberet maius. l.Titia.§.Seia.& ibi Bar.ff.de aur.& arg.leg.vnde exemplificari potest.l.in nummis.de leg.iij.quam glo.hic adducit.& in l.apud Iulia.§.Seio.de leg.j.in l.qui concubinam.§.cum ita.de leg.iij.cum simi.vt tradit Dy.in d.regul.in obscuris.

1 ¶ †Et ista regula habet locũ in subsidiũ:quia prius inspicitur quod actũ est.Secũdò,quod verisimilius est.Tertiò, quod fieri solet.l.semper.j.eo.l.in obscuris.j.eo.& no.per glo.in d.reg.in obscuris.Et huius regulæ ratione adducit glo.in d.reg.in obscuris.eo.titu.in vj.quia in eo quod plus est,cõtinetur minus.Sed ista ratio bene procederet in quantitatibus.nõ autẽ in speciebus.l.inter stipulantẽ.§.si stipulãte.ff.de verb.obli.vnde melior ratio videtur: 2 †quia in legatis testator videtur minus grauare hæredẽ, quàm fieri posit.l.vnũ ex familia.§.si rẽ.de leg.ij.in cõtractibus verò ratio videtur,per reg.l.veteribus.ff.de pac.& in delictis ratio colligitur per l.si præses.ff.de pœnis.

A ¶Habet ergo locum regula,primò in legatis[a],& in vltimis voluntatibus, vt probatur in d.l.nummis.de leg.iij.in d.l.apud Iulianum.§.Seio.in l.si ita scriptum sit.in fin.de leg.j.in l.si ita relictum fuerit.in princi.de leg.ij.in l.qui concubinam.§.cum ita.de leg.iij.

¶ Et tali casu regula procedit vbi est incertitudo in rebus.Secus est in personis:quia tunc electio datur hæredi. l.si quis seruum.§.si inter duos.de leg.ij.Et not.per Dy. in regula in obscuris.eo.titu.in vj.vbi dicit,quòd in personis minimum apparere non potest.

3 ¶†Secundò regula limitatur, nisi propria significatio vocabuli aliud importaret:vt not.Barto.per illum text. in l.si is qui ducenta.in prin.ff.de reb.dub.

¶Tertiò regula intelligitur,quando illud minimum habet in se virilitatem:aliàs secus.vt per glo.in l.legato generaliter.de leg.j.vbi Alex.in iij.col.in ver.itẽ dicit glo.

¶Quartò regula intelligitur,quando nõ apparet ꝙ electio data fuerit legatario:aliàs secus.vt no.Bar.in d.l.legato generaliter.circa fi.in ver.prædicta omnia.de le.iij.

¶Quintò fallit, quando qualitas legati vel legatarij aliud suaderet.l.si cui.de ali.& cib.leg.l.Stichus.de leg.iij.quia

a Legatis. infrà eo.l.in testamentis.num.3.idem Deci.l.j.in fi.l.si creditores.in fi.l.certis annis.col.ij.C.de pact.l.in testaměto.col.fin.C.de mil.test.l.j.col.j.C.de instit.& substit.l.i.in fi.C.de impube.& ali.Ias.l.si pluribus.col.ij.de lega.j.l.non solum.§.fin.col.xx.de oper.no.nunc.Soci.l.si fuerit.de reb.dubiis.C.M.

iij.quia legatum obscurum ex affectione cuiusque capit interpretationem: vt dixit text in l.capienda.§.quod factum est.j.eo.facit tex.in l.Aurelius.§.Titius testamento.& quod ibi Bar.s.de lib.leg.

4 ¶ †Sexto & vltimo fallit in legato relicto ad pias causas [a]:quia nō de minori,sed de maiori fauore religionis intelligitur.l.Titia.§.Seia.ff.de auro & arg.leg.vbi Bar. ita limitat istā regulā & illum text.pro singulari alleg. Rom.in sing.cccccxv.quæro si lego ecclesiæ.& no.dom. Abb.in c.iudicāte.de testa.col.ij.ver.vnum tamē sing.Et tradit And.Sicul.in consi.lix.illud in mediū.col.xj.lib.ij.

a Causas.Idē Socin.in tract. fallētiarum, in reg.cccx.in xlj. priuilegio piæ causæ.H.C.

¶ Limitatur tamen ille text.procedere in legato ecclesiæ,prout loquitur.

5 ¶ †Secus si esset legatum factum clericis vel personis ecclesiasticis.vt not.Abb.dicit per illum text.in c.ex parte.de censi.per rationem quæ in text.ibi assignatur.Sed certè cum tex.ibi loquatur in voto,cōsonat quòd votum factum fuerit de dando ecclesiæ,& clerici ibi videntur pro ecclesia recipere.vnde ille text.indistinctè prout loquitur,videtur procedere secūdum istam reg.quæ etiam videtur habere locum in relicto facto ecclesiæ.

¶ Non obst.tex.in d.l.Titia.§.Seia quia nō videtur probare illud ad quod per Barto.& docto.omnes allegatur.

6 †Nam ibi erat factum legatum templo in quo nō erant nisi dona aurea & argentea.merito secundū qualitatem loci legatum intelligitur.Et dum ibi dicitur,quòd de argento debeat legatū fieri,bene probatur regula quòd in dubio legatum sit quod minus est,ex quo fit ibi de argento non de auro.Et ideo Rom.in not.s.alleg.cccccxv.bene dicit quòd legatum factum ecclesiæ de calice,intelligitur de argento vel auro: quia de alia materia calices ecclesiæ non conficiuntur c.vt calix.de conse.distin.j.Et sic propter qualitatem loci videtur fieri illa interpretatio.

b ¶ Aliàs [b] ergo in legato facto etiam ecclesiæ regula ista haberet locum:vt probatur in d.c.ex parte. Et hoc modo saluatur glo.in d.reg.in obscuris.eo.tit in vj.quæ exemplificauit reg.per illum tex.in d.c.ex parte.Et ad hoc facit quod not.Roma.in singul.lix.quidam Roma.vbi inquit,quòd si quis legauit ecclesiæ vtilitatem palatij sui, quòd videtur legare solum vsum,& non proprietatem. alleg.tex.cum glo.in l.si habitatio.§.j.ff.de vsu & habita.

b Aliàs.Idem Iaso.l.si ita sit ascriptū.in fin. de leg.j.dixi in tract. vsur. qō. xx.C.M.

7 ¶ †Secundo regula etiam habet locum in contractibus.

l.inter stipulantem.§.si stipulante.l.si stipulatus fuero decem.de verb. obliga.l.si fideiussor.la secunda.ꝭ.manda.l.si quid venditor.in fin.ꝭ.de ædil.edict. Et facit regula,quòd in contractibus in alternatiuis electio est debitoris.l.plerunque.in fin.ff.de iur.dot.Et ad propositum fa.glo. not.ib.in l.fi.ꝭ.de præto.stip.quæ dicit,quòd iudices semper sequuntur quod minus est. Et ideo in mandato obscuro attenditur illud quod minus præiudicaret;vt not.Bald.in l.falsus.col.penul.C.de falsis.& in dubio non videtur quòd transferatur dominium.vt not.Bar.in l.cum pater.§.pater pluribus.de leg.ij.Alexan.post Bald.quem ibi refert in l.si pascenda.C.de pact.Et talis regula in contractibus procedit quando illud minimum non sit inutile.aliàs debetur mediocre.l.si quis argentum.§.similique modo.C.de donati.declarando vt per Dy.in regula, in obscuris.eo.tit.in vj.

¶ Secundo regula fallit in dote:vt not.per glo.in princi.in l.nuptura. ff.de iure do.quæ alleg.l.in ambiguis.eo.tit.Nam illa regula,in ambiguis.quæ loquitur in dote,est magis specialis,& videtur derogare huic regulæ generali.vt regula generi per speciem.de regu.iur.in vj.

8 ¶ †Tertio fallit quando illud quod obscurum est,declarari debet arbitrio iudicis:quia tunc non recurritur ad minimum.vt not.Abb.in c. j.de deci.vbi limitat istam regulam:& ad hoc bene fa.text.in l.cum post.§.gener.ꝭ.de iure dot.& quòd suprà.dictum fuit in legatis per l. is cui.de ali.& cib.lega.

¶ Quarto fallit in casu.l.veteribus[a].ꝭ.de pac.vt per glo. hic,& Dy.in d.reg.in obscuris.Et de intellectu.d.l.veteribus.videndum erit in locis.j.allegandis. A

¶ Quinto.fallit ratione subiectæ materiæ:quia in dubio videtur dominium transferri.l.j.in versic.tamen.ff. pro dote.l.si ita distrahatur.§.j.de contrahend.empt.& not.Barto.in l.dotis.ff.de iure dot.& in l.cum pater.§. pater pluribus.de leg.ij.

a Veteribus. Imò rectè intelligendo, iuxta l. sæpe. de verbo.signific. concordat.Carolus Moli.

¶ †Tertio regula etiam procedit in delictis:vt not.per glo.hic:quia in dubio minor pœna imponitur.l.si præses.& l.interpretatione.ꝭ.de pœnis.& de pœn.dist.j.in c.pœnæ.in l.pactum.§.in pœnalibus.j.eod.facit text.cum gloss.in l.hæc enim causæ.ꝭ.de suspect.tut.in l.absentem.ff.de pœn.Et no.Bal.in l.diuortio.in princi.ij.ver.& facit ad quæstionem.ff. sol.matri.& in l.quoties §.si quis ita.in versic.facit etiam hoc ad quæstio.ꝭ.de hære.instit.& tradit Alex.in consi.cxvj.in causa inquisitionis. lib.iij.†Et ad idem facit,quia cõdemnatus pœna capitali(cum sint plures causæ capitales)de minori intelligitur:vt not.Abb.post glo.& alios in c.quanto.colum iiij.ver.ij.quæro.de iureiuran.cum simil.vt tradit Alexan.in consi.cum statuto loquens.lib.j.Et condemnatus ad restitutionem rei furtiuæ in dubio videtur condemnatus cõdictione furtiua, 9 10

quæ

quæ non infamat.vt in not.q.trad.Ioan.de Ana.in c.qualiter & quando.§.ad corrigendos.col.iij.de accus.vbi dicit se ita consuluisse Venetiis.facit gl.in l.si quis id quod. in versic.quingentorum.quæ dicit quòd aliàs in text.est quinquaginta.Et ita approbatur: quia est minor pœna, secundum Cyn.Alber.Bald.& alios ibi.& Fulg.in consi. cxxxvij.hoc maximè.

¶Et prædicta conclusio limitatur primo,nisi ex qualitate facti aliud colligatur:vt patet in l.j.C.ad leg.Corn.de sicar.in l.si non conuitij.C.de iniur.in c.j.de præsump.& latius per Dy.in d.reg.in obscuris.

¶Secũdo fallit in casu l.item Mela.§.si plures.ff.ad leg. Aquil.de cuius intellectu vide Ioan.de Ana.in ca.significasti el secundo,de homi.in iij.notabi.Et Pet.de Anch.in consi.ccxvj.nos Bartholomæus.cũ simil.vt tradunt Moder.in d.c.significasti.Et adde Ro.in consil.cccej.eo præsupposito.Alex.in cõsi.xv.[a] viso processu.lib.j.& in consi. l.visis.col.ij.eo.lib.j.& in consi.xlvj.copiosè.lib.iiij.

a Consil.xv. vbi plenè dixi. Adde Nicolaũ Boeri.decisione ccxxxvij.& infrà eo.l.fauorabiliores.nume.6.C.M.

11 ¶†Tertio,prædicta conclusio limitatur non habere locum,quatenus verborum proprietas videtur requirere: quia lata interpretatio fit vt verborum proprietas seruetur,etiam in pœnalibus.l.cum lege.§.de testa.vbi Aret. not.illum tex.ad hoc.& facit quod not.Cal.in consi.j.de consang.& affi.vbi inquit,quòd materia dispensationis quæ strictè debet interpretari.c.j.de fil.presby.tamen latè secundum proprietatem verborum interpretatur.

12 ¶†Quarto & vltimo,conclusio supradicta procedit in delictis vbi agitur de pœna corporali,vel pecuniaria.Secus est in excommunicatione,in qua in dubio fit interpretatio de maiori excommunicatione.c.pen.de sentent. excommunic.quia excommunicatio non dicitur pœna, sed medicina ad correptionẽ.c.j.de sentent.excommuni. in vj.vt no.Abb.in d.c.pe.& in c.j.de postu.præla.

13 ¶Sed ista responsio non videtur vera: quia† absurdum est dicere quòd excommunicatio non sit pœna:quia contrarium probatur in ca.quoniam frequenter.§.fin.vt lit. non contest.& nulla maior pœna est in ecclesia: vt dicit tex.in c corripiantur.xxiiij.q.iij.Obstare tamen videtur text.in d.c.pen.vbi contra naturam pœnæ fit lata interpretatio.Et in hoc valde laborant.docto.Imo.in ca.j.de loca.Ioan.de Anan.in c.j.de sagittariis.Moder.in c.pen. in ca.dilecte.de exceptio.

a Dicendum est. Aliam tibi asigno rationem quam dat Anch. in c. statuimus. de sen. excom libr. vj. in versi. ij. not. nam excommunicatio nõ profertur nisi pro mortali. ca nemo. xj. quæsti. iij. mortale de per se operatur remotionem à sacramentis, vt minor excommunicatio c. sacerdotes, j. q. i. ergo vt aliquid addat, excommunicatio debet intelligi de maiori. vt l i. in fin. ff ad municipales. alias rationes ponit Fel. in d c. penult. de sen. excom. quem vide, vbi sentit istam, licet nõ ita declaret. Hier. Chuc.

¶ Sed non bene resoluunt. vnde dicendum est a, quòd tex. A in d. c. penul. loquitur in iudice qui protulit sententiam excommunicationis. Nam de maiori intelligitur, †quia 14 ab homine minor excommunicatio proferri non solet: & verba intelliguntur secundum cõmunem vsum loquendi. c. quanquam. ij. q. vij. l. Labeo. ff. de supel. leg. & in delictis quomodo regula procedit, dicendum est, vt latius per Dy. in d. reg. in obscuris.

¶ † Vltimo regula nõ habet locũ in iudiciis, vt glo. hic dicit: quia in dubio fieri debet interpretatio in fauorẽ actoris. l. si quis intentione ambigua. ff. de iudi. l. inter stipulantem. §. si Stichum. de verb. obli. & not. Bar. in l. rerum amotarum. in fi. ff. re. amo. Et no. Inno. in c. licet causam. in fin. de proba. quem Bald. refert in l. ordinarij. C. de rei vendi. col. pe. & idem Inno. in c. examinata. de iudi. in fin. Abb in consi. lxxvij. in q. in fin. lib. ij. Alex. consi. lxvij. viso themate. colum. pen. lib. ij. Et prædicta cõclusio etiam habet locum in iudicio criminali, vt Alexã. concludit. reprobando Rom. in l. diuortio in prin. col. iij. ff. sol. matri. & ita tenet Bart. in l. libellorum. col. fi. in prin. versi. quæro aliquis percussit. limitatur tamen tex. in d. l. si quis intentione. vt Bald. ibi dicit in secundo notabili. & tradit Alex. in consi. lv. quoniam causa. col. fin. lib. v. 15

¶ † Et ad declarationem regulæ. vt l. veteribus. ff. de pac. 16 quando aliquid dicatur esse obscurum, tradit Alexan. in consi. xj. viso. col. fi. lib. ij. & ibi dicit quòd verba generalia non dicuntur obscura: de quo not. in l. si fideiussor. la ij. ff. mandati.

¶ Et an sit differentia inter verbum obscurum, & ambiguum, dixi in c. fi. de constitut.

¶ Et de præallegata l. veteribus. no. Imo in cõsi. xxj. in casu præmisso. Ioã. de Ana in consil. xcviij. visis. in fi. Are. in cõsi. liiij. in causa magistri Blasij. in fi. & in cõsil. lxxxiiij. diligenter. col. fi. Oldra. in consi. xcv. ex forma. col. ij.

In l. Secundum naturam. Argumenta.

1 Commoda ferens, incommoda & onera sustinere debet. & nume. 2.
2 Pactum de lucro in societate, est etiã de dãno intelligendum.
3 Contrariorum quare eadem disciplina. & nu. 5.
4 Testes publicatione facta nec super iisdem capitulis, nec super directo contrariis admittantur.
6 Augmentum si non auget, nec minutio minuet, quòd oppositorum

fitorum eadem sit ratio.

7 Argumentum ab oppositis quare inualidum.

8 Frater an succedat sorori, statuto stante quòd soror non succedat fratri.

9 Testes tot in reuocatione requiruntur testamenti, quot in eiusdem confectione.

REGVLA X. PAVLVS.

SECVNDVM *naturam est: comoda cuiusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda.*

A ¶ EADEM regula habetur [a] in c. qui sentit. eo. tit lib. vj. & probatur in l. j. in prin. ff. de instito. §. cũ autem. insti. de emp. & vend. l. j. §. pro secundo. C. de cad. tol. cum simi. allega. in gl. alia exempla, & similia traduntur per glo. in d. regula, qui sentit. Et adde tex. in l. is qui in pote-1 state. in §. fin. ff. de leg præstan. † vbi dicitur absurdũ esse alium habere commoda, & alium onera sustinere: & vbi periculum est, ibi lucrum debet collocari. l. fi. §. pe. C. de fur. glos. per illum tex. in l. si is qui. §. j. supra commo. Et ideo pactum factum de lucro in contractu societatis, etiã de damno intelligitur. §. illud. insti. de socie. Iniquissimũ enim est genus societatis in qua vnus damnum & non lucrum haberet. l. si non fuerint. §. fi. ff. pro soc. Et ideo cõmodum ab onere regulatur: vt in not. q. tradũt Bal. Ang. & doct. per gloss. ibi in l. planè. §. si duobus. de leg. j. vbi Alex. refert col. j. facit text. in l. Seio in princi. & quod ibi Bart. ff. de annuis leg. in l. Nesennius. §. fi. supra de excus. tuto. & in l. quoties. supra ad Trebel. Et ad prædicta facit quod not. Bar in l. quia poterat. in fin. supra ad Treb. vbi ponit quæstionẽ, de socio qui suo periculo voluit ire Venetias contra voluntatem socij: nam de lucro quod fecit nihil debet habere socius qui noluit periculum subire. cum simil. vt tradit ibi Alex. col. j. & sequitur Ang. Aret. in §. illud. insti. de socie. & Roma. consi. cccclxxv. & per istam regulam. & Bal. dicit in l. j. §. pro secundo. in fin. C. de cadu. tol. quòd aut vasallus dimittat feudum, aut præstet seruitium.

a Habetur. Facit Hipp. Marsi. sing. cclxiiij. C.M.

2 ¶ † Et prædicta regula procedit data habilitate personæ Sed quandoque propter inhabilitatem personæ quis cõmodum consequitur, licet onus & incõmodum non patiatur: vt patet in muliere & minore qui ad hæreditatem agnatorũ admittuntur, & tamen tutelã eorum subire nõ

tenen

tenentur.l.j.§.interdum.ff.de leg.tut.in §.fi.insti.de legi.pat.tute.

¶ Secundo regula non habet locum in dote,in qua mulier quandoque habet lucrum,& onus non patitur: vt not.Bart.in l.si constante.in prin. col.pen.in v.q.iij.princ.

¶ Tertio ista regula habet locum quãdo est eadẽ ratio,vt quis ad commodum & incõmodum admittatur:secus vbi esset diuersa ratio.vt not. Bar.hic & patet in iuribus alleg.in gl.videlicet in l.si negotia absentis. s.de neg.gest.in l.si quis.§.j.s.cõmuni diui.in l.sed & socius.§.si absenti.ff.pro socio.in quibus iuribus propter culpã eius quis cogitur damnum subire & à lucro repellit.vt no.Ang.per gl fi.ibi in l.fi.C.ad Tert.

¶ Et secundum istam limitationem, duæ limitationes supradictæ videntur procedere:ita omnia supradicta in ista limitatione includi possunt.& ratio Bart.in d.l.si constante.non fundatur in fauore dotis: sed quia eadem ratio videtur.Et ad hoc facit, quod inferius dicam.

¶ Per istum text.cum similibus.s.& in gl.alleg.infert gl.hic illud vulgatum,†contrariorum eadem est disciplina.& idem no.per gl.in rub. 3 C.de acq.poss.in c.quanto.de censi.in glo.fi.& in l.sciendum.§.fin.s.qui satisd.cog.in l.Pomponius.§.j.in versi.esse.ff.de procur.

¶ Prædicta regula exponitur & declaratur pluribus modis. Primo,vt dicamus:eadem disciplina,id est,eadem cognitio: quia cognito vno de contrariis,alterum cognoscitur.& hoc probatur in l.j.ff.de his qui sunt sui vel alie.iur.insti.eo.in prin.& ibi Ang.Aret.& insti. de tutel.in prin. & in l.qui accusare.in princ.ff.de accus.& in l.j.§.stipulatio.s.de præt. stip.Et hoc modo arguit Dy.in reg.ij.in prin.de reg.iur.in vj.Bart.in l. inter stipulantem.§.sacram.col.iij.ff.de verb.oblig.Abb.in c.fraternitatis.de test.col antep.

¶ † Et ideo sicut facta publicatione testium testes non admittuntur super eisdem capitulis:ita non admittuntur super directo contrariis:quia 4 est idem timor subornationis in directo contrariis: quia cognito vno contrario,alterum cognoscitur: vt dicit Ang.Aret.insti. de his qui sunt sui vel alie.iur.col.j.in fi.alleg.not. in cle.ij. de test. & in §.quia non.in auth.de testi.not.in c.fraternitatis.de testib.

¶ †Secũdo,contrariorũ eadem est disciplina.intelligitur ꝙ eadẽ sit de- 5 cisio:quia dispositũ in vno, habet locũ in alio:vt gl.hic dicit per istum tex.cum sim.Nã licet cõtraria sint cõtrariç naturç & effectus.c.hospitio lũ.xxxij.dist.in fi.vnde si vnum contrariũ est bonũ alterum malũ est:vt per gl.in c.intellecto.de iureiu.quia quod operatur propositũ in proposito operatur oppositũ in opposito.l.si & toto.in prin.l.quod in rerũ.§. si quid potest.de leg.j.l.fin.de leg.iij.Et cõtraria non possunt simul stare: quia vno posito alterum tollitur.xxj.q.ij.c.cum humilitatis.& ibi glo.in l.fi.vbi gl.de diuor.facit tex.in l.non codicillũ.C.de test.& quod ibi gl.l.Pomponius.§.j.ff.de procur.Tamen quandoque de vtroq; contrario

trario idem disponitur & iudicatur, vbi est eadem ratio, vt hic secus si diuersa ratio sit: vt cōcludit Bar. hic & idem Bar. in l. in fundo. in j. col. ff. de rei vend. Ang. in consi. lxvj. visis. in fin. & Dy. in d. reg. qui sentit. & Bar. in d. §. sacram. Paul. de Castr. in l. qui proprio. §. procurator. ff. de procu. Angel. Aret. in d. §. illud. & insti. de his qui sunt sui &c. in prin. & in ista conclusione omnia iura resoluuntur: & ita etiam concludit Aret. in rubr. ff. de acquir. poss. vbi ad hoc inducit gloss. no. in cle. fin. de appel. in ver. repulsio.

6 ¶ † Et secundùm prædicta procedit quod no. Bal. in l. pe. C. de sol. vbi dicit ꝙ oppositorum est eadem disciplina; quia si diminutio non minuit, sic nec augmentum augēre debet, allegat pro concordantiis. l. & si contra. §. fin. ff. de vulg. & pup. & quod not. Bald. in l. non nudis. in fi. C. de
7 proba. † ꝙ non valet argumentum ab appositis, quando non est eadem ratio. & quod not. gloss. in clem. j. in verbo obseruare. de sent. excom. quæ dicit ꝙ contrariorum non est eadem disciplina, vbi verba & mens resistunt. & idem Bal. in l. si præses. C. quomodo & quando iud. in prin. dicit quòd contrariorum non est eadem disciplina, quando non est eadem ratio contrariorum.

¶ Ex supradictis infertur ad quæstionem quam ponit Bal. in l. duodecim tabularum. in fine. C. de leg. hæred in ver.
8 quæro statu. vbi dicit, † quòd si statuto[a] caueatur quòd soror non succedat fratri: non tamen in casu contrario videtur statutum disponere, ꝙ frater[b] non succedat sorori; quia non videtur eadem ratio contraria conseruandæ agnationis: & illud etiam sequitur Paul. de Castr. in d. l. lege. cum si. vt tradit Alex. in l. inter stipulantem. §. sacram.
9 de ver. oblig. † Et quot testes requiruntur in confectione testamenti, tot etiam in eius reuocatione requiruntur[c]: vt not. Bal. in l. fi. col. iij. versi. & scias. C. de fideicom. cum si. vt tradit Alex. in rubr. de acquir. poss. & de hoc videbimus plura similia in regul. nihil tam naturale. j. eod. vbi melius similes quæstiones conueniunt.

a Statuto. Doc. Soci. tenet contrariū per pulchra fundamēta, in rub. ff de acquir. poss. in fi. verbis Ias. tamē ibi dicit cōmunē opi. esse contra Soci. & ibi latè p doc. circa hanc materiam. H. C.

b Frater. s. eo. l. ij. nume. 117. C. M.

c Requirūtur. Imò non semper, vt not. in l. sancimus. C. de testa. & dixi ad Alex. cons. ciiij. lib. ij. C. M.

In l. Id quod nostrum. Argumenta.

1 Voluntas nostra quare facti esse dicatur.
2 Facti vocabulo venit quandoque non factum.
3 Princeps & respublica occasione data rem meam mihi auferre possunt.
4 Commune quod est, meum aliquo modo est.
5 Liberta patrono nupta non potest eo inuito diuertere.
6 Meum, tuū, suū, hæc verba in dubio pro toto sunt accipenda.

Condit

7 Conditio, si meus erit, verificatur si meus pro parte sit.
8 Res tota in dubio venit rei vocabulo.

REGVLA XI. POMPONIVS.

ID QVOD *nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.*

¶ IBI in text. facto nostro. Hic factum nostrum pro voluntate simplici etiam accipitur. †Nam voluntas nostra & animus facti esse dicitur l. bonæ fidei. §. j. de acqui. rer. domi. ibi ad factum pertinet. not. Bart. in l. pro hærede. in prin. ad fin. ff. de acquir. hæred. 1

¶ Secundo factum nostrum hic etiam non factum includit. †Nam appellatione facti, etiam non factum continetur. instit. de nupt. §. si qua vxor. in fin. vbi dicitur rectius illos facturos si se abstinuerit. & not. per gloss. & doct. in l. iij. in prin. ff. de verb. oblig. Et hoc etiam habet locum in materia pœnali: vt tradit Alex. in l vbi autem. §. qui id quod. ff. de verb. oblig. & in terminis regulæ hoc patet: quia id quod nostrum est, mediante negligentia, & sic mediante nostro facto ad alium transfertur: vt contingit in præscriptione & vsucapione. l. j. ff. de vsucap. l. traditionibus. C. de pact. & glo. hic dicit, dum inquit, quod ille qui tacet & patitur contra se præscribi, dicitur aliquid facere: & fortior videtur ista translatio quæ fit mediante præscriptione. quia prælatus qui non potest alienare, cum eius negligentia ecclesia priuatur iure suo mediante præscriptione. c. veniens. de præscript. 2

¶ Et ista regula sic declarata limitatur non procedere ex causa: †quia princeps[a] & respublica ex causa possunt rem meam mihi auferre. l. item si verberatum. §. j. vbi Bar. ff. de rei vend. l. Lucius. ff. de euict. not. in l. Antiochensium. ff. de priuil cred. & ibi Bart. l mo etiam officialis ex causa hoc potest. l. si. §. Titius. vbi Bart. ff de pig. act. Et hoc sane intelligitur, dummodo pretium soluat. l. serui. vbi Bald. C. pro quib. caus. lib. accip. glo. in l. si locus. §. fi. ff. quemad. ser. amit. & not. Bar. in d. l. fin. §. Titius. Arch. ix. q. iij. c. per principalem. bonus text. in l. venditor. §. si constat. ff. communia præd. 3 A

¶ In hac l. est glo. not. quæ allegatur, † q. illud quod est commune, dicitur meum[b] largo modo per fictionem, & nonproprie[c]: & istam gl. sequitur Bar. in l. serui electione. §. j. in fi. ff. de leg. j. per text. in l. illud. ff. de rit. nupt. vbi videtur tex. dum ibi dicitur, quia non proprie videtur eius libert 4 B C

a Princeps. vide latissime la so. l. barbarius. de off. præs. vj. col. versi. circa duas vltimas. Can. ca. quæ in ecclesiarũ. de const. H C.
b Meum. Dec. c. ratio. de præben. l. as. l. cætera. §. itẽ quæri potest. de leg. j. Alci. in l. pupillus. §. si. de ver. sig. dixi in consuet. Pari. §. j. gl. j. q. vij. C. M.
c Et non proprie. adde Bar. l. si testamento. in princi. ff. de cond. insti. & l. hoc legatũ. de leg. iij. & doct. in c. cũ in illis. §. fi. de præbe. li. vj. vbi dicit q̃ i materia fauorabili meũ dicit quod est cõmune; secus in odiosa: de qua vide Car. in cle. j. de ho. in ii. col. in fin. adde tamen Bal. in l. i. C. de commu. re. ali. qui dicit quod commune dicitur meũ tantũ vsq; ad dispositionem partis meæ & non vltra. H.C.

liberta, quæ etiam alterius sit. Nicol. de Neapol. in d. §. j. & Alb. de Ros. quem ibi Alex. refert, dicunt, ꝙ tex. in d. l. illud. videtur probare contrarium: & illum contra Bart. inducit Are. in d. §. j. quia licet primo, secundū sententiam Iaboleni, text. dicat ꝙ res cōmunis propriè non sit mea: tamen videtur recedere ab illa opinione inquit, aliis contrà visum est: quia libertam eius esse negari non potest, licet alterius quoque sit liberta: & Iureconsultus illam approbat. & sic videtur recedere à prima opi. Iaboleni.

¶ Sed responderi potest, ꝙ licet sententia Iaboleni reprobetur in decisione illius casus. Ratio tamen alle. non reprobatur: & ibi de liberta communiter iudicatur idem quod de propria: † quia liberta nupta patrono, non potest illo inuito diuertere. l. fi. in prin. ff. de diuor. & hoc fuit statutum propter reuerentiam patroni: vt dicitur in l. in eo iure. §. fi. ff. de rit. nup. Et talis reuerentia insolidum patrono debetur. l. communis libertus. ff. de in ius voc. l. fi. de iur. patr. l. quædam mulier. ff. fa. erc. & ista ratione in d. l. illud. de comm. lib. idem iudicatur quod de propria: vt Soc. ibi declarat, & ibi est casus specialis fauore matrimonij: vt not. Io. And. in c. fi. col. ij. de verb. sig. in vj. Et difficultas secundum Are. in hoc consistit, vtrum ille qui dicit rem suam, ita propriè loquendo intelligi possit de parte, sicut de toto: & ipse tenet, ꝙ res propriè sua dicatur, si pro parte sua sit: quia in materia pœnali quæ propriè & strictè intelligitur, appellatione rei meæ venit communis. d. l. libertus. Sed responsio colligitur ex s. dictis.

5 (margin number beside "quod de propria")

¶ Ad idem Aret. inducit text. in l. rectè dicimus de verb. signific. vbi res communis non falsò dicitur mea.

¶ Sed dic verum esse, ꝙ non falsò dicitur mea: quia excusatur à falsitate ex quo mea est pro parte. Sed non sequitur ꝙ propriè dicatur mea. ad idem alleg. text. in l. pupillus in fi. de verb. sign. vbi dicit, quòd verbum, suum, ambiguum est, an de toto vel de parte intelligatur. & ideo qui iurat suum non esse: addere debet, neq; sibi cōmune esse.

6 ¶ † Sed dic quia licet verbum suum, ambiguum sit, in dubio cum pro toto intelligitur inferius dicam. Illa expressio, quòd non sit communis, videtur facta ad maiorem declarationem, vt glo. ibi dicit: & not. Io. And. in d. c. fi. de verb. sign in vj. col. j. vbi dicit, quia verbum, meum, de vi verbi debet intelligi quòd sit meum simpliciter, [a] id est omni sui parte & dicit quòd text. in d l. pupillus.

A (margin letter beside "de vi verbi")

a Simpliciter. Alex. cōs. cxcv. num. 1. libr. vj. C.M.

intel

intelligitur ad tollendam dubitationem: vt ibi no. & sic videtur approbare gloss. ibi, & concludit, quòd commune non potest propriè dici meum: & idem sequuntur doct. ibi, col. ij.

¶ † Vltimo Aret. alleg. l. ij. in prin. ff. de condi. insti. vbi illa conditio, si talis seruus meus erit cum moriar, verificatur etiam si meus sit pro parte. & sic videtur ꝙ propriè verificetur: quia conditio est voluntaria quæ formaliter debet impleri. l. Mæuius. & l. hæredi. de condi. & demonst. 7

¶ Sed potest responderi, quòd ibi illa cõditio verificata videtur vt actus valeat: quia aliàs si in totum seruus proprius remansisset, institutio non valuisset: quia erat institutus seruus sine libertate, quo casu institutio non valet. Sed in aliena in totum vel in parte valet. l. iij. ff. de hær. instit. & ita illum text. declarat Socin. in d. §. Labeo. in l. serui. alleg. de leg. j. licet idem Soci. referat dicta Aret. & sequatur in consi. ccxl. incip. circa præsentem consultationem. col. v.

¶ Et concludendo cõclusio gl. hic verissima videtur, quòd propriè illud quod est commume, non dicitur meum: † quia appellatione rei simpliciter de tota intelligitur: vt dicunt Ioan. Mona. Ioan. And. & Dom. in d. c. fi. de ver. sig. & si quandoque contrariũ reperitur, illud videtur procedere in casibus specialibus qui habent particularẽ rationem, & hoc modo etiã procedit tex. in l. j. §. domini appellatione. ff. ad Sillan. ibi, etiã appellatione domini pro parte dominiũ contineri dicendũ est, quia in illa materia, vt occasio delinquẽdi remoueatur, fit larga interpretatio: vnde ibi etiam filius viuente patre dominus reputatur in l. j. §. domini appellatione. el ij. Et ꝙ secundũ regulam appellatione rei simpliciter de tota intelligatur, probatur in l. si quis cum totũ. in prin. ff. de excep. rei iud. vbi parificatur ꝙ quis petat totum fundum, vel fundum simpliciter. ad idem tex. in l. si defensor. §. qui interrogatus. ff. de interrog. act. in l. de pupillo. §. qui nuntiat. ff. de ope. no. & ibi Bar. cum simi. vt tradit ibi Alex. & idem Alex. in consi. cxiij. viso. in fin. lib. iij. Abb. in c. ij. de libel. obla. col. iij. ver. secundo dicit gl. & facit tex. in l. j. §. edere. ff. de ede. vbi dicitur, ꝙ edere dicitur ille qui totum edit. Et ideo quando res communis tanquã propriã iudicatur, iura vtuntur verbis designantibus improprietatem. l. extraneo. de quæst. ver. cum enim. ibi, de cõmuni seruo habendam quæstionem rescripsit, quòd pro domino fore videretur. 8

In l. In testamentis. Argumenta.

1 Testamenta locum habere, interest reipublicæ.
Interesse publicum dum tractatur, verba latissimè interpretantur.
2 Statutum fauorabile est, quod de non rumpendo testamento factum est.
3 Legata etiam in testamentis relicta, strictam recipiunt interpretationem.
4 Mistus casus quando contineatur sub simplicibus.
5 Testamenta pleniorem admittunt interpretationem, quàm contractus.
6 Legata in testamentis relicta, paratam habent executionem.
7 Argumentum à testamento ad contractus, est nullum in dubio.

REGVLA XII. PAVLVS.

A In *testamentis plenius voluntates testantium interpretamur.* [a]

a Interpretamur. Quæ sit interpretatio vide Bald. in rub. C. de verb. sig. & quotuplex sit, vide Bar. l. omnes populi. in vj. q. de iustit. & iur. & ibi Alex. & Bald. in l. iij. C. de ss. præte. & quãdo sit facienda latè, & latissimè, vide hic Bart. & in l. ij. C. de bon. vac. lib. x. H. C.

¶ In testamentis plenius voluntates testantium interpretamur. & idem dicitur in c. cũ dilecti. de dona. † nam
1 agitur de interesse publico, quòd testamenta habeãt locum. l. vel negare. ff. quemad test. ape. l. Gallus. §. si is. vbi Bal. ff. de lib. & posthu. Et quãdo agitur de interesse publico, lata interpretatio fieri debet. l. ij. §. exercitum. vbi Bar. ff. de his qui not. infa. l. quemadmodum. vbi Bar. de
2 agrico. & censi. lib. xj. † & propter hoc statutum de non rumpendo testamentum dicitur esse fauorabile, vt not. Bal. in consi. cccxxxiij. incip. domina Ioanna. lib. iiij. & ideo in fauorem testamenti iudicari debet. l. siue pars. ff. de inoffic. testa. c. fi. de re iud.
3 ¶ Et ista regula nõ videtur habere locũ † in legatis, quæ licet in testamẽto relicta sint, tamẽ strictè debent interpretari. l. nũmis. de leg. iij. l. apud Iulianũ. §. Seio. de leg. j. cum si. vt dixi supra in reg. in obscuris. Et ideo gl. quæ ponit exemplũ in legatis, nõ bene dicit. & Bar. in l. cum annus. de cond. & demon. videtur istam legẽ intelligere respectu institutionis: quia institutio est caput testamẽti. §. ante hæredis. instit. de leg. Et ideo fauorabilior interpretatio fit in testamentis quàm in legatis: vt no. per gl. fi. in l. si plures. ff. de condi. instit. & ad hoc facit text. in l. cum quidam. iuncta l. pe. §. illo. C. de neces. ser. hær. insti.
4 ¶ † Vide tamẽ tex. in l. Titiæ textores. de leg. j. vbi etiam in legatis videt fieri larga interpretatio: quia casus mixtus sub simplicibus continetur. Sed potest respondeti, quod ibi erat facta prouisio de vtroque simplici: quo casu licet materia odiosa sit, tamẽ prouisio facta in vtroq; simplici videtur habere locum in mixto: vt probatur in l. si ita. ff. de iniu. rupt. & irri. fac. test. vbi hoc dicitur in exhæredatione quæ odiosa est. l. cum quidam. §. de lib. & posthu. Et de intellectu l. Titiæ textores. not. Bar. in l. seruis vrbanis. §. fi. de leg. iij. Aret. in l. Gallus. §. & quid si tãtum. col. iij. versi. tertio adde. de lib. & posthu.
¶ Item regula benè procedit comparatiuè ad cõtractus:
5 † quia plenior fit interpretatio in testamentis, quàm in
B contractibus [b]: vt dicitur in d. c. cũ dilecti. de dona. Nam in testamentis appellatione filiorum veniunt nepotes:

b Cõtractibus. Quæ sit ratio differẽtiæ: vide Iaso. post Albe. in l. beneficiũ. de consti. princi. colũ. iij. versic. in quarta parte. vbi satis latè tractat Alb. hãc materiã, & in trac. stat. in rubri. an statu. recipiãt. interpretationem. H. C.

secus in contractibus: vt no. Bar. in l. liberorũ. col. vj. ff. de verb. sig. † & relicta in testamentis paratã [a] habent executionẽ: vt no. Ang. per illũ text. in §. illud quoq;. in ver. item no. in auth. de hære. & fal. & no. Bar. & Doct. in l. fi. per illũ tex. C. de edic. diui Adr. tol. vbi Alex. in ij. notab. ¶ Secus est in aliis instrumentis quæ nõ habent paratam executionem. l. minor vigintiquinque annis. ff. de mino. & in dispositis in testamento masculinum concipit fœmininum. Secus in contractibus, secundum communem opin. vt supra late dixi in l. ij. eod. tit. 6 A

a Paratã. Iure non probatur, & contrarium etiã tenet Dec. in l. fin. C. de edic. diui Adri. tol. vbi tamen dixi prouisionẽ decerni posse à iudice cau sa cognita. & latius in consuet. Parisi. §. xcv. C. M.

¶ Et ex his comprobatur quod dicit Alex. in cõsi. lxj. incip. super eo. col. iij. lib. j. † quòd in dubio non valet argumentum de testamento ad contractus b: secus tamen vbi constaret quòd esset eadem ratio, quia tunc valeret argumentum: vt ibi Alex. dicit. & hoc modo procedit in l. seruum filij. §. eum qui chirographum. de leg. j. in l. pactum inter hæredem. ff. de pactis, in l. j, vbi Bal. C. de lege Fusia Cani. tol. cum multis simi. & per istã regulam arguit d. Alex. in consi. cclx. col. iij. lib. iij. & in cons. lviij. lib. iij. col. fi. Abb. consi. xxxij. lib. ij. col. ij. 7 B

b Contractus. Nico. Eueral. in loc. lega. Ioan. xvij. de contra. ad vlt. vol. Vin. Hercu. dispu. j. col. xxxj. Salic. Ias. l. fi. C. de lega. Vide Paulum Ias. in l. pactũ inter. de pactis. Cor. cõsi. cij. li. iij. Dec. l. j. col. j. C. de institu. & subst. C. M.

In l. Non videtur cepisse. Argumenta.

1. Actionem habere, sed elisam exceptione, perinde est, ac si nullam habeat.
2. Debitum non dicitur, quod perpetua exceptione defenditur.
3. Creditor nõ dicitur negligens, qui potuit exceptione repelli.
4. Actio intentata perimitur per exceptionem, quæ opponitur.
5. Sententia pro actore fertur, ni exceptio ex parte rei probet.
6. Iure ipso liberari magnopere differt ab eo quod est ope exceptionis liberatum esse.
7. Exceptio quando perimat actionem, & quando non.
8. Præscriptio petitione sola interrumpitur.

REGVLA XIII. VLPIANVS.

NON *videtur cepisse, qui per exceptionem remouetur à petitione.*

¶ Ad istam regulam alia conformatur in l. nihil interest. infra eo. vbi dicitur, † nihil interest ipso iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur. & facit alia regu. quæ habetur in l. si quis obligatione. §. non potest videri cepisse. infra. eod. 1

¶ Et per istam reg. confirmatur ꝙ no. Bal. in l. ꝙ si maritus. §. si quis autem. ff. de consti. pec. vbi inquit, † ꝙ non dicitur 2

dicitur deberi illud quod perpetua exceptione defendi potest.facit tex in l.debitor.in l.creditor.ſ.de verb.ſig.& iſta ratione valet legatum factum creditori,cui exceptio perpetua competebat.l.ſi creditori.in prin.de leg.j.

¶ Et per iſtam reg. etiam infertur ad illud quod no.Pet. de Ancha.in conſi.v.pro parte. in vlt. dub. dum ibi con-
3 cludit † quod non dicitur eſſe in negligentia ille qui non petiit debitum à quo debito excludi poterat exceptione:quia ille malè agere dicitur,cui obſtat exceptio. l.verum.ſ.de compenſa.

4 ¶ † Et ad declarationē regulæ conſiderandum eſt,quòd oppoſita exceptione actio intentata perimitur. l. quæcūque.ſ.de cōpen.& exceptio propoſita actionē excludit. l.ij.ſ. de except.& no.in l.ſi vnus.§ pactus ne peteret.ſ. de pact.vbi Bar.hoc declarat col.iij.& in l.Iulian⁹.col.x. ſ.de condi.indeb.Et ideo regula bene dicit, quòd non videtur cepiſſe qui per exceptionē remouetur à petitione: quia intentio agentis excluditur exceptione oppoſita, vt ſ.dictū eſt.Et tali caſu intelligitur alia regula ſ.alleg.in d.l.nihil intereſt.j.e.Secus eſt, ſi exceptio non opponatᷣ, quia actor obtineret. vt no.per glo.in d.l.ſi vn⁹.§.pactus ne peteret.quē Bar.ibi ſequitur col.antepe.dicens, quòd ſi petiit à te decē in quibus eras debitor meus, licet fecerim tibi pactum de non petendo:niſi tu opponas exceptionem,iudex te cōdemnabit.& Pau.de Caſt.ibi col. fi. & alij ſequuntur.& hoc idem no.Bar.in l.eum qui ita.§. qui ita.ſ.de verb.obli.& in l.exceptionem.C.de proba.& tradit Ang.Aret.in §.omnis.col.ij.inſtit. de verb. oblig.

5 ¶ Et ad hoc facit,† quia vbi eſt fundata intentio actoris, niſi exceptio ex parte rei probetur, fertur ſententia pro actore.c.poſt electionē.c.cum ſuper.de conceſ.præbē.& tradit Alexan.in conſi.lvij.viſo & perfecto.in prin.lib.v. Et iſta cōcluſio procedit, niſi ex actis cōſtaret exceptio-
A nem competere:quia tunc iudex ſupplere poteſt [a] in his quæ ex actis colliguntur:vt no.per gl.in l.j. C. qui & aduer.quos.Ant.de But.in c.ex tenore.col.j.in ver.not. hoc dictum.de reſcript.Ange.in d.l.ſi vnus.§. pactus ne peteret,col.fi.Roma.in conſi. cccxvij. ſpectabilis domine. in fi.cum ſimil.vt dixi latè in c. ex inſinuatione. circa fi.de appel.& tradit Alexā in l.j.C.vt quæ deſunt aduo.col.ij. in conſi.xcv.in cauſa & lite.col.pen. lib.j. Cautus tamen ſit aduocatus vt opponat exceptionem:quia ſi iudex non

[a] Poteſt. Licet non teneatur niſi petatur.C.M.

 vellet

vellet supplere,non facit litem suam. vt notat Ang. in d. §.pactus ne peteret.col.fi.alleg. dictũ Spe. in tit. de offi. iud. in §. competit. de quo latè dixi in c.ad hæc.el iij.de appel.vbi videndum est. Et superius dicta procedunt vbi agitur de exceptione propria, quæ excludit actionẽ: secus si non excluderet actionem: quia non esset opus replicatione,prout[a] esset exceptio intentionis, & facti: vt A not. Pau.de Cast.post Ang.in l.licet. col.fi.in versi.no. tu qui practicas.C.de iudi. & de illa exceptione intentionis dixi in rub.extrà de except.vbi videndum est.

a Prout. Quo casu etiã parte non opponẽte supplere tenetur. Adde Alex. consil. clxxxvj, in fi.(vbi dixi) lib.ij.consil.ccxxv.nu.2.libro vj. Deci.l.cum quid.col. vj.ff. si cert.peta.C. M.

6 ¶†Et ex supradictis colligitur,quòd magna sit differẽtia an quis sit liberatus ipso iure b,vel ope exceptionis.& B declarat Ang. Aret.in §.omnis.alleg ff.in ij.col.instit. de verb. obli. & ideo ille qui obligatus ipso iure reperitur, licet exceptione se tueri possit,dicitur esse in dãno:quia magis sibi expediret quòd ipso iure non esset obligatus. vt no. Ang. dicit in l.metum. §. sed quòd prætor.per gl. ibi, ff.quod met.cau.& ad hoc facit,quia melius est iura intacta seruari, quàm post causam vulneratam remedium quærere.l fi.C.quib.cau.in integ.restit. non est neces. l. j.C.quando lic.vnicuiq; sine iud.se vindi.

b Ipso iure. vide Bald.in sua marga.in vers. liberatio.& Iason.in §, in bonæ fidei.instit. de actio. col.j. H.C.

7 ¶†Postremò regula ista limitatur procedere respectu principalis petitionis, prout loquitur:quia illa exceptione opposita perimitur:vt dictum est. Secus videtur quo ad ea quæ extrinsecus veniunt: quia tunc petere videtur. licet per exceptionem repellatur. gratia exempli, in l. amplius non peti.ff.rem ratam habe. vbi prohibitus petere sub pœna c, si petat, & litem contestetur, incidit in C pœnam:certè hoc etiam haberet locum,licet post litem cõtestatam opposita exceptione excludatur.d.l, amplius non peti. & etiam citrà litis contestationem. in l. si quis maior,C.de transac.committeretur pœna secundùm dispositionem illius legis: quia petens licet repellatur exceptione, dicitur tamen petiisse, & contrauenisse quantum ad pœnam illius legis.

c. Sub pœna. Et quòd petitio etiã infructuosa sit punibilis quando petenti pœna imponitur, ponit Bart. in l.j. in ij.no. C. de bo.pet.subla.libro x.

¶Similiter quo ad effectũ interrumpendi præscriptionem,† quia sola petitio sufficit:vt no. Bar.in l fi. ff. de eo 8 per quem factum est.per l.cùm notissimi. C. de præscri. triginta anno.cum simi. & hoc modo fallentiæ quæ ponuntur in glo. adaptari possunt.

¶In gl,ibi,non alij,restituendum. hoc nõ bene cõgruit verbis regulæ,quę etiam primã acquisitionem excludit, dum

dum inquit, remouetur à petitione. Et per hoc etiã non videtur conuenire quod glo.dicit de hærede grauato restituere qui grauatus adiuit. Similiter aliud exemplum quod gloss.ponit pro veriori,non satisfacit:quia ibi in l. nihil. §. sicum filius. ponitur casus specialis in quo filius deceptus fuit facto patris:& nõ consonat quòd regula in casu speciali restringatur.Similiter limitationes quæ ponuntur in gloss.non conueniunt verbis literæ. quæ dicit, remouetur à petitione, & in casibus quibus gloss. loquitur,non remouetur à petitione : quia habuit hæreditatẽ, vel hæres esse reputatur.& ideo limitationes glo.debent adaptari,prout dixi in vltima declaratione ad textum. ¶ Et dum in tex.dicitur,nõ videtur cepisse.melius quàm glo. dicat, exponi põt:cepisse, id est inchoasse & petiisse: vt colligitur ibi,remouetur à petitione. Et pro ista expositione facit tex.in l.j.§.cepisse.ff.de pollici. xj.q.iij.in c. cepisti.xxiiij.qõ.j.in c.fi.vel cepisse, id est acquisiuisse:vt per gl.in l.si quis obligatiõe.§.nõ põt videri cepisse. j.e.

In l.In omnibus. Argumenta.

1 Qualitas loci & temporis quæ in principali obligatione ponitur,in fideiussoris obligatione repetita censetur.
Dos promissa puellæ,intelligi debet cum nubilis erit.
2 Promissio mercedis vel pensionis soluendæ,ad quod tempus porrigatur.
3 Promittens simpliciter restituere mutuum, nõ potest statim conueniri.
4 Precarium ad voluntatem concedentis reuocabile , non est ilico reuocandum.
5 Precarium recipiens,cum reuocatur,de solo dolo tenetur.
6 Promittens simpliciter,non statim cogitur soluere, licet præsenti die debeatur quod promissum est.
7 Dies apposita dispositioni,differt ab ea,quæ executioni.
8 Conditio dispositioni apposita præsumitur in dubio quando substantialia concernit.
9 Obligatio an nasci soleat ante diem ratione loci tacitè subintellectam.
10 Natiuitas actionis an differat à natiuitate obligationis.
Dies expressa actionis natiuitatẽ impedit,obligatiõis nõ itẽ.
11 Debitum purum dicitur,quod præsenti die debetur.
12 Promissio de soluendo die præsenti,nõ ob temporis expressionem impedit fieri exceptionem.

REGVLA XIIII.

IN OMNIBVS *obligationibus in quibus dies non ponitur,præsenti die debetur.*

¶IDEM habetur in l.eum qui Calendas.§.quoties. de ver.obli.cum sim.alleg.in glo.ad idē tex.in l.si dies.in prin.§.quādo dies leg.ced.in §.omnis.insti.de verb.obli.

¶Ista regula procedit nisi dies ratione loci tacitè intelligatur.§.loca.instit.de verb.obli.d.l.eum qui.§.quoties. l.interdum.l.continuus §.cum ita.ff.de ver.oblig.l.iij.§. si quis ita.el ij.de eo quod certo loco.

¶Et hoc etiam habet locum respectu fideiussoris.l.si testamento.§.fi.de fideiuss.ff.facit.l.si vt proponitur.ff.eod. titu.de fideiuss.per quem Bar.concludit in l.si ita stipulatus.§.Chrysogonus.in penul.col.de verbo.oblig †quòd 1 qualitas loci vel temporis posita in principali obligatione,repetita intelligitur in obligatione fideiussoris.& notat Bald.per illum tex.in l.Titius.C.de oper.liber.& dixi in consilio meo ij.

¶Secundo,quod dictum est ratione loci,idem est ratione rei quæ nō sit in rerum natura,sed speretur:quia dies & tacita conditio intelligitur si nascatur.d.l.interdum.de verbo.obliga.l.j.§.fi.ff.de condi.& demonst.not.per glo. hic.& in §.omnis instit.de verbo.obliga.cum simil.

¶Tertiò,idem est si ex voluntate disponentis tacitè aliquod tempus determinatum intelligatur: vt de testatore not.per glo.in l.si dies.in princi.in verbo,confestim.§. quando dies leg.ced.quæ allegat l.epistolam.in §.fi.ff.ad Trebel.& Barto.ibi declarat.ad idem facit tex.in l.fideicommiss.§.si filio.de leg iij quem ad hoc Bart.adducit in l.si legatarius.§ fi.de lega.iij.

¶Quarto,hoc idem dicēdum,est si ex qualitate contractus vel actus hoc intelligatur:& potest exēplificari hoc pluribus modis.

¶Primo, ex eo quod notabiliter dicit Christophorus Porcus in d.§.omnis.de verbo.oblig.instit in glo in verbo,confestim.quòd†si quis promittit puellæ dotem,tacitè intelligitur cùm erit nubilis ætatis.allegat l.qui filium.ff.vbi pupil.educ.deb.& ibi dicit quòd eo ita respondente iudicatum fuit. 2

¶Secūdo,aliud exemplū Porcus ibi ponit,in eo qui promittit soluere mercedem magistri,vel pensionē domus, nam tacitè intelligitur in die quo solutio fieri consueuit. l.nec semel.§.si in habitationem.ff.quādo dies lega.ced.

¶Tertio,aliud exemplum colligitur ex dictis Bart.in l. si pœnam.in fi.de verb.obli.ver.inquit.quòd†si mutuaui 3 tibi

tibi decem,& promittas simpliciter restituere: non ta-
A men videtur quòd statim[a] possit conueniri, quia ex tali mutuo non haberes aliquam vtilitatem. allegat gloss. in
B l.penul. in fi.C.commodati.& sequuntur Imo[b].& Alex. in d.l.si pœnam. quia non debet quis decipi beneficio, sed iuuari.l.in commodato.§.sicut.ff.commodati.facit l. qui sic.ff.de solu.

¶ Quarto hoc in simili voluit Abb.in c.fin.de precariis,
4 col.ij.versi.sic potest dici in precario.dicens,† quòd licet precarium reuocari possit ad voluntatẽ cõcedentis:non tamen videtur quòd statim reuocari possit, ex eo quòd not.Bart.in d.l.si pœnam.hoc tamẽ dictum Abb.de precario non videtur procedere sine dubio: quia precarium pendet ex sola voluntate cõcedentis.l.Lucius.ff.de dona-
C tionib.ergo videtur quòd statim[c] reuocari possit:& ita Bald.dicit in l.ij.C.commodati.Confirmatur hoc:quia si pendet à voluntate concedentis.d.l.Lucius.& in l.de precariis.in c.j.eo.tit.voluntas est libera.l.fideicommissa.§.quanquam.ff.de leg.iij.l.cum quidam.de leg.ij.ergo videtur quòd semper pro voluntate reuocatio fieri possit.
5 ¶ † Et pro ista conclusione contra Abb.induco text.in l. quæsitum.§.eum quoque ff.de precariis.& quod per illũ textum not.Bart.in l quod natura.col.fin.versi.xiij.quæro.ff.depositi.vbi concludit quòd ex eo quod precarium reuocari potest ad nutum concedentis, solum de dolo tenetur qui precarium recipit: quia cum in vno grauetur, in alio releuetur. Et ista ratio facit,& inferre videtur, quòd statim reuocari possit, nec propter hoc deceptus videtur, qui precarium recipit:quia ista est natura precarij de qua cogitare potuit à principio ille qui recipit.
6 ¶ Quinto† generaliter considerãdum est, quòd licet præsenti die debeatur illud quod simpliciter promissum fuit:non tamen statim promissor cogitur soluere:vt glo. hic dicit.& idem glos.in d.§.omnis.instit.de ver.obliga. vbi tex.magis præcise loquitur, dum inquit, quòd confestim peti potest:& tamẽ glo.ibi dicit hoc esse intelligendum cũ aliquo spatio.& idem glo.in §.si impossibilis.in verbo, statim.insti.de inuti.stip.& ad hoc facit, quia licet interpellatio constituat debitorẽ in mora.l.si ex legati causa.de verb.obli.no.in l.quod te.§.si cer.pet.hoc tamẽ intelligitur cum aliquo spatio.l.si quis filium.§.stip.de colla.bo.ff.& not.Bart.in l.si pœnã.§.quando di.leg.ced.

a Statim. Dixi in tract.vsura.nu.82.C.M.

b Imola. Idẽ etiã tenet ibi Raph.sed Bal. in addit.in d.l. si pœnã & ibi Ange.tenẽt gl. d.l.si pœnã.licet Bart.eã reprobet,& alleget glo.in l.pe. in fin.C.commoda.pro sua opi.tamen illã glo.reprehẽdit Franciscus Tigri. & alleg. text cõtra eam in l.seruus leg. §.fin.de leg.j. & in l.fideicõ. §.si hæres. de leg.iii.quæ iura in eo videri probant clarè opi. Bart. maximè.§.si hæres.& §.fina.si iungatur cum §.si hæres. hãc opin.tenet Ias. d.l si pœnã. & l.cum qui calẽdis.§.i.eo.titu. Hier.Chuc.

c Statim.infrà eodem.l. cõtractus.nu. 9.C.M.

cum simi.vt trad.Alex.in l.j.§.item si ita.col.ij.s.ad leg.Fal.Et stante ista cõclusione,dictum Bar.in d.l.si pœnã.videtur habere locũ non solum in mutuo,prout ipse loquitur,sed in quolibet alio debitore,qui videlicet statim teneatur,nõ tamẽ statim cogitur soluere.vt s.dictũ est.
¶ Vlterius in casibus supradictis aduertendũ est,†quia magna differẽtia est,an dies qui apponitur,apponatur dispositioni vel executioni.vt no.Bar.& distinguit.in l.talis scriptura.in fi.de leg.j.Et eo modo in cõditione quæ respicit executionẽ nõ suspendit,neq; facit actũ conditionalem.vt per Bar.in l.j.col.ij.ff.de cõdi.& demon.vbi declarãdo tex.in l.mutuo.§.sub cõditione.ff.de tute.dicit,quòd illa cõditio apposita tutori,si satisdederit,nõ facit conditionem,vt ibi dicitur : quia nõ respicit dationem tutoris,sed executionẽ & administrationẽ tutelæ.& idẽ Bar. concludit l.itẽ quia.ver.huius rei.s.de pact.in l.ita demũ.C.de arbit.& Bal.in l.iij.C.de arbi.cum sim.vt tradit Alex.in d.l.item quia.& est bonus tex.in l.si decem cũ perfero.de ver.obli.†Et in dubio cõditio videtur apposita dispositioni quãdo cõcernit substãtialia,sine quibus obligatio cõsistere non potest:secus si respiciat accidẽtalia,quia tunc executioni apposita videtur:vt no.Bal.in c.fi.col.j.in fi.de præsump.Et applicando ista ad ea quæ superius dicta sunt cõsiderandũ est,quòd quando datur tẽpus debitori ad soluendũ miserationis causa,vt s.in quinto & vltimo casu dictũ fuit,illud tẽpus respicit executionẽ,& non impedit natiuitatẽ obligationis.Et tali casu regula ista nõ limitatur:quia verũ est dicere,quòd pręsenti die debetur,licet exactio differatur:quia cessit & venit dies cũ obligatio pura sit.l.cedere diẽ.de ver.sig.& eodẽ modo in casu mutui,de quo Bar.loquitur in d.l.si pœnã.ille qui mutuũ recipit statim tenetur illud restituere.vt not.per glo.fi.in d.l.si pœnã.facit l.j.ff.si cer.peta.licet aliqua dilatio ad soluendũ tribuatur.arg.l.ratũ.& l.quod dicimus.ff.de solu.secus est in tacita cõditione,ratione rei quæ non sit in rerũ natura.vt s.in secundo casu dictũ fuit:quia ista suspendit dispositionẽ,quia respicit substantiã obligationis.d.l.interdũ.de verb. obli.& d.l.j.in fi.de cõdi.& demõ.& idẽ dicendũ est,si testator hoc velit.vt s.in tertio casu dictũ fuit.per gl.in l.si dies.ff.quãdo dies leg.ced. cum sim.s.alleg & facit l.in cõditionibus.§.j.de cõdi.& demõ.In istis enim casibus regula nostra hic limitatur:quia pręsenti die nõ debetur.
¶ †Sed dubitatio est de die tacita quæ ratione loci subintelligitur,de qua s.in primo casu dictum fuit,an ante diem quæ tacitè intelligitur sit nata obligatio.Bart.in d.l.interdum.concludit quòd obligatio statim nata sit,sed non actio.per illum tex.& opi.Bart.communiter tenetur.vt Alex.ibi dicit.facit tex.in l.si ita stipulatus essem abs te.de verb. obliga.ibi,non antè agi posse.& in l.existimo.§.ex hac.eo.tit.de verb. obliga.& in l.si tutor reipu.§.fi.de tutel.& rat.distrah.
¶ Iason tamen nouissimè in d.l.interdum dicit se tenere cõtra omnes, quòd

quòd dies tacita nedum impediat natiuitatem actionis,vt cõmuniter Doct.dicunt,sed quòd etiã ita impediat natiuitatem obligationis,propter æquiparationẽ quam facit tex.in d.l.interdũ.de stipulatione quæ fit de partu nascituro,vel de fructibus nascituris ad promisionẽ solutionis quæ certo loco fieri debet:& quia secundũ eum,si dies quæ tacitè rationi loci intelligitur,impedit natiuitatẽ actionis,vt doct.cõmuniter tenent,pariter videtur natiuitatẽ obligationis impedire:quia ratio diuersitatis,dicit ipse,reddi non potest. Audacter iste loquitur,& cum paruo fundamento:& ideo à communi opin.recedendum non videtur.

¶ Non obst.æquiparatio quàm facit tex.in d.l.interdum.quia loquitur respectu actionis.de qua tex.expresse dicit,nõ autẽ de natiuitate obligationis.& certè quantũ ad natiuitatem obligationis,alia ratio videtur in eo qui partum futurum vel fructus nascituros promittit,quia incerta est obligatio,non sic videtur in eo qui certo loco soluere promittit.

10 ¶ † Non obstat quòd non videtur ratio diuersitatis inter natiuitatem actionis & obligationis: quia hoc in die expressa reperitur,quæ licet impediat natiuitatem actionis,non tamen impedit natiuitatem obligationis.l.cedere diem.de verb.signi.not.Bart.in d.l.ita stipulatus.in ij. principali q.de verbo.oblig.Iason respondet in d.l.interdum.& fatetur hoc in die expressa:secus dicit in tacita,de qua agitur,sed talis differentia non satisfacit quantum ad propositum:quia si dies expressa nõ impedit natiuitatem obligationis,à fortiori nec tacita.quæ l.intelligitur ex coniecturata mente contrahentium.

¶ Adde tamen, quòd contra communem opin.videlicet quòd ante diem quæ tacitè intelligitur,non sit nata obligatio,videtur text.in l. continuus.§.cum ita.in fin.dum ibi dicitur,quòd si ille qui certo loco dare promisit,ad talem locum peruenerit celerius quàm fieri solet,statim quòd applicuit ad locum,obligatus est: ergo videtur quòd prius non sit obligatus.& Aret.ibi not.illum tex.

¶ Non obstat,quòd in die expressa sit nata obligatio ante diẽ:quia non sic videtur in tacita,in qua minor est certitudo,quàm in die expressa & determinata.quia dies tacita arbitrio iudicis declarari debet.d.§.cũ ita.

11 ¶ Vltimo not.istum text.† quòd illud quod præsenti die debetur,purè debeatur.ad idem tex.in l.liber homo.§.x.de ver.oblig.vbi ille qui hodie dare promittit potest statim conueniri:quia obligatio præsens dicitur,& nõ in diem.& illũ tex glo.hic adducit.hoc verum est respectu dilationis,quia illa expresio præsentis diei nõ facit dilationẽ:secus est quo ad alium effectũ extrinsecum:quia diem habere dicitur.vt est tex. not.in l.talis scriptura.de leg.j.vbi clausula illa quæ loquitur de legatis in quibus dies non erat,nõ cõprehendit legata quæ præsenti die relicta erãt:quia illa dicuntur habere diem ad effectũ de quo tex.ibi loqui-

12 tur.† Et notãdum est,quòd promisio facta de soluendo hodie,vel præ-

 senti

a Ipso. In cõtrariũ est sensus & obseruãtia communis. C.M.

senti die, non impedit exactionem fieri in ipso[a] die propter specificam expressionem temporis: licet secus sit in promissione facta simpliciter: vt not. Ange. Aret. in §. omnis. instit. de ver. obli. per glos. ibi in verbo, nec ipso. & alleg. etiam Bar. ad hoc in l. liber homo. §. decẽ. de verb. oblig. & probatur per illum tex. & ad idem facit l. iij. §. si quis ita. el ij. ∫. de eo quod cert. loco. vbi si quis promittit hodie dare Romæ x. non valet stipulatio propter impossibilitatem. ergo datur intelligi, quòd illa expressio de dando hodie sit præcisa, & dilationem non patiatur. A

¶ In glo. ibi, idem si exprimatur. Albe. hic dicit quòd ista glo. à Docto. reprobatur: sed saluari debet, vt habeat locum quo ad natiuitatem obligationis, prout loquitur. secus quòd ad translationẽ. vt Bart. concordando glo. contrarias concludit in l. ita stipulatus. in ij. q. de ver. obliga.

In l. Qui actionem habet. Argumenta.

1 Meum non immerito dicitur quod mihi debetur.
2 Actio vel mobilis vel immobilis dicitur, pro qualitate rei, quæ in ea deducitur.
3 Videtur verbum fictionem, non veritatem importat.
4 Actionem habere, an sit minus, quàm rem ipsam teneri.
5 Actiones personales, & debitorum nomina, in bonis nostris computantur.
6 Statutum loquens de vendente rem suam, non intelligitur de re, ad quam quis habet actionem personalem.
7 Debitum mihi, non est propriè meum.

REGVLA XV. PAVLVS.

QVI *actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.*

¶ NOTA quòd de actione idem quod de re ad quam competit, iudicatur: † & ideo illud quod mihi debitũ est, meum appellatur: vt no. per glo. in l. si tibi pecuniam. in verbo, meum. ff. si cer. peta. & in l. si me & Titium. in verbo pecunia. in l. eius qui in prouincia. in verbo defuncti & ibi Bar. ff. si cer. peta. & in l. si pecuniã. in verbo, tuam. C. de nego. gest. in l. j. ff. quod cum eo. in verbo suum. 1

b Rei. Andr. Tiraq. in tract. retract. proxi. §. i. glo. vii.

¶ † Et ista ratione actio iudicatur res mobilis, vel immobilis, secundum qualitatem rei b quæ in ea deducitur: vt per glo. in l. j. C. si aduer. transact. & Bar. ibi hoc declarat & idem Bart in l. potest. ff. de auth. tut. cum simil. 2 B

¶ Et quãtũ ad istã regulã, ille de plano exẽplificari potest in actione reali: q a cũ actio cõpetat ad rẽ recuperãdã, talis res

lis res dicit eē in bonis.l.rē in bonis.ff.de acq.re.do.l.bonorū ap.s̄.tit.j. ¶ Nec obst.ꝙ habens dominiū rei,& rei vendicationē,propriè dicatur rem habere:vt gl.hic dicit.Regula autem ista loquitur per modū fictio
3 nis,dum dicit.† videtur.& per istam rationē gl.reprobat istū intellectū. Quia responderi potest, ꝙ ista ratio nō tollit quin ista regula verificetur,& à fortiori habeat locum in actione reali,dato ꝙ verè & ꝓpriè dicatur rem habere ille qui habet dñium:sed ratio prçallegata videret in ferre,quòd in actione reali regula non restringatur.Preterea & secūdo respondet:licet in actione reali qs verè habeat dominiū. plus tamē est habere rē apud se, quā habere actionē ad rē recuperandā,ꝓter cōmodum possessionis.ꝙ nō videtur esse parui momētu.§.commodū.instit.
4 de interdi.l.is qui.s̄.de rei ven.& ideo alia regula quæ habet.ff.eo.† dicit,minus est actionem habere,quā rem.&isto respectu iura vtūtur verbis denotātibus fictionē:quia verè non habet rē apud se,licet habeat dominium. & isto modo loquendi vtit tex.in.d.l. rem in bonis.de acq.rer. do.dum vtitur verbo intelligitur,quod denotat fictionē.l.quoniam. vbi Bal.ff.de his qui not.inf.a.l.hæres quandoq;.s̄.de acq.hære.quem tex.ad hoc allegat Roma.cōsi.ccccv.prçsuppositis terminis.col.j.& in c.ex studiis.de præsump.quem tex.ad hoc allegat Abb.in consi.xx.casus in effectu.col.ij.lib.ij. ¶ Similiter tex.in d.l.bonorū.§.fi.s̄.tit.j.vtitur verbo, videntur.quod verbum etiam no.fictionem : vt per gl.hic,& in l.si duo. in glo.fi.s̄.de ac.hære.in l.j.§. deieci sse.in verbo,videor.ff.de vi & vi arma.cum simi.vt per Bar.in l. si quis pro emptore.de vsucap.

¶ Secundo ista regula etiam videtur procedere in actione personali:vt tenet glos.hic quæ rationem adducit : quia cum adesse dicatur debitori id in quo alii obligatus est . l. si mandato Titij. ff. de negot. gest. ergo econtra creditori cui debetur, videtur adesse. secundum gloss. hic & ad
5 hoc facit, † quia actiones personales & nomina debitorum dicuntur esse in bonis.d.l.bonorum.§.fi.tit.j.& ideo qui non potest rem acquirere, eodem modo actionem ad rem acquirere non potest . l. si ad resoluendam.C.de præd.mino.l.si vnus ex sociis.ff.de serui.rusti.præd.vbi Pau. de Cast.& illud quod est in iure & obligatione dicitur esse in patrimonio:vt not.Bal.in l.facere in prin.per illum tex.ff.sol.matr.

¶ Et ista conclusio vera est largo modo & fictè,vt denotat verbū illud:
6 secus est verè & propriè: quia vt s̄.dictū est.minus est,actionē hr̄e, quā rē.vt j.e.l.minus.†& ideo statutū quod loquitur de vēdēte rē suā imponendo pœnā,nō habet locū in eo qui vēderet rem ad quā haberet actio
A nem [a] personalē.vt not.Bar.in l.Gallus.§.videndū.de lib. & posth.qa ille nō dicit propriè habere rē ad quā habet actionē,vt post alios tradit Alex.in d §.vidēdū.& no.Bar. in l.nemo.ff.de in inte.rest.& dicit Bar.in l.forma.§.si cū ego.s̄.de cēs.ꝙ ille q possidet,debet ponere rē in catastro

a Actionem. Dixi in consue. Parisi. §. xxiii. q.ix.C.M.

non ille q habet actionē ad rē petendā.& facit l.sciēdū.§.si fund'.s.qui satisf.cog.ibi diuersa causa est eius qui fundi petitione personalē habet; sic etiā quod s.in prin.dictum fuit,quòd meū quādoq; appellatur quod est mihi debitū:illud est verum largo modo & impropriè,per supradicta.& ad idem facit,quia licet ius patronatus sit de foro ecclesię.c.quanto.de iud.non tamen actio personalis ad ius patronatus dicitur de foro ecclesiæ.secundū Ant.de But.in d.c.quanto circa fi.& no.Are.in cōsi.vj. viso instrumento in fi.de quo dixi in d.c.quāto.in fi. ¶ † Et quia,vt dixi, 7 propriè non dicitur meū,quod est mihi debitū:vt no. per gl.insti. de actio.in prin.in ver.debetur.& per illā gl.dicit Ro.in cōsi.ccj.pro decisione quod meū propriè nō dicit mihi debitū.etiā facit tex.in l.Aurelius. §.Mæuia.in l.creditor.§.Titia.de libe leg.& quod no.Bal.in l.cū necessitatē.C.de fideic.in prin.& aliud est qđ beneficiū sit suū, aliud ꝙ sit sibi debitū:vt no.ꝑ gl.in cle.auditor.in verbo debitū.de rescr.Largè ergo & impropriè mihi debitū dicitur meū.vt dixi.& not.Ro.in cōsi.cxcv.in casu ꝑmisso.& qđ no.Alex.in cōs.lxiiij.& si celeberrime.lo iij.in prin.

In l. Imaginaria. Argumenta.

1 Pretium, in contractu venditionis dicitur de substantia.
2 Venditio facta pretio viliori, an sit dicenda donatio.
Venditio imaginaria seu simulata, nullius est efficaciæ.
4 Venditio facta in fraudem creditorum, valida est, reuocatione indigens.
5 Venditio nullius est valoris, quæ facta est in fraudem legis.
6 Simulatum contractum asserens, simulationis speciem exprimere debet.

REGVLA XVI.

IMAGINARIA *venditio non est, pretio accedente.*

¶ETIAM pretiū arguit contractū venditionis.l.fi.vbi Bar.C.de prædi. curia.lib.x.no.gl.& Bal.in l.cum dotē.C.de iure dot.& gl.in verbo pretio.in l.apud Celsum.§.sed cum legitima.s.de excep.do. †& pretiū dicitur esse de substātia cōtractus vēditionis.l.pacta cōuenta.s.de cōtrahē. 1 emp.& ideo accedēte pretio,vt ibi dicitur,vera est venditio, & non imaginaria:sufficit etiā vt vera dicatur vēditio conuentio facta de pretio cū proposito soluendi pretium:quia solo consensu venditio perficitur.§.j. insti.de emp.l.ij.ff.eo.vnde quod dicitur hic,pretio accedente, intelligitur etiā conuento:nec resoluitur contractus venditionis, licet postea præter primum propositum loco pretij aliud soluatur.l.pretij causa.C. de rescin.ven.l.si sponsus.§.circa venditionem.ff.de don.inter vir.quem text.hic gl.adducit.& quod dictum est intelligitur, quando à principio intentio erat ꝙ pretium solueretur:secus si pretium apponatur ex causa donationis,id est ea intentione ꝙ non soluatur:tunc enim non dicitur venditio.l.cum in vēditione.s.de contrahen.emp.esset enim imaginaria venditio,quæ in effectu facta est sine pretio, vt hic à cōtrario sensu colligitur: & eo modo imaginaria venditio dicitur, si facta sit vno

numm

nummo de re maioris pretij: vt not. per glo. in §. præterea. inst. quib. mod. ius patr. pot. sol. in verb. imaginaria. & instit. de test. in prin. in verb. libripendæ. Si autē venditio facta sit pro modico pretio, illa tamen est venditio vera: vt hic dicit per tex. qui hoc bene probat in l. quis donationis. ʃ. de contrahen. emp. secus est, vt dixi, in venditione facta vno nummo: quia tale pretium nullam habet proportionem ad æstimationem rei. An autem † venditio facta
2 modico pretio dicatur potius donatio quàm vēditio. Cy. in l. j. in fi. C. de pact. quem Bald. ibi refert, dicit ꝙ potius dicitur donatio: & ad hoc est glos. in l. apud Celsum. §. de autoris. in verb. causa. de except. dol. ʃ. & ideo Bal. in d. l. j. infert ꝙ dispositio l. si vnquam. C. de reuoc. donat. habeat locum in venditione facta modico pretio[a]. & idem dicit Bal. in d. l. si vnquam. & facit quod no. Bar. in l. non vsq; ʃ. si quis à pa. fue. ma. & hoc intelligendum videtur quando pro maiori parte esset donatio secundùm doctrinam quā tradit Bar. in l. Aristo. circa fi. ff. de do. & l. tenetur. §. j. ʃ. de act. emp. no. in c. ad quæstiones. de re. permu. & trad. Abb. in consil. xv. quæritur lib. v. Alex. consil. cxij. viso processu.
3 col. pe. lib. v. † Et imaginaria venditio & simulata, de qua dictum est, nulla[b] est. l. emptor. in prin. ʃ. de aqua plu. ar. facit l. & qui sub imagine. C. de distra. pig. & no. Bart. in l.
4 post contractum. col. iij. ff. de don. † vbi secus dicit esse in venditione facta in fraudem creditorum, quia illa valet, & opus est ꝙ reuocetur mediantibus actionibus reuocatoriis de quibus in tit. de his quæ in fraud. cred. & Bart. in l. filios. C. de reuo. his quæ in fraud. cred. & hoc bene pro-
5 cedit in alienatione facta in fraudem creditorum: † secus si facta sit in fraudem legis: quia illa est nulla: vt no. Bar. per illum text. in l. si libertus. ʃ. de iure pat. & Bal. in l. j. in j. opp. de oper. li. quia vbi agitur de annulatione actus, durius agitur cum lege, quàm cum homine: vt per Bar. in d. l. si libertus. & in l. amplius non peti. ff. rem rat. hab.

¶ Postremò ad declarationem istius l. dicit Bal. allegando istum tex. in l. cum precibus. C. de prob. quòd hic agitur de simulatione in qua nihil agitur. Et hoc exemplificari potest in eo qui nullo modo velit vendere: sed propter timorem tyranni vel criminis commissi facit venditionem simulatam: vt dicit Pau. de Ca. in consi. cxiij. viso puncto suprascripto. col. ij. & ibi prosequitur plures species simulationis, de quibus no. Bal. in d. l. cum precibus.

Bartol

a Pretio. Latè And. Tiraq. Rep. d. l. si vnquam. verf. donatione largitus. num. 2.

b Nulla. Vide Bal. & doct. in l. j. C. plus vale. quod agi. vbi dicit ꝙ simulatio vitiat iuramentum, transactionem, sententiam & laudū: & quotuplex sit, vide Bal. in l. cum precibus. C. de prob. latè Cep. in trac. de simu. cōtractuum. & qualiter probetur, vide Bald. vbi ʃ. Bar. l. pacta. C. de pact. & Bald. in l. multum. j. col. C. si quis alteri. Hie. Chuc.

Bartol.in consil.lxv.Petrus Nicole.col.ij.versic.circa primum.in l.j.C. plus val.quod agi.in l.Ludius.la.ij.ff.deposi.nouissimè Socin.scribit in consi.cclxviij.visis col.iij.circa secundam quæstionem.

¶ † Et cum sint plures species simulationis,ille qui dicit contractum simulatum, debet exprimere & specificare speciem[a] simulationis:vt not.Bart.in d.consi.lxv.col.iij. Bal.in l.ab Anastasio.in fi.C.mand.Pau.de Cast.in l.iuris gentium.§.dolo malo.ff.de pact.Alex.in cons.cxj.viso superiore themate.col.j.lib.iij.in consi.xxviij.in causa.col.iiij.lib.v.Pet. de Ancha.in consi.ccxxvij. Ad corroborationem.col.j. Et ista addenda sunt ad ea quæ tradit Barth.Veron.in tract.simulationum. in xxvj. præsumptione.col.fin. 6

a Speciē.Ang. Aret.institu.de excep. in prin. col.xxj.

In l. Cùm tempus. Argumenta.

1 Tempus solutioni adiectum, videtur fauore debitoris.
2 Hæres grauatus ad distribuendum bona se mortuo,non potest ante mortem distribuere.
3 Declaratio fienda in tempore, ante tempus fieri non debet.
4 Tempus,quod in testamento adiicitur, gratia hæredis adiici creditur.
5 Dies incertus pro conditione reputatur.
Creditor ante conditionem non cogitur inuitus solutionem recipere.
6 Creditor ante tempus non cogitur vinum aut granum recipere, cursu temporis quod minuitur.
7 Emphyteuta quare pro annis pluribus futuris soluere nequeat.
8 Emphyteuta non soluens canonem, iure suo priuatur, non obstante rescripto summi Pontificis.
9 Emphyteuta non soluendo, non priuabitur iure, si hoc ferat consuetudo.
Emphyteuta pacisci potest cum ecclesia, quòd non soluendo non cadat iure.
10 Creditor, cuius fauore tempus adiectum est, ante tempus petere poterit. & num.sequentib.

REGVLA XVII.

Cvm tempus in testamento adiicitur, credendum est pro hærede adiectum: nisi alia mens fuerit testatoris, sicut in stipulationibus, promissoris gratia tempus adiicitur.

¶ Nota † quòd tempus appositum ad soluendum, in dubio appositum videtur in fauorem debitoris & hæredis. 1

¶ Et primò de hærede,vt hic dicitur.& ideo hæres in dubio lucrari debet fructus qui pendente dilatione percipiuntur.l.si ita relictum.§. Pegasus,de leg.ij.Et propter hoc hæres si velit, ante tempus soluere potest.l.eum qui.ff.de an leg.& l.post mortem.C.de fideic.& l.patrem. ff.de his quæ in fraud.cred.

¶ Et ex hoc infert Barto.in l.si cum præfinitione.in fin.§.quando dies leg.cedit.

¶ Quòd si testator vnam corbē grani reliquit annuatim vsque ad 50. annos

a annos, hæres statim [a] ante tẽpus soluere poterit quia est vnum legatum. Et dilatio apposita est in fauorẽ hæredis. ¶ Et ista cõclusio procedit quãdo solũ agitur de interesse hæredis: secus si tractatur de præiudicio tertij: quia tunc hæres ante tẽpus soluere non potest. l. vxorem. §. Seia. de
2 leg. iij. l. cum pater. §. à filia. de lega. ij. vbi Bar. infert. † ꝙ hæres grauatus post mortem eius distribuere bona inter pauperes non potest hoc facere in vita in præiudiciũ pauperum qui erunt post mortem eius. Et idem dicunt Bar. Ang. & doct. in l. post mortem. C. de fideic. Et est communis opin. vt prosequitur Alex. in l. stipulatio ista. §. incertam. quem legit simul cum §. si quis dolum. de verb. obl. ¶ Et in simili no. Bar. in l. omnes populi. in v. q. quęstionis principalis. ff. de iust. & iur. vbi not. concludit, ꝙ potestas quę habet arbitriũ imponẽdi pœnã in casibus non determinatis à iure, non poterit in principio officij hoc declarare: quia talis † declaratio quæ potest variare in tẽpore:
3 ante tempus fieri non potest. d. l. cum pater. §. à filia. & sequitur Pet. de Anch. in c. j. in versi. quærit. Bart. de const. ¶ Et idem quod dictum est de pauperibus, sequitur Ro. in consi. cccclij. circa primum. & Bald. in consi. lxxvij. videtur ꝙ electio. lib. iij.

¶ Aliter tamen reperio ꝙ in hoc voluit Pet. de Anch. in
b consi. ccij. circa primum dubium. in secundo dubio: [b] quia illa distributio quæ debet fieri inter pauperes post mortem hæredis, est principaliter facta pro salute animæ defuncti, cui expedit ꝙ celerius prouideatur. Vnde si hæres in vita voluit eligere pauperes, debet commendari: nec est curandum de pauperibus qui accessoriè veniunt. vt latius ipse ibi prosequitur. Et hoc idẽ videtur tenere Abb. in consil. xj. factum sic proponitur. in primo dubio. & ij. lib. & ista opin. de iure verior videtur.
4 ¶ Secundo quod dictum est de hærede, † idem est de quo libet alio debitore: quia in dubio pro eo tempus appositum intelligitur vt hic dicitur, & l. eum qui Calendis. §. fi. de verb. oblig. & tex. in §. omnis. versi. quod in diem, inst. de verb. obli. Et ideo ante tempus si velit soluere, potest. l. quod in diem. ff. de solut.

¶ Et eodem modo si debet solutio fieri in certo loco fauore debitoris, poterit alibi debitor soluere; ac si talis locus expressus non fuisset: vt not. Bart. in l. is qui. §. de eo quod cert. loco. Et idem not. Bald. in l. acceptam. in xij. quæst

a Statim contrarium sentit Albe. in d. l. §. cum præfinitione. & verius. C.M.

b Dubio. Vbi clarissimè respondet motiuis Bart. & pro ista opin. facit text. l. vxorem. §. Scæuola. de leg. iij. vbi hæc verba post mortem exponuntur, id est quando valet. H.C.

quæstione in fine versicu. sed pone. C. de vsu.

¶ Et quod dictum est de tempore, procedit in die certa: secus est in die incerta: vt expresse textus distinguit in l. stipulatio ista. §. inter certam. de verb. obl. † Nam dies incertus pro conditione habetur. l. dies incertus. s. de cond. & dem. Et ante conditionem non cogitur creditor inuitus solutionem recipere, quia deficiente conditione tenetur restituere: vt not. Bart. in l. item liberatur. §. qui paratus. in fin. j. quib. mod. pig. vel hyp. & not. in d. §. inter certam. 5

¶ Secundo, prædicta conclusio, ꝙ ante tempus solui potest, habet locum quando tempus solum apponitur fauore debitoris: secus si agatur interesse creditoris, quia ante tempus solui non potest. l. qui Romæ. in princ. ibi glos. & Bart. de verb. oblig. facit quod s. dictum est de hærede qui ante tempus soluere non potest in præiudicium legatarij. & à fortiori hoc dicendum est, si solum fauore creditoris tempus adiiciatur: quia similiter ante tempus solutio fieri non potest. l. si ita relictum. §. Pegasus. de leg. ij. vt no. in l. in fideicommissi. §. cum Polidius. s. de vsur.

¶ Et ex his infertur: † ꝙ creditor non cogitur ante tempus recipere vinum, nec granum, nec aliud quod cursu temporis deteriorari possit, vt not. Bald. post Guliel. de Cu. in l. plures apochis. C. de fi. instr. & Flor. in d. §. cum Polidius. in fi. Alex. in d. §. inter certam. & no. Cy. in d. l. ij. in vlti. q. C. de iure emphyt. Ange. in l. Titius. in fi. in ver. vnum tamen. ff. quæ res pig. obl. poss. 6

¶ Et hac ratione † emphyteuta non potest soluere canonē pro pluribus annis futuris, quia agitur de interesse ipsius domini creditoris: vt tenēt Cy. Bal. Alb. & Domi. in d. l. s. de iur. emph. Spec. in ti. de loc. §. nunc aliqua. ver. xlij. Bar. in l. eum qui. s. de ann. leg cum simil. vt tradit Alex. in d. §. inter certam. vbi dicit istam esse communē op. & idem Aret. dicit in d. l. qui Romæ. in princ. Et Móder. in d. l. ij. q. xxij. Et adde, † quòd non valet rescriptum [a] Papæ, ꝙ emphyteuta non soluendo non priuetur iure suo: vt not. Bal. in l. si à te. ver. & no. C. de pact. inter empt. & vend. 7 8 A

¶ Videtur tamen ꝙ valeret rescriptum ꝙ emphyteuta possit soluere ante tempus pro pluribus annis futuris si propter malignitatem quorundam dominorum qui subterfugiunt, & nolunt canonem recipere, ad illaqueandum emphyteutam: quia malitiis hominum obuiandum est. l. in fundo. s. de rei vend.

¶ Et quia agitur de modico præiudicio: nam si potest concedi dilatio ad soluendum per rescriptum. l. quoties. C. de prec. imper. offer. à fortiori videtur quòd quis possit cogi ad recipiendum: quia hoc videtur minus præiudiciale.

[a] Rescriptum. Intellige propriè: nam largo modo comprehendit priuilegium, & hene posset fieri. quia quòd potest per consuetudinem induci, potest à fortiori per priuilegium, vt per c. super quibusdam. de verb. signif. & hoc etiā sentit Bal. in l. si à te. in princip. legis. H.C.

Et

9 ¶ Et licet valeat reſcriptũ,vt dictum eſt,† valet tamen cõſuetudo quòd non ſoluendo emphyteuta iure ſuo non priuetur:vt not. Abb. tradit in conſi.lxxij.circa primum. lib. j.vbi hoc dicit in eccleſia.& idẽ Ioan.de Ana.in conſi.lxxxiiij.videndum eſt.col.fi.

¶ Et eodem modo valeret pactum factum cum eccleſia,quòd emphyteuta non ſoluendo non cadat:vt not.dicit Bart. in l. fundi. C. de fundo patr.lib xj.& ſequitur Pau.de Caſt.in conſi.cxxxvij.

10 ¶ † Et ſicut debitor in cuius fauore tempus appoſitum eſt,poteſt,ſi velit,ante tempus ſoluere : ita creditor,in cuius fauorem tempus apponitur,poterit petere ante tempus:vt ſit æqualis conditio vtriuſq; contrahentis.vt Rom.dicit in d.§.inter certã.& ſequitur Aret.in d. l. qui. Romæ.in prin.arg.l.cum dies.§.ſi arbiter.in fi.ff.de arbit.facit text.in l.fi. C.de fruct.& lit.expen.

11 ¶ † Soci.in d.l.qui Romæ.in prin.reprobat iſtam æquiparationem, & dicit manifeſtam eſſe rationem diuerſitatis:quia in debitore ſoluente ante tempus nõ agitur de intereſſe creditoris:ſecus videtur in creditore ſi velit ſibi ſolui ante tempus:quia agitur de intereſſe debitoris,vt ante tempus non cogatur ſoluere. Et ipſi debitori videtur eſſe ius quæſitum beneficio creditoris,vnde illud ſibi tolli non poteſt.arg.l.fi. ff. de pact. Et facit quod no.in l.peten.C.de temp.in integ.reſt.peten.& quod no. Bart.in l.ſi poſt mortem.§.fi.ff.de contratab.

12 ¶ † Sed verior videtur opin.Ro.quia ſi tẽpus apponitur fauore creditoris,prout loquitur Ro.etiam ipſe debet poſſe renũtiare fauori ſuo : nec tali caſu poteſt debitor prætendere aliquod intereſſe:quia ſi ſolum eſt dilatio in fauorẽ creditoris,debet eſſe nociua debitori, & intereſſe debitoris non eſt in cõſideratione.Nam ſi intereſſe debitoris deberet cõſiderari in tali caſu,tunc gratia vtriuſq; eſſet dilatio:quo caſu etiã debitor in diem non poteſt prius ſoluere,quando tempus reſpicit fauorem vtriuſq;:vt no.in d.l.qui Romæ.in prin.vnde patet ꝙ rectè cõſideranti, debitor & creditor à pari procedunt,prout Ro.& Aret. dicunt, & bene.

In l. Quæ legata. Argumenta.

1 Legata purè vel in diem certum relicta,ad hæredem tranſmittuntur.
2 Legata quę ad hæredem non tranferũtur,patri,vel domino non acquiruntur.
3 Stipulationum commoda patri vel domino indiſtinctè acquiruntur.
4 Conditionis futuræ ſpes quare potius in contractu, quàm in legato ad hæredes tranſeat.
5 Cõditio in perſona hæredis implẽda, in domino vel patre nõ eſt verificãda.
6 Conditio dandi hæredi,non habet verum in hærede hæredis.

REGVLA XVIII.

QVAE *legata mortuis nobis ad hæredem noſtrũ tranſeũt, eorum commodũ per nos his quorum in poteſtate ſumus,*

eodem casu acquirimus: aliter atque cum stipulati sumus. nam & sub conditione stipulantes, omnimodo eis acquirimus, etiam si libertate nobis præstita à dominis conditio existat.

¶ NAM † legata quæ purè vel in diem certum relicta sunt, ad hæredem transmittuntur. l. si post diem. in prin. l. si penū. in prin. ff. quando dies lega. ced. l. j. §. cum igitur. in fi. eo. tit. C. quando dies leg. ced. 1

¶ Eodem modo ista legata ex persona filij vel serui patri vel domino acquiruntur. vt hic dicitur, & in d. l. si post diem. §. pen.

¶ Sic econtrà; legata quæ ad hæredem non transmittuntur, vt sunt legata conditionalia. l. j. §. sin autem aliquid sub conditione. suprà de cadu. tollen. & d. l. si post diem. §. sed & si sub conditione. patri vel domino non acquiruntur, sed ipsi filio vel seruo, si tempore purificatæ conditionis sui iuris reperiuntur: vt hic à contrario sensu colligitur, & in l. si vsusfructus. §. fi. suprà quando dies lega. ced. & in l. si legati. suprà de pignoribus. & in l. j. §. fi. suprà vt leg. no. caue. in l. vxor. C. de condi. in ser. Et hoc bene procedit in legatis: † secus est in stipulationibus, quorum commodum indistinctè patri vel domino acquiritur. licet tempore purificatæ conditionis sint sui iuris filius vel seruus: vt hic dicitur. ad idem text. in l. si filius. ff. de verb. obliga. in l. ij. §. id quoque quod. suprà de collatio. bono. 2 3

¶ Et ratio diuersitatis videtur: quia in stipulatione cõditionali illa spes quæ habetur de conditione futura, transit ad hæredem. §. ex conditionali. insti. de verb. oblig. ideo patri vel domino acquiritur, per regulam quæ hic in princ. habetur. Sed spes legati conditionalis non transmittitur in hæredem. l. j. §. sin autem. C. de cadu. tollen. ideo patri vel domino non acquiritur, secundum regulam quæ hic ponitur.

¶ † Et si vlterius quæratur de ratione quare potius spes futuræ conditionis in cõtractu ad hæredes transmittitur, quàm in legato. Dicendum est quòd in contractu actus fundatur ex consensu duorum, & factum stipulatoris interuenit, qui sibi ex hęredibus suis prouidere videtur. vnde fortior acquisitio redditur. Non sic videtur in legato: vt per gl. in d. §. ex conditionali, & per Doct. in l. si filius. de quo tamen dicendum est, vt dixi in l. j. C. de pact. 4

¶ Vltimo ad æquiparationem quæ fit hic de hærede ad patrem vel dominum facit text. in l. qui liberis §. hæc verba. de vulg. & pupil. vbi substitutio facta de hærede, non habet locum in patre vel domino. & pariter nec in hærede hæredis. † Et conditio quæ debet impleri in persona hæredis, non verificatur in persona domini vel patris. l. qui hæredi. in prin. suprà de condi. & demonstra. & facit text. no. in l. iij. §. hoc autem. de lega. præstan. 5

¶ Et pariter videtur quòd † conditio dandi hæredi, non verificetur in 6

hærede

A hærede hæredis[a].d. §.hæc verba. facit text. in l.cùm ita datur ff.de condi.& demon.vbi cõditio dandi Titio, non potest impleri in hærede Titij.

In l. Qui cum alio. Argumenta.

1 Cõtrahẽs,cõditionẽ seu qualitatẽ secũ cõtrahẽtis nosse debet.
2 Societate finita non tenenẽ socij de cõtractu postea inito cũ aliquo ipsorum,licet contrahens nesciens solutã societatẽ.
3 Ignorans,quo casu æquiparetur dubitanti.
4 Delicta an possint excusari ex causa iusta.
5 Bannitum cum saluo conductu occidens,excusatur.
6 Offendens alium,conditionem eius inuestigare debet.
7 Hæres ex quasi contractu obligatur.
8 Obligatio qualitate non mutatur in creditoribus ob hæredum personas.
9 Statutum de contractu loquens, ad quasi contractum quandoque extenditur.
10 Esse,idem putatur cum eo quod est, esse debere.
11 Contrahere spõte non dicitur,qui ex quasi cõtractu obligaẽ.

REGVLA XIX.

QVI *cum alio cõtrahit, vel est,vel debet esse non ignarus conditionis eius: hæredi autem hoc imputari non potest,cùm non sponte cum legatariis contrahit.*

1 ¶NOTA quòd † qui cum alio cõtrahit, debet esse certus de conditione, & qualitate contrahentis. & ideo qui mutuauit pecuniam filiofamiliàs,non potest mutuũ recipere obstante Senatusconsulto Macedoniano: quia scire potuit illum esse filiumfamiliàs.l.pen.ff.ad Maced. ¶Et idem in minore:vt no.per gl.in l.si Titius.in versi. ætatis.ff.de fideiuss.vnde præsumitur ille qui cõtrahit habere notitiam eius cum quo mercatur:vt no. Bal. per illum text.in l.inciuile.C.de furt.

¶Et in hoc etiã forensis non excusatur:quia debet conditionem eius cum quo contrahit inuestigare: vt notat Cuma.in consi.xxvj.cùm statutum Paduæ.col.j.

8 ¶Et ista ratione etiam iusta causa non excusat à pœna[b] cõuentionali:quia debuit inuestigare,vt no. tradit Alex. in cõsi.cxix.titulus quæstionis.col.pen.lib.ij. Et bene facit quod no.tradit Pau.de Cast.in l.j.§.non autem.in ver. item aliàs consului.ff.de exercito. vbi dicit se cõsuluisse

2 † ꝙ cùm duo mercatores fecissent societatem per quinquennium, ꝙ finito quinquennio alter non tenetur ex cõtractibus cum alio celebratis, licet cõtrahentes ignorarent

a Hæredis. Vide omnino Ias. l. paterfamil. de vulg. & pupi. & quomodo intelligatur regula, quòd hæres hæredis primi testa. est hæres, vide Anch.cõs.cxxx. H.C.

b Pœna. Dixi ad Alex.d.cõs. cxix,nu.13. lib. ij. adde Alexã. cõsi.lxvj. lib.v. do. And. Tiraq.in tract.Retra. conuentio. §. j. glo. vj. num.56. C.M.

rarent finitam esse societatẽ: quia debuerunt perscrutari & se informare de qualitate societatis, per istam regulã. & idem Pau. de Cast. in l. j. §. conditio. ff. de insti. & idem Pau. de Cast. in consi. cccxxxv. visis & ponderatis omnibus. in prin. & idem Pet. de Anch. in consi. cccxxxiij. pro clariori decisione. vbi concludit, ꝙ vnus socius pro alio nõ tenetur nisi pro illa quantitate quam posuit in corpore societatis. Et ideo ille qui contrahit debet inuestigare qualitatem societatis per ipsam regulam. Et ad idem facit: quia † licet aliàs ignorãs & dubitans æquipararentur [a]. 3 A
l. manifestissimi. §. sin autem. vbi Bar. C. de furt. l. fi. C. de condi. indebi. Hoc non habet locum in cõtrahente cum alio: quia si dubitat, debet eius conditionem inquirere. ita Bald. not. dicit allegando istum text. in c. j. §. persona verò. versic. sed quid indubitatè. per quos fiat inuesti. de cuius dicti veritate dixi in l. quandiu. C. qui admit.

¶ Et quod hic dicitur de contrahente, idem est in eligẽte qui præsumitur habere notitiam electi. & ideo non excusantur canonici qui eligunt indignum [b]: vt no. Bart. in l. si patronus. de confir. tut. & ibi Bar. alleg. istum text. Et per istam l. qui cum alio, arguit Alex. in l. si cum dotem. §. si mulier. ff. sol. matri. col. ij. versi. vnũ addo. quòd imputatur creditori qui acceptauit debitorem qui nõ erat soluendo: quia debuit eius conditionem perscrutari. & idẽ dicit Pau. de Cast. post Ang. in l. j. ff. si quis in ius voc. B

¶ Et ista regula procedit, nisi ignorantia esset multum probabilis & iusta, quia tunc excusatur. l. si quis patrem. ff. ad Maced. & d. l. si Titius. de fideiuss.

¶ Secundo regula habet locum in cõtrahente, prout loquitur: † secus est in delictis in quibus quis à pœna excusatur ex iusta causa, & non imputatur si conditionem [c] offensi inuestigauit, vt not. tradit Pau. de Cast. in consi. xxxij. licet ista sit quæstio. in fi. versi. ad quartum. vbi propter hoc concludit, † quòd occidens bannitum excusatur non obstante quòd bannitus occisus haberet saluũ conductum, de quo ille non inuestigauit. 4 C 5

¶ Sed tamen talis differentia non videtur vera: quia in tali casu ex quo erat publicè bannitus [d] & descriptus in libro bannitorum ignorantia salui conductus erat multum probabilis: quo casu idem esset in contrahente. vt s. dictum est: sed si ignorantia non esset ita probabilis, idem esset in delinquente. D

a Aequipararentur. Vide Paul. de Cast. in l. manifestissimi. §. sed quærebat. C. de furtis.

b Indignũ. Ias. l. cum filiusfa. §. in hac. col. j. de verb. obliga. Frã. Rip. de rescript. Respon. xij. col. j. facit Alex cõsi. cciij. col. iij. li. ij. cõsi. xix. nu. iiij. li. iiij. C. M.

c Conditionẽ. hæc faciunt ad materiam ca. si verò. de senten. excõmun. vbi ponũtur plura exẽpla per do. Fel quando quis delinquit ignorãdo cõditionẽ seu qualitatem personę. & ponitur ibi regula. quod vbi factũ est illicitum nõ excusatur allegãs ignorãtiã, quia præsumitur sciẽtia. de quo per canon. in ca. à nobis. eo. tit. H. C.

d Bannitus. Hyppo. Marsi. in prac. ver. aggredior. M. C.

Et

6 ¶ † Et quia si ille qui cum alio cōtrahit debet inuestigare conditionem eius cum quo contrahit, vt hic dicitur, multo magis qui alium offendit debet eius cōditionem

A inquirere. ita Bar. dicit[a] in l. fi. ff. de adul. Et de quæstione Paul. de Cast. latè scribit Alexand. in l. huiusmodi. §. si ita. de leg. j. & in consi. lxxvij. visis dubitationibus. lib. iij.

¶ Tertio regula habet locum in contrahente: secus est in

7 hærede, vt hic dicitur: † quia ipse ex quasi contractu obligatur. §. hæres. instit. de obli. quæ ex quasi contractu. l. ex maleficiis. §. hæres. š. de act. & oblig.

¶ Et hoc verum intelligitur quo ad legatarios quibus hæres obligatur ex quasi contractu: secus est in creditoribus quibus hæres est obligatus ex contractibus quibus defunctus tenebatur: vt not. Bartol. dicit in l. de eo. ff. de iudic. Et idem Raphael Cuman. in consil. clxxvj. statuto Papiensi. col. ij.

¶ Et de legatariis loquitur text. hic in §. hæres. institu. de obli. quæ ex quasi contrac. Et in d. l. ex maleficiis. §. hæres. & l. apud Iulianum. §. fi. vbi gloss. verbo, contrahere. ex quibus causis in pos. ea.

8 ¶ Et ad hoc facit, quia † ex persona hæredū qualitas obligationis in creditoribus mutari non debet. l. ij. §. ex his. de verbo. obligat.

¶ Quantum tamen ad istam regulam idem videtur in creditoribus à quibus hæres conuenitur ex contractibus cum defuncto celebratis de quibus hæredi nihil imputari potest, si conditionem creditoris non inuestigauit. Et sic militat ratio quæ hic in tex. alleg.

¶ Et ex his colligitur, quòd illud quod dicit de cōtractu, non habet locum in quasi contractu, ex eo quod hic dicitur de hærede qui ex quasi contractu obligatur. Et hoc in statuto no. Bar. in l. apud Iulianum. §. fi. in fi. ff ex quibus causis in pos. Bar. in l. j. per illum text. š. de contrario iud. tute. cum sim. vt tradit Alex. in l. mutum. & in l. more. in ij. not. š. de acqui. hære. Et idem Ang. in consi. ccci j. visis & diligenter. Abb. in consi. lxj. quinque dubia. colū. viij. lib. j. & c. qua fronte. de appel. vbi dixi.

¶ Et idem Alexā. in c lxxvj. visis dubitationibus. colū. iij. lib. v. Et ista conclusio procedit inspecta vi & proprieta-

9 te verborum: per viam verò extensionis † quandoq; statutum quod loquitur de contractu etiam ad quasi con-

B tractum porrigitur[b], quādo omnimoda ratio militaret:

a Dicit. Vide Ias. qui plura circa hanc quæstio. accumulauit post Alex. in l fi se nō obtulit §. condēnatum. in vj. col. ver. vlti. Dyn. & Alb. & c. š. de re iudi vbi etiā ponit an possit quis occidere bānitū quādo nullitas banni est patēs: quid quādo pendet lis, an bannum sit nullum vel ne: an potestas à statuto cōcessa occidēdi bannitum sit interim suspensa. H.C.

b Porrigitur. Ias. l. si ego. š. si cer. pet.

Et ita procedit quod not.Bal.in rub.C.de pac.Bar.in l.more.de acqui. hære.cum simi.vt tradit Alex.in l.siue apud acta.C.de transact.& idem Rom.in consi.xij.viso facto col.fi.in fin.& in consil.cclxxx.præsuppo- sito.in princi.& subtiliter scribit Cuma.in consi.clxxvj.statuto Papien. supra alleg.facit quod not Bar.in l.si vnus.§.pactus ne peteret.col.iiij. supra de pact.& in l.Mæuia.§.j.ſ.solu.matri.

¶ Vltimo ex verbis illius regulæ duo notanda sunt.

¶ Primo ibi,est vel esse debet.†quòd paria sunt,esse vel esse debere. 10
Sic etiam paria sunt,scire vel scire debere.l.quod te.supra si cer.pet.vbi dixi vt no.per glo.hic.Vnde sicut denuntiari potest ille qui scit se debitorem:ita ille qui scire debet:vt not.Bald.in auth.ad hæc.col.iiij.C.de vsuris.sic etiam paria sunt,scire & scire posse.l.pen.ſ.ad Maced no.Bal. per illum tex.in l.si duo.de acquiren.hæred.facit tex.in l.qui contra.vbi Bar.C.de incest.nup.in c ij cum glo.de temp.ord.in vj.Sic etiam paria sunt,habere & habere posse,vt in no.quæst.Ange.dicit in l.itē veniunt. §.petitam.ſ.de pet.hære.Sic etiā paria sunt,habere & habere debere: vt not Bart.in pulchra quæstione.in l.pen.§.cum ita.de aur.& arg.leg.

¶ Secundo not.†quòd sponte non dicitur quis contrahere & se obli- 11
gare qui ex quasi contractu per interpretationem iuris obligatur.Et sic sponte dicitur fieri illud quod fit principaliter & immediatè ex propria voluntate:adeò quod not dicit Pet.de Ancha.in cle.præsenti.in v. not.de censi.quòd non dicitur sponte factum illud quod fit ad petitionem:sed videtur tex.in contrarium in l.j.C.de pact.& ibi dixi.

In §.Non solet.Argumenta.

1 Exceptio doli non nocet,quibus testatoris voluntas non resistit.
2 Exceptio doli repellit petentem debitum,quod exceptione elidi potest.
3 Testamentum primum reconualescit,si testator secundum inciderit.

§.Non solet.

NON *solet† doli exceptio nocere his quibus voluntas testatoris non refragatur.* 1

¶ Vltra glo.hic isto §.exemplificari potest,vt statim dicam in text. ibi doli exceptio Nam†exceptione doli generaliter repellitur qui de- 2
bitum petit quod exceptione elidi potest.l ij.§. generaliter.ſ.de except.do.vnde petens cōsultò deleta exceptione repellitur.l.j.§.sed consultò.ff.de his quæ in testa.delen.sed si inconsultò deleta sint,non repellitur.d.l j.versi.inconsultò verò.quia voluntas testatoris non refragatur,vt hic dicitur.Et aliud etiam exemplum colligitur in l.pen.§.fi. ſ.de secun.tab.†vbi si testator vltimum testamentum inciderit vt pri- 3
mum habeat locum,præualet primum.

In l.

In l. Quoties dubia. Argumenta.

1 Libertati in dubio fauendum est.
2 Libertas inter causas pias annumeratur.
3 Libertati plus fauetur, quàm liberorum legitimæ.
4 Libertatis causa publica censetur, non priuata.

REGVLA XX.

QVOTIES *dubia est interpretatio libertatis, secundum libertatem respondendum erit.*

¶NOTA quòd in dubio† pro libertate iudicandum
1 est. faciunt iura allegata in glo. ad idem tex. in l. lege Iulia. ff. de manumiss. l. inter pares. ff. de re iudic. & in l. in obscura. & in l. libertas. in eadem. † Causa enim liberta-
2 tis dicitur pia. l. j. circa fin. C. de communi seruo manu. not. Bart. in l. proxime. ff. de his quæ in testa. delentur. in l. si vnus. C. de testa. Bald. in l. ij. & pen. C. de fideicom. lib. Et libertati magis quàm reo fauendum est. c. fina. de re iudic. d. l. inter pares. & d. l. Iulia.
¶Et† fauorabilior est causa libertatis, quàm sit legiti-
3 ma liberorum: vt not. dicit Pau. de Cast. per illum tex. in l. Papinianus. §. quarta autem. de inoffic. testa. Et causa libertatis dicitur publica, † non priuata. l. si quis rogatus. ff.
4 de fideicommiss. libert.

In l. Non debet. Argumenta.

1 Occidere qui potest licitè, verberare poterit non illicitè.
2 Argumentum à maiori, in statutis locum habere potest.
3 Mulier quæ licitè occiditur, impune violari poterit.
4 Argumentum à maioritate rationis, in materia correctoria nō probat.
5 Plus & minus si sint eiusdem speciei, cui quod licet plus, non licebit minus.
6 Dispensatio ratione maioris rationis non extenditur.
7 Mandatum de maiori, non extenditur ad id, quod minus est.
8 Argumentum à maiori ad minus valet, si vtrobique sit ratio eadem.

REGVLA XXI.

NON *debet cui quod plus est, licet: quod minus est, non licere.*

¶CVM ista regula concordat reg. cui licet. eod. titu. in vj. & istam regu. etiam colligit Alexand.[a] per illum A text. in l. in actionibus. §. j. ff. de in lit. iur. Et ideo

a Alex Et ibi. Ias. col. iij. Dy. d. cap. cui licet. Nicol. Eueral. in lo. leg. loā. à minori. C. M.

† si quis potest aliquem occidere, à fortiori illum poterit verberare & contumeliis afficere. l. nec in ea. ff. de adult. vbi Barto. facit tex. in l. in suis. in fin. s. de libe. & posthu. l. j. C. ne fideiuss. dentur. c. ex parte. de deci. c. per venerabilem. qui filij sint legiti. 1

¶ † Et istud argumētum à maiori etiam habet locum in statutis[a]: vt not. Bald. in l. quod vero. versi. sed pone. ff. de legi. in l. si verò. §. de viro. s. sol. mat. l. ij. C. de in ius voc. & l. affinitatis. ver. pone statutum. C. commu. de success. 2 A

¶ Et ex his sumitur argumentum à maiori affirmatiuè, quod valet auth. multo magis. C. de sacrosanc. eccl. c. cum in cunctis. in princi. de elect. cum simi. vt dixi ibi.

¶ Et econtrà etiam regula negatiuè procedit: quia cui denegatur quod minus est, etiam quod plus est videtur prohiberi. l. relegatorum. § potest. s. de interdic. & releg. l. qui indignus. s. de senat. l. cui pacto. s. de ser. expor. & in c. cum illorum. de senten. excommunica.

¶ Et per istā regu. hic arguit glo. in d. l. ij. C. de patri. qui filios distra. quòd si pater potest filiū vendere, à fortiori potest illum pignorare. Et hoc tenet Azo ibi in summa.

¶ Et per istam reg. infert Nellus in tract. bannitorum, in ij. parte secundi temporis. q. xlvj. † quòd si mulier bannita potest occidi, à fortiori poterit adulterari: cū maius sit homicidium, quàm adulterium. xxxiij. q. ij. c. si quid verius. ibi, si enim facturus est quod non licet, prius faciat adulterium, quàm homicidium. aliter tamen in hoc expresse voluit Bal. in l. fi. C. si contra ius vel vtil. public. vbi inquit, quòd licet mulier occidi possit, non tamē poterit adulterari. de quo dicendum est, vt scripsi in ca. quæ in ecclesiarum. col. vj. de constit. 3

¶ Nunc regula ista limitatur non habere locum in casibus notatis in glo hic. Et vlterius † primo fallit in materia correctoria, in qua non valet argumentū à maioritate[b] rationis: secundū glos. quæ approbatur communiter in auth. quas actiones. C. de sacrosanc. eccl. & glo. fi. & ibi Bart. in l. sancimus C. de testa. & l. præcipimus. C. de app. 4 B

¶ Et idem Barto. in l. si constante. in princi. in ix. q. j. partis principalis. s. sol. matri. & est bonus text. in authen. de admini. sacri palat. col. iij.

¶ † Secundo, regula habet locum quando plus & minus sunt eiusdem speciei: secus est in diuersis speciebus: quia regula non procedit: vt per Dy. in d. reg. cui licet. per tex. 5

in l.

a Statutis. An hoc procedat quando statuta sunt contra ius commune vel ne. vide Lanfr. in tract. de interpreta. statu. in vj. col. Hier. Chuc.

b Maioritate. Nicol. Eueral. in loc. leg. Ioā. à ratione l. larga. colum. iiij. C. M.

in l.solemus.§.latrunculator.ff.de iud.vbi latrunculator hominem interficere potest. Et tamen de causa pecuniaria cognoscere non potest.

¶Contra istã tamen limitationẽ facit tex.in d.l.in suis.de lib.& posth. & d.l.nec in ea.& d.l.j.ne fideiuſ.den.vbi arg.fit à maiori etiam in diuersis speciebus.non obst.text.in d.§.latrunculator.quia respondetur, vt statim dicam.

¶Tertio,regula fallit quando est facta diuisio potestatis secundũ plus & minus:quia tunc ille qui habet potestatẽ in eo quod plus est,nõ potest quod minus est,cum alteri illud specialiter sit attributum.not. Bal.in reg.cui licet.vbi Peruſ.sequitur.Et hoc modo potest procedere tex.in l.solemus.§.latrunculator.

6 ¶†Quarto,regula non procedit in materia dispensationis in qua non fit extensio ad casum etiam habentem maiorem rationem.& est dictũ Hosti.in c.postulasti.de resc.vbi ad hoc alleg.c.j.& ij.de fi.presby.& sequitur Abb.in c.at si clerici.§.de adult.de iudi.

¶Et hoc pro regula ponit Fely.in c.postulasti.

¶Et comprobat per tex.in c.fi.de postul.præla.vbi dispensatio facta cũ aliquo ꝙ possit trãsire ad archiepiscopatũ,nõ habet locũ in episcopatu.

¶Et quia licet sit dispensatum cum monacho in curato beneficio,dispensatio non habet locum in simplici beneficio.

¶Sed vt dixi in d.§.de adulteriis.col.vj.ista cõclusio non probatur iure.nam in tex.d.c.j.& ij.de fil.presby.simpliciter dicitur,quòd materia dispensationis odiosa est:ergo non debet dispensatio magis strictè interpretari,quam alia materia odiosa.Sed in alia materia odiosa habet A locum argumentum à maiori[a].d.l.nec in ea.& d.l.in suis.& d.ca.cum illorum.de sentent.excom.cum simil.ſ.alleg.ergo idem videtur in dispensatione.& in terminis est text.in ca.per venerabilem.qui filij sint legitimi.

¶Non obstat quòd sit dispensatio gratiosa:imo est odiosa,quia contra ius commune.

¶Non obst.c.fin.de postul.prælat.quia ibi non trahitur ad id quod minus est:quia non est eadem ratio,cum facilius debeat dispẽsari in maiori beneficio,quàm in minori,propter maiorem vtilitatem, vt ibi colligitur.Et ista ratione facilius dispensat cum monacho in beneficio curato:quia in eo maior est vtilitas & necessitas,quàm in simplici:vt latius dixi in d.§.de adulte.

[a] Maiori.Adde Philip.Dec. l.& militibus. nume.12. C.de testa.mili.consil. lxxvj. Vbi in annotat.dixi Hier.grat.cõsi. xxvj.nume. 34. lib.j.C.M.

7 ¶†Quinto fallit in mandato.vt tex.not.in c.ei cui.§.fin.de præben.in vj.vbi si mandatur prouideri de præbenda certi valoris,de minori valore prouideri non potest:quia huiusmodi mandata quorũ fines obseruari diligenter oportet,non debent ad alios casus quam expressos extendi:vt ibi dicitur.& facit tex.in c.fi.de verbo.signi.

¶ Sexto fallit in decreto: vt est tex. in l. si pupillorũ. §. si prætor. ff. de rebus eorũ. ibi, cũ quis aliud facit quàm à prætore decretũ sit, nihil agit. & no. per glo. hic, & sequitur Alex. in d. l. in actionibus. de in litẽ iuran.
¶ Vltimo fallit quando non est eadem ratio in eo quod minus est, prout colligitur ex suprà dictis: & faciunt iura alleg. in glo hic. Et eodem modo limitatur reg. l. quæ de tota. ff. de rei vendic. vbi arguitur de toto ad partem. † Nam argumentum procedit vbi est eadem ratio, 8
vt Abb. declarat in c. pastoralis. § item cum in totum. in fin. de offic. dele ga. & no. Are. in consil. clxiiij. diligenter. col. iij. ver. non obstat argumentum. & hoc idem Bart. dicit in l. iurisgentium. §. adeo. ff. de pact. & adde quæ dixi in regu. in eo. in princ. j. eo.

In l. In personam. Argumenta.

1 Seruus nec obligare, nec obligari potest.
2 Seruus quando naturaliter obligari possit.
3 Seruus an possit fideiubendo obligari.
4 Seruus in delictis obligari potest, in contractibus non item.

REGVLA LII.

IN PERSONAM *seruilem nulla cadit obligatio.*

¶ ISTA regula intelligitur de obligatione ciuili † quæ nec actiuè 1
nec passiuè cadit in seruum. l. serui. s. de actio. & obli. l. nec seruus. s. de pecu. vbi tex. notabilis quem glo. hic adducit.
¶ Secus est in naturali obligatione ad quam seruus obligatur. l. serui. & l. hæres à debitore. §. seruo. s. de fideiuss. ad idem tex. in l. naturaliter. ff. de condict. indeb. & l. si id quod. eo. tit. ibi Barto declarat quomodo naturalis obligatio cadat in seruo.
¶ Et hoc quod dictum est seruum obligari naturaliter, † verum est nisi 2
ex causa fideiussionis promitteret: quia tunc etiam naturaliter seruus non obligatur. l. sed & si serui. in princi. s. de fideiuss. ibi, cum seruus fideiussionis nomine obligari non possit. & glo. ibi, & in l. in personam. §. qui pecunia. in ver. à Titio. s. de pact. & no. Bart. in l. seruus inscio. de fideiuss. vbi rationem adducit, quia lex resistit d. l. sed serui. & l. licet. §. sed si filius. s. de pecu. ergo non oritur naturalis obligatio ex quo lex resistit. l. cum lex. de fideiuss. & sequitur Pau. de Cast. in d. l. seruus inscio.
¶ † Sed tamen considerandum est, quia imo seruus etiam fideiubendo naturaliter obligari videtur, quia consensit d. l. naturaliter. cum simil. s. allegat. 3
¶ Non obstat, quòd iura resisterent: quia illa prohibitio est respectu domini, vt de peculio nõ teneatur, prout iura prædicta loquuntur: non autem quo ad ipsum seruum procedere videatur.
¶ Secundo, quod dictum est, seruum obligari naturaliter actiuè & passiuè, procedit quãdo ista naturalis obligatio prouenit ex promissione,

secun

secundum quam graue erat fidem fallere. l. j. ꝟ. de pactis. l. j. in prin. ꝟ de constitu. pecu.

¶ Secus si ex contractu mutui, vel alio cõtractu, qui fit de iure gentium. quo iure status serui erat annihilatus: quia tunc etiã naturalis obligatio seruo acquiri non potest: vt not. Bart. in l. frater à fratre. in j. q. extra gl. ꝟ. de cõdit. indeb.

4 ¶ † Secundo principaliter regula habet locum in contractibus: secus est in delictis in quibus etiam serui obligãtur. prout. tex. distinguit in d. l. serui. de actio. & obl. & no. hic quæ dicit idem esse in quasi maleficio: al leg. l. j. §. cum seruus. de his qui deiece. vel effude. facit tex. in l. si vnus. §. cum seruus. ꝟ. de iniur. & l. si minor. §. si seruus. ꝟ. de minor. & instit. de noxa. in princ. & generaliter vbi de pœna corporali agitur, seruus tenetur. l. hos accusare. §. omnibus. ꝟ. de accusationibus.

In §. Generaliter. Argumenta.

1 Arbitrium boni viri intelligitur, si quid in domini vel procuratoris arbitrium conferatur.

2 Arbitrium liberum differt ab arbitrio simpliciter dicto.

3 Arbitrium boni viri, quale debeat intelligi.

§. Generaliter.

GENERALITER *probandum est, vbicũque in bonæfidei iudicijs confertur in arbitrium domini vel procuratoris eius conditio: pro boni viri arbitrio hoc habendum esse.*

1 ¶ NOTO † quòd illud quod confertur in arbitrio domini vel procuratoris, de arbitrio boni viri intelligitur. facit tex. in l. hæc venditio. in prin. ꝟ. de contrahen. emp. & l. si in lege. in prin. ff. loca. l. si cum ea. C. de dot. promiss. Et not. Barto. in tract. ad reprimen. in versi. videtur.

2 ¶ † Et hoc intelligitur quando simpliciter dicitur de arbitrio: secus si de libero arbitrio dicatur, quia tunc de libera voluntate intelligitur. vt no. Bar. in l. si sic. de leg. j. in l. alio col. iij. in versi. ex prædictis. de alimẽ. & cib. leg. in l. fideicommissa. §. si sic. de leg. iij. Bal. in l. j. ꝟ. de testa. mili. & Rom. in l. filiusfa. col. iij. in iij. casu principali. ꝟ. de donatio.

a ¶ Secundo regula ista limitatur, nisi arbitrium concedatur illi qui aliàs arbitrium boni viri habuisset: [a] quia tũc vt verba aliquid operentur de voluntate, & libero arbitrio intelligitur: vt not. Imo. in dicta l. si filiusfamiliàs. de donationibus.

3 ¶ Vltimo notandum est, † quòd arbitrium boni viri intelligitur illud quod in rebus suis quis faceret, vel quod vellet sibi fieri: vt not Bar. in l. j. ff. de solu. & Roma. in rũbri. de arbit. col. iij.

a Habuisset. Imo idẽ, quia tolerabilius est verba nihil operari, quàm contra materiã subiectam: vt infra eodem l. quoties idem sermo. C. M.

In l. Contractus. Argumenta.

1 Depositarius de dolo solo tenetur.
2 Depositum & commodatum eiusdem sunt fermè rationis.
3 Depositarius pro custodia pecuniam recipiens, de culpa etiam leui tenebitur.
4 Depositarium, qui se obtulit, de culpa leuissima teneri, quando verum sit.
5 Cõtractus quãdo gratia eius, qui rogauit, dicatur celebratus.
6 Commodatarius de culpa leuissima teneri solet.
7 Culpa leuissima in faciendo, est leui æquiparanda.
8 Depositarius de casu tenetur, si depositũ in pecunia numeretũ.
9 Precarium recipiens, de dolo & lata culpa tenetur.
Precarium constitui dicitur, vbi verbum precario, vel aliud eiusdem significati adiicitur.
10 Precarium sumens non tenetur de leui aut leuissima culpa.
11 Precarium concedens non potest illud ilico reuocare in præiudicium recipientis.
12 Commodatarius minus iuris consequitur, quàm precario recipiens, & tamen plus obligatur.
13 Precarium quando transeat in hæredem concedentis.
14 Precarium quando extinguatur morte concedentis.
15 Precarium quo differat à constituto.
16 Cõstitutũ verã possessionẽ tradit, licet ficto modo quæratur.
17 Constitutũ quando post mortẽ constituentis conferri posit.
Conditio purificata retro trahi solet.
18 Donatio vel venditio, si duobus successiuè facta sit, vtri iure quæratur.
19 Emptor primus non est secundo præferendus, ni pretium aut fidem de pretio dederit.
20 Possessio constituti in absentem facti non transfertur ante ratificationem.
21 Pax alicubi & suis adhærentibus facta, qualiter sit extẽdenda.
22 Donatio facta absenti, ante ratificationem non prodest ei.
23 Pax pro absente per notarium recepta, an post terminum datum posit ratificari.
24 Ratificatio secundæ obligationis quando præiudicet priori obligationi.
25 Dolus & culpa in plurib cõtractib. simul interuenire possunt.
26 Testes deponentes de culpa in contractu, de qua intelligi debeant.
Indefinita in testibus non equipollet vniuersali.
27 Culpa quomodo in contractibus interuenire dicatur.
28 Commodatum quo differat à precario.
29 Commodatũ, terminorũ data paritate, non differt à deposito.
Commodatum præsumitur fieri ad petitionem cõmodatarij.
30 Commodatarius pro deterioratione rei non tenetur, si ad vsum debitum ea vtatur.
31 Venditor de dolo, & culpa leui, in re vẽdita cõtingẽte tenetur.
32 Creditor de dolo, lata & leui culpa contingente in re pignori accepta tenetur.

Cond

33 Côductor & locator inuicê de dolo, lata, & leui culpa tenent.
34 Equus in itinere moriens, an pereat locatori, an verò conductori.
35 Emphyteuta quâdo pro deterioratione rei emphyt. teneatur.
36 Maritus pro re dotali tenetur de dolo, lata culpa, & leui.
37 Tutor in rebus pupilli, de dolo, lata culpa, & leui, ligatur.
38 Gestor negotiorum de dolo, lata culpa, & leui potest quandoque teneri.
39 Socius in rebus societatis tenetur de dolo & culpa leui, si quid depereat.
40 Dolus & culpa in rerum communione attenditur.
41 Conuentio contra contractus naturam, reiicienda est.
42 Dolus quare per pactum remitti nequeat.
43 Culpa lata pacto remittitur aliquando.
44 Minor non restituitur aduersus dolû præsumptum de futuro.
45 Dolus de futuro tacitè remittitur quandoque.
46 Debitor speciei ex contractus natura de casu fortuito non tenetur.
47 Debitor tenetur de culpa casum interuertente.
48 Obligatus ad casum fortuitum, tenebitur si contigerit.

REGVLA. XXIII.

CONTRACTVS *quidam dolũ malum duntaxat recipiunt, quidam & dolũ & culpam. Dolum tãtum depositum: & precarium: dolum & culpam, mandatũ: commodatum. vẽditum. pignori acceptum, locatũ: item dotis datio, tutela, negotia gesta. In his quidã & diligentiã. Societas & rerũ communio, & dolum & culpam recipit: sed hoc ita nisi si quid nominatim cõuenit vel plus vel minus in singulis cõtractibus. nã hoc seruabitur quod ab initio cõuenit. Legem enim contractus dedit, excepto eo quod Celsus non putat valere si conuenerit ne dolus præstetur. hoc enim bonæ fidei iudicio contrarium est, & ita vtimur. Animalium verò casus, mortésque quæ sine culpa accidunt, fugæ seruorum qui custodiri non solent, rapinæ, tumultus, incẽdia, aquarum magnitudines, impetus prædonum, à nullo præstantur.*

1 ¶ PRIMO noto ibi, dolum tantùm depositum, q † depositarius duntaxat de dolo [a] tenetur. ad idem text. in l. si vt certo. §. nunc videndum. ff. cõmo. ibi, solùm dolum in deposit

a Dolo. Ita q non de lata, vt tenuit Io. Igne. hic, & nimis effusè in l. iij. §. si quisquã. col. v. cum nouem. col. sequentib. ad Silla. sed verior est cõmunis sentẽtia quã tenet Deci hic. & tenuit d. Pyrrhus legendo Aureliis, me audiente, Anno 1518.

deposito.& in d.l.j.§.si vestimenta.& §.si.ff.eo.tit.& in §. præterea.inst.quib.mod.re contrah.oblig. Et non solùm de dolo,sed etiam de lata culpa tenetur.l.j.C.depo.& per gl.in d.§.præterea.in ver.dolo.& c.si.in verb.de culpa.extra de depo.& tradit Bald.in consi.cxviij.præmittendum est.li.v.Nam dictio illa tãtùm,nõ excludit latã culpã.l.j. §.j.ff.si mens.fal.mod.dix.no.per gl.hic & in d.l.iij.§.interdum.ff.de neg.gest.vbi Ange.tamen dicit hoc non habere locum in statuto in quo duntaxat dicatur de dolo.

¶ Et cùm tantùm de dolo & lata culpa teneatur depositarius,infertur q de leui & leuissima nõ tenetur.ex quo infert Ang.Are.in d.§.prętereа in prin.q si leui culpa depositarij res deposita furto subtracta sit,quod non tenetur.

¶ Et ista cõclusio procedit quãdo depositũ factũ sit gratia deponẽtis,prout regulariter & cõiter fieri solet:qa nulla vtilitas eius versatur apud quem deponitur:ideo solus dolus pręstatur:vt dicit tex.in d.l.si vt certo.§.nũc videndũ.

¶ Secus ergo si factũ sit depositũ gratia depositarij:quia tũc de culpa etiã leuissima tenetur.l.si qs nec causam.in prin.ff.si cer.pe.secundùm cõem intellec.de quo dixi ibi.

¶ † Et tali casu in deposito idem videtur quòd in commodato:quia data paritate terminorũ,non videtur differentia inter commodatum & depositum: vt declarat Bart.in l.quod Nerua.col.fin.versi.duodecimò quæro.ff.deposi. 2

¶ Eodem modo si depositarius obtulit se, de leuissima culpa obligatur: secundùm gl.hic per l.j.§.sæpe.ff.depo. facit tex in c.ij.extr.de depo.Et ratio videtur,quia gratia eius qui rogauit contractus videtur celebrari.l.si gratuita.in §.margaritas.ff.de præscr.verb si verò depositum factum sit gratia vtriusque, depositarius de dolo,lata,& leui culpa tenetur, secundùm distin.quæ habetur in d.l si vt certo.§ nunc videndum.& latius ista tradit Bar.in d.l. quòd Nerua.col.antepen.versi.octauò principaliter quæro.& Abb.post alios in d.c.ij.col.ij.de deposi.

¶ † Et ad prędicta facit: quia si depositarius accipit pecuniã pro custodia rei depositę,de leui culpa tenetur:qa gratia vtriusq; cõtractus fieri videtur vt cõductor cõueniat. l.j.§.si vestimenta ff.depo.& d.l.si vt certo.§.nunc videndum.Nã pecunia pro deposito dari potest:vt no.Ang.in l. interesse.ff.de acqu.pos.And.Sic.in consi.lxxj.lib.iiij.facit quod not. Ro.in consi.cccc.summarius quæstionis.col.j. 3

¶ † Et q dictum est,depositarium qui obtulit se, de leuissima 4

sima culpa teneri: hoc de plano procedit, si gratia ipsius depositarij depositum factum sit,[a] vel gratia vtriusque vt obligatio aliquid operetur: secus videtur si gratia deponentis depositum factum sit: quia satis obligatio operatur, si de leui culpa obligetur. & ad hoc facit text. in d. c. ij. de depo. vbi æquiparantur isti duo casus, quòd se offerat, vel pecuniam accipiat depositarius: sed quando recepit mercedem, tantùm de leui tenetur: vt supra dictum fuit. ergo pariter videtur in alio casu quando se obtulit.

¶ Et certè ex quo nullam habet vtilitatem depositarius qui se obtulit, non videtur quòd ex tali obligatione in tantum debeat obligari.

¶ Non obst. text. in d. l. j. §. sæpe. quia ibi de leuissima culpa nihil dicitur. Sed simpliciter dicitur, quòd debet præstare culpam & custodiam: quæ verba videntur potius leuem culpam respicere.

¶ Non obstat, si dicatur dum text. ibi dicit illum teneri de culpa & non de casu fortuito: ergo videtur omnis culpa includi, ex quo tantum casus fortuitus excluditur: quia respõdetur hoc non esse verum: nam non sequitur, de casu non tenetur, ergo de omni culpa obligatur. l. quæ fortuitis. C. de pig. act.

5 ¶ †Non obstat, quòd gratia eius qui rogauit contractus videtur celebratus: quia hoc videtur verum quando agitur de vtilitate rogantis: prout loquitur text. in d. l. si gratuita. §. si margaritas. Secus videtur vbi constat rogantem nullam habere vtilitatem: esset enim absurdum q; ibi tantum agitur de vtilitate deponentis, quòd ex eo quod depositarius magis liberalem exhibuit, debeat ita grauari vt de culpa leuissima teneatur.

¶ Adde etiam alium casum in quo depositarius de leuissima culpa tenetur, videlicet quando fuit in culpa, quia portauit rem depositam per loca periculosa: vt not. per glo. in d. §. præterea. in ver. dolo. alle. l. in rebus. in prin. & l. si vt certo. §. interdum. ff. commo.

¶ Sed aduertendum est, quia illa iura loquuntur in com-
6 modato, †in quo venit regulariter leuissima culpa. Et non videtur bene inferri ad depositum in quo regulariter quis de dolo & lata culpa tenetur.

7 ¶ Sed responderi potest, † q; culpa quæ est in faciẽdo prout iura suprà allegata loquuntur, etiam si leuissima sit æquiparatur leui & etiã latæ culpæ in non faciẽdo: vt not. Bar.

[a] Factum sit. Vide Barba. c. bona fides. de depo. vbi dicit hanc communem opi. tamẽ ipse in contrarium ponderat ibi tex. in æquiparatione, quã facit de eo qui se obtulit, & de eo qui pecuniã pro custodia recipit, quem vide ij. col. & vide eũ, quia vult q; quãdo quis se obtulit, videatur contractus celebratus gratia recipientis tãtum. H. C.

Bart. in l. quod Nerua. col. antep. ver. item quæro. vtrum culpa. ff. depo. & gl. in l. si maritus. ff. sol. mat. vbi Alex. Et alios casus in quib⁹ tenetur depositarius de leuissima culpa & de casu, tradit in glo. in d. §. præterea. in l. j. §. sæpe. ver. euenit. ff. deposi. & in c. ij. de depo. in verbo, de culpa.

¶ Et notabilem casum nota in quo depositarius de casu tenetur [a] † quando fit depositum in numerata pecunia: & A
actum est quòd tantundem reddatur: tunc enim egredi- 8
tur terminos depositi: vt dicitur in l. Lucius. la j. & l. die sponsaliorum. ff. deposi. Et cum tali casu depositarius teneatur ad tantundem in genere reius est periculum. [b] l. B
incendium. C. si certum pet. Nam de tali deposito idem quod de mutuo quantum ad hoc iudicatur, vt not. Rom. in consil. ccccc. summarius quæstionis. col. ij. & in consil. cccccxx. circa propositam. in prin. Paul. de Castr. in consil. ibi in præsenti causa & idem tradit Bald. in consi. cccxv. præmittendum est. libr. ij. & in consil. ccclxij. viso instrumento eod. lib. ij.

¶ Secundo noto, ꝙ † recipiens rem precario de dolo dun- 9
taxat tenetur, & etiam de lata culpa: vt est text. in l. quæsitum. §. eum quoque. ff. de precar. Et vt sit precarium, oportet quòd adiiciatur verbum precarium vel aliud idem importans: puta si dicatur, promitto tibi vt volũtate mea ædifices. Nam illud verbum idem importat quòd precarium. l. Lucius. cum glo. ff. de dona. ita Ange. dicit in consil. j. porrecta fuit. col. pe. Et differt precarium neutri generis, à præcaria in fœminino genere: quia concessio precaria non potest reuocari ad libitum concedentis sicut precarium, quia ad certum tẽpus conceditur: vt no. Abb. in c. j. in ij. not. & c. fi. in vlt. not. extrà de precar.

¶ Et mirum videtur quòd cum † precarium fiat gratia re- 10
cipientis, quod de culpa leui & leuissima non teneatur, sicut est in commodato. l. si vt certo. §. nunc videndum. ff. commod.

¶ Ad hoc text. respondet in d. l. quæsitum. §. eum quoque. ita statutum fuisse in precario: quia voluntate concedentis reuocari potest. & not. Bart. in l. quòd Nerua. col. fin. versi. octauo quæro. ff. deposi.

¶ Et ex hoc videtur dubitandũ de eo ꝙ Abb. voluit in c. fi. in ij. col. de preca. dicẽs, † ꝙ si concedẽs velit reuocare 11
precarium statum in præiudiciũ recipientis, non videtur ꝙ possit: quia secundum eum, iura quæ simpliciter dicũt

[a] De casu tenetur. Vide Paul. de Castr. in l. j. §. si euenerit. ff. deposi.

[b] Periculum. Et hoc verissimum & æquissimum, quãdo solum tenetur in genere generalissimo, secus si teneretur de genere subalterno, puta de certo aceruo posito in tali archa, vt patet in l. in naue saupheij. ff. loca. quia toto illo genere subalterno perempto, esset liberatus. & ita debet intelligi illa lex non autem debet extendi extra casum suum ad genus generalissimum, & ita intelligit d. l. in naue saupheij. Dec. in l. quod te. colum. j. ff. si cert. pet. facit Dec. cõsilio vj. C. M.

precariũ posse reuocari ad libitũ concedentis, intelligitur dato aliquo interuallo. ar. l.quod dicimus. ff. de sol. Nam hoc videtur contra [a]tex.in d.l.quæsitũ.§.eũ quoq;. vbi videtur præcise statim posse reuocari, ex quo ꝓpter hoc solum de dolo & lata culpa tenetur:nec potest allegare se deceptũ, ex quo ista est natura precarij de qua à principio cogitare potuit:vt dixi etiã l.in omnibus.ff.eo.

a Contra Barba.ca.fin.tenet contra Abb.al leg. l. Lucius. de dona.supra.

11 ¶ †Mirum etiam videtur quòd cõmodatarius, qui plus obligatur, minus iuris consequatur, quàm ille qui precario rem accipit. Nam commodatarius non possidet, sed simplicem habet tenutam. l.officium.ff.de rei vend. l.rei commodatæ. ff. cõmo. Et per precarium possessio transfertur. l.& habet.§.eum qui.de precar.

¶Sed ratio à quibusdam assignatur:quia in commodato vsus est limitatus, in precario verò vsus est latior ad voluntatem concedentis:& hoc incertum est, quo casu dubium perpetuum reputatur. l.sufficit. ff de condi. indeb. l.iurisperitos.in prin.vbi Bart.ff.de excu.tuto.

¶ Et licet precarium reuocari posit ad voluntatem cõcedentis. vt ff.dictum est, non tamen per mortem concedentis reuocatum intelligitur:vt no.Abb. per illum tex. in fi.in iij. no. de precar.
13 †Transit enim precariũ ad hæredem concedentis [b].l.quæsitum.§.j.l. cum precario. §. fi.ff.de precar. Et hoc verum est quando precarium conceditur simpliciter:secus si concedatur ad beneplacitum concedentis: quia tunc per mortem beneplacitum expirat.c.si gratiose.de rescript.& ita Abb.dicit in d. ca. fi. Et hoc de beneplacito in pulchra quæstione tradit Ange. in consi.ccxvij.in causa accusationis.col.ix.

b Concedẽtis. Est bonus text. in l.Lucius. de dona. ff.vbi etiã probatur, quòd si cõcessum sit ad volũtatem quod morte cõceden tis non extinguatur. H. C.

14 ¶ † Et eodem modo videtur, si concedatur precarium ad voluntatem concedentis, videtur precarium extingui mortuo concedente:quia per mortem cessat voluntas. l. iiij.vbi text.ff.locat.

¶In contrarium tamẽ facit tex.in l.j.ff.de preca.vbi precarium concessum videtur quandiu patitur qui concessit.Et idem dicitur in d.c.fi.de preca. Ergo ista patientia videtur cessare per mortem.d.l.iiij.ff.loca.

¶Sed potest respondere, ꝙ illa verba quãdiu patitur qui concessit, sunt declarata in l.iij.§.j.ff.de precar.vt dicatur pati ille qui concessit, donec reuocauerit, & voluntatem mutauerit, vt colligitur ibi: vt possum reuocare cũ mutauero voluntatem.& no.Bar.in l.centesimis.§.fi.de ver.

 oblig.

oblig. Meritò per mortem non extinguitur precarium, quia licet per mortẽ cesset voluntas, non tamen dicitur facta reuocatio: vt not. declarat Bar. in l. & quia. col. fi. ſ. de iur. om. iud. & bonus text. in c. ſi delegatus. ff. de offic. deleg. in vj. Et idem no. Bar. in l. centeſimis. §. fi. de verb. oblig. cum ſimil. vt Alexan. ibi proſequitur.

¶ Et nota † differentiam eſſe inter precarium & conſtitutum. Nam in precario trãſit naturalis poſſeſsio in ipſum rogantem, & ciuilis remanet apud concedentem. l. & habet. §. eum qui. ſ. de preca. Sed in conſtituto ſi conſtituo me ſimpliciter nomine tuo poſsidere, omnis poſſeſsio transfertur: quia ille poſsidet cuius nomine poſsidetur. l. ꝗ meo. ſ. de acqui. poſ. & no. Bar. in l. interdum. in prin. ſ. de acqui. poſ. & in l. creditores in ij. q. verſi. item quæro. C. de pign. cum ſi. vt tradit Alex. in d. l. interdum. Et hoc videtur procedere in dubio: aliàs etiã in precario agi poteſt, ꝗ omnis poſſeſsio trãferatur, vel quòd nulla transeat: vt per gl. in d. l. & habet. §. eum qui. in verbo, in poſſeſsione, & inſti. de interd. §. hodie tamen. ver. nec clam. 15

¶ † Et notandum eſt, quod per conſtitutum [a] vera poſſeſsio acquiritur: licet modus acquirẽdi ſit fictus: vt no. Bar. in l. ab emptione. circa fi. ver. vltimo aduertas. ſ. de pact. & probat in l. certè. §. j. ibi, propriè habere dicor, & Bar. ibi not. illum tex. ſ. de precar. Et idem tradit Bart. in l. ſi is qui pro emptore. col. pen. ff. de vſucap. cum ſimil. 16 A

a Conſtitutũ. Latè do. Andr. Tiraq. in tract. de conſtit. poſſ. & in tracta. le mort ſaiſit le vif. C. M.

¶ Et hoc fallit vbi corporalis traditio præciſe requiritur, quia tunc non ſufficit conſtitutum: vt not. Bar. dicit in l. Titia. circa fi. ver. quid ſi do tibi fundum. ſ. de verb. obli.

¶ Secundo, iſta cõcluſio procedit quando conſtitutũ apponitur in cõtractu vero: ſecus ſi ſit ſimulatus, vel ſit ſuſpicio fraudis, quia tũc vera & corporalis traditio requiritur; vt no. Bar. in l. poſt contractum. col. iij. ver. ſed quid ſi venditor. ſ. de dona. & in l. emptor. ſ. de aqua plu. arcen.

¶ † Item notandum eſt, quòd tale conſtitutũ non poteſt cõferri poſt mortẽ conſtituentis: vt nota. Ange. dicit in l. quãuis. §. j. ver. ſed ex hoc dico. ſ. de acqui. poſſ. Nam tali caſu, dicit ipſe, conſtitutio precarij nihil operatur, quia confertur in tempus quo poſſeſsio defuncti erat penitus interrupta. l. cũ hæredes. in prin. de acq. poſſ. & ſequitur Alex. in d. l. quãuis. §. j. verſi. item per iſtum tex. & idem Alex. in cõſi. lxxxij. perſpectis his. col. iij. [b] lib. ij. ſecus tamen eſt ſi conferatur in tẽpus mortis: vt in notabili caſu tradit 17 B

b Col. iii. nu. 9. vbi dixi. Antho. Neguſan. trac. pig. fo. v. C. M.

tradit Old.in cõsi. cxxxix. ad habendam aliqualem notitiam. in v. dubio. Et sequitur Alex. in consi. lxxxiij. visa facti narratione.col.iiij.lib.ij. Et eodem modo si conferatur post mortẽ accidentaliter: vt quia cõstitutũ factum sit sub cõditione quæ post mortẽ constituentis purificetur, valet constitutũ: quia conditio purificata retrotrahitur: vt Old.tradit in consi.prçallega.cxxxix.in iij.dubio.

¶ Et supradicta habent locum quando apparet de constituto in ipso instrumento: si non apparet, non potest[a] illum notarius apponere virtute dictionis, &c. vt notabiliter concludit Alexan.in consi.xxviij.viso & præhabito.lib.ij.

a Non potest. infra eo.l.semper in stipulationibus.nu.15. C.M.

b Penes. Dixi ad Alexan.consi.clxi nu 1.lib. vi.C.M.

18 ¶ Ex suprascriptis infertur ad quotidianam quæstionẽ, † quòd si res sit vendita vel donata duobus successiuè diuersis tẽporibus, quo casu præfertur ille, cui prius rei traditio facta sit.l.quoties.C.de rei vendi. Nam sufficit quòd traditio facta sit per constitutum: vnde primus emptor vel donatarius cui factum fuit constitutum, præfertur secundo cui postea realis traditio facta sit: vt tenet Guli.de Cug.in d.l.quoties.quẽ refert, & sequitur Ioã. And.in addi.ad Spe.in tit.de empt.& ven. §. sciendum. col.x.ver.quòd si res tradita non est in præsentia.in addit.incip. dubitatur. Et idem sequitur Bal.in rub.de contrahen.empt.in xvj.q.Abb. in c. ij.col.fi.de consue.& in consi.xcj.quo ad primum dubium.col.pen. lib. j.& idem Alex.in consi.xiiij.circa primum dubium.in fi.lib.j.& in consilio xxv.viso testamento.lib.iij.& idem Bal.in consi.ccclxix. venditor constituit.lib.v.& Ange.in consi.cvj.quædam mulier. Et ista conclusio est satis nota.sed pluribus modis vtiliter limitatur.

¶ Primo, quando possessio tempore constituti erat penes[b] constituentem: aliàs secus.vt no.Ang.in d.l.quamuis.§.si conductor.& Alexan.ibi in fin.sequitur.& post Ange. admonet aduocatum eius qui agit virtute constituti, vt debeat probare constituentem possidere tempore constituti.& idem Ange.dicit in l.ij.circa fi. C.de acquir.poss.& in l. quædam mulier.col.j.versi.attende tamen.de rei vend.& Bal.in l.j.col.j.quando lic.ab emptio.discedere.& idem Alex.consi.x.viso processu.lib.iiij. hoc fallit in antiquis, vt Socinus scribit in consilio clxxxvij. in controuersia. col.iiij.versi.tertio probatur. Et non sufficit quòd cõstituens detineret: vt not.Bal.in rub.de contrahen.empt.q.xvj.

19 ¶ † Secundo fallit, quãdo primus emptor non soluisset pretiũ, nec habita fuisset fides de pretio: quia tali casu vera traditio nõ trãsfert dominium.§.venditæ.instit.de rerũ diuis. A fortiori ergo nec ista, quæ inducitur per constitutũ: vt no.Bal.in d.rub.de contrahen.emp.in xvj.quæst.

¶ Tertio, cõclusio prædicta intelligitur quando res certa sit quam quis cõstituat se possidere: secus si incerta sit: quia propter incertitudinẽ constitutum nihil operatur.vt no.Bar.in l.iij.§.incertam.ff.de acqui.pos.&

idem no. Ang. in l. qui de tota. §. incertæ. ff. de rei vendi. versi. & ideo. vbi inquit, quòd si venderem vel donarem quicquid habeo in tali fundo, & constituam me precario nomine possidere, non transfertur possessio propter incertitudinem. Et ad hoc bene facit quod no. Bar. in cõsi. xxiiij. Petrus vendidit, vbi inquit, quòd si venditio facta sit ad mensuram, quo casu ante mensuram non est perfecta venditio. l. quod sæpe. §. in his. ff. de contrahé. emp. vnde tali casu constitutum nihil operatur: & secundus emptor cui facta est venditio, & traditio, debet primò præferri: vt concludit Bar. in consi. præalleg. & ista videtur quarta limitatio ad conclusionem supra factam.

20 ¶ † Quinto limitatur conclusio supradicta quando constitutũ fuit factum præsenti; secus verò si absenti factum sit: quia tunc possessio non transfertur antequam ille ratificet[a]. vt not. concludit Alexan. in l. quod meo. in prin. col. ij. ver. item istud quod hic dicitur. ff. de acqui. pos. vbi limitando illum tex. dicit, quòd intelligitur quando erat præsens ille cuius nomine fit constitutum. Nam tunc in illum per constitutum possessio transfertur: secus si quis cõstituat se possidere pro absente: quia illi nõ acquiritur possessio antequam ratum habeat. l. si communis seruus. §. j. de acqui. pos. facit text. in l. si ergo. ff. de nego. gest. Et ideo dicit Ant. de But. in c. cùm venissent. in fi. de restitu. spolia. ꝙ si ille pro quo absente fuit factum cõstitutum expellatur de possessione antequam ratum habeat, non competit sibi remedium[b] recuperãdæ possessionis: quia ante ratificationẽ possessio acquisita non fuit. Et si nunc ratificaret, post spoliationẽ non amitteretur ratificatio: quia non esset facta cõgruo tempore, videlicet tempore quo cõstituens possideret: quia iam erat perdita possessio. arg. l. bonorum. ff. rem ratam habe. Et ad hoc allegat Ant. de But. in d. c. cùm venissent. decisionẽ dominorum de Rota in decisione cxlvj. inci. item licet amicus. & reperitur in nouis, in decisione cl. & sequitur Alexã. in d. l. quod meo. col. ij. quia ratificatio debet fieri re integra: vt no. Bar. in d. l. si vxor. §. si quis planè vxore. ff. de adul. vbi inquit, † quòd ab aliquo fuit facta pax pro se & adhærẽtibus suis sub pœna, & vnus ex adhærentibus offensus fuit antequam ratum[c] haberet, quòd licet postea ratificet, pœna non cõmittitur, arg. d. l. bonorum. sic in proposito constitutum factũ pro primo emptore vel donatario 21

absente

A a Ratificet. Bertran. consi. ccciiii. donatio lib. xxxiii. dixi ad Alexã. cõsi. lxxxviii. num. 3. lib. v. C. M.

B b Remedium. idẽ Alex. consi. cx. num. 3. (vbi dixi.) lib. i. consilio clxvii. nũ. 3. lib. vi. C. M.

C c Ratũ. Vide eundẽ in regu. semper qui nõ prohibet. infrà. eod.

absente non potest ratificari, si ante eius ratificationẽ facta sit vẽditio & traditio secũdo emptori vel donatario.

¶ Et ampliatur singulariter ista limitatio etiam si notarius stipulatus sit pro illo absente pro quo factũ fuit cõstitutum: vt sing. tradit Paul.[a] de Cast. in consi. cxcv. visis his quæ narrãtur. & plenè allegata sunt in secũdo dubio. verss. secũdo vidẽdum est. vbi ponit quæstionem, † de donatione facta absenti, pro quo notarius illam recipit & stipulatus fuit, & ante ratificationem absentis fuit alteri facta donatio de eisdem bonis, concludit quòd ante ratificationem nõ fuit ius quæsitum primo donatario: per reg. l. si ego. de nego. gest. & alleg. §. generaliter. authen. quib. mo. nat. effi. sui. Et quia speciale est in mutuo, vt alteri per alterum etiam ignorãti actio acquiratur. l. certi condictio. §. si nũmos. ff. si cert. peta. Non obst. stipulatio notarij: quia dicit ibi Paul. de Cast. ꝙ stipulatio notarij. non facit ꝙ absenti ius acquiratur, nisi secuta ratificatione[b]. Solùm enim operatur vt sequuta ratificatione vtilis actio sine cessiõe acquiratur, quod nõ esset in alio quàm notario, qui si stipuletur nomine absentis, etiam sequuta ratificatione actio illi non acquiritur sine cessione, vt latius prosequitur Paul. de Cast. in d. consi. Et ibi ad propositum concludit, ꝙ ratificatio non potest fieri in præiudicium secũdi donatarij cui medio tempore ius quæsitum fuit: quia illi fuit res donata & tradita. allegat l. si ego. §. si res. ff. de iur. dot. & no. in l. si indebitũ. §. j. ff. rem rat. hab. Et hoc idem tradit Paul. de Cast. in consi. clxxj. in casu præsenti, visis omnibus. lib. ij. Et id quod dictum est de notario etiã tenet Bal. in l. nec ei. §. satisdatio. circa fi. versi. sexto quæro. ff. de adopt. vbi quærit, † si notarius recipit pacẽ pro absente intra terminũ, nunquid post terminum ratificari possit? Et videtur primò ꝙ sic, in notario qui alteri acquirit. Contrarium concludit, quia non obstante stipulatione notarij ratificatio requiritur ante terminũ. & sic Bal. tenet ꝙ nõ obstante stipulatione notarij ratificatio necessaria sit, secũdùm prędicta: aliàs cõsului Lugduni[c] in quadã donatione facta per magistrũ Ioannẽ de Arbẽdo notariũ, filiæ suæ Margaritæ absenti.

¶ Sexto limitatur non habere locum in primo emptore vel donatario cui factum sit constitutum sub cõditione: quia licet purificata conditione cõditio retrotrahatur, vt no. Oldra. in constituto, in consi. cxxxix. ff. alleg. in iij. dubio,

a Paul. consil. cxcv. lib. ij.

b Ratificatione. Idẽ Bertrã. consi. cxvi. visa consul. in fi. consilio ccciiii. donatio. li. iii. Alci. Parer. lib. iii. c. xiii. fa Bart. l. iiii §. hoc autẽ iudicium. cõ lũ. ii. de dam. infec. Tamen contraria opin. de iure erat verior & communis quam tenet Alex. cõsi. xxxi. nu. 6. (vbi dixi.) consilio clxxxv. nu. 7. li. vi. cõsi. liii. nume. 4. libr. vij. Guid. Pap. dec. Delph. xlix. & ipse Deci. infrà. eo. tit. l. quo tutela. in fi. Sed opi. Deci. hic cõfirmata fuit noua cõstitutione regia. 1539. §. cxxxiii. C.M.

c Lugduni cõsil. ccxxvi. idẽ consil. ccxlvii. cõsil. ccccxxxii. C.M.

a Tamen. Fa. Alexan. consil. clij.nu.3.consi. ccxxviij. nu.4. lib.vj. Sic non valet quando confertur in tẽpus quo constituens non possidebit, puta post mortem. Alex.consil. lxxxj. colũ. iij.libr.ij. Ber trã.cõsi. cccxv. quoniam Andreas.lib. ii.licet contra facit Matth. Afflict. deci. Neapol.lii.colũ.iii. C.M.

b Habile.Corneus consi.clxxiii.col. penul. lib.ii.Dec.consil.ccccl x.in fi. licet Soci. l.fi. nume.6.ff.si ex noxali cau.aga. C.M.

bio.Tamen a si ante euentum conditionis res pro qua fuit factum constitutum alteri vendita sit,& donata,& tradita,illi ius quæsitum videtur quod tolli nõ potest,licet prima conditio cõstituti primi emptoris vel donatarij purificata sit:quia illa conditio non trahitur retro in præiudicium secundi emptoris vel donatarij:quia extremum à quo,nõ est habile:iuxta not.per Bar.in l.si is qui pro emptore.col.iiij.ver.idem si æstimabile extremum à quo.ff.de vsu.alleg.l.bonorum.ff.rem rat.habe.vbi si ille actus qui ratificatur nõ potest secundum veritatẽ fieri tempore ratificationis,illa ratificatio nõ trahitur retro: quia extremum à quo,nõ est habile b.Et idem probatur in l.necessario.§.quòd si pendẽte.ff.de peri.& commo.rei vend.vbi si conditio venditionis extitit re perempta.conditio non retrotrahitur:quia extremum à quo,nõ est habile.& ita in proposito videtur: quia tempore purificatæ conditionis illa clausula constituti non potuisset possessionem transferre:quia nõ erat apud venditorem.& hoc idem notat Barto.in l.quoties.in fi.ff.de noua.& Alex.in consi.xxv.viso testamento.col.ij.lib iij.& quia ad hoc vt ratihabitio vel conditio trahatur retro,requiritur quòd res sit in eodẽ statu:vt no.tradit Bar.in l.si vxor.§.si quis vxorem.versi.vel aliter.ff.de adult.& Alexan.in d.l.quod meo.in prin.col.ij.& in consil.lxxviij.viso.col.penul.lib. v.& Corn.in consi cx.in iudicio diuisorio.col.penul.lib. ij.& ad idem facit quod no.Bar.in l.res aliena.in princi. ff.de pign.actio.vbi concludit,† quòd ratificatio domini 24
facta de obligatione rei suæ per alium facta eius nomine non præiudicat illi cui dominus ante ratificationem rem vendidit vel obligauit.& facit quod not.Abb.post Anto.de But.in d.c.cùm venissent.col.ij.de restit.spol.& quod not.Pau.de Cast.in consil.cxcvij.cum simil.in præsenti limitatione.ff.alleg.Et ita aliàs consului in ciuitate Auinionensi pro magnifico barono Dales.

¶ Vltimo,cõclusio supradicta limitatur procedere stante primo cõtractu venditionis valido:secus si nullus fuisset:quia cõstitutum in contractu nullo nihil operatur.vt not.Bal.in l.ex testamento.C.de fideicõmis.dicens,quòd si nõ valet principale,cõsequenter non valet precarium eius accessorium.Et idem not.Bald.in c.ij.de feu.dato in vic.legis commis.& sequitur Alexan.in l.j.§.si vir.& l. quod meo.in princi.ff.de acquiren.posses.& latius idem Alexan.

Alexan.in consil.lxxxj.lecto & discusso.col.iiij.lib.iij. Et hoc bene procedit in ista possessione quæ à iure per cõstitutum transfertur:quia pariter potest à iure annullari:secus est in possessione reali,quæ in facto consistit, quia illa transfertur:licet contractus principalis sit nullus.l.j.§.si vir.ff.de acquir.posses.vbi Paul.de Cast.ita dicit & declarat. Et hæc satis sint de constituto.

25 ¶ † Tertio,noto ibi dolum,& culpam,quòd in pluribus contractibus hic enumeratis venit non solum dolus,sed etiam culpa. Et de leui intelligitur:quia sub nomine culpæ,quando profertur à lege,de leui intelligitur[a]:vt not. Bal.in authen.quod locũ.in ij.quæstio.ff de collat.alleg. l.si cum venderet.§.fin.ff.de pignor.actio.& not.per glos. l.in venditione.§.de tempore.in verbo,ex culpa.& Bart. ibi in vltimo notabili.ff. de bonis autorit iudic.póss.& facit glo.in §.præterea.in versi.culpæ.instit.quibus modis re contrahitur oblig.& in l.si filiusfamiliâs.§.marito.in ver.culpa.ff.soluto matri.& not.Bal.in l.acceptam. in vj.C.de vsu. Et hoc intelligitur nisi secundum subiectam materiam esset aliud dicendum , quia tunc culpa intelligitur secundum subiectam materiam:vt not.Bal. in l.quæ fortuitis.colum.iij.versic.sed dubitatur.C.de pigno actio.cum simil.vt per Alexan.in l.si mora.colum. v.ff.soluto matrimo.

a Intelligitur. Decl.l.in actionibus. colũ.vii. ff.de in lit.iuran.Iasl.l.si mora.colũ.ii. solu. matri. Alexan. consi.lxxiiii. nume.i.li.vi.c.M.

26 ¶ † Hoc tamen non haberet locum in testibus : quia si deponunt de culpa in contractu gratia vtriusque celebrato,non intelligitur de culpa leui secundũ subiectam materiam : quia probatio non concludit,cum possit intelligi de leuissima culpa : vt not.Corn.Perusi.in consil. cxviij.videtur prima facie.colum.iij.lib.j. Et hoc ex eo videtur,quia probatio debet de necessitate concludere.c. in præsentia.de probatio.l.non hoc ff.vnde leg. Et ideo in testibus indefinita non æquipollet vniuersali : vt notat Abb post Innoc.in c.auditis.de præscrip. Alexã.in consil. cx.visis acutissimis.lib.j.

27 ¶ † Et discurrendo breuiter quomodo veniat culpa in contractibus[b] hic enumeratis. Primo in mandato. Conclusio sit quòd regulariter in mandato mãdatarius[c] teneatur de dolo,lata,& leui culpa.tex.hic declarando vt dixi.facit tex.in l.si procuratorem.§.fi.ff.mand.in l.in re mandata.in fi.C.manda. Et ista conclusio videtur procedere in mandato quod mediocrem diligentiam videtur requirere:

b In cõtractibus. vide Iasl.l. domus.ii.colũ. de lega.i.

c Mandatarius. Quando mãdatarius teneatur de leuissima culpa: & quæ dicatur leuissima : & quando de dolo vel lata culpa , vide Paul. de Cast.in l.in rebus.ff. cõmodati. Bart in l. eum qui. §. si culpa.ff.de furtis.

a Lites. Lancelo. Deci. l. cũ res legata. §. ita que si Stichus. col. fi. de lega. iii. ratio propter pentiam assertam ex eo quòd idoneũ se profitetur ad id quod summam diligentiam requirit. dixi in trac. de eo quod interest. nume. 142. cum seq. C.M.

requirere: vt emere aliquid, vel negotia gerere. Secus est in mandato in quo maxima diligentia requiritur, vt in mandato ad lites [a]: quia tunc procurator de culpa etiam leuißima tenetur. l. a procuratore. C. mand. & not. Dy. in reg. contractus. cum simi. vt tractat Alex. in consi. xlj. viso puncto. colũ. ij. lib. iij. Et ex hoc ibi infert, quòd capitaneus galearum de leuißima culpa teneatur, quia tale negotium videtur exactißimam industriam requirere. Si verò in mandato continetur illud quod modicã aut nullam requirit industriam, vt in mandato facto fideiussori quòd soluat vel alicui portet literas: tunc solum mandatarius de dolo & lata culpa tenetur. l. si fideiussor. in prin. & §. j. s. mandati. Et ita adaptando iura s. alleg. cõcludit Barto. in l. quòd Nerua. col. penul. ver. ix. qu. ero. s. mand. & in l. eum qui. §. fi. s. de fur. & sequitur Bal. in l. quæ fortuitis. in pen. col. versi. iuxta hoc reuoco in dubium. C. de pigno. act. Pau. de Cast. in l. in rebus. in princip. s. commoda. & Ange. Aret. in §. mandatum. in fin. instit. mand. glo. tamen in l. in re mandata. C. manda. in verbo, exactio. aliter distinguit, considerando cuius gratia factum sit mandatum. Sed glo. institu. mand. in §. mandatum. in versi. iusta causa. non approbat dictam opinio. dicens, quòd contractus mandati multum distat ab aliis contractibus. Et hoc patet ex eo quod suprà dictum est de procuratore ad iudicia qui etiam de leuißima culpa tenetur, & tamen mandatum factum videtur gratia mandantis. Et supradicta habent locum in actione mandati directa: secus in contraria in qua venit leuißima culpa. l. si seruus cõmunis. §. quod verò. in prin. & ibi Barto. s. de furtis. Et hoc limitatur & declaratur vt per Bald. in l. quæ fortuitis. colum. penul. C. de pigno. actio.

¶ † Secundo dicitur hic de commodato: nam cõmodatum differt à precario: quia præcarium conceditur ad voluntatem concedentis. l. j. s. de precario. c. fin. de precar. & s. dictum fuit. Sed commodatum fit ad certum vsum: & debet esse gratuitum. l. si rem tibi inspiciendam. s. de præscriptis verb. item debet fieri cum certo tempore expresso vel tacito: secus si concesßio facta sit ad certum vsum indeterminatum, quia esset precarium: vt not. Bart. in l. j. in princi. s. de preca. & in l. in commodato §. sicut. s. commodati. per l. Lucius. ff. de donat. & idem not. Bal. in l. Aquilius in j. oppo. s. de donat. & idem not. Bald. in l. ij. C. commod. & Ange. Are. sequitur in §. sequens. col. iij. instit. de actionib. 28

¶ Et commodatum non potest reuocari nisi vsu finito, d. l. in commodato. §. sicut. in c. j. in fi. eo. tit. de commod. sufficit tamen quòd tantum temporis elapsum sit quòd potuerit cõmodatarius perficere vsum ad quem res fuit cõmodata. Et si non sit vsus etiam propter aliquod impedimentum,

pedimentum, reuocatio non impeditur: vt not. Bart. post glo. in d. l. in commodato. §. sicut. Et in commodato quia gratia cõmodatarij communiter fieri solet. ideo de leuissima culpa regulariter cõmodatarius tenetur. §. item is cui. instit. quibus mod. re contrahi. oblig. & l. j. §. is quoque. ff. de actio. & oblig. l. in rebus. in princi. l. si vt certo. §. nunc videndum. ff. commo. c. j. in prin. de commo. Secus si gratia vtriusq; dantis & recipientis factum sit commodatum: quia tũc solum de leui culpa obligatur. l. in rebus. §. hoc ita. s̃. commod. l. si cum venderet. §. fin. & ibi glo. s̃. de pigno. acti. si verò tantum gratia commodantis factum sit commodatum: commodatarius solum de dolo & lata culpa tenetur. d. l. si vt certo. §. interdum. s̃. commodati. & glo. ibi ita distinguit, & latius tradit Bar. in d. l. quod Nerua. col. fin. in versi. xij. quæro. & Bal. in l. quæ fortuitis. col. penul. C. de pigno. actio. Abb. in d. c. j. col. ij. Et ex prædi-

29 ctis infert Barto. in d. l. quod Nerua. in loco præalleg. † non esse differentiam inter commodatum & depositũ, data paritate terminorum: sed differentia quàm facit tex. & in d. l. si vt certo, §. nunc vidẽdum. videtur procedere, considerato eo quod plerunque contingit: quia commodatum gratia commodatarij, & depositum communiter gratia deponentis fieri solet. Et propter hoc in dubio præsumitur quòd rogatu commodatarij sit factum cõmodatum: vt not. Bart. in d. l. si vt certo. §. interdum. & sequitur Angel. Aret. in d. §. item is cui. institu. quib. mod. re contrahi. oblig. vbi dicit, quòd cautus sit ille qui agit contra commodatarium, vt dicat quòd ipse commodatarius rogauit & petijt. Ista tamen cautela non videtur necessaria ex eo quod dictum est, quòd rogatu commodatarij præsumitur factum commodatum. Et ad iudicandum cuius gratia contractus sit celebratus, debemus inspicere principale propositum: vt not. Bart. in l. rogasti. s̃. si cer. peta.

30 ¶ † Et ex supradictis infertur, quòd si commodatarius vtatur re commodata ad vsum pro quo fuit commodata, & res deteriorata sit, nõ tenetur. l. fin. ff. commoda. Et si res commodata remittatur per nuntium idoneum communi opi. & à casu perdita sit, non tenetur commodatarius. l. argentum. s̃. commodat. Qui tex. limitatur, & declaratur, vt dixi in capit. significante. de appellatio. & tradunt Moder. in l. j. ff. de eo per quem factum est.

31 ¶ Tertio dicitur hic de venditore † qui etiã ipse de dolo & culpa tenetur: vt hic dicitur. Et de culpa leui intelligitur, cum gratia vtriusq; contractus celebretur: vt concludit glo. per illũ tex. in §. cum autem. insti. de contrahen. emp. in versi. neque culpa. & in l. custodiam. ff. de peric. & commodo rei vend. & tex. in d. l. si vt certo. §. nunc videndũ. ver. sed vbi. Nam licet in re vendita periculũ pertineat ad emptorẽ. d. §. cũ autem. & in l. j. C. de peri. & cõmod. rei vend. debet tamen venditor custodiam in re vendita præstare qualẽ bonus paterfamiliàs in rebus suis adhi-

beret.l.quod sæpe.§.si res vendita.s.de contrahen.empt.

¶ † Quarto, idem est id contractu pignoris : vt hic dicitur. Gratia enim vtriusque contractus pignoris celebratur: & ideo de dolo, lata, & leui culpa creditor tenetur.§. creditor quoque.instit.quib.mod.re contrahi.oblig.& dicta l.si vt certo.§.nunc videndum.versic.sed vbi.& l.sicut.ibi glo.Bal.C.de pigno.& l si cùm venderet.§.fin.& ibi gloss.ff.de pignorat.actio. Et ista conclusio procedit in pignore conuentionali prout textus hic dicit, & iura supra allegata loquuntur. Secus est in pignore prætorio vel iudiciali in quo creditor [a] solum de lata culpa tenetur.l.prætor ait.§.est præterea.s.de bonis author.iud. pos vbi tex.expresse istam differentiam facit. Et no.Bar. in l.j.ff.de pig.act. 32 a

¶ † Quinto, dicitur hic de contractu locationis & conductionis, in quo vterque ad inuicem tenetur de dolo, lata, & leui culpa, vt hic, quia gratia vtriusque celebratur. d.l.si vt certo.§.nunc videndum.versic.sed vbi. Ad idem text.in l.in iudicio.C.loca.vbi gloss.& §.qui pro vsu.vbi glo.instit.loca. 33

¶ Hoc fallit in rebus quæ leuiter franguntur, in quibus venit etiam culpa leuissima.l.si merces.§.qui columnam vbi glo.s.loca.& no.per glo.in d.§.qui pro vsu.

¶ Et ex prædictis infertur ad quæstionem, quam ponit Bald.in consi.ccxix.incipien. Vannutius.lib.j.quòd † pro equo quem quis accepit ad vecturam, si in itinere infirmatus sit, & conductor apud hospitem dimisit, & mortuus sit, non tenetur: quia de vitio naturali, nec de casu fortuito, nec etiam de leuissima culpa conductor tenetur, per supradicta. 34

¶ Et similiter infertur ad gloss.in authen.de non alienan.§.scire autem.versic.fecit quæ dicit, † quòd emphyteuta qui rem deteriorem facit, tenetur quando talis deterioratio proueniat ex lata, vel leui culpa: quia contractus gratia vtriusque celebratur. Et not.Bald.in authen. qui rem.de sacrosanc.eccle.C.in j.col.versi.tertio requiritur & tradit Alexan.in consi.cxviij.in casu de quo quæritur.colum.pen.lib.v. 35

¶ Similiter infertur ad quæstionē quam ponit Corneus Perus.in consil.ccxviij.pro dicto victurali.lib.iiij.ibi, de victurali qui perdidit sacculum in quo erat argentum.

¶ Sexto dicitur hic de dotis datione. Nam etiam contractus

[a] Creditor. Caue vt intelligas secūdum hæc iura, videlicet in creditore misso nō ad ministrādū, sed inquietandū. Secus si creditori ipsi vel cuiuis committatur administratio vel custodia totalis rei, quia tunc etiam de leui culpa tenetur, vt nouè declaraui in consue. Paris.c.vi.glos. vii. quæstio. ii. C.M.

36 ctus dotis gratia vtriusque celebratur: † ideo maritus de
A dolo, lata, & leui culpa tenetur, [a] vt hic. & in d. l. si vt certo. §. nunc videndum. versi. sed vbi. & not. per gloss. in l. si constante. §. si maritus. in verbo culpanda. in fine. & in l. si mora. in ver. culpa. supra sol. matrim. Illo tamen casu tenetur de leuissima culpa: videlicet quãdo in rebus suis esset diligentissimus. vt per gloss. notab. in l. in rebus. C. de iure dot. in glos. j. in fi. & Alexan. in l. etiam. §. licet. in prin. ff. solut. matrimo. & ibi post Nicolaum de Neapoli dicit hoc modo posse limitari omnia iura dicẽtia quem teneri de dolo, lata, & leui culpa. Et ibi infert ad quęstionem de boue, quam ponit Bal. in l. pignus. sed voluit allegare l. quæ fortuitis. col. iiij. versicu. sed iuxta prædicta quæritur. C. de pigno. actio. Eodem modo si esset leuissima culpa in faciẽdo, maritus tenetur: quia cum de leui teneatur, vt supra dictũ est, leuissima culpa in faciendo [b] æquiparatur leui in faciendo: vt per Bart. in l. quòd Nerua. in vj. quæst. princ. versic. item quæro vtrum. supra depositi. Et ad hoc est gl. not. in l. si mora. & Alexan. ibi. ff. solu. matrimo.

37 ¶ Septimo etiam in tutela † obligatur tutor de dolo, lata, & leui culpa, vt hic: & est tex. in l. quicquid. C. arbitr. tute. & in l. tutori. C. de negot. gest. in l. iiij. §. tutores. vbi glos. in versic. inconsideranter. supra de suspec. tut. vt no. Bartol. in l. quod Nerua. colum. penul. in x. quæstione. Et ibi excipit duos casus in quibus tantum de lata culpa tenetur. & tradit Bald. in l. quæ fortuitis colum. penulti. C. de pigno. actio. Ange. Aret. in §. actionum. colum. xxiiij. instit. de actio. & vide tex. in l. ij. C. arbi. tut. in l. si tutor. supra de admini. tuto. & Fulgo. in consilio xxv. spectabilis miles. in fine. Et faciunt quæ dixi in consilio clxxviij. & in consilio cxcij. & in consilio cx. colum. final. Et licet tutor de leui culpa teneatur: hæredes tamen tutorum solum de lata culpa conueniri possunt. l. j. & per totum. C. de hæred. tuto.

C 38 ¶ Successiuè octauo dicitur de actione [c] negotiorum gestorum, † in qua etiam regulariter venit dolus, lata, & leuis culpa. l. tutori. C. de negotiis gestis. Et per illum textum hanc regulam facit glos. in. lege tertia. §. interdum. supra de negotiis gestis. & §. sunt autem. instit. de obliga. quæ ex quasi contrac. Et licet iste qui alterius negotia gerit videatur se ingerere, tamen regulariter de leuis

a Tenet. Adde Bal. in l. quæ fortuitis. fi. co. Doc. l. si mora. solut. matrim.

b Faciẽdo Ancha. Phili. Frãc. c. inquisitionis. in fi. de hered. Cur. iunior. l. vnica. col. viii. num. 23. C. de sent. quæ pro eo quod inter. las. Deci. auth. quirẽ. C. de sac. san. eccl. Dec. l. si colũ. iii. C. de pact. l. actione in fi. C. de trãsa cõs. cxcii. C. M.

c Actio. Vide Bal. in d. l. quæ fortuitis. pen. colum.

leuissima culpa non tenetur: vt facilius homines inducantur ad gerendum negotia absentium quæ perirent: vt not. Bart. in d. l. quòd Nerua. col. fina. in ix. col.

¶ Et considerandum est, quòd ista actio negotiorum gestorum numeratur inter contractus, qui gratia vtriusque celebrantur. quod ex eo fieri videtur, quia cum sponte quis veniat ad negotia alterius, illa oblatio facit quod etiam eius gratia contractus videtur celebrari. arg. l. j. §. sæpe. s. depositi. Merito ergo tenetur de leui culpa: quia in contractibus bonæ fidei qui gratia vtriusque celebrantur: quis tantum de leui tenetur. l. si seruus. §. cum quid. de legat. j. limitatur tamen ista conclusio, vt per glo. in d. l. iij. §. interdum. de neg. gest. & Bart ibi sequitur. & in d. l. quòd Nerua. col. fin. Et Ang. Aret. in §. actionum. col. xviij. versi. quæro de quo tenetur. gestor. instit. de actionibus.

¶ Nono dicitur hic de societate[a]. †Nam in tali contractu etiam dolus & culpa præstatur, vt hic dicitur: & de leui culpa intelligitur, quia gratia vtriusque celebratur. l. si vt certo. §. nunc videndum. versi. sed vbi. & ad idem text. in §. fin. institut. pro socio. & in l. socius socio. & in l. cum duobus. §. j. suprà pro socio. & tradit Alexand. in consilio xlvij. circa primum. col. v. libro. j. Et prædicta conclusio procedit, nisi socius in suis rebus negligens esset: quia sufficit illam adhibere diligentiam quam in rebus propriis præstare solet: vt dicitur in d. l. socius socio. & d. §. finali. institut. pro socio. Et notat Alexand. in consil. cij. super primo colum. v. lib. ij. Et hoc declaratur vt per gloss. in dicta l. cum duobus. §. j. in versic. venit. quam pro notabili sequitur Angel. Aretin. in §. fin. institut. pro socio. A 39

¶ Et ex prædictis infertur, quòd cum socius teneatur de leui culpa, tenetur de furto. l. cum duobus. §. damna. ff. pro socio. not. Bal. in l. si creditor. C. de pigno. actio. & Corneus Perus. in consi. cccyiij. pro dicto victurali. col. iij. lib. iij.

¶ †Decimo & vltimo dicitur hic de rerum communione, in qua etiam dolus lata & leuis culpa consideratur, vt hic, & in l. hæres. §. non tantum. in l. & puto. §. sed & si. suprà famil. erciscun. Et tamen notandum quòd leuis culpa in rebus communibus aliter consideratur, quàm in rebus alienis: quia in alienis diligentia requiritur quam diligens paterfamiliàs præstare solet. l. si cum vendere. §. si. cum l. sequenti. s. de pigno. actione. & l. si procurator. ff. ad l. Aquil. sed in rebus cõmunibus sufficit talem præstare diligentiam qualem in suis rebus adhibere solet. d. l. hæredes. §. non tantum. & ita declarat Barto. in l. quòd Nerua. col. ix. versic. ad primum. & ver. ad secundum. Et idem in l. j. ff. de sol. col. ij. vbi etiam limitat quod dictum est de rebus alienis, nisi committatur res arbitrio recipientis: quia tunc illa verba importat vt faciat 40

a Societate. Adde Baldum in d. l. quæ fortuitis. si. col.

ciat illud quod in rebus suis faceret, per illum text. ibi cum gl. & no. Bal. in l. j. in ij. opp. C. de his quæ pœnæ no. cum simil. vt tradit Alex. in consi. cij. super j. col. iij. lib. ij.

41 ¶ † Quarto principaliter noto, valere conuentionem contra naturam contractus, vt quis in plus vel minus teneatur, quàm de iure obligatus sit: quia contractus ex conuentione legem accipiunt; vt hic dicitur, & in regula contractus. eod. tit. in vj. l. j. §. si conuenerit. & §. sæpe. ff. depos. in l. pacisci. ff. de pact.

¶ Et ista conclusio procedit quando natura contractus solùm alteratur: secus si mutetur illud, quod esset de substantia contractus, quia tunc conuentio non valet. l. cum precario. ff. de prec. facit tex. in l. ij. ff. de vsuf. earum rerum quæ vsu consu. & l. per seruum. §. deniq; C. de vsu. & hab. & in l. pacta conuenta. ff. de cōtrahen. emp. in l. cum man sueta. eod. tit. Et hoc intelligitur, nisi conuentio posset in aliam dispositionem transire: quia tunc illa cōuentio quę non valet prout agi videbatur, in aliam dispositionem transfertur, quando verba conueniunt & hoc patiuntur. l. vbi ita donatur. ff. de don. causa mort. vbi Bart. declarat.

42 ¶ † Quinto noto quòd dolus per pactum remitti non potest. idem dicitur in l. j. §. si conueniatur. versi. illud. ff. depositi. in l. si vnus. §. illud. ff. de pactis. l. in commodato. in prin. ff. commod. & rationem tex. hic adducit: quia hoc bonæ fidei iudicio contrarium est: ista tamen ratio non videtur generalis: quia idem videtur in contractu stricti iuris. l. si quis cùm aliter. de verb. obli. l. dolo. C. de inut. stipul. Et ideo illa ratio esse videtur, ne detur occasio delinquen A di[a]. l. conuenire. ff. de pact. dotal. Et ista ratione, quia dolus remitti non potest, in generali remissione vel libera- B tione facta alicui, non venit dolus[b]. l. non solùm. la ij. §. fi. l. Aurelio. §. Caius. ff. de lib. leg. & l. si seruus vetitus. de leg. j. quidam decedens. in prin. ff. de admi. tut. vbi Bart. cum simil. vt tradit Alex. in consi. lxij. seuerissimus. lib. iiij. & in consil. clxiiij. præsupposito primo. lib v. & idem Ang. in cons. cxliiij. reuocatur in dubium. & in consi. clxxiiij. filius Iugonis, & Bal. in consil. 50. in causa præsenti. in prin. lib. j. secundùm formam nouam. vbi inquit quòd in nulla latitudine potestatis dolus includitur. l. creditor. §. Lucius. ff. mand. Et idem no. Fulg. in consi. ciij. nobilis vir. Et de hoc latè dixi in consi. clxxviij. vbi hoc limitatur & declaratur, & consil. cxcij. vbi videndum est.

a Delinquēdi. Vide Bal. in l. sic cùm antea. C. de arbit. & in l. fi. de contrahend. empt. H.C.

b Dolus. Vide gloss. & doct. l. trāsactio. C. de transact. & in l. si vnus. §. illud. de pact. Bal. in l. aduersus. C. de excep. Bart. in l. Pompo. in ix. col. de neg. gest. H.C.

Et

¶ † Et licet dolus remitti non possit, lata culpa tamen 43
remitti potest: vt no. in d. regula, contractus. eo. tit. in vj.
facit text. in l. si vt certo. §. interdum. ff. commod. Et not.
Alexand. in l. si mora. col. j. ʃ. solut. matr. Et idem Fulg. di-
cit in consi. xxv. spectabilis miles. col. penult. alleg. istum
text. qui de dolo loquitur.

¶ Posset tamen responderi, quòd idem sit in lata culpa
quæ dolo[a] æquiparatur, adeò quòd si dicatur de dolo tan A
tum, lata culpa non excluditur. l. j. §. j. ff. si mens. fal. mo.
dix. nisi dicamus quòd remissio doli est contra bonam fi-
dem. vt dicitur in l. j. §. si conueniatur. ff. depositi. Et ista
ratio non videtur habere locum in lata culpa quæ simpli
citate & quadam fatuitate procedit: vt not. Bart. in l. quòd
Nerua. in diffinitione latæ culpæ. Et per glo. §. pen. instit.
quib. mod. re contrahi. obliga. Et ad hoc facit: quia lata cul
pa videtur dolus præsumptus. l. quòd Nerua. ʃ. depositi.
qui quidem dolus præsumptus remitti[b] potest: vt tenet B
Ant. de Butr. in c. fraternitatis. col. ij. ver. fallit quarto. de
testi. Et Feli. ibi sequitur. col. iij. Contrarium tamen vo-
luit Pau. de Cast. in d. l. si vnus. §. illud. ʃ. de pactis. per tex.
in l. quòd Nerua. † Et ad hoc facit, quia licet minor resti- 44
tuatur aduersus dolum præsumptum, vt per glossam in
l. vbi exigitur. ff. de edendo. hoc non habet locum in dolo
præsumpto de futuro. vt no. Bar. in d. l. vbi per l. auxilium.
in prin. ʃ. de minor. vbi Bart. & idem Bart. in l. j. §. nuntio.
de ope. no. nun. cum si. vt tradit ibi Alex. Concordari pos-
sunt, si dicamus quòd dolus præsumptus de futuro remit
ti possit, quando in non faciendo consistit, vt in tutore
qui non fecit inuentarium: vt dixi in consil. clxxviij. ʃ. al-
leg.[c] Et ista opin. Ant. de Butr. intelligitur: si verò dolus C
præsumptus in faciendo consistat, remitti non possit. Et
tali casu dictum Paul. de Cast. procedat per rationes quæ
habentur in consi. præalleg.

a Dolo. Vide istam regulam per Soci. in suo tract. fallen. in reg. cxv. H. C.

b Remitti. Tacitè non expressè. Bal. l. j. in fi. C. de vsufr. Alciat. l. actione. ver. specialiter. C. de transact. adde Hippol. Marf. sing. cclxxxix. C. M.

c All. & consi. ccccxviij. col. fi.

¶ Item quod dicitur hic de dolo, intelligitur de dolo fu-
turo: secus est in dolo præterito, qui remitti potest[d]. vt D
per glo. & doct. in d. l. si vnus. § illud. ʃ. de pact. Et no. Bar.
in l. quidam decedens. in prin. ʃ. de admit. tut.

d Potest. vide Bald. in l. cùm necessitatē. C. de fideicom.

¶ Vltimo, conclusio supra facta procedit si dolus expres-
sè remittatur, prout iura ʃ. all. loquuntur. † Tacitè vero e- 45
tiam dolus de futuro remitti potest, secũdùm gl. in d. l. si
vnus. §. illud. per illum tex. in ver. quamuis. Et idẽ gl. in l.
iurisgentium. §. sed & si quis paciscatur. ʃ. de pactis. Paul.
de Cast

de Cast.& Mod.in d.§.illud.reprobant istum intellectum.Et dicitur, quod nec etiam tacitè remitti potest:quia text.dicit, nulla pactione, & sic expressa nec tacita.Et quia subest eadē ratio,ne detur materia delinquendi,ad §.quamuis.respondetur,quòd in dolo de præterito intelligitur.

¶ Sed certè opin.glo.videtur apertè probari in d.§.illud quamuis.vbi text.aduersatiuè loquitur ad illud quod supra proximè dixit de dolo. vnde in eodem casu intelligitur, & sic in dolo de futuro vt bene aduersetur.Et non est nouum,quòd aliquid permittatur tacitè fieri quod expressè prohibeatur,vt patet in iuramento calumniæ quod tacitè remitti potest, quamuis expresse non possit.c.j.de iura.cal.in vj.l.iij.§.sed quia veremur.C.de iura.cal.

¶ Non obst.text.qui dicit, nulla pactio, quia de pacto expresso intelligitur: quia tacitum pactum non est pactum propriè: vt not.Host.de pact.in princ.in diffinitione.& dixi in rubr.C.de pact.

46 ¶ Vltimo noto regulam,† quod debitor speciei ex natura contractus de casu fortuito non tenetur.ad idem tex.in l.in rebus.in prin.ff.commod.in l.quæ fortuitis.C.de pig.act.in l.j.C.deposi.in l.ij.§.si eo tempore.ff.de admi.rer.ad ciui.perti.& l.si res pupillaris.ff.de admin. tut. vbi glos.limitauit hoc tripliciter,Et pro illa glo.est text.in c.ij.de depo.

¶ Primo,enim limitatur, nisi debitor sit in mora:quia tunc periculum casus fortuiti ad eum pertinet.l.quod te.ff.si cert.pet.l.si ex legati causa.de verb.oblig.cum simil. Et hoc etiam habet locum in mora irregulari.l.merito.la j.§.certissimè.ff.de vi & vi arm.& not.Bald.in consi. lxxxiij.sunt quidam.lib.j.

47 ¶ †Secundo fallit,quando culpa præcedit casum:quia tunc etiam debitor de casu tenetur.§.item is cui.in fi.inst.quib.mod.re contrah.oblig. ibi,si modò non ipsius culpa is casus interuenit. Et text.in l.in rebus.ff. commod.cum simi.vt tradit Roma.in consi.ix.quòd pars condemnata. Et hoc procedit quando culpa est ordinata ad casum: vt in iurib.prælegat.secus si culpa non fuit ordinata ad casum:quia tunc de casu is non tenetur,licet in culpa fuerit.l.si is qui.ff.de act.& oblig.l.fin.§.si ea conditione.ff.ad legem Rhod.de iact.& l.si alius.§.etiam autem.ff.quod vi aut clam.& not.Bar.l.si vt certo.§.interdum.vbi latius hoc declarat, supra commod.

48 ¶ †Tertio fallit,quando quis pro casu fortuito se obligauit.l.j.C.depo. l.negotium.C.de neg.gest.& in c.ij.de depo.& no.Bar.in l.sed & si quis. §.quæsitum.col.fin.ff.si quis caut.vbi post gloss.ibi tenet,quòd sufficit si quis dicat in se suscipere periculum casus fortuiti,& tenetur de omni casu.l.quæ fortuitis.C.de pig.act.& l.si quis fundum. in prin.ff.loca.& d.c.ij.de deposi.vbi Abb.

¶ Et idē Bar.per illū tex.in l.Titius.in prin.ff.de lib.& posth.cum simi. vt tradit ibi Alex.qui dicit illam esse cōmunem opi. ista tamē altiorē

postularent indaginem:ideo videndum est in d.l.sed si quis §. quæsitű. quia id singulis insistere longum esset. Et ex his lex ista expedita sit.

In l. Quatenus. Argumenta.

1 Interesse quotuplex, & quale vnumquodque.
2 Interesse alicuius quantum sit, non in iure, sed in facto consistit.
3 Statuta & consuetudines loci particularis, facti sunt, & in facto consistunt.
4 Interesse non iniustè tunc petitur, cum factum fieri denegatur.
5 Interesse qualiter probari possit.
6 Testis interesse probando adhibitus, rationem dicti adducere debet, etiam non rogatus.
7 Testis dicens quem quid in sui defensionem fecisse, non tenetur dicti sui rationem allegare.
8 Testis quando dicatur affectione moueri, & quando non.
9 Probatio concludens esse debet.

REGVLA XXIIII.

QVATENVS *cuiusque intersit, in facto, non in iure consistit.*

¶QVATENVS, id est quantű l.si vnus.§.pacta.l.si quis crediderit. ſ.de pact.& in l.grege.§.pignori.ſ.de pig.& c.placet.ſ.de cõuer. cõiug. ¶†Et cum interesse secundum communem opi.sit triplex, Commune, 1 singulare, & cõuentű, vt per gl.in l.j.ſ.de act.emp.in ver.interest.& l.libertas.ſ.eo.in fi.& l.j.in gl.j.C.de sen.quæ pro eo quod interest profer. dictum huius regulę in qualibet specie videtur procedere. Nã si agatur de interesse singulari quod cõsideratur ex eo quòd fundus sit vicinus.l. si cui.in fi.de leg.ij.vel ex eo ꝙ res fuerit maiorű suorű.l.si in emptione.ff.de mino.in facto hoc consistit, vt hîc dicitur. Eodẽ modo si agatur de interesse cõmuni, quod est cõmuniter æstimatum, ita quòd vnicuiq; tantű valet.l.pretia rerű.ſ.ad leg.Falc l.si seruű.ſ.ad l.Aquil.hoc etiam in facto consistit:similiter si agatur de interesse conuento, quia pendet à conuentione & contractu.l.fi.ſ.de præt.stip.etiam illud dicitur in facto consistere, quia contractus facti sunt.l.consilio.in fi.ſ.de cura furio. ¶Sic ergo quantum sit alicuius interesse, in facto & non in iure consistit. Sic etiam quæstio facti est, si quęratur quousq; videatur permissum administrare peculium: vt dicitur in l.j.§.j.ſ.quæ res pigno. Et quæstio facti etiam dicitur in l.insulam, quæ res pig.oblig.pos. Et quæstio facti est potius, quàm iuris, quis prior natus sit l.idem Mæuius.in fi.ſ.de statu homi.l.Herennius.ſ.de verb.signific.

¶†Sic etiam statutű vel cõsuetudo loci particularis dicitur esse facti, & 2 in facto consistit, vt dicit tex.in c.j.de consti.in vj.& etiam quę pendent ab animo in facto consistűt.l.bonæfidei.ſ.de acqu.rer.dom. Et ista quæ in facto consistunt debent probari, quia nõ præsumũtur.l.in bello.§.facte.ſ.de capt.c.cű in iure.de off.deleg.l.j.C.de prob.l.asseueratio.C.de non nume.pec.Et hoc modo arguit Bal.in rub.C.de fid.instru.col.iij.&

Abb.in cõsi.xxxvij.circa primũ.col.j.lib.ij.& cõsi. lxxix. super eo lib.ij.cum si.vnde videndum est de duobus.Primo,qualiter interesse petatur.Secundo.qualiter probet.

4 ¶ † Circa primũ tutior modus, quod petatur factũ fieri. Et si factũ non fuerit,petat interesse successiuè:vt Bar. concludit in l.stipulationes nõ diuidũtur.col.pe.vers.tertius modus est.& glo.quæ hoc dicit in l. ij.§. item si in facto. in gl.j.de verb obli. Et no.Bal.in l.si pacto quo pœnã.in fi.ver.vltimo quæro.ff.de pac.vbi dicit aptissimè formari libellũ si dicatur,peto quod principaliter promisisti:& si non solues,peto pœnã.& idem Bal.in l.j.col.fi.C. de sen. quæ pro eo quod interest.& in consi.cxc.allegationes. in iiij.lib.& idẽ gl.in l.j.ff.de act.emp.in gl. magna.& Bar. ibi idẽ sequitur,versi.tertia practica est.Et idẽ tenet Cy. in l.si traditio.ver.secũdo quæritur.C.de act. emp.& Bal. ibi in prin.ver.itẽ potest.col j. & sequitur Pet. de Ferra. in eius practica Papiensi,in libello de actione reali. ver. pro florenis decem pro omni damno & interesse. col.iiij.

5 ¶ †Circa secundũ de probatione interesse,dicit Bar.in l.ij. circa fi.C.de rescin.ven. quod talis probatio interesse est difficilis:& in tali probatione interesse debet iudex habere

A æquitatẽ ante oculos,& etiã ex cõiecturis[a] probari põt:vt dicit Bal.in cõsi.clxx.ad euidẽtiã col.ij.lib.j.Et in proba

B tione interesse nõ defert iuramẽtũ [b] in defectũ probationis,secũdũ Bal.in l.j.in fi. de sen. quæ pro eo quod inter. Et primo de interesse cõmuni videndũ est quomodo probetur testibus. Secũdo de singulari. Tertio de conuento. ¶ Circa primũ, interesse cõmune referri videtur ad cõmunem rei æstimationẽ & ad cõmunem rei valorem:vt no.Bal.in d.l.j.col.ij.de sen. quæ pro eo quod interest. & facit tex.in l.pe.ex qui.cau.in pos.eatur.in l. si vendidero. §.j.ff.de furt in l.j.ff.de his qui à non domino manu.

6 ¶ † Et testis in probãdo interesse debet rationẽ dicti sui allegare etiã nõ interrogatus:vt no. Bar.in tract.de testi. col.i.ver.testis dixit aliquẽ esse dñm.in fi.vbi inquit, quod

C si testis dicat fundũ valere decẽ, nõ probat, nisi rationẽ [c] adducat,quãuis nõ sit interrogatus. Et no. Abb. post alios quos ibi refert in c.cum causa.col.ij. vers.sed dubitat. de testib.& idẽ Bald.in l.fi.C.de iur.do.impe.& l.j. col. viij versi.vij.quæro.de sen. quæ pro eo quod interest profer. Alex.post Pau.de Cast.in l.pretia rerũ.col.fi.ff. ad legem Falc. Et idem Alex.in l.j.in prin.ad fi. ff.de ope. no. nũn.

a Coniecturis. Bald l. si traditio.C.de actio. empti. dixi ad Alex.cõsi. lxxvii.nu 13. libr. vi.C.M.

b Iuramentũ. Idẽ Ias. s. cura re.col.fi.nu 59. instit. de act. sed cõtrarium verius, vt expressim Bal.cõsi.incipiẽ. proponitur, ad fin.quod est cõsil. cclxii.lib.i. secundum veterẽ,& consi.ccclxv.lib.ii.secundum nouã impressionem. & Pyrrhus hic columna v.C.M.

c Rationem. Ber.cõsi.cclvi. multa sunt col. fi.lib.iii. C. M.

K facit.

facit ꝙ no. Inno. in c. cū causam. de testi. Bar. in l. solā. C. de testa. cum si. Et ista cōclusio procedit in æstimatione domus vel fundi: quia talis æstimatio intellectu potius quàm sensu corporis colligitur. Secus in æstimatione frumenti & victualiū, & in similibus rebus in quibus nō est opus magno discursu: ideo dictū testis bene probat absq; alia ratione si nō fuit interrogatus: vt no. Bar. in d. tract. in loco s. alleg. & idem Bal. dicit in l. solā. col. fi. ver. quæro nunquid. C. de test. Et ad hoc facit quod no. Bal. in d. l. solam. col. fi. ver. solū hic quæritur. vbi tenet † ꝙ testis 7
qui deponit aliquem fecisse ad sui defensionē[a]: probat: A
licet rationē nōn adducat: quia modico discursu intellectus hoc percipi nō potest per coactionē loci, & tēporis. alleg. Bart. in cōsi. lvij. sed reperitur in consi. cviij. quidā Massolus. vbi Bar. hoc dicit, & sequitur Alex. in cōs. cxix. visis. col. fi. lib. j. Et ratio in testibus deponentibus de valore rei vt cōgruè fit & probet, debet ad cōmunem æstimationē referri; videlicet ꝙ cōmuni æstimatione tantū valet; & ꝙ tantum cōmuniter venderetur: vt no. Bar. per illum tex. in l. pretia rerū. s. ad leg. Fal. & in l. filiusfamilias. §. si quid alicui. de leg. j. & l. fi. C. de prædi. naui. li. xj. vnde non sufficit ꝙ testis dicat ꝙ ipse tantū daret: quia posset moueri aliqua particulari affectione. & ita tenet gl. in d. l. ij. in gl. mag. C. de rescin. ven. Et pari ratione non sufficit probare quantum res vēdita fuit: vt no. Bar. in l. cum emptor. §. fi. s. de dam. infe. cum si. vt tradit Alex. in cōs. xxviij. in causa & lite. col. ij. li. v. & Maria. in cōs. viij. visis. col. j. Ang. Aret. in §. si quis agēs. col. iiij. insti. de act.
¶ Non omitto tamen quòd contra gl. in d. l. ij. de rescin. vend. tenet Bal.[b] in d. l. ij. col. pe. vbi post Nico. de Marsi. B
dicit, † ꝙ si non apparet de speciali affectione, non præ- 8
sumitur quòd testis qui dicit quòd ipse tantū daret, moueatur particulari affectione, sed potius communi æstimatione: quia præsumitur quis facere illud quod fit cōmuniter. l. si pactum, de proba. Imo. & Alexā. in d. l. pretia rerum. sequuntur opin. glo. & Bar. quia probatio debet esse concludens. ca. in præsentia. de proba. & iura allega. per Bal. non loquuntur in materia probationis.
¶ Sed replicari potest, ꝙ imò etiam in materia probationis sufficit ꝙ præsumptiuè probatio cōcludat: vt per gl. in l. neq; natales. C. de proba. cum si. vt dixi in d. c. in præsentia. Et hoc in proposito dicunt ipse Imo. & Alexā. in l. j. §.

a Defensionē. Facit Hyppol. Marsi. sing. xix. Alex. cōs. lxxvi. cōs. cix li. i. vbi dixi. C. M.

a Bal. sequitur Pātha. de Cre. Rep. d. l. ii. col. lxxiii. C. M.

l.j.§.hæres percepto fundo.s.ad Trebel.vbi dicunt per illum tex.quòd res tantum valet quantum vendi potest:intelligitur scienti qualitatem rei. Et dicunt hoc non esse opus exprimere:quia sufficit quòd ita præsumatur. Et ista opin. Bal.esset sustentabilis,& verior videtur de iure:& pleriq; illam tenēt quos refert Alex.in d.l. pretia rerum. Et saltem videretur procedere quando in capitulo super quo testes deponunt, dicitur quòd res tantum valet communiter vel cōmuni æstimatione quia dictum testis videtur habere relationē ad capitulum,vt not. Bart. in l. Labeo.§.de supel.leg. Et hoc modo opin.concordari possunt. & in probatione interesse,aduertendum est: quia debet esse in potentia propinqua.& nō declarat Pau.de Cast.in l.non vtique. §. nunc de officio. ff. de eo quod cert.loco. Et de ista materia vlterius non insisto hic, quia latè videbimus in l.j.C.de sen.quæ pro eo.

In l. Plus cautionis: Argumenta.

1 Pignori incumbere satius est,quàm in personam agere.
2 Actio in rem vtilior est ea,quæ intentatur in personam.
3 Fideiussorem qui dare tenetur,dando pignora liberabitur.
4 Creditori inuito non soluitur aliud pro alio.
5 Satisdatio remitti potest ei, qui valde idoneus est,non autem pignoris datio.

REGVLA XXV.

PLVS *cautionis in rem est,quàm in personam.*

¶IBI,cautionis,id est securitatis & cautelæ : vt glo.hic dicit & facit text.in §.neque autem.in authen.de manda.prin.& in l.sancimus. C.de verb.sig. Sic ergo plus securitatis est in rem,quàm in personam. Et hoc
1 exemplificari potest in eo quod dici solet, † quòd melius est pignori incumbere,quàm in personā agere.§.furti.instit.de oblig.quæ ex deli. nascun.& l.itaq;.§.fi.s.de fur. Et hoc etiam patet in actionibus realibus quæ firmiores sunt: quia dantur contra quemlibet possidentem.§.j.institu.de actio.secus est in personalibus nam actio personalis:contra singularem successorem non dirigitur.l.j.§.si hæres percepto fundo. s.ad Trebel.l.fi.s.de cōtrahen.empt.l.cùm fundus.vbi Bal.s.de ser.rustico. præd.secus est in reali actione l.si fundus.§.in venditione. ff. de pigno. facit text.in l.pignoris.eo.tit.
2 ¶†Et quòd vtilior sit actio in rem,quàm in personam,probatur in d.l. si fundus.in d.§.in vēditione.in fi. Et plenius prouidet dispositio realis, quàm personalis.l.si necessarias.§.de vēdendo.s.de pig.act.& l.iurisgētium.§.pactorum.s.de pact.& not.in l.si pactum.s.de proba. Et personis data immunitas,cum personis extinguitur,& rebus, nunquā extinguitur.l.iiij.§.fi.l.forma.§. quanquam.s.de censi. Et ex supradictis dicūt Guli.de Cug.Ang.Pau.de Cast.& Alexā.& Moder in rubr.suprà si cert. pet,quòd actiones reales digniores sunt:de quo dicēdum est vt di i ibi.

¶ Et per istum tex. infert Bar. hic, † quòd ille qui tenetur dare fideiussoré, liberatur dando pignora: quia plus cautionis est in rem, quàm in personam. Et idem Bart. dicit. in l. prætoriæ. la ij. ff. de præto. stipu. l. j. ff. qui satisd. cog. cum simi. vt ibi tradunt Alex. & Moder. idem Alex. in l. j. C. de procu. Et hoc verũ videtur, nisi à lege aliud præcisè disponatur. d. l. prætoriæ. Non obst. regula quam in contrarium adducunt Alex. & Moder. in d. l. j. qui satisd. cogan. † quòd aliud pro alio inuito creditore solui non potest. l. ij. §. j. ff. si cert. peta. i deo non videtur quòd pro fideiussore pignus dari possit: quia respondetur [a], quòd hic nõ agitur de solutione, sed de cautione: quo casu qui promisit dare vnum pignus, potest dare aliud æquè bonum: vt per glo. in l. si Titio. ff. de pig. Et pro fideiussore dato alius æquè idoneus præstari potest. l. Labeo ait. §. fi. ff. de arbit. & l. qui autem. §. sed & si quis certã. ff. de constitu. pecu. Et quia tenetur quis facere quod sibi non nocet, & alteri prodest. l. in creditore & ibi glo. ff. de euict. & l. j. §. item Varus. ff. de aqua plu. arcen. 3 4 A

a Respõdetur. opin. Barto. est magis cõmuniter approbata, vt dicit Ias. in d. l. i. qui satid. cogan. in princ. iii. colũ. versic. ex secunda.

¶ Vltimo notandum est, † quòd licet quis liberetur à satisdatione quam præstare teneatur, si sit valde idoneus: vt not. Bar. in l. quicunque. la ij. C. de fund. patrimo. libr. xj. cum si. vt tradunt Alex. & Moder. in d. l. j. qui satisd. cog. non tamen videtur liberari si tenetur dare pignora. ita videtur dicendum per istum text. quia plus cautionis est in re, quàm in persona. 5

In l. Qui potest inuitis. Argumenta.

1 Filius possessionem bonorum patre inuito, & ignorante potest agnoscere.
2 Citare non debet is, quo etiam inuito potest actus transigi.
3 Inuito aliquo si quid fieri possit, & eo ignorante poterit.
4 Iudicia in inuitum etiam reddi solent.

REGVLA XXVI.

QVI *potest inuitis alienare, multò magis & ignorantibus & absentibus potest.*

¶ AD hoc facit text. in l. necnon ignorante & inuito. ff. de tut. & cur. da. ab his, & in l. iiij. §. j. ff. de fideicom. lib. Et per istã regu. [b] arguit gl. in l. j. C. qui admit. in ver. ratam. † quòd si filius agnosceret posse, inuito patre, à fortiori posset ignorante. B 1

b Reg. Alexan. cõsil. cxxx. lib. i. Ias. l. ij. §. fi. na. nu. 19. solu. mat.

¶ Et

¶Et Alex.ibi in d.l.j.ampliando istam regulam dicit illam etiam procedere in materia correctoria,quia est interpretatio passiua:per nota.in l.ij.de lega.ij.in l.j.§.lex Falcidia.ff.ad leg.Falc.Et hoc idem prius voluit Imol.in l.si quis mihi bona.§ iussum.s.de acquir.hæred.

2 ¶Et per istam regulam infertur,†quòd nunquam debet
A citari ille quo inuito actus expediri potest.[a] Et hoc modo arguit Oldra.in consi.xcv.in fin.ex forma istius statuti & eodem modo arguit Paul. de Cast. in consil. xxxiiij.super primo dubio colum.pen.in nouis,aliàs in consil.ccxxvij.vbi etiam alleg.tex.in d.l.iiij.§.j. de fideicom mis.liber.& ita etiam arguit Roma.in consi.ccij. quo ad primum & idem Rom.in consil.ccclix.circa primum.in quinto dubio.& idem Alexan. in l. si pacto quo pœnam. in vlt.not.C.de pact.& in consil.ij.visis codicillis.colum. vj.lib.j.& idem Alexan.in consil.cxxx.difficultas.in eod. lib.j.& in consil.vj.circa processum causæ vertentis. col. fina.lib.iij.

a Potest. Nisi debeat esse pars iudicis.C.M.

B ¶Ista regula limitatur pluribus modis:[b] vt per gloss.hic & in l.si in tres.ff.de arbi.& Bar. hic resoluendo considerat hic plures casus:vt ex eius distinctione colligitur.

b Modis.Ias.l. qui in aliena. col. iii. de acq. hær.s. l.i.colu. vi. C. qui admit.

¶Sed magis breuiter concludi potest,quòd regula intelligatur & procedat vbi sit eadem ratio,prout regulariter
3 videtur:quia †si possum facere aliquid te inuito & contra dicente,pari ratione te absente & ignorante:quia nō debet expectari præsentia & scientia, quæ nihil operatur. argu.l.aliquando.§.fi.s.ad Velleia.

¶Secus vbi sit diuersa ratio,prout est in casu l.duo ex tribus arbitris vel iudicibus.s de re iudic.& in l.si in tres.ff. de arbit.ibi,duo ex tribus arbitris vel iudicibus iudicare possunt,tertio contradicente & inuito:non autem eo absente vel ignorante.facit text.in d.l.si in tres. qui rationē adducit:quia tertius si esset præsens,posset alios in suam sententiam trahere. Bart. tamen hic videtur istam rationem impugnare :quia talis ratio semper videretur habere locum. Et in omnibus casibus regulæ procederet, quòd absens posset alios præsentes trahere in eius sententiam : sed cum ista sit ratio Iurisconsulti, impugnari non potest. Et ideo dicendum est, quòd illa ratio solum attendatur in arbitris vel iudicibus qui ratione officij habent potestatē iudicandi:secus videtur in priuatis, prout regula loquitur.

¶ Et code modo regula nõ procedit in iudicialibus:† quia iudicia redduntur in inuitum.l.inter ſtipulantem.§.j.de verb.obli.& tamen nõ procedit iudiciũ contra abſentem: quia citatio requiritur.l.de vnoquoque.in princi.ff.de re iudi.Et ſimiliter in electionibus prælatorum & in actibus capituli vel collegij in quibus attenditur quod fit à maiori parte:& cõtradictio minoris partis non attenditur.l.quod maior.ff.ad municip.cap.cùm omnes.de conſtitu.Et tamen factũ à maiori parte non valet aliquibus abſentibus & ignorãtibus:quia plus nocet vnius contemptus quàm cõtradictio multorum c.per venerabilem.de electio.in prædictis enim caſibus regula non procedit: quia data eſt forma à iure,quòd abſentes requiruntur. 4

In l.Nec ex prætorio.Argumenta.

1 Conuentio priuatorum non poteſt publico iuri derogare.
2 Delicta puniri Reipublicæ intereſt.
3 Pactum iudiciorum ordinis derogatorium eſt inualidum.
4 Statuto poteſt iuri publico derogari.
5 Statuto plura introduci poſſunt,quæ pacta inducere nequeunt.
6 Teſtamenti factio poteſt tolli ſtatuto,non autem pacto.
7 Statuto fieri poteſt vt quis partim teſtatus decedat, & partim inteſtatus.
8 Statutum facultatem teſtandi auferre poteſt,pactum tollere non poteſt.
9 Argumentum de pacto ad ſtatutum nullius eſt vigoris,ſi negatiuè formetur:ſi affirmatiuè,poterit valere.& nu.10.

REGVLA XXVII.

NEC ex prætorio, nec ex ſolenni iure priuatorum conuentione quicquam immutandũ eſt: quãuis obligationum cauſæ pactione poſſunt immutari,& ipſo iure,& per pacti conuenti exceptionẽ: quia actionum modus vel lege, vel per Prætorem introductus priuatorũ pactionibus nõ infirmatur: niſi tunc cùm inchoatur actio,inter eos conuenit.

¶ NOTANDVM eſt,† quòd partium [a] conuentione iuri publico [b] derogari non poteſt.ad idem text.in l.iuriſgentium.§.paciſcar.l.ius publicum.ff.de pact.in l.ij.§.ius reipublicæ.ff.de adminiſt.rerum ad ciui.perti.& in c.ſi diligenti.de foro compe. 1 A B

¶ Et ius publicum intelligitur,quando reſpicit formam & ſolennitatem à iure publico introductam, cui etiam teſtator

a Partium.ſed an pacto publico populi vel alicuius villæ vel alterius vniuerſitatis poſſit derogari iuri publico.Bartol in l.omnes populi de iuſt.& iur.in iij.col.tenet quòd ſic.tu tamen vide Barb.d.c.ſi diligenti.v.colũ.verſicu.quinto põdero.vbi reprobat hanc opi.Bart.H.C.

b Publico.Et ideo pactum quod faciunt debitores ſuis creditoribus de non probanda ſolutione, non valet,per Barba.in d.c.ſi diligenti.ij.colũ.per Bal.in ſua margar.in ver.pactum.Pau.in l.pactum inter hæredes.ff.de pact.Bart.in l.fi.ff.de præto.ſtip.Hier.Chu.

testator derogare non potest.l.nemo potest.de leg.j.l. testandi.C.de testib.

2 ¶ Similiter † vtilitatē publicā respicit, quòd delicta puniantur.l.ita vulneratus.ſ.ad leg.Aquiliam.l.si citatio.§. quod illicitē.ſ.de publica.cap.vt famæ.de sentēt.excom. ideo non valet pactum, quòd nō agatur actione iniuriarum, vel furti si committatur.l.si vnus.§.pacta.ſ.de pac.

3 ¶ Et non valet pactum † propter quod ordo iudiciorum tollatur: vt per glo.in c.de causis.de offic.de leg.quod declaratur, vt dixi ibi. Et tradit Alexan.in l.si conuenerit. col.vij.de re iudic.

4 ¶ Et quod dictum est bene procedit in pacto. † Secus est in statuto quod iuri publico derogare potest: vt not.per glos.hic, & not.l.neque pignus.§.priuatorum.j.eod.vbi glo.tenet, quòd etiam vniuersitas potest statuere contra ius publicum. & per illam glo.notab.Abb.consil.ciiij.videtur primo.colum.ij.lib.ij.& in c.si diligenti.in iij.notab.de foro compet.

¶ Et ideo dicit Barto.in l.alia.§.eleganter.ſ.solu.matri.

5 † quòd multa possunt fieri per statutum quæ non possunt [a] per pactum.allegat glo.in locis præallegat.& not. Dominic.in consi.cxxxix.in causa.col.iii.& idem Barto. in l.Titio centum.§.Titio centum.el ij.ſ.de condit.& de-

6 monstra. † vnde facultas testādi per statutum auferri potest, licet pacto tolli non possit: vt no.Ange.in consi.lxvj. visis.colum.fin. Et licet pacto quis non possit se obligare ad pœnam mortis [b], vel mutilationē membri: quia non est dominus membrorum suorum.l.liber homo.la j.ſ. ad l.Aquil.& Barto in l.si quis rerum.in princi.ff.de custo.reo.à statuto tamen obligari potest: vt no.Barto.in l. Titio centum.d.§.Titio centum.versi.tertia ratio est.

¶ Et solennitas testandi à statuto potest tolli.l.si non speciali.C.de testamen.licet à priuatis derogari nō pos-

7 sit.d.l.nemo potest † Et licet non possit quis decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: l.ius nostrum.j.eo. à statuto tamen hoc induci potest: vt not.Ange.& Imol. per illum tex.in l.ij.& ibi Alex.in ij.not.de vulg.& pup. Et dictum fuit in d.l.ius nostrum.

¶ Similiter licet non valeat pactum per quod tollitur fa-

8 cultas testandi.l.pactum quod dotali.C.de pact. † valet tamen statutum: vt not.Bal.in l.Archimedoram.col.fin. ver.sed nunquid.C.vt in pos.leg.

a Possunt Decius in rubr.de consti.ij.lectu. iiij.col.ver.potentius.& in c. j.eo.tit.in ij.lectu iij.col.ver. vlterius.

b Mortis. In criminalibus nemo potest renūtiare defensioni per pactum, de quo vide Felyn in d.c.si diligenter in princi.& eiusd.addi.super litera b.H. Chuc.

¶ Hoc tamen dictum Bald. reprobat Alex. in l pactum. & in d.l.fi.ʃ.de pact. quia tale pactum videtur cōtra bonos mores[a].d.l.pactum.& l.stipulatio hoc modo concepta.de verb.obli. quo casu si non valet pactum, quia contra bonos mores, etiam tali casu nō valet statutum: vt no. Bal. in l.non impossibile.ʃ.de pact.& ĩ. statim dicam. A

a Bonos mores. Adde quod pactum quod debitor bonis cedere nō possit, est inualidum, quia contra bonos mores. Soci. in tract. fallent. in regul. cclxxix. idem in pacto. de hæred. perdenda, in regul. cclxxx. & quot modis dicatur pactum contra bonos mores, vide Bal. in l. pactū. C. de colla. & Bar. in l. si quis pró eo. de fideius. Hie. Chuc.

¶ Sed potest responderi quòd ratio Alexan. procedit inspecto iure communi. Sed ex quo à statuto in loco hoc permittitur, non videtur cōtra bonos mores, quia ad iudicandum aliquid esse contra bonos mores, mores ciuitatis de qua agitur debent considerari. l. item apud Labeonem. in princip. versi. sed quod adiicitur. ff. de iniur. Et quòd valeat statutum, tenet Ange. in consi. lxvij.ʃ. alleg. Et quod suprà dictum est de validitate statuti, à fortiori haberet locum si cum statuto pactum concurreret: quia plus potest fieri per statutum vallatum pacto, quàm per statutum simpliciter: vt tradit Bal. in c. venientes. col. fin. ver. sed nunquid l. de iureiuran.

9 ¶ Et ex prædictis infertur, quòd negatiuè † nō valeat argumentum de pacto ad statutum: vt dicamus, si non potest fieri per pactum, ergo nec per statutum: vt not. Bart. & Doct. in locis ʃ. alleg. Et idem Socinus in consil. lij. super hac difficultate. in princi. nouiss.

¶ Et hoc intelligitur & procedit vbi agitur simpliciter de derogatione iuris publici, per supradicta.

¶ Secus si sit aliquid turpe & contra bonos mores: quia tunc etiam negatiuè valet argumentum: quia si non valet pactum, non valet statutum: vt no. Barto. in d.l. non impossibile.ʃ. de pact. l. omnes populi. in iij. q principali.ʃ. de iustitia & iure. & in l. Titio centum.§. Titio centum. de conditio. & demonstra.

¶ Et hoc modo intelligitur gloss. in rubri. C. de decre. ab ord. fac. lib. x quæ dicit non valere statutum si pactum non valet. † Affirmatiuè verò valet argumentū, si potest fieri per pactum: ergo per statutū. Et ita arguit text. in l. fi. vbi Bar. C. de fideius. & idem Alex.[b] in consi. l. in causa & lit. lib. v. Bar. in consi. clxxij. dubia occurrentia. in prin. Et ad hoc facit: quia dispositio legis contrahentium & testatoris æquiparatur. l. fin.ʃ. de reb. alie. non alie. vbi Bal. Et ampliatur ista conclusio: quia si potest fieri per pactum iuramento firmatum, potest fieri per statutum, vt not. Barto. in l. fi. col. iij. versi. quod casu.ʃ. de pact. 10 B

b Alex. consi. cxx. in fina. lib. vj. Frācis. Cur. tract. de seque stris. quæ. xxij. in fin. C.M.

¶ Et

¶ Et ista conclusio affirmatiua procedit vbi sit eadem ratio, secus si diuersa, quia quandoque aliquid potest fieri per pactum, & non per statutum. Nam per pactum princeps obligatur c.j. de proba. & tamen lege vel statuto non obligatur. l. princeps. ff. de legibus. l. digna vox. C. de legib. Et per pactum potest remitti iuramētum ab eo in cuius fauorem præstitum fuit. c. ij. de sponsa. Et tamen iuramentum à statuto tolli non potest: vt per Alexan. in consil. lix. viso instrumento. col. iij. ver. non obstatter. lib. j. Et ex his expedita sit ista lex.

In l. Diuus Pius. Argumenta.

1 Conuenti ex causa donationis, in id quod possunt tantum, damnandi sunt.
2 Vsufructuarius quo casu cautionem de vtēdo arbitrio boni viri præstare non teneatur.
3 Donatio ob causam, quare insinuationem non requirat.
4 Donatio simplex dicitur, qua quid in premiū emācipationis à patre donatur.
5 Conuentus ob donationem à se factam, retinere potest, ne insolidum exigatur.
6 Conuentus ob donationem propriam, quo gaudere possit priuilegio.
7 Conuentus ob liberalitatem suā actione personali, tenetur tantum in id quod potest.
8 Priuilegio originem ex contractu trahente potest renunciari.
9 Donans conuentus ob donationem, æs alienum deducere potest.

REGVLA XXVIII.

DIVVS *Pius rescripsit, eos qui ex liberalitate sua conueniuntur, in id quod facere possunt condemnandos.*

1 ¶ NOTO quòd † illi qui ex causa donationis conueniuntur, in id quod facere possunt debent cōdemnari. ad idē tex. in §. sicut præterea. ver. idem est si quis ex donatione. instit. de acti l. inter eos. §. hic quoq;. ff. de re iudi. Et hoc habet locum etiā si ex alia actione donatarius conueniatur, quæ originem habuerit ex donatione: vt not. per gloss. hic & est tex. in l. si quis id quod. in princi. ff. de don. ad idem bene facit tex. in l. ij. §. parui quoque. ff. de priuileg. credi.

¶ Et quod hic dicitur, iusta ratione statutum fuit, ne quis ex sua liberalitate pericliteturvt tex. dicit in l. ne liberalitate sua. ff. de re iudica. Et ista ratione singulariter dicit Bartholomæus Soci. in l. omnes. ff. de ex-
2 cep. quòd licet † vsufructuarius teneatur præstare cautionem idoneam de vtendo arbitrio boni viri. l. j. ff. vsufruct. quemadmodū ca. hoc secundum eum nō habet locum in eo qui donasset eius bona retēto vsufructu: quia cum ex sua liberalitate cōueniatur cum eo mitius agendū est
A arg. l. ad res donatas. ff. de ædil. edic. Et ideo satis [a] erit, quòd tali casu vsufructuarius solū promittat cū hypotheca bonorum.
& ad hoc inducit tex. not. in l. filio. ff. vt leg. not. caueatur. Et latius hoc idem consulendo deducit Cor. Peruſ. in consil. cclxij. in hac consultatione. colum. iij. lib. iiij. Et hoc idem

a Satis. Deci. consil. cccLxv. col. fi. C. M.

idem prius voluit Ioan.de Plat.in d.§.sed præterea.in versic.si quis.institut.de actio.

¶ Et ista regula procedit in donatione simplici,quæ ex mera liberalitate procedit.d.l.ne liberalitate sua.de re iudic.secus est in donatione ob causam.vt not.Ange.in l.sed hoc ita.ff.de re iudic.& ibi Alex.sequitur,& inducit glo.ibi in ver,matrimonio.Et idem Alexã.in l.qui in id.col.ij.eo.tit ff.de re iudi.& idem tenet Ioan.de Platea in d.§.præterea.versicu.sed & si quis.† Et ratio manifesta videtur,quia donatio ob causam non est propriè donatio:ideo non requirit insinuationem : vt not.per glo.& ibi Barto.in l.Aquilius Regulus per illum tex.C.de dona.& facit tex.in l.si pater.§.j.ff.de dona.& not.Oldra in consil.cxxxix.ad habendam.cum simil.vt tradit Alex.in consi.xij.viso instrumento.col.ij.lib.j.Et donatio ob causam quãtum ad propositum,dicitur,quãdo causa respicit fauorẽ donantis quæ excludit liberalitatem: secus[a] est in alia causa extrinseca,quæ nõ impediret quominus dicatur donatio ex liberalitate procedere.vt not.Ange in d.l.sed hoc ita.& Ioan.Faber.& Ioan de Plat.in d.§.præterea.versi.sed & si quis.& facit quod not.Pau.de Cast.in l.vt liberis.col.penul.C.de collat.† vbi declarat quomodo donatio facta à patre in præmium emancipationis.dicitur donatio simplex,& non ob causam,quia illa causa non tollit liberalitatem.sic etiam cõcludit Pau.de Cast.in l.j.ff.de don.vbi dicit,quòd donatio facta sub conditione,si nauis venerit ex Asia:dicitur tamen donatio simplex,quia à mera liberalitate procedit,& hoc etiam declarat Aret.in consi.xvij.consideratis.col.iij. Et si donatio excederet causam donationis,in illo excessu haberet priuilegium.per ea quæ not.Bald.in l.illud.col.iij.in iij.q.C.de sacrosanc eccle.cum simi.vt tradit Alex.in l.si donatione.col.ij.C.de collat facit text.in l.si sponsus.§.circa venditionem.ibi,quatenus locupletior facta est.ff.de dona.inter virum & vxo.& in c.relatum.de testib.ibi,iuxta seruitij meritum.& not.Oldra.in consi.ccxxvj.quidam episcopus.col.penul.Alex.in consil.lv.consideratis verbis.col.ij.lib.j.& in consi.cj.visis instrumẽtis.col.iij.eod.lib.j.& Aret.in consi xvij.ff.allegato. 3 A 4

a Secus. Idẽ Angel. consil. cxxiiij. totius. Cor. consil. cj. solum pe.lib.j. Dec.consi.ccxxxviij.ad finẽ. Aymo. consil. xcv. nu.2. licet aliter velle videatur Bertrã. consil.lxxxv. viso instrumẽto. colũ.j.sed sibi contradicit cõsil.clxxiij quia difficultas.colum.j.C.M.

¶ † Secundo regula procedit,quando illi qui donationẽ fecerunt conueniuntur,quia retinere possunt vt insolidum non exigãtur.Sed si soluissent petendo,nõ haberent tale priuilegiũ:vt no.Bal.dicit in c.j.in prin.ad fi.in titu.de notis feud.Et ad hoc bene facit in l.nam & maritus.ff.de cõdi.indeb.Et no.Alex.in l.maritũ.ver.xvj.fallit.ff.sol.mat.Et ad idem facit:quia facilius retentio permittitur,quàm petitio.l.ij.vbi Bal.in iij.notab.C.de fideicõ.facit tex.in l.per retentionẽ.C.de vsuris.in c.intelleximus, 5

leximus.de iudic.iuncto cap.cum inter.de excepti.Et in notabili casu tradit Benedict. Capra in consil.xix.& si viso & considerato.Et in alia simili quæstione notat Alex. post alios quos refert in l. precibus.in gl.fi.de impub. & aliis substit.

6 ¶ † Tertio regula habet locum in eo qui ex propria donatione conuenitur.d.l.ne liberalitate.de re iudi.cum simil.s̄.alleg.secus est in alio,qui ex donatione alterius tenetur cui non competeret tale priuilegium:quia est personale, & ad alium qui non dotauit non porrigitur: vnde non datur hæredi.l.sciendum est.s̄. de re iudic. nec fideiussori.& l si fideiussor.in princip.eo.titu.s̄. de re iudi: & no.per gl.hic. & ad idem tex.in l. verum.in princip.ff. pro soc. Cautela tamen est, quod si conueniatur fideiussor principalis,compareat & suscipiat iudicium in se: & tunc ex persona sua habebit priuilegium vt docet Bart. in d.l.& si fideiussor.per l.idemq;.§. & generaliter.in fi. ff.mand.Et idem not.Bar.in d.l.rerum.in princip.s̄.pro soc.cum simili.vt tradit Alexā.in d.l.sed hæc ita.§. quod autem.in fin.ff.de re iudic.& ibi dicit not. hoc procedere quando fideiussor qui cōuenitur esset habiturus regressum contra principalem:quia tunc principalis compareret pro suo interesse:aliàs secus.vt not.Bar.in l. Marcellus.in fi.s̄.de fideiuss.

7 ¶ † Quarto regula procedit in actione personali: secus est in actione reali: vt probatur in l.Nesennius.§.fundū s̄.de re iudic.& not.Bar.in l.maritum.& in l.si constante. colū.fi.s̄.solu.matr.& hoc intelligitur quando conuenitur actione reali prout loquitur tex. in d.§. fundum. videlicet quādo res donata tradita fuit donatario :& postea aliquo casu ad donantem perueniret. aliàs secus: vt no.Bar.in l.si filiusfamiliàs.la ij.s̄.solu.mat.cùm simi.vt Alexan.tradit in d.§.fundum.

8 ¶ † Quinto [a] limitatur, nisi tali priuilegio sit renuntia-
A tum:quia cum habeat originem ex contractu, potest renuntiari:vt Alex concludit in l.alia.§.eleganter.col. pe. s̄. solu. matr. & videtur renuntiatum ab illo qui integrè promisit soluere quantitatem:vt not.Alex.trad.in consi.
B cxxxiij.super quæsitis.in princip.lib.v.b.

9 ¶ † Vltimo ad declarationē huius beneficij notandū est, quòd in tali beneficio donans, deducit æs alienū.l. inter eos.versi.& quidem.s̄.de re iudica. Et vlterius deducitur,

a Quinto.Sexto crederē esse limitandū quādo iste qui ex causa dona. cōuenitur, negaret donationē, quia per mendacium perdit priuilegiū: sicut dicimus de marito negante matrim. qui habet simile priuilegium: nam conuenitur in solidū. ita Bar. l.etiam.§.j.circa fi.s̄.sol.matri.& Alex.in l. maritum ii.col. eo tit. ratio est, quia mendaciū circa id quod est fundamentū & causa priuilegii, facit perdere priuilegium.ita Bar. in l.si dubitetur §.ita demū.per tex.ibi. s̄. de fideiuss.H.C.

b Libro v. Vbi contrarium tenui.C.M.

ne do

a Egeat. Quæ personæ gaudeant hoc beneficio, & qualiter intelligatur vide Fabr. & post eũ Mod. in §. sunt præterea. ver. item si de dote. inst. de actio. vbi late per Ia. H. C.

b Commodè. Albe. Bru. consi. lxxxix. C. M.

c Consilij iij. Nunc habetur in lib. j. consi. c. in fi. C. M.

ne donans egeat:[a] d. l. inter eos. §. fi. & l. condemnatione. A in prin. ꝟ. eo. Et illa verba inquantum facere potest, intelliguntur commodè[b] & honestè: vt per glo. in d. l. in condemnatione. B Et hoc debet considerari secundum qualitatem personæ: vt notat Bal. in l. ij. in prin. C. quod cum eo. cum simil. vt Alex. tradit in l. si maritus in id in fi. ꝟ. solu. matr. nec tali casu videtur quòd donans teneatur vendere proprietatem, si res aliqua sit magni valoris & parui reditus. argumen. l. qui bonis. ꝟ. de cessione bonorum. Nam proprietas vendi non debet, sed alimenta debent præstari secundum quantitatem fructuum: vt notat Bar. in l. pen. ꝟ. de alim. & ciba. leg. per l. imperator. ꝟ. ad Trebel. vbi Bar. in l. fi. cum simil. vt scribit ibi Alexand. Bald. tamen in casu nostro, videtur velle contrarium, quòd imo debeat vendi proprietas, vt ipse tenet in d. l. ij. versi. iuxta prædicta quæro. cum simil. vt tradit Alex. in d. l. si maritus. Et idem Alexan. in l. maritum. in fin. ꝟ. sol. matr. concludit, quòd si alimenta debentur ex titulo lucratiuo, non debet vendi proprietas: secus si ex titulo oneroso. Et quòd nõn vendatur proprietas, tradit Alexan. in consil. iij.[c] super processu causæ. in lib. iiij. & facit text. not. & C quod ibi Bald. in l. fin. §. ipsum autem. in fin. C. de bonis quæ liber. vbi filius non dicitur posse alere se, si non habet tot reditus quod viuere possit: nec tenetur vendere proprietatem.

In l. Quod initio. Argumenta.

1 Acquisitio facta per forensem initio nulla, non conualescit eo ciue facto.
2 Laudum à principio nullum, nullo pacto ratificari potest.
3 Liberatio facta à filio patris viui debitoribus, non conualescit patre mortuo.
4 Confessio in quæstione nullis indiciis illata, non validatur superuenientibus indiciis.
5 Actus personæ illegitimę inualidus, non fit validus ea effecta legitima.
6 Electio facta de bannito, non roboratur eo rebannito.
7 Testamentum filij à principio nullum, non capit vires patris accedente consensu.
8 Vitiosum à principio quando vires expostfacto assumere possit.
9 Actus initio nullus non potest validari. validus autem qui potest annullari, poterit etiam confirmari.
10 Causa confirmans, superueniens actui inualido robur ministrat.

Alien

11 Alienatio rei minoris, inualida, accedente ætate confirmari potest.
12 Testamentum vsurarij nullum, præstita demum cautione efficitur validum.
13 Actus à principio nullus potest ratificatione roborari.

REGVLA XXIX.

QVOD *initio vitiosum est, non potest tractu temporis conualescere.*

¶ ISTA regula etiam habetur in regula pen. j. eod.
A & in regula non firmatur. eod. titu. in vj. plura exempla[a] in gloss. hic ponuntur ad idem text. in §. j. institut. de exhære. lib. in c. j. de despon. impu. in vj. & in c. j. de prohib. feud. alien.

¶ Et per istam regulam infertur ad q. quam tradit Rom. in consi. cccccix. circa propositam consultationem. in v. dubio, col. pen. vbi plura iura inducit ad probandum, ꝙ
1 † acquisitio quæ à principio fuit nulla, quia facta per forensem contra formam statuti, non reconualescit, licet post acquisitionem nulliter factã ciuis efficiatur. de quo tamen aliter loquitur And. Sicu. in consi. lxx. col. ij. lib. iij.
2 ¶ † Similiter laudum quod à principio fuit nullum, ratificari non potest: vt not. Bald. in titu. de pace Constant. in ver. sententiæ quoque. Roman. in consi. clx. præmissum laudum. & idem Angel. in consi. ccxviiij. visa narratione. col. pen. De quo videndum est quod tradit Pet. de Anch. in consi. cxxij. vnus ex procuratoribus.
3 ¶ † Similiter liberatio facta à filio debitoribus paternis viuente patre, quia à principio fuit nulla, non reconualescit si postea filius patri succedat. ita arguit Bal. in l. filiusfamiliàs. la ij. §. de solut. de quo dixi post Mod. in l. filius. C. de pact.
4 ¶ † Et confessio facta in tormentis non præcedentibus indiciis, quia non valet à principio, non cõfirmatur post ea superuenientibus indiciis: vt not. Bar. in l. maritus. col. j. §. de quæstionib. cum simi. vt tradit Alex in consi. clxxix.
B in causa angelorum. col. pen. versi. quinimo. lib. ij. Ro.[b] in consi. clxxvij. Antonius. col. ij.
5 ¶ † Et actus qui à principio fuit nullus, quia persona non erat legitima, non confirmatur, licet postea persona legitimetur: vt tradit Alex. in consi. clxxj. viso processu causę. lib. ij. & facit quod not. per gl. in c. dilectus. el ij. de præb. de impetratione iudicis excommunicati, quæ fuit nulla à prin

a Exépla Dy. in d. reg. nõ. firmat. ponit plura exépla tam in testa. quàm legatis, quàm etiam in cõtractibus & matrimoniis glo. & Io. Imo. in l. fi. §. fi. de ver obl. & doct. in reg. j. de regul. iuris. lib. vj. H. C.

b Rom. idem etiam in singu. cxxxj. fo. v. Fel. in c. ad nostrã. de proba. j. col. vbi satis remissiuè. & quid in minore qui cõfess.* est in tormentis sine autoritate tutorũ, & postea ratificauit. vide Ab. c. fi. de confess. iij. col. & ꝙ cõfessio in tormẽtis non præcedentibus indiciis sit nulla, etiam si perseueret, vide Ias. vbi plura de cõfessione in materia delictorũ, in l. qui aliena. §. Celsus. de acquir. hær. Hippol. de Marsi. in tit. de quęst. in l. j. vj. colum. versi. primo enim. & in l. pe. eo. ti. col ij. ver. modo redeundo &c. Lanfr.

à principio,& non confirmatur,licet posteà absolutus fit. Et in simili not.per gl.in c.statutum.in prin.in ver.canonicus.in fi.de rescript.in vj.cum si.vt dixi in c.post cessionem.in vlt.charta,versi.prima conclusio est.de prob.

6 ¶ †Et electio facta de bannito qui non potest esse de prioribus,statuto ita disponente,quia est nulla. non confirmatur,licet postea rebannitus sit: vt not.Bald.in rubr. C.de cond.ob turp.caus.circa fin.facit text.in c.si eo tempore.de rescript.in vj.& not.Bart.in l.vsusfructus.in.fin. §.de stipu.seruo.† Et si in testamento quod potest facere 7 filiusfamiliàs de consensu patris ex forma statuti à principio non interuenit consensus patris,non valet testamentum,nec postea confirmatur: vt not.Bal.in l.si vxore.col. ij.C.de condi.inser. Et in simili quæstione de consensu propinquorum not. Bal.in l.j.col.penul.versi.extrà quæritur.C.qui admitt.

¶ Et ista regula videtur procedere maximè vbi consideratur principium:vt glos.dicit in dicta regul.non firmatur.in fin.facit text.in d.c.si eo tempore.de rescript.in vj. cum simil.supra alleg.

¶ Secundo regula ampliatur procedere etiã si esset causa propter quam actus fuit nullus:quia per hoc actus nõ confirmatur: vt not.per Dyn.in dicta regul.non firmatur.col.ij. Et probatur in §.præterea.instit.quib.non est permis.fac.testa.§.j inst.de inu. stipu.l.eius qui. supra de testa.& in d.c.j.de despon.impub.

¶ †Et prædicta regula habet locum quando à principio 8 fuit initium vitiosum,&,constet:secus si non constaret,vt patet in eo quod memoriam hominum excedit[a],quia illud valet & habet vim priuilegij l.hoc iure.§.ductus aquæ.§.de aqua quoti.& æsti.& cap.super quibusdam.§. præterea.de verb.sign.cum si.vt tradit Alex.in consi.vj. viso themate.in princ.libr.j.vel dici potest, q̃ illa verba tractu temporis non videntur excludere tempus cuius initij memoria non sit in cõtrarium.facit quod no. Ang. per gl.ibi,in auth.vt de cætero commu.ecclesiarũ.col.v. cum simil.vt tradunt Moder.in rub.de præscript.in fine.

¶ †Secundo regula limitatur procedere prout loquitur 9 quando ab initio actus fuit nullus: secus si validus sit, licet annullari posit; quia tunc confirmatur.c quod sicut. in fi.ff.de elect.& no.per gl.in d.reg.non firmatur.& idẽ not.Abb.in cap.iij.col.ij.de his quæ fiunt à prælatis. Et hæc

in c quoniã contra. de prob.in versi.confessiones.& per Mathesilla. sing. Iv.fo.iij & Rapha. in consil. cxxxviij. col.j. in prin.& Bal. in sua Marg.in vers. confess.io. col.iij.in princ. & Alex.cons.v. incip. in causa inquisitionis.in i.vol.& in cõsi. i.inci. viso pro cessu.in iii.vol. & in consil.lii. incip.viso themate. volu.iii. H.C.

a Excedit.ità declarant hanc reg.Io.And.& doct.in d reg. non firmat.in prin.& adde q̃ si possessio esset violenta à principio, non posset talis rescripto principis confirmari. ita Ias. in l.iuste possidet. i. col. vers.secundo limita.de acquir. possess.& quãdo confirmatio superioris firmet actũ nullũ.vide latissimè Feli.in c.inter dilectos de fi.instr.in v. col.post prin.& ca. qualiter & quãdo de acc.

hæc ampliatur etiam si aliquo respectu actus valet, vt no.Inno.in c.cum consuetudinis.de consue.per l.per fundum.supra de seruit.rustic.præd.vbi Paul.de Cast.refert Inno.& dicit ꝙ ideò in d.l.per fundum.confirmatur illa concessio seruitutis,quia non erat ex toto nulla:quia ille qui prius consensit,non poterat contrauenire. Et hoc idē tradit Pet.de Anch.in consi.cxxij.ex narratis.in fin.

xii.col. Alex.in consi.viii.incip. abunde.ii. col. H.C.

10 ¶ †Tertio,regula limitatur non procedere si causa confirmans superueniat:quia tunc confirmatur quod ab initio fuit nullū. Et Dy.concludit in d.regula,nō firmatur.per d.l.fundū:vbi Bart.approbat quod Dy.dicit. Et idē sequitur ibi Bald.Ang.& Domin.in consi.xxxiij.pro examinatione.col.fi.& idem gl.hic in effectu dicit.& idem glo.in d.reg.non firmatur. Et hoc facit,quia iudicium ꝙ à principio erat nullum,ex iure superuenienti confirmatur.l.si rem alienā.§.fi.ſ.de pig.act.no.Alex.in consi.xxvij.viso libello.col.ij.lib.j.& in consi.lxxviij.in causa & lite.in fi. eo lib.j.& in consi.cxxvij.viso instrumento.col.ij.lib.v.
¶ Et similiter in casu l.fi.C.si maior fac.alien.rat.habue.

11 †vbi alienatio rei minoris facta sine decreto quę non valet,confirmatur superueniente maiore ætate:prout ibi distinguitur.de cuius intellectu no.Alex.in consi.cxvij.viso processu.li.v.Bal.in cō̄s.xlv.incip.quandoq; contractus.& cons.clxxxiiij.ad intelligentiā.li.ij.& Cor.Peru.in consi. xxxvj.in hac consultatione.lib.ij.& in consi.ccvij.videtur prima facie.lib.iij. Et quādo actus à principio nullus ex consensu vel ratificatione superuenienti cō̄firmetur.Ro. tradit in cō̄s.liiij.visis circa id de quo quęritur & And.Sic. plenè in consi.lxx.lib iij.Et ad prædicta facit tex.in l.j.in fi.C.si quac.præd.pote.l.si quis in senatorio.ſ.de rit.nupt.

12 & quod no.Bart.in l.filio præterito.col.fi.ſ.de iniust.rup. test.†vbi ponit quæstionē de vsurario qui fecit testamentum non præstita cautione.iuxta c.quanquā.de vsu.in vj.

A Nam eius testamentū reconualescit demū præstita [a] cautione,secundū Bar.in d.l.filio prçterito.cū si.vt Alex.scribit in l.posth.col.antep.C.de contratab.& est communis opi.vt Fel.dicit in c.cum dilectus.de accu.col.ij. Et circa prædicta considerandū est, ꝙ regula videtur generaliter procedere prout loquit̄,quia tractu tēporis nō firmatur: sed aliud vltra tēpus requirit̄:& talis confirmatio facit ꝙ actus valeat,prout nunc & prout tūc,vt not.Abb.per illū text.in d.c.iij.de his quæ fiunt à prælat.& bene facit text. in l.

a Præstita.Angel.disp. incip. Astensis miles. & disp. vsurarius.Anchar.in rubr. col. ii. de regul.iur.in vi. cons.clxi.col. ii. Alb i.parte statut. quæst. cli. Bal.Paul.vniuersa. col.i. C. de prec. imper. of. Paul.l filius fam.ſ. de test. Phi.Fran.in rubr. de test.col. xxi.li.vi. C.M.

in l. obseruare. in fi. suprà de off. procon. Et ideo si matrimonium fuit nullum,[a] filij non legitimãtur per dispensationẽ postea factã: quia dispensatio videtur coualidare matrimoniũ, vt tũc, vt no. Bar. in l. Paulus. s. de sta. homi. A

a Nullum. An si dolus det causam, matrimoniũ sit nullum, vide Ias. in §. actionum. inst. de act. col. vii. in fi. H.C.

¶ †Et quod dictũ est, limitatur, nisi actus cõfirmetur per ratificationẽ, quia trahitur retro: & perinde habetur ac si ab initio cõsensisset. l. fi. C. ad Maced. vbi Bar. cũ si. vt tradit. Alex. in cons. cxvij. viso processu. col. ij. li. v. Et hoc intelligitur quãdo actus qui ratificatur fuit aliquo respectu validus: secus si omnino fuit nullus: quia tunc ratificatio retro non trahitur: vt no. Bar. in d. l. obseruare. supr. de off. procons. Alex. in consi. lxxviij. viso & diligenter ponderato. col. vj. ver. quarto respondeo. lib. v. Et Aretin. in consil. cxxvij. eximie domine. col. ij. & de ista ratificatione videbimus in regula, semper qui non prohibet. j. eod. 12

In l. Nuptias. Argumenta.

1 Matrimonium consensu contrahitur, non concubitu.
2 Matrimonium per verba de præsenti contractum, secundo per eadem verba etiam copula secuta, est præferendum.
3 Matrimonium præsumitur ex consuetudine cum muliere habita.
4 Matrimonium præsumitur in fauorem filiorum, vt scilicet legitimi credãtur.
5 Consensus matrimonium perficit, non carnalis copula.
6 Legatum alicui factum si nuptias contrahat, quando debert incipiat.
7 Vxor nondum cognita, non prohibetur religionem ingredi.
8 Filiusfamilias an possit citra patris assensum vxorem ducere.
9 Statuto induci nequit, vt filius sine patris consensu matrimonium contrahere non valeat.
10 Pater ad tempus filio sub pœna matrimonium prohibere potest.
Filius matrimonium sine patris consensu contrahens, an possit exhæredari.
11 Filia matrimonium sine patris consensu contrahens, potest dotem petere.
12 Statutum pœnam imponens filiis vxorem ducentibus sine patris assensu, spernendum.
13 Pœna exhæredationis à iure ciuili imposita contrahentibus matrimonium, canonibus reprobatur.
14 Filia sine consensu patris matrimoniũ contrahẽns, quando possit exhæredari.
15 Exhæredatio à pari procedit cum priuatione alimentorum.

REGVLA XXX.

NVPTIAS *non concubitus, sed consensus facit.*

¶ NOTA quòd†consensus facit matrimonium, & non concubitus. ad idem tex. in §. nuptias itaque. auth. de nup. col. iiij. & in §. illud. in authen. quib. mod. nat. effic. leg. & in l. fi. in prin. C. de repud. nam solo consensu matrimonium contrahitur. c. cum locum. de despon. in c. sufficit. & c. matrimonium. xxvij. q. ij. sic etiam nudo cõsensu sponsalia contrahuntur. l. ij. ff. de sponsal. in c. tuæ. de sponsal. 1

Et

2 ¶ † Et matrimonium per verba de præsenti contractum præfertur secundo matrimonio postea cõtracto etiam sequuta copula.c.fi.de sponsa.duorum.Et ex isto text.duæ conclusiones colliguntur.

¶ Prima est,quòd concubitus non facit matrimonium.Et idem dicitur in c.matrimonium.§.allega.xxvij.q.ij & hoc videtur intelligẽdum ex
3 vno coitu.† Secus videtur si quis haberet consuetudinem cum muliere: quia ex tali consuetudine matrimonium præsumitur.l.in liberæ.ff.de ritu nuptiarum.

¶ Et hoc procedit de iure ciuili:secus est de iure canonico: quia fornicatio præsumitur:vt no.per gl.in c.illud.in verb.vxorem.de præsumpt. & ibi Abb. in fin.Et hoc verũ intelligitur respectu ipsorum cohabitantium, † sed respectu filiorum [a] vt legiti-
4 mi sunt, matrimonium præsumitur: vt not.Abb.in c.lator.qui fil.sint leg.cum simil.vt dixi in c. ecclesia sanctæ Mariæ.de constit.col.xvj.versi.in septimo casu.

a Filiorũ.Pulchre Dec cõsi. cluj.cũ duobus sequen.C.M.

¶ Secundo limitatur ista conclusio, nisi præcedant sponsalia de futuro:quia tunc copula quæ sequitur, matrimonium inducit, c.veniens.el ij.de sponsa.c.is qui.& no.in c.fi.eo.tit.

5 ¶ † Secunda conclusio est,quòd consensus facit matrimonium.glo. hic intelligitur,quòd consensus perficiat matrimonium:sed resoluitur negatiuè, ꝙ sine consensu non possit esse matrimonium. & ista conclusio gl. negatiua indubitata est,adeò quòd etiam si quis expresse cõsentiret per verba de præsenti:si tamen animo non consentiret, nõ esset matrimonium,saltem in foro conscientiæ:vt est text.in c.tua nos. de sponsa. de quo latè Marian.scribit in consi.xxviij.

¶ Sed dubitatio est in cõclusione affirmatiua.Et affirmatiua etiam non videtur probari concludenter per istum text.quia dum dicitur, ꝙ concubitus non facit matrimonium,sed consensus:potest intelligi, ꝙ concubitus solus non facit matrimonium,sed consensus requiritur.Et per hoc inferri non potest, ꝙ solus consensus faciat matrimoniũ. & istum sensum fortè habuit gl.dum inquit,quòd consensus perficiat matrimonium. Et licet iste text.cauillari possit:tamen contra gl. sunt plura iura in quibus dicitur expressè, ꝙ solus consensus facit matrimonium.in c cum locum.de sponsa,& in c.sufficiat.& in c.matrimonium.xxvij.q.ij. cum si.§.alleg.Et per solum consensum quo ad essentiam eius, dicitur. matrimonium:vt no.per gl.fi.in c.ex publico.de conuer. coniu. Et tale matrimonium impedit secundum matrimonium postea contractum,
6 etiam copula sequuta c.fi. extra de sponſ.duorũ. Et ideo † legatum factum alicui,si nuptias contrahit,statim cõtracto matrimonio solo consensu conditio impleta videtur absq; copula carnali: quia nuptias non concubitus,sed consensus facit l.cui fuerit.§.de cond.& demon. Et quia talia sponsalia de præsenti non possunt dissolui à partibus.c si inter. de

L sponsa

a Cōsummato. Sed ꝙ contractū licet nō consummatū Papa nequeat dissoluere, nec in eo dispensare, sentit Panor. (& bene) in d.c. ex publico. in fi. & expresse firmat Io. Lup. in tract. de matr. & leg. col. viij. sentit Iac. Almain in iiij. sen. dist. xxx. q. ij. fortius Eras j. Corin. vij. in Annot. reprobat vulgatā illam canonistarū differentiam de matrimonio consummato vel non consummato. sentiens quod etiā ante congressum est legitimū & perfectū matrimonium, & indissolubile ab homine, etiam per professionē monasticā. Dixi etiā apud Dec. in c. quæ in ecclesiarum. nu. 12. de constit. vbi videas. vbi etiam dixi iustam esse causam dissoluendi re integrā, si contractū sit sine autoritate parentum vel tutorum, qui etiam consummationem impedire possunt. C.M.

b Intrare. vide tex. & ibi doct. in c. cōmissum. de spōs. & Abb. in d.c. ex publico. vbi ponit an ad essentiā matrimonij requiratur copula. & ponit qōnē, si statutum sit ꝙ maritus lucret dotem muliere decedēte sine liberis, an si decedat ante copulā, si lucrabitur dotē. Et adde, ꝙ si vxor, vel sponsa sit cognita per vim à sponso: nihilominus potest contra voluntatem sponsi religionem intrare. ita Ang. in l. j. §. monet. ff. depositi. quē sequitur Hipp. de Marsi. in l. j §. præterea. in iij. col. ꝟ. de quæstio. H. C.

sponsa. Et isto respectu quia contrahitur vinculum indissolubile, dicitur matrimonium contrahi solo consensu absolutè: tamen non videtur perfectum matrimonium solo cōsensu: vt probatur in c. debitum. de biga. in prin. vbi dicitur, quòd duo sunt in coniugio, consensus animorum, & commixtio corporum: ergo non videtur quòd alterum facit perfectum matrimonium. Et ideo absq; corporum commixtione non contrahitur bigamia. d. c. debitum. & facit text. in c. ex publico. de cōuer. coniug. vbi text. interpretatur legem diuinam, quòd non licet viro vxorem dimittere, vt intelligatur de matrimonio copula carnali cōsummato. [a] † Et ideo non prohibetur vxor nōdum cognita intrare [b] religionem. c. verum. c. ex publico. de conuersa. coniug. & facit text. in c. quod autem. xxij. quæst. ij. apparet illos coniuges nō fuisse. ergo patet quòd copula ad perfectionē matrimonij requiritur. Et dici text. eadem causa & quæstio. in c. si quis desponsata. quòd ritè coniugium vocatur, quando mulier est tradita viro, ita quòd ea vtatur. Et hoc modo saluant gl. hic quæ dicit, quòd consensus non perficiat matrimonium. A 7 B

¶ Et cum solo consensu inducatur matrimoniū, vt ꝟ. dictum est, infertur ad quæstionē de qua superioribus diebus quærebatur, † vtrū filius famil. absq; patris consensu matrimonium contrahere possit. Et si hoc facit, an propter hoc exhæredari possit. Circa primū breuiter considerandum est, ꝙ licet de iure ciuili consensus patris necessarius sit instit. de nupt. in prin. l. Paulus. ꝟ. de sta. ho. l. si vt proponis. la ij. C. de nupt. Et maximè si filius duceret vxorem turpem & indignā: quo casu etiam propter hoc exhæredari potest. l. iij. §. si emācipatus. el j. ꝟ. de cōtra tab. l. libertas. vbi Bar. C. de nup. Secus tamē est de iure canon. ꝙ in isto casu attenditur vbi agitur de matri. c. fi. de sec. nup. & in ij. q. iij. §. hunc igitur. ibi, leges seculi 8

præcip

præcipuæ in matrimoniis sacros canones sequi nõ dedignantur.& do.Fed.in consi.xxxvj.casus talis est. Ange.in consi. xxix. ex themate.in j.dub.& in consi. cxcij.* super primo quæsito.in v.dub.Anto.de But.in consi.xxxv. visa forma.in prin.Abb.in c.j.col.ij.de sponsa.& in c.j.col. j. de desponsa.impub.& in consil.lxv.ad decisionem. col.j. lib.ij.Et ideo in terminis in casu nostro infertur, q; iura s.alleg.de iure cano.correcta sint:quia secundùm canones filiusfamiliàs absque consensu patris matrimonium contrahere potest:vt no.per glo.in c.fi.xxxj. q.ij. quæ expressè hoc dicit.idem gl.pen.in c. j.de despon. impu. vbi Abb.& idem cõcludit gl.in l.Paulus. de statu ho. De honestate bene requiritur consensus patris:vt no. per gl. in c.cùm virũ.de regul.in verbo,paterna.& in c.sufficiat. in verbo,solus.xxvj.q.j.sed,vt dixi , nõ est necessarius consensus patris,nec impedit validitatem matrimonij. Et secundùm istam conclusionem consuluit Abb.in c. lxv. in prin.in ij.lib.s.allega.& idem Abb.in consi.xij. vt clarè materia.in j.dub.lib.j.& idem Pet.de Anch.in consi. xxj. pro solutione dubiorũ.in ij.dubio.Et Ang.in consi. xxix. ex themate.in prin. s.alleg.Et ad cõfirmationem huius
9 conclusionis facit: †quia non valet[a] statutum, quod filius
A non possit contrahere matrimonium sine consensu patris:vt concludit Ioã.And.in c.statutũ.el j.in ver.& facit decretalis ad quæst.in fi.de hęre.in vj.dicens,q correctæ sunt leges quæ requirunt consensum patris & matris filiorum:vnde à fortiori non debet valere statutum. & sequitur Dñi.ibi,& alij.Abb.in c.ecclesia S.Marię.col.viij. in versi.ad prædicta adde.de constit.& in c.j.de sponsa.& in consi.xij.lib.j.s.alleg cum si.vt tradit Alex.in consi. j. col.vij.lib.iij.& in rub.s.solu. matri col. fi.& in l. Seius, & Augèrius.col. j.s. ad leg.Falcid. vbi refert se ita consuluisse:& ita consuluit in consi.xcvij.principalis dubitatio. lib. j. Et licet statutum videatur esse rationabile: vt no.Bald.in rub.de constit.col.fi.& in c.clerici.col.j.de iudiciis.in c.tenor. in fi.de re iudica. & in l. omnem matri suæ. C.ad Tertullian. in l.j.§.ius naturale. s.de iustit. & iure.Andr.Sicu.in consi.vlt.in iij.lib.Tamen non sufficit rationem subesse ex quo deficit potestas: quia in quolibet actu voluntas,& potestas requiritur.c. cùm super. de offic.deleg.l. cùm in te.vbi Bal.C.de dona. ante nupt.& in l.nolle.vbi Bal.s.de acqui.hære.cum simi. & commu-

a Non valet. Imò, vt dixi s. eod.l.ij.nu.40. C.M.

nem opinionem [a] ipse Bald. sequitur in l. nemini. C. de iud. in c pen. in fi. de consti. cum si. vt nouissimè late scribit Fran. de Cur. in cõsi. xxvij. magnificus vir. in j. dubio. Et ita ex omnibus supradictis cõcludendum est, indubitanter valere matrimonium quod absque consensu patris cõtractum fuit. A

10 † Illud tamen no. quòd pater potest ad tempus sub pœna filio matrimoniũ prohibere. l. sed si hoc specialiter. §. fi. de condi. & demonstra. vbi Bart. & Imo. & Arct. in consi. lxvij. diligenter & maturè. col. ij.

¶ Venio ad secundum: an filius exhæredari possit ex eo ꝙ sine consensu patris matrimonium contraxit. Et prima facie videbatur dicendum quòd sic: quia ita decidit Pau. de Cast. in l. si filium. C. de inof. testa. vbi per illum text. dicit, quòd filia quæ nubit sine consensu patris, exhæredari potest. Ita à contrario sensu ibi colligitur. Et idem dicit Pau. de Cast. ibi, etiam in filio: argu. l. iij. §. si emancipatus. el j. s. de contratab. quia licet valeat matrimonium cõtractum sine consensu patris, prout canones dicunt: vt s. proximè dictũ est, ius canonicum solùm disponit de fœdere matrimonij, & non de iniuria quæ patri illata videtur. Et ad hoc quod not. Bar. in l. adiicimus. C. de murileg. lib. xj. in fi. vbi inquit, ꝙ licet statutũ non possit prohibere matrimonium, quia est res spiritualis, & de iurisditione eccesiæ: tamen valet statutum quo ad hoc vt contrafacientes puniatur. Et ita videt̃ esse in casu nostro: quia honestas maximè suadet ꝙ consensu patris matrimonium contrahatur: vt not. per glo. in c. cùm virum. de reg. cum simil. s. alleg. Et facit quod not. Bald. in

[a] Communem opinionem. Hanc etiam dicit cõmunem Felin. in d. c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. xix. versi. sed cõtra. & in c. j. de spon. vj. & vij. col. vbi Alexan. dicit eam magis communem. & idem dicit Fran. Cur. in consi. hic allega. de quo etiam per Moder. Hisp. in repet. c. per vestras. de donatio. inter virum, & vxorem. fo. 75. versi. sunt tamen qui has col. iij. vbi refert quasi omnes tenentes hanc opinio. de quo etiam vide Ias. in l. j §. fin. s. de iusti. & iure. & sic patet hanc esse magis cõmunẽ, a qua nõ est recedẽdum, vt per glos. in l. omnis diffinitio. infra, eodẽ. & Bald. in l. precibus. C. de impube. & aliis. dicentes adhæreas Carrocio. & Abb. ca. ii. de cogn. spiritua. & in c. tua nos. de vsuris. vnde patet clarè an valeãt leges regni Castellæ disponẽtes, quod si filia contraxerit matrimoniũ sine patris, & matris consensu, quòd nihil ex bonis parentũ possit habere. de quibus, & aliis simile disponẽtibus, vide Moder. Hispa. vbi suprà, fo 74. & fo. 75. vbi multa adducit ad earum corroborationem, dicendo eas iustissimas & rationabiles, quod admitto, tamen quòd dictæ leges non tollant libertatem contrahendi matrimonium. & quòd causa matrimonij non spectet ad ecclesiam, hoc non est admittendum, per ea quæ omnes doctores s. allegati dicunt. de quo adde eundem do. Philip. in dicto capit. ecclesia sanctæ Mariæ. col. xvj. idem etiam est dicendum de prius in dictis legibus depositis: vt subtiliter more suo cõcludit dominus Philip. infrà. in versi. venio ad secundum. & Franc. Curt. in dicto consi. xxvij. Hieronymus Chuchalon.

rub.

rub.extrà de cõsuc.col.pen.dicens q cõsuetudo poteſt pœnam imponere rei licitæ, puta matrimonio,ſi ex eo ſequatur illicitum. Et idem tradit Bal.in l omnes.C.ad Tertul.vbi tenet valere ſtatutum quod pœnam imponit filiis contrahentibus matrimonium ſine cõſenſu patris: quia non vetat ſubſtantiam matrimonij, ſed punit malos mores.

¶ Sed prædictis,& ſimilibus quæ adduci poſſunt non obſtantibus,contrarium de iure videtur, quòd propter tale matrimonium filius nullo modo exhæredari poſsit:quia cùm matrimonium permiſſum ſit de iure canonico,vt ſ.concluſum fuit:quod ſit lege permittente,pœnam non meretur.l.Gracchus.C.de adult.xxiiij.q.iiij.in c.qui peccat.& in terminis Abb.conſuluit in conſi.xij.vt latè materiæ.colũ.ij.verſi.ſed dubium imminet.lib.j.vbi dicit iſtam non eſſe iuſtam cauſam exhæredationis: quia cùm de iure canonico matrimonium debeat eſſe liberum, nõ debet per iſtam pœnam exhæredationis reſtringi. & inducit deciſionem Ioan.And in d.c.ſtatuto.de hære.in vj.& idem Abb.in c.j.de ſponſ.col. ij.ſicut enim pœna conuentionalis in matrimonio reprobatur,ne libertas matrimonij impediatur.l.Titia.in princip.ſ.de verbo.obli. Et cùm à iure canonico permittatur matrimoniũ abſque conſenſu patris,quia vult matrimonium gaudere omnimoda libertate.c.cùm locum.c.gemma.de ſponſa.& eadem ratione pœna exhæredationis remota videtur: quia ceſſante prohibitione matrimonij,ceſſat effectus,& tollitur pœna quæ in caſu prohibitionis erat ſtatuta: vt dicit text.in ca.non debet. de conſang.& affini. Et vbi non eſt delictum,pœna ceſſare debet. l. ſancimus.C.de pœnis.

11 ¶ † Et ideo filia[a] quæ contraxit matrimoniũ abſq; conſenſu patris prout canones permittunt, non prohibetur dotem petere.vt no.per gloſſ.in c.ſi.xxxij.q.ij. in gloſſ.j. ver.ſed nunquid.& xxxvj.q.j.in c.de raptoribus.in glo.in verbo,excuſata.& pari ratione videtur q filius nullo modo exhæredari poſsit:vt ſ.dictũ eſt ſecundùm Abb.in conſil.xij.lib.j.ſ.allega.Et hoc idem in terminis tradit Petr.de Anchara,in conſi.xxj.pro ſolutione dubiorum in ſecundo dubio,dum inquit, quòd pœna quam canones concedunt filiis & filiabus liberam facultatem cõtrahendi matrimonium abſq; conſenſu patris, non videtur quòd talis facultas metu pœnæ per leges coarctari poſsit.Et propter hoc concludit,quòd filij tali caſu non debet priuari hæreditate patris naturali iure illis debita:vt latius ipſe. ibi proſequitur.Et deciſionem Pet.de Ancha.latè comprobat Alexand. qui in ſimili caſu conſuluit in conſilio xcvij.principalis dubitatio.lib.j.

12 vbi concludit, † non valere ſtatutum quod imponit pœnam filiis contrahentibus matrimonium ſine conſenſu patris: quia à tali ſtatuto aufertur libera facultas contrahendi matrimonium.l.cùm tale.§.reſcriptum eſt.ſ. conditionibus & demonſtratio. vnde ſicut non valet ſta-

A [a] Filia. Dixi ad Alex.conſi. ccix. libro vj. Car.Molin.

 tutum

tutum quod tali casu prohiberet matrimonium:pariter non debet valere statutum quod pœnam imponit contrahentibus matrimonium: quia vbi nõ potest aliquid directo & principaliter prohiberi,nõ potest etiam conditionaliter & per indirectũ prohiberi:vt not.Bar.per illum tex.in l.Seius & Augerius.§.ad leg.Falcid.& per illum text.dicit Bal.in l.j.C.de indic.vidui.tol.quòd si non valet statutum prohibitorium,ergo nec pœnale:quia pœna legis nunquam potest incipere à permissis. arg.l.ab administratione.C.de legib.Et not.etiam Bal.in l.omnes populi.col.vj.versic.sed nunquid statutum inualidum.§.de iusti.& iur.dicens,quòd qui non potest disponere simpliciter,non potest disponere pœnaliter. Et quòd in adiectione pœnæ maior potestas requiritur, quàm in dispositione principali. Et in proposito bene facit glos.not.in c.de tutelis.xxxvj.q.ij.in glo.fi.quæ voluit quòd sicut non valet prohibitio legis ciuilis quæ prohibet mulierem raptam matrimonium contrahere cum raptoribus.c.pen.de rapt.ita pariter non valet dispositio iuris ciuilis quæ pœnam imponit mulieri contrahenti matrimonium cum raptore:quia cum prohibitio cessat,etiam pœna cessare debet: vt glo.ibi dicit.Et ista ratio pariter in casu nostro concludit.

¶ † Vnde concludendum est,quòd pœna exhæredationis imposita à iure ciuili non habeat locum. 13

¶ Non obstant allegata supra in contrarium:quia responsio ex supradictis colligitur. Nam dictum Pau.de Cast.in d.l.si filia.non est verum,& contrarium tenent Pet.de Ancha.& Abb.in consi.§.alleg.Et rationes contra Pau.sunt efficaces,vt patet ex prædictis.

¶ Non obst.tex.in l.iij.§.si emancipatus.de cõtratab.quia vt dicit Bar. ibi,ille tex.hodie non habet locum.& not.Imo.in c.accedẽs.col.fi.ver. & per prædicta.de procurat.Alexan.in l.j.col.x.§.solu.matri.

¶ † Et quamuis plerique dicant,quòd filia etiam hodie possit exhæredari duobus[a] cõcurrentibus:videlicet quòd sine consensu patris contrahat matrimonium,& cum turpi persona.vt glo.sentit in c.de raptoribus.xxxvj.q.j.ver.excusata.in fi. & vt not.Bald.in l.nec filium.C.de nup.& in l.si pater.C. de sponsa.Anto.de But.in d.c.accedens.de procur.Et Pet. de Ancha.in consil.xxj.§.alleg.col.ij hoc haberet locum secundum iura antiqua.& ita Docto.loquuntur in locis prælleg.qui allegant tex.in d.l.iij.§.si mancipatus.sed hodie ille §.est correctus.vt §.dictum est. Et quia secundum iura canonica quæ attenduntur hoc non videtur verum:quia matrimonium à iure ciuili prohiberi non potest,nec pœna imponi potest,per ea quæ supradicta sunt. quæ omnia habent locum etiam si cũ turpi persona contractum sit matrimonium;quia est defectus potestatis, vt §. 14 A

a Duobus. Hanc sequebatur Soci.in tracta falle.in re. cclxxxj.de quo vide Ias.in authẽ.sed si post. C. de inoffic. test.vbi refert omnes tenentes hanc opi finaliter tamen tenet cũ do.Phi lip. hic. Hiero. Chuc.

vt s.dictum est. Et ista etiam ratio militat concurrentibus his duobus cum iura ciuilia in tali materia non habeant potestatem.

¶ Non obst.dictum Bart.in d.l.adiicimus.de murileg.lib.xj.quia non est verum per supradicta.& contra Bar.tenet Ioan.de Pla.in d.l.adiicimus.vbi allegat Ioan.And.in d.c.statutum.de hæretic.in vj.cuius opi. communiter tenetur,vt Alex.concludit in d.consil.xcvij.lib.j.vbi alios plenè refert in iij.col.& latius scribit Francisc.de Curte in consi.xxvij. in j.dubio.s.alleg.Et hoc modo etiam respõdetur ad alia suprà alleg. in contrarium.

¶ Et sic ex omnibus supradictis conclusio est,quòd filius qui accepit vxorem sine consensu patris,propter hoc nõ potest exhæredari. Et pari ratione non potest priuari alimentis: quia rationes superius alleg.
15 etiam militant in alimentis:† & quia à pari [a] procedunt,
A exhæredatio & priuatio alimentorum,vt not.Bart.in l.si quis ex liberis.§.si quis ex his.ver.idem iudex.in ver.detuleras.s.de liberis agnoscen.Et idem Barto.in l.diuus.s. de parricid.in l.fi.C.de alen.lib.in princ.& per glo.in §. siue igitur.in verbo,habere.in authen.vt cum de appel. cog.& idem Bar.in tract.de alim.col.ij.ver.quæro an ex causis.& Abb. in c.cum haberet.col.fi.de eo qui duxit in mat.quam polluit per adult. Et his expedita sit ista l.

a Pari. Idem Alexan. consil. cciij. lib.ij. vbi dixi.Ca. Mol.

In l. Verum est. Argumenta.

1 Factum non potest non esse factum.
2 Virginitas amissa semel,nunquam recuperari potest.
3 Facta per fictionem,infecta iudicari possunt.
4 Mortuus potest quandoque fingi viuus.

REGVLA XXXI.

VERVM *est neque pacta,neque stipulationes factum posse tollere.quod enim impossibile est,neque pacto, neque stipulatione potest comprehendi, vt vtilem actionem,aut factum efficere poßit.*

¶ NOTA † quòd impossibile est factum nõ esse factum.ad idẽ tex. in l.in bello.§.facto.in princ.s.de capt.in l.si ita quis.s.de euict.& in l. j.§.si vir.s.de acqui.pos.& in auth.de æqual.dot.§.j.ver.quæ igitur.vbi dicitur:quod enim factum est,infectum manere impossibile est: adeo quòd nec Deus ipse facere potest,quòd illud quod sit factũ, non sit factum,vt not.Bart.in l.non dubium.col.iiij.C.de legi.vbi alleg.text.nostrum hic.& idem not.Bal.in l.fin.ver.his autem factis.C.de leg.& in l. ex his.in fin.C.de testa.mil.latè tradit Soci.inferendo ad pulchrã quæstionem in consi.cij.in præsenti consultatione.Et facit quod not Bal.in l.eam quam.col.x.ver.circa quintum.C.de fideicom.Et ideo dicit tex.

in l.j.in princi.C.de rap.virg.† quòd mulier corrupta & violata restitui non potest. Et glo.ibi in ver.non potest. dicit quòd etiam Deus facere non potest quòd illa quæ fuit corrupta non sit corrupta: licet enim omnia Deus possit, suscitare tamen virginem non potest post ruinam: vt dicitur in c.si Paulus.xxxij quæstio.v. 2

a Infectis. Sci licet illis quæ sunt iuris positiui, vt dixi su per cle. vnica de immunit.ec clesia.ad marginem glo.

¶ † Et istud verũ est veritate inspecta: sed per viã fictionis 3
facta pro infectis[a] haberi possunt, quantũ ad effectũ iu- A
ris: vt not.Bar.in l.non dubiũ.col.iiij.& est glo.notabilis in clem.j.de immuni.eccle.in ver.pro infectis.cũ simi.vt dixi in c.fi.col.fi.in fi.de consti. Et ad idẽ tex.in l.non dubiũ.C.de legi.vbi pacta cõtra leges pro infectis habẽtur.

¶ Nec obstat, quòd est impossibile quòd factum non sit factum: vt hic dicitur ibi, impossibile est.cũ simi.s̃.alleg. non videtur quòd per fictionem contrarium induci possit: quia fictio non habet locum super impossibili.l.qui ad certum.vbi Bar.s̃.loca.l.certe.in princ.s̃.de precar.

¶ Quia respondetur.vt declarat Bart.in l sub conditione.s̃.de sol.col.j.lex nõ potest fingere illud quod est impossibile in suo genere: vt, quòd filius sit maior patre, vel quòd furiosus consentiat: sed bene fictio habet locum in eo quod est impossibile in aliquo casu particulari. Et satis est quòd possibile sit in suo genere.

¶ † Vnde fingitur quandoque, quod ille qui mortuus est, 4
viuat.l.fi.s̃.de vaca.muner.in princi.l.bello admissi.s̃.de excu.tut. Et licet impossibile sit quòd mortuus viuat, satis est quòd possibile sit in genere quòd homo similis viueret: vt latius declarat Bart.in l.si is qui pro empt.col. xv.versi.tertio principaliter quæro.s̃.de vsucap. Et Alex. refert in d.l.j.§.si vir.de acquir.possess.

In l. Quod attinet. Argumenta.

1 Seruus, tabellionatus officio fungi nequit.
2 Argentarij officium publicam causam habet.

REGVLA XXXII.

QVOD attinet ad ius ciuile, serui pro nullis habentur: non tamen & iure naturali: quia quod ad ius naturale attinet, omnes homines æquales sunt.

¶ De ista regula dictum fuit in l.in personam.s̃.eodem.solum adde, quòd seruus † non potest esse tabellio.l. 1
generali.

A generali[a].C.de tabu.lib.x.obstare tamen videtur, quia seruus potest esse argentarius. l. prætor ait. §. sed & si
2 seruus.ꝭ.de eden.†Et tamen officium argentarij publicam habet causam: vt dicitur in l.argentarius in princ.ꝭ. de eden.potest dici quòd tex.in d.l.generali.procedat ex noua prouisione illius legis: quia textus dicit, deinceps, & sic de cætero.vnde videtur præsupponere quòd secundum iura Digestorum potuisset seruus esse tabellio.& ad istam regulam, vide aliam regulam quæ habetur j. eo.in l.in omnibus officiis.

a Generali. Vbi latissimè Ioã.de Plat.& qua pœna puniatur dominus qui permittit seruum sumere tabellionis officiũ, ibi in princ.l.Hic Chuc.

In l.In eo quod.Argumenta.

1 Damni & lucri alia & alia est ratio habenda.
2 Hæreditatis titulus, censetur lucratiuus.
3 Hæreditas tunc lucratiuã causam habet quando soluendo est.
4 Lucratiua causa dicitur à lucro originem trahens, licet damnum afferat.
5 Lucrum dotis factũ à marito, an dicatur ex causa lucratiua.
6 Lucrum vt verè dicatur causa immediata attenditur.
7 Donatio quare inter virum & vxorem prohibeatur.
8 Causa lucratiua, vel onerosa, qualiter ab origine sit iudicãda.

REGVLA XXXIII.

IN EO *quod vel is qui petit, vel is à quo petitur lucri potiturus est, durior causa est petitoris.*

¶De ista regula videbimus j.eo.in reg.l in pari.vbi melius cadit.

¶Sed quantũ ad causam lucratiuam, de qua loquitur iste
1 tex.sciendum est, quòd† sæpenumero alia ratio damni, & alia ratio lucri habetur in l.Proculus.in fi.ꝭ.de dã.infec. l.si is cui.§.fin.ꝭ.de fur.l.fi.§.licentia.C.de iure deliber.l. fi.C.de codicil.l.qui autẽ.in princi.ꝭ.de his quæ in fraud. cred.l.cũ hic status.§.si maritus.ꝭ.de donat.inter virum. ¶Et hoc intelligitur nisi lucrũ radicatum sit: quia de tali lucro idem quod de damno iudicatur: vt per glo.in l.j.§. si quis propter.in ver.in integrum restitutione.ꝭ.de itin. actũq; priua.& not.Bal.post Cy.in l.cũ te.C.de don.ante nup.Bal.Ang.& Imo.in l.non amplius.§.j.ꝭ.de leg.j.cũ simi.vt tradit ibi Alex.& in l.iij.ꝭ.de dam.infec in princi. in l.ij.§.fina ꝭ.qui satisd.cog.& in l.cum emptor.ꝭ.ad legem Fal.& in consi.lxxxix.viso puncto.col.penul.lib.ij. ¶Et de lucro agitur, & causa lucratiua.dicitur quod agitur de hæreditate & donatione causa mortis, vel inter viuos, vel de relictis in vltima voluntate.l.j.§.lucra-

tiuas verò.C.de impo.lucr.descrip.lib.x.facit text.in l.si hæreditatem.§.mand.

¶†Et quòd titulus hæreditatis dicatur lucratiuus,probatur in l.inter stipulantem.§.si rem.de verbo.oblig.in l.fi.§.pen.C.de codicil.in §.si verò expectet.vbi Ange.in authen.de nup.& no.Alexan.in consi.cij.super eo de quo quæritur.col.pen.lib.iij. 2

¶Et hoc habet locum non solum in hæreditate extranei,sed etiam in hæreditate ascendentis.tex.cum glos.in l.si emācipata.C.de iuris & fac igno.Et ita hoc ampliando Alex.dicit in d.l.inter stipulantem.§.si rem.

¶Et de hæreditate intelligitur, † quando hæreditas est soluendo,tunc habet causam lucratiuam: aliàs secus.vt not.Alexā.post Dy.& Ange.in d.l.inter stipulantem.§.si rem.per l.si seruus legatus.§.item si domino.de leg.j. 3

a Originem. Vide infrà.nume.8.

¶Et hoc videtur verum quando à principio constat hæreditatem non esse soluendo,prout loquitur text.in d.§.item si domino.aliàs secus videtur: †quia quando causa trahit originem [a] à lucro,licet quādoque damnum afferat,lucratiua dicitur.gl.no.vbi Imo in l.si duo.de acqui.hæred.in glo.pen. 4 A

b Pœnæ. l. apud Celsum. §. autoris.iuncta gl.in verb. noxa.§.de dol. excep.Alexan. l.cum mulier. col.ij.in fin.§. sol.matr.C.M.

¶Similiter quòd acquiritur ex causa pœnæ,[b] acquisitum dicitur ex causa lucratiua:vt not.Bart.in l.Mænius.§.duobus.col.pe.de leg.ij idem Bal.in l nec damnosam.in ij.opp.C.de preci.imp.offe.facit text.in l.seruus ea lege.in fi.§.de ser.expo.& quod not.Bal.per illum tex.in l.milites.in fi.C.de testa.mil. B

c Ludo.And. Tiraqu. rep. l. si vnquam . in verb. donatione largitus.nume. 272. C. de reuocā.donat.

¶Similiter acquisitum in ludo [c] dicitur ex causa lucratiua acquisitum:vt not.Bald.in d.l.j.circa fi.in versi.extrà quæro.C.si quid in fraud.patro. C

¶Et acquisitum modico pretio, dicitur acquisitum,ex causa quasi lucratiua.glo.not.in l.apud Celsum.§.de autoris.in versi.causa.§.de excep.doli.

d Quòd non. Dec.consil.cccliij.nu.4.And. Tiraqu.repetitio. d.l. si vnquam.ver.donatione largitus.nume. 187. C.M.

¶†An autem lucrum dotis quod facit maritus ex forma statuti dicatur ex causa lucratiua?glo.not.in l.si donatarius.§.j.in versi.duntaxat.§ de condic.ob caus.tenet quod nō [d].Sed ex causa operosa acquisitum dicitur,quia propter onera matrimonij acquiritur.& Bal.ibi & Docto.alij communiter sequuntur:vt Alex,ibi dicit. 5 D

¶Et idem Bal.in l.cum multa.C.de donat.ante nup.col.ij.in authē.præterea.col.pen.versi.præterea non est verum.C.vnde vir & vxor.& in l.hac edictali.col.iij.C.de

secun.

ſecun. nupt. & idem Bal. in con.lxiiij.duo ſunt. lib.iij. in fin. & eſt bonus tex. in l.j.§. lucratiuas. verſic. ſi verò.de impo.lucra.deſcrip.lib.x.

¶ Sed tamen aduertendũ eſt,quòd prædicta videtur procedere inſpecta cauſa remota. Sed cauſa proxima & immediata huius lucri eſt vir ipſe & matrimonium: vt not. Bal.in Auth. ex teſtamento.col.x.ver.xiij.in fi. C.de collat. Et ꝓ dicto Bal. eſt tex.in l.cũ quis.ſ.de do.præleg.in §.j.vbi dicitur,quòd matrimonij cauſa id lucratus eſt.& per illũ tex. hoc trad. Bal.nouellus in trac.de dote,in vj. parte.in xxxvij.priuilegio.col.iij. Et iſta cauſa proxima attẽditur:vt no.Bal.in d.auth.ex teſtamento.in loco pręalleg.alleg.l.ſed & ſi plures.§. in arrogato.ſ.de vulgari.

6 ¶ † Et iſta ratione,quia cauſa immediata attenditur, tale lucrum dotis aduentitium dicitur:vt not.Bar.in l.ſi cum dotem.§.tranſgrediamur.in fi.ſ.ſolu. matri.per tex.in l. j.vbi Bal.in fi.C.de bon.quæ lib.idem Bal. in l.ſi donatarius.§.j.in prin.ff.de condi.ob cauſ.

A ¶ Et certè cum tale lucrum marito [a] acquiratur,immediatè abſque aliquo onere ex cauſa lucratiua acquiſitum videtur:quia cauſa onerofa dicitur,quando onus eſt cauſa acquiſitionis:vt in emptione cõtingit.l. apud Celſum. §.de autoris.verſi.ſi quis autem.ff. de excep.doli. Et ideo in dote dicitur cauſa onerofa.l. ex promiſsiõe.ſ. de acti. & oblig.quia dos datur pro oneribus.C.de iure dot.l.dotis fructus.ſ.de iure dot.l.dotem.ſ.de caſt.pecu.

[a] Marito. Dicendum vt ſcripſi in tract. de donatio. factis in cõtractu matrimonii. nu. 9. nu.18.C.M.

¶ Non ſic videtur in tali lucro ſtatuti quod marito defertur : quia ipſe etiã abſq; tali lucro cogebat̃ onera matrimonij ſubire:& videmus quòd tale lucrũ acquiratur etiã marito qui onera matrimonij non ſuſtinuit:vt not. Bar. in l.nihil.ff.re.amot. Bal.in l. Deo nobis. per illũ tex.C. de epiſc.& cler.in l.non ſine.C.de bonis quæ lib.cũ ſimi.

¶ Et quòd tale lucrũ ex cauſa lucratiua dicatur procedere: expreſſe tenet Ang.in authen.de nup.§.adſcriptio. Et

7 ad hoc facit,† quia donatio eſt prohibita inter vir.& vxorem,quãdo donãs pauperior efficitur , non autẽ ſi lucrũ remittitur.l.ſed & ſi vir.§.quod legaturus.l.cum hic ſtatus.§.ſi maritus.et l.ij.ver.ſimiles.ſ.de dona.inter virum.

¶ Et ideo tale lucrum remitti poteſt vxori per maritum: quia cauſam habet lucratiuã:vt no. cõcludit Andr.Sicul. in cõſ.lix.illud in medio.col.ix.lib.ij. idẽ dicit Alexã.in l.ſi ſocer.§.Lucius.ſ.ſol.matr.& idem concludit Socinus in conſi

in consi.cxiiij.viso testamento.col.ij.versi.ad secundam rationem.
¶ Et ex decisione istorum concludendum est, tale lucrum statuti procedere ex causa lucratiua, attenta causa proxima quæ inspicitur, vt dixi. Et alleg.s in contrarium possunt habere locum considerando causam remotam quæ non attenditur. l.socium qui in eo.supra pro socio.
¶ † Non obst. ꝙ causa lucratiua vel onerosa debet iudicari ab origine, 2
secundum glo.in d.l.si duo.s.de acqui.hære. Quia illud procedit quando causa de sui origine & natura habeat causam lucratiuam. Nam licet accidentaliter damnũ occurrat, non attenditur prout est in hæreditate, de qua illa gl.loquitur: nõ sic videtur in lucro statuti quod de sui natura causam habet lucratiuam per supradicta. Et ideo secũdum principalem eius naturam iudicari debet: arg.l.si quis nec causam.s.si cert.pet.

In l. Semper in stipulationibus. Argumenta.

1 Acta à partibus attendi debent in contractibus.
2 Propositum nihil operatur, si in mente retineatur.
3 Verba non sunt curanda, vbi mens disponentis est aperta.
4 Animus hominis ex ipsius cognoscitur loquela.
5 Actum id præsumitur, quòd tacitè subintelligitur.
6 Actum etiam esse dicitur, quod ex rei qualitate colligitur.
7 Consuetudo attenditur, si quod actum est non intelligitur.
8 Contractus secundum loci consuetudinem attenditur, si contrahentis mens ignoretur.
9 Doctor secundum consuetudinem studij præsumitur conduci.
Notarius præsumitur rogatus ad clausulas consuetas.
10 Consuetudo quælibet, cuiuslibet consuetudinis regula esse debet.
11 Clausula codicillaris præsumitur apposita de voluntate testatoris.
Notarius in instrumento dotis hypothecam apponere potest.
12 Pœna quando contractui poscit adiici.
13 Iuramentum quare possit in contractu apponi.
14 Contractus secundum quam consuetudinem extendi posit.

REGVLA XXIX.

S EMPER *in stipulationibus & in cæteris contractibus id sequitur quod actum est. Unde si non appareat quid actũ est, consequens erit vt id sequamur quod in regione in qua id actũ est, frequentatur. Quid ergo si neque regionis mos appareat, quia varius fuit? Ad id quod minimũ est redigẽda summa est.*

¶ NOTA † quòd in contractibus primo attenditur 1
quod actum est à partibus. ad idem tex.in l.sed Celsus.§.si fundus.de contrahen.empt vbi dicitur, ꝙ in contractu potius id quod actum est, quam id quod dictum est [a] sequi debet. Et in contractibus veritas rei potius quam scriptura perspici debet: vt dicitur in l.j.C.plus val.quod agi. A
& in

a Dictum est. Quid in matrimon.vide text. & ibi not.in c. tua nos.de sponsa.

& in l.iij.eod.titu.vbi dicitur, non quod scriptum est.sed quod gestum est inspicitur.Iustum est enim volũtates contrahentium magis, quàm verborum conceptionem inspicere, vt dicitur in l.fi.in prin.C.quæ res pig.oblig.poss.ad idem tex.in l.in conuentionibus.ſ.de verb.sign.in l. promittendo.in princ.ſ.de iur.dot.

¶ Et prædicta procedunt quando constat de voluntate,& apparet quod actum est,vt hic dicitur.Secus si non apparet: quia tunc plus valet scriptura,quàm quod actum est.l.si alij.in fine.ſ.de vsufruct.legat.qui tex. ita intelligitur,vt declarat Bart.post gloss.in l.in ambiguo.ſ.de rebus dubiis.

2 ¶ † Et ratio est,quia propositum in mente retentum nihil operatur.l.si repetendi.C.de condict.ob caus. Et non sufficit testatorem ita voluisse nisi disponat.l.quidam cùm filium.vbi Bal & Imol.ſ.de hæred.instit.

3 ¶ Et est communis doctrina, quòd † receditur à verbis quando aliter constat de mente disponentis:vt not.in l.non aliter.in prin.de legat.iij. & latè tradit Bart.in l.non dubium.col ij.versi.secundum dubium est. C.de legi.Bald.in l.iurisgentium.§.pactorum.ſ.de pact.Ang.in consi. ij.præmisso primo.col.ij.Aret.in consi.lxvj.viso puncto.col.j in singu. Alexan.in consi.cxvj.animaduersis statutis.col.ij.lib.ij. Sic ergo si non apparet quod actum est, non est recedendum à verbis: & actum videtur quod ex verbis colligitur:quia videtur quis habere voluntatẽ prout verba sonant.l.Labeo.§.item Tubero.de supel.legat.& in l. nepos Proculo.de verb.sign.& id loquitur quod ex his quæ significantur sensit.& ideo à verbis contractus non est recedendum.l.si quis stipulatus sit Stichum.de verb.oblig.l.fideiussores magistratuum.ſ.de fideiuss. quæ iura ad hoc alleg.Paul.de Castr.in consi.ccxxvij.super primo.& in consi.clxj.in præsenti causa.ad idem tex.in l.fi.C.communia vtriusque iud.vbi tenor stipulationis inspicitur. Et in stipulationibus verba ex quibus obligatio oritur, inspicienda sunt l.si ita stipulatus.§.Chrysogonus.in fin.ff de verb. oblig.

4 ¶ † Et ex loquela hominis eius animus iudicatur:vt not.Bal.in l.sed & reprobari.in prin.ſ.de excu.tuto. Et verba contractus sunt forma contractus quæ forma dat esse rei:vt not.Bal.in l.quoties.col.ij.C. de suis & legit.& nullum est magis nostræ mentis testimonium.quàm qualitas inspecta verborum.vt not.Bald.dicit in c.j.de test.cum simil.vt tradit And.Sicul in consi.lvj.lib.ij.in consi.ix.col.pen.libr.iij.in consil.xx. col.pen eod.lib.iij.& in consi.xlij.col.iij.in eod.lib.

5 ¶ † Similiter actum videtur etiam illud quod tacitè intelligitur:vt no. Bar.hic per l.cum quid.ff.si cer.pet.vbi hoc probatur in his quæ sunt de natura contractus.illud tamen non videtur propriè ex cõuentione contrahentiũ,sed potius ex prouisione legis:quia tex.ibi dicit,agi intelligitur.& pro cauto habetur.& declarat illum tex.Are.in l.iiij.§.Cato.col. xiij.de

xiij.de verb.oblig.facit quod.not.Bar.in l.cùm ſtipulatus.de verb.obl. vbi concludit quòd oblig. ad intereſſe quæ tacitè in obligatione facti intelligitur,non dicitur ex diſpoſitione hominis, ſed legis.

¶ † Item actum videtur illud quod ex qualitate rei colligitur, vt notat Bart.hic poſt gloſ.not.ad idem glo.& ibi Bart.in l.j.§.qui ſuperficiem. ff.de ſuperficie.in verbo, agendo. quæ dicit quòd ex qualitate prætij colligitur an fuerit venditio vel locatio,vt not.Barto.in l.patronus.§.j. col.ij.de leg.iij.Pet.de Anchar.in conſi.ccccij.pluribus rationibus.col. ij.Alexand.in conſi.xxvj.conſideratis verbis.lib.iiij.& Aret.in conſil.vj. viſo inſtrumento viſionis.colum.penul. Et quando in fine inſtrumenti dicitur, Actum in tali loco.verbum illud,actum,rem perfectam ſignificat.Paul.de Caſt.in conſi.cciij.ad primum quæſitum.Bald.in l.quod ſine.C.de teſtament. 6

¶ † Secundo colligitur hic,quòd in contractibus ſi nõ apparet ꝙ actũ ſit ſecundùm ſupradicta,recurritur ad conſuetudinem : videtur tamen ꝙ in primis conſuetudo ipſius contrahentis inſpiciatur.l.vt vniuerſorum.ſ.de pign.act.l.qui ſemiſſes.ſ.de vſur.& in l.hæredes palàm.§.ſi quid poſt.in fine.ibi, ex conſuetudine patrisfamiliàs vel regionis.ſ.de teſt.& in l.ſi ſeruus plurium.§.fi.de leg.j.ibi,ante omnia ipſius patrisfamiliàs conſuetudo, deinde regionis. 7

¶ Vnde conceſsio facta ab eccleſia,videtur facta ſecundùm conſuetudinem eccleſiæ concedentis : vt not.Alex. in conſi.cxxiiij. conſideratis his.col.ij.libro quinto.

¶ † Et conſuetudo vltima attenditur.l.Mela.§.quid ergo.de alimen. & cib.lega.& tradit Alex.in conſi.v.ſi vera ſunt.col.fi.lib.v. 8

¶ Sed ceſſante conſuetudine contrahentis,ſecundùm conſuetudinem loci contractus interpretatur : vt hic dicitur: ad idem tex.in l.ꝙ ſi nolit.§.qui aſsidua.ſ.de ædil.edict. & in l.ſi fundus.ſ.de euict.in l.ſi prius.§.placuit.ſ.de aqua pluuia arc.& in c.cæterùm.de dona.& not.Bart.in l.fi.in princ.ſ.de his quæ in fraud.credit.& in l.ſi procurator.in princ.ſ.de iure fiſci.

¶ † Et ideo doctor conductus videtur conductus ſecundùm conſuetudinem ſtudij : vt not.Bar in l.nemo eſt qui neſciat.ſ.de duobus reis. Et magiſtratus etiam videntur creati ſecundùm conſuetudinem : vt not Bart.in l.magiſtratus.in prin ſ.ad municip. 9

¶ Et notarius rogatus videtur vt apponat clauſulas conſuetas [a]:vt not.Bar.per illum tex.in l.fin.C.de fideiuſſor. A

¶ † Et generaliter quælibet diſpoſitio recipit diſpoſitionem à conſuetudine,vt eſt dictum Inn.in c.olim.de verb. ſig.& ſequitur Abb.in c.certificari.de ſepul.cum ſi.vt latè 10

cong

a Conſuetas. Vide Paulũ de Caſt.in l.j.ff.de iur.om.iud.& latiſsimè per Alex.in l.ſi finita.de dàm in fec.Barb. in cõſil.ix.col.pe.in iiij.volu.&Iaſ. in l. Gallus. §. idem credendum de lib. & poſth.& d.Philip.in c. cum M.hic allegato. col. ij. in v. not.H.C.

congerit Felin. in cap. cum M. col. iij. & iiij. de constit. ¶ Et prius Alex. in l. huiusmodi. in prin. de leg. j. & in cõs. xxvij. in causa & lite. lib. ij. & in consi. cvij. pro inuestigatione. col. pe. eo. lib. ij. & in consi. xxxvij. viso dicto instrumento. col. ij. lib. j. Et do. And. Sicu. in c. quo ad translatio nem. char. iij. de off. leg. & in consi. v. col. pe. li. j. & in consi. vij. col. ix. & in cons. xiiij. col. pe. & in consi. xxxvij. col. v. in consi. lj. col. iij. in ij. li. Et adde tex. in l. item eorum. §. decuriones. ibi, secundũ consuetudinẽ locorum. & idem no. tradit Bart. in l. Paulus. la j. in prin. ff. de sol. & not. Ang. in cons. lxxxv. ex themate. Bal. in l. ita demum. §. fi. ff. de arb. in l. si certis annis. col. iij. versi. credo autẽ. col. fi. C. de pac. Ro. in cons. xciiij. visis his. col. fi. & Ang. in consi. clxxxiiij. ex forma & serie. col. j. in fi. vbi alle. tex. nostrũ hic, & Bal. in consi. cxcvj. tres sententiæ. lib. j. Cuma. in cons. ij. proponitur. col. ij. & Soc. in consi. xciiij. præstantissimi. col. iij.

11 ¶ Ex prædictis infertur, quod † clausula codicillaris videatur apposita de voluntate testatoris, ex quo consuetum est quod apponatur. contra Bar. in l. j. in vj. q. ff. de iur. cod. ita And. Sicu. concludit in d. c. quo ad translationẽ. de off. deleg. & Alex. in cons. j. col. ix. in prin. li. v. & facit quod not. Bal. in l. j. col. fi. ff. sol. ma. in ver sed ponamus cõtrahentes. vbi dicit, quod notarius potest instrumento dotis apponere hypothecam de qua cõtrahentes nihil dixerũt: quia videtur rogatus vt apponat clausulas quæ sunt de natura cõtractus.

12 ¶ Et pari ratione videtur, quod † pœna apponi possit in contractu: quia consuetum est quòd pro obseruatione contractus pœna apponatur.

A ¶ Contrarium[a] tamen decidit Bal. in l. si duo patroni. §. si quis iurauerit. de iureiur. in princ. in versic. non tamen præsumam pœnam. vbi dicit, quòd pœna non præsumitur etiam sub dictione, & cætera: quia non est vniformis. & Socin. sequitur in l. Gallus. §. item credendum. colum. secunda. de liber. & posthum. Adde quòd contrarium Angelus dicit in l. ij. supra de iurisdict. omnium iudicum. in principio versicul. potest & aliter exemplificari. vbi inquit, quod ille qui habet potestatem vendendi bona fiscalia, potest apponere omnia pacta pœnalia secundum mores regionis. & idem Abbas dicit in capit. secundo de precar. vbi loquitur in mandato ad pacem faciendam. Et hoc potest procedere quando esset consuetudo vniformis circa pœnam.

a Contrarium. & bene, vt plenè dixi ad Alec. cõsi. xxviij. lib. ij. facit. ff. eo. l. contractus. nu. 13. C. M.

¶ Et

¶ Et pari ratione † iuramentum videtur, ꝙ ratione consuetudinis apponi posśit in contractu. 13

¶ Sed non est verum: quia iuramentum requirit formalitatem verborum, & specificam expresśionem: vt not. Abb. post Ant. de Butr. in c. pen. de iureiur. & prosequitur Socin. in d. §. idem credendum.

¶ Et pari ratione idem videtur quòd ratione consuetudinis in contractu venditionis apponi posśit constitutum. Sed contrarium in hoc Alex. concludit in consi. xxviij. viso & præhabito. lib. ij.

¶ Et in effectu videtur quòd supradicta intelligantur in his, quæ sunt de natura contractus: secus videtur in aliis. vt not. Alex. in consi. præalle. vnde in substantialibus non fit supplementum à consuetudine: vt no. Ioan. And. in tit. de instru. edi. §. instrumentum. col. iij. ver. ꝙ si à contractibus. & Ang. in l. licet. C. loca.

¶ Et vlterius notandum est, † quòd illa facultas extẽdendi contractũ secundum consuetudinem loci, hobet locum in notario qui rogatus fuit. Secus[a] est in eo cui alterius rogatus committuntur: quia ille nihil potest exprimere, nec declarare: cum officium eius sit transcribere, & non addere, nec interpretari: vt not. Bal. dicit in rub. C. de fide instru. in col. vj. in ver. quarto quæritur. Quod tamen non videtur procedere sine dubio: quia ista interpretatio quæ fundatur in consuetudine non adhæret personæ notarij qui rogatus fuit: & ideo videtur quòd etiam per alium notarium fieri posśit: b ex eo quod no. Bar. in l. argentarius. in princ. ff. de edend. & Alex. ibi specialiter hoc dicit. 14 A B

a Secus. Idem Ale. cõsi. clxiij. col. fin (vbi dixi) lib. vij. Hippol. Marś. sing. cxxiii. Dec. l. vt liberis. col. iii. C. de colla. C.M.

b Fieri posśit. Vide latiśimè per dn. Bart. in consi. ix. in pen. col. in iiii. volu. & Iaś. in l. Gallus. §. idem cre dendum. de liber. & posthu. H.C.

¶ Vltimo notandum est ad supradicta ꝙ ista consuetu- interpretatiuè non requiritur ꝙ scripta sit: vt not. Areti. in consi. xj. procedendum. & in d. c. cum M. vbi all. Anto. de Butr. qui hoc dicit in c. fin. de consuet. in v. char. in ver. ex his dicit Nicolaus de Mata. Et idem Alexand. in consi. cvij. pro inuestigatione. col. pen. l ij.

In l. Nihil tam naturale. Argumenta.

1 Consensus in dissoluendo requiritur, cuius & in contrahendo.
2 Testes tot in reprobando testamento requiruntur, quot in probando.
3 Solutio debiti, si citra instrumentum probari nequeat, nec ipsum debitum.
4 Donatio hodie fieri potest pacto nudo.
5 Actus si quid cum fit, requirit, idem cum dissoluitur necessario exigit.

Testa

6 Testamentum primum ad pias causas factum coram septem testibus an tollatur per secundum coram duobus factū.
7 Spiritualia facilius construuntur, quàm destruantur.
8 Matrimonium facilius contrahitur, quàm dissoluatur.

REGVLA XXXV.

NIHIL *tam naturale est, quàm eodem genere quodq; dissoluere, quo colligatum est. Ideoq; verborum obligatio verbis tollitur: nudi consensus obligatio contrario consensu dissoluitur.*

¶ISTA regula etiam habetur in c.j.extra eo. tit. vbi
A dicitur quòd omnis res[a] per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur. facit tex. in §.fi. instit quib. mod. tol. obli. & in l.j. C. quan. lic. ab empt. disce. & in l. prout
1 quisq;.ff.de sol. ¶ Et ideo †cuius consensus in contrahen-
B do requiritur, eiusdem etiam in dissoluēdo interuenire debet[b]. authen. contrà si filij. C. de repud. in fi. & ibi Bar.
2 ¶ †Et quot testes requiruntur in probando testamentū, pariter tot requirūtur in reuocatione testamenti: vt no. per glo. in l. cum proponeretur. de leg. ij. vnde si ex forma statuti legatū potest probari duobus testibus: eodem modo reuocatio legati poterit duobus testibus probari: vt not. Bal in l. fi. col. fi. versi. ex hoc infero. C. de fideicom. & sicut collatio beneficij potest probari testibus: pariter
c renunciatio beneficij testibus probari poterit[c]: vt not. Bal. in l. ij. in fi. de restit. spol.
3 ¶ †Et si solutio debiti non potest probari nisi per instrumentum ex forma statuti, pariter idem erit in cōtrario, videlicet in debito quod nō poterit testibus probari, secundum Pet de Ancha. in consi. cccl j. in quæstione.
¶ Et si contractus est bonæ fidei, pariter & distractus erit bonæ fidei. l. ab emptione. vbi Bart. ff. de pactis. Et sicut
4 † hodie pacto nudo donàtio fieri potest. l. si quis argentum. C. de dona. sic etiam nudo pacto resolui potest: vt no. per glo. & doct. in d. l. ab emptione.
¶ Et sicut pignus solo consensu contrahitur. l. j. ff. de pig. actio. ita etiam solo consensu resoluitur. l. pen. C. de pig. not. pen. glo. in l. si tibi. §. de pignore. ff. de pactis.
¶ Et si tenuta data fuit de facto parte non citata, pariter non citata parte potest reuocari: vt not. Bar. in l. si pacto quo pœnam. C. de pact. facit quod no. per gl. in l. minor.

a Res. Vide Iaso. in l. quēadmodū. de acqui. poss. in ii. not. & Bart. in l. a&ctor.ff. rērat. hab. pe. col. & Ias. l. i. C. quādo nō pet. par. col. v. ver. quinto no. & c. H. C.
b Debet. Hippol. Marsi. sing. dclxix. C. M.
c Poterit. Decius. l. cum posteaquā. in fi. C. de pact. C. M.

a Alex.conf.v. colum. j.lib.ij. Hipp.Marf.fin gula.cxcv.fin. cccxx.C.M.

b Requiritur. Vide Iaf post Bald. & Mod. in l. fiue apud acta. C.de trã fa.col.ii.& eun dẽ poft Bar. in l.fi vnus.§. pactus.viij. colũ. de pac. & in l. more de acqui. hær. & in l. qᵽ iufsit. colũ.iij. ver. fecundo prĩcipaliter no. de re iud.H.C.

in ver.Seius.ſ.de euictio.cum fimi.vt tradit Alexan, a in d.l.fi pacto quo pœnam.in vlt.not. A

¶ † Et omnia fupradicta procedunt quãdo in conficiendo actum de necefsitate aliquid requiritur b. nam tunc etiam in reuocatione illud adhiberi debet. Secus fi vltra necefsitatem ex abũdanti aliqua folennitas adhibita fit: quia tunc illa folennitas non eft neceffaria in reuocatione: vt nòt.declarat Bar.in l.hæredes palàm.§.fi quis poft. fuprà de tefta.vbi inquit, quòd dum ibi dicitur, quod in mutatione teftamenti omnia ex integro facienda funt, intelligitur omnia quæ de necefsitate fieri debuerint. Quid enim fi in primo teftamento fuerũt decem teftes? nam fatis erit reuocare teftamentum coram feptem. Et ideo confuluit Pau. de Caft. in confi. cclxij. dubium facit in fupradicto puncto. quòd † primum teftamentum ad pias caufas factum coram feptem teftibus, tollatur per fecundum factum coram duobus teftibus. Et fequitur Alexan.in l.hac confultifsima.§.fi quis autem.col.fi. per l.ij.ſ.de iniuft.rup.teft.Et idem Alex.concludit in confi. cxlvj.vifo themate.col. fi. lib.ij. quia non funt in cõfideratione quæ abundant.l.iij.C.de teft.& idem Alexan. in confi.cvj.vifo & diligenter confiderato themate. col.ij. ver.quinto adducto quod dicit do. Ant.in iiij.lib. & idem Andr.Sicu.in confi.xliij.col.iiij.lib.iij. 5 B 6

¶ † Item ifta regula non habet locum in fpiritualibus quæ facilius conftruũtur quàm deftruantur. & dicit tex. in c.inter corporalia.in prin.de transla.prçla.vnde & ibi dicitur, folus epifcopus honorem dare poteft: folus auferre non poteft. 7

¶ † Et ideo matrimonium facilius cõtrahitur, quàm diffoluatur. vt dicit text.in l.confenfu. in prin. C. de repud. nam folo confenfu contrahitur. c.cum locum. de fponfa. l.fufficit.xxvij.q. ij. cum fimi. vt fupra dictum fuit in regula, nuptias.fupra eod.& tamen folo confenfu diffolui non poteft.imò nullo modo: quia quos Deus coniunxit homo nõ feparet.c.ij.de tranfla.præla. c.an quod. xxiiij. q.ij.& in c.ex parte.de conuer.coniug. 8

¶ Et idẽ eft in baptifmo & in ordine, vt no. per gl. in c.j. de re.iur. quia in iftis in quibus imprimit character fpiritualis, cõtrarius actus propriè interuenire nõ poteft: vt Abb.dicit in d.c.j.ficut in virginitate, quæ femel amiffa recuperari non poteft: vt dictũ eft ſ.in reg.verum. ſ. eo.

In l.

In l. Culpa est. Argumenta.

1 Assessor se peritum asserens, de imperitia tenetur.
2 Officialis, quæ ad alterius spectant officium attentare non debet.
3 Procurator vel negotiorum gestor quare non dicatur facere quæ ad se pertinent.

REGVLA XXXVI.

CVLPA *est, immiscere se rei ad se nõ pertinenti.*

A ¶SIMILIS regula habetur eo. tit. in vj. in regula,
1 non est sine culpa [a]. †Et exemplificari potest in assessore qui videtur asserere se peritum: ideo propter imperitiam tenetur. l. j. §. quod quisque iuris.

¶Et pari ratione medico imperitia imputat. l. illicitas. §. sicuti. ff. de offi. præsi. Deliquit enim quis officium alterius vsurpando. c. tua nos. de homicid. Ideo debet quis abstinere ab officio cuius se idoneũ non esse cognoscit. c. non punienda. §. fi. j. q. j. & facit tex. in l. doli mali. §. fi. s. de noua. vbi quis non debet esse curiosus. de reb. alien.

2 ¶†Et vnus officialis non debet se de officio alterius intromittere: vt no. Bar. per illum tex. in l. prouinciis. C. de numer. actuar. & chartul. lib. xij. & not. Bal. in l. repetita. C. de episc. & cler. cum simi. vt tradit Andr. Sicu. in consi. xlv. col. iij. lib. iij.

¶Et verbum illud, ad se non pertinenti, tollit contraria de quibus gl. opponit: quia verbum pertinere, latam habet significationem. l. verbum pertinere. de verb. sig.

3 ¶†Vnde illud quod quis facit tanquam negotiorũ gestor, vel procurator, vel intuitu pietatis dicitur ad eum pertinere: quia facultas sibi datur à iure: ideo pertinet ratione officij, vt in tutore & procuratore: & ratione amicitiæ, vt in eũ qui alterius negotia gerit; vel ratione humanitatis l. non tantùm. ff. de appel. Nam hominem affici beneficio hominis interest. l. seruus ea lege. s. de ser. expor. & no. per Dyn. in d. regu. non est sine culpa & ibi prosequitur an quis teneatur alium defendere. de quo dixi in c. j. de offic. deleg.

a Culpa. Vbi videas plura exempla per Dy. & latissimè per eius add. & per Io. And. in mercur. vbi ponit q. an testis qui nõ iuratus se immiscuit ferendo testimoniũ: & falsum dixit, quod teneatur pœna falsi. H. C.

In l. Nemo qui. Argumenta.

1 Absoluere nequit, qui damnare non potuit.
2 Absoluere quandò possit, qui damnare nequiuit. & nu. 3.
4 Absoluere qui põt ex priuilegio, non statim dãnare poterit.

REGVLA XXXVII.

NEMO *qui condemnare non potest, absoluere potest.*

¶NOTO[a] regulam negatiuã.† quod qui non potest condemnare, non potest absoluere, & isto modo arguit Iurisconsultus in l. solent. in prin. ff. de offi. procon. & lega. Et ibi Bal. in ij. no. dicit, quòd qui non potest condemnare condemnando, non potest absoluere absoluendo. Et à contrario sensu, qui potest condemnare, potest absoluere: vt dicitur in l. qui condemnare. ff. de re iudic. A 1

¶ † Et à regula nostra hic bene procedit, quando quis non potest condemnare ex defectu iurisdictionis. Secus si non possit condemnare ex priuilegio personæ: quia tunc absoluere potest. l. quoties. C. vbi senat. vel claris. & Bald. ibi rationem adducit: quia priuilegium non debet nocere priuilegiato. 2

¶ Secũdo † fallit in materia correctoria [b]. quia si tollitur potestas condemnandi, non videtur adempta potestas absoluendi. glo. not in cle. j. in versi. contra eos. de hære. quam ibi Card. Imo. & Abb. sequũtur, licet Soci. & Aret. in rub. de acqui. pos. videtur illam impugnare. 3 B

¶ Sed pro illa facit: quia absolutio fauorabilior est. l fauorabiliores. ff. eo. l. cùm Arrianus. ff. de actio. & oblig.

¶ Vnde licet tollatur potestas cõdemnandi. non videtur eadẽ ratio quòd tollatur potestas absoluendi. Et ad hoc facit: quia licet absens non possit condemnari. l. absentẽ. ff de pœnis. l. absentem. C. de accusa. Si tamen de innocẽtia constat, absens absolui potest: quia officium iudicis magis exuberat in absoluendo: vt not. Anto. de But. post Ioan. And. in c. veniens. de accusa. & Barth. Veronen. in consi. xlj. incip. licet inuitus. col. fi.

¶ Et pari ratione videmus † quòd ille qui habet potestatem absoluendi ex priuilegio, non habet potestatem condemnandi: vt not. Ioan. And. in c. canonica. de senten. excommu. Domini. in d. c. cùm inferior. xxj. dist. Felin.[c] in c. non potest. in prin. de re iud. 4 C

¶ Et secundùm superius dicta regula hic declaratur: quia dum hic dicitur, quòd qui non potest condemnare, non potest absoluere, procedit vbi sit eadem ratio: prout est quando est defectus iurisdictionis: quia tunc qua ratione non potest cõdemnare ex defectu iurisdictionis, pari ratione

a Noto. Caue, quia Haloãder legit: nemo qui cõdemnare potest, absoluere non potest. quod de se magis arridet, & congruit cũ l. qui cõdemnare. ff. de re iud. tamẽ oẽs codices habent: vt hic legit Deci. & oẽs ita legunt, non ausus sum mutare. C. M.

b Correctoria. Vide latissimẽ Ias. in l. qui cõdemnare, de re iudica. in princ. ii. col. ver. vltra scribentes, &c. & in prin. l. vbi ponit plura exẽpla ad regulã nostram.

c Felin. Quem vide vbi ponit tres fallentias ad reg. nostrã.

tione non potest absoluere:quia absoluere & condemnare sunt in eadē specie iurisdictionis:vt not.Bald.in l.imperium.col.iij. versi. circa tertiū punctum.§.de iurisd.om.iud.alleg.text.in l.solent. Et ideo,præscripta potestate absoluendi,est præscripta potestas condemnandi, secundùm Inno.in c.dilecto.de offic.archid.sequitur Bal.in l.imperium.colū.iiij.ver.circa vltimum.quia sunt eiusdem speciei,vt dictum est.

¶ Secus vbi potestas condemnandi tollitur in priuilegium, & potestas absoluendi datur in priuilegium :quia tunc non est eadem ratio, quòd sicut potest absoluere quòd possit condemnare : vel si non potest condemnare,non potest absoluere:quia priuilegium noceret priuilegiato vt dicit Bald.in d.l.quoties: Et quia inducta in fauorem resultarent in odium,contra l.quod fauore.C.de legib.

¶ Et ideo in casu glo.in d.cle.j.de hæret. considerandum est,quòd dum ibi dicitur in tex.quòd tollitur potestas cōdemnandi,gloss.dicit, quòd remanet potestas absoluendi:quia non mutatur ibi,episcopus habebat potestatem condemnandi id est soluendi.

¶ Si ergo tollitur potestas condemnandi,remanet potestas absoluendi: quia illa potestas condemnandi quæ tollitur,respicit fauorē rei vt condemnari non possit : vnde non extendatur vt absolui non possit : quia non est eadem ratio. Et tali casu glo.bene dicit.

¶ Si vero ibi sublata esset potestas absoluendi , an remaneret potestas condemnandi?gloss.ibi sentit,quòd sic,attenta ratione sua, quia mutatio fuit limitata.

¶ Et hoc non videtur verum:quia si tollitur potestas absoluēdi,videtur tolli potestas condemnandi : quia eadem ratio videtur in vtroque per supradicta.

¶ Et isto casu potest saluari opinio Pet.de Anch.qui tenet contra illam gloss.in d.clem.j.& Aret.& Soc.in rub.de acqui.poss.

In l. Sicuti pœna. Argumenta.

1 Hæres nec ex delicto defuncti potest lucrari,nec pœna teneri.
2 Pupillus nec lucrari,nec obligari potest,citra tutoris autoritatem.
3 Ecclesia in eo,in quo fit locupletior,teneri potest.
4 Possessor bonæ fidei non ad damni æstimationem,sed quo locupletior factus est,tenetur.

REGVLA XXXVIII.

SICVTI *pœna ex delicto defuncti hæres teneri non debet: ita nec lucrum facere si quid ex ea re ad eum peruenisset.*

1 ¶ NOTA quòd sicut hæres non obligatur ad pœnam ex delicto defuncti : ita pariter ex delicto defuncti lucrari non debet : & ideo tenetur de eo quod ad eum peruenit , vt hic,& in l.in hæredem. §.de ca-

lum.& in l.hæredem.supra de dolo.cum simil.alleg.in gloss.hic.& ad idem tex.in l.quod diximus.§.fin.in l.quod auté.supra quod met.cau. in l.j.§.fi.ṡ.de vi & vi arma.in l.vi pulsos.C.vnde vi.l.iij.§.ex re furtiua.ff.de pecul.in l.si cum exceptione.§.Pedius.cum simil.ibi in gloss. alleg.ff.quod met.caus.

¶ Similiter est in pupillo,† qui sicut non obligatur absque autoritate tutoris,ita pariter lucrari non debet:vnde tenetur de eo quod ad eum peruenit.l.ij.§.si seruus.ff.de tribu.l.j.§.j.ṡ.de auto.tut.l.fin.C.de vsucap.pro emptore.& in §.finautem.insti.quibus alien.lic. 2

¶ Idem est† in ecclesia quæ tenetur in eo in quo fit locupletior:vt not. per glo.& Bar.in authen.qui res.C.de sacrosanct.eccle.Bald.in l.iubemus.§.sané.in princi.de sacrosanc.eccle.in l.si prædium.in princ.C.de prædiis mino.Abb.in c.si quis presbyterorum.in fi.de reb.ecclesi.non alien.Alex.in consi.iiij.viso processu.colum.j.in fi.lib.iiij.And.Sicul.in consi.xl.colum.x.lib.j. 3

¶ Idem est in bonæfidei possessore† qui non tenetur ad æstimationem damni,sed duntaxat in eo quo fit locupletior.l.item veniunt.§.eos autem.l.sed & si lege.§.consuluit.ṡ.de peti.hære.& facit tex.in l.idemq;. §.si mandauero.ṡ.mand.vbi quis non debet lucrari ex actu pro quo ad damnum noluit obligari.Et in notab.gō.tradit Bart.in l.quia poterat. ṡ.ad Trebel.vbi in fin.concludit,quòd socius non debet aliquid lucrari ex negotio pro quo noluit ad periculum teneri,cū simil.vt tradit Alex. in vlt.not.Et Ange.Are.in §.illud.in fin.institu.pró socio.Adde tamen quòd quandoque quis lucratur ex actu pro quo de damno non tenetur: vt est tex.in l.si negotia.ff.de nego.gest.& illud contingit propter culpam eius qui negotia insolita aggreditur,vt ibi habetur.Et ad supradicta faciunt quæ dicta sunt in l.secundum naturam.ṡ.eo.titu. 4

In l.In omnibus.Argumenta.

1 Factum reputatur,quod metus causa fuit ne efficeretur.
2 Metus iustus quis,& quare dicatur.
3 Metus minor in muliere quàm in masculo attenditur.
4 Timor iustus putatur,quod ex præcepto regis oritur.
5 Metus iustus incutitur,quum regius officialis alicui minatur.
6 Metus iustus etiam dicitur,quod ab excommunicatione infertur.
7 Metus indiciis probatur & præsumptionibus.
8 Metus facilius probatur duobus testibus,quàm libera volūtas centū testibus.
9 Metus non præsumitur,si in conspectu iudicis quid efficiatur.
10 Testibus affirmantibus plus creditur,quàm negantibus.
11 Metus etiam iuramento probari potest.
12 Protestatio an in metu sit necessaria.
13 Protestatio clandestiné facta quando prosit.
14 Metus libera superueniente voluntate purgari potest.
15 Vxor consentiens marito contrahenti,metu acta creditur.

REGVLA XXXIX.

In omnibus causis pro facto accipitur id in quo quis alium perhorrescit quo minus fiat.

1 ¶NOTA quòd † pro facto habetur illud quod factũ non fuit propter metum. ad idem text. in l. j. si propter met. iu. non app. ¶ Et notatur per glo. hic. & adde text. in c. fin. de appel. Et ad declarationem istius regulæ primo videndum est qualis metus requiratur.

¶ Secundo, qualiter metus probetur. ¶ Tertio, an protestatio necessaria sit: & qualiter fieri debeat.

¶ Quarto, quando metus purgari videatur.

2 ¶ † Circa primum, metus debet esse iustus, vt dicitur in c. fi. de app. & non intelligitur iustus, ita quòd iustè inferatur: quia pro tali metu iustè illato quis conqueri non potest. l. si mulier. in princi. vbi Bart. ꝟ. quod met. cau. not. per glo. in l. qui aliena. §. fin. in ver. non fieri. in fin. C. de acquir. hæred. cum simi. vt tradit Alex. post Pau. de Cast. in l. cum aliquis. C. de iure deli. & dixi in d. c. fin. de appel.

A Sed iustus[a] metus intelligitur quòd sit probabilis & non vanus: vt Abb. dicit post Ioan. And. in d. c. fi. quia vani timoris nulla est excusatio. vt in reg. vani timoris. ĵ. eod. in l. metum autem. ꝟ. quod met. caus. Et ideo requiritur metus mortis vel cruciatus corporis. l. continet. ꝟ. quod metus causa. l. interpositas. C. de transact.

¶ Et generaliter debet esse talis metus qui cadat in constantem virũ. c. cum dilectus. quod met. caus. in c. veniens. & in c. cõsultationi. de sponsa. Et licet tex. in l. metũ autẽ. dicat de homine cõstantissimo illud superlatiuũ pro positiuo ponitur. vt no. Abb. in c. cũ dilectus. in secundo no.

¶ Et aduertendum est in iuribus præallegatis quasi esset homo qui etiam ex leui metu terreretur, licet nõ caderet in constantem virum: videtur tamen, quòd inspecta qualitate personæ deberet excusari. arg. l. pleñum. §. equitij. ꝟ. de vsu & hab. Et ad hoc facit glos. not. in c. quod locum.

3 desponsa. quæ dicit, quod † minor metus consideratur in

B muliere[b], quàm in masculo. Et sic videtur quòd metus debeat considerari secundum conditionem personæ. Et not. hoc Inno. in d. c cum dilectus. col. penul. versi. aduerte tamen & facit quod no. per glo. in l. j. C. vnde vi.

¶ Non obstant iura ꝟ. allega. in quibus consideratur metus qui cadat in constantem virum: quia locum habent

a Iustus. Adde quòd iustus metus dicitur, qui ex factis & non ex verbis infertur. Bald. in l. metũ. per illũ text. quod met. causa. sed tu vide Barto. & Angel. in l. ad inuidiã. C. quod met. cau sa. vbi dicunt quòd etiam ex verbis infertur iustus metus. & per Can. in c. causam matrimonij. de of fic. deleg. H. C.

b Muliere. Ad de Rom. in singul. ccxxvj. incipiẽ. tu scis. & Ias. l. interpositas. de transact.

quantum ad probationem & ad fundãdum intentionem eius qui allegauit metum: quia ex leui metu quis excusari non videtur: nec coactus præsumitur. l. non est verisimile. in princi. ff. quod met. cau. Sed tamen quando constaret aliquem fecisse vel nõ fecisse aliquid propter metum etiam leuem, idem esset dicendum propter qualitatem personæ: quia eadem ratio videtur: vt ff. dictum est de muliere, & dixi in d. c. fin. quod metus causa. 4

¶ Et ex prædictis infertur, quòd præceptum † regis[a] sit iusta causa timoris[b]. vt not. per gloss. in ca. conuenior. in verbo, morere. xxiij. q. viij. A B

¶ Contrarium tenet glo. per illum tex. in c. fin. in verbo, metu regio. qui cler. vel vouentes. Et conclusio breuiter est, quòd si præceptum cõminatorium sit, iniustum metum inducat, saltem quando est solitus sæuire contra inobedientes. vt not. Abb. post Ioan. And. in d. c. fin. qui cler. vel vouentes. cum simil. vt tradit Alex. in consi. xvj. ponderatis narratis in themate. colum. penul. lib. iij. & Petr. de Anchar. in consil. ccxc. aliàs ccc. visa supradicta facti narratione. vbi loquitur de præcepto domini Otthonis qui erat dominus Parmæ. Et Angel. in cõnsi. ccxv them t tale propositum est. col. fin. & Dominic. in consi. xv. super primo dubio. in secundo dubio.

¶ † Sic etiam in officiali[c] præceptum comminatorium iustum metum inducit, saltem quando consueuit facere illud quod dicit. vt no. Bar in l. metum. C. quod met. cau. in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. colum. ij. ver. quinto quæro. ff. de oper. noui nuntia. in l. iij. §. ex quib. caus. maio. Abb. post alios in d. c. fin. de app. Eodem modo præceptum pœnale ciuitatis iustum metum facit: vt not. Bart. in l. creditor. in fi. ff. de solu. Bal. in l. falsus. in fi. C. de fur. in l. omnem in fi. C. ad Tertul. Abb. in consil. lx. quoniam satis. col. ij. lib. j. And. Sicul. in consi. xlij. col. iij. lib. j. 5 C

¶ Et ad supradicta notandum est, † quòd timor excommunicationis iustum metum facit: vt not. per glos. in ca. cum olim. el iij. in glo. fi. de resti. spol & latè tradit And. Sicul. in consi. xxx. bene enim cuncta geruntur. lib. iij. 6

¶ Venio ad secundum, qualiter metus probetur. Et ex supradictis aliqualiter colligitur. † Et generaliter concludendum est, quòd probatur ex indiciis & præsumptionibus[d]. Et ideo totum hoc arbitrio iudicis relinquitur: vt not. Bal. in l. si quis nec genus. C. de episc. & cle. ver. adde tamen 7 D

a Regis. Dixi ad Alex. consi. cxxiiij. in fi. lib. j. Car. Mol.

b Timoris. Ad de quòd iustus metus dicitur ex iniuria illata meo domestico. ita Card. in cle. j. de excep. præl. & metus mortis dicitur iustus l. si quis. ff pe. ad l. Aquiliã. metus iustus infertur etiam ex vultu superio. Alex. in l. j. quod metus caus. & not. quod iustus metus excusat, siue sequetur eius effectus, siue nõ. Alex. cõsil. xlv. in iiij. vol. vbi etiã dicit, quòd metus violẽtiæ est iustus metus: est etiã metus iustus, vbi est iusta suspicio. Bal. in l. fi. in j. col. de iur. deli. Itẽ etiam quãdo propter se male tractantur consangui nei. Feli. e. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. vers. xiij. quæro &c. Hier Chu.

c Officiali. Vide Bald. in sua Margar. in ver. ap. in ver. xlvj.

d Et præsumptionibus. Ad-

tamen vnum.& idē Bal.in consi.xxvj.punctus.li.iij.Pe.de Ancha.in consi.ccxc.s.alleg.Bar.in l.de pupillo.§.si quis ipsi Prætori.in viij.q.s.de oper.noui nunt.Alex.in consil. xlviij.quoniam per excellentissimum.lib.iiij. Et quòd sit verum quòd sit in arbitrio iudicis,probatur in l.iij.s. ex quibus cau.ma.ibi,huius rei acquisitio iudicis est.not. per glo.Inno.& Doct.in c.cum dilectis.in verbo,mortis. quod metus causa.& Bald.post glos.in l.interpositas.in
A ver.ciuitatum.C.de transact.& idem Bald.[a] in l.ij.C.de his qui propter metum iudi.nō appel.& in cōsi.ccclxiiij. quia quæstio.lib.iij.

8 ¶ Et in ista probatione metus notandum est,†quòd plus
B creditur duobus testibus deponentibus de metu b& violentia,quàm centum deponentibus de libera volūtate.vt not.dicit Inno.in c.super hoc.col.j.de renun.sequitur Bal. in consilio schismatis col.vij.in l.obseruare §.proficisci. in xiij.q.s.de offic.proconsul.& leg.Ange.in l.j.in fin.s. quod met.cau.in l.si quis à se fundum.C.vnde vi.& Abb. in c.j.quod met.caus.vbi rationē adducit:quia deponentes de metu,attestantur de minis,vel tormentis & similibus quæ sensu corporis percipiuntur. Sed alij deponunt simpliciter de voluntate secreta.Et fuit ista ratio Innoc. in d.c.super hoc.& idem tradit Alex.in cōsi.clvj.viso processu.in princi.lib.v.& And.Sicul.in consil.lv.col.j.lib.j. & in consi.lxj.col.v.eod.lib.j.in consi.lxx.col.vj.lib.ij.& ista conclusio procedit nisi alia præsumptio sit in contra
9 rium:vt not.Ange.in l.fi.s.quod met.causa.† Et hoc potest exemplificari quādo actus esset factus in præsentia iudicis,quo casu metus non præsumitur:vt not.Barto.& Doctores in l.transactiones.C.de transact.Idem Bart.in l.j.de prædiis curial.lib.x.Et ex hac ratione inferendum videtur,quòd data paritate terminorum nō sit differentia:quia pariter videtur credendum testibus deponentibus de libera voluntate,sicut de metu. Cum enim vtroq; casu agatur de probando voluntatem alterius quæ nobis occulta est,de illa præcise non possunt testes deponere. Sed in probando metum arguitur ex mediis extrinsecis: puta ex cruciatu,vel minis quæ bene cadunt in sensum testium. Et idē videtur dicendum in probando media ex quibus libera voluntas arguitur puta quòd factum sit in præsentia iudicis. Nā pari modo testes de hoc deponere possunt:ideo cæteris paribus non videtur differentia: & hoc

de Bal.in l.interpositas. C. de transac.Ange.in l.j.§.quæ onerandæ. ff. quarum rerū actio non datur. probatur etiā probando potentiā & malam cōsuetudinem alicuius. Barto.in l.j.s. quod vi aut clam.Abb.c.si. de app. metus probatur per duos testes.ita Bald.in l.nostrā.C.de testi. & vide Ias.in l. interpositas. C.de transact. vbi ponit requisita ad probationē metus. Hie.Chuc.

a Bal.& idem Bal.in ca.item sacramenta. de pace iur fir.

b Metu.Iason, Deci.in l interpositas . C . de transact. Deci. cap.fin.in fi.de appel. dixi ad Alex.cōsi clvj. nume.3. libr.v. C.M.

a Duobus. Curt. tract. de testib.cōclu.ij. Corset. singul. ver.testis. Deci.consi. ccccxxxiiij.in fi.limitat Marsil. singu.cccccxli. Adde Nicola. Boe.deci.c.nume.3.C.M.

b Tamē.Dixi ad Alex.consi. lxix. nume. 7. lib.vii.

hoc tenet dom.Signo.de Mediolano in consil.lxxiiij.in quæstione vertente.in fin.& in simili facit:†quia plus creditur duobus a testibus affirmātibus,quàm pluribus negantibus:vt per glo.in l.diem proferre.§.si plures.suprà de arbit.Nam hoc intelligitur quando deponunt super negatiuam simpliciter. quæ improbabilis est.cap.quoniam contra.de probat.c.bonæ.de elect. Secus si negatiua coarctata sit loco & tempore: quia tunc ita negantibus sicut affirmantibus,vt declarat Barto.in l.actor.col. antepen.versi.item ex delictis.C.de probat. 10 A

¶ Vltimo notandum est,†quòd metus in vno casu per solum iuramentum probari potest:vt habetur in c.statutum.§.cum verò.de rescrip.in vj. 11

¶ Tertio quæritur,an requiratur protestatio.glos.hic cōcludit quòd sic.idem glo.in ca.fin.de appel.l.ij.C.de his qui propter met.iudic.non app.& per illum tex.in d.c.fi.vt enim appareat stetisse per iudicem,& nō per partem,protestatio vtilis est & necessaria:vt Bal.dicit in l.properandum.§.sin autem.ver.quærit hic glo. C.de iudic.& not.glo.in c.cupientes.§.quòd si per viginti.in verb.propositæ.de elect.in vj.quam not.ibi Domi.dicens,quòd impeditus facere actum in termino statuto,non excusatur,nisi protestetur.Et per hoc dicit Ioan.de Imo.prout Domin.refert se obtinuisse in quadam causa appellationis,in qua non poterat haberi copia iudicis pars quæ permisit labi tempus absq; protestatione,pro illa negligentia,in nō protestando succubuit.& sequitur Alex.in d.§.sin autem vtraque.& in l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori.colum.iiij.ff.de operis noui nuntia.& in consi.clxiiij.viso processu causarum.colum.fin.lib.ij. 12 B

¶ †Sed tamen b vt dixi in d.c.fi.de appel.aduertendum est,quia generaliter videtur quòd tali casu protestatio nō sit præcise necessaria,quia sicut in aliis casibus sufficit probare metum simpliciter,ita in casu isto videtur, quòd excusatus sit iste qui non appellauit:dummodo metus probetur.Bene verum est,quòd probatio metus ex tali protestatione coadiuuetur:vt dicit Ioan.And.in d.ca.fin.de appel.per c.j.quod metus causa. Nam non præsumitur stare per iudicem,nisi probetur.vt not. Barto.in l.damni infecti.§.Sabin.in fin. š.de dam.infect.Et quòd protestatio non sit necessaria,expresse sentit Bart.in l.ij.§.quòd diximus. š.si quis caut.dum inquit,hoc esse de consuetudine.& ibi expresse hoc dicit Alexan.& idem Pau.de Cast.in consi.xxj.in causa desertionis.col. antepenul.ver.nec obstare videtur.Et idem Aret.in consil.clxiij.verum est quod Comicus.colum.iij.Abb.post Innoc.in c.ex transmissa. de præscrip.& in c.j.quod metus causa.in glo.& idē Alex.in l.qui aliena.§.fin.col.iij.de acquir.hæred.& est glo.j.c.j.quod metus causa,& in

c.nota

c.notarius.xxxj.q.ij.& ista allegaui in d.c.fin.quod met.cau.quæ postea Ias.peculiari more suo vsurpauit in d.l.de pupillo.§.si quis ipsi prętori: vbi ipse in vltima eius ætate scripsit.& prius stabāt scripta mea de app. Nō obst.iura quæ videntur protestationē requirere.d.l.ij.C.de his qui propter met.& in d.c.fi. de appel. & in simili in l.ij.ś. de nau. fœno.in l. fi. de lege cōmis.quia in illis casibus videtur q̄ sola ꝓtestatione metus probet:qa illa iura nihil aliud vidētur reqrere:& si nō esset facta ꝓtestatio,nō negāt illa iura qn ꝓbato metu absq; ꝓtestatione qs excuset.

13 ¶ Et notandum est,† q̄ talis potestatio si clandestine facta sit,prodest: vt est tex.in ca.j.quod met.caus.Et hoc procedit respectu eius qui infert. metum coram quo quis nō audet ꝓtestari:vt not.ibi in gl.in d.c.j.& in c.cùm M.col.v.de consti.Bartol.in l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori.in xj.q. de noui oper.nun. Bal.in l.si repetendi in fi. C.de condict.ob caus. Secus est in præiudicium tertij: quia protestatio clandestina & illi tertio non præiudicat:vt not.Bar.in l.qui aliena.§.Celsus.in fi.ś.de acqui. hære.& Bal.in l.clari.in fi. C.de fideicō.& in notabili quæstione tradit Alex.in consi.xvj.pōderatis narratis.col.pen lib.iij.vbi concludit,quòd protestatio clandestina facta à patrono de non prę sentando alium,& q̄ si præsentaret quòd faceret per metū: talis protestatio non nocet neque præiudicat illi qui postea præsentatus fuit:vt latius ipse ibi prosequit

14 ¶ † In quarto dubio breuiter considerandum est,quòd metus purgetur ex libera voluntate quæ postea expressè vel ex aliquo actu deprehendatur,vt metus qui in promittendo interuenit,tollitur & purgatur ex solutione quæ postea facta sit.l.ij.quod met.caus.& not.Bal.in consi.ccxl. donatio facta.lib.j.Alex.in consi.cxxvij. viso instrumento.col.j.in fine, lib v.& Domini.in consi.xxiij.quia diffusè.col.j. Et hoc præsertim videtur procederę accedente interuallo temporis,propter quod metus purgari præsumitur: vt not. Bald.in d.l.ij. cum simil.vbi tradit Alexan. Et ista conclusio sanè intelligitur, & bene procedit cessante causa metus. Sed eadem causa metus durante & subsistēte, nūquam [a] etiam cum interuallo metus purgari videtur : vt not. Bald.in dicta l.ij.versicu.sed quæro.quem refert & sequitur Alexan. in consil.lxviij.libr.iiij.ś.allega. & And.Sicul.in consil.liiij. col. xiiij.libro j. & hoc etiam probatur ex eo quod no. Cy. in d.l.ij.col.fi. per istam gl. vidi semel. vbi dicit q̄ debitor qui fuit carceratus & coactus prestarę cautionem de soluendo communitati illud quod debebat creditori suo, licęt postea liberatus fuit, & cum interuallo solutionem fecit: excusatur tamē propter metum : quia nisi soluisset, iterum capi potuisset à communitate, & seuerius tractari. Et sic durante causa metus non videtur purgari. & hoc idem tradit Angelus in l.

A [a] Nūquā Deci. cōs.cccclxviii.n. 23.consi.ccccxcviii.nu.17. dixi ad Alex.cōs.xcviii.libro.iii. & ad Philip.Deci. l. pacta nouissima.num.12.C. de pact.& consil.cxix. colū.ii. Adde Hieron. Grat.consil.xlviii. libro.ii. C. Molinæus.

in l.qui aliena.§.Celsus.de acquir.hæred.vbi concludit quòd si sit contractus venditionis celebratus per metum, si postea traditio rei venditæ facta sit ex interuallo durante eadem causa metus, illa traditio videtur facta per metum.& sequitur Alex.ibi, inferendo post Ang.ad confessionem factam ex interuallo post torturam. Et idem comprobatur ex decisione quam ponit Bart.in l.ob turpem.col.fi.ver.& adeò in quæstione de facto.s.de cond. ob turp.cau.de marito † qui verberauit vxorem quæ nolebat consentire cuidam instrumento: si postea ex interuallo mulier consentit,certe,dicit Bart.videtur consensisse metu mariti: quia donec durat matrimonium,durare dicitur metus.Et idem not.Abb.in c.accedens.in iij.not. de procurat.vbi inquit, ille qui tenetur alicui libertatem restituere, non liberatur, illum relaxando simpliciter in suo territorio: quia non dicitur esse in libertate, cum de facili retineri possit. Et no.Bar.in l.qui in carcere.s.quod met.cau.Et idem in simili casu tradit Pet.de Anch.in cõs. ccix.s.allegato,col.fi.& in alio simili casu de rege Cypri scribit, Card.in consi.cxxxvij.redemptoris omnium, qui est rex regum.& Cald.in consi.j.in tit.quod met.cau. Et Abb.per illum tex.in c.accedens.circa fi.de conuer.coniug.Are.in consi.xiiij.viso & diligenter considerato.col. x.quod restat nũc videre de quarto dubio.Alex.in cons.j. viso processu.col.iiij.libr.iij.& Andr.Sicul.in consi.liiij. col.xiij.& sequenti.lib.j.& in consi.vlt.col.xj.lib.ij. 15

In l. Furiosi. Argumenta.

1 Prodigus quis vere dicendus.
2 Prodigus non verbis, sed factis agnoscitur.
3 Testes prodigum afferentes rationem assignare debent.
4 Prodigo non petenti datur curator. & nu.7.
5 Prodigus in acquirendo assimilandus est pupillo.
6 Prodigus in delictis non tolleratur, sicut in contractibus.

REGVLA XL.

a Volũtas. Furiosus tamẽ obligatur ex cõtractib' in quibus obligatio contrahitur re ipsa sine cõsensu, per tex.in l. furiosus. §. de actio. & oblig.

FVRIOSI *vel eius cui bonis interdicitur, nulla voluntas*[a] *est.* A

¶De furioso dictum est in regula in negotiis.s.eod. Hic dicendum est de prodigo. Et de æquipparatione quæ hic facta videtur.

¶Nam prodigus dicitur,† qui nec tempus nec finem habet expensarum.Sed bona sua dilacerando & dissipando profundit.l.j.§.j.suprà de cur.furio. Et prodigus cognoscitur 1

2 scitur †ex factis, non ex sermonibus: vt not. Bart. in l. is qui. §. diuus. ff. de tut. & cur dat. ab his.

¶ Et prodigus dicitur, qui expendit vltra substantiam suam, citra necessitatem: vt no. Ange. post gloss. in §. cùm verò. in auth. vt deter. sit num. cler. col. j. Et no. Ang. Aret. in §. furiosi in fi. instit. de curat.

3 ¶ † Et ad probandum quem esse prodigum, debent te-
A stes assignare rationem[a]: quia vident quotidie illum dilapidare & exponere valde vltra facultates eius. ita Bal. dicit in l. vbi adduc. col. antep. C. de iur. dot.

¶ Et probatur quis furiosus, vel prodigus, si coniuncti habent illum pro furioso vel prodigo. vt not. Bald. in §. item furiosi. inst. quib. non est per. fa. test. Alex. refert. & sequitur in consi. liiij. ad quæsitum lib. j.

¶ Et per dationẽ curatoris probatur ꝙ quis sit prodigus, vel furiosus: quia pro decreto præsumitur: vt no. Bal. Ang. & Sal. in l. cum te. C. de prob. cum si. vt Alex. tradit in consi. lxxxij. viso & opportunè discusso. col. iij. libr. j. & Cor. Perus. in consi. xxj. visa dicta repudiatione. lib. ij.

¶ Et ille qui est datus curator, non potest dicere, nec auditur si dicat illũ non esse furiosum, vel prodigũ cui datus fuit curator: vt tradit Rota in v. deci. in tit. de test. in anti. cum simil. vt prosequitur Feli. in c. lator. col. ij. de re iud.

¶ Et talis prodigus æquiparatur furioso, vt hic dicitur. Ad idem text. in l. Fulcinius. §. adeò. in versi. idémq; & in prodigo. ff. ex quib. cau. in poss. ea. in l. is cui bonis. de ver. oblig. & in l. si prædia. ff. de reb. eo. in l. j. C. de cura. fur. & in §. hæc dicimus. in auth. vt qui se res mi. obli. ha. perhi.

¶ Et propter istam æquiparationem dicit Bald. in l. qui habet. in prin. versi. quid in prodigo. ff. de tute. quòd prodi-

4 go † etiam non petenti [b] dari potest curator: quia furioso
B æquiparatur vt not. Bart. in l. hæ autem. in prin. ff. ex quibus cau. in poss. eatur.

¶ Et pari ratione concludit Bar. post antiq. in l. ex facto. col. vj. ver. quæro vtrũ. de vul. & pup. ꝙ sicut furioso substitui potest, ita etiam prodigo, cum si. vt ibi tradit Alex.

¶ Et an talis æquiparatio de furioso ad prodigum procedat vbi sit eadem ratio, videlicet quantum ad hoc ne prodigus faciat deteriorem eius conditionem, quia illis bonorum diminutio interdicta est. l. Iulianus. in princ. ff. de cura. fur. l. si is qui. §. fi. ff. de tuto. & cura da. ab his. & ita regula ista loquitur.

a Rationem. Alex. consi. cxlvij. nu. 16. li. vii. Ias. consi. ii. col. iii. lib. i. consil. lxxxv. cum seq. lib. ii. C. M.

b Non petenti. Vide Ias. in l. si is cui bonis. de verb. obl. in iii. col. in vi. no. vbi etiã ponit quando æquiparetur furioso, & quando pupillo.

Secus

a Mortem. Idem Lancelo. Pol. in tract. subftit. de exempla. subfti. num. 14. licet. communis contra, vt alibi plene dixi. C.M.
b Alex. Et Iaf. ibi in ix. col. versi. secundo quærit Bart. &c.
c Nam. dixi in consuet. Parisien. §. xxx. q. xiiij. nu. 65. C.M.
d Citari. hæc vera & obseruatur. CM.
e Administrationē. Adde tamen glos. d. l. is cui bonis. & ibi Iaf. in iii. col. in fine. vbi dicit quòd furiosus potest cōtrahere, obligari, & alienare, ante quā interdictū sit bonis: & cōmuniter tenetur illa gl. prout ibi Ia. ī ver. proclara intelligentia & pro opin. do. Phil. facit vnū dictū Bar. in l. qui habet. §. si pupillus. de tut. ff. vbi dicit, quòd furiosus & prodigus accipiūt curatores ignorāter. per l. Fulcinius. §. adeò. hic alle. ergo si ignoranter patet sine citatione, vt dictum fuit in d. regu. qui potest. Iaf. tamē in repet. l. Gall'. §. & q d si tantum. col. xix. vult reprobare dictum Pau. de Castre. respondendo ad regul. qui pōt tamen nihil facit. Item facit pro ista opin.

¶ Secus ergo videtur quo ad acquirendum sibi: quia non prohibetur sibi acquirere ille cui bonis est interdictum. l. is cui. in prin. de ver. obli. l. certi condictio. §. quoniam. versi. item quæri potest. ff. si cert. pet. & not. Bart. hic.
¶ Et respectu acquisitionis † prodigus pupillo æquiparatur: quia non potest obligari sine tutoris autoritate, & tamen sibi acquirit. §. j. institu. de auto. tuto. l. pupillus. ff. de acquir. rer. domi. & not. Alexan. d. l. is cui. in princ. de verb. oblig. Nam prodigis in eius fauorem bonis interdicitur: & ideo non dicitur propter hoc capite diminutus: nec dicitur condemnatus, licet declaratus sit prodigus: vt notat Bal. in l. fi. col. pen. versi. hic dubitatur quid de prodigo. C. vnde legit. reputatur tamen prodigus vilis persona. l. non debet. ff. de dolo. 5
¶ † Et supradicta habent locum in contractibus: secus videtur in delictis in quibus punitur sicut quilibet alius: vt not. Angel. in l. Fulcinius. §. adeò. in fin. ff. ex quib. cauf. in possef. eatur. adeò quòd etiam ad mortem [a] condemnari potest: quia vitium coniunctum vitio non excusat maleficium: vt Bal. dicit in l. furiosum. in fi. C. qui test. fa. poss. & idem Pau. de Cast. in d. l. is cui bonis. cum sim. vt tradit ibi Alex. [b] col. iiij. Nam [c] quando alienatio prohibita est fauore alienantis, vt est in prodigo: tunc alienatio quæ fit delinquendo non est prohibita, quia propter delictum perdit fauorem: vt not. Bart. in l. si quis in tantam. col iij. versic. quæro an dominus. C. vnde vi. Et sequitur Alex. in consil. xxiij. opportunè consideratis. col. ij. libr. j. Aret. in consi. xiiij. viso & diligenter considerato. col. v. 6 A B C
¶ Vltimo notandū est, quod licet ff. dictum sit. † quod prodigo. etiam non petenti curator dari possit: tamen ipse qui prodigus dicitur debet in ipsa datione curatoris citari [d]: vt no. voluit Ang. in d. l. is cui bonis. in ver. an autem. quia agitur de eius præiudicio, cùm administratio sibi auferatur. Et sequitur Alexand. in d. l. is cui. circa fin. post alios. & Soc. in conf. cclxxix. visa dona. col. ij. ver. præterea. 7 D
¶ Sed tamē istud dictum videtur dubitabile: quia prodigus æquiparatur furioso quantū ad administrationem [e], E

& dat

& dationem curatoris: vt supra dictum est. Ergo non videtur citatio necessaria sicut in furioso: & quia etiam prodigo datur curator non petenti, vt dictum est. Et non potest prodigus impedire interdictionem administrationis, nec dationem curatoris, ergo citatio non videtur necessaria. l. iiij. §. j. ff. de fideicom. lib. Et per illum tex. ita arguit Paul. de Castr. in consi. xxxiiij. super primo dubio secundum formam nouam. in nouis. in ij. volum. Oldr. in consi. xcv. ex forma ipsius statuti. in fi. & Rom. in consil. ccxij. quo ad primum. cum si. vt dixi in regul. qui potest. ff. eod.

id quod tenet Barb. in consil. lxx. in iiii. volu. v. col. in princ. quòd vbi est notorium parti absenti nullã competere defensionem: tũc non requiritur citatio: quod not. H. C.

In l. Non debet actori. Argumenta.

1 Actor procuratorem reuocare non potest post litem contestatam, sicut nec reus.
2 Reus iisdem priuilegiis vtitur, quibus & actor.
3 Actor non debet meliori gaudere conditione, quàm reus.

REGVLA XLI.

NON *debet actori licere, quod reo non permittitur.*

A ¶ EADEM regula habetur in reg.[a] non licet actori.
1 eod. tit. in vj. Et ibi secundum Dy. exemplificatur. † quod sicut non potest reus post litem contestatam reuocare procuratorem. l. post litem. ff. de procur. pariter nec actori licet. l. quæ omnia. ff. eod. tit.

a Reg. Egidi. Bellem. decisio. dccxix. Marsil. fin. ccclxxxviii.

¶ Et ad hoc facit gloss. in clement. sæpe. de verb. signific. in verbo, voluerit. quæ dicit, quòd illud quod non permittitur reo in conuentione, non debet concedi actori in reconuentione.

2 ¶ † Et ideo si actor impetrauit quòd causa terminetur appellatione remota: idem erit in casu reconuentionis contra actorem: vt not. glos. per illum tex. in c. ij. de mut. pet. & Bal. in c. j. §. quibusdam. in versic. simile habemus. de consuet. recti feudi. & si actor impetrauit in causa ciuili, quod reus debeat personaliter comparere, etiam actor cogitur personaliter comparere: vt no. Domin. in c. j. col. ij. in versi. quid si actor. de dol. & contu. in vj. & facit ista reg. non debet licere actori quod reo non permittitur.

¶ Vnde si agens pro liquidatione instrumenti quod ex forma statuti paratam habet executionem, habuit dilationem ad liquidandum, pariter in tali dilatione poterit

reus

reus articulum facere:& probatur contra liquidationem : vt not.tradit Bal.in l.si causam.col.fin.versi.apponitur pœna.C.de recep.rei iud. ¶ †Et in effectu regu.ista videtur vera, ꝙ actor non debet esse melioris conditionis, quàm sit reus, non autem dicit ꝙ à pari procedat actor & reus,vt dixi in c.j.de probat.col.xxv.Nam causa rei fauorabilior est:vt in reg.fauorabiliores.j.eo.c.ibi videbimus quando à pari procedant actor & reus : & in quibus melioris conditionis sit actor, quàm reus. 5

In §. In re obscura. Argumenta.

1 Damnum vitanti plus fauendũ, quàm lucrũ quærẽti , qualiter intelligendũ.
2 Priuilegiatus damnum fugiens,in quo vtatur remedio aduersus priuilegiatũ, quærentem lucrum.

IN RE *obscura melius est fauere repetitioni, quàm aduentitio lucro.*

¶ REGVLA ista intelligitur quando tractatur de damno euitando,vt gl.hic dicit:†aliàs esset melior conditio posſidentis in pari casu: 1
vt in reg.in pari causa.j.eo.l.seruum.§.si j.de minor.in l.si seruum.§. sequitur.in fi.de verb.obl.Sed quando altera tractat de damno,eius causa fauorabilior est contra illum qui tractat de lucro : vt hic dicitur. Et i leo †tali casu priuilegiatus qui tractat de damno euitando, vtitur pri- 2
uilegio contra priuilegiatum qui tractat de lucro.l.fi.ff.ex quib.cau.m. & in c.auditis.de resti.in integ.& no.Bal.in auth.perpetua.C.de sac.san. eccl.Pet.de Anch.in cons.xxxvj.contra Io.Marianũ.Pau.de Ca.in consi.cccxiiij.aliàs cccxvij.vt bene attingatur.in fin.Roma.in consi.clxxix. amplisſime doctor.col.pe.& Ang.Are.in §.rursus.col.ij.inst.de act. Et dixi in c.in præsentia.de proba.in vj.charta.in gloss.fin. Nam alia ratio damni alia ratio lucri habetur : vt dictum est suprà eod.in regu.in eo.in princ. vbi videndum est.

In §. Qui in Alterius. Argumenta.

1 Hæres in rebus defuncti iustam ignorantiam prætendere potest.
2 Hæres emphyteutæ non cadit iure , si fundum emphyteuticum vendiderit.
3 Hæres, testamenti notitiam habere præsumitur.
4 Hæres in damno vitando propter ignorantiam excusatur.
5 Hæres quare conuentus ob ignorantiã excusetur, conueniens autẽ non item.
6 Protestans se esse procuratorem vel hæredem , instrumento hoc ipsum probare debet.
7 Reus iusta litigandi causa vsus, succumbens ab expensis excusari debet.
8 Reus publicato processu,vel instrumento producto desistens,ad expensas damnari non debet.
9 Debitor in expensas non damnatur, si citatus absque interpellatione debitum fatetur.
10 Reus quando ad expensas meritò damnetur.
11 Dolus actoris quando cum dolo rei veniat compensandus.
12 Reus ex iusta causa ab expensis excusari potest, non item actor.

REGVLA XLII.

QVI in alterius locum ſuccedunt, iuſtā habēt cauſā ignorātiæ, an id quod peteretur, debe retur. Fideiuſſores quoq; non minus quàm hæredes iuſta ignorantiā poſſunt allegare. Hæc ita de hærede dicta ſunt ſi cum eo agatur, nō etiam ſi agat. nā planè qui agit, certus eſſe debet. cùm ſit in poteſtate eius quādo velit experiri: & antè debet rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere.

¶EADEM regula habetur in regula cum quis. eod. tit. in ſexto.

1 ¶ † Nota quòd hæres habet iuſtam, & probabilem ignorantiam in rebus defuncti. Quia in facto alieno ignorātia probabilis eſt l. ſi. §. pro ſuo. l. ſi mulier. §. ad Velleia. Et ideo ex tali ignorantia hæredi datur reſtitutio: vt no. Bar. in l. ad diem. in l. cum filius. §. in hac. de verb. oblig. Dyn in regu. cum quis. eo. tit. in vj.

A ¶ Et de hærede emphyteutæ [a] no. per glo. ſi. in l. ij. C. de iure emphy. cum ſimi. vt latè tradit Alexā. in d. §. in hac. col. ij. Et Card. in conſi. xciiij. reſpondeo quòd.

¶ Et per iſtum text. dicit Bar. in l. non ab re. in fi. C. vnde vi. quòd hæres ſi ignorauit rem conductam à defuncto, non tenetur pœna illius legis.

2 ¶ Similiter † ſi hæres emphyteutæ ignoranter vendidit fundum emphyteuticum, non cadit à iure ſuo. Et dominus volens reuocare, debet probare ſcientiam [b]: quod eſt B not. dignum. ita Bal. in c. j. § ſi vaſal. feu. in ſi. in tit. ſi de feu. fuer. controuer. inter domi. & agna.

¶ Et quando hæres ex facto ſuo & propria culpa conuenitur, omnino propter iuſtam ignorantiam excuſatur: vt not. Pau. de Caſt. in conſi. xx. vltra ea quæ ſuperius alleg. ſunt. Et in ſimili caſu tradit Corn. Peruſ. in conſi. cx. videtur in hac conſultatione. col. fin. lib. j. vbi inquit, quòd text. in l. j. C. de dona. quæ ſub mod. non habet locum in hærede qui ignorauit obligationem de alimentando.

3 ¶ † Et prædicta cōcluſio procedit niſi agatur de his quæ in teſtamento continentur, de quibus hæres præſumitur habere notitiam. l. non eſt ferendum. §. de tranſac. Nam poſt aditam hæreditatem hæres præſumitur habere notitiam de teſtamento: vt no. Bal. in l. cætera. §. ſi. in verſi.

N ſecund.

a Emphyteutæ. Alexā. cōſi. xlv. lib v. Cor. conſil. clxv. lib. ii. Idē in vaſal. lo. Bal. conſi. ccccxxix. libr. i. Pau. cōſ. cccxi. in ſi. libr. i. Berträ. cōſ. ccclxxi. viſo proceſſu. col. ſi. libro ii. C. M.

b Sciētiā Dec. cōſi. cccxxviii. Iaſ. conſi. lxiii. col. iii. lib. iii. di xi in cōſue. Pariſ. §. i. gloſſ. vii. nu. 4. §. xiii. glo. v. nu. 6. C. M.

secundo noto. de lega. j. & in l. si tutor petitus. in versicu. sexto fallit. suprà de peri. tuto. & dicit Bald. in l. eius qui. col. penult. §. si cert. peta. quod veritas est, quòd quilibet hæres etiam suus[a] post immissionem factam præsumitur scire, & vidisse testamentum. & idem Pau. de Castro in consilio x. clarum est in iure. cum similibus. vt tradit Alexan. in l. qui Romæ. §. duo fratres, charta antepenult. de verb. obliga. & secundum istam conclusionem consuluit Alexan. in consi. iiij. videretur inspectis his columna penult. lib. ij. & not. Abbas in consilio xix. facti contingentia. lib. ij. & in consilio liiij. videtur primo. circa fin. eod. libro ij.

a Suus. Dũmodo sit maior. Aymo. consilio cxciii. nu. 7. vel repertum sit apud eum testamentum. l. non est ferendus. §. de transac. Ancha. con sil. clx. Pau. cõs. xix. & xciiii. li. ii. Aret. consil. xv. ad fi. C. M.

¶ Secundo † ista regula intelligitur vbi agitur de damno vitando: quia hæres excusatur propter ignorantiam, vt hic dicitur, cum simil. Ad idem text. in l. in summa. §. si seruum. §. de condic. indeb. 4

¶ Secus si agatur de causa lucratiua: quia hæres ex iusta causa ignorantiæ non excusatur: vt not. per glo. in d. §. si seruum. per tex. in §. res legata. versi. si verò. insti. de leg. vbi hæres tenetur ad æstimationem serui legati, quem ignoranter manumisit: & non excusatur hæres quominus ad æstimationem serui manumissi teneatur, licet legatum serui relictum fuisset in codicillis: vt est text. in l. si seruum. §. de illo quæritur. de verb. obliga, & ad idem text. in l. quidam ita. §. qui filium, in fi. §. ad Trebellia. vt colligitur ibi. Hoc amplius, & si ignorasset filius codicillos à patre factos, nihilominus hæredes eius seruũ præstare debebũt. ne factum eius alteri damnum afferat. ad idem text. in l. si quis inquilinos. §. j. de leg. j. & facit text. in l. fi. de leg. ij. Et ratio in iuribus præalleg. videtur: quia hæres prætendit causam lucratiuam. vt glo. dicit in d. §. si seruum. vbi Bart. sequitur. & in d. l. si seruum, §. de illo quæritur. & ibi Alexan. post alios. & idem Ange. Aret. in dicto §. si res legata. in fi. post alios quos ibi refert. & in dictis legibus duo concurrunt: causa lucratiua hæredis. & regula quæ dicit quòd factum vnius alteri nocere non debet: vt dicitur in dicto §, si quis filium. in regu. non debet. infrà eodem.

¶ Tertio, † regula habet locũ in hærede qui conuenitur: secus si agat, quia ex ignorãtia probabili non excusatur: quia debet inuestigare, cum in potestate sua sit quando agere velit: vt in tex. hic dicitur. & facit tex. in l. si quando, C. 5

do.C.de dilat.cum simi.alleg.in glo.& inter alia allegat l.purè.§ fi.s.de doli except. De cuius intellectu dixi in c. si autem.de rescript.

¶ Et istam l.in ista parte limitat Card.dupliciter in consil.xciiij. alleg.vbi primò dicit,quòd dicitur hic de actore,licet non debeat excusari sicut reus,per hoc non tollitur quin etiam ipse actor ex aliqua causa probabili possit excusari.alleg. not.per glo.in c.ij. in versic. non fecissent de.oper.noui nun.& xij.quæst.j,in c.expedit.in gl. fi. & de hoc inferius.dicam.

¶ Secundo limitatur procedere quando probatio est facienda ab ipso actore:secus si probatio fieri debet per libros qui non sunt in potestate actoris,sed alterius. & sic pendet ex facto alieno in quo probabilis est ignorantia. l.fi.ś.pro suo.& not.in c.ab excommunicato.de rescript. Ista tamen secunda limitatio satis videtur includi sub prima.

¶ Circa ea quæ dicit Bar.hic,primò notandum est,quod de protestatione dicit & idem Bar.in l. si quis inficiatus.
6 ś.deposi.vbi inquit,†quòd si tu protesteris mihi quòd tibi soluam,quia sis procurator vel hæres, debes facere fi-
A dem [a] per instrumentum : aliàs ego non sum in mora.& idem in l. grege. §.cum pignori.in versi.aduertè quòd si denuntiatio.ś.de pig.cum simil.vt tradit Alexan. in l. de pupillo.§.qui procuratorio.in prin. ś.de noui oper. nuncia & in consi,xcv.visis processibus. col. penult. libro ij. & in consi. clxxij. visis & opportunè discussis.col. j. in fi. eod.lib.ij.
7 ¶ Secundo nota,†quòd reus qui succubuit, excusatur ab
B expensis [b] si habuit iustam causam litigandi, & idem no. Bart.in l.qui solidum.§.etiam.in j. nota. de lega. ij. in l. properandum.§. si autem alterutra. in prin. C.de iudi. & in l.iij.post.glo.ibi.§.si rem.de leg.iij.

¶ Et iusta causa exemplificatur per Bar.hic,quando reus destitit à lite post productionē instrumenti in quo apparet de iure actoris:vel post publicationem testium, ex quibus apparet de meritis causæ in fauorē actoris : nam excusatur ab expensis, si à lite desistat.Si verò prosequatur litem post productionē instrumenti , vel post publicationem testium.deber condemnari in expensis postea factis : sed excusatur ab expensis quas actor prius fecit. vt Barto.hic concludit,& clarius idem tradit in l. si quis

a Fidem.And. Tiraq.in tract. Retract. cōuē. §.ij.glo.vj.nu. 5 C.M.

b Expensis.In hac materia expensarū quando excusetur quis vide latè apostil. Dyn. in regu. cum quis. de regu. iur.li.vj.in nouis impressioni bus. super litera b.& Lāfran. de oria. in repet.c. quoniam contra. de probatio, in versic.expensæ latissimè per Mod. in l. properandū. §. si autē. de iud. & Socin.in tract, fallen. in regu. cxxxix. H. C.

a Vt Alexan. Idem ibi Iaſ.in v.col.verſi.ſecundo quæro.
b Roma.Adde Felin.in c.nouit.de iudicijs.ſi.col.verſi.monitio.vbi refert omnes tenẽtes hãc opin.Guli.de Cug.& Barb.in addi.ad Abb.c.ij,hic allega.& Pau.de Caſt.in l.quidam Iberus,de ſeruitu.vrba.prædio.& Felin.in c quoniã contra. de proba.in ix.col.in ver.hanc limitationem.vbi vult quòd etiam ſi confitear coram iudice præcedente interpellatione, ꝙ nihilominus condẽnetur in expenſis citationis & idẽ colligitur ex mente Roma.ind.ſingu.ſed aduerte ad vnũ quod Rom.in ſequẽti ſing. nu. 397. & Felin.vbi ſ. volũt quod in dubio præſumatur præceſſiſſe extraiudi. monitio,per argu. à communiter accidẽtibus, vt.ibi per eos. Ex quo ſequitur, quod reus qui cõfeſſus eſt coram iudice, venit condemnãdus in expenſis libelli & citat. quia præſumitur præceſsiſſe dicta monitio extraiudi. cuius contrarium volunt rationes naturales,de quibus per eum in d. ſingulari. cccxcvi. vbi dicit, quòd qui confeſſus eſt corã iudice debitum quod ita interpellatus de his ſimiliter confeſſus fuiſſet. & hic quòd non eſt condemnandus in expenſis. cogita ſi poteſt dici quod iſta præſumpta interpellatio quæ cauſatur à communiter accidentibus,tollatur per confeſsionem factam coram iudice, & per conſequens hoc caſu non veniat condemnandus in dictis expenſis;& inquantũ dixi de argu.à communiter accidentibus,an ſit validum in iure tam in criminalibus quàm in ciuilibus,vide latiſsimè Hippolyt.de Marſil.in ſingu.primo.incipien,argumen.à communiter,&c.& per do.Philip.in conſi.clxxxiii. incipien. & pro tenui facultate. in iii.col.verſi.& communiter fieri,&c H.C.

inficiatus.§.depoſi. & in d. l, properandum. §. ſin autem
alterutra.C,de iudi.cum ſimi,vt Alexan [a] ibi ſcribit col. A
iij.verſi.iuxta hoc.& idem Pet.de Anch.in conſ.cccxxvj.
ſuper primo dubio ſubtiliter.& idem Ange in l. deſtitiſſe.§.de iud,Abb,in c.ij.in fi,de ſecun.nupt.

¶ Sed tamen aduertendum eſt in iſta cõcluſione inſtrumenti quam cõmuniter omnes ſequuntur, †nam quan- 8
do poſt productionem inſtrumenti vel publicationem proceſſus reus à lite deſiſtit:clarum eſt quòd non debet cõdemnari in expenſis propter iuſtam cauſam quam habuiſſe videtur.& in hoc communis concluſio placet.Sed ſi reus non obſtãte productione inſtrumenti vel publicatione proceſſus fuit litẽ proſequutus,& ſuccubuit, videtur ꝙ debeat in expenſis totius litis condemnari, non ſolùm in expẽſis factis poſt inſtrumenti productionem vel publicationem proceſſus,vt omnes tenent, ſed etiam in expenſis factis prius,à quibus non videtur excuſari ex eo quòd malam litem proſequutus fuit, etiam poſt productionem vel publicationẽ. Quo caſu veriſimiliter videtur quòd etiam ſi à principio notitiã habuiſſet de inſtrumento poſtea producto, quòd tamen non ceſſaſſet à lite; ideo in expenſis totius litis debet condemnari. Et
hoc in ſimili caſu tradit Rom. [b] in ſingu.cccxcvj.alio ſe- B
ro dominus Manuel. vbi inquit, †quod ſi creditor cita- 9
tus abſq. interpellatione debitum confitetur, non debet condemnari in expenſis: quia ſicut citatus coram iudice debitum cõfitetur, ita videtur quòd appellatus de his ſi-

militer

militer confessus fuisset:Secus dicit Rom.si debitor cōuentus debitum negauit:quia tunc debet in expensis condemnari,licet extraiudicialiter interpellatus non fuerit : quia verisimiliter sicut debitum in iudicio negauit,ita etiam interpellatus negasset.& ita Rom.consuluit in loco supra alleg. Et fuit distinctio Guli.de Cu.in l.edita.C.de eden. vt Ange. refert in l.debitores.C.de pig.& Abb.in c.ij.de accusa.

¶ Et similiter in casu nostro videtur dicendū.Nam qñ producto instrumento vel publicato processu reus cessat à lite, excusatur ab expensis. Quia verisimiliter si talē notitiā à principio habuisset,nō litigasset ex quo nūc desistit.Secus videtur qñ totā litē prosequitur,non obstāte productione instrumēti,vel publicatione processus:quia tūc verisimiliter si à prīcipio litis talē notitiā habuisset,voluisset litigare:& cessat ratio quæ cōsideratur quādo desistit:& ideo semper videtur malam litē prosequutus,meritò succumbens in expensis totius litis debet cōdemnari.

¶ Et ista declaratio optimè applicari potest ad illud quod dicitur in c.

10 exceptionem.de excep.† quòd reus qui malitiose distulit opponere exceptionem excōmunicationis,vt actor vexaretur litibus & expensis debet condēnari in expensis factis per actorem. & idē dicit Bal.in d. c. exceptionē.de illo qui calūniose distulit pro-

A ducere instrumentū,[a] vt nō audiatur postea nisi refectis expensis.Nam hoc videtur intelligendū quādo aduersarius cui expensæ solui debēt,à lite desistit. Secus videtur si postea etiam litem iniustam prosequatur. Quia verisimiliter etiam à principio opposita exceptione excōmunicationis,vel producto instrumento non destitisset à lite. vnde tali casu patet quod malitia rei in non opponendo exceptionem,vel non producendo instrumentū , non fecit actori præiudiciū:& sic videtur cessare ratio.d.c.exceptionem.ideo debet cessare eius dispositio.c.cū cessante.

11 de appel.l.adigere.§.quāuis.s.de iure patro. † Nam licet reus qui distulit opponere exceptionē,vel producere instrumentū,videatur esse in culpa vel dolo:pariter etiam aduersarius qui postea etiā litem iniustā prosequitur,videtur esse in dolo.& ideo dolus cū dolo debet compensari.l.si duo .s.de dolo.l.si ambo .s.de cōpens. Et in simili no.Abb.in d.c.exceptione.col.antepe. post alios quos ibi refert. Et fit ista compensatio , vt reus qui distulit apponere exceptionem vel producere instrumentum,non teneatur in expensis. Actor tamen qui fuit prosecutus litē iniquam , post exceptionē oppositā vel productionē instrumenti,si succubuit,debet cōdemnari in expēsis,secūdum regulā l.properādū.§.siue autē alterutra.C.de iud.

a Instrumētū. Adde Iaso d.l. properandū.§. siue autē.colu. v.de iudi.

¶Tertio & vltimo not. † quòd licet reus iustus ab expensis ex iusta causa excusetur, vt s. dictum est. Secus videtur in actore. vt Bart. dicit per istum tex. non tamen præcisè intelligatis quòd actor nō possit excusari. Sed in actore requiritur causa magis iusta, quàm in reo. idem Bart. dicit in l. eum quē temere. s. de iudic. in ver. ad vnum tamē aduerte. alleg. istā l. & fatetur Bar. hic quòd etiā ex parte actoris potest esse iusta causa: videlicet quando actor destitit cognito quòd debebat desistere: & tunc releuatur ab expensis. l. destitisse. s. de iudi. Et hoc intelligendum videtur quādo à principio habebat euidenter iustā causam litigandi, & contrarium ab eo perscrutari non potuit[a]: & sic cessat ratio quæ in text. allegatur. & de iusta causa in persona actoris no. Cardin. in cōsi. xciiij. s. alleg. 12 A

a Potuit. Imò adhuc obseruamus quòd non releuatur, nisi eo casu, & ab eo tēpore, quo reus malitiosè distulit excipere & producere. vt s. ea. l. nu. me. 9. C. M.

In l. Nemo ex his. Argumenta.

1 Homicidium negans, si conuincatur, potest de defensione excipere.
2 Sententia quandoque à reo potest dici nulla, & si qua sit, ab eadem appellare potest.
3 Libellus admittitur, quo quis sententiam nullam dicit, vel in integrum restitui petit.
4 Reus præscriptionem vel priuilegium disiunctiuè potest opponere.
5 Reus exceptiones, quas obiicit, probare tenetur.
6 Negans quibus casibus puniri possit.
7 Exceptiones plures falsò opponens, à iure de mendacio puniri solet.
8 Negans quali defensione vti dicatur.
9 Exceptio tolli potest statuto, sed non defensio.

REGVLA XLIII.

NEMO *ex his qui negāt se debere, prohibetur etiam alia defensione*[b] *vti, nisi lex impediat.* B

b Defensione. vide latè addi. Dy. in d. regu. nullus. super litera, a. in nouis impressionibus. H. C.
c Adde latè addit. Dy. in d. regu. nullus. in addi. super litera, a. la ij.

¶EADEM regula habetur in regula, nullus pluribus. eo. titu. in vj. & idem dicitur in l. nemo prohibetur. s. de exceptio. vbi glo. dixit hoc etiā procedere in exceptionibus contrariis[c]. Et hoc clarū est si conditionaliter proponatur: vt not. per glo in l. si quidē C. de except. & tradit Dy. in dicta regul. nullus. col. ij. versi. vnde videtur mihi. vbi exemplum ponit in eo qui negat debitū: & si contingat probari, opponit exceptionē pacti de non petēdo, vel solutionis. Et ista cautela vtuntur aduocati. Quia primo negant, deinde sub conditione exceptiones opponunt: vt dicunt Bal. Ange. & Salic. in d. l. si quidem. & idem Bald. in l.

In l.j.colum.v.versi.circa secundum.C.de furt.

1 ¶ Et ideo † accusatus de homicidio[a], potest opponere negando se commisisse homicidium: & si probetur, potest dicere se illud fecisse ad defensionem: vt no.Bar.in l.cum de indebito.ff.de probat.in authen.contra qui propriam. C.de non nu.pecu.vt etiam Bal.col.pen.ver.iuxta prædicta quæro.Abb.in c.is qui.in prin.per illum tex.de solu. & hoc not.Pau.de Cast.in consil.xxxvj.in præsenti casu. Et istam communem opi.dicit Soci.in d.l.nemo in fin.

2 ¶ Et in simili † procedit libellus in quo reus condemnatus dicit sententiam nullam: & si qua sit, appellat: vt not. Barto.in l.si expressum.in iij.q.ff.de appel.glos.& Bart.in l.j.C.quando prouo.& Bald.ibi in versic.quinto quæro. idem Bal.in tale pactum.§.qui prouocauit.in xviij.q.ff. de pac.Specul.in tit.de senten.§.iusta.versi.sed nunquid. & Cuma.in consi.xxxvj.proponitur.Abb.post Hostien.& alios in c.dilecto.de appel.& dixi ibi post Perusinum.

3 ¶ Sic etiam † admittitur libellus in quo quis dicit sententiam nullã: vel petat restitutionẽ in integrum.c.constitutus.vbi Abb.de resti.in integ.per illum text.& idem Abb.in c.cũ olim.col.ij.de priuileg.Et non solum conditionaliter, vt s.dictum est, sed etiã simpliciter exceptiones contrariæ opponi possunt.Quia in dubio oppositæ videntur disiunctiuè: vt not.Inno.in c.auditis.de præscri. vbi Abb.col.vij.tertio opponitur.Et ideo potest reus excipere, quòd soluit, & quòd in testamento liberatus sit: vt not.Bart.in l.j.C.de fal.causa adiect.leg.in ij.opposi.

4 ¶ Similiter † reus potest se tueri ratione præscriptionis & priuilegij disiunctiuè: quia de vna exceptione transit ad aliam: vt not.per glo.in d.c.auditis.in versic.præscripsisse.de præscrip.& bene facit text.in c.cum personæ.§. quòd si tales.de priuile.in vj.& Abb.declarãs in c.abbate.col.ij.de verbo.signi.Et prædicta procedunt in pluribus actionibus contrariis: secus esset vna exceptione contraria in quã reus non auditur si contrarietatem contineat.l.ij.versi.sed si alius.& ibi Ange.ff.quando appel.sit. & not.Barto.in d.l.nemo.facit text.in c.solicitudinem.de appel.in l.j.C.de fur.& in regula, vbi repugnantia.j.eo. cum simi.declarando, vt ibi dicam.

5 ¶ Secundo † regula procedit in pluribus exceptionibus quæ per reum probari debẽt: & actor non grauatur onere probandi, vt in exceptione præscriptionis, & priuile-

a Homicidio: Adde latif.taf. in l j.C.de furtis.fi.col.versi. quid in criminalibus.& eundẽ in l.vt vim. ff. de iustit.& iur.& qualiter hoc probabitur? dic quod potest probari per testes deponentes de credulitate. ita Hip. pol.de Marsil. in singulari incip.tu scis,vbi alle.quamplures. item potest etiam probari per coniecturas, vt in eadem singula.in fin.Hie. Chuc.

gij,& pacti de non petẽdo. Secus si actor grauatus sit onere probandi: vt quia reus negat numeratam esse pecuniam:& etiã se soluisse dicit. Nã istæ exceptiones simul opponi non possunt:vt no.Bar.in d l.nemo. ¶ Sed talis differentia non videtur procedere:quia,vt s.dictũ est,exceptiones contrariæ in dubio disiunctiuè oppositæ videntur:vt no.Innoc. in d.c.auditis.ergo nihil obstare videtur quominus simul proponi possint:& quia non videtur subesse ratio diuersitatis.Nã quando reus opponit exceptionem priuilegij & præscriptionis: vt in d.c.auditis.ipse reus probat vtranq; exceptionem,quia habet actor fundatã intentionẽ de iure cõmuni:& ita hoc procedit secundũ regulas iuris cõmunis. Et eodem modo videtur quãdo reus negat quod petitur,& etiam dicit se soluisse,secundũ regulã iuris nõ tenetur probare negatiuam.l.actor. C.de probat.ideo actori onus probandi incumbit secundũ ordinẽ iuris. Et propter hoc non debet magis in isto casu quam in alio reus repelli:† quia negans regulariter non punitur,nisi in quibusdam casibus specialiter in iure expressis.l.fi.s.de rei vendi.in authẽ.cõtra qui propriam.C.de non nu.pecu.cum simil.ideo quod fit lege permittẽte,pœnam non meretur.l.Gracchus,C.de adult.vnde sicut in casu præcedenti contraria proponi possunt,ita videtur in casu isto;quia in vtroq; casu videtur eadem contrarietas quæ excipiendo admittitur:vt latius dixi in c.pastoralis.colum.vj.de exceptio. 6

¶ Tertio,regula fallit si lex impediat vt hic dicitur:& exempla sunt in glo.† in omnibus casibus in quibus mendacium ponitur: nam non licet vti pluribus exceptionibus,absque pœna,mendacij imposita à iure:vt not.Bart.in d.l.nemo.& Ange.in §.illud.el ij.in authen.de trien.& semis.Et per istam regulam videtur dubitabilis decisio[a],quam tradit Ange.Aret.in §.fi.col.iij.versi.quæro quid si à princi. instit.de actio.vbi cõcludit quòd debitor qui negauit debitum.si postea conuictus confiteatur,perdit beneficium cessionis propter mendacium.& ibi reprobat Salic qui tenet contrarium in l.j.C.qui bo.ced.poss.nam pro opinione Salic.facit ista regula. 7 A

¶ Non obstat quod dicitur de mendacio quod ponitur, quia illud habet locum solum in casibus in iure expressis:quia iure suo quis priuari non debet,nisi expressum sit not. Bald in. authen. ex testamento: col.penult.C.de collat.per text.§.cum igitur.in authen.de non elig.secund.nuben.& not.per glo.in c.fin.de iure patron. Et ita arguit Alex.in consil.ciij.videtur prima consideratione, col.pen.lib.j.Et de ista quæstione not.Bald.in d.l.j.C.qui bon.ced.poss.colum.j.vbi distinguit.

a Decisio. Quæ falsa est, quia iure non probatur.adde quæ dixi in cõsu.Paris.§.xxx. nu.5. Sed bene perdet, & etiam carcerabitur, si interim bona sua in fraudẽ dilapidauit.l.fin.in fi.quæ in frau. cred.dixi in cõsuetu. Paris.§. cxcvj. Caro. Moli.

¶ Similiter ista regula facit pro eo quod Alex.tenet in l. vinum.

vinum.col.iij.§.si cert.peta.vbi tenet contra Roman.& concludit quòd difficultas excusat à mora etiam post negationem factam:& ad hoc bene facit iste tex.

8 ¶ Vltimo not.istum text.ibi alia defensione vti.† quòd negans dicitur vti defensione.vt colligitur ex illa dictione alia,quæ denotat similitudinem:vt not.in l.si fugitiui.C.de ser.fug.& in l.fi.vbi Bal.C.de his qui à nō domino.Et licet negatio dicatur defensio,non tamen propriè dicitur exceptio:vt not.Bald.in rub.extrà de exceptio.& idem Bald.in l.j.col.xv.ver.restat.C.qui accu.& in l peremptorias.col.v.ver quæro,dicit statutum.C.sen.rescin.
9 non pos.declarando vt dixi in d.rub extrà de except † Et ideo licet per statutum tollatur exceptio, non tollitur defensio:vt not.Domin.c.j.in glo.iij.de lit.contest in vj. cum simil.vt dixi in ca.ex parte.col.pe.de offic.deleg.

In §.Quoties.Argumenta.

1 Actio certa ex pluribus,quæ competunt,est eligenda.
2 Reus sese tueri potest pluribus collationibus,aut etiam electionibus.
3 Legitimari pluries quis potest,& se pluribus tueri legitimationibus.

QVOTIES *concurrunt plures actiones eiusdem rei nomine,vna tantum quis experiri debet.*

1 ¶ NOTA † ex pluribus actionibus ad idē cōpetentibus,vna tantū eligi debet.ad idē text.in l.quòd in hærede.§ eligere.ff.de trib in l.cum filius.§.variis de leg.ij.
A cum sim.& facit tex.in c.& qui duas.[a] de elec.in vj.Et ista regula bene procedit in actore prout loquitur:secus est in reo qui potest se defendere pluribus exceptionibus:vt ff.ea.l.in princi & not per glo in d.§.eligere.Et similiter
2 tex in d.c.& qui duas.procedit in actore:† secus est in reo
B qui potest se tueri ex pluribus collationibus [b] vel electionibus vt no.Card.in c.post electionem.per illum text.de concess.præben & Abb.ibi in tertio notabili.& idē Abb. in c.cum olim.el secundo,circa fi.de priuilegiis.Lapus in allegatione clij.& est vltima in ver.ad secundā quæstionem.Cal.in cōsi.vij.de elect.Ro.in consi.ccccxxxiij.quo ad primum.in secundo dubio.Domin.in d.c.& qui duas. Et hoc declaratur per Ro.in consi.cccl in casu propositæ consultationis.in secūdo dubio.& per Abb.in c.cū olim.

a Duas. Vbi vide Anch.qui singulariter loquitur.Hic.C.

b Collationibus.Adde Fely.ca.cū olim.de re iudica.& latiss.in reper. ca.in nostra.de rescriptis.in ij. col.in versi.titulus multiplicatur,&c. Hec. Chuc.

in glo.in verbo,elusionem.de re iudic.†Et ad prædicta facit:quia plu- 3
ries quis se legitimari potest,& ex vtraque legitimatione poterit se tueri:vt tradit Pau.de Cast.in consi.ccxxvij.viso testamento.circa fi.
¶ Item regula,vt dixi,procedit in actore qui à seipso certificari debet. Secus si facto aduersarij impediatur:quia tūc libellus incertus admitti tur:vt dicit Bar.hic per illum text.alleg.in glo.in l.j.§.qui autē.ff.quorum leg.vbi Bar.idem dicit cum sim.vt tradit Alex.in l.vbi autē.§.qui illud.de verb.oblig.& in consi.clxxxij.lectis & ponderatis.lib.ij.& dixit in l.edita.in secundo genere cumulationis.C.de eden.& etiam dixi ibi de intellectu.§.sed neque.in authentic.de fideiuss.alleg.in glos.hic.

In l. Toties.Argumenta.

1 Hæres insolidum tenetur,qui de dolo proprio tenetur.
2 Hæres de dolo defuncti non tenetur.
3 Hæres quādo de dolo defuncti teneatur,etiā de eo quod ad eum nō peruenit.

REGVLA XLIIII.

TOTIES *in hæredē damus actionē de eo quod ad eū perue nit,quoties ex dolo defuncti conuenitur non quoties ex suo.*

¶ NOTA quòd†hæres qui ex proprio dolo conuenitur,tenetur in- 1
solidum.Sed quando ex dolo defuncti,tunc tenetur solùm de eo quod ad eum peruenit.ad idem tex.quem glo.hic adducit in l.quod in hære- dem.§.si seruum.ver.toties.ff.de ser.corrup.vbi glos.Et ratio manifesta videtur:quia in primo casu quando ex proprio delicto conuenitur, ipse est autor principalis delicti:ideo etiam pro eo quod non habuit tenetur.l.in hoc iudicio.ff.de ser.corrup.& facit tex.in l.j.§.rectissimè. ff.de vi & vi arma.in l.j.§.interdum.ff.si quadru.pauper.fec.dicatur.& quia pœna sequitur suos autores.l.sancimus.C.de pœnis.†Sed pro do- 2
lo defuncti hæres non tenetur,nisi pro eo quod ad eum peruenit.& facit tex.in regula,sicuti.ff.eo.c.cum simi.ibi alleg.
¶ †Et quandoque etiam hæres tenetur ex dolo defuncti pro eo quod 3
ad eum non peruenit,videlicet in condictione furtiua:vt not.Bart.in l. si pro fure.per illum tex.§.fin.ff.de condit.furt.Et hoc est speciale,propter frequentiam furtorum.vt notat Bart.in l.j.de priuat.delictis.col. j.cum simil.vt tradit Corn.Perusin.in consi.cccxiiij.licet hac consultatione.col.ij.lib.j. Et quandoque etiam hæres non tenetur de eo quod ad eum peruenit.l.ij.§.fi.ff.vi bono.rapto.declarando vt not.Bart.in l. j.ff.de priua.delict.& per glo.& Doct.in l.j.C.ne ex delicto defunct.Et de his latius videbimus in regula pœnalia.j.eo.

In l.Neque pignus.Argumenta.

1 Pignori dari suā res potest nemini.
2 Pignoris vel seruitutis ius in re suā nemini potest quæri.& nu.3.
4 Acquiri quando possit alicui res sua acquisitione noua.

Depositum

Depositum in re propria fieri non potest, sicut nec precariū.
5 Emptio rei propriæ quare non valeat.
6 Emere rem suam per aliū quis potest, quod per se nō potuit.

REGVLA XLV.

NEQVE *pignus, neque depositum, neque precarium, neque emptio, neque locatio res sua consistere potest.*

1 ¶ PRIMO noto † quòd res propria pignorari non potest. ad idem tex. in l. si rem alienam. la. ij. ff. de pigno. actio. sic etiam in re propria non cōstituitur vsus fructus. l. vti frui. in princip. ff. si vsusfruct. peta.

¶ Nec res propria alicui seruit. l. in re communi. §. de ser ui. vrb. præd. l. cū in fundo. in prin. ff. de iure dot. l. si qui ædes. §. serui. vrb. præd. l. quicquid. §. communia prædio. Nam sicut res mea non potest vlterius mea fieri. l. sequitur. §. lana. §. de vsucap. §. item nemo rem suam. instit. de inutil. stipul. Ita videtur quòd aliquod ius habenti, plenum dominium acquiri non possit. a † Et ideo ius pignoris vel seruitutis non acquiritur: & hoc intelligitur quando res perfectè & irreuocabiliter acquisita sit. Secus si reuocabiliter: b quia tunc res propria iure pignoris retineri potest: vt not. Bar. in l. ex sextante. §. Latinus. de excep. rei iud. vbi etiam allegat tex. in l. in rebus. vbi Bal. colū. penul. C. de iure dot. & in l. debitor. ff. ad Trebel. vbi Bar. idem dicit. & facit text. in l. non quocunq. in. prin. de leg. j. & idem not. Bar. in l. in bello. §. si quis seruū. per illum tex. §. de capti. & postlim. reuer. & Ang. hoc idem scribit in cons. cxij. viso dicto puncto ad fidem.

(margin: A, 2, B)

3 ¶ Item † regula procedit quando quis habet dominium de iure communi: secus si de iure speciali: vt not. Bartol. in l. fina. colum. ij. C. de sacrosanct. eccle. & in l. j. C. commu. de lega. & in l. idemque. in princip. ad fin. §. qui pot. in pign. hab. cum simil. vt Alex. tradit in l. j. colum. fin de leg. j. Aret. in cons. clx. longa est col. ix. & in l. existimo. de verb. obl. col. ij.

4 ¶ Et ad prædicta facit † quia res mea potest mihi acquiri ex noua acquisitione, quando prima causa acquisitionis est dubia: vel quando per secundam pinguior acquisitio fit. vt not. Dom. post. Io. Mo. & Io. And. in c. cum personæ. §. quod si talis. de priuileg. in vj.

¶ Secūdò noto, quòd depositum nec pecariū in re pro-

pria

a Posit. vide latius Ias. in §. sic itaque. colū. iiij. versi. glo. in verbo, magis, & quē de verbo ad verbum refert Benedictus de Vadi. in addi. ad Socinum intracta fallen. in reg. c. & latè etiam per Fely. in c. inter dilectos. de fid. instrum. Hie. Chuc.

b Reuocabiliter. Alex. cōsil. c. nu. 6. libr. vii. latè And. Tira. in trac. retrac. proxi. §. i. glo. vii. nu. 69. cum seq. Dixi in nouis intellecti l. si communi. l. v nus deseruit rustic. predio. nu. 34. quos habes cum tract. meo diuidui & indiuid. C. M.

pria fieri potest:& idem in commodato.l.qui rem.ſuprà depoſi.& idem in locatione, vt hic dicitur:& in l.qui rem.C.loca. Et iſta concluſio intelligitur & procedit ſi agatur actione depoſiti,commodati,vel locati, nam repellitur actor, quia contractus non valet.Secus ſi agatur conditione legis.l.ſi quis cōductionis.C.loca.quia tali caſu actor non repellitur exceptione proprietatis: vt notat Alexand.dicit in l.ſi aliquam rem.col.pen.ſ.de acqu.poſſ.& idem prius voluit Paul.de Caſtr.in d.l. qui rem.ſuprà depoſiti.

a Dubitabilis. Imo eſt vera, ex quo conductor vult ſic in tercipere poſſeſſionē quam non habebat. C.M.

¶ Sed iſta limitatio videtur dubitabilis [a] : quia ex quo contractus non valet,non videtur habere locum, quod dicitur in d.l.ſi quis conductionis, vel ſaltem dictum Alex. & Paul.de Ca.videretur intelligendum,quando ſcienter ab ipſo domino facta conductio fuiſſet: ſecus ſi ignoranter,vt declarat Franc.de Curt.conſi.lxx.ſuper controuerſia.col.vj.verſi.non obſtant. 4

¶ Item regula procedit,quando fuit factus cōtractus reſpectu proprietatis : ſecus ſi reſpectu poſſeſſionis quem non habebam qui i tunc tenet locatio & commodatum.l.ſi quis aliquam rem de acq. poſſeſ.& ita Paul.de Caſt.dicit in d.l.qui rem in fi.

¶ Tertio & vltimo noto,† quòd emptio rei propriè non valet.ad idem text.in l.cum res.C.de contrahen.emp.& in l.ſuæ rei.ſ.de contrahend. empt.vbi dicitur hoc procedere,ſiue ſciens,ſiue ignorans quis hoc facit. & in l.ſi ſeruum.ſ.de condic.indeb.l.debitor.ſ.de pigno.actio. Et ratio videtur : quia emptor emit ad iſtum finem vt dominium acquirat.l. cum manu ſata.§.fi.ſ.de contrahen.empt. 5

¶ Sed cum ſit dominus, vlterius effici non poteſt.l.ſequitur.§.lana.de vſucap.Et iſta concluſio intelligitur, quando quis ratione proprietatis emit rem ſuam.ſecus ſi ratione poſſeſſionis,quę apud venditorem repe riatur,quia emptio valeret.l.ſi in emptione.§.rei ſuæ.ſ.de contrahen. emp.Et tali caſu pretium poſſeſſionis erit minus,quàm pretium rei.l. ſi mulier.§.qui poſſeſſionem.ſ.quod met.cau.l.ſi duo.in fi.ſ.vti poſſide. Et quod dictum eſt ratione poſſeſſionis, idem eſt ratione alterius iuris deficientis : vt not.per glo.& Bald.in d.l.cum res. Iſta tamen non ſunt propriè fallentiæ : quia emptio fit de iure, cum non eſt apud emptorem : & regula loquitur de re propria emptoris.

¶ Vltimo† regula habet locum in emptore qui rem ſuam emeret : ſecus ſi alteri mandaret emendam:quia poteſt per aliū quod per ſeipſum non poteſt.l.ſi tibi mandauero.§.ſi hi quorum.ff.manda.vbi Paul.de Caſt.dicit, ꝙ intelligitur ibi ꝙ facit mandatum illi qui emit nominę ſuo, non nomine mandātis. Sed tex.ibi facit in contrarium, dum dicit, ꝙ rei propriæ non valet emptio:ergo videtur quòd emptio ibi eſſet facta nomine domini. Sed toleratur ex æquitate duobus concurrentibus. 6

Primo

Primo, quia res erat venalis. Secundo ne priuetur dominio rei suæ. & etiam dici potest quòd ibi esset sua reuocabiliter secundùm resolutionem factam.

¶ Et ad illum text. de re venali notandum est singulariter, quòd si post certum tempus ex conuentione res vendi potest, & elapso illo tempore res non sit vendita, ꝙ venditio impediri potest si debitor debitum offerat: vt notabiliter tradit Cardin. in clement. j. nos itaque. in vij. quæst. de iureiurand.

§. Priuatorum.

PRIVATORVM *conuentio iuri publico non derogat.*

¶ DE quo dictum fuit in l. nec ex prætorio. s̄. eod.

In l. Quod à quoquam. Argumenta.

1 Solutum nomine pœnæ, non repetitur iure.
2 Pœna an possit retineri in foro conscientiæ.
3 Pœna delicto est commensuranda.
4 Obligatio qua delictū punitur, de iure naturali esse dicitur.

REGVLA XLVI.

QVOD *à quoquam pœnæ nomine exactum est, id idem restituere nemo cogitur.*

1 ¶ NOTA ꝙ † solutum nomine pœnæ repeti non potest: ad idem tex. in l. id quod. s̄. de solut. cum simil. allegatis in glo. ad idem tex. in l. pœnæ s̄. de cond. indeb.

2 ¶ † Et ista regula procedit in foro cōtentioso. Sed in foro A conscientiæ pœna[a] retineri non potest: quia non debetur in foro conscientiæ: vt tenet glo. xij. q. ij. fraternitas. in gl. fi. & no. Bal. in l. post decisionem. in fi. C. de fur. in l. iubemus §. sanè col. j. versi. sed nunquid in foro conscientiæ. C. de sacrosanct. eccle. & in auth ad hæc. col. v versic. sed dubitatur. C. de vsur. cum sim. vt latè prosequitur Feli. in c. j. char. antep. de constit. & Alex. in consi. ix. viso processu. col. iij. lib. v.

a Pœna. Corse. in sing. versi. pœna. vide Decium c. j. de cōstitu. vbi etiam ad Decium tetigi. C. M.

3 ¶ † Sed ad declarationem dictæ gl. quæ communiter approbatur considerandum est, vt dixi in d. c. j. col. antepen. Quia si pœna sit commensurata ad delictum, non videtur ꝙ gl. bene dicat: debet enim pœna delicto commensurari. c. quæsiuit. de his quæ fiunt à ma. par. cap. c. felicis. §. illud. in fi. de pœ. in vj. xxiiij. q. j. c. non afferamus stateras. & tali casu lex videtur iniusta quæ fundata est in vtilitate publica, quæ est vt delicta puniantur. l. ita vulneratus. ff.

tus.ff.ad leg.Aquil.cap.vt famæ.de senten.excommun. ¶ Et cùm lex iusta sit,etiam obligat in foro cõscientiæ[a]: vt not.per gl.in c.quæ in ecclesiarũ.vbi Bal.de constit.& not.Abb.in c.j.de const.& in procе.Decret.Rex pacificus. in ij.q.Pet.de Anch.in consil.xiiij.videretur prima facie. Bal.in auth.ingressi.col.viij.C.de sacrosan.eccl.Alex.in cons.xxix.statuti.col.iiij.li.ij.cũ si. vt dixi in d.c.j.col.vij. ¶ Et ideò iustè[b] captus,peccat si aufugit:vt no.per glo.j. dist.in c.ius gentium.in ver.seruitutes.& in clem.pastoralis.in ver.per violentiam.de re iud. Et quod dixi comprobatur,†quia obligatio ad pœnam delicti, est de iure naturali:vt not.Bar.in l.ex hoc iure.col.fi.§.de iustit, & iu. glo in l.seruus.§.de his qui not.infa.facit tex.in l.fin.vbi Ang.C.de collat.fund.patri.lib.xj.in l.eius qui delatorẽ.§.de iure fisci.ergo pariter in foro conscientiæ videtur obligari: quia conscientia secundùm ius naturale iudicatur.Nam conscientia non ligat,quos natura non obligat: vt dicit Bal.in l.j in fin.C.de vectig.& commiss.not.Abb. in c.j.in fi.de restit.in integ.glo.in d.c.fraternitas.potest saluari,quando pœna delicti esset excessiua. Et tali casu lex esset iniusta quæ in foro conscientiæ non obligat:vt not.Abb.in d c.j.de constit.cum simil.vt dixi ibi. Ex quo infert,quòd lex quæ pœnam imponit ratione pœnæ,non plus vel minus conscientiã astringit. Sed vis tota in hoc consistit an lex iusta sit,vel iniusta: & secundùm hoc regula hic procedit etiam in foro conscientiæ quando pœna iustè imponitur.Secus si iniustè imposita est.& de hoc latius dixi in d.c.j.de constit.vbi videndum est.

a Conscientiæ. Dixi ad Alex. consil.cxix. nu. 16.libr.vj. latè do.Andr.Tira. in præfa.tract. Retract.nu.73. C.M.

b Iustè. Secus si iniustè. And. Tiraq. in præfat.Retrac.nu. 68.vltra quem. adde Bal.conf. cxv.consi.ccv. li.j.Iasl.l.si duo patroni.in fi.§. de iureiu. dec. conf. ccccccxcj. C.M.

In l. Consilij. Argumenta.

1 Consilium,modò non fraudulentum, non ligat consulentem.
2 Assessor,& qui pro officij ratione consulitur, de malo consilio tenetur.
3 Doctor qui imperitè consuluit,damnum passo satisfacere tenetur.
4 Consilium præbens quando teneatur, & quando non.
5 Consulens,in atrocioribus pari pœna punitur.
6 Consulens, quando pœna speciali plectatur.
7 Consulens non tenetur, si de interdicto vnde vi agatur.
8 Consulens indistinctè punitur, si eius nomine delinquatur.
9 Consulens alicui, præsumitur causa mouens principaliter, & quare meritò punitur.
10 Consulens tunc punitur,si ex consilio delictum sequatur.
11 Consulens ex consilio non punitur, ni consilium præcessisse delictum probetur.

Consil

12 Consilium non punitur, nisi ad malum tendere probetur.
13 Consulens non damnatur, si principalis absoluatur.
14 Consulens non tenetur, consilio in tempore reuocato.
15 Consulens non punitur statuto pœnam facienti imponente.
16 Consulens quãdoq; mitius punitur, qualitate attẽta facientis.
17 Consilium præstare quando quis dicatur.

REGVLA XLVII.

Consilii non fraudulenti nulla obligatio est, cæterum si dolus & calliditas intercesserit, de dolo actio competit.

¶ Ex ista regula sumitur illa quæ habetur eod. tit. in
1 vj. quæ idẽ dicit, † ꝙ nullus ex cõsilio dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur. Et huius conclusionis glo. ibi rationem adducit: quia cõsilium non necessitat. xiiij. q. j. in c. quòd præcipitur. & in c. cum olim. de arbitris. Et explorare quis apud seipsum debet an consilium sibi expediat. l. ij. §. fin. ff. mandat. Exhortatur enim ille qui dat consilium, & exhortatio liberam voluntatem excitat: vt dicitur iij. dist. in fi.

¶ Et ex ista ratione inferri videtur, quòd regula habeat locum, dato quòd ille cui datur consilium non fuisset aliàs facturus: quia militat eadem ratio, quòd consilium non imponit necessitatem. & confirmatur opin glo hic
a quæ ita tenet. & idem concludit Peruſ.[a] post Ioan. Andr. in d. reg. nullus.

¶ Secundo ex ratione prædicta inferri videtur, ꝙ si consilium necessitaret, quòd ex tali consilio consulens obligetur: quod tamen non videtur verum: quia si bona fide dedit consilium, non debet obligari.

¶ Et hoc in contractibus, prout regula loquitur & intelli-
2 gitur, † Secus est in consilio quod præstatur ratione offi-
b cij, puta in assessore:[b] quia ipse de malo consilio tenetur. l. ij. ff. quod quisque iur. de quo dixi in consi. viij. col. ij. &
c idem est in aduocato[c], saltem quando consilium dedit ei qui aliàs facturus non fuisset, vt concludit Peruſ. in d. regul. nullus.

3 ¶ Et notandum est. † quòd ille doctor qui consuluit per imperitiam si lata sit sentẽtia, tenetur satisfacere illi contra quem lata fuit sententia: vt not. Abb. in c. tua nos. de homic. in prin. post Ant. de Butr. ibi. & Io. de Ana. ibi di-
D cit illud esse verum, quando iudex[d] qui iudicauit tenebatur seq

a Peruſ. Vbi dicit, ꝙ in contractibus vel quasi quis non tenetur de consilio, siue ille cui præstatur consiliũ fuisset illud aliàs facturus, siue non: licet Dy. ibi cõtra. & per Iaſ. vbi cõtra morẽ suum tantũ remissionib' fuit contentus. in §. omnes. insti. de act. ij. col. verſ. vi. no. & d. Philip. Dec in c. fi. de off. dele. col. vij versi. xij. & vl. & c. & Rom. singul. dcclxij. H.C.

b Assessore. vi de Iaſo. in d. §. omnes. de act. insti. ij. col. & in l. j. C. de ser. fu. iiij. col. & latiſſ. eundem dom. Philip. in conſ. viij. incip. viso puncto, & diligenter examinatis. H.C.

c Aduocato. Tho. Parpad. rep. l. exigendi. colũ. iiij. C. de procurat. Hier. Cag. rep. l. diẽ functo. colũ. ij. de off. assesso. C.M.

d Iudex. vide Roma in conſ. cccxviii. vbidi

cit, ꝙ iudex non tenetur sequi consiliũ sapiẽtis electi de consensu partiũ si videas illud esse iniustũ & per Abb.c.cũ in veteri.de elect vii.col.& an talis sentẽtia data secũdũ prædictũ trãseat in rẽ iud.vide Abb.c.causamquę.ii.col.de re iu.H.C.
a Delictis, Vide eundẽ c.i.de off.dele.col.v.in fi.ver.in secũdo mẽbro &c.& Fel. c.sicut dignum.de homi.in iii.col.versi. nota ibi animum, vbi etiam dicit hanc communem.& in dic.j.col.iiij. vers.secundum membrũ. H.C.
b Mitius.vnũ teneas perpetuò mẽti, ꝙ vbi pœna delicti ex aliqua causa venit alleuianda, quę tamẽ erat mortis, ꝙ tali pœna non põt puniri delinquens: sed alia mitiori quę nõ sit pœna mortis ita Rochus de Cur.in rep c.fi.de consuet. col.ij.vers.contra tamen. vbi dicit hic singulare pro liberãdo amico à pœna mortis. ex quo inferẽ ꝙ tunc iudex non poterit arbitriũ suum extẽdere vsque ad mortem, & sic limitabitur gl. in §.in sum.instit.de iniur.de qua vide latissimè do Phil. principem subtilitatis in c. ex literis.de cõsti. vbi ponit plures lim. ad d. gl. inter quas sentit istã iiij. lim.pe.& fi. colum.H.C.

tur sequi consilium, aliàs secus.

¶ Sed tamen idem videtur in consilio ꝙ non sit sequendum, dummodo ille qui iudicauit motus sit ex consilio, aliàs non facturũs: vt not.Perus.in d.reg. nullus.

¶ Et de consiliariis dominorum quomodo teneantur, not.Abb.in c.sicut dignum.col.fi.de homic.

¶ Secundo ista regula non habet locum in consilio doloso, vt expresse hic dicitur.Et tali casu quis ex dolo obligatur, licet dolus sit causa impulsiua, vt Bal.dicit in d.regul. nullus.& sequitur ibi Perus.in princ.Et de consilio doloso exemplum habetur in l.quod si cum scires.& in l.si quis affirmauerit.ff.de dolo.

¶ Tertio† regula non habet locum in delictis [a] simpliciter.Sed secundum communem opinionem distinguitur, 4
quòd si is cui cõsulitur non erat aliàs facturus, consulens A
pari pœna tenetur.Sed si erat facturus absque cõsilio, mitius [b] punitur.vt probatur in c.sicut dignum.§.qui verò. B
de homic.in l.non solum.§.si mandato.in ver & Attilicinus.ff.de iniur.& ita tenet glos.in §.ope.in verb. certe.institut. de oblig.quæ ex delicto.& in l.j.§.persuadere. in ver.facturus.ff.de ser.corrup. & in l.sæpe.in versi. etiam. vbi Bart.de verb.signif.

¶ Et dicit Alber.in l.ob hæc verba,ff.de his qui not.infa. ꝙ doctores communiter ita tenent.& Bald.ibi idem sequitur col.ij.& in l.data opera. col.xvij.C.qui accus. in l. j.col.ij.C.de ser fugit.Salic.in l.j.col.vij.C.de rapt.virg. Abb.in c.j.de off.deleg.Imol.in c.querelam.in fi.de elec. & Mathesilanus in notabili xcvij.nota quòd is cuius consilio.vbi propter hoc reprehendit Barto in l.non solum §.si mandato.col.iij.ff.de iniur.vbi indistinctè tenet quòd consulens teneatur sicut principalis.& dictum Bar.sequitur Imol.in clement.j.col.v.de pœnis.Ang.Aret in tract. Malefic.in versi.mandatorem.col.fi.in versi.vigesimosecundo quæritur.

¶ Sed dictum Bar.saluari & concordari potest, vt intelligatur secundum distinctionem supradictã quæ cõmuniter approbatur.facit quod no.Ang.in l.is qui opẽ.co.j.ff.

de furt

de fur.dum alleg.Ioan.And.in c. fœlicis. de pœnis. in vj. & idē Ang.in l.in furti.§.ope.eo. tit.de furt. Bar. Veron. in consi.xxvij requisitus. col.pen. Et secundū prædictam distinctionem intelligitur text. in §. ope. dum absolute dicit quòd furti non tenetur. Nam intelligitur eadē pœna:minori tamen pœna puniri potest arbitrio iudicis:vt no.Ang.in locis s.proximè alleg.& ita etiam declaratur quod no.Bar.in consi.clxv.in q.quæ vertitur.

5 ¶ † Prædicta distinctio non habet [a] locum in atrocioribus,in quibus consulens indistinctè pari pœna punitur d.c. fœlicis.de pœn.& in cle.j.eo.tit.Dicit tamen Feli. in c.j.de offic.deleg. q̃ fortè dicta iura debent restringi secundum distinctionem supra factam,per tex.in d.c. sicut dignum. vbi ita distinguitur in homicidio quod videtur esse de grauioribus.& ad hoc videtur text.in d. c. fœlicis. iuncto §. illud. vbi nudo consilio pœna mitigatur. Sed tamen limitatio prædicta defendi potest per dicta iura quæ loquuntur in homicidio qualificato cardinalis vel archiepiscopi.& facit tex.in l.verū.s. de parric. in l. quisquis.C.ad leg.Iul. Et hoc videtur velle Bald.in l.j.col.ij. C.de ser.fu.vbi inquit,quòd in atrocissimis consulens punitur,licet principalis fuisset aliàs facturus.

a Habet. Adde eudē do. Phil. in d.ca.j. colū. vi.versic. prædicta distinctio &c. & idem quod tenet Felin.in d.c.a.j.tenet in d.c. sicut dignum.

¶ Non obstat text.in c.sicut dignū. quia loquitur in homicidio simplici.Non obst.§.illud. quia loquitur de cōsilio nudo quod nihil addit,& glo.ibi dicit. Secus videtur in cōsilio quod augeret malitiam:licet aliàs esset facturus & de duplici consi.no. per glo. in cle.in ver. consiliarios.de foro compe.

6 ¶ Secundo prædicta distinctio † non habet locum quādo specialis [b] pœna consulenti imponitur: quia tunc dispositio legis de qua cōstat,attenditur.l.j.C.de rapt.virg. vbi Sali.in viij.col.versi.secundo quæro.& no. Bar. in l.is qui opem. s. de furt. vbi allegat text.in l.j. C. de nili agger. non rump.& hoc modo procedit text.in l.j.§. persuadere.s.de ser.corrupt.secundum Sali.in l.j.colum.ix. de raptu virginum.

b Specialis. Idē tenet in ca.i. in vii. fallen. & ibi Feln. in ii. limi.

c Vnde vi. Idē vbi s. v. fallē. & ibi Felin. ver. limita quarto.& Ias.remisiue in §. omnes. institu. de actio.ii colū.& l.i.C.de ser.fu gi.iiii.col.H.C.

7 ¶ Tertio prædicta distinctio non procedit † in interdicto vnde vi. [c] in quo ex consilio quis non tenetur: vt no. Inno in c.querelam.de elec.per c.cum ad sedem.de resti. spol.sequitur Ang.in d.l.is qui opē.circa fi. s. de fur. Bal. in l.ij.col.x.ver.sexto quæritur.C.de serui.& aqua. Abb. in c.sicut dignum. col.fi.de homi. vide tamen Ro. in singulari

gulari decl. xiij. in contractibus: vbi dicit contra Inno. fuisse determinatum per dominos de Rota, per ca. sicut dignum. de homicid.

¶ Quarto non procedit† quando ille cui fuit datũ con- 8
silium nomine [a] consulentis deliquit: quia tũc consulens A
indistinctè tenetur: vt not. Bal. in l. metum. in fi. C. quod met. cau. allegat c. cum quis. de resti. spo. Et licet ipse loquatur in mandante, idem videtur in consulente, quia apparet quòd sit motus ex consilio.

a Nomine. Idẽ tenet vbi supra in vj. fallen.

¶ Et ad prædicta notandum est, †quòd in dubio b præ- 9
sumitur quòd principalis motus sit ex consilio, & quòd B
non fuisset aliàs facturus: quia in dubio non præsumitur delictum. l. merito. ff. pro soc. c. j. de scrutinio. ita Feli. dicit in c. j. col. v. ver. vtrum autem. de offi. deleg. Sed ratio præalleg. videtur facere in contrarium: quia hoc modo consulens plus punitur, & principalis non propter hoc magis excusatur. Idem tamen quod dicit Feli. tenet Bal. in l. data opera. col. xvij. C. qui accus. vbi allegat l. j. C. de rap. virg. & in lẽ expresse dicit Aug. in l. j. in prin. in versi. vltimo est videre. ff. de eo per quem factum erit. & Ioan. de Ana. post Cardi. in c. ad audientiam. in vi. col. in fin. de homici. & dicit Bal. in l. j. col. iij. C. de ser. fug. quòd an esset aliàs quis facturus, in probatione facti consistit. Ex coniecturis tamen potest probari: vt no. Bal. in d. l. j. col. iiij. facit quod not. Bar. in l. si venditi. §. fi. supra de priuileg. credi. Bal. in c. j. §. iniuria. col. viij. versic. quæro si Titius. de pace iur. firm. & in l. multum interest. col. iij. C. si quis alte. vel sibi, cum simil. Sed cessantibus coniecturis præsumendum est in dubio quòd nõ fuisset aliàs facturus: vt supra dictum est.

b In dubio. vide eundem. vbi s. col. vij. versic. & est notãdũ. & Felin. c. sicut dignum. iiij. col. versi. tertia cõclusio. & vide Bal. in sua Margar. in vers. cõsilium. vbi dicit quod quando quis locutus est alicui, & iuit & commisit delictum in breui spatio, ꝙ præsumitur fecisse de consilio illius, quod not. H.C.

¶ Et vlterius ad declarationem supradictorũ notandum est primo, †ꝙ ad hoc vt ex cõsilio quis teneatur requiri- 10
tur quod delictum sequutum sit: [c] vt no. Card. in cle. j. in C
prin. in q. xij. de pœnis. Et in ipso actu debet consilium præstari: vt tradit Signorolus in consi. cxxxv. in q. circa fi. Et hoc quod dictum est intelligitur nisi consilium per se cõsideretur: quia etiam per se est titulus criminis, & indistinctè punitur: vt not. Bald. in l. data opera. col. xvij. in prin. C. qui accus. vbi alleg. l. j. §. persuadere. ff. de ser. corrupt. & idem dicit Bart. in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur. & sequitur Ang. Aret. in d. versi. mandatorem. in fi. & tali casu punitur etiam facto non secuto, vt no. Sali. in l.

c Sequutũ sit. Idem in d. ca. i. col. vj. versi. iiij. ad hoc, &c.

in l.j.col.iij.in j.quæst.C.de rapt.virg.

11 ¶ Secundo notandum est. quòd ad hoc vt quis ex consilio obligetur. probãdum videtur quòd consilium præ-
A cesserit delictum[a], vt no.Bal.in l.j.col.iiij. C.de ser. fug. & in l.ob hæc verba.col.ij.de his qui notan.infa. vbi allegat glos. in l. si verò non remunerandi, §.si verò post creditum. ff. mandati.sequitur Alexan. in consi.cxcvj.circa columnam j.lib.ij.

12 ¶ Tertio requiritur,†quòd consilium sit ad malum[b],&
B quod constet de malo consilio: aliàs in dubio debet interpretari quòd bonum sit consilium, vt consulens non teneatur: vt no.Bal.in l.j.col.iiij.versi.& not.quòd consilium. C.de ser.fugi. & sequitur Alexan. in consi. cxxviij. quoniam abundè.lib.iiij.facit tex. in l.meritò. ff. pro socio.facit quod no.in l.j.C.de his quib. vt indig. de verbo, vindicta.& ibi Pau.de Cast.& Alex. Et de verbo,auferri. not.Ang.in l.postquam.circa fi.de pet.hære.cum simi.vt dixi in ca.in præsentia.de proba.

13 ¶ †Quarto consulens non potest condemnari si princi-
C palis fuit absolutus: vt not. Inno.[c] in c.sicut dignum.de homici.vbi Abbas & Ioan. de Ana. sequuntur. & Pet. de Ancha in regula,accessorium.in xj.char.colum.j. versic. iuxta prædicta quæro.de regu. iur.in vj.& dixi in consi. viij.col.iiij.in fine.

14 ¶ †Quinto consulens non tenetur si consilium reuoca-
D uit[d], vt no.Inno.in c.ad audientiam. de homi.cum simi. vt tradit ibi Ioan.de Ana.col.iij.& declarat vt per Ang. Aret in d.verbo, mandatorem.in fi.Et dictum Inno. sequitur Bal.in d.l.non solùm.§.si mandato.col.iij. de iniuriis.cum simi.vt tradit Alexan.in consi.lxv.visa.col.iij. lib.iiij.Felin.in d.c.ad audientiam.in fi.

15 ¶ †Sexto, statutum quod imponeret pœnam facienti
E non haberet[e] locum in consulente. Et hoc in simili in mandante tradit Bal.in l.non ideo minus.col.vj.ver.ego reuertor.C.de accusa.& latè Alexan. in d.consi. lxv. lib. iiij.s.allegato.facit quod no.Bar.in l.j.ff.de sicar.Abb. in. c.inter solicitudinem.de purga.vulga.no. in c. mulieres. de senten.excommu.

16 ¶ †Septimo,propter diuersum qualitatem facientis cō-
F sulens quãdoq; in minori pœna[f] punitur.l. qui seruo §. idem placuit.& q̄ ibi Bar.ff.de fur.§.hi qui. versi.si verò opp.instit.de oblig.quæ ex delicto.Sali. in d.l.j. col. viij. in ij.q.

a Delictũ.Idẽ vbi ff. colum. vi.versic.tertio limitatur. & Ias.in d. l.j. in v.col.vers.ii. diligẽter not.&c.

b Malũ.Idem tenet vbi ff. ver. ij. conclu. in vj.col.& Ias. in d l.j col. v. versic.iij.multum no. & cætera.

c Inno.Caue, quia Innocen. ibi nõ loquitur de absolutione iudicis, sed partis. Idem tamẽ vult Deci. in c.j. col. vij. de offic.delega.vbi hoc reprobaui. Car. Molin.

d Reuocauit. Vide Felin. in d.c. i. versi. limita quinto. & ibi domi. Philip.in xi.fallen. vii.

e Haberet.idẽ tenet Felin. d. c.i.in fi.iii. col.

f Pœna. Idem tenet vbi ff. in vii.colũ. versicu.octauo fallit.

In ij.q.C.de rapt.virg.facit text.cum glo.fi.in c.tanta.lxxxvj.dist. & no. Io.de Ana.in d.c.sicut dignum.§.ille etiam.de homi. & facit quod not. Bar.per illum tex.in l.huius actionis.§.quod falso tuto.

a Dicatur. Vide eunde in d. c.i.columu.ii.in fi.versi. postremo,&c.

17 ¶ Vltimò est videndum † quando quis dicatur [a] consilium præstare.de quo not.Bald. in l.j.in iiii. oppo. C. de ser.fugi.Bar.in d.l.non solùm.§.mādato.in fi Ang. Aret. in d.ver.mandatorem.in fi.& in no.quæst. tradit Ang. in consi.xxij.pro decisione quæstionis. Bal.in consi. cxx. in quæstione.lib.iij.Bartholomæus Veron.in cōsi.xxvij.col.j. Et plura de materia consilij scribit Lucas de Penna in rub.C.de silentia.lib.xij.

In §. Socij mei socius. Argumenta.

1 Vasallus vasalli mei an sit mihi vasallus.
2 Baronis regis homines,non dicuntur regis homines.
3 Amicus inimici mei,non statim mihi est inimicus. & nu.4.

SOCII *mei socius, meus socius non est.*

¶ SI glo.hic dicit.Regula ista colligitur in l.qui admittitur.ff.pro socio.cum l.sequen.vbi ista duo verba ad literam habentur.& facit tex. in l.Modestinus.ff.de verbo.signi.vbi dicitur quòd libertus liberti mei non est libertus meus.glo.ibi per ista iura arguit,quòd † vasallus vasalli mei non dicitur vasallus meus.& idem not.per glo.in l. de accessionibus,in glo.mag.ff.de diuer.& tempo.præscript.& glo.per illum text. in c.legitur.lxxxj.distin.& rationem adducit Bal.in c.j.§.rursus.in fine. de controuer.inuest. 1

¶ Et de hoc vasallo intelligitur quando est vasallus vasalli mei ratione alterius rei.Secus si pro eadem re:vt no.in c.j.§.illud. in tit. de prohib. alie.feu.per Fede.& ita Bar.conclusit in d.l.de accessionibus.in prin. & in l.Claudius.col.fi.ff.qui pot.in pig.hab & idem Bal in l.j.col.ij. versi. quæro test.tor.C.commu.de lega.vbi inquit,quòd vasallus vasalli mei non est vasallus meus inspecta obligatione conuentionis:sicut & colonus coloni mei nō est colonus meus.Sed inspecta re mea quæ ad ipsum pertinet,vasallus meus dici potest.

¶ Et ex prædictis infert Spec.in tit.de feud.§.j.col.xij.in vers.xiij.quæritur,quòd homo hominis mei non est homo meus : ex quo patet secūdùm eum,† quòd homines alicuius Baronis regis non dicuntur homines regis,& dictum Spec.sequitur gl.in cle.j.in verb.existere.de iureiu. facit quod no.Bal. in.l.j.in fi.C.vnde legit.cum simi.vt dixi ibi. 2

¶ Infertur etiam secūdum And.de Pis.in l.quia admittitur.prout Fulg. ibi refert,quod † amicus inimici mei nō est meus inimicus.licet de fide detrahatur.Bar.tamen in l.sciendū.§.si accusatio.ff.de leg.dicit,quòd non 3
solùm

solùm inimicus,sed etiam amicus vel domesticus inimici mei est mihi suspectus. Et de hoc est glos.in cap.si inimicus.in verbo,nolite.xciij.dist.facit tex.in l.liberi.C.de inoffic.testam.& in c.repellantur. de accusation. Et concludendũ est,si sit copulata amicitia cum inimico meo [a] in perniciem meam dicitur inimicus, adeò quòd feudo priuari potest:vt per glo.in l.j.§.cùm patronus.in versic. cum inimicis. ff. de offic.præfect.vt in d. l. liberi. in verbo,amicitias.& in cap. j. §. porro. in verbo, assaliuerit. dum loquitur de conspiratione facta contra dominum. & in cap j.§.j.in versic.concubuerit. quibus modis feud.
4 amitt. † Aliàs verò propter amicitiam priorem,vel postea simpliciter contractam non reputatur inimicus, ita quod repellatur à testimonio, sed bene detrahitur de fide:vt concludit Cyn.in l.si quis testibus.colum.fin. versi. octauo quæritur.de testibus.& Bal.ibi sequitur.col. fina. versi.quærit Cyn.

a Inimico. ad de Feli.in cap. accedens. lo.ii. in prin.& Phi. in c.postremo. ii.col.de appel. vbi latè ponit ex quibus præsumitur quis inimicus. & Abbas in capit.ad hęc.lo.i. de ap.& Felin. c. cùm super. de offic. delega. vbi dicunt quod ille qui nõ salutat me, præsumitur inimicus: qualiter intelligatur, vide per eos.etiã do.Aret. in c.repellantur.de accus.in i.colũ. H.C.

In l.Quicquid calore.Argumenta.

1 Contractus calore iracundiæ initus, quando effectum sortiri dicatur.
2 Votũ,nullum præsumitur,quod calore iracundiæ emittitur.
3 Votum,deliberationem non modicam requirit.
4 Iuramentum iracundia præstitum,non ligat iurantem.
5 Confessio per iracundiã facta,reuocari potest ex iusta causa. Excõmunicatio calore iracũdiæ lata,timeri debet vt valida.
6 Ira non excusat delictum.
7 Delinquens quando propter iram excusetur.
8 Delinquens per iracundiam prouocatus,puniri debet mitius.
9 Delictum per iram commissum, intra quantum tempus excusari debeat.

REGVLA XLVIII.

QVICQVID *calore iracundiæ vel fit, vel dicitur,non prius ratũ est,quàm si perseuerantia apparuerit,indicium animi fuisse:ideoq́; in breui reuersa uxor nec diuertisse videtur.*

¶ REGVLA ista colligitur in l. diuortium. ff. de diuor.quã glos.hic adducit:& ibi verba regulæ formaliter leguntur.ad idem tex.ij.q.iij.in c.si quis iratus.
1 ¶ Et ista reg.habet locum † primo in contractibus,prout loqui videtur.& tenet Bar.hic.& gl.in d.c.si quis iuratus. per tex. in l. licitatione. in prin. ff.de polli. Et limitatur

non habere locum in contractu facto cum ecclesia, vel
ad pias causas: quia valet & retractari non debet. xvij. q.
iiij. sunt qui opes. quem tex. ad hoc alleg. Rom. in singu.
cccccvij. incip. volo commentare. sed ille text. intelligi-
tur in eo qui fuisset aliqualiter concitatus: secus si alie-
natus à mente fuisset propter iracundiam: quia talis con-
tractus non deberet seruari: vt not. Ioan. And. & Anto. de
Butr. in ca. dudum. de conuer. coniug. cum simi. vt Felyn.
[a] tradit in c. sicut ex literis. de iureiur. Et hoc idem dicen- A
dum videtur in aliis contractibus.

¶ Aduertendum tamen est, quia tex. in d. c. sunt qui opes.
ita legi & punctuari potest, quod nihil facit: vt dicamus,
si illa verba tumultuario mentis impulsu, referantur ad
reuocationem donationis, nō autem ad donationē prius
factam: & ita dicit Io. And. in d. c. dudum. circa fi. in versi.
item sciendum. Sed iste intellectus est contra illum tex.
dum dicit, quòd prima donatio nō habuit iudiciū ibi: nec
prima iudicium habuit. & ideo tenendū est quod s. dixi.

¶ Secundo † etiam regula habet locum in voto: vt voluit 2
glo. not. in d. c. dudum. in ver. calore iracundiæ. in fin. Et
hoc intelligitur quando est talis iracundia quæ aliena-
tionem mentis inducit: aliàs secus, vt Doct. ibi dicunt, vt
s. retuli. & idem Abb. ibi concludit: quia Deus vult volun
tarium militem. xv. q. j. c. non est. & facit tex. in c. sicut. de
reg. Et quia † inter alia in voto præcipuè deliberatio re- 3
quiritur. vt no Io. And post sanctum Thomam quem ibi
refert in ca. literaturam. de voto. vbi Abb. & idem Abb.
in c. sicut ex literis, de iureiur. Roma. in loco præalleg.

¶ Tertio † idem dicendum est in iuramento, quod si præ- 4
stitum fuit calore iracundiæ, non obligat: vt tenet Rom.
in no. supra alleg. per l. ij. C. ad leg. Iuliam maiest. & per
tex. in d. c. sicut ex literis, de iureiur. vbi Ioan. And idem
tenet. & hoc intelligitur, vt suprà dictum est de voto:
quia in hoc votum & iuramentum à pari procedunt: vt
Abb. concludit in d. c. sicut.

¶ Quarto, † idem est in confessione, [b] quæ si facta sit ca- 5
lore iracundiæ, potest reuocari glo. no. in c. ex literis. in B
verbo admonita. de diuor. vbi Abb. & no. Abb. in ca. cum C
venerabilis. in gloss. ij. de exceptio. cum simil. vt Felyn.
scribit in dicto capitu. sicut ex literis. de iureiurando. Et
de acceptatione secundi beneficij facta per iracundiam,
quod non noceat, notat Abbas post alios, quos refert
in c.

a Vt Fel. Idē etiam Fely. & matthæus. de simo. & remissiue in ca. dilecti filii, de excep. pe. colum. Anto. Corse. in repert. versi. calore.

b Confessione. Felyn in proœ. Gregor. col. i. Car. Mol.

c Calore. Ad. de Ias. in l. si filiam. ii. col. C. de inoffic. testa. vbi ponit, quid in exhæredatione, & in voto, & in iuramento, confessione, acceptatione beneficii: in accusatione, & in dicto vel facto calore iracundiæ: & in omnibus concludit non valere, nisi postea perseueraret in eadē volūtate: & in donatione facta ecclesiæ, tenet idē quod do. Philip. & idē etiam in delictis & in blasphemia. H.C.

in c.de multa colum.v.versi.extra casum gloss.de præben.

¶ Nota tamen, quòd sententia excommunicationis lata per iracundiam, valet.c.si episcopus fortè iracundus.xj.q.ij.

6 ¶ † Prædicta regula non habet locum in delictis in quibus quis calore iracundiæ nō excusatur.l.si non conuitij.C.de iniur.& Bal.ibi declarando istam materiā, dicit, quòd sunt quædā quæ iuris effectum sortiuntur: vt repudium, & votum, & alia de quibus s̃.dictū est. Et in istis non

7 valet quod factū est calore iracundiæ, per supradicta. † Quædam sunt quæ nō sortiuntur iuris effectum, prout sunt maleficia: & in illis nō excusatur delinquens, propter calorem iracundiæ, quominus puniatur.d.l.si non conuitij. Aliàs raro propter homicidium esset quis puniendus: quia plerunq; cū iracundia committitur. Et vt ista differētia inter dicta & alia, de quibus s̃.dictum est, habeat locū, dicēdum est quòd in delictis non excusatur delinquens ex calore iracundiæ, dato quòd maxima sit iracundia propter quam alienatus sit à mēte, per ea quæ s̃.dicta sunt, & quāuis ex toto non excusetur ille qui delinquit, pœna tamē mitigari debet in delicto commisso cū iracundia.vt Ro.concludit in notabili s̃.alleg.facit text.in l.j.C.si quis imperat.maledix.in l.famosi.s̃.ad l.Iul.maie.& idem Abb.concludit in c j.de iniur.col.j.ver.puto ta-

8 men.vbi concludit, † quòd ille qui prouocatus ad iracundiā delinquit, mitius debet puniri arg l.si adulteriū cum incestu §.imperatores.s̃.de adult.vbi dicitur, difficillimum est iustum dolorē temperare.& idem Abb dicit in c.dilecti.col.si.ver.credo tamen.de excep.cum simi.vt ibi Fely.tradit & quātum ad istā mitigationem pœnæ quæ debet fieri ratione iracundiæ de qua agitur, debet probari quòd talis fuerit iracundia quæ ipsum delinquentē à mente alienauerit: quia aliàs nullā haberet excusationem.sed ordinaria pœna est puniendus.d.l.non cōuitij.& idem no.Abb.in c.j.in ij not.de his qui fil occid. Et difficile est probare talem iracundiā: vt Abb.dicit in d.c.dudum.de cōuer.coniug.

9 ¶ † Et infrà quātum tempus ille qui dicit alicui vel fecit iniuriā possit se excusare, allegando illud dictū vel factum fuisse per iracundiā, not. Luc.de Penna in l.omnes omnino curiales.de decur.lib.x.col.ij.versi. sed pone, Titius vbi varias refert opi.& videtur residere quòd infrà triginta dies hoc allegari possit.& alleg.bonum tex.xj.quæst.iij.in c.cum apud.& in l.si vendicari.C.de pecul.

In l. Alterius circunuentio. Argumenta.

1 Actio non quæritur domino ex serui maleficio.

2 Actio non quæritur non consentienti.

REGVLA XLIX.

ALTERIVS *circunuentio, alij non præbet actionem.*

¶ VLTRA glos.exemplificari potest in l.quòd seruus.s̃.de acquir.

1 possess.in fi. † vbi ex maleficio serui domino actio non acquiritur. Et ra-

O 4 tio

tie regulæ videtur:†quia ille cui actio acquiri debet,nõ videtur consentire in illicitis.ar.l.procurator.versi.quòd 2
si indebitum.ff.de condict.indeb l.ij.§.si procurator.ff.
quod quisque iur.in l.si pater.de his quæ in fraud.cred.&
idem videtur in acquisitione quæ fit ex dispositione legis per prædicta iura.

In l. Culpa caret. Argumenta.

1 Seruus excusari debet,qui domino subuenire non potest.
2 Communitas quando ob ciuium delicta teneatur.
Delictum non impediens,quando ipsum perpetrare dicatur.
3 Procurator dominum in pœnam cadere facit quandoque.
4 Delicto obuiare an teneatur quis ciuili iure.
5 Pecunia quando licitè recipiatur pro defensione alterius.
6 Periculum incurrere nemo tenetur.
7 Benefacere alteri nemo compellitur.
8 Offensum iuuare valens,saltem clamando,non tenetur si non fecerit.
9 Maiestatis læsæ conscius punitur,si non reuelauerit.
10 Delicto obuiare tenetur quis Canonum iure.
11 Canones si à legibus diuersum sentiũt,hoc ipsum exprimunt.
12 Veritas sola in foro conscientiæ est attendenda.
13 Ius ciuile creditur iuri Canonico inhærere,vbi non discordat expresse.

REGVLA L.

CVLPA *caret qui scit, sed prohibere non potest.*

¶ FACIT alia regula quæ habetur in l.nullum crimen.C.eod.vltra glo.exemplificari potest in l.j.§.occisorum.ver.hoc ideo.ff.ad Sillan.vbi†excusatur seruus qui 1
domino opem ferre nõ potuit.& ad idem tex.in l.si quis in graui.in princi.eo.titu.& in l.item quæritur.§.exercitium.ver.Labeo ait.in l.si fundus.§ fin.ff.locati.ibi,à te aut ab eo prohibeatur,quem tu prohibere ne id fiat possis.& ad idem bonus tex.in l.adigere in prin.ff.de iurepa. ibi,etiã is qui libertũ iurare patiatur:& quod not.Bar.in in d.§.occisorũ.& plura similia ad hoc tradit Ro.in cõsil. vij.visis necessariis.col.fi.cũ si.vt dixi in cõsi.lxiiij.col.iij.
¶ †Et de communitate quando teneatur ex delicto ci- 2
uium,quos prohibere potuit not.Pau.[a] de Cast.in consi. A
cccexxiij.quia scio.colum.ij.& adde quod not.Bald.in l. ij.quæ incip.qui seruus.ff.de noxali.vbi inquit,quòd ille qui non impedit maleficium, quando ad eum spectat prohibere, videtur ipsum perpetrare. Et ideo infert,†quòd procurator facit incidere dominum in pœ- 3
nam

a Pau.consil. cccexxiii. colũ. pen.libr. ii.ad de Ang.consil. ccxlvj. Corne. consil. ccxxiiii. lib.iiii.Ias.consil.cxxxix.libr. iiii.Alber.Bru. cõsi. xxviii.col. fi.Car.Mol.

a Teneatur. Quòd ſic, laiè Io. Igne. in l. j. ∮. ſerui appellatione. nu. 132. cum ſequen. ſ. ad Sillan. dici ad Deci. c. j. de offic. deleg. Idem Alberi. in d. l. metum autem. ∮. ſed licet. Carolus Mol.

b Tenet. Vide eundem. in c. j de offic. deleg. in iij. col. ver. in glo. ij. &c. vide de verbo ad verbum dicit omnia quæ hic, & ibi Fely. ij. col. ver. cõclude ergo, &c. & Abb. ij. colum. ver. aduerte. & Barb. viij. col. verſi. capio. & idem Iaſ. in l. vt vim. pe. col. in princi. ff. de iuſti. & iur. & Ancha. ca. dilecto. de ſentent. excom. lib. vj. ij. col. verſic. ſi quis tamen. idẽ Aretin. ∮. iuris præcept. inſtit. de iuſt. & iure. in fin. & Fely. in ca. qui alios. de hæret. & ſic patet hanc eſſe communẽ opi. quòd de iure ciuili quis non tenetur alium defendere, niſi in caſibus traditis per Bart. & alios in d. l. vt vim. & per Ancha. vbi ſuprà, tamẽ vbicunq; quis defenderet extraneum & eũ defendendo aliũ occideret, non veniret puniendus. ita Iaſon vbi 3. colũ. antepe. verſic. ſed pulchrum dubium, vbi dicit hanc eſſe communem opi. & vide do Phil.

nam: licet non habet ſpeciale mandatum ſi dominus ſcit & patitur. alleg. l. ſemper qui non prohibet. ſ. eod. Et non caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui cum poſsit, manifeſto facinori deſinit obuiare. xxiij. q. iij. in ca. non inferenda. & c. qui poteſt. & in c. quãtæ. in fi. de ſent. excom.

¶ Et ad declarationẽ huius regulæ, videndum eſt de duo-
4 bus quæ in gloſ. habentur. Primo, † an de iure ciuili quis
a teneatur [a] delicto obuiare, & alium defendere ſi poteſt.
Secundo, quid de iure canonico. Circa primũ gloſ. cõclu-
b dit quòd nõ. & hoc tenet [b] Bar. in l. j. ∮. ſed in eo. ſ. ad Sillan. & in l. metum. ∮. ſed licet. ſ. quod met. cauſa per illũ tex. vbi quis licitè poteſt pecuniam accipere vt alium defendat: ergo datur intelligi quòd nõ tenetur, quia turpiter acciperet. l. penul. ſ. de condi. ob tur. cau. & ita per iſtã rationem tenet gloſſ. in ca. quanto. de ſent. excom. Et iſto fundamento vtitur Iac. But. quem Bar. refert in l. vt vim. col. j. ſ. de iuſt. & iur. Salice. in l. quiſquis. ∮. id quod. C. ad leg. Iul. maieſt. & Rom. in conſil. cxvij. ex præmiſſa. Et prædictam rationem omnes Moder. vbique ſequuntur.

¶ Sed tamen rationi prædictæ dupliciter reſponderi poteſt. Primo, quod text. in d. l. metum. ∮. ſed licet. loquitur
5 † quando quis ſuſcipit defenſionem alterius generaliter vt liberetur à vi hoſtium vel latronum: tunc enim licitè accepit pecuniam: quia videtur locare operas ſuas, vt colligitur ibi, mercedem accepiſſe videtur. Et tali caſu res tractum habet ſucceſsiuum: ſecus videtur quando agitur de aliquo caſu particulari & momentaneo occurrenti, prout Docto. loquuntur: quia videtur quòd alium quis teneatur iuuare, ſi poteſt. vt hic in regula à contrario ſenſu probatur.

¶ Secundo, reſpondetur, quòd tex. in d. ∮. ſed licet. loquitur quando quis non poterat alium iuuare & defendere ſine periculo eius: quia agebatur quòd illum defenderet à vi hoſtium & latronum: & hoc gratis facere non debet:
6 † quia quis nõ tenetur ſubiicere ſe periculo. c. ex parte. lo. ij. de appel. ſecus videtur quãdo abſque periculo hoc fieri poſsit: prout Doc. loquuntur. & ita Alber. dicit in d. ∮. ſed

vbi ꝫ in v.col.in ver.& subiicit in isto primo membro.&c.Hieron.Chuc.

a Occidere.Ias.sequitur ibi Bal.in vij.col.ver.& ex hoc vltimo,&c dicēdo quòd est speciale in crimine læsæ maiest.quod quis teneatur reuelare: & sic quod in aliis quis nō teneatur.

b Teneor.Fallit in eo qui aliquo iure ciuili est obligatus ad defensionem vel amolitionē periculi,vt filius seruus, vasallus.vide Ioannem Igneum, in l.j.§ quòd si quis puta veneno. nu.22.cū sequen ad Sillan.C.M.

c Læsæ.Idem tenent omnes quos allegaui, in j.apostil.super litera ā,& vide Felyn.in c.quāto.de sent. excōi. vbi refert omnes tenentes contra dictū Bart.& in cap. qui alios.vbi dicit quod non seruatur in practica:licet in c.j. de offic.deleg. dicat quòd sic.& idem Ange. in tract.maleficiorum, hic. alleg. & dictū cōsi. nunquam potui reperire. & adde,quòd coniunctio sanguinis excusaret aliqualiter non reuelantem,de quo & aliis dictis hic vide latissimè Hippol.de Marsiliis in singula.cliiij.incip.nemo debet se submittere.& per Bertach.in suo reperto.in ver scire.in ver.xiiij.vbi dicit se fecisse decapitari quosdam ex sola sententia tractatus non reuelati contra papam.vbi refert plures qui secuti sunt dictum Bart. in d l.vtrum.hic alleg.Hie.Chuc.

d Probare.Albert.ij.par.statu.q.clxxv Thom. Aqui.in iiij.sentent.distin.xix & problem.j.artic.xvi.dixi ad Alex.consi.lv.nu.4.lib.iiii.C.M.

licet.& not.Bal.in l.j.col.iij.C.de ser.fug.vbi istam reg. intelligit,quando quis commodè potest alium defendere. Pro communi tamen opin.facit,† quia non com- 7
pellitur quis alteri benefacere:vt per gloss.in c.ad reprimendum.de offic.ordi. Sed responderi potest hoc nō habere locum in delictis in quibus quis obuiare debet si potest.vt in regul.hic à contrario sensu.

¶ Et retenta communi opi.Bald.in d.l.vt vim.in viij.q.
§.de instit.& iure.infert,† quòd si potui offensum iuuare 8
clamando,& non feci,non teneor: & si scio quòd Titius A
velit occidere[a] Seium,si tacui,nō teneor[b]:licet esset ho- B
nestum reuelare.& idem Pau.de Cast.in l.j.C.de his quibus vt indig.& facit quod not.Bar.in l.verū.in fi:de parricid.& in l j.§.occisorum.ff.ad Sillan.

¶ Et prædicta communis opi.limitatur secundum Bal. in c.j.de offic.deleg.non habere locum in delicto parricidij.per d.l.vtrum.& idem Bart.in d.l.j.§.occisorum.de quo dicendum est,vt dixi in d.ca.j.col.iiij.de offic.deleg.

¶ †Similiter in crimine læsæ[c] maiestatis punitur sciens 9
qui non reuelauit.l.quisquis.§.id quod.C.ad legem Iul. C
maiest.& not.Barto.in d.l.j.§.occisorum in d.l.vtrum.in fi vbi ex hoc infert,quòd subditus qui sciens non reuelauit tractatum contra principem,vel contra suā rempublicam,quòd puniatur.& sequitur Abb.in d.c.j.de offic. deleg.& in c.j.de restit.spol.

¶ Et hoc sanè intelligitur,quando sciens tale delictum
committendum,illud probare[d] potest: aliàs secus.vnde D
vt not.voluit Bal.in consi incip.quanquam.quem Ange. Aret.refert in tract.maleficiorum.in ver.che hai tradito la tua patria.col.iiij.versi.quòd crimen læsæ,&c.Et pro

dicto

dicto Bal.facit in l. nostris.in fi.C.de calũ.& ij.q.vij.quapropter.& not.Ioã de Ana.in rub.de his qui fil.occid.cum simil.vt tradit Fely.in c.quantæ.de senten.excommu.& in ca.de cætero.col.fin.de re iudic.& nouiss.scribit Socin. in consi.clxxv.in causa fratris.

10 ¶ † Venio ad secundum,in quo gloss.hic cõcludit, quòd de iure canonico teneatur quis obuiare delicto.& ad hoc facit text.in cap.quantæ.in fin.de senten.excommu.ibi, eos delinquentibus fauere interpretans,qui cum possint manifesto facinori desinunt obuiare. Ad idem text.in c. sicut dignum.§.illi etiam.de homic.in capitu.delicto.de senten.excommu.in vj.cum simil.s.alleg.Andr.Sicul.in c.j.extrà de offic.de leg.tenet quòd glo.ista non sit vera: quia etiam de iure canonico quis non tenetur alium iuuare,[a] & hoc in foro cõtentioso:& secus in foro conscientiæ esse dicit. Et hoc modo iura præalleg.secundum eum intelliguntur & ista non est noua eius opi.Nam ita etiam expressè dicit Ant.de But.in d.c.quantæ.quòd ista glos. intelligitur in foro conscientiæ.& idem Abb.in c.j.col. fin.vers.ad tertium.in fi.§.de restitu.spol.Salic.in l.quisquis.versi.ad id quod.C.ad legem Iul.maiest.Bald.in l.j. col.iiij.C.de seruis fugi.Ioan.de Ana.in cap.ij.de hæret. & Moderni sequuntur in d.cap.quantæ.& in l.vt vim. de iusti.& iure.Sed tamen diligenter considerandum est pro defensione gl.hic:quia non consonat quòd iura præallegata restringantur in foro conscientiæ:quia simpliciter loquũtur:ergo intelliguntur simpliciter de iure canonico in foro contentioso,prout communiter iura canonica loquuntur: † & quia quando iura Canonica aliter in foro conscientiæ volunt disponere quàm in foro contentioso,solent hoc exprimere.cap.quicunque.xvij.q.iiij.c. inquisitioni, de senten.excommu.c.tua nos. de sponsa.& quia si in foro conscientiæ quis tenetur aliũ iuuare.idem videtur esse de iure canonico:quia etiam de iure canon. bonum animæ consideratur:vt per glo.in c.cum contingat.de iureiur.& facit tex.in d.c.quantæ.dum dicit quòd catholica autoritas condemnat facientes & consentiẽtes: & certè hoc primum dictũ videtur habere locũ de iure canonico in foro contẽtioso.vt etiã probat in c j.de offi. deleg.Deinde in d.c.j.primũ dictum de consentientibus papa interpretatur:vt dicit eos fauere delinquentibus, qui cum possint,desinunt, manifesto facinori obuiare

(margin: A — beside "re,[a] & hoc in foro"; 11 — beside "foro conscientiæ volunt")

[a] Iuuare Hic opin.dicit esse communẽ Moder. do.Philip. in ca.i.de offic. deleg. in v.colum.vers.& licet ista videatur communis, &c.hanc etiam dicit Ias.cõmunem i l.vt vim. col pe.ver.tene cõtrariũ prout tenet,&c.

Vnde

Vnde sicut primum dictum in foro contentioso intelligitur: & ita etiam in secundo dicto dicendū videtur. Quia lex interpretans, secundum legem interpretatam intelligitur. §. j. in auth. de fil. ante dot. instru. nat. Comprobatur hoc: quia text. in d. c. quantæ. loquitur de manifesto facinore: ergo videtur loqui in foro contentioso: quia in foro conscientiæ, idem esset in facinore non manifesto, de quo quis haberet notitiam.

¶ Quia † in foro conscientiæ sola veritas inspicitur: vt per 12 Innoc. in c. quia plerique. de immu. eccl. & eodem modo loquitur text. in d. c. sicut dignum. & ij. q. vij in c. negligere. & facit etiam tex. in d. c. dilecto. ver. & quidem: vbi primo dicitur: quòd quis potest vicinum vel proximum defendere. & hoc clarum est etiam in foro contentioso: vt not. in l. vt vim. de iusti. & iur. Deinde ampliando in eod. casu text. dicit, imo si potest, & negligat, videtur iniuriam fouere: ergo hoc secundum dictum pariter in foro contentioso intelligitur. & ita glo. hic defenditur.

¶ † Et retenta conclusione gl. inferri potest, idem esse de 13 iure ciuili, ex quo contrarium non est cautum. de iure ciuili. iuxta no. in c. j. de nou. oper. nunt. imo idem probatur de iure ciuili à contrario sensu hic. Et hoc quando potest absque eius periculo: aliàs secus, vt suprà dictum est. Et ideo quod dicit Bal. in d. l. vt vim. non videtur verum: quia clamando, & reuelando, bono modo alium iuuare potest, & debet, si commodè fieri posit.

In l. Non videtur. Argumenta.

1 Capere pro se qui non valet, vt alij reddat accipere potest.
2 Capere quando non dicatur, qui alij restituere tenetur.
3 Capere verbum, cum effectu intelligi debet.
4 Accipere verbum, sine effectu intelligi potest.
5 Accipere non dicitur, qui aliena auctoritate quid sortitur.
6 Accipiat, verbum an sit directum, vel obliquum.

REGVLA LI.

NON *videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alij restituere.*

¶ VLTRA gl. exéplū habetur in l. cogi. §. hi qui solidum. ff. ad Treb. † vbi incapax[a] qui pro se restituere non 1 potest, accipere potest vt alij restituat: quia capere non vi A detur: vt hic dicitur. ad idem tex. in l. sed si mortis. §. itē si quis. ver. sed si opponas. ff. de leg. præst. & in l. Sulpitius. ff. de don. inter virū & vxo. & in l. fi. §. fi. C. de bon. quę lib & facit

a Incapax. Quot modis dicatur, vide Bald. in l. eam quā. vii. col. C. de fideicō. vbi & ponit, si sit hæres institut' & grauatus fideicom. an possit cogi adire & restituere: & an capacitas probetur per duos testes. ita Bal. in l. errore. C. de testibus.

facit text. in l. si quis mandato. & quod ibi Bart. ff. de neg. gest. vbi abesse dicitur illud in quo quis alteri obligatus est. & abesse dicitur ille, qui pro modico tẽpore præsens sit: vt in notab. q. tradit Pau. de Ca. in l. sed & si pupillus. §. conditio. ff. de inst. & dixi in c. quoniam abbas. in glo. j. de off. deleg.

a Centurio. & ibi per Lancelotum in sua repet. fol. 17.

2 ¶ † Et regula ista intelligitur, quando quis statim & incontinenti tenetur alij restituere: secus videtur si cum interuallo, ita quod in medio tempore haberet vtilitatem. Quia istud interusurium medij temporis consideratur, vt probatur in d. l. Sulpitius. ibi, si id egit vxor vt aliquid de ea re interim commodi sentiret maritus. & ad idem text. l. in lege Falcidia non habetur. ibi, medij temporis enim commodum computatur. & in l. quantitate. §. magna dubitatio. ver. in diem. ff. ad leg. Falcid. & in l. mulier. §. si hæres. ver. alia causa est. ff. ad Trebel.

3 ¶ Et no. quod in regula dicitur † capere: quia tale verbũ cum effectu intelligitur vt habeat & retineat ad vtilitatem eius. l. aliud est capere. ff. de ver. sig. l. ex facto. §. Iulianus. in prin. ff. de vul. & pu. facit tex in l. ciuitatibus. §. fi. de leg. j. vbi nõ videt capere, qui tantũ erogat quantũ accipit.

4 ¶ † Sed verbum accipere, etiam sine effectu intelligitur. d. l. aliud est. & ideo de necessitate verbum accipere non importat dominij translationem: vt not. Bar. in l. naturalis. §. j. in prin. in vers. & sic apud. ff. de præsc. verb. in l. fin. in princ. ff. de cond. ob cau. & in l. cùm mota. C. de transact.

5 † Et notandum est, quòd accipere non est propria autoritate, sed de manu alterius: vt tradit Luc. de penna in l. domini. in princ. C. de agricol. & censi. lib. xj. vbi ad hoc plura iura inducit. Et præsertim text. in c lector. xxiij. dist. ibi accipe & esto relator verbi Dei. Sed tamen ille tex. & alia iura quæ adducit non negant quin etiam accipere intelligi possit à seipso. & Bart. in l. Centurio[a]. in iij. col. in ver. tertio quæro. † concludit, quod

6 verbum accipiat, sit directum. ff. de vulg. & pup. & idem Bal. in c. si pater. de testa. in vj. prout refert ibi, & sequitur Perusin. in versi. xviij. & facit text. in l. Titia cum testamento. §. j. ibi, à seipsa acciperet vllam. de leg. ij. nisi dicatur quòd ibi ita expressum sit à testatore.

In l. Non videtur defendere. Argumenta.

1 Defendere non dicitur quis duobus modis.
2 Absens ex iusta causa, latitare non dicitur.
3 Defendere non dicitur, qui defensionem suscipere recusat.
4 Defensionem suscipiens, sed non perseuerans, defendere non dicitur.
5 Defendere qui tenetur, iure & facto teneri ad defendendum intelligitur. & num. 6.
7 Princeps aut dominus defensionem alicuius qualem suscipere præsumatur.

REGVLA LII.

NON *videtur defendere nõ tantũ qui latitat: sed & is qui præsens negat se defendere, aut nõ vult suscipere actiones.*

EXEM

a Defendere. Vide Doc. in l. stipulatio ista. de verb. obl. & ibi Ias. fi. col. in prin. & Fel. in ca. causam quę: de off. deleg. vers. non obstãte. & in c. ego. de iureiurand.

b Alex. consi. cxci. in fi. libro sexto.

¶ EXEMPLVM secundùm glo. ad istam regulam ha-
betur in l. ij. in prin. in l. hæc autem. §. rectè defendi. ff. ex
quib. cau. in poss. eatur. & in l. rectè. ff. de iudic. & ad idem
text. in l. item ait prætor. §. defendi autem. ff. ex quib. cau.
maio. & sic colligitur hic, † quòd duobus modis quis di- 1
citur non defendere.
¶ Primo, si latitat: & latitatio est turpis occultatio sui. l.
Fulcinius. §. quid sit latitare. ff. ex quibus caus. in possess.
eatur. not. per gloss. in l. satis. ff. de in ius voc. Et in effectu
latitare est sui copiam non facere, siue occultet se post
columnas vt creditorem euitet, siue subterfugiat ne se-
cum aliqua actio moueatur. Et qui ab vrbe aufugit causa
fraudandi: vt tex. declarat in l. eum qui. de priuil. cred.
¶ Et non dicitur † latitare, qui ex iusta causa abest. l. j. & l. 2
si pater. §. si studio. ff. de fideicom. lib. Nec dicitur latitare, qui præsens
iudicium suscipere non cogitur. l. non videtur. la j. de iud.
¶ Secundo modo dicitur † non defendere etiã qui recusat defensionem 3
suscipere, vt hic dicitur. & ad hoc facit tex. in l. de ætate. §. qui tacuit. ff. de
interrog. act. vbi qui est præsens & non respondet, dicitur prætorem
contemnere: & in c. certum. xj. q. iij. vbi etiam contumax ille dicitur
qui est præsens & parere nolit: & propter hoc ex communicari potest.
¶ † Tertio etiam dicitur non defendere ille qui suscipit defensionem, & 4
non perseuerat. l. ij. §. fi. ff. ex quibus causis in possess. eatur, & in d. c. cer-
tam est. x. quæstio. iij. in dicta l. rectè. in fin. de iudic. Verbum enim de-
fendere generale est. † vnde qui tenetur defendere [a], intelligitur de de- 5
fensione iuris & facti: quia defensio vtranque defensionem complecti- A
tur. De defensione iuris, probatur in l. sed & si damnum. §. sed & credi-
tor. ff. de peculio. ibi, ad defensionem sententiæ suæ. & in l. cùm hic sta-
tus. §. si ambo. ff. de donationibus inter virum & vxorem. ibi: ex verbis
orationis defendimus. Et de vtraque defensione colligitur in l. j. C. de
iuris & facti ignoran. in l. consentaneum. C. quomodo & quand. iudex.
in l. si quidem. & l. defensiones. in l. cùm modum. C. de except. in l. ser-
uum quoque. §. publicè. in l. sed & hę. §. defendere. ff. de procur. & in l. ij.
& per totum. ff. ex quib. cau. in poss. eatur. & no. Luc. de Penna in l. apud
eum. col. j. C. de agric. & censi. lib. xj. & idem Alexan. [b] tradit in consi. B
clxiij. alias consultus. lib. v.
¶ Et ideo qui promittit aliquem defendere, † intelligitur de facto & de 6
iure: & de facto intelligitur, vt faciat in iudicio ea quę sunt facti, videli-
cet assistere apud tribunal, testes producere, soluere expẽsas, & alia quę
in facto cõsistunt: non aũt intelligitur quòd armata manu defendat. Quia
etiã si quis expressè promittat aliũ de iure & de facto defendere, intel-
ligitur in iudicio & non armata manu: vt not. Bart. in l. stipulatio ista.

in princ

in prin. circa fin. de verb. obli. Quia verba intelliguntur secundum naturam contractus. l. fin. C. de actio. emp. vbi Bald. hoc idem dicit in ver. quærunt Docto. cum simil. vt tradit Alexan. in d. l. stipulatio ista. in prin. & in consi. cxxvij. viso instrumento. col. ij. lib. v. † Et hoc intelligitur in priuato: secus est in domino & in principe[a] qui acciperet ali quem sub eius protectione & defensione: quia intelligitur quod de facto armata manu illum defendat: vt tradit Pet. de Anch. in consi. lxxvij. omisso primo dub. Et ad prædicta facit quæstio quam ponit Bart. in l. quidam cum filium. col. ij. de ver. obl. de illo qui mihi promisit castrum defendere. Nam intelligitur quando bellum iniustè inferatur. cum si. vt Alex. scribit in consi. cxv. super eo de quo quæritur. lib. iij.

a Principe. Al ber. Brun. consi. lxxxvi. col. i. vide Iaso. d. l. stipulatio ista. co lum. fi. C. M.

In l. Cuius per errorem. Argumenta.

1 Donatio censetur, quando recipiens scienter indebitum recipit.
2 Vsuras repetere potest, qui scienter soluit indebitas.
3 Donatio non præsumitur in dubio.
4 Donare quando is præsumatur, qui indebitum soluit.

R E G V L A.

CVIVS per errorem dati repetitio est: eius consulto dati donatio est.

¶ AD idem tex. in l. j. in fi. ff. de cond. inde. in l. indebitum. C. eo. ti. Et ideo talis donatio requirit insinuationem: vt no. 1 Bar. in l. j. ff. de dona. † Et quod dicitur de donatione hic, intelligitur quando recipiens scienter recipit indebitum: quia tunc concurrit consensus vtriusque, & est donatio. Sicut si recipiens ignoraret, quia tunc non esset donatio: vt Bar. dicit in d. l. j. per absenti. ff. de dona. cum si. vt tradit Alex. in l. si ergo. si cer. pe. col. fi. Et licet non sit donatio, tamen repeti non potest quod datum est, quia reconciliatur donatio: vt no. per gl. in d. l. si ego. in ver. consumpserit. vbi Pau. de Ca. reprehendit Ang. qui aliter videtur voluisse, vt Alex. ibi refert.

¶ Secundo, regula ista intelligitur in eo qui sponte dedit: secus si ex necessitate: vt probat in c. debitores. de iureiu. † vbi 2 ille qui soluit scienter vsuras indebitas, potest illas repetere: quia ex necessitate cogitur soluere propter vinculum iuramenti.

¶ Tertio, regula habet locum quando alia coniectura capi non potest. Secus vbi alia[b] coniectura haberi potest Exemplum in l. si cum aurum. ff. de sol. & ibi Bar. † in dubio enim 3 donatio non præsumitur. l. campanus. ff. de ope. lib. l. cum de indebito. ff. de prob. c. super hoc. de renun. Et vbi cadit alia coniectura, etiam leuis donatio non præsumitur: vt

b Alia. Dixi ad Alex. consi. cxiiii. in fin. lib. iii. C. M.

not

not.Bal.in l.j.C.ad Treb.alleg.l.dispensatorem.ff.de solu.& potius præsumitur error, quàm donatio.vt not.per gl.in l.generaliter.in ver.causa.C.de non nu.pe.vbi Bal. in iiij.op.& Ang.ibi in ij.col.dicit se ita cõsuluisse.Imo. not.in l.à Titio.col.ij.de ver.obl.cum simi.vt Alex.tradit in consi.xiij.ex his quæ in themate.col.ij.lib.j.& in consi. xix.in his quæ in themate.col.ij.lib.iiij. Et ideo vbi potest cadere alia præsumptio quàm renuntiationis, nunquam videtur quis priuilegio renuntiare: vt no. Io.And. & Ant.de But.in c.accedentibus.de priuil. Alex.in consi. xxxiij.ponderatis his.col.ij.lib.v.& idem Alex.in consil. xxvij.attentis narratis lib.iij.

¶Quarto regula procedit† in eo qui soluit scienter indebitum principale, tunc videtur donare: quia alia cõiectura non cadit. Secus est in eo qui soluit vsuras quæ accessoriæ sunt ad debitum: quia licet ipsæ indebitæ sint & scienter solutæ, non inducitur donatio : vt no. Bar. per illũ tex. in l.si non sortẽ.§.si quis falso.ff.de cond.ind. Quia videt soluisse ne molestet super debito principali ad quod putabat se teneri: & sic potest capi alia coniectura, quàm donationis: ideo donatio nõ præsumitur. vt ff. proximè dictũ fuit. Et sic ista limitatio satis concluditur in prædictis. 4

¶Et hoc idẽ tradit Alex.in consi.lxxx.circa primũ dubiũ. col.fi.lib.iij.& limito vt per Bar.in l.si certis annis.C.de pact. Et quia materia ista altiorem postularet indaginẽ. & satis not.est: vt latius habetur in d.l.j.de cond.indeb.

In l. Nemo plus iuris. Argumenta.

1 Donatũ non dicitur, quod ab eo, qui donare non potest, datur.
2 Dare nemo potest, quod non habet.
3 Creditor rem debitoris alienare potest.
4 Iudex rem non suam in alium transferre potest.
5 Dare, quot modis in iure capiatur.
6 Trãsferre non potest quis, quod nec actu habet, nec potentia.

REGVLA LIIII.

NEMO *plus iuris ad alium transferre potest, quàm ipse habet.*

¶EADEM regula ponitur in reg.nemo.de reg.iur.in vj. Ad idẽ tex.in l.traditio.ff.de acq.rer.do.in c.nuper.de do.inter vi.& vxo.† Et pro nõ dato habetur quod dat ab eo qui donare non põt.c.quod autẽ.in fi.de iur.pat.& qui nihil habet, nihil dare potest.j.q.vij in c.Diabertũ.& † nemo dat quod nõ habet: vt dicitur de consecr.dist.iiij.in c. 1 2

quo

quomodo.& in l.si filius.C.de don. facit text.in l.ij. C. de pœn.in l.j.C.qui pro sua iurisd. & l.xij. dist.in c.nulla ratio. & in l. obseruare. ſ. de offi. proconsul.circa fi.& ibi Bar.& in l.si vniuersæ.vbi Bal.C.de leg. secundum istam reg.arguit Fulg. in consi.lxiij.Clasſius.col.iij.

A ¶ Et limitatur[a] regula nō habere locū in pluribus casibus.vt no.per gl.hic.& in d.reg nemo.& in l. traditio. & in c.j.de sup.neg.præl.Nam † primo in creditore nō habet locum qui potest alienare rem debitoris.instit. quib. alie.lic.in prin.& in l.non est nouū.ſ. de acq.rer. do. vbi dicitur,non est nouum, ꝙ qui dominium non habet,alij dñium prębeat.& exemplum ponit in creditore:& idem in tutore & curatore,qui ex causa potest bona pupilli vel adulti alienare.l.lex quæ tutores. l.fi. C. de admi.tut.idē 4 in procuratore,§.nihil autem. insti. de rer. diuis. † idem in iudice qui adiudicando rem alicui, dominiū transfert quod ipse nō habet.§.fi.insti.de of.iudi.cum si. vt per gl. hic.& in locis præalleg.& in d.reg.nemo.vbi Dy. ad quē Bar.hic se remittit.Bal.verò in l.manumissiones.circa fi. in ver.item gl.ſ.de iusti.& iur.declarando istam regulā, 5 dicit, ꝙ † dare sumitur dupliciter.Primo, pro conferre: secundo, pro transferre. Primò modò regula non procedit: quia episcopus cōfert beneficia in quibus non habet dñium,neq; possessionē:sed sufficit ꝙ habeat ius conferendi. Secūdo modo habet locū regula : quia quis transferre nō potest quod nō habet. & sequitur Ang. Aret. instit.de libert.in prin.col.ij. Sed tamē concludi potest, ꝙ regula indistinctè procedat:quia creditor qui habuit potestatē alienādi,illud facit nomine dñi,& de eius voluntate,ex quo ita semel voluit & se obligauit : vt probatur in § j.insti.qui.alie.lic ibi,voluntate debitoris intelligitur pignus alienare. Et idē in procuratore ,tutore , & curatore qui nomine dñi faciunt. Et sic à dño videtur dominiū trāsferri.In episcopo & iudice qui cōcedunt quod non habēt,illud est ratione officij , & quo ad interpretationē iuris habere vident. Et sic dicimus, ꝙ quis non pōt dare quod nō habet,verè vel interpretatiuè secūdū iuris 6 dispositionem.& Abb.in c.curat.in fi de iur.pat.† dicit,ꝙ illud quod quis habet in actu,nec in potētia,trāsferri nō pōt.Sed illud quis habet in potentia,licet nō in actu,potest in aliū trāsferri:vt patet in canonicis,qui eligūt episcopū:& cardinalibus,qui eligunt summum Pontificem:

a Limitatur. Vide Mod. in §.j.institu.quibus aliena. licet.

a Aedificare. Vide Ias. post Doct. in l. ex hoc iure. col. ii. ff. de iusti. & iur. & p do. Phil. J. in regu. do. mũ suã. in fi. verbis. Hipp. de Marsi. in suo sing. cliiii. incip. cuilibet licitum &c. & per Soci. qui ponit regulã cũ fallen. in regu. cj. fol. xvi. & magis latè per Ias. in repet. l. quominus. ff. de flumi. in v. col ver. ii. ad idẽ adde illud, &c.
b De dam. infe. Per ista iura videt affirmatiuẽ dicendũ, vnicuiq; licere in domo propria contigua domui vicini facere fornellũ auricalchi causa coquẽdi, ex quo magnũ damnũ sperat inferri vicino ex fumo prouenturo ex dicto fornello in domũ vicini cõtiguã, quam partẽ etiã affirmare videtur Barth. Veronen. in suo eleganti tract. de ser. in tit. de ser. vrba. præd. in c. de fornace. fi. verbis. vbi dicit, quod ea quæ suprà dixerat de fornace, videlicet quod quis possit in muro proprio iuxta murum vicini facere fornacem, habeant locum in fornello: dum in terminis quæstio inter quendam nobilem mercatorem, & eius vicinum verteretur de facto medio, & adhuc pendet, interrogatus fui à dicto mercatore quid sentirem? Respondeo partem negatiuam esse veriorem quam ita firmaui, Respondeo supra dictis iuribus per aduersam partem adductis, & primo per text. in l. sicut. §. Aristo. supra si serui. vendi. in vers. in suo enim alij. qui vult, quod ita liceat cuique in suo facere: quatenus nihil in alienum immittat. & sic supradicta iura disponẽtia quẽ posse in suo ædificare, dato quòd vicino noceat, debent limitari nisi in alienum facto hominis aliquid immittatur: vel ex opere facto seu fiendo in suo, veniat in necessariam consequentiam in alienum naturaliter immittendũ, propter quòd magnum damnum inferatur vicino: quia tunc dico vicinum habere ius prohibendi contra vicinum ædificare volentem. & ita intelligendo d. §. Aristo limitabam prædicta iura. Ex cuius. §. ratione secundo dicebam non procedere quando magnum damnum passurus esset vicinus: quia tunc bene posset prohibere ædificantem. ex cuius ædificio speratur dictum damnum, pro quo etiam est text. in l. cuius ædificium. ff. si ser. vend. Tertio & finaliter limitabam, quando legitimũ spatium non esset intermissum inter domum vicini & ædificantis: vt in l. imperatores. ff. de ser. vrb. præd. quod spatiũ ad hoc vt dicatur legitimum, dico esse debere tantum quòd verisimile sit vicinum nullum, aut non graue damnum esse passurum. ita declarat Cepol. quæstione ista in d. c. de fornace. in iij. quæst. & in c. de balneo & stufa. in prin. & in c. de fumo. in prin. qui refert ita tenere Ang. in l. quidam Iberus. de serui. vrba. prædio. pro qua videtur mihi quòd sit regu. in d. l. imperatores. in ver. legitimo. & ita intelligẽdo non obstabit text. in l. fi. supra fin. regun. per quem videbatur dicendum, quod in

In l. Nullus videtur. Argumenta.

1 Aedificare in suo, & altius tollere potest quis liberè.
2 Facere tenetur quis quod alij prodest, & sibi non nocet.

REGVLA LV.

NVLLVS *videtur dolo facere, qui suo iure vtitur.*

¶VLTRA iura alleg. in gl. est tex. qui ita dicit in l. iij. §. is tamen. ff. de lib. ho. exhib. in l. iniuriarũ. §. j. de iniur. in l. si donaturus. §. si quis indebitam. ff. de condic. ob caus. ¶ Et ista ratione 1 quis potest in suo ædificare[a], & altius tollere ędificium vsque ad cœlũ, etiã dato q lumina vicini obscurentur. l. altius. l. in ædibus. C. de ser. & aqua. l. cum eo. l. imperatores. ff. de ser. vrb. præd. cum si. vt per glo. in d. l. altius. ad idem tex. in l. Proculus. ff. de dam. infec. b Et hoc intelligitur & procedit quando quis hoc fa- 1 A B

termiſsio duorum pedum eſſet legitimum ſpatium iudicando de fornello, proue de domo: quia d.l. intelligitur habito reſpectu ad ipſum ædificium: quia ex eius qualitate apparet, quòd ſpatium duorum pedum ſit legitimum ſpatiū ne vicini ędificio noceat: ſed habito reſpectu ad ignem, vel fumum, ex altero quorū damnificabitur vicinus, dictū ſpatium nō dicetur legitimū: quia qualitas ædificij propter ignē vel fumū grandē expoſcit, vt tantum ſpatium intermittatur, quòd veriſimile ſit nullum aut modicum damnum vicinum eſſe paſſurum: ad cuius confirmationē conſiderabam quare tex. in d. l. fin. & iura ibi alleg. in glo. diſpoſuerūt tantam diuerſitatem circa intermiſsionē ſpatij in caſibus ibi poſitis: niſi quia ex qualitate vniuſcuiuſque ædificij ſpatiū ſtatutum in vno quoque caſu eſt ſufficiens eo intermiſſo ne damnum patiatur vicinus ædificantis. Ergo idem videtur dicēdum in caſu noſtro, cùm qualitas ædificij hoc expoſtulet vt tantum ſpatium intermittatur quod veriſimile ſit quòd damnum nullum vel ad minus modicum inferretur vicino, per d.l. quidam Iberus. & l. imperatores. quod etiam ratio naturalis hoc expoſcit: quæ ſi lex deficeret, eſſet ſeruanda: vt in c. ſecundo requiris. de appel. in fi not. Abb. in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtitu. in v. col in medio. & ſic per iſta concludo, vicinum poſſe prohibere vicinum ædificare volentem: vel quòd ita longè ædificet quòd damnum non patiatur, ſiue ex igne, ſiue ex fumo, dato quòd fumus non ſit morboſus, dum tamen ſit grandis, ex quo magnum damnum inferatur vicino: vt in dicto §. Ariſto. quia ſi fœtoſus eſſet fumus, tunc multo magi poſſet prohiberi: vt in l. ij. §. idem ait, ſi odore. & ibi glo. ſuprà. ne quid in loco publico pro quo facit quod no. Cepol. in c. de ſterquilinio. & in c. de neceſſariis. vbi vult, quòd in ſuo non eſt licitum aliquid facere, per quod aſsiduè fœtor veniat in domum vicini. H.C.

cit ad eius vtilitatem, vt ſibi proficiat. Secus autem eſſet ſi hoc faceret vt alteri potius noceret: quia tunc non li-
A cet[a]. arg. l. j. §. deniq;. ſ. de aqua plu. arc. & ita illam l. latius limitat & declarat Pau. de Caſt. in l. cum eo. ſ. alleg. de ſerui. vrb. præd. & hoc ſequitur Alexā. in conſi. clxiiij. opportunè conſideratis. in ij. lib. & idem tradit Barthol. Veron. in tract. de ſer. vrba. præd. in tit. de ſolo ſeu area. col. ij. verſi. quinto fallit. & facit text in l. opus. ſ. de ope.
2 pu. in l. in fundo. ſ. de rei vend. †Nam quis tenetur facere quod ſibi non nocet, & aliis prodeſt l. ij. in prin. ſ. ſolu. matrimo. declarando vt Bar. ibi tradit.

In l. Semper in dubiis. Argumenta.

1 Interpretatio mitior ſemper in dubio capi debet.
2 Benignitas in ſubditorum correctione attendenda.

REGVLA LVI.

SEMPER *in dubiis benigniora præferenda ſunt.*

B ¶VLTRA alle. hin gl. ad idem tex. in l. proxi. in ver.
1 ſed in re dubia. ſ. de his quæ in teſt. del. †ibi, in re dubia.

a Licet. Adde. Lud. Rom. conſi. lij incipien. in quæſtione magnificorum.

b Allegata. Vide latiſsimè Felin. in c. auditis: de præſcri. in xix. col. vbi in xx. col. in verſi. ſecundo limita. dicit regulam noſtram non habere locum fauore animi, de quo vltra eum qui plura refert, vide Hipp. de Marſi. in ſing. clj incip. ſemper in dubiis. & in x. ſing. ccviij. incipien. regula.

benigniorem interpretationem sequi non minus iustius quàm tutius, facit text. in l. benignius. ff. de legi. in l. si fuerit. in fi. de lega. iij. ibi, hoc valere benignum est & in l. cùm in testaméto. de reb. dub. cum simi. vt tradit Rom. in consi. lxij. Florétina constitutio. col. ij. facit etiam text. in l. inter pares, ff. de re iudi. l. Iulianus. ff. de manumis. in c. si. de re iudi. † Et ista benignitas etiam in correctione subditorum attenditur. Sed non debet esse nimia, ne subditos resoluat in malũ; vt dicitur xlv. dist. in c. disciplina. Et reg. ista intelligitur seruata prius verborum proprietate, quæ in re dubia in primis attenditur: vt not. per glo. in l. non possunt. ff. de legibus. & colligitur ex doct. Abb. in c. j. de constit. & dixi ibi in co. pen, versi. tertia conclusio. 2

In l. Bona fides. Argumenta.

1 Reo debendi vno soluente, liberantur reliqui.
2 Executio sententiæ impeditur exceptionis solutione.
3 Exceptio solutionis semper opponi potest non obstante statuto, &c.
4 Obligatus ex maleficio vel quasi, non potest bis puniri.
Accusatio non potest replicari, absoluto semel accusato.
5 Deus non punit bis in idipsum.
6 Absolutione facta per dispensationem non debet iterum inquisitio fieri.
7 Delicta præterita aggrauant postea commissa.
8 Homicida qualiter puniri debeat, stantibus statutis diuersam pœnam infligentibus.
9 Delicta alibi commissa, delictum, de quo agitur, grauare solent.
10 Bannitum occidens quare puniri non debeat.

REGVLA LVII.

BONA *fides non patitur vt bis idem exigatur.*

¶ Et ista ratione † licet plures rei debendi obligati sint insolidum vno tamen soluente omnes liberantur. §. ex huiusmodi instit. de duob. reis. & in l. iij. §. fi. ff. eod. tit. Quia solutione eius quod debetur omnis tollitur obligatio. instit. quib. mod. tol. oblig. in prin. 1

¶ Et ex ista ratione † executio sententiæ semper per exceptionem solutionis impeditur: vt not. Ioan. And. in addit. Spec. in tit. de execu. sententiæ. §. fi. qui incipit, postremo. super versi. xvj. in fi. addi. post Guid. de Suza. quem ibi refert, quia solutione eius quod debetur, omnis tollitur obligatio, vt dictum est. 2

¶ Et pari ratione dicit Ang. in l. & non tantum. §. quòd si pro emptore. ff. de pet. hære. quòd licet præcisè velit statutum, quòd cótra instrumentum nulla exceptio opponatur, † non tamen excluditur exceptio solutionis: quia natura non patitur vt quod semel exactum est, iterum exigatur. & sequitur Alexan. in consi. cxiij. col. ij. viso, lib. v. 3

¶ Et cum prædictis concordat Pet. de Ancha. in consi. cclx. aliàs cclix. ex verbis circa fi. dicens, quod contra executionem sententiæ semper opponi potest exceptio solutionis, per istũ tex, quia bona fides nõ patitur vt bis idem

a Absolutus. Vide Felinum in cap. de his. hic allega. vbi ponit regulam cum suis fallentiis.

b Procedit. Hoc tamen non habet locum de iure canonico. ita Felin. in dicto cap. de his. iij. colū. limita. ratio est, quia de iure canonico regulariter non ponitur eadem pœna per viam inquisitionis, quæ per viam accusationis: vt ibi per eum.

idem exigatur. & allegat Cy. in l. j. C. de condi. indebit. & dicit ꝙ ita seruatur Venetiis. & in simili casu istum text. alleg. Rom. in consi. xxviij. incip. visa. in ij. dubio.
4 ¶ Et ista regula † etiam locum habet in oblig. ex malefi. vel quasi: vt dicit glo. ij. instit. quib. mod. tol. obli. in prin quia sæpius de eiusdem hominis facto non quæritur, vt dicitur in l. licet. §. fin. ff. naut. cau. stab. & in l. si cui. §. iis-
a dem. de accusa. Et si accusatus fuit absolutus [a], non potest
5 accusatio replicari. c. de his. de accus. † Et diuina clementia dimissa peccata in vltione vlterius redire nō patitur: vt inquit text. in c. fin. in prin. de pœnit. dist. iiij. & xxiij.
b q. iiij. in c. si illis. Et hoc procedit [b] siue per viam accusationis, siue per viam inquisitionis semel cognitum fuerit. & not. Bar. in d. l. si cui. §. iisdem. & Io. de Ana. in consilio xvij. visa relatione. col. iij.
6 ¶ Et idem † si absolutio facta sit per viam dispensationis. vt no. per gloss. in d. c. de his. & in c. ex tua. per illum tex. de filiis presbyt. & in c. fi. in gloss. pen. de temp. ordi. & in c. ij. in glo. j. de schisma. cum simil.
7 ¶ Bene verum est † quòd delicta, pro quibus facta fuit absolutio, aggrauant aliud delictum postea commissum, vt notat Bald. per illum text. in authenti. qui semel. colum. penult. versi. ex ista autem. in fin. sumitur arg. C. quomo-
8 do & quando iudex. † vbi decidit, quòd stante statuto ꝙ homicida puniatur in centum: & alio statuto caueatur quòd si quis cōmiserit duo homicidia, decapitetur. Nam si quis commisit duo homicidia, licet pro primo solue-
c rit [c] pœnam, tamen debet decapitari. Quia primum pro quo fuit soluta pecunia, debet computari, vt dicatur duo homicidia cōmisisse. per illum tex. vbi contumacia propter quam solutæ fuerunt expensæ, aggrauat aliam contumaciam postea commissam. & sequitur Pet. de Ancha. in c. j. de constit. in versic. firmat alibi idem Bald. Et facit quod no. Bar. in l. si cui. §. si. circa fin. in ver. omisi hic vnā
9 quæstionem. s. de accus. vbi concludit, † quòd delicta ali-
d bi commissa, de quibus iudex cognoscere [d] non potest,
e aggrauant [e] delictum postea commissum, de quo iudex

c Soluerit. dominus Francis. de Aret. tenet contra dictum Bal. in d. authē. qui semel. in c. sicut. de testib. col. ii. in fi. vers. in gloss. posita &c. per illam gloss. sed vide ibi Felin. qui tenet cōtra: quia in veritate glo. hoc non bene probat, & ibi satis remissiuè in ii. colum.

d Cognoscere. De quibus vide Socinum, in tractatu fallen. in regula lxxxvii. fol. 10. vide lōgam apostillam ad Bartō. in dicto §. fina. super litera, b.

e Aggrauant, Quia ex perseuerantia ponitur maior pœna. text. fin. in l. vnica. s. de superexacto. lib. xi. & text. in l. iii. fin. verbis. C. de episco. audien. vbi Bal. per illum text. dicit. quòd ille qui geminat delictum, non

 cognos

cognoscit.& idem Bald.in authen.sed nouo iure.colū.ij. versi.sed dubitatur.C.de ser.fugi.& sequitur.Abb in c.j. per glo.j.de cler.percus.& in c.j.in fi.de pœnis.& Barth. Veron.in consi.lxxviij.visa.col.j.

¶ Et ista conclusio procedit quando constat de delicto alibi commisso:sed nō potest pro illo puniri:quia soluit condemnationem vel præscriptum fuit,vel in alio territorio commissum est.Secus si à tali delicto fuisset absolutus.vt notabiliter tradit Romanus in consi.ccxxxvj.vt præmissa consultatio.

¶ Secundo dictum Bal.in d.authen.qui semel.& aliorum in locis s.alleg.habet locum [a] in homicidio,vel alio delicto punibili. A

10 ¶ †Secus si homicidium esset permissum,vt quia occisus sit bannitus:quia statuto poterat impunè occidi,quia tale homicidium cùm factum fuerit statuto permittente,pœnam non meretur.l.Gracchus.C.de adult.vbi Bal. per illum tex.ita dicit.

¶ Et hoc dictum sanè intelligitur,quòd non possit puniri qui bannitum interfecerit.Sed tamen nōn erit habilis ad dignitatem. Quia stante statuto,quòd homicida non possit esse de prioribus,etiam talis qui bannitū interfecerit non poterit esse de prioribus:quia tale homicidium,licet tolerabile sit,non est laudabile.ita Bald.dicit in l.decuriones.circa fin.C.ex quib.caus.infa.irroga.vbi tamen in fi.limitat hoc,nisi statutum dicat quòd bannitus impunè & licitè offendi & occidi possit. Quia tunc per illud verbum,licitè,nullo modo est maleficium.de quo dixi in c.episcopus.de præb.vbi videndum.

debet sperare veniam, & sic si aliquis impetrauerit veniam à principe de secundo delicto non facta mentione de primo,talis gratia est surreptitia.de quo dicto vide Barba.c.super literis. de rescrip. col.xxiiij & vide Ange.in d.l.iij. vbi dicit, quòd dictum Bar.in §.fi.hic alleg.& ita seruatur de consuetudine, de quo vide Barba.in ca.fin.de fo.cōpet.xvij. col.& in c.postulasti.eo.tit. colū.xxxix per Fely.in c.sicut. & de test.col. ij.per do.Frā. de Arec.in ca. cùm nō ab homine.de iudic.

a Locum. Vide Anch.in regu.peccati.col. iiij.vers.& ista faciunt.isto tit. lib.vj.qui in omnibus concordat eum d.Philip.Hie. Chuc.

In l. Ex pœnalibus. Argumenta.

1 Actio de peculio non datur in patrem,si non sit factus locupletior.& nu 4.
2 Pater quatenus pro filio teneatur.
3 Donatio non creditur filio data in administratione generali concessa.
4 Pater pro delicto filij tenetur, ex quo locupletior est effectus.& nu.5.
6 Locupletiorem alium esse factum quis probare debeat.
7 Pater quo casu non teneatur de peculio.
8 Pater ratione officii publici pro filio præcipuè tenetur.

REGVLA LVIII.

Ex *pœnalibus causis non solet in patrem de peculio actio dari.*

1 ¶ISTA regula intelligitur, † nisi quatenus pater esset factus locupletior: vt dicitur in l. iij. §. ex furtiua. ſ. de pecul. & no. per glo. hic Et sic regula habetur cum limitatione gloss.

2 ¶Primo circa regulam considerandum est † quòd pater pro filio regulariter tenetur quatenus est in peculio[a]. Quia concedendo illi peculium ex præsumpta eius voluntate videtur pater obligari quatenus est in peculio: vt declarat Barto. in l. j. col. ij. in versi. item ista æquitas. ſ. de

3 peculio. † Et sicut in ista generali administratione peculij data filio non venit donatio. l. filiusfamilias. in princ. ſ. de donati. l. contra iuris. §. fi. ſ. de pact. ita etiam nō venit illicitum & à iure prohibitum. l. si procurator. ſ. de condict. indeb. ideo si filius ex delicto conueniatur, pater de peculio non tenetur: vt tex. hic dicit: quia admi. filij limit. fuit in contractu, & non habet locum in delictis[b] l. j. §. si filiusfamil. ſ. de his qui deiec. vel effude. ibi, in patrem non datur actio: quia ex contractu nō venit. vnde publicatis bonis filij propter eius delictum, non intelligatur publicatum eius peculium. l. iij. vbi Bald. C. de bonis proscrip. dicit tamen Bal. ibi, quòd speciali priuilegio reseruatur patri peculium in solatium amissi filij: sicut econtra publicatis bonis patris peculium filij non publicatur. not Barto. per illum text. in l. iij. §. sed vtrum. circa fi. in versi vltimo noto. ſ. de minor.

4 ¶ Et ista regula limitatur, vt dictum est, † nisi pater ex tali delicto factus sit locupletior: vt ex text. in d. l. j. §. ex furtiua. de pecul. & not. per glo in l. cum ancilla. C. quod cum eo. in verbo, locupletior. vbi enumerat alios plures casus in quibus solum obligatur pater vel dominus de peculio quatenus factus sit locupletior.

5 ¶ † Et locupletior dicitur factus, quando pater esset in lucro cum alterius iactura: vt probatur in l. si quis mancipijs. §. fina. ff. de instito. in §. penult. qui incipit sinautem. institu. quibus alie. licet, vel non. & in l. verum. § sciendum. ſ. de minorib. & dicit Bald. in l. fin. C. de vsucapi. pro empt. quòd dicitur factus locupletior quando constat de vtilitate quæ in actu permanet, vel prouisum fuit necessitati. allegat l. sed an vltro. §. fi ſ. de negot. gest.

¶ Et dicit Ange. in l. verum. in glo. j. ſ. de petit. hæredi. quòd ille videtur locupletior ad quem probatur fructus peruenisse: nisi ille probet se consumpsisse inutiliter.

¶ Dicit tamen Ange. in consi. clx. pro decisione. in fin. quòd non sufficit probare quòd quis fructus in eius vtilitatem conuertisset: quia ex hoc non sequitur quòd factus sit locupletior: quia potuit cōuertisse in vsus suos & familiæ, splendidius viuendo, & sic non remaneret locupletior.

a In peculio. Adde Moder. in l. cum filius. ff. de ver. obli. & Ias. post Ioā. Fabrum in §. actiones autē. instit. de actio.

b Delictis: Vide Barto. in l. quoties la ii. ſ. de nox. & Bal. in l. neq; eius. alias est in C. ne filius pro patre.

a Satis. Imo non sufficit, vt etiā tenet Ange.cōsi. cxxxiii. Curtius senior consil.lxxi.col. iii.Iasō.Nesennius. §.ii.ſ. de re iudi.& dixi in Consuet.Parisi. § xxii. nume.52.C.M.

¶ Sed certè satis [a] esse videtur, si probetur fructus vel res ad aliquem peruenisse. Ex hoc enim videtur fundata intentio eius qui dicit illum factum esse locupletiorē, nisi ipse postea probet de mala cōsumptione, per supradicta. A

¶ Ex quibus videtur, quòd nō rectè dicat gl.insti.quibus alie.non licet.§.penul.in verbo, locupletior. dum inquit, quòd dicitur quis factus locupletior, si nō sit pauperior. alleg.tex.qui hoc dicit in l.in pupillo.ſ.de solut.ibi:nam hoc ipso quòd non est pauperior factus, locupletior est.

¶ Sed ad illum text.respondetur, quòd intelligitur quòd non sit pauperior soluendo & faciendo quod ab eo petitur: quia si non remanet in damno facta solutione: ergo illud quod habebat, erat sibi in lucro: & ita illum tex.declarat Bar.in l.j.§.impuberes.ſ.commod.

¶ † Et quis debeat probare alium esse effectū locupletiorem, not.Bal.in l.j.C.si aduer.credi.& in l.prædiorum.C. de prædiis min. Et ad supradicta videndū est quod scribit Franc.de Cur.in cōsi.lxxij.princeps defunctus.in iij.col. 6

¶ Postremò cōtra istā regulā videtur tex.in l.iij.§.fi.qui incipit, si filiusfamiliàs.ſ.de pecul.vbi filiusfamiliàs fuit in magistratu, & fecit litem suam, quo casu obligatur ex quasi malefi.insti.de obli.quæ ex malefi.§.si filiusfamil. Et tamen ex tali quasi maleficio datur actio de peculio contra patrē.d.l.iij.§.fin.contra tex.hic.Fulg.in d.l.iij.§. ex furtiua.miratur de illo tex.& respondet esse speciale in tali casu: quia secundū eum talis obligatio est reducta ad similitudinem obligationis ex contractu: quia transit in hæredem.l.magistratus.ſ.de magi.cōuen. † Et in alia 7 obligatione ex quasi maleficio pater nō obligatur etiam de peculio: vt probatur in d.§.si filiusfamil.& d.l.j.§.si filiusfamil.de his qui deiec.vel effud. Et ratio specialitatis videtur; † quia pater ratione publici officij magis, 8 quàm in aliis, pro filio obligatur.l.quoties.ſ.ad munici.

In l.Hæredem.Argumenta.

1 Hæres eadem cum defuncto persona reputatur.
2 Statutum loquens de promissore, nō habet locum in hærede.
3 Hæres ratificare potest quod defuncti nomine factum est.
4 Hæredis factum idem cum facto defuncti creditur.
5 Pactum cum aliquo factum, porrigitur ad eius hæredem. Promittens pro se, præsumitur pro suis hæredibus promisisse.
6 Promittens de facto suo tantum, hæredem nō excludit suum.
7 Declarandi potestas ad hæredem non transmittitur.
8 Hæreditate adita intelliguntur, quæ de hærede dicuntur.

Substitutio

Subſtitutio de hæredibus facta, intelligitur ſi adierit hæreditatem.
9 Hæres qualiter executori in teſtamento dicatur dari.
10 Hæres quando tunc demum quis dicatur.

REGVLA LIX.

HAEREDEM *eiuſdem poteſtatis iuriſque eſſe, cuius fuit defunctus conſtat.*

1 ¶NAM hæres † eſt quodammodo eadem [a] perſona cum defuncto. §. j. in authē. de iureiur. à mori. præſtit. & bene dicit text. ibi, quodammodo. quod verbum denotat improprietatem. l. in ſuis. ſ. de lib. & poſthu. Quia verè alia eſt perſona hæredis, & alia defuncti: vt no. Domin. in c. ij. in fin. de iur. cal. in fi. in vj. Et ideo in materia in qua verba propriè & verè accipi debent, hæres non reputatur eadem perſona cum defuncto: vt probatur in l. qui Romæ. §. Augerius. de verb. oblig. vbi ille qui promittit ſoluere illud in quo apparebit patrē ſuum debitorē eſſe: non tenetur, ſi de tali debito cōtra hæredem conſtiterit. Et per illum textum dicit Aret. ibi poſt Dy. & Imo. quod

2 debitor poſt mortem non dicitur debitor, [b] licet hæredem reliquerit. & facit tex. in l. cum ita datur. ſ. de condi. & demonſt. vbi conditio dandi Titio non poteſt impleri in hærede Titij. & no. Barto. in l. ſub diuerſis. ſ. de condi. & demonſtra. vbi concludit, quòd iuſſus dare alicui ſub nomine proprio, nō poteſt dare hæredi. bene facit quod not. Bal. in d. l. j colum. fin. ver. pone ſtatutum dicit. C. de execu. rei iudi. vbi inquit, quòd ſi poteſtas debet habere decem pro executione facta contra condemnatos, non habebit decem ſi executio facta ſit contra hæredē condemnati, quia hæres non eſt condemnatus.

3 ¶Et ex his confirmatur † quod no. Ang in l. poſtulante. ſ. ad Trebel. vbi voluit. quòd licet ſi ſtatutum dicit quòd debitor capi poſſit & carcerari, habeat locum etiam contra hæredem: vt Barto. ibi & Doct. dicunt. Secus tamen eſt ſecundum eum ſi ſtatutum loquatur de promiſſore. Quia non habet locum in hærede: quia licet hæres ſit debitor, non tamen dicitur promiſſor: quia ipſe non promiſit. & ſequitur Alexan. ibi. col. iij Et ex prædictis tradit Soci. in conſi. ccxciij. præſens conſultatio.

¶Et prædicta procedunt attenta vi & proprietate verborum. Sed quantum ad iuris interpretationem, hæres

[a] Eadē. Dec. conſilio cclxiij. col. ii.

[b] Debitor. Et illum tex. dicit ibi vnicum ad hoc Alex. ibi in ii. col. in princi. Iaſ. in princ.

eadem persona cum defuncto reputatur: quia regulariter est eiusdem potestatis cuius fuit defunctus: vt tex hic dicit, & not. Pet. de Anchar. per istum textum in consil. xxv. in fin. in quaest. s. dicta. † Et ideo factum nomine defuncti ratificari potest per haeredem. a l. quo enim. in §. si procuratori. supra rem ratam habe. & not. Barto. in l. bonorum. colum. ij. in versic. quaero vtrum. s. rem rat. habe. cum simil. vt tradit Alexan. in d. l. si eius. in verbo, negotiorum. colum. iij. s. si cer. peta. & idem Angel. in consil. clxj. viso. col. fina. 3 A

¶ † Et factum haeredis b reputatur factum defuncti: vt not. Angel. in consil. clxxxv. Brunellus notarius: alleg. l. vxorem. §. agri plagam. de lega. iij: Et testamentum defuncti & haeredis vnum & idem reputatur. vt in no. q. tradit Pau. de Cast. in consi. lxiiij. videtur dicendum. Et haeredi nō potest opponi quòd non sit nominatus in instrumento: quia nominato Titio, eius haeres, nominatus videtur: vt not. Bal. in l. j. col. j. C. quorum legat. & ideo non potest haeres improbare factum defuncti. l. si cum à matre. C. de rei vendica. l. si ad ea. C. de neg. gest. l. si vxor. ff. de bono. auth. iudi. pos. 4 B

¶ † Et in dubio pactum factum ab aliquo ad eius haeredem porrigitur. l. si pactum. s. de probat. l. iurisgentium. §. pactorum. s. de pactis. 5

¶ Et qui promittit pro se etiam pro haeredibus promisisse videtur, per glo. & Barto. in l. si sic. de verbo. obliga. cum simil. vt tradit Alexan. in consi. xiij. perspectis his. colum. penul. lib. v. † Et qui promittit tantum c de facto suo, non excludit haeredem: vt not. Barto. in l. si seruus. la secunda, suprà de condic. furt. Bald. in l. fina. C. de actio. emp. cum simil. vt Alexan. scribit in consil. xviij. attentis narratis. col fi. lib. v. 6 C

¶ Et regula quae hic ponitur, limitatur. vt s. dictum est. Et etiam non procedit in quibusdam casibus in quibus potestas quae datur defuncto, ad haeredem non porrigitur. l. omnimodo. C. de inoffic. testamen. l. fina. C. de reuo. dona. & in l. iij. s. de ser. expor.

¶ Vnde † potestas declarandi non transit ad haeredem: vt not. Bar. in l. edita. C. de eden in l. inter stipulantē. §. j. de verbo. oblig. cum simil. vt Alexan. ibi tradit, & dixi in d. l. edita. & facit tex. in l. quia personales. solu. matri. & in l. j. C. de priuile. do. cum simi. & facultas insinuandi donationem 7

a Haeredem. Imo eo ipso videtur ratificare. Barto. l. i. §. fin. solu. matri. Alex. cōsil. xci. col. ii. lib. iii. cōsil. xcii. num. 4. lib. iiii. C. M.

b Haeredis Et adde q quando haeres aliquid facit, vel exequitur ex dispositione defuncti, quòd haeres necesse facere habet, tunc dicitur à defuncto, & nō ab haerede procedere. l. adoptiuā. §. i. ff. de iur. dot. Barb. in repet. rubri. de reb. eccl. nō alien. col. lxvi. versi. & ex istis sequitur. & in ca. literis. colū. ii. de rescript. Hier. Chuc.

c Tantū. Adde quòd nec eum cuius est haeres excludit Deci. consi. ccxiii. nu. 8. consil. cclxxxi. Nicol. Eueral. in loc. leg. loc. à natura dict. laxatiuarum. Andreas Tiracqu. tract. retracta. cōuen. q. i. glos. vi. nu. 5. Boeri. Dec. lxxvi. sed valde errāt, vt dudū dixi ad

tionem non competit hæredi: vt not. Aret.in confil.cxxiij.in causa quæ vertitur. in primo dubio. & ibi in ij. col. limitat,& declarat regulam istius legis. Et adde quòd licet hæres reputetur eadem persona cum defuncto. vt s. dictum est. Secus tamẽ est in hærede hæredis qui non reputatur eadem persona cum defuncto. vt no. voluit Pau. de Cast. in consi.cxcvij. visis dubiis. circa. fi. lib. ij.

Alex cõs. xviii. colũ. fin. lib. v. & nuper. Ad Phil. Dec. cõsi. cclxxxi. colum. pen. C.M.

8 A ¶ Postremò notandum est, † quòd prædicta omnia quæ dicũtur de hærede, intelliguntur adita [a] hæreditate. l. iij. §. si quis ita. vbi Imol. de hære. insti. facit tex. in l. iij. §. si quis hæredi. s. de statu libe. & in l. si in diem. in princi. & quod ibi Bar. s. de condi. & demon. Et ideo substitutio fa-

9 cta de hæredibus, intelligitur si hęreditatem adiuerint. l. si plures. in fi. vbi gl. & Bar. s. de vulg. & pupil. † Et hæres datus executori in testamento, intelligitur si hęres sit cũ effectu, ita quòd adeat hæreditatẽ. l. Lucius. la j. vbi Bart. C. de fideicom. lib. & no. Bar. in l. codicillis. §. j. s. de ann. leg. Pau. de Castr. in d. l. si plures. & not. Bal. in d. l. fina. in

10 prin. C. si pen. app. mors interue. † vbi inquit, quòd hæres quis non dicitur antequam testamẽtum aditione hę redis confirmatum sit. alle. l. si seruus communis Mæuij. in prin. de stip. seruo.

a Adita. Alex. consi. xxxvi. nu. 11. lib. iiii. & dixi in consu. Pa. rif. §. iiij. nu. 6. C.M.

In l. Semper qui non. Argumenta.

1 Mandare quando quis præsumatur.
2 Absens quando consentire dicatur.
3 Possessio quando emptori à domino censeatur tradita.
4 Donatio causa mortis nudo pacto fieri potest, & nu. 5.
6 Ratihabitio trahitur, & æquiparatur mandato.
7 Mandatum speciale an possit dari sola taciturnitate.
8 Delictum an putetur mandare, qui cùm posset, noluit prohibere.
9 Possessio præsumitur ratificari per fructuum perceptionem.
10 Laudum quando censeatur ratificatum.
11 Ratificare nequit quis, quod non suo nomine gestum est.
12 Ratum habere quis potest, quod in sui præiudicium nomine alieno est gestum.
13 Ratificatio intra quod tempus fieri debeat.
14 Homicidium simul commissum licet rursus fieri non possit, ratum tamen haberi poterit.
Declaratio semper fieri potest.
15 Ratum haberi potest, quod homine impediẽte fieri nõ potest.
16 Ratificatio nulla est eius, quod nullum est.
17 Ratificatio non sufficit, vbi mandatum lex requirit.
Ratificatio non est verè idem cum mandato.
18 Aequitate cessante ratificatio non facit mandatum valere.

REGVLA LX.

SEMPER *qui non prohibet pro se interuenire, mandare creditur. Sed si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione.*

¶ DVO sunt dicta circa primum gloss. & bene exemplum ponit. secundum l. qui patitur. ff. mandati. Et ista regula & text. in d. l. qui patitur. intelligitur †quando quis 1 est præsens, & non contradicit. vt no. Bald. in l. j. ff. de neg. gest. & sequitur Alex. in l. sæpe. in char. ix. col. xxxiiij. ver. vij. saluari potest. ff. de re iudic. & Bart. hoc idem dicit in l. si pecuniam. C. de neg. gest. Et verba satis conueniunt: quia illud verbum, patitur, arguit præsentiam: & eodem modo verbum illud non prohibet[a].

a Prohibet. pro quo facit tex. in l. Sabin. ff. communi diui. qui text. not. probat etiam conclusionem, quòd præsens & tacens quando agitur de eius præiudicio, dicitur aliqualiter consentire. & sic non in totum. H.C.

¶ Sed tamen considerandum est, quòd ista regula, & d. l. qui patitur. intelligitur quando tractatur de vtilitate eius qui patitur, & non contradicit: vt not. per gloss. in dicta l. qui patitur. & not. Bart. in l. j. ff. de neg. gest. †Et tali casu 2 idem videtur in absente. Quia si fiat actus in quo agatur de vtilitate absentis, statim quod ille absens scit, & non contradicit, consentire videtur: vt not. Bart. in l. quo enim. ff. rem ratam hab. allegat l. si absentis. & quod ibi not. per gloss. & Doct. C. si certum petatur. & sequitur Abbas. in c. nonne. in fin. de præsumpt. & sic data scientia in vtroque non videtur differentia inter absentem & præsentem. Nam sicut præsens qui tacet videtur consentire, quia de eius vtilitate agitur: eadem ratio videtur in absente postea quàm scit, & non contradicit. Et secundum hoc regula videtur generaliter procedere, & ad istam regulam facit text. in l. j. §. magistrum autem. ff. de exercit. ibi: si scit, & passus est eum in naue magisterio fungi, ipse eum imposuisse videtur. & ad idem facit text. in l. ij. C. de acquiren. possess. vbi †possessio emptori tradita videtur à domino 3 qui scit, & patitur illum esse in possessione.

¶ Et secundum istam regulam in notabili quæstio. consuluit Petrus de Anchar. in consil. lxiij. motiua iudicis. in versic. quo ad quartum. & Alexand. in consi. cxx. ponderatis. lib. v. col. ij.

¶ Et per dicta l. qui patitur. concludit Socin. in consilio cxij. multum abundè. columna iiij. quòd †sola præsentia 4 donatarij tacentis facit donationem causa mortis, quæ hodie potest fieri pacto nudo. iuxta gloss. in l. cum pater.

§. max

a Contrarium. Idem Dec. in rub. in fi. C. de pact. & quos latè citat And. Tiraq. repet. l. si vnquam. ver. donatione largitus. nu. 128. licet contra alleget, nu. 139. C. de reuoc. dona. C.M.

b Retrotrahitur. Vide Fel. in c. sicut. lo. ij. de simo. fi. col. vbi ponit regu. cum ix. fallen. & latas remisiones in materia: vltra quē vide Abb. & Fel. in c. nonnulli. §. sunt & alij. de rescript. col. iij. & in c. causam. de iudi. col. pe. versi. sed deueniendo, &c. vbi ponit quòd secundum magis cōmunem opi. sententia lata contra falsum procuratorem potest ratificari. quod tamen limitat xij. modis. & idem in c. j. col. pe. & vlt. de re iudic. & Anch. & doct. in d. regu. ratihabitionem li. vj. & idē quod Feli. in d. c. causam. dicit Ias. in l. licet. C. de procura. vbi ponit xiij limit. in pe. col. versi. in vlt. parte. gl. & Ias. in l. qui in aliena. de acquir. hæ. col. iiij. ver. gl. in versi. rem ratā haberi. vbi dicit ꝙ ea quæ à principio non possunt explicari per procuratorem, non possunt haberi rata. et eūdem in l. nec is, §. j. de acqui. hære. col. ij. vbi dicit, quòd ratifica-

§. Mæuio. de leg. ij. quia cum agatur de vtilitate sua præsumitur cōsentire. d. l. qui patitur. & hoc idē voluit Ang. in terminis in consil. clxxxv. ex themate prædicto. col. ij. a in hoc tamen contrarium[a] voluit Aret. in l. ij. versi. circa secundum qualitatem &c. de leg. j. Et secundùm opinio. Aret. consului dum essem vltra montes: quia sicut Bart. in l. iurisgentium. §. quinimò. col. v. & in l. sicuti. in prin. §. de pact. interpretatur. l. si quis argentum. C. de donat. vt non habeat locum in pacto præsumpto, quia concurrerent duo specialia: quòd fieret donatio pacto modo & præsumpto: sic etiā dicit Are. in d. l. ij. licet hodie pacto nudo etiam fieri posit donatio causa mortis, secundùm glo. in d. §. Mæuio. hoc intelligitur in pacto nudo expresso, & non in præsumpto. & quia dicit ipse quando quis donat præsenti & tacenti, non videtur pactum, sed pollicitatio. l. ex pollicitatione. de pollicit. & hoc confirmatur ex his quæ dixi in rubr. C. de pact. alleg. Host. in sum. de pact. in prin. ibi, in idem placitus & consensus. & in l. pactum. ff. de pollic. ibi: duorum consensus atq; conuentio, & licet quādoq; etiam ex cōsensu vnius à lege pactum inducatur: vt not. Bart. in l. ij. C. de pact. cum si. vt tradit ibi Alex. illud non est pactū simpliciter, sed secundùm quid: sicut distinguitur contractus à quasi contractu: quia in cōtractu consideratur expressus consensus: in quasi contractu, tacitus. 5 inst. de obli. ex quasi contractu. in prin. † Et ideo in proposito, licet nudo pacto hodie etiam posit fieri donatio causa mortis: intelligitur de pacto nudo verbis expresso. & non videtur habere locum in isto casu. In quo videtur potius pollicitatio, quàm pactum: vel saltem est pactum tacitum & præsumptum, in quo non videtur habere lo. cum quod dicit gl. in d. l. cùm pater. §. Mæuio de lega. ij. secundùm Aret. in d. l. ij. col. ij. & dixi in consi. ccxlv.

¶ Secundum dictum est in quo alia regula continetur,
6 † quòd ratihabitio retrotrahitur[b], & mandato æquipara
b tur: vt habetur in regu. ratihabitionem. eod. titu. in vj. Ad idem est text. in l. fin. C. ad Maced. in l. licet. ff. de iudic. in l. si pecuniam. C. de neg. gest. & in c. fi. de iureiur. in vj.

Et

tio non extenditur ad ignorata. & quæ sint necessaria ad hoc vt ratificatio teneat, vide Barb. c. nonnulli. §. sunt & alij. de rescript. colum. vij. in princip. vbi etiam tractat istam materiam: & qui bus modis fiat. vide eundem in c. ex parte decani. de rescriptis. colum. x. & circa id quod dictum fuit de procuratore falso, vide Felin. cap. j. & vlt. eodē re iudic. & in c. post cessionem. vij. col. versic. secundo declarat. &c.

¶ † Et ista regula etiam habet locum in requirentibus speciale mandatum[a]. vt not. Ang. in d. l. licet. in princ. de iud. alleg. Io. And. in c. cupientes. §. quòd si per viginti. de elect. in vj. & text. in c. j. de homi. in vj. & probatur in d. c. fin. de iureiur. in vj. & idem tenet Bald. in l. si maritus. C. manda. per text. in l. quod si de speciali. ff. de minor. Alex. in consi. xxviij. viso. col. iij. lib. v. 7

¶ † Similiter ista regula habet locū in delictis[b]. c. cùm ad sedem. de restit. spol. l. j. §. deiecisse. versi. sed & si cùm quis. ff. de vi & vi arma. & ibi glo. & Bar. & glo. in c. quàm sit. in ver. petere. de elect. in vj. & no. Bald. in d. l. si. in fi C. ad Maced. & in l. non ideo minus. col. vij. versi. vndecimo quæritur. C. de accu. Paul. de Cast. in consi. ccccxxij. quia scio. in iiij. col. in antiquis. & Soc. in consi. cxlviij. iustissime iudex. in fi. Et talis ratificatio fieri potest non solùm verbis, sed etiam facto: vt tex. dicit in l. Paulus respondet. ff. rem ra. hab. nam plus est facere, quàm pronuntiare. l. si tamen §. ei qui. ff. de ædil. edict. & plus est aliquid facere factò, quàm verbo. vt dicit text. in c. dilecti. el j. de app. Et ideo si vniuersitas soluit expensas factas in lite per syndicum non legitimè constitutum, videtur gesta per eam ratificare, vt not. Spec. in tit. de synd. in versi. sed pone quòd vniuersitas. col. ij. vbi alleg. d. l. Paulus. & l. pen. ff. de deci. in fi. & c. quo ad cōsul. de re iud. Et dictum Spec. sequitur Alexan. in consi. cxxvij. viso instrumento. col. j. & in consi. clxxv perspectis verbis. in fin. lib. v. 8

¶ † Et ex perceptione fructuum probatur ratificatio possessionis, vt tradit Alex. in consil lxxxviij. quoniam. col. final. in princip. eod. libr. v. vbi alleg. decisionem Rotæ cxlvj. item licet amicus. Et per receptionem census ratificatio contractus inducitur: vt notat Bald. in consilio clxxxiiij. ad intelligentiam lib. ij. secundùm nouam formam. alleg. l. si præteritus. C. de contratab. & l. si proponam. §. primo. vbi bonus text. suprà de inoffic. testament. & respondens alicui de fructibus, videtur ratificare contractum: vt idem Bald. dicit in consi. ciij. videtur in princ. in iij. libro. Et agens ex contractu videtur ratificare contract 9

de probat. & quādo habeat locū, vide per eundem in ca. prudentiā. de off. deleg. col. penult. versic. nunquid. & ibi Barb. col. iiij. H. C.

a Mandatum. vide Felin. d. c. sicut. fin. col. in fine, vbi refert tenentes hanc opin. & Ias. l. si quis mihi bona. §. iussum. de acquir. hæred. col. vj.

b Delictis adde Bald. post glos. in l. si pupillus. §. si Titij. ff. de nego. gest. latissimè Salic. post Bal. in d. l. non ideo minus. hic alle. Canon. in cap. ij. de ord cogn. Angel. Aret. in tractat. Malefi ciorum, in ver. Sempron. mandat. & ibi per additi. in versi. nunc quindecimo. & quid operetur in delictis, vide Abb. capit. cùm vos. de his quæ fiūt à prælatis &c.

tractum: vt not. Bald. in consi. xiiij. punctus. lib. v. & idem Ang. in consi. clj. viso. col. fi. Et qui exigit rationem administrationis, videtur ratificare gesta per illum qui administrauit, vt not. Pau. de Cast. in consi. j. secundum nouam formam. in antiq.

10 ¶ † Et quando laudum ratificatum dicatur, tradit Socin. in consi. ccxx. viso compromisso. col. pen. & talis ratificatio potest fieri etiam pendente iudicio. vt not. Alexand. in consi. supra alleg. cxxvij. viso instrumento. col. j. libr. v. & talis ratificatio potest fieri etiam parte absente: vt notat Barto. in l. quo enim. in fin. ff. rem rat. habe. & in l. Pomponius. col. ij versic. item ex eodem. ff. de nego. gest. quia pendet à sola voluntate ratificantis: ideo potest fieri parte absente. & idem Bar. in authen. sacramenta puberum. colum. ij. C. si aduers. vend. cum simil. Alexand. scribit in consilio cxxvj. visis. in fine libr. v. & per ratihabitionem actus attribuitur ratificanti: vt notat Barto. in l. si pecuniam. C. de negot. gest. Socin. in consi. clvij. viso processu. colum. iij.

& finaliter vide Ang. in l. Iulianus. j. col. 5. qui satisd. cog. quod si mādo tibi quod occidas talem, & tu iam occidisti, quòd non teneor, nec ex mādato nec ex aliqua ratihabitione, de quo per Ias. in rep. l. quo minus. ff. de flumi. H. C.

11 ¶ † Prędicta regula intelligitur quando fuit gestum nomine ratificantis, aliàs non potest ratificari, vt habetur in alia regu. ratum. eod. tit. in vj. & ad idem text. in l. si pupilli. §. sed si ego. vbi Barto. ff. de negot. gest. & in l. si seruus. ff. de precar. & in c. cum quis. de sent. excom. in vj. Et ista conclusio procedit, quòd ratificatio non potest fieri isto respectu quòd negotium ad me trahatur. Secus est

12 quo ad præiudicium meum: † quia in præiudiciū meum possum ratum habere quod nomine meo gestum non fuit, vt not. Bart. per illum text. in l. si fundus. §. j. ff. de pignorat. & not per gloss. in d. regula, ratum. Et hoc solum habet locum in casu d. l. si fundus. §. j. quia res non poterat habere effectum sine tali ratificatione, quia erat pignorata res aliena in qua ius pignoris constitui non potest, nisi domino consentiente: secus si res absque ratificatione potuisset sortiri effectum: quia tunc etiam in præiudicium ratificantis non potest ratificari quod non fuit gestum nomine ratificantis: & fuit ista distinctio aliquorum, vt Barto. refert in d. l. j. §. sed & si cum quis. supr. de vi & vi arma. & sequitur Perus. in d. regu. ratum. per text. in dicto c. cum quis. de senten. excommu. in sexto vbi patet, quòd non possum ratificare etiam in præiudicium meum quod nomine meo factum non fuit. Bart. tamen

in d.l.j.§.sed & si quis.breuiorem tradit doctrinam,quod gestum nomine alterius non possum ratificare trahendo ad me negotium,ita quod ego dicar commisisse illud delictum,vel illud negotium fecisse. Sed si volo habere ratum in præiudicium alicuius iuris mei,possum d.l.si fundus.§.j.& in l.mater tua.C.de rei vend. vbi si quis vendit rem meam nomine suo, possum ratum habere vt mihi præiudicem in dominio & rei vendicatione: sed non possum agere ex vendito contra emptorem.

13 ¶Secundo† regula principalis limitatur, dummodo fiat ratificatio infra tempus[a] infra quod actus qui debet ratificari fieri potuisset: vt est text.in l.bonorum.§.rem rat. hab.ad idem text.in l.j.in princ.ff.de app.recip.vbi ratificatio appellationis interpositæ debet fieri infra tempus datum ad appellandum & no.per glo.in d.regu.ratihabitionem.& in c.quam sit de elect.in vj.& per illum text. in d.l.bonorum.infert Abb.post Anto.de Butr.ibi in fi.in c.cum venissent.col.ij.de resti.spol.quod si quis tanquam gestor negotiorum meorum nomine meo accepit possessionem,& sit spoliatus antequam habuerit ratum, illa ratificatio nihil operatur:& sequitur Ale.in l.quod meo. in prin.col.ij.de acquir.poss.& Corn.Perus.in consi.cx.in iudicio diuisorio.col.pe.in prin.lib.ij. Et facit quod not. Bart.in l.si vxor.§.si quis vxorem.ff.de adulte vbi per illum tex.in d.l.bonorum.dicit quod ratificatio potest fieri re existente in eodem statu: aliàs secus.& not.Salic.in l.fin.post Bal.C.ad Maced.cum simil.vt tradit Alexan.in consi lxxviij.viso.col.penult.lib.v.& in d.l.quod meo.in princip col.ij.

a Tēpus. vide Ias. in l. is qui. pro emptione. de vsuc. colū. xxxvij.versi. secundus articulus est.de extr. &c.vbi latè declarat materiā ratihabitionis. & do. Phil. in reg.contractus. §.eodem.versi. quarto limitatur, &c. & adde vnum,quod actus medius impertinēs impedit ratihabitionem retrotrahi.gl.est singu. in l.si indebitum. §. j. ff. rem rat.hab.& ibi Bar.& in l. si vxore. §. si quis vxorem. de adult.Bald. in l. fin. C. ad Maced. H.C.

¶Et hoc quod dicitur de re integra, limitatur, vt in notabili casu scribit Corn.Perus in consi.xxxvij.memini. col.fin.lib.ij.

¶Item quod dicitur in d.l.bonorum.habet locum in ratificatione quæ respicit fauorem ratificantis: secus verò esset in odium & præiudicium eius: quia ratificatio fieri potest,licet actus principalis fieri non possit: vt patet† in 14
homicidio semel commisso quod iterum fieri nō potest, & tamen ratificari potest c,j.de homic in vj.& in d.l.j.§. sed & si cum quis.de vi & vi ar.& not,Ang.in l,bonorum. ¶Item & secundo d.l.bonorū.nō habet locum in declaratione quæ semper fieri potest:vt not.Bal.per illum tex. in l.sed & si quid.§.interdum.in ver.quod ergo ff.de vsuf.

& ref

& refert & sequitur Aret. in l. j. §. si quis ita. colum. iiij. de verb. oblig. & hoc idem dicit Ang. in l. cũ proponas. col. j. in glo. fi. C. de bo. auth. iud. poss. vbi simpliciter alleg. l. hæredes palàm. versi. sed si notam. ſ. de testa.

¶ Tertio quod dicitur in d. l. bonorum. procedit quando actus non potest fieri propter dispositionem legis prout
15 loquitur: † secus autem si facto hominis actus fieri non potest: quia ratificatio tamen non impeditur. l. cùm decem. §. fi. & in l. si quis offerenti. §. fi. ſ. de solu. & ita Bar. dicit in d. l. bonorum.

¶ Quarto limitatur, vt Alexan. tradit in consi. lxxxviij. quoniam. col. fi. in prin. lib. v.

¶ Quinto limitatur, vt per Cuma. in consi. cxvj. Innocẽtius septimus.

¶ Vltimo limitatur, vt per Bart. in l. j. C. qui admit.

¶ Tertio, regula principalis fallit vbi agitur de præiudicio tertij: quia ratificatio fieri nõ potest, ita quòd in alte-
A rius [a] præiudicium retrotrahitur. arg. l. si partem. §. fi. ſ. quemad. ser. amit. vt Bar. concludit in l. cum indebitum. §. si procurator. & in d. l. bonorum. ſ. rem rat. hab. ij. no. Ang. in consi. cclxxvij. tutor. in fi. Alexã. in consi. lxxviij. viso. col. iiij. lib. v. & idẽ Bart. in l. aliena res. ſ. de pig. act. in prin. vbi concludit, ꝙ ratificatio domini facta de obligatione facta per alium eius nomine, non præiudicat illi cui ipse dominus rem vẽdidit vel obligauit. Et circa hoc notabilem quæstionem ponit Bal. in rubr. extra de sum. Trini. col. pen. ver. sed incidit quæstio de facto.

a Alterius. Vide Ias. in l. filio quẽ pater. col. i de li. & posthu. & in l. si qui pro emptore. de vsuca. col. xxxviii. vers. tertia rõ. vbi late tractat materiam ratihabitionis. & an possit fieri die feriata in honorẽ Dei ibi col. xxxvii. in fi. H. C.

16 ¶ Quarto, † regula principalis intelligitur, quãdo actus qui debet ratificari validus fuit: secus si nullus fuisset, quia ratificari non potest: vt no. scribit Pet. de Ancha. qui ponit istam regulam in consi. cxxiij. vnus ex procuratoribus: & idem not. Bart. in l. quod obseruare. ſ. de officio proconsu. in j. oppon. vbi inquit: ratificatio non potest fieri de actu nullo, ita quòd actus confirmetur à tempore quòd nulliter factus fuit: sed actus nullus bene potest ratificari, ita quòd ex nũc valeat tempore ratificationis. & sequitur Alexan. in consi. lxxviij. viso. col. penult. lib. v. ſ. alleg. Et videndum est ad prædicta quod Aret. tradit in consi. cxxvij. eximie domine. col. ij. & ibi de materia, & consilio sequenti.

17 ¶ Quinto fallit, † quando mandatum pro forma [b] à le-
B ge vel statuto requiritur: quia tunc non sufficit ratificatio: vt

b Forma. Adde Bartol. post Bal. in c. ex parte decani. de rescript. col. xxx. versi. itẽ dicit hic Bal. &c.

rio:vt Bal.dicit in l.executorem.col. iiij. versic.sed si notarium.C.de execu.rei iudi.

¶ Et similiter regu.non habet locum in materia stricta: quia si statutum velit quòd mandatum testibus probari non possit, ratificatio tamen poterit probari: vt no. Bal. in l.obseruare.§.fi.in xj.q.ꝭ.de offic.proconsul.

¶ Vltimo, regula procedit secundum fictionem: quia in veritate aliud est mandatū,& aliud ratificatio: vt no. Bar. in l.is qui pro emptore.col.iiij.ꝭ.de vsucap. Et talis fictio fundatur in æquitate.l.postliminium.ꝭ.de cap. † & ideo 18
cessante æquitate ista regula non habet locum, vt Alex. concludit in consi.lxxviij.col.pen.in v.lib.ꝭ.alleg.

In l.Domum suam. Argumenta.

1 Aedificare qui vetatur, reficere domum non prohibetur.
2 Reficere non dicitur, qui rem penitus lapsam restaurat.
3 Nouum non dicitur, quod prius destructum reparatur.
4 Aedificare potest quis in suo liberè, modò in alienum nil immittat.

REGVLA. LXI.

DOMVM *suam reficere vnicuique licet, dum non officiat inuito alteri quo ius non habet.*

¶ ISTA regula intelligitur in casu in quo quis non habet potestatem ædificandi de nouo: † nam prohibitus 1
ædificare non prohibetur reficere: vt hic dicitur. Et vltra glo. exemplificari potest in c.consuluit. de Iudæ. vbi Iudæi qui prohibentur sinagogas de nouo cōstituere, non prohibentur antiquas reficere: quia aliud [a] est facere, & aliud est reficere.l.iij.§.reficere.ꝭ.de iti.actúq; priua. Et A
ideo prohibitus facere de nouo, nō prohibetur reficere: vt hic,& d.c.cōsuluit.& in l.iiij.C.de ope.publ.& in l.j.§. si quis ædificium,ꝭ.de oper.no.nun.facit quod no.per gl. in c.j.in verbo,domum,de relig. do.in vj. in cle. fi. de rescrip.in verbo,creatum. Et ex his comprobatur quod dicit gl.in l.j.§.pen.in verbo,reficere.ꝭ.de mor.infer.& sequitur Bar.in d.l.j. §. si quis ædificium, quòd propria & stricta differentia est inter verbum facere & reficere.

[a] Aliud. Alexā. consil. exc. nu.7.nūme.22. lib.ii.C.M.

¶ Et ista conclusio limitatur, † nisi res in totum fuerit 2
destructa: quia tunc reficere rem in totum destructam est propriè facere: quia de totali reparatione iudicatur idem quod de noua constructione: vt notatur per

gl.x vii

gl.xviij.q.ij.in c.de monachis.& in c.iij.de iure patro.& no.Bal.in l.si vt proponis.la ij.C.de nup.Host. in summa de ecclesiasticis ædifi.in fi.& facit text.in l. qui tamen. in prin.§. quib.mod.vsusfr. amit. in l.si ita legatum. §.fi.de leg.j.cum simi. vt latè tradit Alexan. in d.l.si quis ædificium.& Feli.[a] in c cùm accessissent.in fi.char. de constit.

3 ¶†Sed tamen considerãdum est, quòd licet res in totum destructa sit: remanent tamen vestigia prioris ædificij, vnde facilius reparatio permitti debet.ar.l.fi.§.de decur. & quod not. Bar. in l.j.de aduo.diuer.iud.& facit gl. in c. accessissent.vbi fit reparatio dignitatis in totum destructæ.Et non est nouum quod aliàs statutum fuit, licet renouetur.xxij q.j.in c.Acatius.& xxxiiij. q. j. in c. non satis.facit tex.in l.rem non nouam.C.de iudic. Vnde quòd in totum res destructa reficiatur,non videtur res noua,& in casu ca.consuluit. Iudæi qui prohibentur nouas synagogas erigere, non videtur, quòd prohibeantur reficere synagogã in totum destructam. licet Abb. ibi aliter veliteex quo ecclesia tolerat Iudæos:& verba d.c. satis conueniunt,dum dicitur,Si corruerint antiquæ,toleratur ꝙ eas reædificent.Ista enim verba etiam ad totalem destructionem adaptari videntur:vnde secũdũm subiectã materiam hoc debet iudicari,quia secũdùm subiectam materiam statutum quod loquitur de faciente,habet locum in reficiente:vt Alex.tradit in cõs.cix.visis.col.pe.lib.iij.

4 ¶ † Secundo regula etiam intelligi potest in eo qui haberet potestatem ædificandi [b], secundùm regulam l. altius.C.de serui. quæ habet locũ dummodo ille qui ædificat in suo,non immittat aliquid in alienum:vt glo. hic dicit per l.sicut.§.Aristo.§.si serui. vend. Et aliàs limitationes ad d.l.altius.tradit Barth.Veron.in tracta. de ser. vrb.præ.in tit.de solo & area. Alex.in consi. clxxiiij. opportunè cõsiderans.lib.ij.& quod no.Bar.in l. fi. in fi. C. de ser.& d.l.altius.ampliatur vt per Abb.in consi lvij. in quæst.col.iiij.lib.j.Corneus in consi.xc.viso.col.v.lib. ij. & Soc.in consi.cxlj.considerata.in prin.

a Feli.& idem Feli.in d.c.consuluit. de Iud. & Ias.in repet. l.quominus. colum pen.de flumin. vbi per duas colũ. tractat materiam nostræ regu. & eũdẽ post alios in l.i. §. si quis ædificiũ.§. de noui oper.nun. & d. Phil.in d. ca.cùm accessissent.col.fi.in fi.

b Aedificãdi. Adde Ias. in l. ex hoc iure.col. ii.de iusti.& iure & domi. Phi. in regu. nullus videtur. & quæ ibi dixi.

In l.Hæreditas.Argumenta.

1 Hæreditas successio dicitur,possessio verò bonorum,ius succedendi.
2 Hæreditas etiam dici potest ante aditionem.
3 Aditio sola non sufficit,vt hæreditas dici posit.
4 Petitio hæreditatis quãdo hæredi vel fideicõmissario detur.

5 Petitio hæreditatis non datur hæredi, qui possessionem semel apprehendit.
6 Hæreditas an desinat dici per solam possessionis apprehensionem.
7 Filia renuntians hæreditati patris, non excluditur ab hæreditate fratris.

REGVLA LXII.

HAEREDITAS *nihil aliud est, quàm successio in vniuersum ius quod defunctus habuerit tempore mortis.*

¶HAEREDITAS † ergo est successio, vt hic dicitur, & in l. nihil. ff. de verb. sig. Et bonorum possessio est ius succedendi: vt not. Bar. in l. iij. §. bonoru. ff. de bono. poss. De quo videndum est quod dixi in rub. C. qui admit. col. antepen. Et istam diffinitionem hæreditatis quam Iurisconsultus hic ponit, declarat Bar. in rub. ff. de acqui. hære. dicẽs, quòd ista diffinito loquitur de successione iuris; quia mortuo testatore succedit quoddam ius quod hæreditas appellatur, & personã defuncti sustinet in omnibus iuribus quæ habuit defunctus, l. hæreditas in multis. ff. de acquiren. rer. domi. l. mortuo. ff. de fideiuss. & idem Bar. l. nam & seruus. §. qui in negotia. ff. de nego. gest. dicit, quòd hæreditas repræsentat personam defuncti, & non hæredes futuri. 1

¶Et hæreditas dicitur † antequàm adita sit per hæredem: & adita hæreditate, amplius non dicitur hæreditas, vt not. per gl. in l. j. §. veteres. in glo. mag. ff. de acqui. poss. in l. per hæreditarium. ff. de acqui. rer. do in l. hæres per seruum. de acqui. hære. in l. eius qui. in verbo, hæreditati. ff. si cert. pet. & not. Bar. in l. iij. in prin. ad fi. ff. de bono. pos. vbi inquit, quòd postea quàm adita est hęreditas confunditur cum patrimonio hæredis. l. sed si plures, §. si filio. ff. de vulg. & pupil. & vbicunque post aditionem appellatur hæreditas, est impropria loquutio. vnde in tit. de pet. hære. dum dicimus petere hæreditatem, intelligitur nos declarari esse hæredes. l. licet minimè. ff. de pet. hære. & idem Bar. dicit in rub. ff. de acquir. hære. & in d. l. eius. si cert. peta. 2

¶Et ista conclusio intelligitur post aditam hæreditatem, & apprehensam possessionem: secus videtur ante adeptam possessionem; † quia sola aditio non facit quominus etiam hæreditas dicatur: vt no. Aret. dicit rubr. ff. de acquiren. hære. vbi ad hoc alleg. Bart. singulariter in l. fi. ff. de fideicommiss. hære. pet. vbi Bar. sequitur gl. in l. j. eo. tit. in verbo, hæreditas. quæ dicit, quòd solùm hæredi vel fideicommissario datur petitio hæreditatis antequàm sit consecutus possessionem bonorum hæreditatis. Sed post acquisitam possessionem si desinat possidere, habet rei vendicationem, & non petitionem hæreditatis. & Barto. rationem adducit; quia postquàm hæres adeptus est possessionem, desinunt esse res hæreditariæ; vt suprà dictum est. & sic Barto. videtur hoc intelligere post acquisitam possessionem, vt ista ratio conueniat quæstioni & dictum glossæ, & Bart. tenet Alexander in consilio lxxxix. viso puncto. in 3

princip,

princ.lib.ij.& in consil.xciiij.in causa & lite.in ij.col.lib. 4 ij.ex quo infero vbi concludit, †quòd petitio hæreditatis,& interdictum quorum bonorum non datur hæredi qui semel apprehendisset possessionem,per illam rationem.quia per apprehensionem desinunt esse res hæreditariæ,& ideo glo.not.in c.j.de confes.in vj.in gloss. mag. circa fi.instruit agentem petitio.hæreditatis,vel interdicto quorum bonorum, quòd non dicat se possedisse post mortem defuncti : quia illa remedia non competerent post acquisitam possessionem.& idem sequitur Anto. de But.in consil.lxiij.viso libello. in princi.vbi refert rationem Bar.& sequitur.Et sic conclusio prædictorum videtur,quòd hæreditas dicatur,& res hæreditariæ dicantur ante possessionem acquisitam : & sic per aditionem solam non defecit esse hæreditas.

¶ Et hoc confirmatur secundum Aret.in d.rub.de acqui. hæred.quia licet per aditionem dominium rerum hæreditatis vnitum sit cum patrimonio hæredis. d. l. sed & si plures.§.filio.de vulg.& pup.quia tamen adhunc nõ est facta incorporatio,retinet nomen hæreditatis:sicut in simili videmus in fisco cui licet bona vacãtia ipso iure acquirãtur.l.j.§.an bona.ff.de iur.fis.tamẽ ante incorporationẽ non censetur eodẽ iure cum aliis bonis incorporatis:vt no.Bar.in l.in omnibus.ff.de diuer.& tẽp.præscrip.

¶ Contrarium tamẽ expresse tenet Pau.de Cast.in d. l. j. ff.de fideicom.hæred.pet.dum inquit,quòd ratio Bart.nõ 5 est bona:quia illud quod ipse dicit, †quòd per apprehensionem possessionis desinat esse hæreditas,etiam habeat locum ante adeptam possessionem : quia per solam aditionem videntur res desinere esse hæreditariæ, & pariter A desinit esse hæreditas.[a] & hoc verius videtur : quia per aditionem dominium & omnia iura transeunt in hæredem.l.cum hæredes.in princ.ff.de acqui poss.& ideo statim desinit esse hæreditas : quia bona sunt hæredis qui admit.Et non obstat simile de fisco : quia dato quòd plus iuris habeat fiscus & etiam hæres in bonis incorporatis & apprehensis ratione possessionis : hoc non tollit quin desinat hæreditas esse per aditionem, ex quo dominium transfertur in hæredem,vt dictum est.

¶ Et retenta ista conclusione,quòd post aditionem non dicatur esse hæreditas,consului vltra montes Valẽtiæ in 6 Dolphinatu, † quod renunciatio quam fecit filia patri de

a Hæreditas. Hæc opi. tenet Ias.in rubr. de acq hær.ii. col. versic. tũ dic quòd imo &c. & in l.i.§. veteres.de acq.pos. col.x.ver. circa cõclusionẽ &c. & in lxij. colũ. ponit quæst.d. Phil.Dec.licet loquatur in statuto : & dicit hanc esse cõem opin. & in xiii. colũ. ponit quõ. de muliere prohibita nubere extra ciuitatẽ cũ hæreditate, prout est Mediolani:an post quã est adita hæreditas,si cõtrahat, perdat hæredit. & quia hæreditas post aditionem non dicatũ propriẽ hæreditas : tenet Florẽ. in l. veniunt. ff. fa. ercisc. & Ias.in l.eius. §. quod si stipulatus.si certum pet. & per eundẽ do. Phil. in consil. lxix.col.ii.visis duobus.H.C.

hæreditate patris, nõ excludebat illam ab hæreditate eius fratris, quia mortuus erat adita hæreditate paterna: quia post talem aditionẽ non dicitur hæreditas patris, sed fratris[a] per supradicta. Et in terminis de renuntiatione consuluit Ang. consi. lij do. Gillius. col. ij. & sequitur Alexã. vbi alia similia inducit l. j. §. veteres. ff. de acquir. pos. col. ix. ver. expressius. Ange. & idem in terminis de renuntiatione tenet Pau. de Cast in l. Paulus. §. j. de acquir. hære. vbi dicit Oldra. ita consuluisse: & sequitur ibi Aret. per tex. in l. qui filij. ff. de iis quib. vt indig. & idem Aret. in cõsi. cxj. in præsenti consulta. & idẽ Rom. in consi. cxlviij. circa primum. Bene. Capra. in cõsil. xij. & si viso. & Cor. Perus. in cõsi. cccv. in hac consulatione. li. iiij.

a Fratris. Vide magis latè eundem d. Philip. in reg. quoties duplici iure. in versi. vlterius. vbi magis latè eam examiniat, infrà eodem.

In l. Qui sine dolo. Argumenta.

1 Culpa lata est dolo æquiparanda.
2 Moram incurrere non dicitur, qui litigandi causam iustam habere inuenitur.

REGVLA LXIII.

QVI *sine dolo malo ad iudicium prouocat, non videtur moram facere.*

¶ 181, sine dolo malo subaudi: vel lata culpa: vt not. per glo. & Bar. in l. quod te. col. iij. in verbo, venio ad vltimum ff. si cer. peta. & ad hoc facit: † quia lata culpa dolo æquiparatur. l. quòd Nerua. ff. depo si. l. j. §. 1 j. ff. si mens. fal. mod. dix.

¶ In tex. ibi, non videtur dolo facere, & sic non est in mora. exemplum ponitur per glo. in l. si quis solutioni. ff. de vsur. ad idem text. in l. sciendum. eo. titu. & in l. iij. §. si quis paratus. ff. quod vi aut clam. † Et hoc in- 2 telligitur quando iustam habet causam litigandi, vt probatur in iuribus prællega Secus si nõ habet iustam causam, quia tunc per interpellationem in mora constituitur: vt not. Bart. in d. l. quod te. & est tex. qui ita intelligitur in l. nemo. §. j. ff. de verbo. obli. dum ibi dicitur moram committi ab eo qui voluit litigare. & not Barto. in l. si seruum. §. nunc videamus. in l. qui Romæ. §. Seia. de verb. oblig.

¶ Secundò regula intelligitur antequam mora sit commissa. Sed post moram commissam mora non purgatur: licet quis velit ad iudicium prouocare. l. fi. ff. de condict. furt. vbi Pau. de Cast. ita concludit.

In l. Ea quæ rarò. Argumenta.

1 Leges ad ea quæ vt plurimum accidunt, applicari solent.
2 Leges etiam fiunt de his, quæ naturaliter contingunt.
3 Iure speciali quod conceditur, in consideratione esse non solet.
4 Matrimonium inter prohibitos valet, sub conditione, si Papa dispensabit.
5 Ratio eius nulla habetur, quòd à principis voluntate sola pendere noscitur.

REGVLA LXIIII.

EA QVAE *rarò accidunt, non temerè agendis negotijs computantur.*

1 ¶NOTO † quòd de his quæ rarò accidunt, regulariter nulla ratio habetur apud legislatorē. Ad idem tex. in l. nam ad ea. ff. de leg. cum simil. vt per gloss. in c. per literas. de despons. imp. Nā rarum & nunquam æquiparantur. c. coram. de offic. deleg. Et quod rarò cōtingit, miraculum est: vt dicit tex in auth. de cōsulib. col. iij. colla. iiij.
A ¶Et quod rarò fit, sicut etiam vetus sapientia docet, non obseruant legislatores. Sed quod fit plerunque, & respiciunt & medentur: vt inquit text in auth. vt fine prohibi. ma. §. quia verò multum col. vij. & in l. antiqui. ff. si pars hære. peta. Et ideo casus insolitus qui rarò contingit de mille annis semel, vt Barto. dicit in l. Seio. §. medico. per illum tex. de ann. leg. nō est in consideratione. & idē Bar. in l. fistulas. §. ferramenta. ff. de cōtrahen. emp. cum simi.
2 ¶Et regula ista videtur procedere in his quæ rarò accidunt & habēt in se miraculum: vt suprà dictum est. † Secus est si naturaliter contingāt quia à l. recipiuntur. l. si maior quinquagenaria. C. de leg. hær. vbi filius qui nascitur ex maiore quinquagenaria, legitimus dicitur, licet rarò illud contingat: & omnia alia quæ rarò contingunt, sunt sub lege, & regula communi, nisi exprimantur, vt Christophorus Porcus dicit in §. insulam. per illum text. institut. de rerum diuis.
3 ¶Et ad prædicta etiā consonat regula quæ dicit † quòd illud quod de iure speciali cōceditur, non debet considerari l. iiij. §. j. vbi Bal. ff. de fideicom. lib. & not. Barto. in l. ij. col. v. versi. sed circa hoc dubitatur ff. de vul in l. fi. col. ij. C. de sent. pa[ss]sis. & in l. quādiu la j. de acqui hære. cum simil. Et hoc intelligitur nisi de illo iure speciali expressè dictum sit, quia tunc attenditur. l quidam relegatus. de reb. dubiis. vbi valet legatum si restitutio impetretur à principe. Et ideo valet institutio de filio spurio sub conditione, si legitimetur à principe: vt not. Bald. in l. j. in vj. quæst. C. de instit. & substit.
4 ¶Et hoc videtur † quòd valeat matrimonium inter proA hibitos sub conditione, si Papa[a] dispensabit. de quo Abb. post alios in c. super eo. de condit. appo.
¶Secundo, quod dictum est non considerari quòd de iure speciali

a Papa istam opi. tenent ibi Anton. & Gaspar. & Præpo. qui late eā disputat, licet relinquat cogitā dum cōtra tamen tenent Innocen. & Abb. & Cardin. ibi. & Cal. in cōsil. j. sub titu. de sponsali. & do. Aret. in consil. cxlij. incipiē. ex facto proponitur. & c. colū. iiij. ver. sed est aduertendum. eam etiam tenet idem Are. quam dicit cō munem in l. apud Iuli. §. con stat colum. iiij. versi. & ad materiam de leg. vbi Ias. videtur inclinare in aliam partem. de qua etiam vide Ancha in ca. ex publico. de conuer con iu. Hier. Chuc.

speciali conceditur: verum est antequam actus sequatur: secus est eueniente postea illo casu speciali qui admittitur. l. non quocunque. §. si ex bonis. de leg. j. cum simil. vt tradunt Moder. in l. j. colum. viij. de vulg. & pupil. & facit quod s. dictum est per l. si maior quinquagenaria. C. de leg. hære ibi, eueniente casu quod raro contingit.

¶ Similiter etiam ad supradicta dicimus, † quòd non 5 attenditur quod pendet à voluntate solius principis: quia impossibile illud reputatur. l. apud Iulian. §. constat[a] de lega. j. not. Barto in l. si quis sub conditione. col. ij de test. tut. & in l. continuus. §. cum quis. de verb. oblig. & hoc intelligitur nisi consueta sunt concedi. vt not. Alexand. post alios quos refert in d. §. constat. per illum tex. ibi: distrahi non soleant. cum similib. vt per eum ibi, & Modern. & latius tractat Socin. in d. l. quidam relegatus. colum. iiij.

a Constat. vbi Alex. Ias. adde Deci l. i. col. vij. de offi. eius cui manda. est iurisdict. ea. ec. clesia col. fi. de cōstit. And. Tiraq. tract. retractu proxi. §. xxxij. nu. 59. vltra quem Aymo. consi. liiij. in fi. consil. cxxj. nume. 10. C. M.

In l. Ea est natura. Argumenta.

1 Cauillatio quæ, veluti superuacua, à iure reprobetur.
2 Cauillatio quandoque tolerari potest.
3 Aduocatus iustam causam fouens, cum malitia licitè aduersarium conuincit.
4 Testes de falso suspecti, solicitè sunt examinandi.
5 Testis suspectus etiam de circunstantiis interrogari debet.
6 Iudex inuestigandæ veritatis gratia cauillationibus vti potest.
7 Iudex delinquenti impunitatem promittere potest.
8 Priuato etiam fides seruari debet.

REGVLA LXV.

EA EST *natura cauillationis, quam Græci σόφισμα appellant, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes, disputatio ad ea quæ euidenter falsa sunt, perducatur.*

¶ AD idem tex. in l. natura cauillationis. s. titu. proxi. & notat Ioan. And. in c. venerabilis. declarando tex. in versi. cauillationis de iudic. & ad textum, hic bene facit tex. in authen. de tabel. colum. iij. in ver. & non fugant tabelliones. vbi dicitur, quod nihil est inter homines sic indubitatum vt non possit suscipere quandã solicitam dubitationem, licet illud sit iustissimum: & hoc fit per cauillationem quæ reprobatur & reiicitur à iure. d. ca. cum venerabilis

a Subtilitate. Abb. in c. dilecti. de iudic. in iii. col. Deci. l. si quis hæredem. nu. 4. C. de institu. & substitu.
b Malitiis. Vide Barb. c. sedes. hic alleg. col. iiii. in prin. in procem. cle. col. iii. fo. vii. Iason l. cũ proponas. in ii. col. C. de pac. and. Tiraq. in præfat. trac. retra. nu. 70. C. M.
c Simulatio. Cauta & prouida admittuntur, ita Abb. post glo & Hosti. in c. i. quod met. cau. ii. col. v. vbi dicit secũdũ Hostiē. quòd aduocatus fouet iustā causam, potest malitiis & cauillationibus aduersarium cõuincere, dum tamen sine mendacio hoc fiat, ad idē facit quod tenet Innoc. in c. olim. lo i. in iii. colũ. in medio vbi dicit, quòd si ex defectũ iustitiæ quis nõ potest rem sibi subtractā formtō recuperare, quòd licet sibi propria autoritate furtũ subtrahere: dũ tamen hoc fiat sine mendacio, ego tamē credo quòd nullus aduocatus hoc faciet sine mendacio, de quo etiā vide Hippo. de Marsil. in sing. clxxvii incip. malitiis hominũ, vbi multa cumulauit, quæ addas ad apostil. super litera d Hie. Chu.
d Iudex. Idē

1 nerabilis. † Et talis cauillatio videtur superuacua, & nimia subtilitas, quæ à iure reprobatur, & à iudice reiicitur. l. actiō. ff. de neg. gest. l. sicut. §. si debito. quib. mod. hypo. soluatur. Et hoc est quòd dicitur, quòd nimia subtilitate a res subuerti non debet. l. si quis hæredē in fi. de instit. & substit. & in l. pen. C. ad Treb. & in l. fi. C. de leg. vbi de tali subtilitate ridet imperator, & illam corrigit.

2 ¶ Quandoque tamen etiam † cauillatio toleratur, quia malitiis est obuiandum. l. in fundo. ff. de rei vend. c. sedes. de rescrip. ideo aduersus maliciā quis cum malitiis b resistere potest. vt not. per glo. in ca. cupientes. in princi. in ver. malignantium. de elec. in vj. & pro dicta glo. est tex. in l. cum pater. §. Titio. in fi. de leg. ij. quem ad hoc alleg. Ange. in l. penul ff. de vsu. & dicit glo. not. in c. dominus noster. in glo. j. in fin. xxiij. q. ij. † quòd si aduocatus fouet 3 iustam causam, potest etiam cum malitia aduersarium conuincere, & bene facit quod not. Anto. de But. in c. j. de mut. peti. vbi voluit, quòd si in veritate mutuum reddidi, possum etiā cum iuramento affirmare me nihil à te habuisse. & not. Bal. in rub. C. de fide instru. col. vij. in versi. incidenter etiam quæro. in istis enim & similibus cauillatio admittitur ad obuiandum malitiis, & fraudibus.

4 ¶ † Et eodē modo propter suspicionē iudex debet diligēter examinare testes suspectos de falso & eos inuoluere si potest: vt no. Bal. in l. j. §. editiones. in ij. not C. de edēn.

5 ¶ † Et quod si testis est suspectus interrogari debet etiā de circunstantiis in quibus substantia rei non consistit, vt not. Azo in sum. col. pen. C. de test. & Spec. in tit. de testi. §. iam de interrogatoriis. ver. & not. cum simil. vt dixi in c. licet causam. in viij. not. de probat.

6 ¶ † Similiter & iudex ad veritatem inuestigādam potest vti cauillationibus, & etiam simulare, vt probatur in c. afferre. de præsumptio. & xxij. q. ij. c. non enim volebat Deus. Nā propter vtilitatē publicam ad bonum finē perc missa est simulatio. c. c. vtilem. xxij. q. ij. & per illũ tex. di-7 cit Vgutio & And. & post eos Dom. in c. nos in quenquā. d ad fi. ij. q. j. † quòd iudex d potest delinquenti promittere

 impunitatem

Deci.l.vnica.col.iii.C.de sen.quæ pro eo quod inter. Sed cõtra Hippo.Marsil.in l.ii.quæstioni.in fi.de quæst.in l.si quis obrepserit.ad leg.Cor.de fal.& in practi. ver.postquam.nu.15.& in sing.cci.ad.de Luc.de Pen.in l.i.de numera.li.xii.C.Mat. Fely.Hanc etiam tenet Imo.in l.is qui reus fi.col.de pub. iud & Fely.c.accedens.loii.vt lit.non.cõtest.quæ opi.licet sit cõmunis,ego tamen nõ credo veram, per ea quæ hic dicit do.Phil. impunitatẽ & liberationẽ,si confitetur delictũ,& poterit subtilissime, & tamen iudex ex tali cõfessione:postea illum cõdemnare,& iudex excusatur.& refert Ancha.in d c.vtilem.Alexandrum tertium ita fecisse cum quodam episcopo simoniaco.& sequitur Fely.[a] in d.c.afferte.de præsumpt. ¶ Adde tamẽ quòd cõtrarium in terminis tenet Imo.in consil.cix visa inquisitione prædicta:vbi cõcludit ex pluribus, quòd virtute illius confessionis extortæ per dolum reus condemnari potest.per no.in c.sanè.de rendnt. & per glo.in l.itẽ si in precio.§.fin.ff.locati.vt latius ipse

per tex in c.ad aures.quod metus cau.vbi iuramentũ & fides æquiparantur:& iuramẽtum semper est obseruandum vbi potest sine interitu salutis æternæ.vt in c.cum dilectus.quod met.cau.& in c si verò.de iureiur.vbi late Docto.ergo idem est dicendũ in fide.quia æquiparatorum à lege,quod statuitur in vno & in alio,&c.glo.& Doct.in l.si quis persuaserit.C.de fur.& in l.quod verò contra ff de leg.vbi etiã per Bar.cum fides ista nõ potest rumpi sine interitu salutis æternæ,vt fatentur prædicti Doct.dicẽtes quòd in foro conscientiæ nõ est licitum talẽ fidẽ rumpere:& dato quòd prædicta opi.sit vera,quòd iudex non teneatur fidẽ seruare,tamen nõ poterit ex tali confessione cõdemnare cõfitentẽ, nisi eã iterum ratificasset,per ea quæ dicit fin Imo.in d.cõsi.cix.incip.visa inquisitione,&c.æquiparãdo eam cõfessioni factæ in tormentis cuius opi.vltra d.Philip.hic,sequitur etiã Hippo.de Marsil in l j.§.quæstioni.col.ij.in fi.ver.modo redeundo.ff.de quæstion.& latissimè in sing.lxxvij.incip.maleius hominum.& in fin.eej.incip.in confessum.vbi allẽ plures tenentes hanc opi.& sic si cõfessio non fuerit ratificata,iudex nõn poterit eum punire.cũ sit nulla quantũ ad punitionẽm,quia etiã dato quòd esset valida requireretur quòd pluries in confessione perseuerauerit,no.verbum Cũ in consil.cxxxviij.in.j.col.ver.quantũ ad primum quod est commend.requiritur etiã vt præcesserit accusatio ad hoc vt confessio præiudicet ita gl.in l.fi.C.de lib.causa quam,commend.Bar.in sua Mar.in ver.confessio.ver.xii.sed ego non teneo illã glo.per ea quæ dicit Anc.in c.i.de accus.lib. vt.ii.col.ver.solutio regulariter,&c.vbi dicit quòd verum est quòd regulariter quis nõ est condemnandus sine accusatore.vt in l.ex rescripto.§.si quis.de mun.& hon.sed hoc tamẽ fallit in pluribus casibus.de quibus ibi per eum inter quos ponit istum,quãdo crimen est notoriũ quòd fit per cõfessionem factã in iudicio,vt ibi per eum.& adde quod dicunt Doct.post Bar.in l.i.§.nõ fuit.de dolo.& in l.conuentionẽ.de pac.quòd publica persona tenetur seruare fidẽ etiã hosti.quòd ista doctrina est limitanda per dictum sing.Bal.in c.i §.fi.col.pe.in fi.de pace iur. firman.qui tenet,quòd vbi aperitur via ad delinquendũ vel ad impunitatẽ delicti iuramentũ non est seruandũ:quia nõ tenet tale iuramentũ.& sic quòd à pub. persona non sit seruãda fides,vbi agitur de impunitate delicti:quod facit pro eo quod notatur de saluo conducto dato bannito,an sit seruandũ.de quo per Fel.in d.c accedens.& per Imo.in d.l.is qui reus.vbi facit vnã no.distinctionẽ.Tamen caueant iudices per ea quæ 3 dicta sunt,ne sint homicidæ animarũ suarum:quia omnes suprà dicti Doct.tenẽt in foro cõscientiæ nõ esse licitũ rumpere fidẽ.H.C.

ibi

ibi insistit: & verior videtur opinio, quia fides data seruari debet. l. j. in pri in. l. iurisgentium. §. prætor ait. ff. de pac. l. j. in princ. de consti. pecu. Et enim hosti fides seruanda est. xxiij. q. j. c. noli æstimare. Et ideo iudex præsertim quia publicam personã gerit, fidẽ seruare debet, ex eo quod no. Bar. in l. j. §. non fuit. ff. de dolo. & in l. conuentionum. ff. de pact. & facit tex. in epistola inter claras. C. de sum. tri. ¶ Nec obstat quod Bar. in d. l. conuentionum. & in l. j. §. non fuit de dolo per illum tex. dicit, quod à priuato non sit fides seruada hosti: quia in casu nostro agitur de iudice qui publicam personam gerit.

8 ¶ Præterea illud dictũ Bar. nõ videtur verũ. † Quia etiã priuato debet seruari fides. p iura ff. dicta que generaliter

A loquũtur. [a] Non obst. tex. in d. l. j. §. nõ fuit. quia non videt pbare illud Bar. dictum: qa ibi de fide data verbũ nullũ. Sed solũ dicitur q quis vti posit solertia & machinatione cõtra hostẽ. iuxta illud Vergilij: Dolus an virtus qs in hoste requirat? Et ista notanda sunt: quia sæpius occurrũt.

[a] Loquũtur ideo generaliter sunt intelligenda. l. de precio. ff. de publ. quæ tamen regula fallit multis modis, vt p Socin tractat. fallent in regula ccxxix. vbi ponit lvi. falles

In l. Marcellus ait. Argumenta.

1 Debitor quis propriè dicatur.
2 Desinere non dicitur is, qui non incepit.

REGVLA LXVJ.

MARCELLVS *ait, Desinit debitoris esse, qui nactus est exceptionem iustam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.*

1 ¶ ISTA regula de plano intelligi põt: qa † debitor ille intelligit à quo inuito pecunia exigi põt. l. debitor. ff. ti. j. ergo tut⁹ iusta exceptione nõ videt eẽ debitor: vt hic dicitur: & facit alia regula, Nõ videt cepisse, qui p exceptionem remouetur à petitiõe. Ad idẽ reg. nihil interest. j. eo. vbi dicitur nihil interest qs actionẽ nõ habeat, an p exceptionẽ infirmetur. ¶ Et regula ista intelligitur opposita exceptione. Secus videtur ante oppositã exceptionẽ, per ea quæ dicta sunt in d. reg. non videtur. ff. eo. vbi videndũ est.

2 ¶ Et ideo tex. hic bene dicit desinit: quia ante exceptionẽ oppositam erat debitor. † Quia non videtur desinere ille qui non incipit. l. Titio. ff. de condi. & demonstr. l. nulla. de su. & leg. Et in reg. non põt videri desiisse. j. eo. Et de hoc propriè intelligitur: aliàs verò impropriè etiã desinere dicitur quod non incipit: vt not. per gl. in d. reg. nõ potest. per tex. in l. iiij. §. desinere. ff. vsufr. quẽadm. ca. vbi gl.

a Verba Adde quòd verba debent intelligi secundum naturam dispositionis super qua ponuntur etiam ea impropriando de quo per Ias. in procem. feu. col. xxvij. versi. ij. quia &c. & in l. is qui putat. de acquir. hæred. col. fi. & in l. pro hærede. §. si qui. §. ij. col. eod. tit.

b Subiectam. Deci. in rubr. de iurisdic. omn. iud. l. j. col. vj. l. fi. col. iiij. C. qui admit. consi. cccl-xxxviij. vnde reprobaui q d Deci. suprà eo. l. in personam. §. generaliter. C.M.

c Operentur. Vide Socinum in trac. fallent. in regu. ccccxl. Cano. in cap. si papa de priuil. li. vj. Ias. in l. fi legati serui. de leg. j. Felic. Rodulphus. de rescrip. col. ij. ver. & ob elusionē, &c. & in c. j. in eo. tit. do. Phil. Dec. in c. pastoralis, in prin. de appel. H.C.

d Delicti. Adde quòd verba ambigua in delictis debēt capi in mitiorem partem, vt per Iaso. qui plura accumulauit in l. diuortio. sol. matri. colū. iij. versicu. ex istis infero.

e Personæ. Adde quòd verba debent intelligi secundū qualitatem personæ: adeo quòd verba priuilegii interpretantur secundum

In l. Quoties idem sermo. Argumenta.

1 Verba secundum naturam contractus sunt intelligenda.
2 Verba secundum naturam actus, de quo agitur accipi debet.
3 Verba potius pro natura actus, quam pro personæ qualitate sunt interpretanda.
4 Sermonem proferens, vnicum tantum præsumitur habere intellectum.

REGVLA LXVII.

QVOTIES *idem sermo duas sententias exprimit: ea potissimum accipietur quæ rei gerendæ aptior est.*

¶ IBI, rei gerendæ aptior est. † & ideo verba accipiun- 1
tur secundum naturam contractus. l. si vno in prin. ff. locati. vbi Bart qui ex hoc ibi infert quòd verba[a] accipiun- A
tur secundum subiectam[b] materiam, alleg. bonum text. B
in l. si stipulatus. C. de vsur. & facit text. in l. insulam. de præscript. verb. Ex quibus iuribus concludit Alex. in consil. v. puto de iure. lib. iiij. quòd verba accipiuntur secundum subiectam materiam, etiam verba impropriando, & etiam in materia in qua debeat fieri stricta interpreta
tio, puta in statuto, prout ipse ibi loquitur. Et licet † verba 2
debeant intelligi, vt aliquid operentur:[c] tamen non de- C
bent operari nisi secūdum naturam actus de quo agitur: vt not. Bal. in rubr. C. de contrahen. empt. ita Alex. dicit in consi. xxj. viso compromisso. col. ij. in vers. nec obstat. lib. v. quòd verba potius intelligantur secundum qualitatem
delicti[d], quàm secundum conditionem personæ cui fit D
commissio: vt in notabili casu Aret. scribit in consi. lviij. consideratis omnibus. col. v. vbi ad hoc adducit text. pro
singulari in c. in archiepiscopatu. de rap. † Et potius vide- 3
tur quòd verba intelligantur secundum naturam actus, quam secundū qualitatem personæ[e] facientis, vt colligi- E
tur ex dictis Ant. de Butr. in c. si pro debilitate. de off. deleg. vbi And. Sicu. refert. iiij. dum ibi dicitur, quòd iudex delegatus qui consilium sibi reseruauit, non videtur tanquam iudex, sed potius secundum naturam ipsius consilij reseruare. Et dato quòd verba essent prægnātia: tamen

secund

secundùm subiectam materiam intelliguntur & restringuntur: vt Alexand. tradit in consi. xxxv. viso processu. col. iiij. lib. iiij. versic. circa tertium.

a ¶ Et quod verba [a] intelligantur secundùm subiectam materiam, etiam not. Abb. in c. exhibuit. in ij. not. de iudic. & Rom. hoc modo arguit in consil. xxxviij. tribus rationibus. in fi. Aret. in consi. xiiij. viso. col. ij. & Alex. in consilio lxxxvj. in causa. col. ij. Petr. de Anch. in consi. ccxxv. prima facie. Ang. in consi. xxxj. viso legato col. fin. Imo. in consil. xxj. in casu præmisso. in princ. & consil. xcv. in casu præmisso. & in consi. c. in quæstione. col. ij. cum simil.

¶ Et quantum ad tex. hic de sermone habente duplicem

4 intellectum. † Notandum est, quod ille qui protulit talem sermonem vnum tantum videtur habere intellectum: vt dicit tex. in l. in ambiguo. ff. de reb. dub. Et ideo si dupliciter intelligi potest, videtur quod nullus intellectus valeat, arg. l. si duo sunt Titij. ff. de testam. tut. & ita sentit Bar. in d. l. in ambiguo. Nam eius quod multipliciter exponitur, veritas ignoratur: vt dicit Bal. in l. scire leges. ff. de legib.

¶ Et hoc intelligitur nisi probetur per alias leges & rationes de altero intellectu: quia ille preualet: vt Bar. dicit in d. l. in ambiguo. & tali casu procedit ista regula: quia attenditur ille intellectus qui rei gerendæ aptior videtur, & secundùm subiectam materiam vt dictum est.

¶ Et præualet ille intellectus in quo major sit proprietas verborum. c. Rodulphus. de rescript. Et præfertur ille intellectus in quo maior fit ratio dubitandi: vt not. Abb. in c. cùm in iure. in j. no. de elect. Et præualet ille intellectus per quem minus iuri cõmuni derogatur etiam verba impropriando: vt not. Abb. in c. cùm dilectus. col. fi. de consuet. Et præualet ille intellectus qui conuenit rub. vt not. Ant. de Butr. in proœ. Decret. in §. sanè. Alex. in l. j. in iij. not. ff. si cer. pet. Et præualet intellectus in materia stricta in stricto significatu. d. c. Rodulphus. de rescrip. & per Soc. in consi. cxvj. col. vj. Et præualet ille intellectus qui facit actum valere. l. quoties. de verb. oblig. cum simil.

qualitatẽ personæ. de quo per Ias. in authent. ingressi. vii. co. C. de sacrosan. eccl. & Barba. in c. si pro debilitate. hic alleg. col. xiiii.

a Verba. Adde quod verba cõtrahentium debent etiam intelligi & salua ri ne cõtineant cõtrarietatem. idẽ in testibus, statutis, iuramento, sententiis & contractibus, vt per Ias. in l. falsa. C. de iuris & facti ignor.

In l. In omnibus causis. Argumenta.

1 Priuilegium personale extinguitur cum persona.
2 Priuilegium quod fisco vel ecclesiæ de non soluenda gabella conceditur, ad emptores non extenditur.
3 Priuilegium, in dubio est censendum personale.
4 Priuilegium quando ad hæredes sit extendendum.

Benef

5 Beneficiũ à principe cõcessum, latã admittit interpretationem.
6 Priuilegium quod vni personæ conceditur, ad alias non porrigitur.
7 Priuilegium loquens de filiis, non verificatur in filia.
8 Priuilegium ad alias non porrigi personas, quando verum sit.
9 Priuilegium scholaribus concessum, ad eorum famulos est extendendum.
10 Priuilegium patrifamiliàs concessum, ad familiares extenditur tam præsentes quàm futuros.
11 Priuilegium cõtra ius speciale, latã recipit interpretationem.
12 Interpretatio lata fit, etiam quandoque in materia odiosa.
13 Dispensatio latam recipit interpretationem iuxta verborum proprietatem.
14 Priuilegium datum causæ, transit cum causa, sicut actioni datum cum actione.
15 Priuilegium rem sequitur, quod rei conceditur.
16 Priuilegium loco concessum, an extendatur ad loci personas.
17 Priuilegium personis concessum, durat aliquando personis deficientibus.
18 Priuilegium, quod dignitati conceditur, durare potest dignitate cessante.

REGVLA LXVIII.

IN omnibus causis id obseruatur, vt vbi personæ conditio locum facit beneficio: ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat. vbi verò genus actionis id desiderat: ibi, ad quemuis persecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilij.

¶ Ex ista regula duo dicta colliguntur. † Primũ est, ꝙ 1
priuilegium personale cum persona extinguitur [a]. Secun A
dum, ꝙ priuilegium datum actioni transit cum actione. ¶ Circa primum idem habetur in regula, priuilegium. eo. tit. in vj. & in regula, priuilegia quędam. ſ. eo. in l. cùm patronus. in fi. de leg ij. in l. quia personale. sol. mat. & in §. sed quod principi. instit. de iur natur. & ideo non transit ad hæredes. d. l. quædam priuilegia. & in l. j in princ. ſ. de iure immun. Et quandoque adeò personale est quòd alteri commodari non potest, & cum eo persona debet sepeliri. vt de pallio dicitur: vt in c ij. de auto. & vsu pallij. ¶ Et ex ista regula verificatur quod no. Dyn. & Bart. in l. licitatio. §. imperatores. ſ. de publ. † quòd priuilegiũ non 2
soluendi [b] gabellam datum fisco vel ecclesiæ, non com- B
petit emptoribus, de quo dixi in consi. xlviij.
¶ Et in notabili casu Alex. tradit in consi. xxxvj. in causa dationum vini, lib. j. & ibi declarat, quòd dicitur priuilegium

[a] Extinguitur. & quando incipiat cõpetere, ponit Ias. in l. beneficium. supra de const. prin. col. ii. ver. successiue.

[b] Soluẽdi. Vide Alexan. in l. quia tale. solu. mat. col. ii. ver. ex prædictis, &c. vbi plures quæstiones ponit in materia priuilegiorũ.

a gium personale[a] quando conceditur alicui expresso nomine proprio: vt in c.quoniam Abb.de off.delega.in c.si gratiosè de rescript.in vj.

3 ¶ †Et in dubio[b] priuilegium videtur personale: vt not.
b per glo.in c.cum venissent.de instit.& in c.tua.in glos.de his quæ fiunt à præla.& in glos.xxv.q.ij.in summa.

¶ Et ista regula intelligitur quando priuilegium conceditur intuitu personæ, ita ꝙ persona sit immediata causa priuilegij.Secus si persona nō sit causa immediata priuilegij:vt patet in restit.in integrum quæ datur minoribus,nam dicitur priuilegium personale:vt not in l.exce-
4 ptiōes quæ.ſ.de excep..†& tamen extenditur ad hæredes.l.non solum.ſ.de in integ.rest.l.minor autem.§.fi.ſ.de mino.l.ea quæ.C.de temp.in integ.rest.pet.Quia minoris persona non est finalis causa priuilegij, sed læsio. quia tūc demum tale priuilegium competit minori si sit læsus.l.quòd si minor.§.non semper.l.non omnia.ſ.de mi.& ita concludit Dyn.in d.reg.priuilegium.Ad quem Bar.se remittit in d.l.non solum.Alex.tamen in.d.l.quia personale,videtur reprobare istam opin.quia, dicit ipse, non aperit Dy.qualiter persona sit causa immediata priuilegij.Sed potest responderi,quòd imò aperiat per rationem præallegatam. Secundo dicit Alex.ꝙ non facit Dy. differentiam vtrum priuilegium concedatur à lege,vel à principe.Sed etiam responderi potest,quòd non sit differentia,vt etiam Bart.ipse tenere videtur.

¶ Et regula ista procedit in priuilegio, prout loquitur,
5 ꝙ est contra ius commune.Secus est †in beneficio dato à principe: quia latè interpretari debet l.fin.ſ.de const. prin.Ideo in dubio transit ad hæredes: vt not. Bart.in l.si pater.de seruit.leg.

¶ Sic etiā in officio quod est personale.l.tutela plerunq;.ſ.de tut.c.quoniam Abb.de off.deleg.& not.Bal.in c.cum venissent.de iud.circa fi.in ver.pone Papa.vbi concludit, ꝙ si papa concedit officium vicariatus per decem annos, non transit ad hæredes:& sequitur Alex.in l.quia tale.

¶ Et sicut priuilegium personale cum persona extingui-
6 tur,†ita priuilegium datum vni[c] personæ,ad alias perso-
c nas non extenditur etiam ex identitate rationis: & sic in priuilegio non proceditur de similibus ad similia, sicut de iure communi.vt no.Ant.de But.per illum tex.in c.sanè.de priui. Et istam reg.etiam tradit Bal.in l.j.in princ. C.de

a Personale. Qualiter cognoscatur & etiam reale: vide Anch. in d. regula priuilegium.hic allē. col.iii. in med. & ibi per Dy. & eius add.satis remißiuè.

b Dubio.Vide Phil. Franc. in d. reg. priuilegium. i.col. in fin.Anch.ii.col. versi. in tertio casu.

c Vni. Adde Iaſ.in l.i.de cōsti.prin.col.fin. vbi satis remissiuè.Et an possit extendi ratione correlat. per eundē in l. non tantum.de re iudi.col.i.& Ro.cōs. ccxlvi. & an priuilegiū concessum fratribus minoribus,& prædicatoribus extēdatur ad ipsas sorores, alleg. cōsi.xiiii,incip. viso testamento.iiii.vol.

a Filia. Adde quòd etiam appellatione filiorum in priuilegiis non comprehenduntur nepotes nec pronepotes: vt in l.sed à milite. ver. hæc autem. supra de excus. tut. vbi Bal. dicit eum meliorem de iure. & idem etiam Barto. in l. liberorum. in v. col. versic. quæro. suprà de verb. signif. H.C.

b Regulariter. Not. vnum dictum singul. quod priuilegium quod conceditur à communitate. Iudæis vt possint retinere res furtiuas donec eis per veros dominos soluatur pretiũ, tale priuilegium non comprehendit forensem & sic si res furtiua sit forensis, non tenebitur soluere pretiũ. ita Francisc. de Crem. singula. lxxxi. incip. pone Iudæi. fo. 4. Abb. c. quod clericis. de for. compe. vi. col. in princ. & ibi Barba. xiiii. colũ. post medium. H.C.

c Accessoriis. vide Bal. in sua marg. in verb. priuilegiũ. ver. vij. vbi loquitur in vxore & aliis, itẽ de emptore quando est concessum venditori. & Ro. cons. clxxx. & etiã ratione cõmunionis vt per Hippolytum de Marsi. qui plura cumulat in singu. clxxi incip. plura. & adde vnum verbum singulare Bald. in l. fin. C. ad leg. Fal. de plagia. per gloss. ibi in verbo orbita. quòd priuilegia quæ dantur viduis, dantur etiam mulieribus inutiliter nuptis, puta si habeant maritum damnatum ad perpetuos carceres: idem dicerem si esset captus ab infidelibus, vel professus secundum not. in c. i. de conuer. coniug. & vide Iaso. qui refert Bald. in l. si is qui pro emptore. de vsucap. suprà colum. ii. in tertia principali quæstione. Bartol. in versicu. adde gloss. Hieronymus Chuchalon.

C. de leg. dicens, quod priuilegium non extenditur ad aliam
personam, nec ad alium locum: quia est stricti iuris. Et
ideo priuilegium concessum regi, non extenditur ad reginam,
vel filios, nisi exprimatur. vt not. Domini. in c. ne
aliqui. per illum tex. in iiij. not. de priuileg. in vj.
¶ Et priuilegium † quod loquitur de filio, non habet lo- 7
cum in filia. [a] vt tradit Card. in consi. ccxxxv. puto filias. in A
fi. sic etiam priuilegium datum vni ecclesiæ, non habet
locum in alia: vt not. Bal. per illum text. in l. non tantum.
§. non omnia. de excu. tut. Et priuilegium quod loquitur
de vno contractu non habet locum in alio: vt not. Ang. in
consi. cclxxij. quoniam dictum priuilegium.
¶ Et licet regulariter [b] priuilegiũ ad alias personas non B
porrigatur, † hoc limitatur procedere in personis acces- 8
soriis [c] & familiaribus quibus competit priuilegiũ, quan C
do sine illis posset priuilegium remanere inutile: vt not.
Domi. per illum text. in c. licet. §. cum conceditur. in prin.
eo. tit. in vj. & glo. ibi similia iura adducit. & not. Abb. in
c. quòd nonnullis. extra de priuileg. Bene facit text. in authen.
habita. C. ne fil. pro patre. vbi Bal. per illum text. in
quinto notabili dicit, † quod priuilegium datum schola- 9
ribus, etiam ad eorum nuntios & famulos extenditur. Et
priuilegium datum calceolariis, debetur ciabatteriis eorum
ministris, vt not. Ange. in proœmio Digestorum, in
ver. itaque proculdubio. col. ij. Et ideo obligatus ad procurandum
aliquem, id est ad hospitandum, etiam seruitores
procurare tenetur: vt not. Abb. in cap. quanto. in iij.
notab. de censi.
¶ Et priuilegium datũ pauperibus hospitalis, porrigitur

admini

ad ministros qui seruiunt hospitali: vt pluribus rationibus Old.tenet in consi.xj.thema tale est.

¶ Et priuilegium datũ illis de domo, includit castaldos & factores: vt no.Alex.post Ro. in l.lecta.in gl in verbo, in domo.ṡ.si cer.pet.& dicit Abb.in c. quàm sit.in prin. de Iudæ. ꝙ priuilegium datum vni, etiam ex sociis priuilegiati competit, quãdo priuilegium esset inutile, nisi socij eodem priuilegio gauderent. & Mo ler. ibi alia similia addducunt. Et familiares militum gaudent eodem priuilegio: vt no. Bal.post Cyn.in l j C.de vxo.mili.

10 ¶ Et quod dictũ est de familiaribus, intelligit† non solũ de præsentibus, sed etiã de futuris: vt tradit Io.And.in regu.qui sentit.de reg.iur.in vj in Mercu.& Ang. in consi. cclx.thema prædictũ.col.iij.Et in prædictis notandũ est, ꝙ licet priuilegiũ extendat ad familiares, nõ tñ ipsis familiaribus dicit datũ esse priuilegiũ: quia licet effectus priuilegij ad vnũ porrigat, non tñ illi dicit datum priuilegium.vt no.Dom.in cõsi.lxxiiij.attento puncto.col.fi. alle.tex in c.si cui.§.j.& in c. dudũ. in prin.de præben. in vj.& in c.sicut nobis.de ver.sig.in vj. & ideo mortuo principali cui datũ est principaliter priuilegium, extinguitur etiã in aliis quib⁹ accessoriè cõpetebat: vt no. Bal. in l.ij circa fi.ver.vlt.q̃ro.C.de epis.& cle.& And.Sicu. in consi xx.col.iiij.lib.ij.& nouissimè Soci.in consi.lxxxiiij. accuratissimè.in nouis.Et supradicta omnia bene procedunt q̃n priuilegium est cõtra ius cõmune: quia strictè debet interpretari: vt ṡ.dictum est.& do. Rom.in cõsi. clxxx. si admittimus.col.pe.† Secus si priuilegiũ sit cõtra ius speciale: quia tunc tale priuilegium debet latè interpretari: quia res ad ius cõmune reducit: vt no. Ant. de But. per illum tex.in c.olim tibi.in fi.de verb.sig. & Abb.in iij.no.

11 Similiter in priuilegiis fit lata ĩterpretatio quatenus ꝓprietas verborũ significat: † quia in materia etiã pœnali

12 & odiosa fit lata interpretatio secundũ proprietatẽ verborũ: vt no.Aret.dicit per illũ tex.in l. cũ lege. ṡ. de test. Et ideo † in dispensatione quæ odiosa est & solet strictè

13 interpretari.c.j.de fil.presbyt.in vj.Tamen fit lata interpretatio quatenus proprietas verborũ videtur requirere: vt no.Cald.in c.j.de cõsangui.& affi.col.j.Et quantum ad ius cõcedentis etiam priuilegiũ, late debet interpretari: vt not.Oldr. in consi.cclxviij.q.est.col.ij. versi. præterea.

14 ¶ Quo ad secũdum dictũ principale † de priuilegio dato act

a Causæ. Vide Iaſ.in l.tempus.de re iud.j.col.
b Loco. Vide Aret.in c.nullus.de fo.compe.j.col.
c Dignitati.de quo vide Bal.in c.ſedes.de reſcript.& latiſs.Hip.de Marſil.in fin. clxxix.incip.vrget ſtatutum. Et Io.de Plat.in l.eam legem C.de excuſ.mili.lib.x.
d Clericus. Adde vnũ verbũ ſingulare circa priuilegiũ.c.ſi quis ſuadente.xvij.q. iiij.quod ſi quis percuſſerit cõſanguineũ clerici reſpectu ipſius clerici, quod incidit in excõmunicationẽ. ita Ludo. Ro. in repe.rub. de arbit.ff.colum. xix. in princ. quem ſequitur Hipp.de Marſ. in ſuis ſingu. ccciiii.incip. percutiens.vbi alleg Feli.in c.ecclesia ſanctæ Mariæ.de conſti.col.xlii.poſt med. qui nõ tenet illud dictũ quia text. ille hic nõ probat: nã loquitur de noua excõmunicatione, vt volũt ibi Doct. & Felin. vbi ſ. & dato quòd loqueretur de excõmunicatione c. ſi quis ſuadente. dico quòd illa diſpoſitio non eſſet extendenda, per ea quæ ibi dicit Ioan. And.in Nouellis ſuper gloſ.conſanguineos.H.C.

to actioni, quòd tranſeat cum actione, idem eſt in priuilegio dato cauſæ[a]: quia cauſam ſequitur: vt no. Domi.in regula, priuilegium.in fi.e.tit.in vj.& tex. hic. Et eodem modo ſi concedatur rei, quia ipſam rem ſequitur, & tranſit in hæredes. dicta regula, quædam.infrà eo. & ad idem text.in l.forma.§.quanquam. de cenſi. vbi dicitur. quòd priuilegium datum ciuitati vel loco, ad poſteros porrigitur. & in l.j.§.permittitur. ff. de aqua quotid.& æſti. dicitur, quòd priuilegium quod datur prædiis, extincta perſona non extinguitur: & ibi, & in d.l. forma. §. quanquàm.probatur vtrunque dictum huius regulæ. A 15

¶ †Et quando eſt datum priuilegium loco b, an videatur datum perſonis, eſt tex.in c. per exemptionem. de priui. in vj.& no.Rom.in conſi.clxxx.ſi admittimus.in prin. 16 B

¶ †Et ad ſupradicta notãdum eſt, quòd quandoq; etiam priuilegium datum intuitu perſonarum durat: licet perſonæ deficiãt. Nam ſi pater habuit priuilegium propter numerum filiorũ, licet filij moriantur, tamen durat priuilegium, ſecundum Io.And.in regu.decet.de reg. iu. in vj.vbi refert ita conſultum fuiſſe. & Bal. ibi ſequitur. & not.Bar.in l.ij.§.non ſolùm.ſ.de excuſa.tut. & tradit Io. de Ana.in conſi.vltimo.circa dubium oblatum. 17

¶ †Similiter & quãdoq; priuilegium datum dignitati[c] durat etiam ceſſante dignitate in memoriã priſtinæ dignitatis.l.fi.ſ.de decur. Et per illum text.infert gl. quòd clericus[d] degradatus retinet priuilegium clerici[e].in ca. accedens.quinquageſima diſt.& in c.ad abolendam, ver. prærogatiua.de hære.de quo per glo.cap. degradatio. in verſi.priuilegio clericali, de pœnis.in vj. Aliàs vero cauſa priuilegij debet conſiderari: quia ceſſante cauſa[f] priuilegij, ceſſare debet priuilegium.l.Titia.la ij.§. vſuras. vbi Bar.de leg.ij.& no.Rom.in conſi.clxxx. ſupra alleg. 18 C D E F

e Clerici Falſum, quia pro mero habetur.H.C.
f Cauſa. Vide latè Feli.in c.cũ acceſsiſſent.de cõſti.col.x.& ſatis remiſsiuè per ad di.Dy.in reg.decet.iſto tit.li.vi.ſuper ver.finitur priuilegiũ.& per Bar. in l.beneficiũ.de conſti prin.vbi Iaſon latiſsimè in viii.col.verſi.ij. principaliter quærunt,

col.iij.

col.iij. Et ideo mutatione personæ tollitur priuilegium. l. Paulus ff. de acqui. hære. vbi Bar. in fi. dicit quòd si res ecclesiæ perueniat ad priuatum, cessat priuilegium. vt in pulchra q. not. Bal. in rub. C. de vsur. in iiij. q. & sequitur Ioã. de Ana. in c. salubriter. col. ij. de vsur. & in alia simili q. tradit Ioan. And. in Addit. Spec. in tit. de censi. §. nunc dicendum. in addit. incipiẽ. tractabat Vbert de Bob. cum simil. vt Alex. scribit in consi. xxxv. viso processu. lib. iiij.

In l. Inuito. Argumenta.

1 Liberalitas potest in inuitum exerceri.
2 Soluere potest quis pro alio inuito.
Impensa vtilis facta pro infirmo, etiam inuito, repeti potest.
3 Soluens pro eo, cui manus amputanda est ni soluerit, repetere poterit.
4 Reipublicę interest, vt conseruentur homines.

REGVLA LXIX.

INVITO *beneficium non datur.*

VLTRA gl. facit tex. in l. hoc iure §. non potest. ff.
1 de dona. vbi dicitur, †quòd non potest exerceri liberalitas, nolenti acquiri. Et nemo crescere cogitur inuitus: vt dicitur in c. gesta. lxxiiij. dist. Et per hoc est licitum vnicuique fauori suo renuntiare. l. pen. C. de pact. l. pen. C. de epis. & cleri. & in c. ad apostolicam. de regu.

Et ista regula intelligitur, quando solùm agitur de interesse eius cui beneficium confertur: secus si agatur de
A interesse alterius priuato vel publico [a], quia tunc regu-
2 la non procedit: & †ideo quis potest soluere pro alio in-
B uito b: & ille inuitus liberatur, quia agitur etiam de interesse illius qui pecunias recipit: vt declarat Pau. de Castro, in l. soluendo. ff. de nego. gest. Et ista ratione etiam
C inuitũ extrahere possum de domo ruente: vt dicit text. [c] xxiij. q. iiij. in c. ipsa pietas.

Et impensa facta vtiliter pro infirmo, etiam inuito & prohibente, repeti potest. vt glo. not. dicit. lxxxiij. dist. in summa. in istis duobus casibus bona præstãtur etiam inuitis: vt dicit text. xlv. dist. & in c. qui emendat. in fi.

3 †Et ideo pro condemnato in amputatione manus vel pedis, nisi soluerit centũ intra mensem, quis soluere potest & repetere, dato ꝙ ille prohibeat & protestetur ꝙ soluere non velit: vt not. concludit Bar. in l. si Stichus. de

a Publico. vel etiam secundario: vt quãdo ex dispositione legis. vt in l. seruus vetante. de verb. obli. & ibi Ias. in ii. responso. ad §. nõ potest. l. hoc iure. ff. de dona.

b Inuito. Ita declarat Ange. in prin. institu. quib. mod. tol. li. obliga. ii. colũ. in ver. in glo. solutio fiat, &c.

c Text. de quo vide Hippo. de Marsi. in singu. clxxxix. inci piẽ. tu audiuisti. & Felin. in c. contingit. de senten. excõ. in ii. colum.

pecu.lega.in princip.in versic.& per hanc legem dico. & idem tenet Bal in l.fi.col.ij.versi.sed ponamus.C. de nego.gest.quia tali casu agitur de interesse publico:vt Bal. ibi dicit. ¶ Nam interest reipublicæ, quòd homines conseruentur.l.cùm ratio.§.pen.ff.de bon.dam. Et quia quis non est dominus membrorum[a] suorum.l.liber homo.ff. ad leg.Aquil.c.contingit.de senten excommu. 4

a Membrorū. Vide latissimè Felin.qui plura notabilia ponit circa istam regu.in ca.contingit. de sen. excōmu. in i.& ij.colum, A

¶ Sed tamen in cōdemnato prout doct. loquuntur, considerandum est, quòd si ipse non solueret pœnam pecuniariam erit corporaliter condemnatus vigore sententiæ: vnde videtur quòd secūdùm tenorem sententiæ ipse habeat potestatem eligēdi pœnam successiuè quam velit:quia licet ipse non sit dominus membrorū suorum, tamen respublica habet potestatem in membris suis: vt not.Bar.dicit in l.Titio centum.§.Titio centum. el ij. in versi.tertia ratio ff.de condi.& demon. & iudex ita iudicauit autoritate reipublicæ, sicut quando quis est condemnatus ad mortem & pars non appellauit à sententia illa,transit in rem iudicatam.l.diui fratres. vbi Bar.ff. de pœn. l.j.§.fi.ff.de quæstio.nisi dicamus, quòd licet sit cōdemnatus autoritate sententiæ:lex tamen quantum potest cogitat illum liberare: quia in tali sententia corporali dat facultatē appellandi omnibus, etiam inuito condemnato.l.non tātum. ff.de appella. vnde sicut vnus potest appellare pro illo inuito:ita videtur quòd soluere[b] possit pro illo inuito, sed replicari potest quod appellatio permittitur vt appareat de iustitia,ne innocens in effectu condemnetur. B

b Soluere. Aduerte,quia sem per locutus est domi.Phil.per verbum, soluere pœnā si vellet dare idoneos fideiussores, vel etiam ipsa pars quę cōdemnata est,iudex nō poterit recipere dictos fideiussores; quia dādo fideiussores non liberatur, cum nō dicatur soluere, ita Bal.in l.i ff. qui satisd.cog. & l ii. qui eum refert, & oēs tenentes hanc conclusionē in l si se nō obtudit. §. ait prætor.in i.no ff.de re iudi.H.C.

¶ Sed non sic videtur in illa condemnatione,quia constat de delicto, & solùm agitur de pœna in qua videtur potestas data cōdemnato eligendi pœnam. finaliter tamen communis cōclusio habet æquitatem maximam, vt homines conseruentur.d.l.cùm ratio.§.pen.de bon.dam.

In l.Nemo potest. Argumenta.

1 Gladij potestas merum imperium significat.
2 Mutilatio quo differat à membri truncatione,
3 Coërcio modica,quæ minoribus magistratibus competat.
4 Delegari nō possūt quę in meri imperij gradib⁹ primi sunt,

REGVLA. LXX.

NEMO *potest gladij potestatē sibi datā vel cuiuslibet alterius coërcionis ad aliū trāsferre.*

EADEM

¶ EADEM verba habentur in l. ſolent. in prin. ſ. de
1 offi.procõ.& leg.† gladij poteſtas ſignificat merum im-
A perium, quod eſt habere poteſtatẽ gladij [a] ad animaduer
tendum in facinoroſos homines: id eſt imperium. ſ. de
iuriſ.om.iudic. Et iſta poteſtas gladij in effectu importat.
ꝙ vita adimatur, vt dicit text. in l. aut damnum. §. j. ſ. de
pœnis. facit text in l. quiſquis in prin. C. ad leg. Iul. maie.
in l. cùm vir. in l. quãdis. in fin. C. de adul. & in §. item lex
Iulia. Inſti. de pub. iud. Idem tamen eſt in mutilatione &
abſciſsione membri: vt no. per gl in d. l. imperiũ. in verſ.
animaduertendum. & eſt in eodem gradu meri imperij:
vt no. Bar. in d. l. imperium. col. iiij. in ſecundo gradu me
ri imperij, & no. per gl. in l. ij. C. de offic. eius qui vic. alt.
ger. in gloſ. fi. quæ allegat text. in §. ad hoc prohibemus.
in authẽ. de colla. ibi, nouiſsimum ſuppliciũ, aut membri
abſciſsionẽ. & idem tradit Bar. in l. ij. col. pen. ver. ſecũdò
B quæro. in fi. ſ. de pub. iud. vbi dicit, quòd tanta poteſtas [b]
requiritur in abſciſsione membri ſicut in toto corpore.
& facit tex. in cle. j. de homic. ibi, mutilet vel occidat.

2 ¶ Et differentiam † inter truncationem membri & muti
lationem tradit. Abb. in c. illorum. col. iij. de ſen. excom.
& quia text. æquiparat poteſtatem gladij & aliam coer-
cionem, glo. intelligit tex. de alia coercione quæ adimat
libertatem, vel ciuitatem, ita quòd capitalem pœnã con
tineat. iuxta l. ij. ſ. de pub. iud. & fortè mota fuit glo. quia
modica coercio delegari poteſt, & mãdata iuriſdictione
3 transfertur. l. fi. ſ. de offi. eius cui mand. eſt iuriſd. † Et ta-
lis modica coercio etiam minoribus magiſtratibus com
petit. l. magiſtratibus. ſ. de iuriſd. om. iudi. & propter hoc
gloſſ. reſtringit text. in pœna capitali: & ſupplet dum di
citur, coercionis: ſcilicet magnæ. Sed iſta eſt maxima re-
ſtrictio, & diuinatio videtur ad iſtum tex. & verba legis
repugnãt, dum dicitur de qualibet alia coercione & ideo
videtur quòd tex. intelligatur de alia coercione & modi
ca corporali, vt ſit ſimilis, prout verbum illud, alterius
inducit. Quæ quidem coercio corporalis eſt meri impe-
rij: vt notat Bal. in l. imperium. in quinto gradu. de iuriſ-
dict. om. iudi. & reſpondet ad tex. in d. l. fi. quòd de coer-
cione verbali intelligitur.

¶ Sed dato quòd ſit meri imperij, eſt in quinto gradu: vt
Barto. dicit in dicta l. imperium. Et ideo inſurgit diffi-
4 cultas, quia videtur quòd poſsit delegari † quia ſolùm in

[a] Gladij quot modis capiatur: vide Iaso. in l. imperium. in princ. hic alleg. vbi post Barto. per omnes Mod. latiſsimè tractauit mate riã huius reg. præmaximè per Iaſ.

[b] Poteſtas. vide Iaſo. in d. l. imperium. col. x. verſi. ſecundus gradus, &c.

primis quatuor gradibus ea quæ sunt meri imperij prohibentur delegari: secus si sunt in quinto & sexto gradu: vt Barto. concludit in d.l. imperium. col. iiij. versi. quæro vtrum merum imperiũ. Et hoc videtur cõtra istum text. qui talem coercionem dicit non posse delegari Pau. de Cast. in l. j. in princi. col. iij. ver. sed quantũ. ff. de offi. eius. distinguit & dicit quòd modica coercio potest delegari specialiter & expresse propter vtilitatẽ publicam, vt delicta puniantur.[a] sed si causa simplicis iurisdictionis delegetur, modica castigatio non transit. Et istam resolutionem Pau. de Cast. sequitur do. Io. Bapt. de sancto Seuerino, in rep. l. imperium. in xiij. q. in fi. Sed ista distinctio videtur contra istum tex. in primo membro: quia hic, vt dixi, expresse dicitur, quòd talis coercio non potest delegari: & æquiparatur in hoc mero imperio in quo tractatur de gladij potestate. vnde cõcludendum videtur, quòd coercio corporalis, de qua hic text. loquitur, non potest delegari: secus in verbali. d.l. ij. de offic. eius.

a Puniantur. De hoc vide latè Bald. in l. intelligimus. colũ. ij. de iud.

In l. Fructus rei. Argumenta.

1 Fideiussor non requiritur, vbi pignus habetur.
2 Pactum non valet de pignore non vendendo.
3 Creditor quando pignus vendere possit & quando non.

REGVLA LXXI.

FRVCTVS *rei est vel pignori dare licere.*

¶ IDEM dicitur in l. fi. supra de vsur. nam secundum glo. hic nisi debitor haberet pignus, non de facili reperiret pecuniam mutuo. §. fi. institu. quib. mod. re contrahi. obliga. Et ideo pecunia licitè dari potest alicui vt fideiubeat. prout not. Barto. in l. hoc iure. §. j. ff. de dona. † Et habenti pignus non erit opus quærere fideiussorem: quia melius est pignori incumbere, quàm in personam agere. l. plus cautionis. supra eo. 1

¶ Et propter prædictam rationem dicit glos. in l. si conuenerit. la. j. ff. de pigno. act. † non valere pactum, b quod pignus vendi non possit: quia esset contra vtilitatem publicam, ex eo quod creditores non mutuarent: vt dicit glo. fi. in fi. quam alleg. Ange. Aret in d. §. fi. Et hoc modo secundum glo. hic exponitur fructus, id est vtilitas. 2

b Pactũ. Imo valet: quia creditores possunt mutuare sine rigore, vel sine tali pacto. Car. Mol.

¶ Et ad hoc glo. in d. l. si cõuenerit notandum est, † quòd si conuentio facta sit cum creditore vt possit vendere pignus, si ad certum terminum solutio nõ fiat, & post ter- 3

minum creditor non vendat, si debitor offerat solutionem, creditor vlterius vendere non poterit. ita not. dicit Cardin post Matthesil. in clem. i.[a] §. nos itaque. in viij. q. de iureiurañ.

[a] In clem. j. Et Barb. in ix. col. in si ver. quæ. rit Card. &c. tamen hoc non firmat.

In l. Omnia quæcunque. Argumenta.

1 Delegari nequeunt, quæ causæ cognitionem requirunt.
2 Decretum in alienatione rei minoris interponendum, delegari non potest.
3 Decretum in alimentorum translatione requisitum, non potest delegari.
4 Decretum requirens plenã causæ cognitionẽ non delegatur.
5 Delegari possunt, quæ iudicis mercenario expediũtur officio.
6 Cognitionem plenã causæ quæ requirunt, delegari nequeunt.
7 Restitutio in integrum alij potest delegari.
8 Causa requirens, etiam plenam causæ cognitionem, in spiritualibus delegari potest.

REGVLA LXXII.

OMNIA *quæcunque causæ cognitionem desiderant per libellum expediri non possunt.*

¶ISTA regula secũdum communem intellectum, 1 vt gloss. hic dicit, intelligitur, † quòd ea quæ causæ cogni- b tionem requirunt, delegari[b] non possunt: & idem tenent glo. Barto. & Doct. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconf. & leg.

¶Et ad hoc facit tex. in l. mandata. §. si tutores. ff. de offi. 2 eius cui mand. est iurisdict. vbi † decretum quod interponitur in alienatione bonorum minoris, delegari non potest. quia causa cognita interponi debet. l. magis puto. §. ne passim. ff. de reb. eorum.

3 ¶Et pariter † decretum quod in translatione alimentorum requiritur, alteri committi non potest. l. cum hi. §. sed nec mandare. ff. de transactionib.

4 ¶Et similiter inferri videtur, † quod secundum decretum in quo plena causæ cognitio requiritur, delegari nõ possit vt tenet gloss. in l. iubere cauere. circa fin. ff. de iurisdict. om. iudic. & idem Barto. sequitur in l. imperium. eo. tit. cum simil. vt tradit Alexã. in d. l. iubere. col. penul. vbi dicit, quòd communiter omnes ita tenent. Et pro ista regula facit text. in l. j. §. de his. ff. de separa. ibi: præsidis notio & nullius alterius. cum simil. vt latè prosequitur Alex. in disputat. sua incip. Rex Aragonum. in iij. dubio. & ista conclusio bene congruit ad text. in d. §. vbi decretum.

[b] Delegari. Hæc sunt, inepta, dicendum sensum huius l. esse, quòd iudex non debet per se vel per simplicem subscriptionem, ad supplicationẽ partis expedire ea quæ causæ cognitionem requirunt: vt rectè intellexit Ioan. Fab. noster institut. de pœna teme. litig. §. omnium. Et sentit Guli. Bud. noster in dic. §. vbi decretum. deinde Alciat. Parad. lib. ij. ca. iij. & Pet. Stella sub ipsis non citato fortsan nec lecto Ioan. Fab. vẽdicare conati sunt. C. Mol.

tum.qui loquitur de decreto. Sed ista regula loquitur vniuersaliter dum dicit,omnia:& ideo ista regula restringitur in his quæ officio nobili iudicis expediuntur:vt in exemplis supradictis.

¶ †Secus est in his quæ officio iudicis mercenario & iure actionis expediuntur:quia illa delegari regulariter possunt: licet plenam causæ cognitionem videantur requirere.l.j.C.qui pro sua iurisdict.&no.Bar. in l.arbitro.ff. qui satisd.cog.& idem Barto in d.§.vbi decretū.col.pen. vbi facit differentiam inter sententiam & decretum.& per glo.hic. 5

¶ Item & secundo regula procedit in his† quæ plenam causæ cognitionem desiderant:vt loquitur tex.hic cum simil.ff.alleg.Secus autem est vbi semiplena causæ cognitio requiratur: quia illa delegari possunt:vt not.per gloss.in d.§.vbi decretum.per tex.in l.pen.§.vt bonorum.ff.de offic.eius.vbi Barto. 6

¶ Et ibi post glo.Bar.dicit hoc procedere quantum ad cognitionem de mittendo in possessionem:sed ipsa missio actualis cū sit mixti imperij, delegari non potest.d.l.iubere.ff.de iurisdi.om.iudic.l.ea quæ.§.magistratibus.ff.ad muni.de quo miratur Paul.de Cast.in d.§.vt bonorum. quia si potest delegari an quis mittendus sit in quo aliqua causæ cognitio requiritur:à fortiori ipsa missio in possessionem in qua nulla causæ cognitio adhibetur,debet delegari posse:in quo laborat Alexan.in d.l. iubere.colū.ij.vbi finaliter dicit,quòd maior est coercio realis,quàm personalis:quia delegatus non potest citare re ipsa.vt not.in l.ij.vbi gl. & Doct.ff.de iurisdic.om.iud.& tamen habet cognitionem in causa.

¶ Videtur tamen aduertendum:quia tex.in d.l.bonorum.loqui videtur non de cognitione,vt doc.dicunt,sed de actuali missione,vt colligitur ibi:vt bonorum possessio detur.Sed respondetur vt per Alexand.in disput ff.alleg.Rex Aragonum.iij.dubio.colum.v.in versi.non obst.text. in l.cognitio.§.vt bonorum.& ibi Alexand.colum.ix.aliter intelligit & declarat istum text.

¶ Item tertiò ista regula retento communi intellectu fallit in† restit. in integ.quia illa delegari potest.l.fin.in fi.C.vbi & apud quos.& licet glo.in l.j.ff.de dam.infect.videatur restringere illum text.in d.l.fin.in restit.minorum.& in l.ea quæ.§.j.ad munic.& idem Bar.in d.l.fin.Tamen verior est opin.quod etiam habet locum in restit.maiorum:quia ille tex.generaliter de restit.loquitur.& ita tenet Bart.in d.§.vbi decretum [a].Imò & Alexan in d.l.de dam.infect. 7 A

¶ Vltimo regula † non habet locum in spiritualibus in quibus causa delegari potest, licet plena causæ cognitio requiratur : vt dicit Angel.in dicto.§.vbi decretum.alleg.Innocent. in capit. constitutis. de relig. dom. & non solum in spiritualibus : sed generaliter de iure canonico non videtur habere locum : quia omnia delegari possunt 8

a Decretum. vbi Iass. fi. colum.ver. sum. in iij. lectura gloss.

A possunt[a] de iure canonico: vt per glo. pen. in ca. quòd sedes. de offic. ord. cum simi. vt tradunt Moder. ibi. & Ro. in consi. lix. ad discutiendum. in secundo dubio.

a Omnia delegari possunt. quæ causæ possint delegari, & an decreti interpositio, vide Barto. in l. nec quiquam. §. vbi decretũ. ff. de offic. pro cõs. & lega. & l. j. de offi. eius cui mandat. est iurisdic.

In l. Quo tutela. Argumenta.

1 Mulier & minor à pari procedunt.
2 Mater ab hæreditate exclusa, non statim excluditur à tutela.

REGVLA LXXIII.

Quòd tutela redit, eo & hæreditas peruenit, nisi cum fœminæ hæredes intercedunt.

¶ REGVLA habetur cum limitatione, & ad idem text. quem glos. hic adducit in fin. de leg. patro. in §. fin.

1 † Et sicut mulier excipitur, idem est in minore: vt in glo. hic quæ alleg. text. in l. fin. de leg. hære. & ad idem text. in l. j. §. interdum. ff. de leg. tut.

¶ Et per istam regulam in qua defertur hæreditas illi cui onus tutelæ imponitur, infertur secundum Barto. in l. j. in princ. ff. de leg. tuto. quòd si agnati à statuto cognatis præferãtur in hæreditate, eodem modo intelligitur quod habeant onus tutelæ. & idem Bart. in consi. incip. Ciuitas Mediolani. quem refert & sequitur Pet. de Ancha. in c. j. char. xj. ver. quòd lex prouidet. de constitu. & idem sequatur Salic. in l. fin. in fi. C. de leg. hæred. & in auth. sicut. circa fi. versic. quæro tertio. C. de leg. tut. Ang. Are. in §. actionum. in v. chart. vbi tradit materiam tutelæ. in ver. ex quo sequitur. instit. de actio. & Aret. in rub. de acqui. posses. colum. j. Alexan. in l. j. in vlti. char. in versic. posset allegare. ff. si cer. peta. & latè idem Alex. in consi. cxxj. viso statuto. lib. iij.

2 ¶ Et ista conclusio non procedit † in matre vel in auia: quia licet mater excludatur ab hæreditate, non tamen exclusa videtur à tutela: vt nota. decidit Salic. in authen. ma. & auiæ. col. v. in versi. nono quæro. & in d. authen. sicut. in fin. & idem voluit Ioan. And. in addit. Spec. in tit. de curato. col. vj. vbi ponit instrumentum curæ furiosi. circa fi in versi. dicit Vbertus de Bobio. & ita aliàs consului: vt patet in cõsi. xvj. & postea reperi Alexan. ita consuluisse in consi. ff. alleg. & rationes dixi in dicto consi. & in c. ex parte. de appel.

In §. Nemo potest tutorem dare. Argumenta.

1 Miles etiam concluditur in dispositione quæ generaliter loquitur.
2 Pater filiis in potestate, & etiam posthumis tutorem dare potest.
3 Curator in testamento dari non potest.
4 Curator adulti differt à curatore furiosi.
5 Pater filio etiam exhæredato tutorem dare potest.
- Pater filio pupillo exhæredato substituere potest.
6 Pater filio naturali tantum instituto tutorem dare potest.

NEMO *potest tutorem dare cuiquam, nisi ei quem in suis hæredibus cum moritur habet, habiturúsve esset si vixisset.*

¶PRIMO ibi:nemo. Cum gloss. colligitur,†quòd dispositio quæ 1
generaliter loquitur, habet locũ etiã in milite, vt hic. Quia ista regula etiã in milite procedit. l.ij.ff. de testa.tut. Et probatur ista conclusio in l.in fraudẽ. in fi. ibi: quia generalis est ista determinatio. & Bald. ibi per illum tex. dicit, quòd dispositio generalis includit etiã personas priuilegiatas. ad idẽ facit tex in l.impuberi. ff. de admi.tut. de quo videndũ est quod dixi in reg.j.ff. eo. & in consi.v. & in l.ex testamẽto. C. vnde lib.
¶Et quantum ad regulam, exemplum ponitur secundũ gloss. in §.permissum est. & in §.cum autem. instit. de tut.†vbi filiis in potestate da- 2
ri potest tutor & etiam posthumis. Quia si viuis parentibus nascerentur, essent sui hæredes: ex quo sequitur, quòd mater non habet talẽ potestatem: quia suos hæredes non habet. l.illud. §.ad testamẽt. ff. de contrab. §.fœminæ. institut. de adop. Et ideo si datus sit à matre indiget confirmatione. l.ij. in princip. ff. de confir.tuto. Et hoc verum intelligitur, nisi mater illum institueret. vt in l.pater. ff. de testam.tut.
¶Et regula ista procedit in tutore, prout loquitur.†Secus est in curato- 3
re qui testamento dari non potest. Ideo si à patre datus sit, confirmatione indiget. §.j. instit. de curato. & ratio videtur: quia tutor datur etiã inuitis pupillis l.a.ij. ff. de tutelis. l.necnon. ff. de tut. & cura. dat. ab his. Secus est in curatore qui datur puberibus volentibus. institut. de curato. §.item inuiti. Et quia tutor datur principaliter personæ, est ius ac potestas in c.libero. l.j. ff. de tutelis. Et curator datur principaliter rebus. l.in copulandis. C. de nupt. Et ideo in tutela quæ respicit personam ratione patriæ potestatis, pater habet maiorem potestatem in prouidendo de tutore. & ad hoc bene facit tex. in d.l.pater hæredi. ff. de testa. tut. dum ibi dicitur, quòd mater potest dare tutorem filio instituto, quia in rem potius, quàm in personam datus videtur: & quia pubes habet iudicium, cum possit testari. l.qui ætate. ff. de testa. & potest sibi prouidere in petendo curatorem. l.j. C. qui pet.tut. & curator solum datur petenti. l.qui habet. §.si pupillus. ff. de tutelis.
¶Et prædicta locum habent†in curatoribus adultorum in quibus ra- 4
tiones prææallegatæ procedunt Secus est in curatore furiosi vel mente capti, qui etiam in testamẽto à patre dari potest. l.fi. §.& si quidem. C. de cur.fur. l.de creationibus. C. de episcop.aud. & not. Barto. in l.j. ff. de confirmat.tut. & talis curator qui datur furioso vel mente capto, datur principaliter personæ: vt not. Salic. in d.l.copulandis. impuberi autem curator dari non potest etiam à milite. l.impuberi. ff. de administra. tuto. & not. Bar. in l.j. ff. de confir.tut. & sic non solum adulto qui habet intellectum, sed etiam impuberi curator à patre dari potest.

Et regu

5 ¶ Et regula istà ampliatur † vt etiam filio exhæredato pater tutorem dare possit.d.l.patri.š.de testa.tut. & not. per gl.in l.naturali.š.de confir.tut.in gl.j.Et ratio videtur: quia talis datio tutoris est in fauorem pupilli.Sicut etiam videmus quòd pater potest substituere filio suo pupillo exhæredato.§.non solũ.instit.de pupil.& in hoc constitit prærogatiua patris qui habet filiũ in potestate. aliàs autem si filius institutus sit,etiam mater tutorem dare potest.l.pater hæred.š.alleg.& tali casu † etiam filio
6 naturali tãtum instituto,tutor dari potest.l.naturali.vbi glo.in prin.š.de confir.tut.imo etiam extraneo instituto tutor dari potest.l.si patronus.š.de confir.tut. Et de his recurrendum est ad doctrinam Bar.in d.l.naturali.in §.si quæratur.š de confir.tut.quam refert Ang.Aret.in §.promissum.institut.de tutel.& ibi de aliis.requisitis ad declarationem huius regulæ.

In §.Vi factum Argumenta.

1 Vis multis committitur modis.
2 Factum quandoque sumittur pro actu,qui in alium infertur.
3 Violentia quando cum armis illata dicatur.

VI FACTVM *videtur id esse, quod de re quis cum prohiberetur fecit.*

1 ¶ REGVLA ista bene declaratur in l.j.§.quòd si vi
A factum.š.quod vi aut clam.† vbi dicitur,quod vis [a] pluribus modis committi dicitur. & tradit Lucas de Pẽna in l.si coloni.col.ix.in fine.C.de agrico.& censit.lib.x.Et
2 breuiter,vis est maioris rei impetus cui resisti non potest .l.ij.š.quod met.caus. Et † hic vt factum accipiatur pro actu illato in alterum:vt in l.stat.suprà quòd metus caus.& in toto titul.š.de vi & vi arma.& in l.vt vim.š.de iustit.& iure.Et no.Bar.in l.j.š.de tutel.col.ij.in versicu. pro declaratione.& ibi prosequitur.ꝙ aliis modis vis dicitur.Et pro tali violentia illata quis excusatur.l.si.ea res š.de actio.emp.l.si merces.§.vis maior.š.locati.in l.j.C.
3 commod.in l.j.C.depositi.& † dicitur violentia illa cum armis quando quis habet arma ad latus,dato quòd arma non extraxerit:vt not.Bartol.in l.iij.§.armis deiectum. in versi.secundo noto ad statuta.š.de vi & vi arm.& dicit Ang.in l.iiij.§.qui armati.eod.tit.quòd etiam ille qui habebat arma,si illa deposuit,tamen dicitur vim intulisse cum armis.per glossam ibi,& notat Alexander in cons. ccix.

a Vis. Quot sint species violentiæ, vide Ia so in l.si quando.in princ. C. vnde vi.& per Abb.in c.ad audientiam. & in ca.sacris. quòd met.caus.Alex. in l. Pōponius §.cum quis. de acq.poss.col.x.

xcix. quoniam per excellentissmum. colum. j. lib. iij. & est repetitum in consi. xlvij. lib. iiij.

In §. Clam quod. Argumenta.

1 Clàm fieri quando quid censendum sit.
2 Matrimonium dicitur clandestinum, etiam quod coram duobus testibus est contractum.
3 Delictum quando clandestinum sit dicendum.

CLAM, *quod quisque cum controuersiam haberet, habiturúmve se putaret, fecit.*

¶ ET quando dicitur † clàm [a] fieri, latius declarat tex. in l. iij. §. fi. ff. quod vi aut clàm, quem gl. hic adducit. & secundum Bart. in l. ij. C. ex his qui de pub. rat. libr. x. clàm fieri dicitur quicquid taliter fit quòd non posit venire in notitiam eius cuius interest. alleg. l. clàm possidere. ff. de acquir poss. & similiter dicit Bart. in d. l. ij. per illum tex. quod clàm fieri dicitur, quod fit sine autoritate principis vel iudicis quæ requiritur. & idem Bart. in l. j. C. de præd. curia. lib x. 1 A

a Clàm. Vide Iaso. in l. clàm possidere. hic alle. & in §. itẽ si quis. insti. de actio. ix. col. & Feli. in c. consuluit. ad fi. de off. deleg. & ibi eius apostil. & Barba. in consi. xlv. & consi. xlvj. in j. vol.

¶ Et † clàm dicitur factum matrimonium, quod est factum coram duobus testibus: quia fieri publicè consueuit, secundum Bartolum in dicta. leg ij. Et notat plenius per gloss. in cap. j. in ver. clandestina. de clandest despons. quæ dicit quòd tribus modis dicitur clandestinum matrimonium. 2

¶ Et dicitur clàm fieri illud de quo est factum instrumentum, si iniungatur notario & testibus, vt rem secretam teneant: vt no. Bart. in l. in fraudem. in princip. supra de his quib. vt indig. Et quando quis facit actum per interpositam personam, clàm facere dicitur, & fraus præsumitur: vt not Bart in l. pupillus. §. fi. ff. de auto. tuto.

¶ † Et quando dicatur delictum clandestinum, not Bal. in l. cum fratrem in prin C. de his quib. vt indig. Et inter alia dicit, si de nocte commissum fuerit maleficium. & idem Ang. in l. j. § occisorum. supra ad Sillan. 3

In §. Quæ in testamento. Argumenta.

1 Scripta non dicuntur, quæ in testamento sic scripta sunt ne intelligantur.
2 Exceptio obscura, pro non opposita reputatur.

QVAE *in testamento ita scripta sunt, vt intelligi non posint: perinde sunt, ac si scripta non essent.*

¶VLTRA glo.hic adde tex.in l.ij.ſ.de his quæ pro
1 non ſcrip.habentur.† vbi dicitur.Quæ in teſtamēto ſcripta eſſent,neq; intelligeretur quid ſignificarent, ea perinde ſunt,ac ſi ſcripta non eſſent.& facit tex.in l.duo ſunt Titij.ſ.de teſta.tut. vbi vitiatur diſpoſitio teſtatoris:quæ licet legitur, intelligi non poteſt quid ſenſerit teſtator. Ad idem text.in l.ita fidei.circa fi.ſ.de iure fiſc. & in l.iij. §.ſi duobus.ſ.de adim.leg.& per illum tex.Bart.ibi dicit:
2 †quòd exceptio obſcura pro non oppoſita habetur. & facit text in l.Titiæ textores.de lega.j.cum ſimil.vt tradit Alex.& dicit Bal.in c.fi.de conſt.col.fi.verſi.vlterius noto quòd ſtatutum obſcurum in cauſis allegari non debet.

In §. Nec paciſcendo. Argumenta.

1 Stipulatio valet,quia quis dare quod ſua intereſt ſtipulatur. Stipulari alteri quando quis poſsit.
2 Notarius alteri ratione officij poteſt ſtipulari.
3 Dominium quando transferatur in donatione facta abſenti.
4 Stipulari alteri qualiter poſsit quis indirectè.

NEC *paciſcendo, nec legem dicendo, nec ſti*
A *pulando quiſquam alteri cauere poteſt*[a].

¶IN effectu iſta regula eſt quæ habetur in l.ſtipula-
B tio.§.alteri[b].ſ.de verb.oblig.& in §.ſi quis alij inſtit. de inu.ſtipu.in l.iij.de inut.ſtipu.quia debet ſtipulari quod ſua intereſt.d.§.alteri.
1 ¶Et ideo valet † ſtipulatio quando quis ſtipulatur dare alteri quod ſua intereſt.d.l.ſtipulatio iſta.§.ſi ſtipuler. vbi plura exempla ponūtur,& in notab.caſu tradit Alex. in conſ.lxxij.viſis,lib.ij.in fi.Et de iſta regula cum aliquibus limitationibus ſcribit Alex.in conſi.xcvj.ex his quæ in themate col.penul.lib.j.& in conſi.xix.in his quæ.col.
C iiij.lib iiij. Et iſta prima[c] limitatio intelligitur quando dicitur, promittis mihi quòd dabis Titio.
¶Secus ſi dicitur: promittis Titio quòd dabis Titio: vt g.concludit in d.§.ſi ſtipuler.in verb.fieri.& ita communiter approbatur, vt dicit Alex. ibi poſt Bal.quem ibi refert in l.iij.C.de inut.ſtip.& idem in libello:quia non debeo petere te condemnari Titio, ad dandum illi,ſed condemnari mihi ad dandum Titio: vt Bal.dicit in l.ſi cui.§. fi.de leg.j.& Alex.in d.§.ſi ſtipuler.& in conſ.xj.circa primum.lib.v. Et circa conceptionem verborum quando quis alteri ſtipulatur, latè inſiſtit Bart. in d.§. ſi ſtipuler. & Romanus in conſil. xxj. præſens inſtrumentum & Alex

a Poteſt.Ampliat Alex cōſ. xxii. lib. v. vbi dixi.C.M.

b Alteri. Vbi latiſsimè pdoctor.& per Iaſ. qui ponit plures extentiones & limitationes ad iſtam regu. & adde quod in dubio ſtipulatus, pro ſe intelligitur ſtipulari.de quo vide Soci.qui ponit regulam & fallēt.in tract. fallen.in regu. cccl xxxi.

c Prima.Item fallit in vno ex ſociis Bald.l. ſi abſentis. C. ſi cert.pe.Paul.l. propriū.ſ.com mu.præd.Lāc. Galiau.l. ſtipulationes nō diui.col.iiii.ſ.de ver.ob. Dixi in nouis intellect. l.ſi vnus.nu. 11. cū ſeq. de ſer. ruſti.præd. qui ſunt in tractat. meo diuidui & indiuidui. C.M.

Alexand. in d. consil. xl. lib. v.

¶ Secundo regula fallit principaliter propter autoritatem personæ, videlicet in notario[a] † qui alteri stipulatur ratione officij, vt not. Bart. in d. l. stipulatio ista. §. si stipuler. col. iij. versic. tertio fallit. vbi alleg. l. j. §. exigere. ff. de magistr. conuen. & l. non aliter. de adop. & idem concludit Bal. in l. nec ei. §. eorum. versic. quæro nunquid tabellio. ff. de adopt. in l. ij. ff. rem pupil. sal. fore. cum simil. vt tradit Alexan. in d. §. si stipuler. colum. iij. vbi dicit, quòd ista est communis opi. Et debet concipere verba in personam suam nomine eius cui vult acquirere: vt not. in d. l. nec ei. §. eorum. Et tali casu transit actio vtilis sine cessione: vt dicit Bart. in d. l. ij. in princ. vbi alleg. text. in l. ij. C. de magistr. conuen. & idem not. Bald. in l. Caius. ff. de vsur. cum similib. vt per Alexand. in d. §. si stipuler. Et ita de facto & consuetudine seruatur: vt not. Bald. in d. l. non aliter de adopt. & tradit Soc. in consi. cxxv. visa narratione in fi. & Per. Phil. Corn. in consi. 50. videtur in hac consultatione. lib. j. col. iij.

a Notario: Dec. consi. lviij. Ant. Rub. consi. cxvij. & not. ff. eodem. l. contractus. C. M.

2

¶ Et de donatione recepta per notarium not. Bald. in l. cum à socero. circa fin. C. de iur. dot. Roman. in consilio cccccxiij. in casu propositæ consultationis. in fine. & facit quod habetur in decisione Delphinali. xlix. in processu. vbi concludit, † quod in donatione facta absenti mediante notario qui stipulatur, dominium transfertur. Et in tantum ista conclusio procedit, quòd ante ratificationem eius cuius nomine notarius stipulatus fuit, non potest ille qui semel donauit vel vendidit constituto apposito, interim alteri donare vel vendere: vt notabiliter tradit Corn. Perus. in consi. 50. alleg. col. v. de quo videndum est quod dixi ff. eod. in reg. contractus. in v. limit. constituti, vbi tenui contrarium, allegando Pau. de Cast. in consi. cxcj. visis his quæ narrantur. in ij. dubio. & in consi. clxxij. in præsenti casu. in nouis. Et ad supradicta notandum est, † quòd licet quis alteri directo stipulari non possit, potest tamen sibi quis stipulari nomine[b] alterius, cui postea ratificanti acquiritur: vt not. Bar. in d. §. alteri. in prin. Abb. in consi. lxxxvj. visis. lib. ij.

3

4

2

b Nomine. Sed tunc opus est ratificatione & cessione. las. l. huiusmodi. ff. prin. col. iiij. nu. 17. de leg. j. scilicet ad agendum, sed exceptio statim quæritur sine cessione. Alc. consi. xl nu. 8. lib. v. C. M.

In l. Non debet alteri. Argumenta.

1 Odio alieno grauari nemo debet.
2 Puniri nemo debet, si nullam admisit culpam.
3 statutum puniens alium pro alio, an sit validum.

a Testamento. Vbi Ias. ponit quãdo habeat locũ ista regula in ciuilibus, & qñ in criminalib⁹. & Doct. in reg. nõ debet. & in reg. sine culpa. de reg. iur. li. vj. vbi Dy.
b Puniatur. Intellige pœna pecuniaria, non tamen corporali. ita Ias. in d. l. si quis in suo. §. legis. & do. Phi. in d. c. ii. de cõst. col. ii. ver. & prædicta cõclusio. de quo l tra eũ, & Mod. ibi vide Fel. in c. ius generale. i. dist. & Ang. in trac. Malef. ĩ ver. Sẽ pronu. & So. in l. Modestin⁹. ff. de exce. vbi hoc declarat quãdo esset cõmissũ intra territoriũ statuẽtiũ aliàs non: & adde, ꝙ tale statutũ nõ pòt fieri à mercatorib⁹. ita So cin. ibi. de quo tamẽ vide Ias. vbi s. q. alleg. plures tenẽtes contrarium. & Are. in cõs. xei. incip. visa cõsultatiõe. & Flor. in l. noxali. i. co. s. de noxal. act. Are. in § actiones. inst. de act. in iiii. col. & latissimè Ias. ibi antep. col. cum duabus seq. & Bar. consi. xvii. in ii. co. in prin. inci. clemẽtissimi Dei patris. &c. & Soc. in l. cum filiusfam. de ver. obl. s. & latè Io. de Ana. in ca. referente. de delict. puer. col. iiii. versi. & sic vult &c. & ibi add. Abb. q. ponit an valeat statutum, ꝙ quis puniatur pœna pecuniaria pro homicidio, vel pro furto. H. C.
c Princeps. Vide remissiuè per add. ad Dy. in reg. sine culpa. in ver. res in litera, a, & do. Philip. in c. ex parte. el ii. de off. deleg. iii. col. in fi.

REGVLA LXXIIII.

NON *debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.*

¶ IVRA concordantia sunt in glo. facit tex. in l. cohæredibus. C. famil. ercisc. in l. si vnus. §. ante omnia. ff. de pac. & xiiij. q. v. in c. denique. Et † vnus non debet odio
1 alterius prægrauari. l. si quis in suo. §. legis. C. de inoff. testa.[a] & in l. sancimus. C. de pœ. cum simi. ibi alleg in glo.
a
2 Et † sine culpa non est quis puniendus: vt in reg. sine culpa. de reg. iur. in xj. in c. ij. de const. cum si ad istam regulam: vt tradit Andr. Sicul. in consi. xviij. col. vij. lib. ij. & in consi. xxiiij. in fin. col. eo. lib. ij.

¶ Et sicut non debet eodem modo non potest ab altero priuato conditio iniqua inferri: secus videtur autoritate
3 publica: quia † valet statutum, quòd vnus pro alio punia-
b tur.[b] de quo videndum est quod dixi in d. c ij. de constit.
c Et princeps[c] & ciuitas possunt ius alterius auferre: vt dixi in c. quæ in ecclesiarum. de const. & facit text. in l. quid ergo. §. qui hæres. de legat. j. in l. qui seruum. in princ. de verb. oblig. vbi facto debitoris liberatur debitor in præiudicium creditoris: quia ita disponitur à lege.

In l. Nemo potest. Argumenta.

1 Consultor quando consilium semel datum mutare nequeat.
2 Variatio in consilio iure improbatur.
3 Variatio & inconstantia est in principe reprobanda maxime.
4 Princeps circumuentus præsumitur, à quo factum proprium reuocatur.

REGVLA LXXV.

NEMO *potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.*

a Mutare De materia nostre regulæ vide latissime Dyn. in d. reg. mutare. & in reg. quod semel. & ibi ꝑ eius addi. de regu. iur. lib. vi.

¶ VLTRA glos. hic glos. in reg. mutare [a] consilium. eod. tit. in vj. exemplificat in l. per fundum. §. de seruitut. rust. præd. & in c. publicato. de elect. A

¶ Et per istam reg. dicit Bal. in d. reg. mutare consilium. vt Perus. ibi refert, † ꝙ consultor, cuius consilio causa fuit commissa, si semel dedit eius consilium, non potest postea illud mutare. & facit text. in l. quia arbiter. §. de arbit. vbi arbiter etiam si errauit, non potest errorem suũ corrigere. Et hoc dictũ videtur procedere in consilio necessario: secus est in voluntario: quia excusatur doctur qui consuluit contrarium eius quod aliàs consuluerat: vt not. Bal. in l. de tutela. C. de in integr. rest. & in l. fin. §. cum in secunda. in fi. C. de furt. & in c. ne innitaris. in fin. de const. vbi refert simile de August. qui fecit librum Retractationum. Et de doctore [b] not. Ang. in l. Labeo. in fin. de ser. rust. præd. & facit text. in l. diui fratres. §. de iure patr. vbi Iurisconsul. mutauit opinionem. & hoc quandoque fecit Bart. vt colligitur in l. si pater. C de inst. & substit. & in l. qui Romæ. §. duo fratres. in iij. q. de verb. oblig. nam sano vtitur consilio qui reuocat quod male fecit. c. cum cessante. de appel. cum simil. vt dixi ibi. Et ideo se excusat Andr. Sicul. quòd mutauerit opi. in consi. j. char. vij. lib. j. & in cons. x. col. ij. eod. lib. j. & in c. j. col. xxij. de constit. Cauendum [c] tamen est doctoribus in consulendo ab ista mutatione opinionis, quantum ab igne: quia ob malignitatem linguarum talis mutatio in malam partem accipitur: vt dicit Ang. in d. l. Labeo. in fi. 1 B C

b Doctore. Vide per Fabrũ & Ang. in ꝑ his ita. inst. de iust. & iure. Iason l. Gallus. §. ille casus. col. ii. de lib. & posth. & Fel. ca. ne innitaris. de const. & Bolog. in repe. authen habita. C. ne fil. pro patre col. xxii.

¶ Et quantum ad regulam hic si capiatur consilium pro voluntate, recidit in idem quod dicitur in regula, quod semel placuit, eod. ti. in vj. & in alia regula quæ dicit, † ꝙ variatio reprobatur. l in causæ in princ. de proc c cum in multis. in fi. de rescr. in vj cle. j. de renun. de quo not. Bart. in l. de rebus. ff. rer. amot. cum si. vt tradit Alex. in l. si ex toto. §. si de leg. j. & Feli. in c. cum olim. col. iij. de re iud. in c. præsentata. col. ij. de test. & tradit Ang. in §. his itaq;. in glo. tamen verbo aduertit. de iust. & iur. 2

c Cauendum. Dec. l. precib. col. ii. C. de impu. & aliis sub stitut. consilio cclxxvii. colũ. iiii. adde Corne. consi. cxlv. libr. i. consi. vij. lib. iiii. C. M.

¶ Illud non videtur prætermittendum, † ꝙ maximè in principe variatio & incõstãtia reprobatur Quia in principe, tanquã in frõte, iustitia debet esse constãs volũtas: & principibus cõuenit illud verbũ, Semel locutus est Deus, &, Quod scripsi, scripsi. & ideo princeps debet habere vnũ calamum & vnam linguã, & non plures, quia scriptũ est 3

Quæ processerunt de labiis meis, non faciā irrita. vnde debet esse immobilis, sicut lapis angularis & sicut polus in cœlo. verba sunt Bald. in consi. cclxxvij. pridie enim consului. lib. iij. † & ibi concludit, ꝙ quan-
4 do princeps etiam motu proprio reuocat illud quod prius fecit. fingitur circumuentus, adeò quòd contrarium probari non potest: & ita ampliare videtur quod dicitur in c. cum olim. de re iud. Et idem de secunda concessione alteri facta, quòd non valeat contra primam, latè probat & tenet Rom. in consi. ccxvij. circa primam. & idem Paul. de Castr. in consi. clvj. viso & examinato puncto. cum simi. vt in simili casu Alex. scribit in consi. iij. ex his quæ in themate. lib. v. & in consi. xxiij. viso processu. col. ij. eo. lib. v. And. Sicu. in consi. xiij. lib. iij. & dixi in consi. cxxj. & adde quòd istam q. de secunda concessione cōtra primam an valeat, latè disputauit Luc. de Penna in l. prædia. C. de loc. præd. ciui. lib. xj. vbi in vtranq; partem xxx. facit argumenta: & in xviij. arg. partis negatiuæ multa dicit de variatione quæ in principe magis damnatur.

In l. In totum. Argumenta.

1 Consensus si requiratur, error interuenire non præsumitur.
2 Obligatio per accidens contrahi potest extra id quod agitur.
3 Delictum obligat, etiam sine proposito & voluntate.
4 Error allegari non potest, vbi quid ex certa scientia fieri dicitur.
5 Clausula, sciens se non teneri, qualiter debeat intelligi.
6 Contrarium probari potest, non obstante clausula ex certa scientia.
7 Princeps si ignorare præsumatur, clausula, ex certa scientia, nil operabitur.

REGVLA LXXVI.

In totum, omnia quæ animi destinatione agenda sunt, non nisi vera & certa scientia perfici possunt.

¶ IBI, in totum. glo. exponit, id est omnino, referendo ad illa verba, nisi vera & certa scientia. Sed magis conuenit quòd verbū, in totum, referatur ad illud quod de animi destinatione dicitur: & erit sensus, ꝙ illa quæ in totum animi destinatione agenda sunt, non nisi vera scientia perfici possunt. hoc tamen verbum, in totum, parum operatur: vt in simili probatur in c. cupientes. §. cæterùm. de electio. in vj. & in effectu
1 erit regula, † quòd vbi consensus requiritur, ille actus ex certa scientia fieri debet, & non per errorem: quia errans non consentit l. si per errorem. ff. de iurisd. om. iud. l. ij. in prin. ff. de iudi. l. si quis vxori. §. cum Titio. in fi. ff. de furtis. l. non idcirco. C. de iuris & fact. igno. l. ad probationem. C. locati.

2 ¶ Quandoque tamen † etiam extra id quod agitur obligatio accidentaliter contrahitur. l. si is quem. in fi. ff. commo. & in §. is quoque. in fi. quib. mod. re contrah. oblig. & in §. item is cui. instit. de oblig. ex quasi
3 contract. Et † etiam in delictis quis obligatur, licet non ex proposito

& voluntate.l.ſcientiam.§.pe.ſ.ad leg.Aquil. cum ſimil. ibi allega.in glo.& latè tradit Bar.in l.diuus.ſ.de ſica.& in l.reſpiciendũ.§.delinquunt.in fi. ſ.de pœn. & no. Bal. in l.ſi quis non dicam rapere.col.pen.C.de epiſc.& cle.Et per iſtum text. ibi, non niſi vera & certa ſcientia perfici poſſunt. probatur quod dici ſolet † de clauſula [a], certa 4
ſcientia.quæ facit quòd error [b] allegari non poſsit:vt no. A
Bal.in l.ij.in vij.q.in fi. C. de reſcin. vend. vbi hoc tradit B
pro cautela,vt dicatur illud factum fuiſſe ex certa ſcientia. & idem Bal. in l.mater. colum iij. C.de rei vendi. & ſubiicit ibi in verſic.quid ergo ſi tabellio. quòd creditur tabellioni aſſerenti de tali ſcientia,& intelligentia.& tradit Alexan.in conſi.lxj.viſo proceſſu.col.ij.lib.ij.

¶ Et idem de iſta clauſula, † ſciens ſe non teneri [c], not. 5
Bar.in l.fi.§.idem quæſiuit.de condi.indebit. l. ſi dari. in C
fi.de verbo.obliga,cum ſimil,vt ibi tradit.Alexan.ibi. in prin. & in conſi. xlij. ſuper præmiſſo. col.v. libro j.& in conſi.liij.viſis.col.vij.lib.iij.

¶ Notandum tamen eſt,† quod talis clauſula ex certa ſcien- 6
tia non excludit quominus cõtrarium probari poſsit: vt not.Bal.in l.ſed & ſi quis.§.fi.ſ.ſi quis caut. cum ſimil. vt tradit Alex.in d.l.ſi dari. Et quando talis clauſula ex certa ſcientia, apponitur à principe, factũ ab eo in dubium reuocari non poteſt:vt no.Bar.in l. conficiuntur. §. codicilli.ſ.de iur.codicil.& idem Bart.in conſi. cxcvj ciuitati Camerini.Old.in conſi.cclvij.factum tale eſt,col.iiij.Et in notabili caſu in donatione tradit Pau.de Caſt. in cõſi. cv.donatio prædicta.vbi in ij.col.concludit,quòd per talem clauſulam ex certa ſcientia apparet quòd princeps voluit præiudicare illi cui erat ius quæſitum.alleg.gl.in c.ad hæc.de reſcri.& Idem Ioan.de Ana.in conſi. lxxxj. viſo inſtrumento.col,ij.Alex.in conſi.ccxv. nec arguendi ſumus.col.vj.verſi.ſexto cõfirmatur.lib.ij.& in conſi. j.ponderatis his.col.xv.lib.v.& dicit Bald.in c.j.§.ſi quis autem.in prin.per illum tex.de pace Conſtan.quòd non debet quis audiri cõtra illud quod princeps facit ex certa ſcientia:ſed debet repelli,& illi perpetuum ſilentium imponi:quia quod princeps facit ex certa ſciẽtia, videtur facere de plenitudine [d] poteſtatis: vt no. Bal. in l.eos.in D
prin. C. de appel. Abb. in c. ad hæc. per gl,ibi, de reſcri. in c.cum inter.col. j. de except. in c.cùm olim. col.vj. de re iudi.Et in notabili caſu Rom. tradit in conſi. cclxix. circa

[a] Clauſula. Quotuplices ſint clauſulæ. Barb.in c. mãdatũ.de reſcri. j.col.

[b] Error. Vide latiſsi.Iaſ. in l. error.C.de iuris & fac.igno. in prin.

[c] Teneri.Vide Alex.in l.ſed & ſi quis.§. item quæritur. ff. ſi quis caut. vbi melius quã alibi reperies declaratum.

[d] Plenitudine. adde eundẽ in c.i.col.v. de cõſtit. vti. &c. & in c.porrecta.e. tit.pen. col. vbi ponit quinque modos per quos cognoſcitũ clauſula ex certa ſciẽtia. cui adde Iaſo. in l ſi quis iniquũ. ii. col. ff. quòd quiſq; iu.& ad de diſtin. Arc. in c. ad hæc. ii. colũ.in fine de reſcri. & Barb. cõſi.lv.col. iiii. vol. iiii. & in conſil. xxxiiii. volu.ii.colum. vi. in medio. ſed an poſsit probari per

testes.gl Ioan.And.quas refert Phil.in c.statutum.de rescrip.lib.vi.col.iii. tenent ꝙ & ista est communis opi.quam sequũtur Angel.Alexã. & Ias.l.si quis iniquũ. ff.ꝙ quisq; iur.Abb.clemẽ.ii.de rescrip.& in c.inter.i.col.de excep. Bal.in præludiis feud.xiii.col.contrarium tamen tenet Domi.de Rota decisi.cccxxxii.inci. licet.Rom.in tit.de probatio .fol.4 Domi.in d.c.statutũ. col.viii. & vide finaliter

circa primum.in v.dubio circa si.& dixi in consi.cxci.

7 ¶ Notandum tamen est.†quòd talis clausula non operatur in his de quibus princeps præsumitur habere ignorãtiam[a].vt no.Bal.in l.fi.col.pen.C.sentẽ.rescin. non pos. sequitur Alexã in consi.liij.viso processu. col.pen. lib.v. & Abb.in c.pastoralis.§.præterea.de offic.deleg.in gl.in verbo,certa scientia.& Pau.de Cast.in cons.clix. quæstio ista vertitur.in fi.vbi inquit,quòd clausula ex certa scientia nihil operatur in his quæ apparent ignorata.& Fran. de Curte in cõsi.lxv.super præmissa narratione. col. viij. Et hoc verum videtur quando constat vel probatur de ignorantia,aliàs præsumitur scientia propter illa verba, ex certa scientia[b] per supradicta.& ita concludit Alexã. in consi.xv.visis narratis. col.ij.lib.v.& ideo quod dicit Bald.in dicta l.fi.intelligitur quando constat de ignorantia, non autem sufficit quòd præsumatur, vt ipse dicit, quia illa præsumptio remouetur propter illa verba, ex certa scientia.Sed quando constat, vel probatur de ignorantia,verba ex certa scientia, non attenduntur: quia in claris non est opus coniecturis.§.cùm ita.de verb.oblig.

In l.Actus legitimi. Argumenta.

1 Actus,dicitur generalis terminus,multa significans.
2 Actus legitimi,qui meritò dicantur.
3 Actus fieri potest sub conditione,qui & purè.
4 Legitimatio sub conditione fieri potest.
5 Actus non valens fieri purè,permittitur sub conditione.
6 Actus,qui neque diem,neque conditionem recipiant.
7 Conditio executionem respiciens,non vitiat actum.
8 Conditio tacita actum non vitiat.
9 Sententia ferri non potest sub conditione extrinseca.
10 Expressio nil operatur eius,quod taciè præsumitur inesse.
11 Conditio de præsenti aut de præterito quando actum vitiet.
12 Beneficium conferri potest sub conditione,si vacat.
13 Conditio de præsenti vel præterito, quibus casibus apponi nequeat.
14 Conditio de præsenti vel præterito, non dicitur propriè conditio.

Barba. in cle. & si principalis.de rescript. col. xij. versi. vtrum autem sciẽtia &c. vbi dicit in xiiii.colũ.quòd decisio Rotę est in obseruãtia finaliter tamen facit quandam distin. tacendo autorem quam videas per do. Aret.in cap.ad hæc.de rescrip. pen.col.versic. tu verò,&c. H.C.

a Ignorantiã. Adde eundẽ in c.j.de confir. vti.vel inutili. v.col.versi. diuide.idẽ Barb. consil. xl. xvij. col.iiij.volu. & cõsi lv.eo.vol. iiij.col.

b Sciẽtia quos effectus habet, vide Abbatem & Aret.in c.ad hæc.de rescrip. ca. pastoralis. §.præterea. de offic. deleg. Aret. in ca. sicut Romana. de rescriptis. iij.col.Fel.in c. nõnulli. eo. titu.viij.colũ. & tract.clausularum folio 3.colum.xij.versic.clausula ex certa scientia,&c.

REGVLA LXXVII.

ACTVS *legitimi qui nõ recipiũt diem vel cõditionẽ, veluti emãcipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, serui optio*[a]*, datio tutoris, in totũ vitiãtur per tẽporis vel conditionis adiectionẽ. Nonnũquam tamẽ actus suprascripti tacitè recipiũt, quæ apertè cõprehensa vitiũ afferunt. nam si acceptum feratur ei, qui sub cõditione promittit: ita demũ egisse aliquid acceptilãdo intelligitur, si obligationis cõditio extiterit, quæ si verbis nominatim acceptilationis comprehẽdatur, nullius momẽti faciet actũ.* A

a Optio. Ias. cõsil. clxij. col. iiij. libr. ii.

¶ACTVS † terminus est generalis. l. Labeo. in prin. ff. de verb. sig. facit tex. in l. eum actum. ff. de neg. gest. in l. cùm seruus. in fi. de condi. & demon. Et quandoque accipitur pro specie seruitutis: vt probatur in l. j. §. j. ff. de ser. rustic. præd. Et hic generaliter accipitur: vt colligitur ex his quæ in tex. notantur. † Et actus legitimi dicuntur omnes inuenti vel probati à lege & quacunq; parte iuris scripti, vt in §. constat. instit. de iur. nat. & ita dicit Dy. in. reg. actus. eo. tit. in vj. facit text. in l. legitima. ff. de pact. in l. Gracchus. C. de adult. Et videntur actus omnes legitimi qui non prohibentur à lege. facit text. in l. necnon. §. quod eis. ff. ex quib. caus. ma. 1 2

¶Et ista regula restringitur in casibus hic expressis, ita quòd regula in contrarium: quia † regulariter quod fieri potest purè, pariter & sub conditione fieri potest. §. emptio. instit. de emp. & ven. l. ij. ff. de in diem adie. §. omnis stipulatio. instit. de verb. oblig. cum simi. vt prosequitur Dy. in d. regula, actus. Et istam declarationem Dyn. tradit glo. in d. §. omnis. in verbo in diem. & latè sequitur Cuma. in consi. lxxxviii. supposito tenore. col. j. vbi propter hoc infert, † quòd legitimatio fieri potest sub [b] cõditione: quia nõ est de hic numeratis. & idem Cardin. in consi. ciij. casus super quo. colum. penult. versi. ad secundum. vbi propter hoc concludit, quòd acceptilatio fieri potuit sub conditione, quia non est de hic numeratis. & idem sequitur Alexan. in l. à diuo Pio. §. venditione. colum. vj. in fi. de re iudica. Et pro ista declaratione facit relatiuum, qui, cuius natura est restringere. l. omnes populi 3 4 B

b Sub. Curt. Iunior. l. cum quid. col. v. nu. 14. ff. si cert. peta.

puli.§.de iusti.& iure. Et secundùm resolutionem supradictam specialiter in casibus hic expressis quod iure fieri potest, non potest fieri sub conditione. facit tex. in c. ij. de
4 elect. in vj. [a] †Et econtra quandoq; quod purè fieri non
5 potest, permittitur sub conditione. l. in fuga. C. ad l. Iul de plagiar. & glo. fi. ibi ad idẽ tex. in l. si socius. ff. de hære di. insti. l. si rem meam. de verb. obli. in l. in tempus. ff. de hæred. insti. Et quandoq; etiam quod non licet purè, non licet sub conditione. l. Seius & Augerius. ff. ad leg. Falcid.
6 ¶ Et quantum ad propositum nostrum hic, †quòd actus hic expressi non recipiunt diem, neque conditionem, hoc intelligitur in conditionibus quæ in facto consistunt: secus si in iure, quia valet aditio hæreditatis si quis dicat, adeo hæreditatem si possum de iure: vt no. Bald. in l. potuit. in viij. q. C. de iure delib.

¶ Secundo hoc limitatur quãdo conditio respicit substãtiam actus: secus verò si respicit executionem: † quia talis
7 conditio etiã expressam non vitiaret. l. mutuo. §. sub cõditione. ff. de tutel. prout illum tex. declarat Bart. in l. j. col. j. versi. ij. de condi. & demon. facit quod no. Bar. de conditione quæ respicit executionem. in l. item quia. ff. de pact. in l. ita demũ. ff. de arbit. cum sim. vt dixi in c. ij. de rescri.
8 ¶ Tertio, hoc limitatur †non habere locum in cõditione tacita, quæ ex natura actus intelligitur: vt tex. hic dicit de acceptilatione facta de debito cõditionali: quia tacitè intelligitur si conditio obligationis purificata sit. & hoc est quod Bald. dicit in l. si quis à certo. in ver. opponitur ꝙ acceptilatio. ff. de condic. ob caus. dum inquit, quod actus de quibus hic dicitur, non recipiunt, conditiones extrinsecas: secus est in extrinsecis & legalibus. & idem Bal. in l. iij. de leg. j. vbi eodem modo distinguit inter conditionem extrinsecam, & intrinsecam. & idem Bald. in l. cum
9 iudex. C. de sent. post glos. ibi, †vbi loquitur in sententia quæ non potest ferri sub conditione extrinseca. l. ij. §. biduum. quando appel. sit. Secus est in intrinseca quæ respicit ipsum negotium. & idem not. Bart. in l. à diuo Pio. §. in venditione. in princip. de re iudi. cum sim. vt tradit ibi Alexan. col. v. versi. quarta solutio. & idem Roman. in consi. cccccccj. vt declarationem. col. ij.

¶ Et est aduertendũ ad illud quod hic dicitur, ꝙ ista tacita conditio vitiaret si expressa sit: quia cũ exprimat illud quod tacitè intelligebatur, expressio nõ deberet vitiare:

[a] In vj. Vbi vi deas docto. qui dicunt quod matrimonium carnale potest bene contrahi sub cõditione: vt in c. super eo dem. de condi. apposi. an autẽ possit contrahi ad tempus: nõ nisi per dispensationem papę vt ibi per eos. & Imol. in c. j. de consang. & affinita. & vide Alexã. in cõsil. lxxv. in i. volu. & Ias. in l. Iulianus. ii. colũ. de leg. i. & Im. in l. gerit. fina. co. de acquirẽ. hær. & docto. in d. regul. actus. H. C.

a Alex nu.15. vbi dixi, vide Dec.c.clericû. col.fin.de iudi. consil.cccclxvj. col.3.C.M.
b Valet.& bene, quicquid Decius dicat. C.M.

†quia expressio eius quod tacitè inest, nihil operatur.l. 10 iij.de leg.j.Bal.ibi opponit de isto tex.& respondet quòd hic expressio cõtinet vitium formæ:ideo per expressionem actus vitiatur:quasi velit, quòd in actibus hic expressis sit datum pro forma quòd conditio non exprimatur. & idem dicunt Imol.ibi & Moder.& idem not.Bar.in l. in diem.in fi.s.de acceptil.vbi dicit, quòd est peccatum in forma quando in acceptilatione apponitur dies vel conditio:& in isto casu ex quo expressio vitiat, nõ est par virtus taciti & expressi:vt not. Alex.[a] in cõsi.lix.attẽtis verbis.col.pe.li.iij. A

¶ Vltimo quæritur, † an quod dicitur hic de conditione in istis actibus, 11 intelligatur etiam de cõditione de præsenti, vel de præterito.Ioã.Fab. in §.cõditiones.instit.de verb.obli.videtur tenere quòd in talibus conditionibus nõ habeat locum iste tex.& ad hoc facit:quia cùm isti casus sint speciales & contra regulã, vt s.declaratum fuit, strictè intelligi debent.Et ideo in conditione propria intelliguntur, quæ est de futuro,& suspendit:secus videtur in cõditione de præterito vel præsenti, quæ non dicitur propriè conditio, vt not.per glo.l.si sic.§.j.in verbo, demonstrationum.de leg.j.facit tex.in l.itaq;.s.si cer.peta.in l.cùm in secundo.j. de iniust.rupt.& in l.si ita stipulatus fuero hanc summam.de ver.obli.

¶ Et ideo † valet [b] collatio beneficij facta sub conditione, si vacat.vt 12 not.per glo.in c.ij.de elect.in vj.& per Bald.in l.pen.circa fin.C.de sen. B quæ sine certa quantitate.& facit quod not.Barto.in l.cùm propter.de lega.præstan.cum simi.vt tradit Alexã.in l iudex postquam.in fi.de re iudi.& plenius Roma.in consil.ccccj.s.alleg.& latissimè Fely.in ca. cùm contingat.de offic.deleg.

¶ Sed tamen his & similibus non obstantibus cõtrarium de iure arbitror, † quod etiam cõditio de præsenti vel præterito in casibus hic ex- 13 pressis apponi non possit.& moueor per istum tex.vbi etiam conditio quæ intrinseca fit, de natura actus exprimi nõ potest:vt patet hic in acceptilatione in qua tacita cõditio intelligitur, quæ tamen exprimi nõ potest: quia est datum pro forma quòd isti actus fieri debent purè & absque cõditione.& ideo hic expressio eius quod tacitè intelligitur, vitiat.Secus est in aliis casibus hic non expressis.vt s.dictum fuit.& ad hoc facit tex.in l.eum qui.§.fi.s.de acquir.hæred.& glo.ibi quæ relata ad textum, extendit regulam, vt habeat locum in cõditione de præsenti.Non obstant allegata s.in contrarium,& primo dum dicitur quòd † conditio de præsenti vel de præterito nõ est propriè conditio:quia ve- 14 rum est quantum ad effectum suspensionis:tamẽ in sui apparentia est conditio quæ primo aspectu nõ habet certitudinẽ:quia opus est inquirere & inuestigare de veritate conditionis & ista ratione glos.& docto. communiter in d.ca.ij.de elect.in vj.tenent non valere electionem fa-

factam

ctam etiam sub conditione de præsenti si vacat:quia data est forma,quòd isti actus debeant purè & simpliciter fieri.Non obstat quòd valet sententia sub conditione intrinseca, etiam si expressa sit, quia non est sententia de actibus hic enumeratis:& licet per alia iura prohibeatur sententia ferri sub conditione,illa prohibitio non est ita stricta:quia licet prohibeatur sententia ferri sub conditione,lata tamen valet.l.ij.§.biduum.ff.quando appel.sit.

In l.Generaliter.Argumenta.

1 Fraus quid propriè dicatur.
2 Dolus a fraude differt,velut genus à specie.
3 Possessor malæ fidei tam de fructibus perceptis quàm de his,qui potuerunt percipi,tenetur.& nume.4 & 5
6 Possessor malæ fidei titulum habens,non tenetur de fructibus percipiendis.

REGVLA LXXVIII.

GENERALITER *cum de fraude disputatur:non quid habeat actor,sed quid per aduersarium habere nō potuerit,considerandum est.*

1 ¶Tibi,de fraude disputatur.Nam†fraus propriè dicitur,quando promissum simulatum & re vera prohibitū agitur:vt not.Bal.in tit.si de feu fue.cōtrouer.inter dom. & agn.in §.beneficium in princi vbi ad hoc alleg.Ioan. Mona.in ca.auaritiæ.de elect.in vj.facit text.in l.fraus.ff. de leg.in l.in fraudē.ff.de his quæ in fraud.cred.Et fraudem dicitur committere ille, qui ad exceptionem alterius,& ad sui commodum,aut verum tacet,aut falsum exprimit.ita Abbas dicit in cōsil.lxviij.videtur primo dictum magistrum.col j.Allegat not.in l.iurisgentium.§. dolo malo.& §.sed si fraudandi ff.de pact.

¶Et fraus propriè dicitur contra fidē.secundum Bal.in l. quæ fortuitis.col.ij.in ver.præmitte ad euidentiā.C.de pig.acti.Et differt†dolus à fraude,tanquam genus à spe-
2
A cie:vt not.per glo.& Bar.[a]& Doct.in d.l.iurisgentium.§. sed si fraudandi.vbi Alex.tradit.Corne.in cōsil.clxxxj.visa copia.col.iij.lib.iij de quo dixi in ca.ex tenore.in iiij. not.de rescript.Cum ergo de fraude disputatur,considerandum est non quid habeat actor,sed quid per aduersarium habere non potuit:vt in regula hic dicitur.

¶Et sensus est, quòd non debet considerari quid actor fraud

a Bart. Adde Alber.in regu. sequenti. Abb. in ca.ex tenore. de rescriptis.& ibi Modern.& quot modis cōmittatur, vide Doc.in c.quanto.de priuileg. Philip. Frāc.in reg.certum. de reg.iur.lib. vj.Abb consil. lxx. ij. colū.incumbit onus probandi allegāti.l.quoties. & ibi ff.qui do him.& ibi Doctor.ff.de probatio. qualiter probetur, vide Philippum Franc in ca si te.de renuntiā. lib.vj.& Ias.in l. Titia.ff.idem respondit. lo j. j.col. de verb. obligat. & per Ias.in ff.item si quis. institu.de actio.iij. col.& quando non probatur quādo præsumatur.in col. viij. in prin.& adde quòd vbicūq; fraus allegatur.potest adiri iudex ecclesiasticus,quando agitur de causa pauperū vel miserabilium persona.

sum. Ita Anch. in regula, ea quæ. xix. col. in medio, de reg. iur. libr. vj. & aperit etiã viã petendæ restitutio. post quadriennium. ita Ancha. in c. ecclesia. de resti. in integ. cod. libro, in j. col. & in fi. Hie. Chuc.

a Possessore. vide Doct. in §. si quis à non domino. instit. de rerũ diuis. & in l. si fundum. C. de rei vendi. Io. Imo. in l. apud Iul. hic alleg. & ibi Iasonem.

fraudatus habeat, quia nihil habet quod ipse possideret: sed illud quod per aduersarium habere non potuit: hoc est illud quod percipere potuisset actor si rem habuisset. Et sic in effectu ille qui ratione fraudis conuenitur, & de fructibus quos actor percipere potuisset tenetur. l. ait prætor. §. hanc actionem. ff. de his quæ in fraud. cre. & idem est secũdum glo. hic † in malæfidei possessore[a], qui non solum de fructibus perceptis: sed etiam de his quæ percipi potuerunt, tenetur. l. si nauis. §. fina. ff. de rei vendi. cum simil. alleg. in gloss. ad idem tex. in l. domum. C. de rei vend. in l. j. C. de pet. hæred. & facit text. in l. apud Iulian. §. j. de leg. j. ibi, quos legatarius percipere potuit. 3

¶ Et aduertendum est, quia hic videtur quòd teneatur de percipiendis ab actore, ibi, habeat actor. & in d. l. si nauis. §. fi. ibi, an petitor. & in d. l. apud Iulia. §. j. ibi, quos legatarius percipere potuit. & in l. sed & partus. ff. quod met. caus. ibi, non solùm qui percepti sunt, verum si plus ego percipere potui.

¶ Sed contrarium videtur probare tex. in l. domum. C. de rei vendic. † vbi cõsideratur quantũ reus & ipse possessor malæfidei percipere potuit. Pet. & Vltramonta. in d. l. domum. dicunt, quòd malæfidei possessor tenetur ante moram de illis quos ipse reus percipere potuit. d. l. domum. Sed post morã tenetur de percipiendis ab actore. Bar. ibi hoc reprehendit: quia malæfidei possessor semper est in mora: vt not. in l. j. C. quod met. cau. in l. meritò. ff. de vi & vi ar. Sed replicare potest illud esse verum respectu interitus: sed non respectu fructuum percipiẽdorum, de quibus agitur: in quibus congruum est quòd post moram sit magis grauatus: ita vt dicamus quòd post moram teneatur, si actor plures percipere potuisset, quàm ipse reus. 4

¶ Bar. tamen in d. l. domum. aliter cõcludit, dicens † quòd aut quis vult referre ad id quod ex singulari industria percipi potuisset: & tunc consideratur persona actoris, & non rei. Quia si reus potuisset plus percipere ex eius singulari industria, ille non esset ex re, sed sua negotiatione. l. ij. §. j. ff. ad leg. Fal. & non esset restringendum. 5

¶ Si verò quis vult se referre ad illud quod communiter percipi potuisset: tunc siue dicas, quantum percipi potest per reum, siue per actorem, idem est, ex quo relatio fit ad illud quod cõmuni æstimatione percipi potest: quod & ista opi. Bart. magis cõmuniter approbatur: vt Alex. dicit in d. l.

in d.l.apud Iul.§.j. ¶ Sed tamen considerandum est,quia primum dictum de singularitate,non videtur verum:quia nõ attenditur singulare interesse actoris.l.pretia rerum.ff.ad l.Fal.l.si seruum.ff.ad l.Aquil.l. furti.in prin.de furt.Secundum dictũ Bar.videtur bene procedere:quia si habetur relatio ad communem æstimationem: non videtur quòd attendatur persona actoris vel rei. ¶ Et quod dictũ est de cõmuni æstimatione,limitatur dupliciter.Primo in possessore qui haberet causam à domino:quia tũc persona possessoris attẽditur.l.ij.vbi Bal.per illum tex.C.de pig.act. ¶ Secundo limitatur,vt not.Bart.in l.ij.de fruc.& lit. expens.& tradit Alexan.in d.l.apud Iulia.§.j. ¶ Et regula nostra hic
6 limitatur secundum glos.hic,†nisi malæfidei possessor haberet titulũ: quia tunc non tenetur de fructibus percipiendis de quo videndum est in l.si fundum.C.de rei vend.

In l. Fraudis.Argumenta.

1 Fraus duobus modis considerari potest.
2 Fraus ex consilio & euentu proueniens,tunc imputatur.
3 Dolus re ipsa præsumitur ex enormi læsione apparente.
4 Renuntiationem dolo factam non valere,qualiter intelligatur.

REGVLA LXXIX.

FRAVDIS *interpretatio semper in iure ciuili non ex euentu duntaxat,sed ex consilio quoque desideratur.*

1 ¶ EST sic†fraus consideratur dupliciter,ex proposito & intentione. ¶ Et re ipsa idem colligitur in l.ait prætor.§.ita demum.ff.de his quæ in fraud.cred.& in l.ij.C.de ser.pig.dato manumisso.Sic etiam in dolo dicitur dolus ex proposito.l.j.§.j.ff.de dol.& re ipsa.l.si quis cum aliter. de verbo.obli.Propriè tamen re ipsa tantum non dicitur dolus:vt not. per glo.in d.l.si quis cum aliter.in verb.dolum habet.Et idem videtur
2 in fraude,vt propriè non dicatur fraus re ipsa absque proposito.†Et ideo hic in regula copulatiuè requiritur,quòd fraus fieri dicatur ex cõsilio & euentu,in iuribus ff.alleg.& in §.in fraudem.insti.quib.ex caus. manu.non licet.& in l.in fraudem.in fin.ff.qui & à quibus.

¶ Quandoque etiam sufficit quòd fraus re ipsa committatur:vt in l.fi. C.de his qui à non domino.& in l.j.§.j.ff.si quid in fraud. patro.& per gloss.hic.

3 ¶ Et adde†quòd ex enormi læsione quæ apparet re ipsa,
A dolus[a] præsumitur:vt no.Bar.in l.fi.ff.de præto.stip.cum simil.vt tradit Alexã.in l.si superstite.C.de dolo.& idem Rom.in consi.liij.visis.col.fin.in consi.xc.viso themate.in fi.And.Sicul in consil.xlij.colum.vij.lib.j.& Pet.de Anchar.in consi.xxxviij.pro clariori.vbi concludit,quòd c. quamuis.de pact.dum ibi dicitur,†non valere renuntia-
4 tionem

a Dolus. Dixi ad Alex cõsil.xlij.nu.10. lib.j.consil.cxviij.num.8.lib. vij.idem quod hic Aymo. cõsil.cxcij.col.ij. Ias.consi.xviij. C.M.

tionem si dolo facta sit, intelligitur de dolo etiã re ipsa tantum: aliter tamen in hoc tenet Alexan. in cõsi. xlij. super præmisso. col. j. lib j. de quo latè dixi in consi. clxxx. vbi videndum.

In l. In toto iure. Argumenta.

1 Lex minus generalis inter generales pro speciali reputatur.
2 Indiuidua quare speciei derogent.
3 Aequiuocum quando pro specie sit sumendum.
4 Lex magis specialis dicitur, in qua vtilitas maior inuenitur.
5 Regula specialior præsumitur, personas respiciens, ea, quæ casus intuetur.
6 Qualitas paucioribus competens, dispositionem reddit specialiorem.
7 Species an deroget generi in legibus. & nu. 9.
8 Priuilegium alicui concessum, per legem generalem contrariam non tollitur.
10 Generi per speciem in diuersis legibus non derogatur.
11 Lex generalis quomodo conformari dicatur speciali.
12 Species an deroget generi in contractibus.
13 Generi an derogetur per speciem in vltimis voluntatibus.
14 Species in legatis quando generali derogare dicatur.
15 Legatum generi, & speciei relictum vni aut diuersis, qualiter intelligendum.
16 Species causa dubitationis præsumitur adijci quandoque.
17 Specierum enumeratio genus respiciens, aut etiam non respiciens, qualiter intelligenda.
18 Laudum cum efficitur, generi per speciem derogatur.
19 Species generi detrahit in rescriptis pariter ac mandatis.
20 Priuilegium secundum speciale, non derogat primo generali.
21 Mandatum speciale fisci non derogat speciali.
Mandatũ speciale iurisdictionis nil potest generali detrahere.

REGVLA LXXX.

IN TOTO *iure generi per speciem derogatur: & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est*[a].

¶ EADEM regula[b] habetur in regu. generi eo. tit. in vj. Ad declarationẽ huius reg. præmittendũ est † quòd si leges sint generales, illa quæ est minus generalis pro specie reputatur: vt no. Bar.[c] in l. j. §. hoc autẽ edictũ. col. pe. C. de ope. noui nun. & idem dicit Dy. in d. reg. generi. col. ij. Et si leges sint speciales, illa quæ sit specialior attẽditur: † quia indiuidua derogãt speciei: vt no. Bal. in l. hac cõsultissima. col. j. C. qui test. fac. pos. & in l. executorem. col. vj. versi. & redeo ad materiã propriã. C. de execut. rei iud. A 1 B C 2

a Directũ est. Habetur etiam in ca. studuisti. de offi. leg. vbi per doct. præ- maximè Barb. habetur etiam in c. j. de rescri. vbi latè Doct. de rescri. & ad de vnum sing. verbũ Ioan. de Ana. in c. excõmunicamus. §. fi. de hære. vbi dicit, quòd licet sit verum quòd specialis commissio deroget generali per nostrã regulam est verum nisi generalis sit priuilegiata: quia tũc non nisi specialis fieret mentio: per text. in ca. veniens. de præscrip. & vide Ias. in materia iurisdictionis quando specialis deroget generali. in l. quod in rerũ. §. si quis potest. de lega. j. H.C.

b Regula. Fallit quando generale emanàt à maiori potestate. Pau. consil. clxxvj. li. ij. C.M.

c Bar. Vbi vide Alexand. & Ias. fin. col. vbi

iudic.vbi inquit,quòd paruum genus magno generi derogat,& indiuidiuum derogat vtrique:& si duo habent se tanquam excedentia & excessa,illud loco speciei habetur quod minus excedit:vt not.Corneus in consil.lxxiij. quãuis videatur allegare Bartol.in d.l.j.de ope.no.nuntia.& in tracta.ad reprimen.in ver.non obstantibus. † Et
3 quando vocabulum se habet ad genus & ad speciem, & post genus sequitur species,ne illa additio specierum superflua sit, & vt copula ponatur inter diuersa,ratio suadet quod vocabulum æquiuocum ponatur pro specie: vt Corneus inquit,in cons.ccxxix.licet claram.colum.iij.in fi.lib.iiij.

etiã ponit quando sumus in dubio quæ l.erit specialis:& dicit quòd illa quæ est magis fauorabilis.

4 ¶ †Et illa lex videtur magis specialis in qua sit euidentior,& maior vtilitas: & ista videtur benignior interpretatio:vt not.Barto.in tracta, ad reprimen.in versicu.non obstantibus. colum.ij. Et illa specialior in qua maior est ratio specialitatis:vt not.Bald.in d.l.hac consultissima. columna.j.

5 ¶ †Et magis specialis regula reputatur illa quæ respicit personas,quàm illa quæ respicit casus: vt in not. q.tradit Bal.in l.j.in iij.q.s.de offic.consul.& ibi alleg.Bar.in loco supra alleg.& idem Bal.in l.j.§.vbi autem.col.ij.vers. ex hoc habes.C.de cad.tol.

6 ¶ †Et illa qualitas quæ paucioribus cõpetit,facit dispositionem magis specialem: & illa quæ pluribus potest competere facit dispositionem magis generalem:vt no. Bald in d.l.executorem.in loco supra alleg.& de prædictis not.Imo.in l.Gallus.in §.ille casus.colũ.fin.de lib.& posthu.Alex.in l.Titiæ textores.de leg j.Paul.de Castr. in.l.non est nouum.colum.fi.suprà de legib.& Moder. in.l.si Ruffinus.C.de testamen.mili.& dixi in consi.iij. vbi videndum est.

A ¶.His [a] præmissis,vt in materia huius regulæ distincte procedamus, primo videndum est, an & quando habeat locum in legibus & in statutis.Secundo in contractibus. Tertio, in vltimis voluntatibus. Quarto,in rescriptis & mandatis,cum simil.

a His.Præsumptio specialis vincit generalem.Alexã. cons.lxxvij.nu.6. lib.i.(vbi dixi) sic probatis in specie.Alex.cõs.lxxxviii.nu. 8.lib.v.vbi dixi.C.M.

7 ¶Circa primum † in legibus,probatur in l.sanctio legũ. s.de poen.& text.dum hic inquit, in toto iure.& not.per gloss in reg.generi.eo tit in vj.& no.Angel.in cons.clx. pro decisione quæsitorum.col.j.Fulg.in cons.ccxv.in primo propositæ in prin.Et idem in statutis regula ista habet

bet locum.vt not.Bart.in l.sed & posteriores.ſ.de legib. in l.quæſitum.§.ſi quis fundum.col.iij.verſi.hoc induco ad quæſtionem de fundo in ſerui.& in conſi.c.à domino. Cy.in tertio dubio.Ang.& Fulg.in conſ.ſ.proxi.alleg.

¶ Et no.Bald.Imo.& Alex.in l.cohæredi.§.qui patrem. de vulg.& pupil.& in pulchra quæſtione tradit Ang.in l. ſi quis ab alio.in fi.ſ.de calum.& cum prædictis concordat Fulg.in conſi.cxxxvj.in cauſa.& facit quod de ſtatuto not.Bart.in l.Lucius.in fin.ſ.ad Turpil.cum ſimil.vt tradit Alex.in l.talis ſcriptura.col.fi.de leg.j.

¶ Et iſta concluſio tam in legibus,quàm in ſtatutis ampliatur ſiue ſpecies præcedat genus, ſiue ſequatur:[a] vt no. Bartol.in l.quæſitum.§.ſi quis fundum.& Fulg.in conſil. præalleg.ccxv.& ad hoc facit tex.in l.ſi ita fuero ſtipulatus.ſ.de noua.vbi paria ſunt,ſiue ſtipulatio ſequatur numerationem, ſiue præcedat.facit text.in l.iij.C.de ædil. act.in l.petens.C.de pact. Et quando genus præcedit, clarum hoc videtur, vt verba regulæ ſonant hic: & in dicta regula, generi per ſpeciem derogatur. Idem tamen eſt quando ſpecies præcedit.ad hoc facit quod not.per gloſſ. in l.ſciendum.ſ.qui ſatiſdtog.quæ tenet, quòd diſpoſitio authen.offeratur.quæ eſt generalis, limitatur non habere locum in caſu ſpeciali.d.l.ſciendum.quæ præcedit.ad idem eſt glo.in §.ſed hodie.inſti.de ſatiſd.in §.ſuſcepto. in authen.de exhib.reis.& in d.authẽ.offeratur.C.de lit. conteſtat.& dicit Bart.in d.l.ſciendum.hoc eſſe notabile pro reformationibus ſtatutorũ. Et ampliatur ſecundum Barto.ibi, etiam [b] ſi dicatur, non obſtantibus legibus in contrarium:vt not.per gloſſ.in authen.de hæred.quæ ab inteſt.in princ.in verb.vacantibus. & not.idem Barto. in d.ver.non obſtantibus.& cum his concordat Fulgo.in d. conſi.ccxv.in princ. Rom.in conſi.xl.viſis.col.ij.in conſi. lvij.in cauſa vertente.& in conſi.cccxxij.in caſu propoſitæ.Abb.in conſi.lj.videtur primo.col.ij.lib.j.& Alex.in conſi.xxx.viſo.col.iij.lib.j. Et ad prædicta facit glo.not. in l.decurionibus.de ſilent.libr.xij.quæ in ver.decurionibus.concludit, † quòd priuilegium datum alicui, non 8 tollitur per legem generalem in contrarium, cum ſim. vt Fely.[c] ſcribit in c.j.col.ix.de reſcri.& in c.ſicut.de hære.& bene facit text.in l.ſi adulterium.§.liberto.ſ.de adult. Et prædicta omnia procedũt,niſi conſtaret de mẽte legis generalis, quòd voluerit ſpeciei derogare: vt not.

Imo.

a Sequatur. etiam ſi diſpoſitio cõferatur in eundẽ. Matth. Affli. deci. Neapo. 45. C.M.

b Etiam.Iaſon conſi.clxij. col. ſi.lib.iiij.C.M.

c Fely. Quem vide in iij.col. verſic.valet.& in v.verſi.priuilegium.& in ix.verſi. ſecunda,&c.& Barba.colum.xxij. Hier.Chuc.

Imo in l.si verò.§.de viro.col.vj.s.sol.mat.per c.contra Christianos.de hæret.in vj.sequitur Alex.in d.l.sciẽdum. & constare videtur de mente legis generalis, si in lege generali dicatur, non obstante aliqua lege quæ generaliter vel specialiter contradiceret, vt not.Bar.in d.vers.non obstantibus.cum simi.vt tradit Alex.in d.l.sciendum.

9 ¶Secundo † ampliatur dicta conclusio etiam si vnum sit ex legali, alterum ex hominis dispositione : quia tamen specialia generalibus derogãt.vt not.Bal.in l.si quis prioris.§.certum.de secun.nup.per auth.nunc autem.eod.tit.

10 ¶†Et prædicta regula limitatur procedere in eadem lege:secus[a] est in diuersis legibus:quia tunc generi per speciem non derogatur:vt no.Bart.post Cy.quem ibi refert in l.j.§.hoc autem edictum.c.fi.de oper.no.nun.& in d.l. sanctio legum.col.j.& in d.l. quæsitum.§.si fundum.& idem not.Bal.in cons.clv.duo sunt statuta.in fi.lib.iij.vbi inquit, quòd dispositio generalis non restringatur per specialem in diuersis legibus.alleg.Bart.in d.l.sanctio legum.& idem tradit Angel.in consil.ccxiiij.primo est videndum.& Rom.in cons.cccviij.pro habenda.& in consi. cccxxij.in casu propositæ:in prin.Bartho.Vero.in consil. xiiij.pro declaratione.col.ij. Alex.in consi.xiij.visis.col. fi.lib.ij.& latè Ang.in consi.ccclv.q.j.col.ij.

a Secus. Albe. ij. part. statut. q.ii.col.vi. nu. 10.C.M.

11 ¶†Et ista limitatio sanè intelligitur quando lex generalis & specialis non contradicunt, quia diuersimodè loquuntur : secus verò si species contraria sit generi : quia tunc semper species derogat generi:vt patet in omnibus regulis quæ exceptiones patiuntur.ita Bart.dicit in d.l.j. §.hoc autem edictum.& hoc patet ex eo quod s.dictum fuit, ꝙ species quæ præcedit derogat generi ꝙ postea superuenit.vt per gl.in d.l.sciendum.cum si.s.alleg. Ex quibus patet hoc etiam procedere ex diuersis legibus. Item prædicta limitatio habet locum in legibus in quibus correctio debet euitari:secus in dispositione hominis:vt no. Bar.in l.liberis quos.in prin.ad fi.de alimen.& cib.lega.

¶Secundo regula supradicta non procedit vbi genus debet verificari in vna specie[b] : quia tũc generi per speciem non derogatur.vt not.Abb.per illum tex.in c.ex parte.el j.de offic.deleg.Bart.in l.si domino.de leg.j.in l.si hæres. de opt.leg.& in l.quæsitum.§.fin.col.fi.de fund.instru.de quo tamen dicendum est, vt dixi in capit. pastoralis.§. quoniam.de rescript. vbi videndum est.

b Specie. adde Barb.in c.cùm esses. de testa. col.xxiiii. Ias.in l.ii.ff.de lib.& posth. colũ. ii. post princ.

¶ Secundo † regula ista etiam procedit in contractibus: 12
vt not. Dyn. in d. reg. generi. alleg. l. stipulationes commodissimum. de verb. oblig. & idem not. Angel. in consi. clx. §. alleg. Fulg. in consi. ccxv. §. alle. l. doli clausula. de verb. oblig. Et not. Bart. in l. sed & si adiiciatur. §. pro socio. vbi inquit, quòd species restringit genus ex præsumpta voluntate contrahentium.

¶ Tertio † regula habet locum in vltimis voluntatibus: 13
hoc patet primò in substitutionibus[a] in l. cohæredi. §. A
qui patrem. de vulg. & pup. & facit text. in dicta l. cohæredi. §. qui discretas. eo. tit. Et hoc habet locum in eadem specie substitutionis: secus est in diuersa specie, vt notat Dyn. in d. reg. generi. per l. fin. §. ad Trebel. vel secundùm Bart. ibi ex verbis testatoris apparebat quòd voluit à speciali substitutione recedere. & idem Bart. tenet in d. l. cohæredi. §. qui patrem.

a Substitutionibus. Cor. consil. xliiii. lib. iii. C.M.

¶ Secundo † hoc idem patet in legatis[b]. l. vxorem. §. fœ- 14
licissimo. de leg. iij. in l. seruus vrbanus. §. fin. eod. tit. vbi B
in legatis loquitur, & dicit quòd semper species derogat generi. & facit text. in l. alimenta. §. basilicæ. de alim. & cib. leg. & istam regulam in legatis tradit glo. in l. quæsitum. §. fi. ff. de fund. instruct.

¶ Et ampliatur ista regula siue genus præcedat, siue sequatur, secundum Dy in dicta regula, generi. per l. seruo manumisso. de pecul. leg. & §. dictum est. & not. Bald. in consi. clx. verba pactorum. lib. j. Pau. de Cast. in consilio clxxxviij. videtur quòd prædictis.

¶ Secundo ampliatur etiam si legatum sit inutile. l. legatum. §. j. ff de adim. leg. in l. iij. §. minor. de fund. instruc. not. Bart. in d. l. quæsitum. §. fi. col. fi. vbi hoc limitatur per l. fi. §. fi. de auro & arg. leg. vbi etiam Bart.

¶ Et ista regula in legatis procedit quando vni legatur totum genus, & alteri species eodem respectu: secus si diuersis respectibus, vt quia vni legatur genus respectu vsusfructus, alteri species respectu proprietatis: quia tunc species non derogat generi, sed concurrunt[c]. l. si alij. §. C
Sempronius. §. fin. l. Sempronio. in princ. de vsufruct. leg. vbi Bar. & idem Bart. in l. si quis seruum. §. fin. ver. quæro quando legatur. de leg. ij. & quæ not. Bal. in l. quoties. in fin. C. famil. ercíscun.

b Legatis. Vide Bartol. in l. quæsitum. §. fi. hic. alleg. & ibi Ale. in addit. & Abb. c. pastoralis. §. quoniam. i. col. & ibi Fel. de rescrip. Ias. in l. si quis test. §. apud Iulianum. de leg. i. & in l. re coniūcti. xviii. col. post med. de legat. iii & in l. si tibi homo. § si testaméto. col. iiii. dele. i. H. C.

c Concurrunt. Idem Decisio. consil. cccccxc. nu. 7. vbi aliter dixi. C. M.

¶ † Secundo dicta regula procedit in legatis, quando vni 15
legatur genus, alteri species: secus verò si eidem genus & species

ſpecies legata ſit:quia tunc ſpecies non derogat generi in dubio:quia ſpecies videntur expreſſæ gratia tollendæ dubitationis.l.quæſitum.§.item ſi fundum. de fund. inſtru. & per illum tex.ita dicit Dy.in d.reg generi.dicens,quòd ille text.videtur loqui in dubio.ad idem text.in l.ſi mancipia.in prin.eod.tit.de fund.inſtru.

16 ¶ † Et ſic videtur ꝙ in dubio ſpecies cauſa demonſtrationis & tollẽdæ dubitationis exprimatur:& hoc in no.q.tradit Bar.in l.Cẽturio.col.ij.in verſ.ſed quid ſi dixi.de vulg. & pup.dum ibi concludit,ꝙ verbũ impuberi,videtur expreſſum cauſa demõſtrationis.& facit quod no.Bart.in l. pater.§.mẽſe.verſ.quid ſi teſtator.de leg.ij.& in pulchra q.tradit Pau.de Ca.in conſ.liij.quia exceptiones quæ opponuntur.col.ij.verſ.reſtat nunc reſpondere.Et hoc quod dictũ eſt ꝙ in dubio ſpecies exprimatur gratia dubitationis tollendæ, procedit quando ſpecies quæ exprimuntur reſpiciunt actũ legandi.d.l.quæſitum.§. Neratius.dum ibi dicitur, ꝙ legauit fundũ cum ſupellectili.illa enim verba,cum ſupellectili,exprimẽdo ſpecies,reſpiciũt verbum legauit,& ſic actũ legandi.

17 † Secus ſi enumeratio ſpecierum reſpiciat genus ſeu verbũ ſignificatiuũ generis: quia tunc enumeratio ſpecierũ videtur facta cauſa determinationis,& legatũ reſtringitur.l.cũ delanionis.§.quidam.de fun.inſtru.vbi teſtator legauit villam prout ipſe poſsidebat.illa verba,prout ipſe poſsidebat,faciũt genus: & illud genus reſpiciunt ſpecies nominatę ibi dũ dicitur, ꝙ ipſe poſsidebat cũ ſupellectile,menſis,mácipiiſq; &c. & ita dicit Bar.in d.l.quęſitum.§.fi.vbi latius proſequitur materiã.Et dicta Bar.reaſſumit Abb.in c.ſedes.de reſcri.

¶ Et prędicta faciũt qñ ſpecies exprimũtur.Sed qñ indiuidua exprimũtur,vt quia teſtator legauit vni marmor, & duas ſtatuas marmoreas,alię ſtatuæ non videntur legatæ. l.hæres meus.§.j.de leg.iij.cũ de lanionis.§.cui fundum. de fun.inſtr.l.j.§.idem ſi duæ ſtatuę.ff.de aur.& arg.leg. no.Dy.in d.reg.generi & Bar.in d.l.quæſitum.§.fi.col.fi.

18 ¶ † Et ſupradicta regula etiam procedit in laudo in quo generi per ſpeciem derogatur,vt not.Ang.in conſi.cccl v. quæſtio prædicta.Fulg.in conſi.cxvij.Ioannes quondam. col.pen.& in conſi.clxxx.viſo proceſſu.col.ij.

19 ¶ Eodem modo † in reſcriptis[a] ſeu mãdatis ſpecies derogat generi.c.j.de reſcrip.c.ſtuduiſti.de off.delega.& not. per glo.in d.reg.generi.& in c.paſtoralis.§.quoniam.de reſcr

a Reſcriptis. Quando in reſcriptis & priuilegiis ſpecies deroget generi, vide eundẽ do. Phil.in conſilio xiiii. col. iii. incipien. & pro tenui facultate mea,&c.

rescript.declarando vt dixi post Abb.in d.c.j.de rescript. ¶Secus est in priuilegiis:† q a secundũ priuilegiũ speciale nõ derogat primo gnali siue speciali:vt no.p gl.in d.reg. generi.p c.veniẽs.de rescri.gl.& Abb.post alios in d.c.j. de rescr.& tradit Pe.de Anc.in cõs.clx.viso.col.iij. Are.in cons.lxxvj.diligenter visis.col.ij.& dixi in d.c.j.de rescri. 20
¶†Similiter in mandato fiscali speciale mandatum non derogat speciali.l.quoniam Augerio.C.de conuent.fisc. deb.lib.x.& not.Bald.in l.ij.C.quando fiscus vel priua. 21
¶Eodẽ modo in mãdato iurisdict.mandatũ speciale nõ derogat generali:vt no.Bar.in l.j. per illum tex s.de off. præf.vr.facit tex.in d.l.fi.C.de iur.om.iu.& in c.per hoc. de hæ.cũ si.vt tradit Ro.in cons.ccciij.præsens.cõsultatio. & latè Mod.in c.pastoralis.de off.ord.& dixi in c.cæterũ. de iud.Et ex supradictis infertur ad quæstio. quam ponit Bal.post Dy.in l.talis scriptura.de leg.j.vbi Are.col.fi.Et ad aliã q.vt per Bart.in l.si ab hostibus.cũ si.vt tradit ibi Alex.in prin.ff.so.mat.Et aliã ponit Paul.de Ca.in consi. clxxxvij.videtur ꝙ prædictus.Et aliã ponit Bar.& Imo. in l.doli clausula.de ver.obl.Bart.& Bal.in l.si cõsul.ff.de adop.& Bart.in d.l.quæsitũ.§.fi.Imo.in l.cohæredi.§.qui patrẽ.de vul.& pup.Et hæc satis sint pro aliquali notitia: quia profunda est materia, & in alto pelago agitatur.

In l. Quæ dubitationis. Argumenta.

1 Dubitationis gratia quæ apponunt̃,nocere nõ p̃sumunt̃.& n.5.
2 Cautela abundans in testamentis non est nociua.
3 Fraus præsumitur,si insolitæ clausulæ apponantur.
4 Pactũ insolitũ suspicionẽ inducit vsurarũ aduersus cõtractũ
6 Testibus malam rationem adducentibus non creditur,non obstante statuto hoc ipsum præcipiente.
7 Iudex testi malam rationem afferenti credere non debet.
8 Præsumptio tunc tollitur,cum mala causa exprimitur.

REGVLA LXXXI.

QVAE *dubitationis tollendæ causa contractibus inseruntur: ius commune non lædunt*[a]. A

a Lædũt.Cor. consilio ccxcvi. lib.j.Andr. Tiraq. rep.l.si vnquam.vers. reuertatur. num. 22.C. de reuo. dona..C.M.

1 ¶NOTA† ꝙ dicta ad tollendam dubitationẽ non nocent.ad idẽ tex.in l.qui mutuã.s.mand.in l.qui extrinsecus.de ver.obl.& facit tex.in l.si pupilli.§.j.s.de neg.ge. ¶Et isto casu verba prolata ad tollendam dubitationem tolerantur, licet superflua sint:vt not. Abb.in c.solitæ.in glo.tanquã.in fi.de maio.& obe.& satis operantur, quia tollunt dubitationem.vt idem Abb.dicit in c.certificari. col.

col.pen.de sepul.& Domi.in c.si Papa.de priuil. in vj.
¶ Et quãdoq; ad tollendam dubitationem fit inculcatio
A verborum[a] quæ attenditur:vt no. per gl.in l.certi condi-
ctio.in prin.in gl.ij.si cer.pe. Et tradit Spe. in tit. dę pro-
cura.in §.hoc autem.ver.sed oppo.de illa clausula, fecit,
constituit,& creauit suum procuratorẽ,&c. & facit quod
no.Abb.in q.stante statuto.char.fi.col.ij.& ad tex. hic fa-
cit regula quæ habetur inferius i[illegible] non solent.
¶ Et quod dicitur hic in cõtractibus, idem est in vltimis
voluntatibus.l.testamentum.C.de testa.vbi in testamen
2 to dicitur,† ꝙ abundans cautela non nocet. Et in legatis
expressio specierum quæ sub genere comprehendũtur,
quãdoq; nihil operantur.l.quæsitum. §.pe. de fun. instr.
l.legata.in prin.de supel.lega.Et tali casu dicitur ꝙ non
mutat substãtiam veritatis non necessaria verborũ mul-
tiplicatio.in l.periculis.§.Labeo.de aur.& arg.leg. & di-
cunt Host.Io. And.& Ant. de But. ibi in ij. oppo. in c. ni-
mis.el j.de exces. præla. ꝙ verba non possunt nimis spe-
cificari ad tollendam sophisticam interpretationem. &
ad idem facit text.in l.fi.vbi Bar. C. de præd. dot. lib. xj.
¶ Et regula ista procedit, nisi illud quod dicitur causa
tollendæ dubitationis,esset insolidum,quia suspicionem
inducit:vt not.per glo.in l. si quis sub cõdi. ff. de condi.
3 instit.& Bal.ibi no.illam gl. quòd† clausulæ insolitę su-
B spicionẽ[b] fraudis inducunt.& idem nõ.Bal.in d. l. testa-
mentum.cum simi.vt tradunt Moder.ibi & prius Felin.
4 in c.ij.col.ij.de rescript.& adde Bal. in c. j. de feudo dato
in vicem leg.commis. col.ij. vbi inquit. † quòd pactum
insolitum facit præsumi contractum vsurarium. & not.
Pet de Ancha.in consi.clviij.si prædicta sententia. col. fi.
in ver.accidit prædictis dicens: licet soleat dici ꝙ abun-
dans cautela non nocet d. l.testamentum. tamen in per-
sonis suspectis,puta in vsurariis,cautelę adhibitæ arguũt
C contractum simulatum[c] in fraudem vsurarum per glo.
in d.l.si quis.& tradit Barth.Veronen.in tracta. de simu-
la.contractuum.in ix.præsump.
5 ¶ Secundo regula ista limitatur, † illud quod causa tol-
lendæ dubitationis exprimitur,sit vitiosum:vt nõ.Sali.in
d. l. testamentum. & hoc modo respondet ad contraria
allegata ibi in glo.Et hoc confirmatur:quia in sententia
causa non requiritur.c.sicut.de re iudi.
¶ Et tamen si ad tollendam dubitationẽ causa exprima-

a Verborum. Pau.cõsi. lxxv. col.j.l.j.C.M.

b Suspicionẽ. In tãtũ ꝙ si opponat in rescriptis principũ, etiã si dicatur, motu proprio Papæ sint apposita, inualidãt rescriptũ. Ita Iason l.i.§.i.in i.colũ. ẽ.si quis di. refert Bald. qui hoc tenet in l. fidei cõ. §. si seruo. ẽ. de leg. iii. & Fran. Cur. in cõs. lxxiiii. antepen.col.vers. decimo rẽddit nulla, &c. vbi multa dicit per duas colum. & not. ꝙ si iudex apponat in pręcepto pœnã insolitã,nõ tenetur quis cõparere. Ita Ias.vbi ẽ.& in d.l. testamẽtum. vbi cumulat plura.H.C.

c Simulatum. Adde Frãc.de Cur.cõsi.lv.co.v.in fi.& consi. lxvi.col. xviii. in med. & Bar. in consil.lxxvi. col.i.in iii.vol. & in consi.xvi. col.v.in ii.vol.

tur quæ falsa sit, vitiatur sententia: vt no. per Inno. in c. in præsentia. de renun. sic etiam in libello causa non requiritur: quia libellus generalis procedit parte non opponente. l. fi. C. de anna. except. Si tamen ad tollendum dubitationem causa exprimatur, & illa inepta sit, libellus vitiatur: vt not. Bar. in l. edita. col. iij. C. de eden. in l. j. in prin. ff. de eden.

¶ Eodem modo in testibus: nam illis creditur absq; ratione si interrogati non fuerint: vt no. per gl. in l. solam. C. de testi. vbi Bar. & tamẽ si testis malam rationem adducit, eius dictum vitiatur, [a] adeo † quod non valet statutum, A 6 quòd credatur testibus qui malam rationem adducunt: vt Bal. dicit in l. non speciali. circa fi. C. de testamen.

¶ Et iudex ratione arbitrij non potest credere testi malam rationẽ adducenti: vt no. idem Bal. in d. l. solam. in fi. nam in dictis casibus quando causa non exprimitur, est præsumptio pro sententia, pro libello, & pro testibus. † Sed quando exprimitur mala caussa, à præsumptione 7 receditur: & habet locũ glo. in cle. constitutus. in ver. de nouo. de elect. quæ dicit, quòd plus nocet inepta locutio, quàm taciturnitas. & facit regula expressa, nocent. j. eo.

a Vitiatur. Vide Bal. in sua Marga. in ver. testes: versi. xviij. Lanfran. c. quoniam contra. de proba versi. testes. Alex. in l. j. §. de noui oper. nun. & Docto. ea. si quando. de rescript.

In l. Donari videtur. Argumenta.

1 Debitum ciuiliter tantum, an poßit repeti solutum.
2 Donatio vera non dicitur, quæ quid remunerationis gratia conceditur.
3 Liberalis dicitur, qui donat quod donare non cogitur.

REGVLA LXXXII.

DONARI [b] *videtur, quod nullo iure cogente conceditur.* B

¶ IBI, nullo iure cogente. ista regula de plano procedit quando nec ciuili nec naturali iure debitum sit, & idem habetur in l. donari. ff. de dona. Et eodem modo habet locũ regula † si tantum ciuiliter debitũ sit: quia illa 1 non est potens ad agendum cum effectu, nec ad retinendum; vt no. Ioã. And. & Abb. post alios in rub. de dona. & idem dicit gl. hic: quia tali casu tanquam indebitè solutum repetitur. l. si non sortem. §. indebitum. ff. de condi. inde. Secus si naturaliter debitum sit ex pacto: quia cum talis obligatio sit potens ad retinendum. l. Stichum. §. fi. deiussor accipi. ff. de fideiuss. ideo videtur solutio debiti, & non donatio. l. hoc iure. §. pen. ff. de dona. Et ita gl. hic dicit

b Donari. Adde quòd in dubio nõ est præsumenda donatio quando potest capi alius sensus. de quo vide plura dicta per Hippo. sing. lvij. incip. non præsumitur.

dicit:quæ tamen concludit, secus esse in obligatione naturali ad antidora[a], quæ non excludit donationem. Et idem glo. expressè dicit in l. sed & lege. §. consuluit ff. de pet. hære. & videt̃ sequi Bar. in l. j. col. ij. ff. de dona. Abb.

a Antidora. Tetigi in tract. vsura. q. xxxj. in fi. C. M.

2 tamen in rub. de dona. dicit, † q̃ donatio quæ fit causa remunerationis non est vera donatio. allegat Bart. in procem. Digest. & ipse hoc sequitur: quia donatio propria est illa ad quam mouetur donans ex liberalitate. l. j. ff. de dona. Et hoc nõ est in eo qui est obligatus ad antidora. quia potius videt̃ soluere debitũ naturæ. ad hoc inducit l. Attilius. ff. de dona.

¶ Et secundùm prædicta dicendum est, q̃ illa verba, nullo iure agente, accipiantur propriè prout verba sonant. Tunc videtur quòd etiã obligatio naturalis tantùm non impediret donationẽ: quia talis obligatio non producit actionẽ. l. iurisgentium. §. igitur nuda de pact. & per consequens non cogitur inuitus soluere ille qui naturaliter obligatur.

¶ Non obstat tex. qui in contrarium allegatur in l. hoc iure. §. pen. ff. de dona. quia ibi loquitur de eo qui in veritate numerauit pecuniam seruo: quo casu si restituatur sibi pecunia credita. non dicitur illam ex causa donationis recipere, quia recipit quod numerauit: secus videtur quãdo numeratio facta non fuisset: quia ex sola naturali etiã ex pacto non videtur impediri donatio ex quo talis obligatio nõ habet necessitatem soluendi: & verificatur quod dicitur hic, nullo iure cogente: & à fortiori id etiam dicendum in obligatione naturali ad antidora, quæ longè minoris est ponderis.

3 ¶ † Non obstat quod dicitur de liberalitate: quia satis dicitur exercere liberalitatem ille qui dat illud quod dare non cogitur, prout est in naturali obligatione.

¶ Non obstat l. Attilius regulus. quia ibi agitur de mercede præceptoris, quæ erat debita & poterat peti. l. j. §. ludi quoque literarij. de var. & extraord. cog. & ita dicit glo. in d. l. Attilius.

In l. Non videtur. Argumenta.

1 Amittere non potest quis, quod suum non fuit.
2 Amissio, priuatio quædam est habitum præsupponens.
3 Illegitimitas præcedens probatur per instrumentum legitimationis. Filiatio probatur per instrumentum emancipationis.
4 Debitum fatetur is, per quem compensationis exceptio obiicitur.
5 Amitti impropriè potest res, quæ propria non fuit.
6 Veniam petens quando delictum fateri dicatur.

REGVLA LXXXIII.

NON *videtur rem amittere, cuius propria non fuit.*

1 ¶ Et amitti † non potest quod acquisitum non fuit. l. j. §. j. ff. quib. modis vsus fructus amit.

¶ Et desiisse non dicitur quod non incipit. l. Titio vsusfructus. de conditio. & demon. Amissio enim est † priua- 2
tio [a] quæ præsupponit habitum. l. manumissiones. §. de A
iusti. & iure. l. decem. de verb. oblig. c. ad dissoluendum. de despon. impub. & non moritur qui non vixit. xxxij. q. ij. c. quòd verò. in c. sicut ex tuarum. de homic. cum simi. vt per gl. in d. c. ad dissoluendum. & in d. c. quod verò. & ideo dicitur: quod non est, rumpi non potest. l. nam & si sub conditione. §. si post. ff. de iniusto rupt. l. liberos. §. fi. de capi. dimi. Sic etiam dicitur, quòd qualitas non potest esse sine subiecto. l. eius qui in prouinciam. §. si cert. pet. l. si seruum. in fi. ff. de actio. empt.

a Priuatio. ad de Soci. cõsilio clxiij. versic. secunda ratio. in ij. volu. & text. in §. i. institu. de liberti. vbi Ioan. de Plat. tradit notabilem doctrinã quãdo priuatio ponitur à Legislatore & quando ab homine, quem videas.

¶ Et ex his confirmatur quod not. Bald. in l. ij. C. de iure annu. aur. dicens, quòd † per instrumentum legitimationis probatur quem non fuisse legitimum. 3

¶ Et per instrumentum emancipationis probatur filiationem & patriam potestatem præcessisse, vt not. Bal. in l. moueor, C. de ser. expor. & in l. fi. col. iij. C. de sen. pas. & qui agit pœnitentiam, videtur confiteri delictum: vt no. Bal. in c. literas. per glo. ibi in versi. confessus. de præsump. cum simi. vt tradit ibi Felin. & prius Alex. in l. j. in prin. in ij. col. ff. de oper. noui nun.

¶ † Et qui opponit exceptionem compensationis, videtur fateri debitum, vt no. Rom. in consi. lxxvij. pater reuerende. Et non priuatur successione qui non succedit: vt no. Aret. in consi. lxxxv. viso compromisso. in fi. 4

¶ † Et quantum ad tex. hic, regula videtur procedere secundùm proprietatem verborũ: impropriè verò & largo modo etiam dicitur rem amittere cuius propria non fuit: vt gl. hic dicit, per l. si seruũ. ff. ad leg. Aquil. vbi quis dicitur amisisse illud quod consequi non potuit. & in l. pupillorum, vbi gl. in verbo, amisisse. C. de admini. tuto. & adde glo. per illum tex. in c. consilia. xvij. dist. in prin. quæ dicit, quòd etiam quis perdere dicitur quod nunquã habuit. & idem glo. xxiij. dist. in c. quorundam. in verbo, amittit. & v. q. vj. in c. quia iusta. in verb. sacerdotis. xxiij. q. iiij. in c. Guilisarius. in verbo, sacerdotis. xxxij. q. ij. in c. quòd verò. sic etiam largo modo actus nullus infirmatur. l. j. vbi gl. in ver. infirmatur. ff. de feriis. & in l. ex empto. §. his qui vinũ. ff. de act. emp. & tex. in c. si quis presbyterorũ. de reb. eccles. non alien. ibi, viribus euacuetur, quãuis ab initio nullas habuerit. Et ista pendent ab illo 5

artic

articulo, quádo sit ꝙ priuatio præsupponat habitum. de quo no. Bar. in l. decẽ. de verb. obli. Ang. Are. in §. seruus. insti. de cap. dimi. Et quádo excipiens videatur fateri intentionem agentis, dixi in c. cum venerabilis. de except. Et ad prædicta facit gl. no. in c. exhibita. de homi. in ver.
6 venia. quæ dicit † quòd petens veniam [a] non videtur fate-
A ri delictum. de quo in locis præallegatis.

a Veniã. Bald. l. ii. C. de inge. manum. Cepo. causa cri. consi. xxi. colum. viii. Phil. Franc. c. licet. colũ. iii. de sentẽ. exc. in vi. Cors. in repet. ver. absolutio. Felin. c. literas. col. iiii. de præsumpt. Ias. l. i. col. iii. de oper. no. nun. l. decẽ. col. xxi. de ver. obli. C. M.

In l. Cum amplius. Argumenta.

1 Datio in solutum vitiatur facta pro maiori quantitate quàm debeatur, & nu. 2.

3 Datio in solutum vitiatur quando in summa debiti principalis erratur.

REGVLA LXXXIIII.

Cvm amplius solutũ est quàm debeatur: cuius pars non inuenitur quæ repeti poßit, totũ esse indebitũ intelligitur manente pristina obligatione.

1 ¶ Noto regulam, quod † res data in solutum pro maiori quantitate quàm esset debitum. in totum vitiatur datio insolutum. ad idem text. in l. si non sortem. §. si centum. ff. de condic. indeb. vbi text. rationem adducit, ne inuitus cogatur habere communionem.

¶ Et ibi Bar. hoc dicit esse notandũ pro dationibus insolutũ quæ fiũt tota die: vt si in aliqua parte datio insolutũ sit plus debito, tota datio insolutũ vitiat. & sequit Bal. in l. certi cõdictio. §. quoniam. ver. secundus si iudex. ff. si cer. pe. Ful. in cõsi. cxxxvij. quia ex facto ius oritur. in primo dub. & in cõsi. clxxij. visis colum. ij Ro. in cõsi. cccc. præsens dubitatio in fi. & consi. ccccliiij. in re præsenti. colũ. iij. ver. v. dicendum est.

2 ¶ † Et ista cõclusio bñ ꝓcedit ĩ decreto iudicis ꝓut loqui
B tur tex. ĩ d. l. si nõ sorte. §. si cẽtũ [b] qa decretũ est ĩdiuiduũ ꝓut no. Bal. in l. certi cõdi. §. qm. ff. si cer. pe. facit tex. in l. j. §. his verbis ff. ne vis fiat ei. & in l. hoc iudicio. ff. fa. erc.

b Centum. vbi videas Ias. qui in omnibus cõcordat cum domi. Phil. hic.

¶ Secus est in vẽditione facta à creditore de pignore cõuentionali virtute potestatis sibi datæ in instrumento: quia licet vendat rem valentem plus credito suo, vẽditio non retractatur, sed pretium quod excedit, debitori restituitur. l. si in aliquo C. de distra. pign. l. quamuis. §. fi. ff. de pign. act. & dato quòd etiã iudex tali casu consentiret, & decretũ interponeret. nõ dicitur pignus prætoriũ, sed cõuetionale, vt no. Bar. in l. creditores in fi. C. de pig. & non

habet locũ tex.in d.§.si centũ.& hic vt not.Aret.in consil. diligenter visis & intellectis.prout dixi in d.§.quoniam.

¶ †Secundo regula ista locum habet quando erratum fuit in summa debiti principalis: vt quia debitum erat de triginta,& data fuit res insolutum per quinquaginta vel quadraginta.Secus si erratum fuit in æstimatione rei datæ in solutum:vt quia pro vero debito de centum data fuit res in solutum quæ volebat centum quinquaginta: quia tunc datio insolutum valet pro quantitate veri debiti,& residuum repetitur:vt not.Bal.per illum tex.in l.fin.C.de iur.dom.imp.in ij.col.versic.item pignor.& not. Alexan.post Pau.de Cast.in d.§.si centum.& idem Bal.in d.ca.frequenter.§.si autem.vt lit.non contest. Alexan.in l.j.§.pen.de verb.obli.& Aret.ibi qui etiam ponit aliam limitationem s.dictam de pignore conuentionali.& alleg.tex.in l.j.§.sed si duæ.ff.quorum leg.

¶ Tertio limitatur quod hic dicitur,& in d.§.si centum. vt per Bal.in l.ordo.circa fin.ver.quæro vtrum.j.de execut.rei iudic.

In l. Is natura. Argumenta.

1 Obligatio naturalis de iuregentium esse dicitur.
2 Obligatio naturalis considerari potest duobus modis.
3 Ius gentium duobus modis accipitur.
4 Ius naturale diuersa iuris species est à gentium iure.

Is natura debet quem iuregentium dare oportet,cuius fidem sequuti sumus.

¶ Nota †quòd naturalis obligatio est de iure gentium[a],& ita istum text.ad hoc alleg.Bart.in l.Stichum. §.naturalis.in fi.s.de sol.& glo.ibi exponit: naturalis id est de iure gentium. Et ad declarationem notãdum est; quòd naturalis obligatio distinguitur,& duobus modis principaliter consideratur. Similiter etiam ius gentium duobus modis accipitur. 1 A

a Gentiũ.Vide Ias.in princ. institut.de act. colũ.ij.& in l. ex hoc iure.vbi post alios declarat bene quæ sit obligatio naturalis,colũ. ix.in fin.versic. in eadem glos. vbi in sequentibus.col.ponit xviij. effectus naturalis obligationis antidoralis.

¶ Circa primum,† de naturali obligatione illa consideratur dupliciter. Primo pro illa naturali quæ oritur ex consensu,& ex illa æquitate naturali:quæ suadet vt promissa seruentur.in l.j.in princ.s.de constit.pec.& ista vinculo æquitatis quod inducitur,eadem æquitate ipso iure dissoluitur.l.Stichum.§.naturali.s.de solut. 2

¶ Et ista cum fundata sit in consensu naturali,etiã cum seruis contrahitur,l.naturaliter.l.si id quod,s.de condic. indebit.

indebit.l.hæres à debitore.§.seruo suo.ff.de fideiuss.& pari ratione,inter patrem & filium oritur ista naturalis obligatio.l.frater à fratre.vbi gloss.& Barto.ff.de condict.indeb.

¶Secundo naturalis obligatio consideratur pro illo naturali instinctu,vt bene facienti bene faciamus:de quo loquitur tex.in l.sed & si lege.§.consuluit.ff.de pe.hær.in l.si non sortem.§.libertus.ff.de condict.inde.in l.si non remunerādi.§.inde Papinianus.in fi.ff.manda.& no.per glo.in d.§.consuluit.& in c.j.viij.q.ij in ver.compellitur.Et ista non solum inter extraneos,sed etiam inter coniunctos cōtrahitur:vt no.Ang.per illum text.in authen.de non eligendo secundo nub.colum.j.Et de natura istius obligationis latius Barto.tradit in l.ex hoc iure.colum.iiij.de iustitia & iure.

3 ¶†Similiter ius gentium cōsideratur dupliciter,secundum Bart.in d.l.ex hoc iure.col.iij & in l.si id quod.ff.de condi.indeb Nam quoddam est ius gentium quòd fuit eoipso quod gentes esse ceperunt,naturali ratione inductū,absque aliqua coustitutione hominum,vt fidē & promissa seruare:& istud ius gentiū primæuum,ius naturale dicitur.c.ius naturale.j.dist.& in §.j.& §.singulorum.instit.de rerum diuisione.vbi

A expressè dicitur,quòd ius naturale[a] appellatur ius gentium:& intelligitur de illo iure gentiū primæuo,de quo dicitur in d.§.j.de rerum diui.Quoddā est ius gentium secundarium,quo omnes gentes vtuntur ex cōstitutionibus eorum,nō secundū rationem naturalem,imò quandoque contra:vt sunt bella,captiuitates,seruitutes,distinctiones dominiorum:de quo iure gentiū loquitur text.in l.ex hoc iure.de iustit.& iur.in l.postliminium.ff.de captiuis.in prin.& istà distinctio communiter approbatur:licet Aret.conetur illam impugnare.in l.j.in princi.de acqui.possess.

a Ius naturale.quot modis sumatur, vide Abbat.in ca.de consuetu. in j, colum.

¶Et secundū istam distinctionē declaratur text.in l.j.§.ius naturale.& §.ius gentium ff.de iustit.& iur.†vbi ius naturale & ius gentiū ponun-

4 tur tanquam species diuersæ,quia ibi loquitur de iure gentiū secundario.Eodē modo iste tex.debet declarari dum inquit,quòd iure gentium obligatur ille cuius fidem sequuti sumus.& talis obligatio dicitur naturalis:nā de iure gentiū primæuo intelligitur quòd in effectu dicitur ius naturale:vt ff dictū est.Et concludendū videtur quòd illa naturalis obligatio quæ habetur ex consensu vel ex instinctu naturæ,vt bene facienti bene faciamus,est de iure gentium primæuo.& ita tex.hic intelligitur:secus est in iure gentium secundario quod distinguitur à iure naturali,vt ff dixi.

In l.In ambiguis.Argumenta.

1 Doti in dubio fauendum est.
2 Fisco fauetur perinde,ac doti ipsi.

3 Sententia in dubio contra actorem, ferenda est.
4 Tempus probare debet, qui in illo se fundat.

REGVLA LXXXV.

In ambiguis, pro dotibus respondere melius est.

¶ NOTA quòd † in dubio iudicãdum est pro dote. ad idem text. in l. in ambiguis. ff. de iure dot. facit text. in l. si ego. §. si res. ff. de iure dot. & in l. fin. C. ad Vellei. in l. j. ff. sol. mat. & ibi hoc exemplificatur, secũdum Bar. post Dy. quòd si reperiantur duo instrumẽta eodẽ die confecta, & alterum sit instrumentũ dotis, debet iudicari quòd illud prius [a] cõfectum fuerit: & pari ratione idem videtur dicendum existentibus paribus probationibus, iuxta no. in c. in nostra. de testibus. Et hoc etiã videtur habere locũ in muliere agente pro dote: quia fauor causæ præponderat fauori rei. c. fin. de re iudi. l. inter pares. ff. de re iudic. ¶ Et quod dicitur de dote, idem videtur in aliis causis fauorabilibus quæ doti æquiparantur. d. c. fina. de re iud. Et ideo in duobus instrumentis factis eodem die, præsumitur, prius factum illud quod respicit fauorem ecclesiæ: vt Roma. tradit in authen. similiter. in repet. in xiij. speciali in contractibus. Et idem in simili habetur de fisco. l. j. C. de iure fisc. lib. x. Et in fisco no. Bal. in l. j. C. de hære. vel act. vend. col. fi. ver. item in dubio. † nam fiscus & causa dotis à pari procedunt. l. ij. vbi glo. C. de iure fisc. & per glo. in l. dotis. C. de iure dot.

1

A

2

a Prius. Hæc est communis sentẽtia omniũ, de qua ibi latissimè per Moder. præmaximè Iaf. qui ponit aliquas limitationes, & Socin. in j. col. & de aliis priuilegiis dotis, vide latissimè Bal. nouellum in suo tract. de dote, qui ponit omnia priuilegia competentia constan. & sol. mat.

¶ Non obstat tex. in l. non puto. ff. de iure fisci. vbi dicitur, quòd in dubio iudicandum est contra fiscum. ¶ Et generaliter ille tex. intelligitur quocũq; modo dubium sit: vt no. Matthesil. in notab. lxxj no. vnã regulam. ¶ Quia [b] respondetur quòd ille text. intelligitur in fisco agente ex delicto alicuius ad pœnam: ideo in dubio fit interpretatio. vt pœna non habeat locum. argu. l. si præsens. ff. de pœnis. & ita Cuma. dicit in l. j. ff. solu. matr. Nec obst. quòd iste intellectus videatur restringere illũ text. vt dicit Alexan. in d. l. j. quia potest responderi quòd hoc consonat: quia ibi principaliter tractatur de bonis quæ propter delictũ ad fiscum pertinent: vt colligitur in l. j. ff. de iure fisci. & tali casu loquitur d. l. non puto. & hoc sequitur Ang. Are. in §. fin. insti. quib. mod. test. infir. & not. Salic. in l. si debitor. C. de iure fisc. vel secundo ille tex. intelligi potest quando agitur de aliquo priuilegio fisci cõtra priuatum: nã in dubio debet iudicari quòd fiscus non

B

b Quia. Dec. rubri. de iudiciis. lect. ij. col. viij. de probat. Iaf. consi. xxxix. lib. j. Car. Mol.

sit

sit priuilegiatus:quia vbi fiscus non habet priuilegiũ,sequitur ius commune.l.quod placuit.in fi.ff.de iure fisci. Vel tertio tex.in d.l.nõ puto.intelligi potest secundũ regulam in fisco agẽte:quia in dubio in fauorẽ rei pronun-
3 tiandum.† Nã inter priuatos fertur in dubio sentẽtia cõtra actorẽ.c.ex literis.de præben.& in tali casu idem in fisco,quia in hoc nõ habet priuilegiũ. Sed tamẽ hoc non videtur verũ : quia fauor causæ fiscalis sicut in aliis fauorabilibus præponderat fauori rei.d.c.fi.de re iudi.& ideo respondetur,vt s.dictũ est.& dixi in d.c.ex literis.& quod s.dictum est de instrumẽtis eodẽ die confectis,procedit quando in vtroq; simpliciter dicitur de die:secus si magis specialiter in vno quam in altero tempus exprimatur:vt quia in vno dicitur de mẽse Maij simpliciter,in alio dicitur de mense Maij die xv.vel si in vtroq; de eadẽ die dicitur,sed in altero etiã hora exprimatur,nam etiã priori-
A tas horæ [a] attenditur:vt not.per glo.in l.si ex pluribus.§.fi.in versi.die.de solut.Bal.in l.de rebus.C.de donat.ante nupt.Et ideo prior videtur,& potior illa pars dicitur,de cuius priori die vel hora apparet:vt not.Bal.post Cyn.in d.l.de rebus.vbi dicunt,quòd quãdo vterq; probat de eadem die,melior est cõditio rei,nisi alter probet prioritatem horæ.Idẽ Ioan.de Platea in l.j.C.de iure fisc.& not. tradit Soci.in l.j.col.j.solu.mat.& refert Fely.in c.pastoralis.de rescrip.qui tamẽ in cõtrarium adducit,quòd talis probatio horæ prioritatẽ non probat,neque ostendit: quia potuit esse prior alter qui simpliciter probat de eodem die,& sic potuit esse ante illã horã vel diem,si agatur de mense. † Et ad hoc facit,quia ille qui fundat se in
4 certo tẽpore,debet illud præcisè probare.l.matrẽ.C.de probat.Sed cõcordando opin.distingui potest,quòd aut ille qui probat de eadem die reperitur in possessione,& non debet priuari, licet alter probet de certa hora diei: quia verum est quòd non apparet præcise de prioritate actoris,ideo melior est conditio posidẽtis:aliàs secus,vt dixi in d.c.pastoralis.& hoc idẽ videtur velle Bal.nouel. in tract.de dote.in ix.parte,in secundo priuilegio.in fin.

a Horæ. Bal. l.creditor. in princ.qui poti. in pig.hab. Soci.consil.lxvij. libr.iij. Corset. in repet.verb. instrumẽtum. Ias.l.j.§.ij.col. j. 5. de eden. Hippo. Marsi. singul. cccxix. Deci.cõsi. ccccclxxxix.colũ. i.Matth.Pacus in tract.de mãda.par.vi. Sed non est simpliciter verum,vt per Fely. in d. cap.pastoralis. Alcia. tract de præsumpt.reg. iii. præsumpt. xliii.in fi.C.M.

In §.Non est nouum. Argumenta.

1 Constituta legitimè durant superueniente casu,à quo initium habere non potuerunt.
2 Actus perfectus non vitiatur per id,à quo incipere nõ potuit.
3 Causa finalis actus deficiens,vitiat actum.

bet locum.vt not.Bart.in l.sed & posteriores.ſ.de legib. in l.quæſitum.§.ſi quis fundum.col.iij.verſi.hoc induco ad quæſtionem de fundo in ſerui.& in conſi.c.à domino. Cy.in tertio dubio.Ang.& Fulg.in conſ.ſ.proxi.alleg. ¶ Et no.Bald.Imo.& Alex.in l.cohæredi.§.qui patrem. de vulg.& pupil.& in pulchra quæſtione tradit Ang.in l. ſi quis ab alio.in fi.ſ.de calum.& cum prædictis concordat Fulg.in conſi.cxxxvj.in cauſa.& facit quod de ſtatuto not.Bart.in l.Lucius.in fin.ſ.ad Turpil.cum ſimil.vt tradit Alex.in l.talis ſcriptura.col.fi.de leg.j.

¶ Et iſta concluſio tam in legibus,quàm in ſtatutis ampliatur ſiue ſpecies pręcedat genus, ſiue ſequatur:[a] vt no. Bartol.in l.quæſitum.§.ſi quis fundum.& Fulg.in conſil. præalleg.ccxv.& ad hoc facit tex.in l.ſi ita fuero ſtipulatus.ſ.de noua.vbi paria ſunt, ſiue ſtipulatio ſequatur numerationem, ſiue præcedat.facit text.in l.iij.C.de ædil. act in l.petens.C.de pact.Et quando genus præcedit, clarum hoc videtur, vt verba regulæ ſonant hic: & in dicta regula, generi per ſpeciem derogatur. Idem tamen eſt quando ſpecies præcedit.ad hoc facit quod not.per gloſſ. in l.ſciendum.ſ.qui ſatiſd.cog.quæ tenet, quòd diſpoſitio authen.offeratur.quæ eſt generalis, limitatur non habere locum in caſu ſpeciali.d.l.ſciendum.quæ præcedit.ad idem eſt glo.in §.ſed hodie.inſti.de ſatiſd.in §.ſuſcepto. in authen.de exhib.reis.& in d.authē.offeratur.C.de lit. conteſtat.& dicit Bart.in d.l.ſciendum.hoc eſſe notabile pro reformationibus ſtatutorũ. Et ampliatur ſecundum Barto.ibi, etiam[b] ſi dicatur, non obſtantibus legibus in contrarium:vt not.per gloſſ.in authen.de hæred.quæ ab inteſt.in princ.in verb.vacantibus.& not.idem Barto. in d.ver.non obſtantibus.& cum his concordat Fulgo.in d. conſi.ccxv.in princ.Rom.in conſi.xl.viſis.col.ij.in conſi. lvij.in cauſa vertente.& in conſi.cccxxij.in caſu propoſitæ.Abb.in conſi.lj.videtur primo.col.ij.lib.j.& Alex.in conſi.xxx.viſo.col.iij.lib.j.Et ad prædicta facit glo.not. in l.decurionibus.de ſilent.libr.xij.quæ in ver.decurionibus.concludit, † quòd priuilegium datum alicui, non 8 tollitur per legem generalem in contrarium, cùm ſim. vt Fely.[c] ſcribit in c.j.col.ix.de reſcri.& in c.ſicut de hære.& bene facit text.in l.ſi adulterium.§.liberto.ſ.de adult.Et prædicta omnia procedũt,niſi conſtaret de mẽte legis generalis, quòd voluerit ſpeciei derogare: vt not. Imo.

a Sequatur. etiam ſi diſpoſitio cōferatur in eundē. Math. Affli. deci. Neapo. 45. C.M.

b Etiam.Iaſon conſi.clxij. col. fi.lib.iiij.C.M.

c Fely.Quem vide in iij.col. verſic.valet.& in v.verſi.priuilegium.& in ix.verſi. ſecunda,&c.& Barba.colum.xxij. Hier.Chuc.

Imo.in l.si verò.§.de viro.col.vj.s̃.sol.mat.per c.contra Christianos.de hæret.in vj.sequitur Alex.in d.l.sciẽdum. & constare videtur de mente legis generalis, si in lege generali dicatur, non obstante aliqua lege quæ generaliter vel specialiter contradiceret, vt not.Bar.in d.vers.non obstantibus.cum simi.vt tradit Alex.in d.l.sciendum.

9 ¶ Secundo † ampliatur dicta conclusio etiam si vnum sit ex legali, alterum ex hominis dispositione : quia tamen specialia generalibus derogãt.vt not.Bal.in l.si quis prioris.§.certum.de secun.nup.per auth.nunc autem.eod.tit.

10 ¶ † Et prædicta regula limitatur procedere in eadem lege: secus[a] est in diuersis legibus: quia tunc generi per speciem non derogatur: vt no.Bart.post Cy.quem ibi refert in l.j.§.hoc autem edictum.c.si.de oper.no.nun.& in d.l. sanctio legum. col.j.& in d.l. quæsitum.§.si fundum.& idem not.Bal.in cons.clv.duo sunt statuta.in fi.lib.iij.vbi inquit, quòd dispositio generalis non restringatur per specialem in diuersis legibus.alleg.Bart.in d.l.sanctio legum.& idem tradit Angel.in consil.ccxiiij.primo est videndum.& Rom.in cons.cccviij.pro habenda.& in consi. cccxxij.in casu propositæ:in prin.Bartho.Vero.in consil. xiiij.pro declaratione.col.ij. Alex.in consi.xiij.visis.col. fi.lib.ij.& latè Ang.in consi.ccclv.q.j.col.ij.

a Secus. Albe. ij. part. statut. q.11.col.vi. nu. 10.C.M.

11 ¶ † Et ista limitatio sanè intelligitur quando lex generalis & specialis non contradicunt, quia diuersimodè loquuntur : secus verò si species contraria sit generi : quia tunc semper species derogat generi: vt patet in omnibus regulis quæ exceptiones patiuntur.ita Bart.dicit in d.l.j. §.hoc autem edictum.& hoc patet ex eo quod s̃.dictum fuit, ꝙ species quæ præcedit derogat generi ꝙ postea superuenit.vt per gl.in d.l.sciendum.cum si.s̃.alleg. Ex quibus patet hoc etiam procedere ex diuersis legibus. Item prædicta limitatio habet locum in legibus in quibus correctio debet euitari: secus in dispositione hominis: vt no. Bar.in l.liberis quos.in prin.ad fi.de alimen.& cib.lega.

¶ Secundo regula supradicta non procedit vbi genus debet verificari in vna specie[b] : quia tũc generi per speciem non derogatur. vt not.Abb.per illum tex.in c.ex parte.el j.de offic.deleg.Bart.in l.si domino.de leg.j.in l.si hæres. de opt.leg.& in l.quæsitum.§.fin.col.fi.de fund.instru.de quo tamen dicendum est, vt dixi in capit. pastoralis.§. quoniam.de rescript. vbi videndum est.

b Specie. adde Barb.in c.cùm esses. de testa. col.xxiiii.Ias.in l.ii.ff.de lib.& posth. colũ. ii. post princ.

Secund

¶ Secundo† regula ista etiam procedit in contractibus: 12
vt not. Dyn. in d. reg. generi. alleg. l. stipulationes commo
dissimum. de verb. oblig. & idem not. Angel. in consi. clx.
§. alleg. Fulg. in consi. ccxv. §. alle. l. doli clausula. de verb.
oblig. Et not. Bart. in l. sed & si adiiciatur. §. pro socio. vbi
inquit, quòd species restringit genus ex præsumpta vo-
luntate contrahentium.

¶ Tertio† regula habet locum in vltimis voluntatibus: 13
hoc patet primò in substitutionibus[a] in l. cohæredi. §. a
qui patrem. de vulg. & pup. & facit text. in dicta l. cohæ-
redi. §. qui discretas. eo. tit. Et hoc habet locum in eadem
specie substitutionis: secus est in diuersa specie, vt notat
Dyn. in d. reg. generi. per l. fin. §. ad Trebel. vel secundùm
Bart. ibi ex verbis testatoris apparebat quòd voluit à spe
ciali substitutione recedere. & idem Bart. tenet in d. l. co-
hæredi. §. qui patrem.

a Substitutionibus. Cor. consil. xliiii. lib. iii. C.M.

¶ Secundo† hoc idem patet in legatis[b] l. vxorem. §. fœ- 14
licissimo. de leg. iij. in l. seruus vrbanus. §. fin. eod. tit. vbi b
in legatis loquitur, & dicit quòd semper species derogat
generi. & facit text. in l. alimenta. §. basilicæ. de alim. &
cib. leg. & istam regulam in legatis tradit glo. in l. quæsi-
tum. §. fi. ff. de fund. instruct.

¶ Et ampliatur ista regula siue genus præcedat, siue se
quatur, secundum Dy in dicta regula, generi. per l. seruo
manumisso. de pecul. leg. & §. dictum est. & not. Bal. in
consi. clx. verba pactorum. lib. j. Pau. de Cast. in consilio
clxxxviij. videtur quòd prædictis.

¶ Secundo ampliatur etiam si legatum sit inutile. l. lega
tum. §. j. ff de adim. leg. in l. iij. §. minor. de fund. instruc.
not. Bart. in d. l. quæsitum. §. fi. col. fi. vbi hoc limitatur per
l. fi. §. fi. de auro & arg. leg. vbi etiam Bart.

b Legatis. Vide Bartol. in l. quæsitum. §. fi. hic. alleg. & ibi Ale. in addit. & Abb. c. pastoralis. §. quoniam. i. col. & ibi Fel. de rescrip. Ias. in l. si quis test. §. apud Iulianum. de leg. i. & in l. re coniũcti. xviii. col. post med. de legat. iii & in l. si tibi homo. § si testaméto. col. iiii. de le. i. H. C.

¶ Et ista regula in legatis procedit quando vni legatur
totum genus, & alteri species eodem respectu: secus si di-
uersis respectibus, vt quia vni legatur genus respectu
vsusfructus, alteri species respectu proprietatis: quia tunc
species non derogat generi, sed concurrunt[c]. l. si alij. §. c
Sempronius. §. fin. l. Sempronio. in princ. de vsufruct. leg.
vbi Bar. & idem Bart. in l. si quis seruum. §. fin. ver. quæro
quando legatur. de leg. ij. & quæ not. Bal. in l. quoties. in
fin. C. famil. ercifcun.

c Concurrunt. Idem Decisio. consil. ccccxc. nu. 7. vbi aliter dixi. C.M.

¶ † Secundo dicta regula procedit in legatis, quando vni 15
legatur genus, alteri species: secus verò si eidem genus &
species

species legata sit:quia tunc species non derogat generi in dubio:quia species videntur expressæ gratia tollendæ dubitationis.l.quæsitum.§.item si fundum. de fund. instru. & per illum tex.ita dicit Dy.in d.reg generi.dicens,quòd ille text.videtur loqui in dubio.ad idem text.in l.si mancipia.in prin.eod.tit.de fund.instru.

16 ¶†Et sic videtur ꝙ in dubio species causa demonstrationis & tollẽdæ dubitationis exprimatur:& hoc in no.q.tradit Bar.in l.Cẽturio.col.xj.in vers.sed quid si dixi.de vulg. & pup.dum ibi concludit,ꝙ verbũ impuberi,videtur expressum causa demõstrationis.& facit quod no.Bart.in l. pater.§.mẽse.vers.quid si testator.de leg.ij.& in pulchra q.tradit Pau.de Ca.in cons.liij.quia exceptiones quæ opponuntur.col.ij.vers.restat nunc respondere.Et hoc quod dictũ est ꝙ in dubio species exprimatur gratia dubitationis tollendæ, procedit quando species quæ exprimuntur respiciunt actũ legandi.d.l.quæsitum.§. Neratius.dum ibi dicitur, ꝙ legauit fundũ cum supellectili.illa enim verba,cum supellectili,exprimẽdo species,respiciũt verbum legauit,& sic actũ legandi.

17 †Secus si enumeratio specierum respiciat genus seu verbũ significatiuũ generis: quia tunc enumeratio specierũ videtur facta causa determinationis,& legatũ restringitur.l.cũ delanionis.§.quidam.de fun.instru.vbi testator legauit villam prout ipse possidebat.illa verba,prout ipse possidebat,faciũt genus: & illud genus respiciunt species nominatę ibi dũ dicitur, ꝙ ipse possidebat cũ supellectile,mensis, mãcipiisq; &c. & ita dicit Bar.in d.l.quęsitum.§.fi.vbi latius prosequitur materiã.Et dicta Bar.reassumit Abb.in c.sedes.de rescri. ¶Et prędicta faciũt qñ species exprimũtur.Sed qñ indiuidua exprimũtur,vt quia testator legauit vni marmor, & duas statuas marmoreas,alię statuæ non vidẽtur legatæ. l.hæres meus.§.j.de leg.iij.cũ de lanionis.§.cui fundum. de fun.instr.l.j.§.idem si duæ statuę.ff.de aur.& arg.leg. no.Dy.in d.reg.generi & Bar.in d.l.quæsitum.§.fi.col.fi.

18 ¶†Et supradicta regula etiam procedit in laudo in quo generi per speciem derogatur,vt not.Ang.in consi.cclv. quæstio prædicta.Fulg.in consi.cxvij.Ioannes quondam. col.pen.& in consi.clxxx.viso processu.col.ij.

19 ¶Eodem modo†in rescriptis[a] seu mãdatis species dero-

A gat generi.c.j.de rescrip.c.studuisti.de off.delega.& not. per glo.in d.reg.generi.& in c.pastoralis.§.quoniam.de rescr

a Rescriptis. Quando in rescriptis & priuilegiis species deroget generi, vide eundẽ do. Phil.in consilio xiiii. col. iii. incipien. & pro tenui facultate mea,&c.

rescript.declarando vt dixi post Abb.in d.c.j.de rescript.
¶ Secus est in priuilegiis: † qa secundũ priuilegiũ speciale 20
nõ derogat primo gñali siue speciali: vt no.p gl.in d.reg.
generi.p c.veniẽs.de rescri.gl.& Abb.post alios in d.c.j.
de rescr.& tradit Pe.de Anc.in cõs.clx.viso.col.iij. Are.in
cons.lxxvj.diligenter visis.col.ij.& dixi in d.c.j.de rescri.
¶ † Similiter in mandato fiscali speciale mandatum non 21
derogat speciali.l.quoniam Augerio.C.de conuent.fisc.
deb.lib.x.& not.Bald.in l.ij.C.quando fiscus vel priua.
¶ Eodẽ modo in mãdato iurisdict. mandatũ speciale nõ
derogat generali: vt no.Bar.in l.j.per illum tex ff.de off.
præf.vr.facit tex.in d.l.fi.C.de iur.om.iu.& in c.per hoc.
de hæ.cũ si.vt tradit Ro.in cons.ccciij.præsens.cõsultatio.
& latè Mod.in c.pastoralis.de off.ord.& dixi in c.cæterũ.
de iud.Et ex supradictis infertur ad quæstio. quam ponit
Bal.post Dy.in l.talis scriptura.de leg.j.vbi Are.col.fi.Et
ad aliã q.vt per Bart.in l.si ab hostibus.cũ si.vt tradit ibi
Alex.in prin.ff.so.mat.Et aliã ponit Paul.de Ca.in consi.
clxxxviij.videtur ꝙ prædictus.Et aliã ponit Bar.& Imo.
in l.doli clausula.de ver.obl.Bart.& Bal.in l.si cõsul.ff.de
adop.& Bart.in d.l.quæsitũ.§.fi.Imo.in l.cohæredi.§.qui
patrẽ.de vul.& pup.Et hæc satis sint pro aliquali notitia:
quia profunda est materia, & in alto pelago agitatur.

In l. Quæ dubitationis. Argumenta.

1 Dubitationis gratia quæ apponunt̃,nocere nõ psumunt̃.& n.5.
2 Cautela abundans in testamentis non est nociua.
3 Fraus præsumitur,si insolitæ clausulæ apponantur.
4 Pactũ insolitũ suspicionẽ inducit vsurarũ aduersus cõtractũ
6 Testibus malam rationem adducentibus non creditur,non obstante statuto hoc ipsum præcipiente.
7 Iudex testi malam rationem afferenti credere non debet.
8 Præsumptio tunc tollitur,cum mala causa exprimitur.

REGVLA LXXXI.

QVAE *dubitationis tollendæ causa contractibus inseruntur: ius commune non lædunt*[a]. A

¶ NOTA † ꝙ dicta ad tollendam dubitationẽ non no- 1
cent.ad idẽ tex.in l.qui mutuã.ff.mand.in l.qui extrinsecus.de ver.obl.& facit tex.in l.si pupilli.§.j.ff.de neg.ge.
¶ Et isto casu verba prolata ad tollendam dubitationem
tolerantur, licet superflua sint: vt not. Abb.in c.solitæ.in
glo.tanquã.in fi.de maio.& obe.& satis operantur, quia
tollunt dubitationem.vt idem Abb.dicit in c.certificari.
col.

a Lædũt.Cor. consilio ccxcvi. lib.j.Andr. Tiraq. rep.l.si vnquam.vers. reuertatur. num. 22.C. de reuo. dona..C.M.

col.pen.de sepul.& Domi.in c.si Papa.de priuil.in vj.

¶ Et quãdoq; ad tollendam dubitationem fit inculcatio A verborum[a] quæ attenditur:vt no. per gl.in l.certi condictio.in prin.in gl.ij.si cer.pe. Et tradit Spe. in tit. de procura.in §.hoc autem.ver.sed oppo.de illa clausula, fecit, constituit,& creauit suum procuratorẽ,&c. & facit quod no.Abb.in q.stante statuto.char.fi.col.ij.& ad tex. hic facit regula quæ habetur inferius in [illegible] non solent.

¶ Et quod dicitur hic in cõtractibus, idem est in vltimis voluntatibus.l.testamentum.C.de testa.vbi in testamen 2 to dicitur,† ꝙ abundans cautela non nocet. Et in legatis expresšio specierum quæ sub genere comprehendũtur, quãdoq; nihil operantur.l.quæsitum. §.pe. de fun. instr. l.legata.in prin.de supel.lega. Et tali casu dicitur ꝙ non mutat substãtiam veritatis non necessaria verborũ multiplicatio.in l.periculis.§.Labeo.de aur.& arg.leg. & dicunt Host.Io. And.& Ant. de But. ibi in ij. oppo. in c. nimis.el j.de exces. præla. ꝙ verba non possunt nimis specificari ad tollendam sophisticam interpretationem. & ad idem facit text.in l.fi.vbi Bar. C. de præd. dot. lib. xj.

¶ Et regula ista procedit, nisi illud quod dicitur causa tollendæ dubitationis,esset insolidum,quia suspicionem inducit:vt not.per glo.in l. si quis sub cõdi. ff. de condi. 3 instit.& Bal.ibi no.illam gl. quòd† clausulæ insolitę su- B spicionẽ[b] fraudis inducunt.& idem nõ.Bal.in d. l. testamentum.cum simi.vt tradunt Moder.ibi & prius Felin. 4 in c.ij.col.ij.de rescript.& adde Bal.in c. j. de feudo dato in vicem leg.commis. col.ij. vbi inquit † quòd pactum insolitum facit præsumi contractum vsurarium. & not. Pet de Ancha.in consi.clviij.si prædicta sententia. col. fi. in ver.accidit prædictis dicens: licet soleat dici ꝙ abundans cautela non nocet d. l.testamentum. tamen in personis suspectis,puta in vsurariis,cautelę adhibitæ arguũt C contractum simulatum[c] in fraudem vsurarum per glo. in d.l.si quis.& tradit Barth.Veronen.in tracta. de simula.contractuum.in ix.præsump.

5 ¶ Secundo regula ista limitatur, † illud quod causa tollendæ dubitationis exprimitur,sit vitiosum:vt no.Sali.in d. l. testamentum. & hoc modo respondet ad contraria allegata ibi in glo.Et hoc confirmatur:quia in sententia causa non requiritur.c.sicut.de re iudi.

¶ Et tamen si ad tollendam dubitationẽ causa exprima-

T tur

[a] Verborum. Pau.cõsi. lxxv. col.j.li.j.C.M.

[b] Suspicionẽ. In tãtũ ꝙ si opponatẽ in rescriptis principiũ, etiã si dicatur, motu proprio Papæ sint apposita, inualidãt rescriptũ. Ita Iason l.i.§. i.in i.colũ. ṽ.si quis di. refert Bald. qui hoc tenet in l. fidei cõ. §. si seruo. ṽ. de leg. iii & Fran. Cur. in cõs. lxxiii. antepen.col.vers. decimo reddit nulla, &c. vbi multa dicit per duas colum. & not.ꝙ si iudex apponat in prę cepto pœnã insolitã,nõ teneẽ quis cõparere. Ita Ias.vbi ṽ.& in d.l. testamẽtum. vbi cumulat plura.H.C.

[c] Simulatum. Adde Frãc.de Cur.cõsi.lv.co. v.in fi.& consi. lxvi.col. xviii. in med. & Bar. in consil.lxxvi. col.i.in iii.vol. & in consi.xvi. col.v.in ii.vol.

dicit: quæ tamen concludit, secus esse in obligatione naturali ad antidora[a], quæ non excludit donationem. Et idem glo. expressè dicit in l. sed & lege. §. consuluit ſ. de pet. hære. & videt̃ sequi Bar. in l. j. col. ij. ſ. de dona. Abb. in fi. C. M.

[a] Antidora. Tetigi in tract. vsura. q. xxxj.

2 tamen in rub. de dona. dicit, † q̃ donatio quæ fit causa remunerationis non est vera donatio. allegat Bart. in proœm. Digest. & ipse hoc sequitur: quia donatio propria est illa ad quam mouetur donans ex liberalitate. l. j. ſ. de dona. Et hoc nõ est in eo qui est obligatus ad antidora. quia potius videt̃ soluere debitũ naturæ. ad hoc inducit l. Attilius. ſ. de dona.

¶ Et secundùm prædicta dicendum est, q̃ illa verba, nullo iure agente, accipiantur propriè prout verba sonant. Tunc videtur quòd etiã obligatio naturalis tantùm non impediret donationẽ: quia talis obligatio non producit actionẽ. l. iurisgentium. §. igitur nuda de pact. & per consequens non cogitur inuitus soluere ille qui naturaliter obligatur.

¶ Non obstat tex. qui in contrarium allegatur in l. hoc iure. §. pen. ſ. de dona. quia ibi loquitur de eo qui in veritate numerauit pecuniam seruo: quo casu si restituatur sibi pecunia credita, non dicitur illam ex causa donationis recipere, quia recipit quod numerauit: secus videtur quãdo numeratio facta non fuisset: quia ex sola naturali etiã ex pacto non videtur impediri donatio ex quo talis obligatio nõ habet necessitatem soluendi: & verificatur quod dicitur hic, nullo iure cogente: & à fortiori id etiam dicendum in obligatione naturali ad antidora, quæ longè minoris est ponderis.

3 ¶ † Non obstat quod dicitur de liberalitate: quia satis dicitur exercere liberalitatem ille qui dat illud quod dare non cogitur, prout est in naturali obligatione.

¶ Non obstat l. Attilius regulus. quia ibi agitur de mercede præceptoris, quæ erat debita & poterat peti. l. j. §. ludi quoque literarij. de var. & extraord. cog. & ita dicit glo. in d. l. Attilius.

In l. Non videtur. Argumenta.

1 Amittere non potest quis, quod suum non fuit.
2 Amissio, priuatio quædam est habitum præsupponens.
3 Illegitimitas præcedens probatur per instrumentum legitimationis. Filiatio probatur per instrumentum emancipationis.
4 Debitum fatetur is, per quem compensationis exceptio obiicitur.
5 Amitti impropriè potest res, quæ propria non fuit.
6 Veniam petens quando delictum fateri dicatur.

REGVLA LXXXIII.

NON *videtur rem amittere, cuius propria non fuit.*

1 ¶ Et amitti † non potest quod acquisitum non fuit. l. j. §. j. ſ. quib. modis vsus fructus amit.

¶ Et desiisse non dicitur quod non incipit. l. Titio vsusfructus. de conditio. & demon. Amissio enim est† priua- 2
tio [a] quæ præsupponit habitum. l. manumissiones. ꝟ. de A
iusti. & iure. l. decem. de verb. oblig. c. ad dissoluendum. de despon. impub. & non moritur qui non vixit. xxxij. q. ij. c. quòd verò. in c. sicut ex tuarum. de homic. cum simi. vt per gl. in d. c. ad dissoluendum. & in d. c. quod verò. & ideo dicitur: quod non est, rumpi non potest. l. nam & si sub conditione. §. si post. ꝟ. de iniusto rupt. l. liberos. §. fi. de capi. dimi. Sic etiam dicitur, quòd qualitas non potest esse sine subiecto. l. eius qui in prouinciam. ꝟ. si cert. pet. l. si seruum. in fi. ꝟ. de actio. empt.

a Priuatio. ad de Soci. cõsilio clxiij. versic. secunda ratio. in ii. volu. & text. in §. i. institu. de liberti. vbi Ioan. de Plat. tradit notabilem doctrinã quãdo priuatio ponitur à Legislatore & quando ab homine, quem videas.

¶ Et ex his confirmatur quod not. Bald. in l. ij. C. de iure annu. aur. dicens, quòd† per instrumentum legitimationis probatur quem non fuisse legitimum. 3

¶ Et per instrumentum emancipationis probatur filiationem & patriam potestatem præcessisse, vt not. Bal. in l. moueor, C. de ser. expor. & in l. fi. col. iij. C. de sen. pas. & qui agit pœnitentiam, videtur confiteri delictum: vt no. Bal. in c. literas, per glo. ibi in versi. confessus. de præsump. cum simi. vt tradit ibi Felin. & prius Alex. in l. j. in prin. in ij. col. ꝟ. de oper. noui nun.

¶ † Et qui opponit exceptionem compensationis, videtur fateri debitum, vt no. Rom. in consi. lxxvij. pater reuerende. Et non priuatur successione qui non succedit: vt no. Aret. in consi. lxxxv. viso compromisso. in fi. 4

¶ † Et quantum ad tex. hic, regula videtur procedere secundùm proprietatem verborũ: impropriè verò & largo modo etiam dicitur rem amittere cuius propria non fuit: vt gl. hic dicit, per l. si seruũ. ꝟ. ad leg. Aquil. vbi quis dicitur amisisse illud quod consequi non potuit. & in l. pupillorum, vbi gl. in verbo, amisisse. C. de admini. tuto. & adde glo. per illum tex. in c. consilia. xvij. dist. in prin. quæ dicit, quòd etiam quis perdere dicitur quod nunquã habuit. & idem glo. xxiij. dist. in c. quorundam. in verbo, amittit, & v. q. vj. in c. quia iusta. in verb. sacerdotis. xxiij. q. iiij. in c. Guilisarius, in verbo, sacerdotis. xxxij. q. ij. in c. quòd verò. sic etiam largo modo actus nullus infirmatur. l. j. vbi gl. in ver. infirmatur. ꝟ. de feriis. & in l. ex empto, §. his qui vinũ. ꝟ. de act. emp. & tex. in c. si quis presbyterorũ. de reb. eccles. non alien. ibi, viribus euacuetur, quãuis ab initio nullas habuerit. Et ista pendent ab illo 5

artic

articulo, quãdo sit ꝙ priuatio præsupponat habitum. de quo no. Bar. in l. decẽ. de verb. obli. Ang. Are. in §. seruus. insti. de cap. dimi. Et quãdo excipiens videatur fateri intentionem agentis, dixi in c. cum venerabilis. de except. Et ad prædicta facit gl. no. in c. exhibita. de homi. in ver.
6 venia. quæ dicit † quòd petens veniam [a] non videtur fate-
A ri delictum. de quo in locis præallegatis.

a Veniã. Bald. l. ii. C. de inge. manum. Cepo. causa cri. consi. xxi. colum. viii. Phil. Franc. c. li cet. colũ. iii. de sentẽ. exc. in vi. Cors. in repet. ver. absolutio. Felin. c. literas. col. iiii. de præsumpt. Ias. l. i. col. iii. de oper. no. nun. l. decẽ. col. xxi. de ver. obli. C. M.

In l. Cum amplius. Argumenta.

1 Datio in solutum vitiatur facta pro maiori quantitate quàm debeatur, & nu. 2.

3 Datio in solutum vitiatur quando in summa debiti principalis erratur.

REGVLA LXXXIIII.

CVM *amplius solutũ est quàm debeatur: cuius pars non inuenitur quæ repeti possit, totũ esse indebitũ intelligitur manente pristina obligatione.*

1 ¶ NOTO regulam, quod † res data in solutum pro maiori quantitate quàm esset debitum. in totum vitiatur datio insolutum. ad idem text. in l. si non sortem. §. si centum. ff. de condic. indeb. vbi text. rationem adducit, ne in uitus cogatur habere communionem.

¶ Et ibi Bar. hoc dicit esse notandũ pro dationibus insolutũ quæ fiũt tota die: vt si in aliqua parte datio insolutũ sit plus debito, tota datio insolutũ vitiat. & sequit Bal. in l. certi cõdictio. §. quoniam. ver. secundus si iudex. ff. si cer. pe. Ful. in cõsi. cxxxvij. quia ex facto ius oritur. in primo dub. & in cõsi. clxxij. visis colum. ij Ro. in cõsi. cccc. præsens dubitatio in fi. & consi. ccccliiij. in re præsenti. colũ. iij. ver. v. dicendum est.

2 ¶ † Et ista cõclusio bñ ꝓcedit ĩ decreto iudicis ꝓut loqui
B tur tex. ĩ d. l. si nõ sortẽ. §. si cẽtũ [b] qa decretũ est ĩdiuiduũ ꝓut no. Bal. in l. certi cõdi. §. qm̃. ff. si cer. pe. facit tex. in l. j. §. his verbis ff. ne vis fiat ei. & in l. hoc iudicio. ff. fa. erc.

b Centum. vbi videas Ias. qui in omnibus cõcordat cum domi. Phil. hic.

¶ Secus est in vẽditione facta à creditore de pignore cõuentionali virtute potestatis sibi datæ in instrumento: quia licet vendat rem valentem plus credito suo, vẽditio non retractatur, sed pretium quod excedit, debitori restituitur. l. si in aliquo C. de distra. pign. l. quamuis. §. fi. ff. de pign. act. & dato quòd etiã iudex tali casu consentiret, & decretũ interponeret. nõ dicitur pignus prætoriũ, sed cõuectionale, vt no. Bar. in l. creditores in fi. C. de pig. & non

habet locũ tex.in d.§.si centũ.& hic vt not. Aret.in consil. diligenter visis & intellectis.prout dixi in d.§.quoniam. ¶†Secundo regula ista locum habet quando erratum fuit in summa debiti principalis: vt quia debitum erat de triginta,& data fuit res insolutum per quinquaginta vel quadraginta.Secus si erratum fuit in æstimatione rei datæ in solutum:vt quia pro vero debito de centum data fuit res in solutum quæ volebat centum quinquaginta: quia tunc datio insolutum valet pro quantitate veri debiti,& residuum repetitur:vt not.Bal.per illum tex.in l. fin.C.de iur.dom.imp.in ij.col.versic.item pignor.& not. Alexan.post Pau.de Cast.in d.§.si centum.& idem Bal.in d.ca.frequenter.§.si autem.vt lit.non contest. Alexan.in l.j.§.pen.de verb.obli.& Aret.ibi qui etiam ponit aliam limitationem s.dictam de pignore conuentionali.& alleg.tex.in l.j.§.sed si duæ.ff.quorum leg.

¶Tertio limitatur quod hic dicitur,& in d.§.si centum. vt per Bal.in l.ordo.circa fin.ver.quæro vtrum.j.de execut.rei iudic.

In l. Is natura. Argumenta.

1 Obligatio naturalis de iuregentium esse dicitur.
2 Obligatio naturalis considerari potest duobus modis.
3 Ius gentium duobus modis accipitur.
4 Ius naturale diuersa iuris species est à gentium iure.

Is *natura debet quem iuregentium dare oportet,cuius fidem sequuti sumus.*

¶Nota †quòd naturalis obligatio est de iure gentium [a],& ita istum text.ad hoc alleg.Bart.in l.Stichum. §.naturalis.in fi.s.de sol.& glo.ibi exponit: naturalis id est de iure gentium. Et ad declarationem notãdum est; quòd naturalis obligatio distinguitur,& duobus modis principaliter consideratur. Similiter etiam ius gentium duobus modis accipitur. 1 A

a Gentiũ.Vide Ias.in princ. institut.de act. colũ.ij.& in l. ex hoc iure.vbi post alios declarat bene quæ sit obligatio naturalis.colũ. ix.in fin.versic. in eadem glos. vbi in sequentibus.col.ponit xviij. effectus naturalis obligationis antidoralis.

¶Circa primum,† de naturali obligatione illa consideratur dupliciter. Primo pro illa naturali quæ oritur ex consensu,& ex illa æquitate naturali quæ suadet vt promissa seruentur.in l.j.in princ.s.de constit.pec.& ista vinculo æquitatis quod inducitur,eadem æquitate ipso iure dissoluitur.l.Stichum.§.naturali.s.de solut. 2

¶Et ista cum fundata sit in consensu naturali,etiã cum seruis contrahitur,l.naturaliter.l.si id quod,s.de condic. indebit.

indebit.l.hæres à debitore.§.ſeruo ſuo.ſ.de fideiuſ.& pari ratione,inter patrem & filium oritur iſta naturalis obligatio.l.frater à fratre. vbi gloſſ.& Barto.ſ.de condict.indeb.

¶ Secundo naturalis obligatio conſideratur pro illo naturali inſtinctu,vt bene facienti bene faciamus:de quo loquitur tex.in l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ſ.de pe.hær.in l.ſi non ſortem.§.libertus.ſ.de condict. inde.in l.ſi non remunerãdi.§.inde Papinianus.in fi.ſ.manda.& no.per glo.in d.§.conſuluit.& in c.j.viij.q.ij in ver.compellitur.Et iſta non ſolum inter extraneos,ſed etiam inter coniunctos cõtrahitur:vt no.Ang.per illum text.in authen.de non eligendo ſecundo nub.colum.j.Et de natura iſtius obligationis latius Barto.tradit in l.ex hoc iure.colum. iiij.de iuſtitia & iure.

3 ¶ †Similiter ius gentium cõſideratur dupliciter,ſecundum Bart.in d.l.ex hoc iure.col.iij & in l.ſi id quod.ſ.de condi.indeb. Nam quoddam eſt ius gentium quòd fuit eoipſo quod gentes eſſe ceperunt,naturali ratione inductũ,abſque aliqua conſtitutione hominum,vt fidẽ & promiſſa ſeruare:& iſtud ius gentiũ primæuum,ius naturale dicitur.c.ius naturale.j.diſt.& in §.j.& §.ſingulorum.inſtit.de rerum diuiſione.vbi A expreſsè dicitur,quòd ius naturale[a] appellatur ius gentium:& intelligitur de illo iure gentiũ primæuo,de quo dicitur in d.§.j.de rerum diui.Quoddã eſt ius gentium ſecundarium,quo omnes gentes vtuntur ex cõſtitutionibus eorum,nõ ſecundũ rationem naturalem,imò quandoque contra:vt ſunt bella,captiuitates,ſeruitutes,diſtinctiones dominiorum:de quo iure gentiũ loquitur text.in l.ex hoc iure.de iuſtit.& iur.in l.poſtliminium.ſ.de captiuis.in prin.& iſta diſtinctio communiter approbatur:licet Aret.conetur illam impugnare.in l.j.in princi.de acqui.poſſeſ.

a Ius naturale.quot modis ſumatur, vide Abbat.in ca.de conſuetu. in j. colum.

¶ Et ſecundũ iſtam diſtinctionẽ declaratur text.in l.j.§.ius naturale.& 4 §.ius gentium ſ.de iuſtit.& iur.† vbi ius naturale & ius gentiũ ponuntur tanquam ſpecies diuerſæ,quia ibi loquitur de iure gentiũ ſecundario.Eodẽ modo iſte tex.debet declarari dum inquit,quòd iure gentium obligatur ille cuius fidem ſequuti ſumus.& talis obligatio dicitur naturalis:nã de iure gentiũ primæuo intelligitur quòd in effectu dicitur ius naturale:vt ſ dictũ eſt.Et concludendũ videtur quòd illa naturalis obligatio quæ habetur ex conſenſu vel ex inſtinctu naturæ,vt bene facienti bene faciamus,eſt de iure gentium primæuo.& ita tex.hic intelligitur:ſecus eſt in iure gentium ſecundario quod diſtinguitur à iure naturali,vt ſ.dixi.

In l.In ambiguis.Argumenta.

1 Doti in dubio fauendum eſt.
2 Fiſco fauetur perinde,ac doti ipſi.

3 Sententia in dubio contra actorem, ferenda est.
4 Tempus probare debet, qui in illo se fundat.

REGVLA LXXXV.

In *ambiguis, pro dotibus respondere melius est.*

¶ NOTA quòd † in dubio iudicãdum est pro dote. ad idem text. in l. in ambiguis. ff. de iure dot. facit text. in l. si ego. §. si res. ff. de iure dot. & in l. fin. C. ad Vellei. in l. j. ff. sol. mat. & ibi hoc exemplificatur, secũdum Bar. post Dy. quòd si reperiantur duo instrumẽta eodẽ die confecta, & alterum sit instrumentũ dotis, debet iudicari quòd illud prius [a] cõfectum fuerit: & pari ratione idem videtur dicendum existentibus paribus probationibus, iuxta no. in c. in nostra. de testibus. Et hoc etiã videtur habere locũ in muliere agente pro dote: quia fauor causæ præponderat fauori rei. c. fin. de re iudi. l. inter pares. ff. de re iudic. ¶ Et quod dicitur de dote, idem videtur in aliis causis fauorabilibus quæ doti æquiparantur. d. c. fina. de re iud. Et ideo in duobus instrumentis factis eodem die, præsumitur, prius factum illud quod respicit fauorem ecclesiæ: vt Roma. tradit in authen. similiter. in repet. in xiij. speciali in contractibus. Et idem in simili habetur de fisco. l. j. C. de iure fisc. lib. x. Et in fisco no. Bal. in l. j. C. de hære. vel act. vend. col. fi. ver. item in dubio. † nam fiscus & causa dotis à pari procedunt. l. ij. vbi glo. C. de iure fisc. & per glo. in l. dotis. C. de iure dot.

1

A

2

¶ Non obstat tex. in l. non puto. ff. de iure fisci. vbi dicitur, quòd in dubio iudicandum est contra fiscum.

¶ Et generaliter ille tex. intelligitur quocũq; modo dubium sit: vt no. Matthesil. in notab. lxxj no. vnã regulam. ¶ Quia [b] respondetur quòd ille text. intelligitur in fisco agente ex delicto alicuius ad pœnam: ideo in dubio fit interpretatio. vt pœna non habeat locum. argu. l. si præsens. ff. de pœnis. & ita Cuma. dicit in l. j. §. solu. matr. Nec obst. quòd iste intellectus videatur restringere illũ text. vt dicit Alexan. in d. l. j. quia potest responderi quòd hoc consonat: quia ibi principaliter tractatur de bonis quæ propter delictũ ad fiscum pertinent: vt colligitur in l. j. ff. de iure fisci. & tali casu loquitur d. l. non puto. & hoc sequitur Ang. Are. in §. fin. insti. quib. mod. test. infir. & not. Salic. in l. si debitor. C. de iure fisc. vel secundo ille tex. intelligi potest quando agitur de aliquo priuilegio fisci cõtra priuatum: nã in dubio debet iudicari quòd fiscus non sit

B

a Prius. Hæc est communis sentẽtia omniũ, de qua ibi latissimè per Moder. præmaximè Ias. qui ponit aliquas limitationes, & Socin. in j. col. & de aliis priuilegiis dotis, vide latissimè Bal. nouellum in suo tract. de dote, qui ponit omnia priuilegia compe tentia constan. & sol. mat.

b Quia. Dec. rubri. de iudiciis. lect. ij. col. viij. de probat. Ias. consi. xxxix. lib. j. Car. Mol.

sit priuilegiatus:quia vbi fiscus non habet priuilegiũ,sequitur ius commune. l.quod placuit.in fi.ff.de iure fisci. Vel tertio tex.in d.l.nõ puto.intelligi potest secundũ regulam in fisco agẽte:quia in dubio in fauorẽ rei pronun-
3 tiandum.† Nã inter priuatos fertur in dubio sentẽtia cõtra actorẽ.c.ex literis.de præben.& in tali casu idem in fisco,quia in hoc nõ habet priuilegiũ. Sed tamẽ hoc non videtur verũ : quia fauor causæ fiscalis sicut in aliis fauorabilibus præponderat fauori rei.d.c.fi.de re iudi.& ideo respondetur,vt s.dictũ est.& dixi in d.c.ex literis.& quod s.dictum est de instrumẽtis eodẽ die confectis,procedit quando in vtroq; simpliciter dicitur de die:secus si magis specialiter in vno quam in altero tempus exprimatur:vt quia in vno dicitur de mẽse Maij simpliciter,in alio dicitur de mense Maij die xv.vel si in vtroq; de eadẽ die dicitur,sed in altero etiã hora exprimatur,nam etiã priori-
a tas horæ [a] attenditur:vt not.per glo.in l.si ex pluribus.§. fi.in versi.die.de solut.Bal.in l.de rebus.C.de donat.ante nupt.Et ideo prior videtur,& potior illa pars dicitur,de cuius priori die vel hora apparet:vt not.Bal.post Cyn.in d.l.de rebus.vbi dicunt,quòd quãdo vterq; probat de eadem die,melior est cõditio rei,nisi alter probet prioritatem horæ.Idẽ Ioan.de Platea in l.j.C.de iure fisc.& not. tradit Soci.in l.j.col.j.solu.mat.& refert Fely.in c.pastoralis.de rescrip.qui tamẽ in cõtrarium adducit,quòd talis probatio horæ prioritatẽ non probat,neque ostendit: quia potuit esse prior alter qui simpliciter probat de eodem die,& sic potuit esse ante illã horã vel diem,si agatur de mense.† Et ad hoc facit,quia ille qui fundat se in
4 certo tẽpore,debet illud præcisè probare.l.matrẽ.C.de probat.Sed cõcordando opin.distingui potest,quòd aut ille qui probat de eadem die reperitur in possessione,& non debet priuari, licet alter probet de certa hora diei: quia verum est quòd non apparet præcise de prioritate actoris,ideo melior est conditio posidẽtis:aliàs secus,vt dixi in d.c.pastoralis.& hoc idẽ videtur velle Bal.nouel. in tract.de dote.in ix.parte,in secundo priuilegio.in fin.

a Horæ. Bal. l.creditor. in princ.qui poti.in pig.hab.Socci.consil.lxvij. libr.iij. Corset. in repet.verb. instrumẽtum. Ias.l.j.§.ij.col. j. ff. de eden. Hippo. Marsi. singul. cccxix. Deci.cõsi.ccccclxxxix.colũ. i.Matth.Pacus in tract.de mãda.par.vi. Sed non est simpliciter verum,vt per Fely.in d. cap.pastoralis. Alcia. tract de præsumpt.reg. iii. præsumpt. xliii.in fi.C.M.

In §.Non est nouum. Argumenta.

1 Constituta legitimè durant superueniente casu,à quo initium habere non potuerunt.
2 Actus perfectus non vitiatur per id,à quo incipere nõ potuit.
3 Causa finalis actus deficiens,vitiat actum.

4 [a] Facta plurima valere dicuntur, quæ fieri prohibentur.
5 Prælati nō debēt delegatiōes à iudicibus secularibus suscipere.
6 Notarius non matriculatus, si rogatus instrumentum fecerit, non reiicietur.
7 Probatio facta per testes parte non opponente valet, statuto contrario non obstāte.
8 Excommunicatus in iudicio esse prohibitus, iudicium validum accipere potest, si non opponatur.
Iudicium cum milite valet, si non sit oppositum quòd in iudicio esse non pōßit.
9 Iudicium criminale valet cum procuratore, si nō opponatur.
Processus in possessorio, valet admissa exceptione defectus proprietatis.
10 Exceptiones aut probationes non admittuntur contra sententiam, quæ transiuit in rem iudicatam.
11 Renuntiari potest fauori suo in annullatione actus.
Actus est nullus, qui per legem alio fauore, quàm partis est annullatus.
12 Factum aliquādo facilius destruitur, quam fieri impediatur.

NON *est nouum, vt quæ semel vtiliter constituta sunt, durent: licet ille casus extiterit, à quo initium capere non potuerunt.*

¶ NOTO † regulam, quòd ea quæ semel vtiliter & legitimè constituta sunt, durent, licet superueniat casus à quo initium habere non possunt. ad idem est regula factum legitimè eo. titu. in vj. Et hoc exemplificari potest in l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alie. iuris. in l. j. §. casum. ff. de postulando. in l. is cui. ff. de testa. Et ideo facilius quis repellitur ab obtinendo, quàm ab obtento. c. super his. de accusat. & gloss. hic dicit, quòd multa impediunt ordinandum quæ non impediunt ordinatum. 1

¶ † Et ista regula procedit quando actus fuit perfectus[a] & consummatus vt hic cum simil. præalleg. secus est si actus nō esset cōsummatus: quia tunc destruitur quando deuenit ad casum à quo inchoari non potest. l. pluribus. §. & si placeat. de verb. obli. in l. inter stipulantem. §. facieram. & in l. existimo. eo. tit. & in l. si metallum. §. si seruo alieno. ff. de his quæ pro non scriptis. in l. pro parte. ff. de serui. in l. post finitā. ff. de suspe. tut. in l. si sub vna. §. si quis via. de verb. obli. & hoc vltimum verum est: nisi casus superueniens tenderet ad eundem finem [b]: quia tūc actus quamuis nōn fuerit consummatus, non vitiatur, licet ad eum casum deuenerit à quo incipere non potest. exemplum est in §. econtrario. ver. quòd si viuo. instit. de legatis 2 A B

a Perfectus. Idem Dy. in d. regula, factū. versi. sed dicendū est. & Philipp. Franc. in princ. & Dy. in reg. i. eo. titu. in versicu. quinto quæri potest. & ibi Ancha. ii. col. Bal. Alberic. & Mod. in l. patre furioso. de his qui sunt sui. & ibi Iaß. iii. col.

b Finem. Idē Dy. vbi supra & Imo. in l. pe. nul. ff. & si placet. ii. colum. in princi. & Bart. etiam in princ. & Fab. & Are. in §. ecōtrario. hic allegato. Bal. & Salic. in l. Gaudentius. de cōtrahend. empt. Hieron. Chuc.

tis

tis.in l.verbis legatis.in fi.ſ.ad leg.Fal.& bonus tex.in l. ſciendū.§.fi.ſ.qui ſatiſd.cog. ¶ Secundo regula limitat
3 non habere locū,† qñ res deuenit ad talem caſum q̃ cauſa finalis deficeret;vt no.Bar.per illum tex.in l.Vranius. §.ſed cū duo.l.fi.vbi,& quēadmodū īcipere aliàs nō poſſunt ita nec remaneāt.& Bart.ibi col.j.ſ.de fideiuſ.& de his late tradit Bar.ī d.l.pluribus §.& ſi placeat.de ver.ob. ¶ Et quia regula hic loquitur qñ aliquid vtiliter & legitimè factum eſt,ampliatur q̃ etiam quādoq; illud quod legitimè factum non ſit,quia cōtra prohibitionem iuris,
4 tamen valet:quia † multa prohibentur fieri, quæ tamen
A facta [a] tenent.l.ij.biduū. ſ. quando appellandum ſit.vbi ſententia prohibetur ferri ſub conditione:lata tamen tenet, quia lex vlterius procedit ita diſponendo:vt no.Bar. ibi & in l.non dubium.C.de legibus.col.iij.& eſt text.in c.ad apoſtolicam . de regularibus facit tex.in l.relegatorum.§.ad tempus.ſ.de interdict . & releg.cum ſimilib. ibi allegatis in gl.& in l.j.§.j.ſ.de feriis.

[a] Facta Vide latè Iaſ.in d.l. patre furioſo. col.iii.in fin.& ibi Bald.& Alberic. qui ponunt plura brocardica.

¶ Et hoc in pluribus caſibus vtiliter exēplificari pōt.nam ſi actus ſit prohibitus propter honeſtatē,nō obſtāte prohibitione actus tenet:vt not.Federic.in conſil.ccxciij.factum tale eſt.col.fin.vbi concludit,quòd executio teſtamenti facta per Guardianum ſancti Franciſci valet,licet ſit prohibita.clemen.exiui.de verb.ſig.
5 ¶ Et idem eſt † in prælatis qui prohibentur delegationes à iudicibus ſecularibus ſuſcipere.xj.q.j.in ca.te quidem. ſi tamen ſuſcipiant,valet iudicium.quia illa prohibitio eſt facta propter honeſtatem vt no.Albe.poſt alios in c. ij.de iudi.& dixi ibi.Sic etiam in clerico,qui licet notarius ſit,prohibetur inſtrumenta conficere.c.ſicut.ne clerici vel mona.ſi tamen rogatus facit inſtrumētum,valet: vt not.Ioan.Andr.in d.c.ſicut.vbi Abb.poſt alios & not. Barto.in l.vniuerſos.C. de decur.lib.x.Angel.in l.ſi quis. decurioni.C.de falſis.cum ſim.vt tradit Alex.in l.prætor ait.§.is etiam.ſ.de eden.&.idem Ro.in conſil.ccccix.quo ad primum.in ſecundo dubio. ¶ Et an idem ſit in monacho & religioſo.latè dixi in c.decernimus.col.x.de iud.
6 ¶ Sic etiam dicit Angel.in dicta l.vniuerſos.quòd † ſi notarius non matriculatus in loco prohibitus ſit inſtrumēta conficere:ſi tamen rogatus confecerit,inſtrumentū valet & hoc intelligitur niſi ſtatutum vlterius procederet annullando inſtrumentum:vt idem Ang.tradit in conſi. cxliiij.

cxliiij.visis processibus.colū.j. ¶ Et in simili † si à statuto prohibeatur probatio fieri per testes:si tamen facta sit parte non opponēte,valet:vt not.Bal.in l.certi conditio.§.quoniam.circa fin.in versi.sed ponamus. ſ.si cert.pet.& sequitur Alex.ibi,& Bartho.Veron.qui plura similia adducit in cautela.cclv.dubitari potest. 7
¶ † Et in simili idem est in excōmunicato qui prohibetur esse in iudicio.c.intelleximus.de iu.Et tamē valet iudicium si nō opponatur ca.j.§.si verò. de excep.in vj.not.Abb. post alios in d.c.intelleximus.cum sim.vt dixi ibi.& facit lex.in l.filiusfamiliàs.§.veterani.ſ.de procu.vbi prohibetur miles esse in iudicio:& tamen si non opponatur.valet iudicium.idem in iuramēto calumniæ. c.j.C.de iu.calum.in vj.no.in l.iij.§.sed quia veremur.C. de iura.calū. 8
¶ † Et idē in procuratore qui prohibetur in causa criminali interuenire:& tamen illo interueniente si non opponatur,valet iudicium:vt noper gl.in c.j.in ver.criminalis.de iudi.in vj.& in l.quāuis indubitati.C. de adul.in versi.præsentiam:& ista est communis opin.vt not.Bal.dicit in l.ita demum.col.ij.C.de procura.cum simil.vt tradit Felyn.in cap. meminimus,colum.penul.de accusa.& idem sequitur Roma.in consi. ccxv.duo sunt.& ibi alia similia adducit. ¶ Et simile est in iudicio possessorio si admittatur exceptio defectus proprietatis quæ nō debuit admitti:valet tamē processus parte nō opponente:vt not.Bar.in l.naturaliter.§.nihil commune.in pen.char. in ver. secundo quæro vtrum. de acqui.possef.& in l.si quis à se fundū.C.vnde vi.& tex.in c.j. de restitu. spo. 9
¶ † Similiter contra sententiam quæ transiuit in rem iudicatam exceptiones vel probationes admitti nō debēt:quia res iudicata pro veritate habetur.l.res iudicata.ſ.eo.Si tamē probationes factæ & admissæ sint parte nō opponēte,valent:& si apparet de iniquitate sententiæ, debet reuocari:vt not.Inno.in c.cum dilecta.de rescrip. in c. cum Bertoldus.de re iudi.Ant.de But.in c.quoniam contra.colum.fi.& in cōsil. xxvij.visis.col.iij.cum simil.vt tradit Alexā. in l.iudex postquàm.de re iudi.in versi.sexto fallit.idem Alex.in consi.lxxvij.in causa & lito. col. fi.lib.ij.& in consi ccxij.viso in prin.eo.lib.ij.& Abb.in consi.lxxxix.in quæstione.col.iij.lib.j.Rom.in consi.clxxiiij.amplissime doctor in fi. & Aret.in consi.lxxiij.diligenter.col.jj. 10

¶ Et prędictæ decisiones & similes videtur procedere quādo iura vlterius procedunt ita disponēdo.vt ſ.dictū est:vel quando agitur de exceptionibus dilatoriis quę post litē cōtest.apponi nō possunt.l.ita demū. C.de procu.& in c.pastoralis.de except.vel quando tractatur de fauore eius qui nō opposuit exceptionē quæ sibi cōpetebat:quo casu tacēdo videtur renūtiare fauori suo,cui regulariter quis renūtiare potest.c.ad apostolicam.de regularibus.l.pe.C.de pac.† Et etiam si auctus annulletur,in fauorem partis renuntiari potest : vt per gl.in l. eleganter.in prin.ſ.de dolo.vbi Bar.cū sim.vt tradit Alex.in l.iurisgētium.§.prætor 11

ait.in

ait.in princ.§.de pact.& facit tex.in c.dilecto.vbi Abb.de præbend.

¶ Secus videtur si lex annullaret actum alio respectu quàm propter fauorem patris,& validitati resisteret:quia tunc actus esset omnino nullus.vt not.per glo.per illum tex.in l.à diuo Pio.§. de ritu nupt.cum si. vt Alex.dicit in d.§.ait prætor.Et tali casu supradicta non haberent locum & istam declarationem tradit Pau.de Cast.in cons.ccxvj.circa primum quæsitum.in prin.vbi declarando l.j.§.j.§.de fer.dicit,ꝙ quãdo gesta tempore feriato sunt nulla ipso iure,talibus feriis renuntiari nõ potest:quia si posset renuntiari, gesta contra præsentem & non opponentem exceptionem,non essent nulla,sed valerent.l.j.§.j.de fer.Et sic talibus quæstionibus supradictis vis tota videtur consistere, an renuntiari posit,vel non.

12 ¶ Et ad regulam hic adde,†quòd quandoque ecõtra facilius destruitur quod factum est,quàm quod de nouo fieri impediatur.l.non distinguemus.§.sacerdotio.§.de arb.& plura alia exempla ibi habentur.

¶ Sed hoc facit diuersitas rationis:nã in §.sacerdotio. soluitur cõpromissum:quia verisimiliter in tali dignitate noluisset tractare negotia secularia,meritò datur illi facultas abstinẽdi,& soluitur cõpromissum quæ ratio cessat quando illo existente in sacerdotio factum sit in eum compromissum,& facit quod glo,hic dicit de asignatione liberti.

In §. Quoties. Argumenta.

1 Regulæ iuris ex causa iusta negliguntur.
2 Pupillus homicidium committens non decapitatur.
3 Magistratus licitè potest legem transgredi metu periculi ac scandali.
4 Iurans statuta se seruaturum, iusta causa potest ea negligere.

QVOTIES *æquitatem desiderij naturalis ratio, aut dubitatio iuris moratur: iustis decretis res temperanda est.*

¶ GLOS.exẽplificat istũ §.pluribus modis.Et primũ exemplum de l.interdum.de ver. oblig. nõ bene adaptatur:quia actio ibi nõ est nata,prout expressè ibi colligitur.Cuius cõtrarium videtur præsupponere gl.hic.Et vltra gl.exẽplificari potest per text.in l. qui cũ hæreditate.§.de act,& obli.& in l.ij.§.de excep. rei iud. vbi exclusus à iure quod tertio cõpetebat,illo iure cessante admittitur.& videtur etiã posse exẽplificari iste text. ex eo quod
1 dici solet : †quod ex causa à regula[a] iuris cõis receditur.
A vt est dictũ Inno.in c.j.de const.in gl.vlt & per illud dictũ Bal.in l.& si seuerior.colũ.ij. C.ex quib.cau.Infam.irrog.
2 in versi.ex prædictis† ꝙ si pupillus committat homicidium licet sit doli capax,non tamen debet decapitari.

a Regulis.nã ꝓpter enormitatẽ delicti licitũ est iura trãsgredi.de quo ꝑ Hipp.de Mars. in l.i.in ix co. & in l.vnus.§.cognitorũ.in xiiii. col.3.de quæst. vbi per duas col.plura dicta doctorũ in hac materia cumulauit. Et Ias.ꝙ per alias duas col.plura dicit in l.i.C. de ꝑe. impe. offer. & per eũdẽ Hip. in sing.ccxliiii. inci.tu scis.Itẽ ꝓpter scãdalũ receditur à regulis iuris,vt ꝑ

d. Phi. in consi. cli. incip. maximi pöderis. co. iiii. versic. nam ratione scandali.

a Infert. vide eundē d. Phil. in c. de causis. de off. dele. in ii. col. in v. not.

¶ Et per illud dictum Inn. infert[a] Bal. in l. si quis filio. §. A
illa autem. in fi. ff. de iniusto rup. † quòd propter metum 3
periculi vel scandali, interdum permittitur magistratibus legem transgredi. & idem Bal. in l. obseruari. §. proficisci. in xj. q. ff. de off. procon. & facit tex. not. in l. si hominem. ff. man. & ibi Barto. & in notabili casu tradit Pe. de Anch. in consi. lxxxiij. prima facie. & Roman. in consilio cccxxviij. in terminis. in fi. cum si. vt tradit idē Ro. in l. si verò. §. de viro. in xlvj. fallen. ff. sol. mat. & latè congerit Fel. in c. j. in iiij. char. de const. & no. etiam Bal. in l. clari. C. de fideicō. † vbi inquit, qpille qui iurauit statuta ob- 4
seruare, intelligitur nisi iusta causa superueniat: quia in iuramento semper intelligitur clausula, rebus sic stantibus. l. quod Seruius. ff. de conditio. ob caus. Et quia quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio. l. de ætate. §. ex causa. ff. de interrog. act. & facit tex. in l. fi. §. qui satisda. cog. & no. Bart. in l. ambitiosa. col. iij. ff. de decret. ab ordi. facien. & ad idem facit tex. in c. fin. de transact. & ibi Abb. in ij. not. cum simi. vt Alex. scribit. in l. nemo potest. col j. de leg. j.

In l. Non solet. Argumenta.

1 Contestatio litis non reddit deteriorem conditionem contestantis.
2 Actor variare nequit lite contestata.

REGVLA LXXXVI.

NON *solet deterior conditio fieri eorum qui litem contestati sunt, quàm si non essent, sed plerunque melior.*

¶ NOTO † quòd per litis contestationem non fit deterior condi- 1
tio eius qui litem contestatur, sed plerunque melior. & idem no. Bart. per illum textum in l. j. C. de iudic. & ad idem text. in l. aliam. ff. de nouatio. facit tex. in l. si pluribus. §. fin. de leg. j. in l. si Titius. de verb. obl. in l. si insulam, eod. titu. in l. lite. ff de vsu. & ratio huius regulæ videtur, quia iudicium introductum est in fauorē actoris, vt cōsequatur quod sibi debetur. instit. de obli. in princip. vnde quod in fauorem introductum est, non debet retorqueri in odium. l. quod fauore. C. de legib. & hoc est quod dicit tex. hic in l. sequen. ibi, nemo enim prosequendo &c. Et regula procedit plerunque prout tex. dicit, quia quandoque conditio actoris est deterior per litis cotestationem. † nam post litem contesta- 2
tam actor variare non potest, si quis stipulatus sit Stichum. de verbor. oblig. nam per litis contestationem quasi contrahitur. l. iij. §. idem scribit. ff. de pecul. ideo variatio non admittitur. l. sicut. C. de actio. & oblig. & in isto casu non efficitur deterior conditio actoris per litis contestationem, sed per electionem prius factam ab ipso actore à qua postea lite contestata recedere non potest.

In l.

In l. Nulla intelligitur. Argumenta.

1 Petitio nulla est, vbi nulla mora.
2 Morosus non dicitur, qui legitima exceptione se tuetur.
3 Morosus non censetur, cui dilatio à lege tribuitur.
4 Pœna non debetur, vbi nulla mora contrahitur.

REGVLA LXXXVIII.

NVLLA *intelligitur mora ibi fieri, vbi nulla petitio est.*

¶EXEMPLVM est in l. si pupillus. de verb. oblig. vbi
1 idem dicitur, ꝙ †non est petitio vbi non est mora: & not.
gl. hic. & adde tex. in l. lecta ver. dicebam ṡ. si cer. pet. & ibi
2 Bar. dicit, † ꝙ non dicitur in mora qui potest se legitima
A exceptione tueri.[a] & idem Bar. per illum tex. l. si pactus.
ṡ. de pac. & no Bal. in l. si constat. col. ij. C. de compens. &
est reg. eo. tit. quæ hoc dicit in reg. non est in mora. eod.
3 tit in vj. †vnde qui habet dilationẽ à lege, non est in mora: vt no. per gl. in l. si cum exceptione. §. quatenus. in ver. tripli. ṡ. quod met cau. & facit reg. qui sine dolo. ṡ. eod. & quod ibi dixi. & not. Ro. in consi. ccxliiij. pro euidentia. col. ij. Et ista regula intelligitur, quòd nulla mora est quæ inducatur. Sed ista quæ prius inducta erat bene conseruatur, quia dilatio non debet lucrum producere, vt dicit tex. no. in l. in fideicomissi. in prin. ṡ. de vsur. vbi gloss. ponit casum. Et cum secundum regulam nulla sit mora
B vbi non est petitio, infertur[b] ꝙ pœna committi non po-
4 test: †quia absque mora pœna non debetur: vt not. Bart. in l. si pœnæ. ṡ. de neg. gest. Et hoc verum est quando pœna ratione moræ committi debet secus si ex conditionis euentu: quia tunc absque mora committitur. l. pacto quo pœnam. C. de pact. & in l. nuda. C. de contrahen. & com-
C mittend. stipul.[c]

a Tueri. Nam qui potest exceptione repelli, dicitur obligatus ad non petendum. ita gl. & Bal. & Imo. in l. Mæuia. §. fundus. ff. soluto matrimonio.

b Infert. Bal. consil. cclxxiiii. lib. i. Alex. cõs. cxxxii. lib. vii. Decius consil. cccclxvi. Et ꝙ iusta causa à mora excuset. Cur. Inn. consi. xxviii. nu. 19. fac. not. ṡ. eo. l. q cũ alio. C. M.

c Stipul. quæ nil faciũt, quia ibi non ex conditionis euẽtu, sed ex mora: debuit autẽ allegare l. in illa. l. hoc iure. de verb obli. quæ citat Bar. in l. si duo. §. fi. de cõstit. pec. C. M.

REGVLA LXXXIX.

QVANDIV *possit valere testamentum: tandiu legitimus hæres non admittitur.*

¶ISTA regula etiam habetur in l. quandiu. ṡ. de acqui. hæred. in l. antequam. C. commu. de success. & in l. ex testamento. C. vnde liberi.

¶Et limitatur non habere locum in duobus casibus.

¶Primus est, propter voluntatem testatoris: vt not. Bar. per illum tex. in l. si quis hæres institutus. ṡ. de hær. inst.

¶Secundus casus est. in l. hac consultissima. §. si autem.

C.de testam.vbi Alex.in ij.not.dicit, quòd ibi causa inte stati præualet testamento.

In l. In omnibus. Argumenta.

1 Interpretatio benignior semper capienda est.
2 Aequitas modum interpretandi leges,& statuta,ac etiam pacta, præbet.
3 Aequitas inter mercatores est attendenda.
4 Aequitas rigori ferè in omnibus est præferenda.
Commissum alicui simpliciter, secundum æquitatem regulari debet.
5 Aequitas quandoque à regulis iuris recedere suadet.
6 Solennitates iuris & vsitatus modus æquitate suadente omittuntur quandoque.
7 Iudex æquitatem præ oculis semper habere debet.
8 Aequitas naturalis meritò attēditur, vbi ius deficere inueniť.
9 Aequitatem rigori debere præferri, qualiter intelligendum & num.seq.
12 Lex posterior quando priorem corrigat.
13 Opinio vltima rigorem cōtinens, non est primæ præferenda.

REGVLA XC.

IN *omnibus quidem maximè tamen in iure, æquitas spectanda est.*

¶ IN omnibus enim spectāda est æquitas: quia † semper benignior interpretatio fieri debet: vt in regul.semper in dubiis.§.eo. Et maximè in iure: quia æquitas præfertur rigori. l.placuit.[a] C.de iudic.& in l.si tibi.§.si cert. pet.in c.fi.de transact. 1 A

¶ Et no.Bal.per illum tex.in l.ij.in j.not.C.de rescin.ven. ¶ Vnde quid liceat secundum æquitatem inspicitur in c. magnæ.de voto. Et per semitam æquitatis procedendum est: vt dicit tex.in c.quærenti. de off.leg. ¶ Et res ad æquitatem redigitur.l.j.in fin.C.de interdic. ¶ † Et æquitas est modus interpretandi leges & pacta: vt dicit Bal.in l.si defunctus.C.de suis & leg.col.fin.in vers. & noto quòd æquitas.& ibi in princ.dicit, quòd statuta recipiunt interpretationem æquitatis. 2

¶ † Et ista æquitas præcipuè in curia[b] mercatorū attēditur; vt no.Bar.in l. Quintus.in fi.in l.fideiussor.§.quædā. §.mand.Bal.in l.si pro ea.col.fi.C.mand.Sal.in l.placuit. C.de iud.& Alex.ibi,& in cōs.xlj.viso pūcto.col.ij.lib.iij. Ro.in cons.cxciij.negari non pōt in princ.in consi.xciij. visis.col.j.idē Imo.in cōsi.cxlj.visis statutis.in cōs.cxvj.in 3 B

a Placuit. Vbi vide Ias.qui cōcord. in multis cū do.Phi.hic, & in l.cū stipulati sumus.§.sequitur. de ver. obli.§.col.ii. in iiii.nº t.Canon. latissimè in c.fi. de trāsa. Fel.in c.ex parte. in i. col.de off.dele.

b Curia. Alex. cōs.lxxx.nu.12. lib.v. vbi dixi. Dec.l.si tibi pecuniam.si cert. pet.C.M.

causa

causa Nannis.col.ij.in versi.item quia hic sumus. & dicit Bal.in l.si pro ea. quòd reiiciuntur solennitates quæ non tangunt veritatem negotij. & not.Angel. in consi.ccxix. punctus.in prin.

4 ¶ † Et quia æquitas præfertur rigori [a], vt dictum est, si
A dicatur, ista lex de æquitate loquitur, illa de rigore: per-
B inde est ac si dicatur, ista corrigit illam. ita dicit gl. [b] no. in l.cotem ferro.§.fi.de publi.

¶ Et si aliquid committatur alicui simpliciter, videtur committi æquitas quæ præualet: vt not. Bal. in l.ædem. col.iij.vers.sed nunquid pro vno nummo.in fi. C. locati.

¶ Et adeò attenditur æquitas, quòd sæpe numero † pro-
5 pter æquitatem receditur à regulis iuris communis. l. si me & Titium.in fi.ff.si cert.peta.l.si quis mancipiis. §. fi. de instit.& quod no.Bal.in l.ij.in fi.C.quod met.caus. Et propter æquitatem receditur à verbis testatoris. l.qui filium.§.fi.ff.ad Trebellia.

6 ¶ † Et propter æquitatem receditur à solennitatibus iuris.l.diuus.ff.de restit.in integ.

¶ Et propter æquitatem receditur ab eo quod vsitatum est. l. imperatores. in fi. ff.de appel. & ideo lex erubescit statuere contra æquitatem. l. si quis in suo.§. legis.C. de inoffi.testa.l.fi.§.cum autem.C.de furt.

¶ Et regula propter æquitatē limitatur: vt no. per illum tex.in auth.vt sine prohi.ma.in prin.in ver.existimamus.

¶ Et æquitas exceptionis remouet actionem. l. qui æquitate. ff. de doli except.& in l.iij.C.de bo.auth.iudi. poss.

7 ¶ Et per supradicta dicitur, † quòd prætor & iudex [c]
C semper debet habere æquitatem ante oculos. l. quod si Ephesi.ff.de eo quod cert.loc.c.j.iiij. q.& no. in l. inter filios.vbi glo.C.famil ercisc.

¶ Et hoc intelligitur de æquitate quę informata sit à iure: vt no. Abb.in c.ex parte.el ij.in iij. no.de offic. deleg.

¶ Et Moderni sequuntur in d. l. quod si Ephesi. Sed, vt dixi d.c.ex parte.ille text. parum facit: qui loquitur de æquitate iuris, ibi: iuris æquitate. vnde illa verba æquipollent, ac si dicatur de iure: quia ius est bonum & æquum. l.si me & Titium.ff.si cer.pet.l.j.in prin. ff. de iust. & iur.

¶ Sed tex.in d.l. quod si Ephesi. nō loquitur de æquitate iu-
8 ris, sed de æquitate simpliciter: quo casu † æquitas dicitur naturalis iustitiæ, & cōsideratur vbi ius deficit: vt no.Bal.in c.pastoralis.in fi.de cau.pos. & propr.& probatur in d.

a Rigori. Rigor iuris qualiter intelligatur, vide Bar.in c. si clericus laicū. de foro cōpe.iij. col. in princ. & do. Philip.in cā. si duobus.de appella. colū. ij. versi.vlt.no.

b Gl. Adde gl. in l.ait prætor. §. si debitorē. de his quæ in frau.cred. Can. in c.fi.de trāsa. vbi Abb.fi.col. Felin.in c.ii.de re iudi.in prin. Domi.in cā.disciplina.xlv. distin. & ibi Alex. in ii.col.

c Iudex. Quæ sit æquitas quā debet iudex habere præ oculis, vide Arch. in c.i.de cōfes. li.vi.& æquitas quotuplex sit, vide Barb.in c. quærēti. de of. deleg.col.pen. & in c.cum causam.de iur. calum.col.viii.& do. Phil. in d. ca. ex parte. H.C.

c.fi.de transa.vbi dicitur, q̄ quādo ius deficit, proceditur seruata æquitate,& in l.ij.§.itē Varus. in fi. de aqua plu. ar.ibi, æquitas suggerit.& si scripto iure deficiamus, ergo talis æquitas nō potest informari à iure q̄ nō reperitur. ¶ Pro dicto tamen Abb. videtur text.in authen.iusiuran. quod præst.ab his.§. pe. vbi iudices iurant seruare æquitatem:& sic de æquitate simpliciter dicitur, ibi: omnem æquitatem seruabo.& tamen intelligitur de æquitate informata à iure:quia iudices tenentur iura obseruare: vt habetur.instit.de offic.iud.in prin.

¶ Sed ad illum text.respondetur, quòd loquitur in arbitrariis in quibus præcipuè æquitas attēditur.& ita illum text.declarat Imo.in c.fi.de transact. Et hoc satis colligitur ex illo text. dum dicitur, quòd seruabit æquitatem, secundum quod iustum sibi visum fuerit.

¶ Et quantum ad regulam hic quæ dicit, † quòd æquitas 9
præfertur [a] rigori: primo regula intelligitur quando æ- A
quitas sit scripta: secus si scripta non sit: quia tunc rigor scriptus præfertur æquitati nō scriptæ: vt not. per glo. vbi Bar.& Salic.per illum text.in l.j.§.de legib.& idem glo.in l.placuit,vbi Bal.& Sali.ff. de iud. per l. prospexit. ff.qui.& à quibus.& not.per glo.in c.fi.de transactio.vbi Abb.& Imo.post alios.

† Secūdo regula procedit in æquitate scripta in specie. 10
Secus si esset scripta in genere: quia rigor scriptus in specie, illi præfertur: vt no.Cyn.Bal.Ange.& Sali.in d.l.placuit.per l.nam hoc à natura, ff.de condi. indeb. iuxta l.j. ff.de vsucap.& not. Imo.& Abb.in d.c.fi.ad hoc facit, quia species derogat generi.in reg.in toto.§.eo.

¶ Tertio & vltimo † regula intelligitur, quādo æquitas 11
est scripta post rigorem: secus si rigor scriptus sit post æquitatem: quia tunc rigor attenditur.gl.not.in c. extirpandæ.§.quia verò.in glo.penult.in fi.vbi Imo.col. v, de præben.Alex.& Mod.in d.l.placuit.de iudic.

¶ Sed vide Abb.in d.cap.fin. §.quia verò. colum. vij. quividetur reprobare illam glo.& contrarium expresse tenet Dominic.in cap. disciplina. xlv, distinct. & refert & sequitur Polin. in c.ij.de re iudicata. Non obst. quòd † lex 12
posterior [b] corrigat priorem, cap.j.de constitu.in sexto. B
quia verum est quando directo contrariatur: sed rigor & æquitas non sunt directo contraria: quia æquitas temperat rigorem. † & ad hoc facit: quia si plures opiniones 13
sunt

[a] Præfertur. Vide Frā.Cur. cōsi.liiij.ij col, incip. sæpe & frequenter. & Dy.& eiusdē di.in regu. possessor, isto tit, lib. vj. in ver, iij.opponitur, &c.Ias.in l.si tibi. ff. si cert. pet.Car.in c.fi. de cōsue. & in c.j.de alien.iudic.mut.H.C.

[b] Posterior. Idē in statutis, & cōsuetudinibus,& in rescriptis,& in cōtractibus,& in pactis, & vltimis volūtatibus, & legatis, codicillis,& sententiis interlocutoriis, & in cōstitutionibus procuratorū, & in iuramētis;& in mora & fama, & in opinionibus, & in violētiis, & omnia ista ponit Iaso.in l. si quis ante. in iij.col. in versi. no.primo.ff. de acquir. poss. H.C.

sunt relatæ,& vltima continet rigorem, non videtur recessum à prima quæ habet æquitatē: vt no. tradit Aret.[a] in consi.clxiij.diligenter & maturè col. vij. per glo.in l. si cum exceptione.§.sed & si quis.ff.quod met.caus.

A

a Aret. Quē sequitur Ias. in l.si tibi. ff. si cer.pet.col. iii. vers.quinto no.

In l.Quoties.Argumenta.

1 Adire non prohibetur quandoque, qui repudiauit.
2 Repudiatio quando ad omnia iura ad hæreditatem pertinentia extendatur.
3 Acceptilatio simpliciter facta, ad omnes stipulationes præcedentes est porrigenda.
4 Iure vno sublato, quando tollatur aliud, & quando non.
5 Iuri futuro non facilè potest renunciari.
6 Filia renūtians hæreditati paternæ, fratri poterit succedere.
7 Hæreditas patris adita per filium, desinit esse patris.

REGVLA XCI.

QVOTIES *duplici iure defertur alicui successio: repudiato nouo iure quod antè defertur, supererit vetus.*

¶ REGVLA loquitur in successione quæ alicui duplici iure defertur. Et regula potest dupliciter intelligi. Primo, quando eodem tempore defertur. Secundo, quando successiuè competeret: & vtroq; casu videtur regula habere locum.

¶ Circa primum, quādo eodem tempore defertur, regula exemplificatur: vt per glo.in l.suum.C. de iure delibe.
1 † vbi vocatur ad eandem successionem de iure ciuili, & prætorio, si bonorum possessionem repudiauit, non prohibetur adire. & ad hoc est regula generalis quam facit
B Bar.[b] per illum text.in l.si dominus.ff.de ser.vrba. præd. vbi inquit, quod quando vni competunt plura iura, si vnum remittit, aliud remanere intelligitur. facit text.in l.si prius.in prin.ff.de aqua plu.arcen.& no. quæst. tradit Bal.in l.ij.in quæst.viij.C.de rescin.vend.

b Bart. & Ias. in l. nec is. §.i. in l.nota.ff. de acquiren.hære.

¶ Et reg.ista intelligitur quando renuntiatio vnam speciem litis respicit, prout text.hic loquitur, ibi: repudiato nouo iure. quo casu renuntiatio videtur limitata, quæ limitatum effectū producit. l.in agris.ff. de acquir. rer. do.
2 † Secus est si repudiatio referatur ad ipsam hæreditatem vel successionem: quia tunc renuntiatum videtur omnibus iuribus quæ ad ipsam hæreditatem competerent. ita
C no.Bar.[c] concludit in l.nec is.§.j.ff.de acqui.hære. alleg. l.si duo.

c Bar. Ibi Ias. in prin.iii. col. vbi dicit hanc cōmunē. licet sequēdo Barb. in rubric. C. qui admit. in vi.q.teneat con tra Bart.& cōmunem.

l.si duo. §. idem Iulianus scribit.& §.si quis iurauerit. ff. de iureiur.& idem tenet Ang. in d. l. suum.dicens, quòd si quis renūciauit hæreditati simpliciter, tunc si ex mille capitibus esset possibile illū succedere, omnibus renunciatum videtur. & ibi sequitur Alexā. post alios quos ibi refert.& facit gl.no. in l.j.§. sed videndū. in versi. succedat.ff.de succes.edi. ad idem facit text.in l. pluribus.ff. de excep. † vbi præcedentibus pluribus stipulationibus acceptilatio facta simpliciter ad omnes porrigitur, & facit glo.in l.empto.§.Lucius.ff.de pact. & quod no. Bal. in l. pactum quod dotali.in vj.quæst.C.de colla.cum simi. vt tradit Alex. in consi.ij. viso, atq; vt oportet, considerato themate.col.ij.lib.ij. 3

¶ Secūdò, † regula limitatur in plurib⁹ iuribus separatis: secus si essent iura connexa, vt quia vnū haberet dependentiam ab altero: quia tunc vno sublato etiam alterum sublatū videtur: vt in l.illud.ff.de acq.hære.vbi repudiata hæreditate ab intestato, etiā ex testamento repudiata intelligitur.& no.per gl.& Pau.de Cast. in d. l. si dominus. 4

¶ Venio ad secundū, quando successiuè plura iura competerent,& tali casu regula loqui videtur, ibi: nôuo iure quod ante defertur. Et à fortiori hoc videtur procedere exemplum in eo qui venire poterat ad successionē successiuè ex capite vnde liberi, vnde agnati, vnde cognati: si renūtiauit primo capiti liberorū, non videtur exclusus ab aliis capitibus quæ successiuè competunt.l.j.§. sed videndū.ff.de succes.edi. l.ij.in prin.ff.vnde leg.& hoc intelligitur quādo limitatè facta sit repudiatio respectu vnius capitis: secus si absolutè: quia expressa repudiatio facta respectu hæreditatis, ab omni capite repudiāte excludit: vt voluit gl.no.in d.l.j.§.sed videndum.& ff.dictum est.

¶ Sed aduertendū est, quia ista declaratio videtur bene procedere quādo plura iura eodem tempore competerent: prout ff.dictū est in primo casu regulæ: secus videtur in iuribus quæ successiuè cōpeterent: quia renuntiatio etiam expressa relata videtur ad illud caput ex quo erat successio delata, & non ad alia capita quæ nondum cōpetebant: † quia iuri de futuro renuntiari non potest. l.sī potest.& l.quādiu.la ij.de acqui.hære. l.si ita scriptū. §.si sub conditione.de leg.ij.& dixi [a] in l.j. C. qui admit. 5 A

¶ Et vlterius † ista regula exēplificari pôt in filia b quæ renūtiauit hæreditati patris: nam nō excluditur quominus 6 B

a Dixi. Et in cōsil.xxxi. col. principiē.& pro tenui facilitate. & in consil. lxxxvi.col. iiii. versi.venio igitur ad secūdū. incip.viso puncto,& diligenter,&c.

b In filia. Adde eundem d. Phil.in reg hæreditas.ff.eo.finalibus verbis.

nus possit succedere in hæreditate paterna, quæ ex persona fratris sibi deferatur, cùm illa ex nouo iure superuenienti sibi deferatur: vt decidit Angel.in consil.l.ij.dominus Gidius.colum.fin.versicu.nec obstat quòd suffocauit.cũ simil.vt tradit Alexan.in l.j.§.veteres.colum. antepen.ff. de acquirend.possess.& idem Roma.in consilio clxv.circa primum, quo quæritur:in princ.idem Roman.in consi.xl.visis. & Benedict. Capra in consilio lxiij.cum viso & considerato.in secũdo dubio.& not.Bal.in l.j. colum.fin.de rerum diuisi.vbi inquit, quòd filia quæ renunciauit hære ditati patris,nõ prohibetur succedere in feudo quod sibi ex persona frátris defertur.& idẽm in statuto.no.Bart.in l.fi.in prin.in fi.j.q.ff.ad Ter tul.dicens,quòd filia quæ excluditur à statuto ab hæreditate patris,non prohibetur succedere fratri qui hæreditatem paternam adiuit.& facit quod not.Bar.in consi.lviij.ex themate prędicto.in fi.cum sim.vt tradit Alex.& Modern.in l.j.§.veteres.& nouissimè latè Soci.in consi.lxxiiij. super controuersia.in vlti.lib.& Corne. in consi.ccv.in hac consultatio ne.colum.iij.lib.iiij.

7 ¶ Et licet Doctores in locis præalleg.loquãtur † quando hęreditas patris adita sit per filium, quo casu definitesse hæreditas patris.l.sed si plu res.§.si filio.de vulg.& pupil.not.in d.l.j.§.veteres.idem tamẽ videtur, licet hæreditas adita non fuerit, quia satis est, quòd filia veniat ex perso na fratris: vt no.concludit Benedictus Capra in consi.xij.& si visõ & cõ siderato.circa finem.& tradit Are.in consi.clxj.in præsenti consultatio ne videndum est.in prin. Et ad supradicta etiam facit quod not.Bald.in l.licet.C.de iure delib.cum si.vt Alexã. ibi scribit. Et ad regulã etiam facit: quia quando plura obstant, non sufficit quòd vnum remoueatur, quia aliud remanet.vt no.Bald.in l.j.colum.penul.in versi. vnũ etiam scias.C.de furt.

In l. Si librarius. Argumenta.

1 Scriptoris error, partibus nocere non debet.
2 Grammatica falsa non vitiat instrumentum.
3 Instrumentum in dubio interpretatur, vt in eo mala Grammatica non contineatur.
4 Notarij dicta præsumuntur esse de voluntate & consensu partium.
5 Notarius quando,& in quibus, errorem suum corrigere possit.
6 Notario errorem suum corrigere volenti quo casu credatur.
7 Notarius diem vel mensem pro alio corrigere non potest, ni error per testes sit probatus.
8 Notarius errorem ad partes pertinentem ex interuallo corrigere non potest.
Error notarij qualiter possit probari.
9 Error notarij quot testibus possit probari.
10 Testes tot probant solennitatem instrumenti, quot qualitatem.
11 Notarius maliciosè errans non potest corrigere, sed puniri debet.
Falsitas quando sit in notario præsumenda.
12 Notarius præsumitur potius errare, quàm malignari.

SI librarius in transcribendis stipulationis verbis errasset: nihil nocere quominus & reus & fideiussor tenerentur.

a Error. Bal. consi.cxxx. lib. ij. Cald.consil. j. de fid.instru. C.M.

¶ NOTO quòd † error [a] scriptoris non nocet partibus ad idem text.in l.Imperator.la j.§.de statu homi.in l.errore.C.de testamen.facit text.in l.ambiguitates.eo. tit. Et per istum tex.not.Bald.in consi.cxxv.dubitatur.in fi.lib.ij.Fulg.in consi.cxxxiiij.circa primum.col.j. 1 A

b Restitutionis. Adde Ias. in authen.nouis.C.de inoffic.testa.colũ. ver.quid autẽ si grossus.

¶ Et ideo si notarius dicat,quòd pater reliquit filiæ iure restitutionis,[b] cum debuerit dicere,iure institutionis, non nocet iste error quominus videatur filia instituta: vt not.Bal.in l.si cum ante.C.de dona.ante nup.in versi. & pro hoc consului. B

¶ Et eodem modo si imperitus notarius dicat, pro sua falcidia; cùm debuerit dicere, pro legitima. Et si dicat, quòd mulier renuntiauit beneficio Valeriani: cum debuerit dicere,Velleiani: non nocet iste error,quia patet: vt concludit Bal.in l.imperator.la j.col.ij.ver.item quidam notarius rusticus.§.de statu hominum.Et similiter si notarius dicat,substituo te procuratorem:intelligitur, constituo:vt not.Bal.in l.pen.C.de procur.

¶ Et generaliter † si sit error in falsa grammatica,non per hoc vitiatur instrumentum notarij:vt no.Barto.in l. Plautius.in fin.§.de aur.& arg.lega.Et speciale est in rescriptis Papæ.c.ad audientiam.el j.de rescrip.Secus est in aliis instrumentis notariorum:vt Abb.ibi post alios dicit.& not.Bar.hic Bal.& Ang.in d.l.imperator. 2

¶ Et hoc intelligitur quando constat de mala grammatica,† in dubio autem debet interpretatio fieri vt non sit falsa grammatica.d.l.Plautius.no.Bar.in l.cum in testamento in fi.de aur.& arg.leg.& Cuma.in consil.vij.visis compromisso.col.vj.in ver.ad secundum. 3

¶ Et eodem modo quod hic dicitur de errore,intelligitur quando constat.Et in dubio non præsumitur: vt not. Ange.d.l.errore.in princi.C.de testamen.& Bald.in d.l. imperator.in princ.Et ad hoc facit quia pro notario præsumitur.[c] c.ad audientiam.de præscrip.& no.Bald.in d.l. error.& col.j.& ibi dicit quòd quicquid sit scriptum in instrumento,præsumitur scriptum de voluntate & commissione eius qui rogauit:& not.Bar.in l.si quis filiabus. C

c Præsumitur. Dec. consi.xv. Latè Andreas Alcia. trac.præsump.xiij.Car. Mol.

§.de

§.de testamen.tut.Roma.consi.clxxx.amplissime docto. in j.col.fi.versi.nec refragatur.

4 ¶ † Et quicquid dicit notarius quòd factum respiciat, videtur dixisse de assertione & voluntate partium. vt not. Bal.in l.j.circa fin.de priuileg.dot.& in l.ab executione. circa fi.versic.pone statuto.C.quo.app.& in l.mater.col. ij.ver.praeterea verba.C.de rei vend.& meritò error debet liquido probari:& non sufficit iuramentum in defectum probationis: vt not.Bald.concludit in l.Imperator. colũ ij.versi.sed an poterit. Et ad hoc facit: quia cùm sit praesumptio pro notario de eo quod scriptum repetitur, vt dictum est, probationes clariores requiruntur:& tali casu non recurritur ad iuramentum in defectum probationis: vt not.Ang.in l.fi.in prin.§.quod met.caus.& facit tex.in c.quia verisimile.de praesump.& quod ibi Abb.

¶ Et quia Bart.hic prosequitur materiam huius l.videndum est principaliter de duobus.

A ¶ Primo quãdo notarius possit errorẽ suum corrigere[a].

¶ Secundo, qualiter error notarij probari possit.

¶ Circa primum habemus considerare duos casus. Primus est in pertinentibus ad notarium. Secundus in spectantibus ad partes. In primo casu ex dictis Barto. plures conclusiones colliguntur.

5 ¶ † Prima est, quòd in his quae spectant ad notarium in quibus error non vitiat, notarius potest errorem suum corrigere: puta secundum Bar.in falsa latinitate. Et idem in exemplis §.dictis in quibus dictum fuit errorem non vitiare.& idem tenet Bal.in rub.C.de fide instru.col.vj. versic.sed pone quòd tabellio.& idem Bal.in l.cum proponeretur.in versi.vlti.quaero, de leg.ij.quia talis emendatio neminem laedit.alleg.l.actorum verba.§.de re iud. & idem Ang.in d.l.Imperator.in prin.quia pars non habet causam contradicendi quare non corrigat.arg.l.dotem.§.solu.matri.& ibi Bal.in princi.

¶ Et ideo si oratio truncata sit, suppleri potest per verbum subauditum: vt not.Ang.in d.l.errore.in princip.& Bal.ibi plenius. Et plura similia ad hoc tradit Bal.in l. verbum volo.C.de fideicom.

¶ Et ista prima cõclusio ampliatur secundũ Bar.hic etiã si erratum sit in eo quod vitiaret instrumentũ: puta si sit

B defectus inditionis[b] qui vitiat instrumentũ: poterit tamẽ notarius errorẽ suum corrigere, secundũ Bar.hic, ne scri-

a Corrigere. Vide per Feli. in ca.ex literis. ibi de fide instru. Ant.But. cõsi.xj.& quòd potest declarare verbum obscurũ. Alex. consi.cxlvj.nume. 26. libr. v. Calc.cõsil.lxx. C.M.

b Inditionis. Idem Ioan. de Ana.in ca.cum graui. de crimi. fal.ij.colũ. post mediũ.& hoc nisi maliciose: quia tunc puniretur tanquam falsarius. Hie.Chuc.

bentis error noceat partibus.& idẽ tenet Bal.C.de Iustin. cod.cõfir.col.fin.ver.sed an tabellio. Et idẽ Bar.in l.nominatim.in fin.de condi.& demon.Bal.in d.l.cũ proponeretur.col.ij.Ange.in d.l.Imperator.col.ij.ver.iuxta prædicta quæro.& ibi concludit maiorẽ esse defectũ inditionis quæ nullo modo apposita sit quàm si erronea inditio apponatur.post Dy.in consi.xxxv.quem ibi refert & Bar. hic & Roma.in consi.ccxxxv.quo ad primum.in fin.

¶ Secundo Bar.concludit† quòd si sit erratũ,& non cõstat in quo erratum sit,vt quia omisit diem,& non constat de quo die,isto casu notario dicenti se recordari de die,credendũ erit sicut officiali creditur: maximè cũ hoc de die sit quid minimũ:quia si testis de die nõ recordatur,tamẽ probat l.testium.cum glo.C.de testib.& ita Bar.hic dicit. 6

¶ In quo aduertendũ est,quia ista cõclusio videtur procedere quãdo nõ est vis in tempore:quia dies nõ est de substantia instrumenti.¶ Secus videtur si sit de substantia instrumenti,vt in actione hypothecaria:quia tunc corrigere non potest nisi probato errore:vt Ang.dicit in d.l.Imperator.& cum autoritate iudicis:vt not.Bal.in d.l.Imperator.col.iij.& idem Bald.in titu.de pace Constantiæ.in verbo,pacta.versi.sed quid si opponantur solennitates.

¶ Et ista conclusio, secundum Barto.procedit,quando erratum fuit omittendo diem:quia tunc non dicitur functus officio suo,edendo instrumentum absque die.

¶ † Sed si erratum sit apponẽdo vnum diem vel mensem pro alio,quia tunc notarius non poterit se corrigere nisi constet de errore per testes vel alio modo: quia tunc videtur functus officio suo.ita Barto.dicit alleg.text.in l. quicquid astringendæ.secundũ vnum intellectũ de verb. oblig.Et ista limitatio Bar.videtur de plano procedere quãdo dies esset de substãtia,vt s̃.dictũ est in hypothecaria:si verò nõ esset de substantia,tunc videtur quòd error corrigi possit: quia si Barto.hoc permittit quando dies omissa sit,vt s̃.retuli,à fortiori idem dicendum videtur quãdo dies non fuit omissa:sed vna pro alia apposita sit: quia maior [a] est defectus omissionis,quàm erroris:vt dicit Bart.hic post Cyn.quem refert,& idem no.Bal.in d.l. Imperator.col.iij.& s̃.dictum fuit de inditione omissa: 7

¶ Et hoc de plano videtur procedere si parti non sit datum instrumentum:vt not.Bald.in rub.C.de fide instru. col.vj.& Bart.in d.l.Imperator.col.j.

a Maior. Imò maior est defectus in male faciendo, quàm in amittendo, ideo nõ potest ex interuallo, id est, postquã redditum parti, corrigi, nisi solenniter, id est iudicis autoritate, parte vocata,& probato errore.& placet opi.Barto.Car.Mol.

Secus.

A ¶ Secus[a] si fuit data copia parti: quia tunc videtur indistinctè quòd corrigere non posit, nisi probato errore & de consensu iudicis: secundum Barto. in d.l. Imperator. & in l. fi. versic. sed quid si notarius. ff. de tabu. exhi. Bart. in l. ambiguitates. in fin. C. de testa. & in d. rub. de fide instru. col. vj. & in l. fi. col. penul. in versic. quarto quæritur. C. de eden. & in titu. de pace Constantiæ. in verbo, pacta. in fin. Et idem Ange. in consi. ccxcij. visis. col. j. Cuma in consi. xxiij. viso. & Socinus in consil. xciiij. præstantissimis. col. iiij. & consi. xcviij. aliàs consului. in nouis.

a Secus. Et bene. licet Ias. consi. xxiij. lib. j. Alexan consi. lxxxix. num. 13. lib. iij. cõsi cxc. nu. 5. li. vj. C. M.

b Testibus. quòd per duos Alex. cõsi. xiiij. nume. 19. li. vj. C. M.

8 ¶ Secundus casus principalis est, si erratum sit† in pertinentibus ad partes: & tunc, secundum Barto. error corrigi non potest ex interuallo sed incontinenti sic. & idem Ange. in d.l. Imperator. in prin. & not. Bal. in d. rub. de fide instru. col. vj. & in l. cum proponeretur. col. ij. ver. vlti. quæro. de leg. ij. & idem Bar. in d.l. Imperator.

¶ De secundo principali dubio de probatione erroris, primo dicit Bar. quòd error probatur de facili per originale quod reperitur, quia illud inspici debet. §. pen. in authent. de tabel. & idem Barto. in l. Sempronius Proculo. de leg. ij. in l. si quis ex argentariis. §. prætor ait. ff. de eden. cum sim. vt ibi tradit Alex. & in cõsi. cv. reuerende domine. in ij. lib. & Pet. de Anch. in cõsi. cccccxxxij. præmissa. Ange. in cõsi. ccclvij. pater stipulatus.

¶ Secundo de facili probatur si partes confitentur errorem: vel etiam si testator hoc dicat in his quæ ab eius voluntate pendent: vt not. Bart. hic circa fi. & in l. cum proponeretur. de leg. ij.

B ¶ Tertio probari potest testibus.[b] † Sed tot testes requiruntur quot ne-
9 cessarij sunt in dispositione principali de qua agitur: vnde in testamento error debet probari septem testibus, quando agitur de substantia ipsius testamenti, hoc est de voluntate testatoris. Secus est in qualitate requisita in testamento: vt not. Bart. post glo. in d.l. cum proponeretur. cum simil. vt tradit Alex. in l. errore. circa fi. C. de testa. Soci. in consil. lj.
10 viso testamento. in fi. Et quod dictum est de probando † qualitatē, idem est si agatur de probando solennitatem: quia duo testes probarent, secundum Ang. in l. ambiguitates. C. de testamen. in quibusdam lecturis. Alexand in d.l. errore. in fi. de quo dixi in l. fin. C. de secund. tabu. Et de probatione erroris, no. Alexã in consi. cxl. super testamento. col. j. lib. j. Et in d. consi. cv. reuerende domine. lib. ij. & consil. lxxxviij. in causa do: Bar. lib. iiij. Socin. in consil. xciiij. præstantissimi. col. iij. & Laur. Calcaneus in consi. xlviij. viso dicto casu. col. pen.

11 ¶ Vltimo regula ista procedit † prout loquitur quando errore fuit aliquid omissum. Secus si dolo & malitiose notarius aliquid omiserit: quia tunc puniri debet. Et an tunc corrigere posit. not. Bald. in l. ij. C. de fideicommis. liber. & in rub. C. de fide instru. colum. vj. versi. vnum

a Dubio.Deci.c.i.colum.iii.de probat.Alexā.consil.liii.nu.16.(vbi dixi)lib.vii. Limitat Curt.senior.consil.lv.Sed quòd in testibus potius dolus præsumatur. Alciat.l.i.§.si stipulanti.nu.42.§.sed si mihi.ad ff.de verbo obliga.C.M.

b Præsumitur.Adde eundem do.Philip.in consi.clxxv.incip.in causa falsitatis. Ioan.de Ana.in c.cum diligenti.de accus.ii.col.quasi in fi.& Alex.in c.ego solus.ix. dist.Are.in cōsil.xlvii. incip. visis & diligēter ponderatis. in i.colū.versi. pro his facit optimè,&c. Fely.in c.ex literis.ii. colū.ver. tertia conclusio. hoc tamen est limitādum secūdum eum ibi versi.sed limita nisi notarius omisisset solennitatē iuris in testamento quæ interuenire debebat: quia tunc non præsumitur error, sed falsitas,de quo vltra eum, & quos allegat, vide Bar.in c. quoniam.vt lite non cōtest. colū.xv.in medio.& in consi. lviii.incip. clemētissimi.in i. vol. pen. colū. Bald. in sua marg.in versi. error.versi.xii. & xiii. Hiero. Chuc.

scias.& tradit Lanfran.in repet.c.quoniam contra.colū. vij.de probat.

¶ Et quando falsitas in notario præsumatur,vt not.in l. iubemus.C.de testa.vbi Alexā.And.Sicul.in consil.xxix. col.viij.lib.j.†In dubio [a] tamen in notario semper po- 12
tius præsumitur [b] error,quàm falsitas:vt not.Barto.per A
illum text.in l.quoties.§.j.ff.de hæred.instit.cum simil. B
vt tradit Alex.in consil.xl.habita super contentis.col.fin. lib.j.& consil,xxvij.in causa & lite.in princi.lib.ij.Pet.de Anch.in consi.cclxxxvij.tria principaliter.col.j.Cuma.in consil.cxxv.ad primum.& dixi in consil.clxxv. Et regula etiam ista limitatur vt per Alex.in l.errore.col.j.& in l. ambiguitates.in fin.C.de testa.Et materia latè habetur in tractatu clausularum,in charta xlj.

In l. Filiusfamiliàs.Argumenta.

1 Filiusfamiliàs rem peculiarem possidere nō dicitur;sed ipsius pater.
2 Seruus ab alio possessus domino non quærit.
3 Detentatio an possit acquiri filio.

REGVLA XCIII.

FILIVSFAMILIAS *neque retinere,neque recuperare,neque adipisci possessionem rei peculiaris videtur.*

¶NOTO quòd†isto iure filiusfamiliàs non habebat 1
possessionem rei peculiaris:quia statim possessio patri etiam ignoranti acquirebatur.l.quicquid.ff.de acqui.pos. l.j.§.item acquirimus.eo.titu.facit text.in §.j.instit.per quas perso.nobis acquiritur.& in l.placet.de acqui.hære.
¶ Et ampliatur ista regula,etiam si filiusfamiliàs ab alio possidebatur:vt dicit tex.in d.l.quicquid.quia secundum gloss.ibi,illa acquisitio fit vigore patriæ potestatis quæ durat licet ab alio possideatur.Secus est in seruo†qui do 2
mino nō acquirit.si ab alio possideatur.l.j.§.sed & per eum.ff.de acqui.posses.quia in seruis acquiritur domino ratione possessionis:vt dicit glo.in d.l.quicquid.facit tex. in l.j.in fin.ff.de acquirend.posses.de quo videndum est

per Do

per Docto.in d l.j.§.item acquirimus.& per Alex.in l.j. §.veteres.col.iij.de acq.posses.

¶ Et regula limitat vt per gl.hic,quia hodie non procedit.

¶ Item regula videtur procedere in possessione quæ habet aliquid iuris. † Secus videtur in detentatione quæ filio acquiri videtur.arg.l.stipulatio ista.§.hi qui.de verb. oblig.Et pari ratione implementum conditionis quæ in facto consistit, ipso filio acquiritur.l.qui hæredi.in prin. de condi.& demon.facit tex.in §.sed cum factum.institut.de stipul.seruorum.

REGVLA XCIIII.

NON *solent quæ abundant, vitiare scripturas.*

¶ De ista regula dictũ fuit s.in reg.quæ dubitationis.

In l.Nemo dubitat.Argumenta.

1 Soluendo esse præsumitur,qui fideiussorem habet.

2 Soluendo esse dicitur,qui totum debitum soluere potest. Soluendo est,qui nomina debitorum habet.

3 Soluendo non esse,quando quis præsumatur.& nu.4

REGVLA XCV.

NEMO *dubitat, soluendo videri eum,qui defenditur.*

¶ I T per istum tex.gl.in l.soluendo.s.de verb.sig.dicit,quòd soluendo quis videtur per se,vel per aliũ.& not.

1 Bar.in l.j.s.de custod.reorum † dicens,quòd soluendo esse dicitur qui habet fideius.ad idem text.in l.si plures.§. præterea el.ij.s.de fideius.Et per istum,tex.hic Bart.in l. item liberatur.§.qui paratus.s.quib.mod.pignus vel hypo.sol.ibi decidit.q. quam hic indecisam reliquit: & respondet ad tex.in l,rescripto.§.debitores.ver.planè.s. de mune.& hono.cum simil.vt tradit Alexan.in l.iiij.§.si ex conuentione col.j.de re iud.Et Ang.Are.in tract.Malefi. in ver.quas si non soluerit.& idem Alex.in l.j.s.qui satis. cog.& Moder.ibi.Et Andr.Sicul.in consi.xv.col.ij.lib.ij.

2 † Et soluendo quis intelligitur, quando in totum soluere potest.d l.soluendo.de verb.sig.& instit.de oblig.quæ ex delicto.in §.fulloni vero.in fin.

¶ Et soluendo esse videtur, qui habet nomina debitorum quia non dicitur suspectus: vt notat Bald.per illum tex.in l.facere.s.solut.matri. ¶ Et hoc intelligitur quando debitores sunt boni & de facili exigibiles:aliàs secus, vt concludit Alexander, in dicta l.facere.post alios quos

ibi re

ibi refert. ¶ Et idem Alexander in consilio xxxvij. viso & opportunè discusso. col. iiij. ver. tertio per hoc adduco. lib. ij. † Et quando quis dicatur non posse soluere, vt quia 3 imponitur pœna corporalis, si pecuniariam impositam soluere non poterit, no. Bal. in d. l. quicunque. col. pe. ver. sed pone statutum. C. de ser. fug. Ang. in l. j. §. de iniusto, rupto. cũ si. vt prosequitur Ang. Aret. in d. tract. malefic. in ver. præallegato: vbi latè refert Imo. in l. suus quoque. versi. sed si filio. col. pe. §. de hæred. insti.

¶ Et ad predicta vide Bart. in l. tres tutores. in fi. §. de admini. tut. vbi dicit, † quòd non præsumitur soluendo ille 4 cuius bona venduntur: & qualiter probetur quòd quis non sit soluendo. no. Bald. in authē. hodie. versi. secundo, quæro. C. de actio. & obli.

In l. In ambiguis orationibus. Argumenta.

1 Interpretatio ad eum spectat, qui condere potest.
2 Iudices in partium præiudicium leges interpretari possunt.
3 Papa priuilegium à se concessum solus interpretatur.
4 Papa gratias à se indultas declarare solet.
5 Rescripta sua interpretatur solus papa.

REGVLA XCVI.

IN *ambiguis orationibus maximè sententia spectanda eius est qui eas protulisset.*

¶ Et hæc regula exemplificari potest in principe ad quem recurritur pro interpretatione [a] legis, † quia eius est interpretari, cuius est condere. l. fi. C de legib. c. inter 1 alia. de sent. excom.

¶ Et ideo pro interpretatione statuti ad populum qui fecit statutum recurritur: vt not. Bart. in l. omnes populi. §. de iust. & iur. in pen. chār. in vers. iij. quæro. Et dicit Bart. ibi hoc procedere in subsidium, quando alia interpretatio quæ congrua sit, haberi non potest, aliàs secus: nam quando est dubium arduum & inexplicabile, ad principem recurritur: vt not. Abb. in c. j. in j. not. de iura. cal. & in c. cum venissent. de iudi.

¶ Et ideo † iudices prius habent potestatem interpretandi 2 leges in præiudiciũ partiũ: vt no. Inno. in c. cum specia li. de app. & Abb. ibi sequitur. & in d. c. cũm venissent & in d. c. j. de iura. cal. & in c. capellanus. col. j. de fer. cum sim. vt tradit Fel. in d. c. inter alia. Et hoc intelligit nisi essent verba clara: quia tunc nõ potest iudex aliter interpretari quàm

[a] Interpretatiõe. Interpretatio q d sit, vide Bal. in rub. C. de verb. sig. in prin. & Lanfran. in tracta. interpre. statuto. in j. colũ. in ver. iij premitto. &c. & Bald. in sua marg. in ver. interpretatio. Paul. consi. cccclx. in princi. præmissis allegationibus in j. vol. & Bar. in l. ab executore. ff. de ap. H. C.

quàm verba dicant: vt not. Bar. in l. ab executore. in prin. col. penul. ff. de app. Bal. in l. ea quæ. C. commin. vel epist. Are. in consi. lvj. post absolutum. & in l. v. §. stipulatio. de verb. oblig. Alexã. in consi. ccxv. nec arguendi. in fi. li. ij. ¶ Similiter ista regula exemplificari potest in priuilegiis: vt est tex. in c. cùm venissent. de iudic. † vbi pro in-
3 terpretatione priuilegij, ad papam a recurritur. Et hoc
A intelligitur de interpretatione concernente validitatem priuilegij: vt not. Bal. in l. hi qui. in prin. C. de appellat. & Pau. de Cast. ibi in fi. facit quod no. Oldr. in consil. cccxxx Vrbanus episcopus. circa fi. Et ideo statuta inualida confirmata à summo Pontifice, qui atolli ab imperatoribus non possunt, à summo pontifice interpretari debent: vt not. Bal. & Ange. in l. ex facto. de vul. & pup. Et quãdo ad papã recurritur, eius interpretationi & declarationi standum est, dato quod à principio eius intentio talis non fuisset: vt not. Ang. in consi. cclxxiij. non est dubium. col. ij. & idem Pau. de Cast. in l. hæredes palam. §. si quid post. co
4 lum. ij. ff. de testa. † vbi inquit quod papa sæpenumero facit multas declarationes circa gratias ab eo factas. Et præiudicat illis quibus erat ius quæsitum, per illum tex. quasi illud quod declaratur fuisset à principio dictum, quo casu non fuisset alteri ius quæsitum: & dicit hoc procedere in propria declaratione quæ consistit circa aliquod verbum dubium: secus si non esset verbum dubiũ: quia tunc esset noua dispositio quæ non tolleret ius alteri quæsi-
B tum b. Et ad hoc vltimum dictum Pau. de Cast. est notab. decisio Pet. de Anch. in consi. cccxcix. præmitto. col. fin. & idem tradit Pau. de Cast. in consi. clvj. viso. col. fin. & dixi in d. c. cùm venissent. vbi videndum est.
5 ¶ Eodẽmodo † in rescriptis recurritur ad papã: quia secundum eius intentionẽ interpretari debẽt; vt not. Inno. in d. c. cùm ecclesiasticæ. de excep. cũ si. vt dixi ibi. Et idem est
C in iudice qui potest eius sententiã c interpretari. l. ab executore. in prin. ff. de app. & ibi Bar. cum si. vt not. Alexã. in l. ij. col. fi. de lib. & posth. & in l. actorem. de re iud. Et ad regulam hic facit tex. in l. in prætorij. de præto. stipul.

a Papam. Interpretatio à papa, de quibus fiat: et an admittatur probatio in contrarium, vide Cardi in cle. j. de cõcess. præb. & Bal. in l. ij. C. de sent. ex pen. re. & d. Phil. in c. ij. de offi. deleg.

b Quæsitum. dec. l. j. co. j. C. de imp. & aliis subst. c. fi. co. v. de consti. c. pastoralis. in fi. de except. dixi ad Alex. consi. xj. num. 14. li. vij. C. M.

c Sententiã. quam non poterit nisi semel interpretari. ita Bal. per glo. ibi in l. ij. C. de sen ten. ex per. reci. Im. in l. ab executio. in prin. ff. de app. Ias. in l. quid iussit. in xj. col. ff. de re iud. H. C.

In l. Ea sola. Argumenta.

1 Deportatio ea sola tollit quæ in fiscum deferri solent.
2 Deportati bona in fiscum deferuntur.

REGVLA XCVII.

EA SOLA *deportationis sententia aufert, quæ* ad

ad fiscum perueniunt.

¶NOTO secundùm intellectum gloss. qui planior videtur,† ꝙ sententia deportationis solùm aufert ea quę in fiscum tranferuntur; † bona enim deportati transferuntur in fiscum.l. deportatorum. C. de pœn.& not. per gl.in §.relegati.inst.quib.mod.ius pat.pot.sol.vnde dicitur hic; ꝙ per sententiam deportationis solùm auferuntur ea quæ in fiscum transferuntur:quia si fiscus recusaret bona,quia fortè reputaret quod non essent soluẽda. iuxta l.j.§.an bona.ff.de iure fisc.illa repudiata nõ transirent in fiscum. Vel secũdo regula declarari potest, ꝙ ea sola sententia deportationis aufert quæ in fiscum transferuntur videlicet illa quæ transeunt in hæredes extraneos;quia alia non transferuntur in fiscum,; vt in l.j.vbi Bar.C.de oper.lib.& Bar.in l.iura.ff. de iure patro.cum simil.vt tradit Alex in consi.xxiij.opportunè consideratis.col. ij.lib.j.& in consi.lxxxix.vtrum.in princ. lib.iiij. 1 2 6 7

In l. Quoties. Argumenta.

1 Prior tempore præferri solet in pari causa lucri.
2 Beneficium prior impetrans, præfertur posteriori.
3 Concessio secunda feudi, non derogat priori.

REGVLA XCVIII.

QVOTIES *vtriusque causa lucri ratione vertitur: is præferendus est, cuius in lucro causa tempore præcedit.*

¶NOTA †quòd in pari causa lucri præfertur ille qui est prior in tempore. 1

¶Sed ad declarationem regulæ considerandũ est, quòd si rei donatæ facta fuisset traditio illi qui fuisset posterior in titulo ille esset potior,quia prius dñiũ habuisset. l.quoties.C.de rei vẽ.cũ si.vt dixi in reg.contractus.ff.eo.

¶Et tali casu regula non haberet locum:vt not.per glo, in regula,qui prior.de reg.iur.in vj.vnde.regula intelligitur cæteris paribus.& facit text.in d.regu. qui prior.& in l.in operis.ff.loca.

¶Et regula etiam exemplificari potest in beneficiis ecclesiasticis;quia†potior est qui prius[a] impetrauit.c. eum cui.de præbend.in vj.not.in cap.capitulum sanctæ Crucis.de rescript. A 2

¶Et ad istam reg.quamplures quæstiones similes prosequitur Rom.in consi.xlvij. visis necessariis,vbi principaliter

a Prius.Vide Dy.in reg. qui prior.in princi. vbi eius addit. satis remissiuè in ver. potior, &. ad id quod dicit de prioritate vnius horæ,vide Soc.& Ias.in l.j. ff, solu.matri.

liter loquitur de illo comite qui obligauit ſe duobus principibus. Et in terminis regulæ in pari cauſa lucri plura iura & ſimi. Ro. inducit in conſi. c. viij. circa præmiſſa. & idē tradit Pau. de Ca. in cōſi. clvj. viſo & examinato
3 puncto. col. iij. vbi concludit, † ꝙ ſecunda cōceſsio facta de quibuſdam bonis feudalibus non derogat priori. & in ſimili caſu tradit Alex. in con. iij. ex his quæ in themate. lib. v. & in conſi. xxiij. viſo proceſſu. col. ea. lib. v.

In l. Non poteſt videri. Argumenta.

1 Moroſus an dicatur, qui negat cētū à ſe petita in re implicita.
2 Negans ſe debere viginti, an cenſeatur negare decem.
3 Debitor, à quo plus debito petitur, iuſtè ſuper toto litigare poteſt.
4 Summa minor in maiore continetur.

REGVLA XCIX.

NON *poteſt videri improbus qui ignorat quātum ſoluere debeat.*

¶ IBI, qui ignorat quantum ſoluere debeat. vidēdū eſt quod ſupra dixi in l. qui ſine dolo. & in l. nulla intelligitur. ſ. eod.

¶ Et Bar. hic infert ad quæſtionem quam dicit hic Piſis de facto habuiſſe,

1 ¶ Et cōcludit per illum tex. † ꝙ non dicitur[a] eſſe in mo-
4 ra ille qui negat centum petit ab eo. l. ſi agatur de re implicita, quia ignorat quantū debeat vt hic, & in l. in fideicommiſsi. in prin. ſ. de vſur. in l. ſi quis ſolutioni. ff. eo. ti.

¶ Secus ſi ſciret ſe debitorem præciſe in certa parte: quia
2 tunc non ſoluendo eſſet in mora. Et ſic vult Bar. † ꝙ debitor de decem à quo viginti petita ſunt, non poſsit negare illam maiorem ſummam: quia videtur etiam negare illam minorem ſummam de decē. Et ideo eſſet periurus, vt idem Bal. dicit in l. ſi pupillus, §. fi. ſ. de verb. ſig & per hoc dicit Bar. in l. j. §. ſi ſtipulāti. circa fi. ſ. de ver. obl.
3 ꝙ confunditur practica[b] aduocatorum, qui volunt ꝙ totum negari poſsit ſi plus debito petatur. Et in hoc ibi latè inſiſtunt Alex. & Mod. & reſident cum opinione Bart. ibi tanquam communi,

¶ Pro qua allegatur tex. in l. qui ſeruū. §. fin. ſ. de interrog. act. vbi interrogatus de toto fundo, an eum poſsideat, teneatur etiam de parte reſpondere.

¶ Sed ille tex. parum facit: quia intelligitur quando etiā de parte interrogatus ſit, ſecundum glo. ibi. Et ad hoc facit

a Dicitur. Vide Iaſ. in §. ſtipulanti. in fin. verb. ver. iii. ſucceſsiuè. hic all.

b Practica imò in hoc regno practicamus opin. Barto. Imò fortius, quia debitor à quo pl[9] petitur, ſi nihil obtulerit, in omnes impenſas condēnatur, ex veteri ſtylo, quem nūc non ita ad vnguē ſeruant, ſed iudices arbitrantur, vt dixi in praxi iudiciali. C.M.

a In totum. Contrariam sententiam tenent Cy.Ray.Bar.Io.Imo.Alex. qui dicūt eam communem. & Are.ibi pen.col.dicit eam communiorē, & omnes Mod. in §. si stipulanti.hic alleg.eam etiam tenent Inno.Host.Ioan.And.Phil.Franc.in cap. præsentium.in v.col.de testib.lib.vi. [redacted] inc.nam concupiscētiam.de const.si col. vbi ponit tres limitationes,& quā plures alii quos refert Alexā.in ii.col.& Abb. in c.i.de plus petit.licet dicat opi. gl. seruari in practica ab aduocatis tantum ad euitandas istas opin. Doct.aduocati hodie seruant aliam practicā, quā refert Ias. in d.§ si stipulanti.post Ang. Pau.& Cuma. H.C.

b Minor. Quid in sententia, an in maiori insit minor.vide latissimè Ias.in l. inter partes.§. de re iu. col.ii. in iiii.no.& Ia. in §. stipulāti. hic all. col.iiii. ver. circa istā materiam. vbi ponit regulam cū septē fallē.

cit quia qui vult sibi responderi super toto & super parte,
debet interrogari super toto & super parte.l.non alienū.
§.de interrog.act. ¶ Et ideo verior videtur opinio quam
idem Bar.tradit in l.qui solidum.in princ.§. deleg. ij.vbi
videtur tenere contrarium,dum concludit,† ꝙ si quis pe 3
tat plus debito,habeo iustam causam litigādi super toto:
nisi actor dicat se paratum partem recipere, per illum
tex.qui bene probat. ¶ Et pari ratione videtur, ꝙ positio
facta de maiori summa,in totum [a] negari possit: vt per A
gl.in l.ii.in gl.magna de confes.in vj. sequitur Bal.in l.
ij.§.quod obseruari.col.pe.versi.sed quid si posito.C de iu
ramen.calū.cum si.vt Alexā.refert in d.§.si stipulanti.&
idem Alex.in consi.clxxxiij.viso puncto col.fi.lib.v. Nō
obst.ꝙ ille qui negat totum, videtur etiam negare par-
tem,quia resoluendo hoc in quo tota vis consistit,consi-
derandum est:quia verum est ꝙ in toto pars cōtinetur,
& in maiori summa minor [b] inest.l.si quis cum totum. B
de excep.rei iud.l.si is qui ducenta.§. vtrū. de reb.dub,&
in l.j.§.si stipulanti.de verbo. oblig. in l. qui concubinā.
§.qui ita.de leg.iij.

¶ † Sed illa pars in toto continetur ad integrādum illud 4
totū:& minor summa in maiori continetur ad integrandum maiorem summā:sed per se illa minor pars vel minor summa non videtur petita.ita not.declarat Bar. in l. scire debemus.in fi.prin.de verb.obli.vbi inquit, quòd si promisisti centum,non possum petere quinquagita tanquam promissa;quia illa pars de quinquaginta non fuit promissa,licet sub generalitate illorum verborū includatur. Et ita in proposito videtur; si positio est facta de centū,non dicitur facta de quinquaginta.licet in summa de centum quinquaginta includantur,& ideo qui negat positionem de centum,nō dicitur negare positionem de quinquaginta:vnde non dicitur periurus. Et pari ratione non videtur esse in mora:quia non recusat soluere quod debet.Et hoc modo explicatur illud in quo doctores moderni laborant in dicta lege j.§.si stipulanti.& in effectu quod Bartolus hic dicit non videtur verum per supradicta.

cta. Et ad hoc facit illud quod dicam in regula, in eo. j. eo.

REGVLA C.

OMNIA *quæ iure contrahuntur, contrario iure pereunt.*

¶De ista regula dictum fuit in regula, nihil tam naturalē. supra eo. vbi videndum est.

In l. Vbi lex. Argumenta.

1 Mensis qualiter intelligi debeat in dilationibus dandis.
2 Mensis vtilis triginta dierum esse dicitur.
3 Mensis simpliciter prolata dictio, pro triginta diebus accipi debet.

REGVLA CI.

VBI *lex duorum mēsium fecit mentionē, & qui sexagesimo primo die venerit, audiendus est: ita enim imperator noster Antoninus cum Diuo fratre suo rescripsit.*

¶ISTA regula secundū Bar. in l. cū bissext⁹. in fi. ſ. ti.
1 j. reducit ad cōmunē opi. quæ habet, ꝗ mēsis [a] intelli- a Mēsis. Alex.
A gat secundū qualitatē mēsis in quo data sit dilatio. vnde cōsi. cxiiij. nu.
si die xxiij. Augusti data sit dilatio vnius mēsis incipit in 11. lib. v. vbi di-
dicto die xxiij. & terminat in xxij. Septēbris: vt Bar. con- xi. C. M.
cludit in d. l. cū bissextus. & hoc idē gl. in c. quā sit. in ver. mense. de elec. in vj. & sequunt Bal. & Imo. in d. l. de diuisione. ſ. so. ma. Ang. in auth. iubemus. C. de iud. cum si. vt tradit Alex. in d. l. de diuisione. vbi dicit ꝙ ista est cōmunis opi. & idē Alex. in l. fi. in prin. col. pe. C. de iure delib. & in consi. xlij. in casu & lite. col ij. lib. iij. Et secundū Bar. in d. l. cum bissextus. in fi. reg. ista reducitur ad quæst. glo prælleg. ¶Sed non videtur quod reduci possit, nisi secundum quod inferius dicam, & Bal. in l. eos. ſ. si autem. circa fi. C. de appel. dicit istum text. hic procedere ex benignitate, non quòd hoc sit de proprietate verborum. ¶Et cōclusio gl. in d. c. quàm sit. procedit in mēsibus cōtinuis qui habēt metā limitatā, & ꝓ maiori parte habēt dies triginta vnū, & qdā triginta. Secus est in mensibus vtilibus, in quibus nō sunt limitati dies, & vnus mēsis vtilis poterit quādoq; occupare tres cōtinuos. Vnde illa doctrina
2 nō potest ad mēses vtiles adaptari: & ideo vnus† mēsis vtilis intelligit de triginta diebus: vt Alex. tradit in cōs. cxiiij. visa scriptura. col. fi. lib. v. ¶Secūdo, cōclusio superius facta intelligitur quādo principium mensis designatur, quia dicitur à præsenti die infra mensem. Secus si de mēse absolutè mentio facta sit: quia tūc mensis pro duodecima parte anni accipitur: vt no. Domi. post Pau. in d. c. quàm sit. in gl. in verb. mensem. Et ista duodecima pars anni pro triginta diebus declaratur: & tali casu mēsis indistinctè pro triginta diebus accipit: vt no. Bal. in d. l. eos. ſ. sin autē. circa fi. C. de app. & idē no. Bal. in auth. qui semel. circa fi. ver. in gl. fi. C. quomodo. & quan. iud. & idē Bal. in c. j. in prin. quo tēpore miles

vbi approbat gl. in l. fi. §. j. in ver. sexaginta. C. de iur. delib. & cōcludit, quòd † si nomen mensis proferatur simpliciter, de triginta diebus intelligitur. & idem Anto. de Butr. in c. licet. de supp. neg. præla. Alex. in d. consi. cxiiij. lib v. Et hoc modo videtur procedere text. hic, videlicet quādo facta sit mentio duorum mensium absolutè: quo casu de sexaginta diebus intelligitur: tamen hic ex benignitate additur vnus dies. & videtur hoc intelligendum esse in materia fauorabili. 3

In l. Qui vetante. Argumenta.

1 Prætore vetante factum, perinde est, ac si fiat contra ipsius edictum.
2 Aduersus, aliquando pro contra accipitur.

REGVLA CII.

Qvi vetante Prætore fecit, hic aduersus edictum fecisse propriè dicitur.

¶ NOTA † quòd paria sunt, aliquid fieri vetāte prætore, vel aduersus edictū eius. ad idē facit tex. in l. aduersus. ff. de arbit. vbi dicitur, quod aduersus sententiā arbitri fieri dicitur, si petatur ab eo, à quo arbiter peti vetuit, † aduersus enim exponitur, cōtra. l. non solùm. §. fi. ff. de iniur. & in clemen. j. vbi gl. in vers. aduersus. de restit. in integ. 1 2

EIVS *est actionem denegare, qui poßit & dare.*

¶ Ad istam regulam facit quod supra dictū est in regula, eius est velle, in regula, nihil tam naturale. & in regula, nemo qui condemnare.

a Extrahi. Sed an poßit iudex præcipere alicui ne exeat domum, vide Bal. in c. quintauallis. in j. col. qui dicit quòd non. de quo latè Ias. in l. quòd iussit. ff. de re iu. col. iiij. versic. aduerte tamen. H.C.

b Domo. Quid domus appellatione. Alex. consi. cxiij. nume. 3. (vbi dixi) libr. vj. C.M.

In l. nemo de domo. Argumenta.

1 Domus sua intelligitur, quam quis inhabitat.
2 Pœna offendenti aliquem in domo sua imposita, non est de hospitio intelligenda.
3 Nauis prædio vrbano æquiparatur.
4 Extrahi de domo sua quis potest ex causa, vt iustitia fiat.

REGVLA CIII.

Nemo de domo sua inuitus extrahi[a] *debet.* A

¶ REGVLA intelligitur, de domo[b] sua † quā habitaret, secus si illā nō habitaret, licet esset propria: quia ab illa extrahi nō prohibetur: vt no. Bar. in l. nec in ea. ff. de adult. & facit tex. in l. quod ait. §. sufficit. ver. sed si pater. ff. de adult. & no. Alber. in tracta. statutorū, in ij. parte. in. B 1

xxxv.

a Hospitio. Imo secus. C.M.

b Naui, Ias. l. quominus. ff. de flum. l. plerique. de in ius voc. Et quod nauis cōputetur inter mobilia, recte decidit d. Io. And. Tiraq. tract. Retract. proxi. § .glo. vij. nu. 98. .icū seq. Limita in molendinis cōstructis super nauib' cohæretib' in flumine publico, quādo ex concessione principis vel reip. perpetuò habere licet, hęc enim inter immobilia cēsentur, vt scripsi in cōsu. Parisi. §. cxlv. C.M.

c Molēdinario. Molendinū an sit prædiū vrbanū, vide Bal. in d. l. certi iuris. in iiii. qō. vbi tenet quòd non, sicut furnus ruralis.

d Bal. sequitur Ias. in repet. l. quominus. de flu. ff. col. xxvj. ver. vlt. adde.

e Pœna. Solue melius, quod ibi illud interdictū nō est cōcessū nisi ad res soli. d. l. j. §. hoc interdictū. ver. ad solum. alias vbi lex non restringeret, veniret nauis appellatione domus. Ioā. Ign. l. j. §. dñi appellatione. 2. nu. 70. cum seque. ff. ad Sillan. C. M.

xxx. q. incipien. item quæritur. versi. sed quid si aliquis.

¶ Et in effectu hic suo largo modo accipitur, videlicet pro habitatione. l. qui domum. vbi Bart. ff. de adult. & in l. lex Cornelia. §. domum. ff. de iniur.

¶ Et isto casu etiam habitatio ad tempus sufficit, vt colligitur in d. §. domum. dum ibi dicitur, de scholari qui habitabat Romæ causa studiorum.

¶ Et hoc propter subiectam materiam de qua agitur, vt quis tutus sit in domo: aliàs verò habitatio temporalis non sufficeret: vt no. Salic. Rom. & Alex. in l. cùm filius. ff. si cert. per. cum simi. vt dixi ibi. Et idem videretur esse

A in hospitio[a]: quia videretur illud conductum esse, & eadem videtur vt sit tutus in domo.

¶ Secus vbi esset diuersa ratio, prout loquitur text. in l. j. §. habitare. de his qui deiec. vel effud. Et licet Bal. ibi vi-

2 deatur tenere contrarium, dicens per illum text. † quòd pœna imposita offendenti aliquem in domo, non habet locum in hospitio. & facit quod no. Bald. in l. ea quæ. in fi. C. quomo. & quan. iudex.

¶ Nam responderi potest, quod respectu citationis, prout loquitur Bal. in d. l ea quæ. diuersa ratio videtur: & pariter in d. l. j. §. habitare. non videtur cōgruū, quod ille qui reperitur in hospitio accidentaliter, debeat teneri, sicut ille qui habitaret. Et si ibi agitur de præiudicio hospitis, in casu nostro agitur de fauore. Et ita etiam respondetur ad l. penult. §. in factum. ff. nau. caup. stab.

¶ Sed in casu isto eadem ratio videtur vt quis sit tutus.

B Et pari ratione idem videtur in naui[b]: quia videtur ordinata ad habitandum. & bene facit text. in l. pen. §. si de naue. de his qui deiec. vbi Alber. hoc tenet. Et idem Alberic. in tracta. statutorum. in ij. parte. q. xxxv. in fin. vbi

C idem dicit de molendinario[c] & nauta. Et facit, quia † na-

3 uis æquiparatur prædio vrbano: vt no. Bal.[d] in l. certi iu-

D ris. versi. quid ergo. C. locati.

¶ Contrarium tamen in naui tenet Roman. in l. j. §. domini appellatione. in versi. ad Sillan. per text. in l. j. §. si quis de naui. de vi, & vi armata.

E ¶ Sed responderi potest, quòd ibi agitur de pœna[e], quæ

restringi debet: & ideo cùm illud interdictum pœnale loqueretur de his quæ de solo deiicerentur, sub verbo soli non comprehenditur nauis, nec vehiculum, vt ibi dicitur.
¶ Et dum dicitur de domo sua secus ergo videt in aliena: vt à contrario sensu hic colligitur. & no. Alex. post Abb. in d. l. plerique. limitando hoc. nisi dominus domus prohiberet ingressum: vt in l. diuus. ff. de serui. rust. præd. in l. iniuriarũ. §. si de iniur. in l. qui domum alienam. de iniuriis.
¶ Sed tamen videtur aduertendum: † quia illa iura non loquũtur quãdo iustitia impeditur & ex causa, vt in fure: vt not. in l. ij. vbi Bal. C. de ser. fug. & quia tali casu cessat ratio quæ est in domo suæ habitationis, & domino domus non videtur data ista facultas vt possit impedire capturam eius qui de iure capi potest. reliqua per doct. in d. l. plerique. 4

In l. Si in duabus. Argumenta.

1 Solutio censetur facta in dubio in causa remouendi infamiam.
2 Condẽnatus ad restitutionẽ rei furtiuæ, qua in dubio dicatur teneri actione.
3 Solutio, in dubio in causam grauiorem facta præsumitur.

REGVLA CIII.

Si in duabus actionibus alibi summa maior, alibi infamia est: præponenda est causa existimationis. Vbi autẽ æquiparantur famosa iudicia: & si summam rei disparem habeant, pro paribus tamen accipienda sunt.

¶ NOTO † quòd in dubio videtur facta solutio in causa quæ remouet infamiam, ad idem text. in l. si quid. in prin. cum simil. allega. in gl. in dubio enim capitur præsumptio vt infamia euitetur. l. hæc enim. §. quid ergo. ff. de suspect. tut. 1
¶ † Et ad hoc facit, quia condemnatus ad restitutionem rei furtiuæ in dubio non intelligitur condemnatus actione furti, sed condictione furtiua quæ non infamat. l. cessat. ff. de act. & oblig. vt in no. q. dicit Ioan. de Anan. se Venetiis consuluisse in c. qualiter & quando. §. ad corrigẽdos. col. iij. versi. casus fuit talis. de accus. 2
¶ Et regula ista videtur etiã procedere si aliud debitum esset maioris summæ: quia qualitas infamiæ videtur præponderare, vt probatur hic: nam causa ista quæ respicit infamiam semper in dubio reputatur grauior. d. l. si quid. in prin. ita Bart. dicit in l. cum ex pluribus. ff. de solut. & ibi videtur limitare hoc, nisi ageretur de grauiori causa quæ respiceret conseruationem membri vel vitę. arg. l. j. ff. de bon. eorum qui mor. sibi consci. & facit tex. in l. ceterùm. ff. de solut. qui facit regulam, † quòd in dubio videtur facta solutio in causam grauiorem. & not. Barto. in l. j. de solu. Rom. in consi. xciiij. visis his. col. j. & ibi materiam prosequitur de qua Alexan. scribit in consi. lxxv. ponderatis narratis. & aliquid Pau. de 3
Cast.

qu
dmb

Cast.in cōsi.clij.vidēdū est primo.col.ij.ver.pone ergo q̄ ex interuallo.

In l. Vbicunque. Argumenta.

1 Magistratus quilibet Prætor dici potest.
2 Citatio partis necessaria est in cognitione causæ.
3 Cognitio causæ quando fieri possit absque citatione.

REGVLA CV.

VBICVNQVE *causa cognitio est: ibi Prator desideratur.*

1 ¶HIC prætor pro iudice accipit: †quia largo modo quilibet magistratus prætor dici potest: vt no.Bald.in l.fi.in j.q.C.de ædil.act.qua ll dicat: vbi causæ cognitio requiritur, ibi debet esse iudex qui cognoscat.

2 ¶ Et vlterius †in causæ cognitione partis citatio necessaria est.l.in causæ.la j.§.causa cognita.ſ.de mino.nā per illū tex.dicit Bar.in l. prolatam.col.fi.C.de sen.in ver.quæro vtrum.q̄ causæ cognitio dicitur fieri quando fit partibus præsentibus vel absentibus per contumaciam. Ali-
3 bi tamen dicit Bar.in l.iij.§.si causa cognita.ff.de bon.pos.quòd †causa cognita dicitur fieri quantum ad instructionem iudicis absq; citatione. & hoc vbi non agitur de præiudicio: secus vbi agitur de præiudicio, quia tunc citatio requiritur in causæ cognitione: vt no.Bar.in d.§.si causa. & sola citatio non facit causæ cognitionem: quia text.in l.in causæ.la j.§. causa cognita, copulatiuè loquitur causa cognita & præsentibus aduersariis.ſ.de mino.& dixi in c.ecclesia.de consti.col.ix.ver.ij.q.

In l.Libertas. Argumenta.

1 Seruis nil gratius præstari potest libertate.
2 Corpus liberi hominis æstimationem non recipit.
3 Patria potestas inæstimabilis quædam res dicitur.
4 Libertas quando certo pretio æstimari possit.
5 Homo liber vendi non potest.
6 Pœna apponi debet in cautione rati, vbi agitur de libertate.

REGVLA CVI.

A LIBERTAS *inæstimabilis* [a] *res est.*

a Inæstimabilis.Alber.cru. consil xij.colū. xxx. cum seq. Car.Mol.

¶IDEM dicitur in l.non est. §. infinita. j.eo. cum si. alleg.in glo.hic.ad idem tex.in l.procurator.§.fin.ſ.rem ratam habe.in §.pen.in ver.sed cùm libertas.institu. qui manumit.non possunt.

1 ¶†Et nihil gratius seruis præstari potest, quàm libertas. l. Paulus. in prin.ſ.de fideicom.lib.& non priuata, sed publica est causa libertatis: l. si quis rogatus.ſ.de fideicom.lib.& inæstimabilis res est interesse reipublicæ: vt not.per glo.in l.j.ſ.sol mat.

2 ¶ Et quod dicitur de libertate, idem dicitur de homine libero, †cuius corpus non recipit æstimationem.l.j.§.sed cùm liber homo.& in l fi.ſ. de his qui deiec.vel effu.& in l.ex hoc.ſ.si quad.pau.fec.dic.in l.ij.§.cor
3 porum.ad l.Rho.de iact. Eodem modo †inæstimabilis est patria pote-

stas:vt dicit text.in l.filiusfamiliâs.§.secundùm vulgarem.de lega.ij.

¶ Et quod dicitur hîc de libertate,limitatur secundùm glo.hic,nisi quis vendat se ad pretium participandum: †quia tunc libertas certo pretio æstimatur:vt habetur in §.pen.instit.de iur.pers.& in tali venditione plura requiruntur:vt glo.ibi in versi.maior.prosequitur.& in l.seruorum.in prin.ṡ.de sta.hom.in ver.venire. 4

¶ Sed in tali casu considerandum est,†quòd non sit venditio tanquam de homine libero: quia non valeret venditio.l.liberis.§.si quis sciens.ff.de lib.cau.& no.per glo. in locis prælleg.& sic venditio debet fieri tanquam de seruo:& libertas non æstimatur. Et † vbi agitur de libertate vel alia re inæstimabili,in cautione rati debet pœna apponi:vt not.per gloss.& ibi Pau.de Cast.in l.non solùm.§.si status.in verb.ratum.de procur. 5 6

a Minui. Vide quæ posui in l. consilii.ṡ. eod.super ver. mitius.& d.Philip.in c.ex literis.de constitu. H.C.

b Pubertati. Adde quod vult Ioan.de Anan.in c.j.de delict. pue. in iiij.col.referendo Ange.quando ad hoc vt proximus pubertati teneatur. de delicto, requiruntur duo copulatiuè, videlicet quòd sit doli capax, & proximus pubertati: aliàs vnum non sufficeret:& an & quando minor excusetur à delicto,vide Hippoly.de Marsi. in l.de minore. penul.& fi.col. ṡ.de quæstionib.H.C.

REGVLA CVII.

Cvm *seruis nulla actio est.*

¶ De ista regula dictum fuit in l.in personam.ṡ.eod.

In l.Ferè in omnibus.Argumenta.

1 Pœna minui debet ob ætatem & imprudentiam.
2 Pupillus homicidium committens non decapitatur.
3 Minor vigintiquinque annis mitius punitur in delictis.
4 Iudex pœnas mitigat pro personarum qualitate.
5 Pœna quandoque minuitur senectutis ratione.
6 Delictum imprudenter commissum mitius est puniendum.
7 Delictum mitius punitur,quod impetu committitur.

REGVLA CVIII.

Fere *in omnibus pœnalibus iudicijs & ætati & imprudentiæ succurritur.*

¶ Nota † quòd propter ætatem & imprudentiam pœna minui[a] debet.Primo circa ætatem considerádum est,quòd ista remissio pœnæ non cadit in pupillo qui propter ætatẽ nõ obligatur ex delicto.l.j.§.impuberes. C.de fal.mo.l.infans.ṡ.de sicar.facit text in l.j.§.impuberes.in l.excipiuntur.ṡ.ad Sillanian.& in l.j.§.impuberes.ṡ.commod.in l.pupillus.in eo.tit.in cle.j.de homici. 1 A

¶ Et hoc intelligitur quando non sit doli capax: vt quia infans vel infantiæ proximus: secus si sit proximus pubertati[b]: quia tunc ex delicto tenetur.l.impuberem.ṡ. de furt.vbi text.ista distinguit,& in l.pupillum.j.eo.& in d.l. B

d.l.excipiuntur §.j.& no.per glos.& Bar.in l.si quis in tantā.C.vnde vi.
¶ Et tali casu cum pupillus teneatur ad pœnam delicti regula ista verificatur,quòd ætati succurratur: quia pœna minui debet.& ideo dicit Bald.in l.& si seuerior.colum.ij.versi.ex prædictis.C.in quib.cau.infa.
2 irrog.† quòd si pupillus committat homicidiū.licet sit doli capax,non tamen debet decapitari:& licet pupillus doli capax possit mulctari, vel excommunicari :tamen sentētia retractari debet per appel.vel restitut.in integ.vt not.Ange.in l.neque impuberes.ff.de in ius vocan.vbi alleg Spec.in tit.de contuma.§.fi.in fi.Et quòd in pupillo debeat pœna mitigari not.Salic.in l.administrantes.§.qui corporis.in fin.de excus. tut.& est text.in c.j.in fi.de delict.puer.vbi dicitur,quòd in pueris delicta non debent ita puniri sicut in maioribus.& glos.ibi per illum text.
3 ¶ † Et idem est dicendum in minoribus xxv.annis:quia licet in delictis non habeant restitutionem in integrum.l.si ex causa iudicati.§.nunc videndum.versi.& placet.& in l.auxilium.§.in delictis.ff.de mino.l.j. C.si aduer.delict.pœna tamen quandoque debet mitigari:vt dicit tex. in d.l.auxilium.§.in delictis.versic.nisi quatenus.interdum miseratio
4 ætatis ad mediocrem pœnam iudicem producit.† & ita videtur quòd hoc sit in arbitrio iudicis,attenta qualitate personæ.vt in notabili casu tradit Cuma.in cōsi.xcv.Christoph.circa finem.& facit text.in l.si adulterium.§.fratres ff.de adulter.vbi propter ætatem Imperatores Claudiæ pœnam incesti remiserunt.

¶ Et non solum minoribus propter ætatem minorem
5 quandoque pœna minuitur:† sed etiam ætate [a] confectis
A propter senectutem pœna moderatur:vt not.per glo.hic per l.ij.ff.de termi.moto.vbi tempus relegationis in senibus minuitur.facit text.in l.si quis in graui.§.ignoscitur.ff.ad Silla.vbi ignoscitur illis qui ætate defecti sunt: & in pœnitentia iniungenda habetur ratio senectutis. xxvj.q.vij.in c tempora plenitudinis.vbi glos.& in voto peregrinationis defertur senectuti.in c.magnæ.de voto.

a Aetate.Multa priuilegia senibus concessa,vide cumulata per Lud. Rom.in repet. l.si verò.§.de viro.ff.sol.matri.in liij.fallē. col.xlix.

6 ¶ Secundo† dicitur hic de imprudētia propter quam etiā pœna mitigatur: nam imprudenter delictū committitur,quādo inaduertenter & incōsideratè fit.vnde dicitur obligari ex quasi maleficio.l. fi.C.de var.& extraord.cog.in l.ex malefic.§.si iudex.ff.de act.& obli.& facit text.in l.nam & seruus.§.fi.ff.de neg.gest.ideo in tali casu in quo consideratur culpa,non dolus,meritò pœna debet mitigari:vt hic dicitur.& ad hoc facit tex.in l.iiij.§.j.ff.de sicar.in versi.sed ex senatusconsulto.vbi mulier relegata fuit quæ medicamentum dedit,non malo animo,sed ad cōceptionem.& inde mors fuit sequuta.& in l lege Cornelia.§.cum quidam.de sicar.vbi in exilium fuit missus qui homicidium non dolo,sed per lasciuiā perpetrauit.& facit text.in l.respicien-

 dum.

dum.§.delinquunt.ſ.de pœnis. † vbi delictum impetu commiſſum 7 minus punitur:& in notabili caſu tradit Cuma.in conſil.cxxxiiij.viſis denuntia.in fi.& per totum.Alex.in conſil.cxl.videtur in caſu propoſito.lib.ij.& Aret.in conſi.lxxx,ſicut decet.cum ſimil.vt dixi in conſil ix. & in propoſito ad iſtam regulam facit tex.in l.j.C.ſi quis imper.maledix.& lubricum linguæ ad pœnam facile trahi non debet:vt dicitur in l.famoſi.ſ.ad leg.Iuliam maieſt.& no.in c.j.de maleſi.vbi glo.& latè Ioan.de Ana.col.iiij.

In l. Nullum crimen. Argumenta.

1 Crimen non prohibens cum poſſit,tenetur.
2 Famuli factum quando ſit domino imputandum.
3 Domini tenentur de delictis familiæ.

REGVLA CIX.

NVLLVM *crimen patitur is qui non prohibet,cum prohibere non poſſit.*

¶ERGO à contrario ſenſu † ſi prohibere poteſt,videtur eſſe in crimine,& tenetur:quia qui prohibere potuit,tenetur ſi nõ fecerit.l.ſcientiam.in princi.ſ.ad leg.Aquil.in l in omnibus.ff.de noxa.l.fluminum, §.quanquàm.de dam.infect.Et ideo ſi ſeruus ſciente domino & non prohibente hominem occiderit,dominus tenetur:quia ipſe occidiſſe videtur.l.ij.in princi.ff.de noxali. 1

¶ † Et hoc idem videtur procedere in famulis & ſeruitoribus:quia factum ab illis domino ſciente & non prohibente,domino imputatur:vt not.Bar.in l.de pupillo.§.ſi quis ipſi prætori.de oper.no.nuntia.in x q. vbi alleg.bonum tex in c.conſtitutis.de teſtib. 2

¶Et de delicto commiſſo à filiis patre præſente & non prohibente, in not.caſu tradit Fran.de Cur.in conſi.xlj.viſo proceſſu.

¶Et notandum eſt ſingulariter quòd dicit Car.poſt Laur.in cle.ne in agro.§.porro in iiij.no.de ſtat.hom.† quòd eſt mala præſumptio con- 3
tra illos qui tenent malam familiam,quia ſi aliquod malum à familia committatur,ipſi domini tenentur:nec excuſantur allegãtes ignorantiam,quia cogitare debuerunt illud euenire poſſe.arg.c.negligere. ij.c.vij & in c.licet.in princi.de ſimo.quod notandum eſt contra nobiles qui retinent in domo homines malæ conditionis & famæ.

¶Et ſuprà dicta locum habent in eo qui poteſt & tenetur prohibere: vt not.Bal.in d.l.ij.in princi.ff.de noxa.& idem ibi Flor.dicit & de hoc dicendum eſt vt ſupradictum fuit in regu.culpa caret.ſ.eo.tit.

In l. In eo quod plus. Argumenta.

1 Ineſt verbum,proprietatem & eſſentiam denotat.
2 Pars continetur in toto.
3 Promittens viginti,an cenſeatur decem ſeparatim promittere.
4 Summa minor quando in maiori contineatur.

Actus

5 Actus non valens in maiori summâ, in minori quandoque conseruatur.
6 Hæres grauatus expendere centum in funere, non potest minus exponere.
7 Numerus minor, quando in maiori contineatur.
8 Negatiua quomodo potentior dicatur quàm affirmatiua.
9 Mandans quid vendi centum, non videtur in minore consentire.
10 Fideiussor pro maiori summa obligatus, censetur in minori.
11 Negatiua signo vniuersali postposita, suo contrario æquipollet.
12 Obligatio fideiussoris quando valeat absque iuramento.
13 Præbenda minoris valoris non debet dari loco maioris.
14 Argumentum à maiori ad minus, non valet in mandatis.
15 Mandatum à voluntate mandantis ita regulatur in superioribus sicut in priuatis.
16 Testis deponens de summa maiori, non censetur de minori consentire.

REGVLA CX.

IN EO *quod plus sit semper inest & minus.*

¶ HAEC regula declaratur vt dictum fuit s. in regul. non debet. s. eo. ti. & aliquid etiã dictũ fuit in reg. nõ potest videri improbus. s. eo. ti. ¶ Et regula ista primo videtur procedere de proprietate sermonis, dum dicit semper inest. & ad idem tex. in l. j. §. si stipulanti. de ver. obli. ibi: in viginti decem inesse. & in l. qui quartam. in prin. de leg. j. in l. qui concubinam. §. cũ ita. de leg. iij. in l. si qui cum totum. in prin. de excep.
1 rei iud. verbum enim † inest denotat proprietatẽ & essentiam: vt not. Bart. in l. si maritus. la ij. §. legis. ff. de adult. in l. mercis. de verb. signifi. & ad hoc facit tex. in l. iij. si plusquam. s. de statu lib. vbi conditio dandi decem, impleri dicitur dando viginti: ergo videtur de proprietate sermonis: quia conditio debet impleri in forma specifica. l. Mæuius. l. qui hæredi. in prin de condi. & demon. Et videmus in stipulatione quæ est strictè interpretanda. l. quicquid astringendæ. de ver. obli. & tamen in maiori summa minor cõtinetur. d. §. si stipulanti. Et idem in sentẽtia. in d. l. si quis cum totum. & sententia etiã strictè interpretatur: vt no. in l. j. C. si plures vna senten. & ita tenẽt Aret. & Mod. in d. l. j. §. si stipulãti.
2 ¶ Et ista conclusio verissima videtur, considerando † quòd illud minus veniat ad integrandũ illud quod plus est: quia in toto pars cõtinetur. reg. in toto j. eo. Secus videtur si pars separata sit à toto: quia tunc non videtur propriè contineri. vnde qui petit centum, non videtur petere quinquaginta separatim, & formaliter: vt not. Bar. in l. scire debemus. in fi. princ. de verb. oblig. dum concludit, quòd si promisisti centum, nõ possum petere quinquaginta tãquam promissa: quia illa pars de quinquaginta promissa non fuit, licèt sub generalitate includatur: vnde quinquaginta petuntur tanquam debita, sed nõ vt promissa. & dixi s. in regul. non potest videri improbus. & facit glo. in l. j. in versic. inter. s. de serui. vrba. prædi. quæ dicit declarando text. ibi qui dicit, qui actum habet iter habet: quod verum est quantum ad commoditatem, sed non quòd sit seruitus: & sic iter in actu continetur ad integrandum actum,

& non vt species seruitutis, prout de se separatim iter consideratur.
¶ Et secundum istud dictum Bar. esset dicendum, † quòd ille qui promittit viginti, non dicatur promittere decem separatim: cuius tamen contrarium probatur in d. §. si stipulanti. vbi si stipulanti decē responsum sit de viginti, vel econtra valet stipulatio in decem: ergo illa minor summa etiā separatim videtur promissa. & facit text. in l. inter stipulantem. §. si stipulante. de verbo. oblig. vbi dicitur, quòd semper in summis id quod minus est videtur sponderi. 3
¶ Sed pro defensione Bar. considerādum est, † quòd ipse loquitur quando in maiori summa actus valet, quia promissa fuerunt centum: & tali casu bene dicit, quia quinquaginta non fuerunt promissa, sed includuntur ad integrandum summam & centum quæ debentur. Secus quando actus in maiori summa nō valet, prout loquitur tex. in d. §. si stipulanti. & in d. l. inter stipulantem. §. si stipulāte, quia tunc ne actus sit inutilis conseruatur in minori summa, ex quo non potest valere in maiori summa, prout agebatur: & sic actus in minori summa ex quo non potest valere in maiori summa conseruatur ex illa æquitate: quia in dubio interpretatio debet fieri vt actus valeat. l. quoties. de verb. obli. 4
¶ Ex quo inferri videtur, quòd de proprietate sermonis in §. si stipulanti in maiori summa minor non continetur, quando minor separata est à maiori, per rationem Barto.
¶ † Sed ex æquitate & per interpretationem iuris ex quo actus in maiori summa non valet, in minori summa conseruatur. & text. in d. §. si stipulanti. nihil facit: quia ibi summa maior erat separata à minori, & distincta: quia stipulatus fuit decē vel viginti, meritò valet in decem: quia interrogatio & responsio facta fuit de decem: aliud est vbi agitur de vna summa, in qua dicendum est, vt s. dixi. 5
¶ Secundo, regula limitatur nō procedere quando constaret quòd ille qui loquitur in maiori summa, vel in eo quod plus est, non consentiret in minori. ita dicit Aret. in d. §. si stipulanti. per glo. ibi, in ver. non erit & ad hoc alleg. tex. in l. si ita stipulatus fuero hanc summam. de verbo. oblig. ad idem tex. in l. cum in testamento. de verbo. signi. † vbi hæres grauatus exponere centum in funere, non potest minus exponere, & idem no. Paul. de Ca. in d. §. si stipulanti. vbi propter hoc reprobat glo. si quæ est, in c. j. de arbit. in vj. & idem Alex. & Aret. in d. §. si stipulanti. 6
¶ Et hoc procedit etiam si tacitè constaret de mente partium. exemplum colligitur in l. ex facto. §. j. ff. de vulga. & pupil. † vbi quando est facta dispositio specialis de minori: tunc in maiori minor numerus nō includitur, vt not. ibi Albe. Bald. Imo. & Doct. quòd qui consentit in maiori, non semper consentit in minori: quia in minori est facta specialis prouisio: ideo expressum facit cessare tacitum. l. cum filio. §. filio. s. de vulga. & pupil. & text. in d. l. ex facto. §. j. inducit Dom. in d. c. j. de arbi. 7

arbi.in vi.& ille text. procedit quando fuit facta prouisio de maiori summa & minori ab eodem fonte.prout loquitur text.in d.l.ex facto. §.j.secus si à diuersis:qa tunc species non derogat generi: vt Alex.tradit in cōs.clxxix.viso pceſſu.in fi.li.v.de quo dixi s̄.in reg.in toto.s̄.eo.
¶ Tertio regula procedit prout loquitur in oratione affirmatiua:secus est in negatiua:quia non sequitur,non habeo centū,ergo non habeo viginti:vt patet ad sensum.& ita dicunt Bar.&.Doct.in d.§.si stipulanti.
8 ¶ Sed obstare videtur,†quia negatiua potentius negat quàm affirmatiua affirmet:vt not.per glo.& Doct.in c.cum dilectus:de consue.not.in l hoc genus.de condi.& demon.
¶ Si ergo minor summa cōtinetur in maiori affirmatiuè,à fortiori idē videtur in negatiua.Pau.de Cast.rn̄det in d.§.si stipulanti ꝙ argumentum procedit respectu temporum vel casuum: & non in summa in qua alia ratio videtur:& hoc declarari potest,ꝙ in oratione affirmatiua minor summa continetur:quia hoc tendit & ordinatur ad constituendum maiorem summam:non sic videtur in negatiua, quia quod minor non contineatur,hoc ad orationem negatiuam maioris summæ nihil facit:
¶ Quarto regula fallit in casu l.si decē.ff.locat.in cuius intellectu doct. laborāt:sed vera videtur solutio Bal.in l.diem proferre.§.si plures.vbi dicit ꝙ regula intelligitur quādo maior summa absolutè profertur:secus si respectu alicuius corporis.d.l.si.decem.vbi dicitur de maiori summa respectu rei locatę.& idem Bald.in l.fi.in prin.C.de sen.quæ sine.& sequitur Alex.in consi.lxiiij.visa consulatione.col.pe.lib.ij.& hoc comprobari potest,vt dicamus ꝙ in d.l.si decem.locator qui dixit de maiori summa,nō videtur cōsentire in minori,prout natura rei de qua agitur satis ostendit,per ea quę superius dicta sunt,& ad hoc facit text.in l.
9 diligenter.in princ.in ver.item si mandauero.ff.mand.vbi†qui mandat ꝙ domus vel fundus vendatur centum,non videtur in minori quantitate consentire. Non obst.tex.in l.diem proferre.§.si,plures.ff.de arbit.in c.j.de arbi.in vj.vbi arbiter qui iudicat de maiori summa, videtur consentire in minori.Sed dic illud esse ex interpretatione legis,vt finis litibus imponatur:sed ille qui dicit de maiori,non videtur in minori tātum cōsentire:sed cōsentit in minori ad integrandū maiorē summam.
10 ¶ †Quinto fallit in fideiussore qui in maiori summa si obligatur pro principali,etiā in minori summa in qua erat obligat⁹ principalis non tenetur.l.Græcè.§.illud.ff.de fideiussibi:si fuerint in duriorem causam adhibiti,placuit eos omnimodo non obligari:id est nullo modo obli-
11 gant.†quia negatiua postposita signo vniuersali æquipollet suo cōtrario:vt not.Bar.in l.legitimos.§.in legitimis.ff.de legit.tu.in l.obligari. in prin.ff.de auto.tu.& no.Bar.post gl.in d.§.illud.& not.per gl.in d.§. fide iussores.in gl.insti.de fideius.& hoc intelligit nisi iuramētū interponat:qa facit valere actū eo modo quo pōt.l.cum pater.§.fili⁹ matrē

vbi

a Alex. & consilio xxix. in fi. libr. vij. vbi di xi. C.M.

b Valet. Hæc veritas, & ita obseruatur. est & purior litera Greg. Halo. in d. §. illud habet non omnino obligari. & ita firmiter est tenendum. C.M.

vbi Bar. de leg. ij. & no. Bar. in l. si quis pro eo. col. fi. versi. viij. prohibetur. ff. de fideiuss. & tradit Alexan. [a] in consilio xxxij. in causa executionis. lib. j. in fin.

¶ † Et etiam absque iuramento videtur quòd de iure valet [b] obligatio fideiussoris in minori summa in qua erat obligatus principalis: quia hoc est in constituto: vt est tex. in l. hactenus. in fi. ff. de constitut. pecu. Non obstat quòd loquatur in constituto: vt dicit Bart. in d. §. illud. quia non videtur quòd ratio diuersitatis assignari possit. & ad hoc facit tex. in d. § illud. vbi generaliter dicitur, quòd in omnibus qui pro aliis obligãtur, si in duriorẽ causam adhibiti sunt, placuit eos omnimodo non obligari: nam si illud dictum negatiuum intelligeretur generaliter etiam respectu minoris summæ in qua obligatus erat principalis, hoc non esset verum in omnibus qui pro aliis obligantur, prout tex. ibi dicit: quia in constituto hoc non esset. d. l. hactenus. §. fin. vt ergo illud dictum negatiuum verificetur in omnibus qui pro aliis obligãtur, prout tex. vniuersaliter loquitur, est necessariũ dicere, quòd illud dictũ negatiuum intelligatur & referatur ad duriorem causam, ita quòd in illa duriori causa in qua principalis non est obligatus, nullo modo fideiussor obligetur: sed per hoc negatur quin obligetur in minori summa in qua erat obligatus principalis, & hoc etiã suadetur per rationẽ Iuriscõsulti ibi, qui considerat causam duriorem: vnde quatenus agitur de causa duriori, illud dictum intelligitur: quia dictum à ratione debet regulari. l. adigere. §. quãuis. de iure patron. Sed cum durior causa cesset in minori summa pro qua principalis tenetur, in illa minori summa videtur fideiussor obligari. & ita videtur de iure, licet Doct. aliter dicant. 12 13

¶ Sexto fallit in casu. c. cui de nouo sacerdotali. §. si de præben. in vj. † si mandatur prouideri alicui de præbẽda certi valoris, de præbẽda minoris valoris etiã illo volẽte prouideri nõ põt: quia mãdatũ debet diligenter obseruari, & nõ habet locum nisi in casibus expressis. & per illũ tex. dictũ fuit in reg. non debet. s. eo. † ꝙ in mandatis non valet argumentũ de maiori ad minus: & pariter non valet argumentũ de maiori quãtitate ad maiorẽ valorem beneficij, per rationẽ quæ ibi assignatur: quia mandatũ debet diligẽter obseruari. & facit tex. in c fi. de verb. sig. & in l. si pupillorũ. §. si prætor. ff. de rebus eorũ. vbi mandatũ prætoris ad vendendum, non habet locũ in obligatione quæ minoris est præiudicij: & hoc videtur procedere in mandato superioris, prout iura s. allegata loquũtur. Secus videtur in mãdato priuati: quia illud impleri potest in æquipollenti. l. si quis mihi bona. §. sed quid si mãdauit. ff. de acqu. hæred. in l. fi. §. fi. ff. mand. in prin. & in l. si vltra. C. de fideiusso. & loquũtur ista iura inter priuatos. Secus videtur in mandatis superiorum: per supradicta 14

dicta

dicta. Sed tamen ista differentia non videtur habere rationem diuersitatis:† quia mandatum ita in superioribus sicut in priuatis regulatur à volũtate mandantis: vnde in quolibet mandato debet perscrutari voluntas eiusqui mandauit: & ideo in d.c.cui de non sacerdotali.considerandum est, quia ibi voluit papa prouidere alicui specialiter de beneficio certi valoris, & in minori valore non esset illi prouisum, prout papa cogitauit, & facit quod not.Petr.de Anch.in d.c.cui.

16 ¶ Septimo fallit† in testibus deponentibus super valore rei: quia dixit de maiori summa, non videtur in minori consentire: vt not.doctor.post Io.And.in c.de arbit.in vj.col.j.ver.sed quid si actor in fi cum sim.vt tradit Alex.in l.j.in.§.si stipulanti.de verb.oblig.in l.qui quartam, de leg.j.& in l.inter pares.de re iud.& late Alex.in consi.lxiiij.visa consultatione lib.ij & Aret.in consi.lxv.in præsenti consultatione.

In §. Nemo alienæ rei. Argumenta.

1 Satisdatio quid sit.
2 Defensor etiam immobilia posidens, satisdare tenetur.
3 Defensor alterius quando admittatur sine satisdatione.

NEMO *alienæ rei expromissor idoneus videtur, nisi cum satisdatione.*

ET ista est regula antiquorum: vt not.glo.per illum tex.in §.ij.vers. quia nemo.inst.de satisd.ad idem text.in l.qui proprio §.qui alium.ff. de procura.facit text.in l.rectè defendi.ff.de iud.in l.hæc autem.§.rectè defendi.ex quib.causis in possess.eatur.l.item ait prætor.in fin.ff.ex quib.caus.maio.j.eod.l.qui rem.

¶ Et ista regula procedit etiam si sit filius qui velit patrem defendere.l. filiusfamiliàs ff.eodem.

1 ¶ † Et satisdatio dicitur, quando quis facit aliquem securum datis fideiussoribus.l.j.in fi.ff.qui satisd.cog.idem econtrà si pater filiam defendat.l.& ideo.§.si filiusfamiliàs.ff.rerum amot.

¶ Secundo ampliatur etiam in procuratore qui haberet mandatum.l. si ad defendendum.ff.iudic.sol.& in l.j.C. de satisdan.

2 ¶ Tertio ampliatur† etiam si defensor posideret immobilia: quia tamen tenetur satisdare, vt no.Bar.in l.sciendum.§ tutores.ff.qui satisda. cog.Et etiam si locupletisimus sit defensor, satisdare tenetur.l.minor. §.fi.cum duabus legibus sequentibus.ff.de procur.& hoc videtur procedere, quia lex ita procedit disponendo: aliter secus videtur, per ea quæ tradunt Alex.& Mod.in l.j.ff.qui satisd.cog.& in l.qui rem.j.eod.

3 ¶ Et regula ista secundùm gl.limitatur,† nisi quis susciperet defensionem alterius allegando causas absentiæ: quia tunc admittitur sine satisdatione: vt gl.hic dicit: quæ est sing.secundum Paul.de Cast.in d.l.filius familiàs post gl.ibi:& Bart.etiam illam sequitur in l.si verò.§.de viro.

in fi.§.sol.mat.& no.Bar.in l.pen.§.ad crimen.col.pe.de pub.iudic.cum simil.vt tradit Alex.in l. filiusfamiliàs.in prin. Et hoc procedit in causa criminali,vbi agitur de vtilitate publica.vt not.Bar.in l.vbi pactum. col.pe.C.de transact.& in l.seruum quoque.in §.publicè.col.fi.de proc. & ibi rationem efficacem adducit:quia cùm iudex debeat suscipere defensionem pro innocentia absentis.l.si non defendantur.§.de pœnis.& in d.§.publicè.pariter videtur q̃ quilibet alius defensor pro innocentia absentis possit comparere & debeat admitti: vt not.Inno.in c.veniens.de accu.& not.Ant.de Butr.in c cùm parati.de app.

¶ Et secundùm istam conclusionem latè fuit consultum per do.Ant. Rosel.in cons.inserto inter consilia Barth.Vero.in consi.xlvj.quidam d. Zacharias.cum consiliis quamplùribus successiuè ibi sequentibus.& idem dicitur in consi.lxiij.primum dubium.in prin.inter dicta consilia Bartho.Veron.& idem dicit Corn.pluries se consuluisse in consil.cciij. pro decisione.in princ.lib.j.& ita reperitur in consi.xvij.licet moris sit. lib.iij.& in consi.cclxxiij.visa inquisitione.eo lib.iij. & hoc procedit in causa criminali, & in satisdatione,& iudicato soluendo, prout loquitur gloss.hic & doct.in locis præalleg.secus.in causa ciuili secundùm Paul. de Cast.in d.l.filiusfamiliàs.& ita finaliter Alex.ibi residet. Et de isto executore quomodo admittatur,not.Bar.in tract.ad reprim.in ver.neglexerit.& in l.quæsitum.de iud.cum simil. vt tradit ibi Alex. Et alias limitationes ad istam regulam tradunt Ang.Alex.& Mod.in d.l.filiusfamilias.& Mod.in l.exigendi.in prin.C.de procur.

In §. Pupillus. Argumenta.

1 Pupillus quando per patientiam non obligetur.
2 Furiosus consentire non potest.
3 Pupillus agere potest ratione iniuriæ sibi illatæ.
4 Pupillus quantum ad primum decretum pati dicitur.

PVPILLVS *pati posse non intelligitur.*

¶ NAM in casibus† in quibus patientia inducit consensum,& patientibus infertur præiudicium:vt in l.decreto.de aqua plu.arcen.cum si. al leg.in gloss.in illis casibus non obligatur pupillus, vt hic dicitur. adde textum in l.qui ad certum.suprà locati.vbi ex patientia contractus locationis renouatur:quia ex patientia tacitus cõsensus arguitur:† & hoc non habet locum in furioso qui consentire,non potest, vt ibi dicitur:& pariter nec in pupillo qui non potest consentire : quia per patientiam non videtur consentire qui consentire non potest : vt dicit text.in l.si tibi.§.vnius.de opt.legat.& ideo pupillus præsens pro absente habetur.l. si pupillus.ex quib.caus.in possess.ea.vnde cùm pupillus non possit contrahere societatem expressè l.& in conditionibus.ff.pro socio.pariter nec tacitè contracta videtur:vt not.Ange.in cons.lx.morte dicti filij.in prin.not.Bartolus in l.Titium & Mæuium.§.alterò.de administr.tut. col.ij.

col.ij.in l.si patruis.col.fin.C.commu. vtriusque iud.de quo dixi in cons.xxj.Rom.cons.ccccxiij.quo ad primum. in vj.dub.And.Sicu.in consi.xxxj.col.ij.lib.j.

¶ Et regula intelligitur quãtum ad hoc vt pupillus non
3 obligetur:† sed respectu iniuriæ quæ sibi inferatur,pupillus pati dicitur, vt agere possit actione iniuriarum.l.illud.ſ.de iniur.alleg.in glos.vbi dicitur,quòd pupillus dicitur pati iniuriam,licet illam facere non possit. Et præ-
A dicta habent locum nisi pupillus[a] sit proximus pubertati: quia tunc obligatur ratione furti, & iniuriæ.l.pupillum. j.eod, de quo ibi videbimus.

¶ Vltimo† etiam pupillus dicitur pati quantum ad pri-
4 mum decretum quod contra ipsum interponitur si non defendatur.in l apu l Iulianum.§.fi.ſ.ex quib.cau.in poss. eat.in l.si pupillus.de priuil.cred.de quo Roma. in consi. ccccliiij.in re præsenti.no.Bar.in l.j.§.sufficit.ſ.de admi. tuto.circa fin.

a Pupillus.adde eundem & quæ ibi posui in apostill.in l. ferè in omnibus.ſ.eod.

In §. Vbi verba. Argumenta.

1 Alternatiua ad sui veritatẽ reqrit alterutrã partẽ esse veram.
2 Copulatiua vtrunque copulatorum requirit esse verum.
3 Verba si nec cõiuncta sunt,nec disiũcta, qualiter sint accipiẽda.
4 Punctum loco copulæ habetur in oratione soluta.

VBI *verba coniuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum.*

¶ AD declarationem tres cõclusiones firmari possunt.
¶ Prima,† quòd in alternatiua[b] sufficit alteram partem
1 esse veram:vt in regul.in alternatiuis.de reg.iur.cum si.
B vt dixi in c.inter cæteras.de rescript.in iij.not.
¶ Secunda conclusio,† quòd ad verificationem copulæ
2 requiritur concursus copulatorum.l.si hæredi plures.de cond.inst.cum sim.vt dixi in c.ij.col.iiij.de rescrip.
¶ Tertia conclusio videtur secũdum regulam hic, † quòd
3 vbi verba non sunt coniũcta nec disiuncta,ex mente pronuntiãtis vel disiuncta vel coniuncta accipiuntur: vt dicit text.in l.alienationis verbum.§.fi.de verb.sign.& si de mente pronuntiãtis non apparet,sufficit alterum fieri,vt hic dicitur. Et ad hoc facit quia in obscuris, quod minimum est,inspicitur.ſ.eod.l.semper.& not.per gloss. hic.
¶ Contrarium tenet glo.in l.alienationis.præalleg.§ fi. quæ dicit, ꝙ in dubio coniuncta præsumitur.per l.tripli
4 ci.§.videamus.de verb,sig.vbi probatur, ꝙ † in oratione
C soluta punctus est loco copulæ,[c] not.per.glos.in l.pretia rerum

b Alternatiua. Adde Fel.in c. inter cæteras. col.fi.hic alleg. qui ponit regulã cũ suis fall. Dy.& Doct.in reg.in alterna. hic alleg.& ibi eius addi.super verb. fatis. & ver.adimpleri. & circa nota.q. quã ponit do. Phi.in d.c.inter cæteras.ver. postrem.adde Ia-so.in l.si se non obtulit.§. si ex conuentione.in ij.col.in ver. tenendo tantum. ſ.de re iud. H C.

c Copulę Dec. in rub. in prin. ſ. si cert. pet. lect.j.vbi dixi. C.M.

rerum.ad leg.Falci.cum.si.vt tradit Alex.col.ij.in l.placet.in fi.C.de sac.san.ecc.Imo.in l.cum testamento.§.hæc verba. in fi ff.de hær.inst.in l.si ita quis.post Ang.eod.tit. ¶Sed potest responderi ꝙ ibi in d.§.videamus. cōstabat de mente propter subiectam materiam.& aliter respondet Dy.in reg.in alternatiuis.in fi.eod.tit.in vj.& no.Bar. in l.stipulationes non diuiduntur.in vij.de verb.oblig.& in l.re coniuncti.in iij.opp.de leg.iij.

In §. Mulieribus. Argumenta.

1 Mulieribus quando subueniendum.
2 Deceptis subuenitur, non autem decipientibus. & nu.3.

MVLIERIBVS *tunc succurrendū est, cum defraudantur: non† vt facilius calūnientur.* 1

¶AD idem tex.in l.ij.§.verba itaq;.ad Velleia.alle.in gl.ibi,† mulieribus deceptis,non decipientibus iura opitulantur. 2 Adde tex.in l.si fine.in l.fœminis.C.ad Velleia. in l.si decipiendi.ff.ad.Velleia.facit tex.in l.si in alterius. C.si mi.se ma.di.& in l.si probaueris.C.si res alie.pig.da. fit.† Et generaliter dicitur ꝙ deceptis,& non decipientibus iura subueniant.c.cum vniuersorum.de rer.perm.in c.inter dilectos.de don.not.Ang.in consi.clx.domina Catharina.col.pe.& quod no.Fulg.in consi.lxj.domina Catharina.col.fi.Alex.in consi.clxx.viso processu.col.pe.in ver.plus dico.lib.iiij. Et facit quod no.Guli.de Cun.in l. qui iurasse.in prin.ff.de iureiu.limitando illum tex.cum si.vt tradit ibi Alex.Et limita d.l.si in alterius.vt per Ro. in cons.xij.viso facto.col.fi.ver.respōdendū est breuiter. 3

In l. Pupillum. Argumenta.

1 Pupillus quando dicatur pubertati proximus.
2 Doli capaces qui præsumantur.
3 Pupillus pubertati proximus pro furto & iniuriis tenetur.
4 Pubertati proximus ex delicto & iuramento obligatur.
5 Pubertati proximus ne ad pias quidem causas testari potest.
6 Testari potest pubertati proximus, si statuto inducatur.

REGVLA CXI.

PVPILLVM *qui proximus sit pubertati, capacem esse & furandi & iniuriæ faciendæ.*

¶VIDENDVM est de duobus. Primo quando dicatur pupillus proximus pubertati. Secundo, in quibus casibus ex delicto teneatur.

¶Circa primū dicit gl.hic,† ꝙ mascul⁹ à x.anno cū dimi 1

dio

a dio suprà dicitur proximus [a] pubertati: in fœminis, in b nono b cum dimidio: vt etiam not. per glo. instit. de inuti. stipu. in §. pupillus. in versic. proximus. & in l. j. §. de noua. in glo. fi. & Bar. ibi sequitur, & ita communiter tenetur, vt dicit Ange. Aret. in d. §. pupillus. idem glo. in §. in summa. in versi. proximus. & ibi Aret. instit. de oblig. quæ ex delict. & Bald. idem tenet in l. si quis in tantam. col. ij. C. vnde vi. Non omitto tamen quod Salic. in l. impunitas. C. de pœnis. declarãdo dicit verum esse quod dicitur de proximo pubertati habito respectu ad infantiã: quia minus distat à pubertate, quàm ab infantia. Sed per hoc non infertur quòd sit doli capax: & ideo secundum eum, cùm non sit hoc determinatum à iure, arbitrio iudicis committitur. l. j. ff. de iur. delib. & idem Ant. de But. in c. attestationes. de desponsa. impube. Abb. refert in c. continebatur. de desponsa. impub. †. Et doli capaces sunt qui sunt prope pubertatem: vt dicit text. in l. apud Celsum. §. si quis non tutor. versi. deniq; Iulianus. de except. doli. Et cum hoc non sit declaratum, arbitrio iudicis relinquitur: vt concludit Ioã. de Ana. in c. j. de delic. pue. & ad hoc facit, quia etiam proximus infantiæ potest esse doli capax, imo etiam infans: vt not. per glo. in d. c. j. de delict. puero. & Abb. ibi, & in hoc tota vis consistit: ideo cum in hoc certa ætas firmari non possit, debet arbitrio iudicis declarari. Et ad idem facit, quia text. hic cum simil. loquuntur de proximis pubertati simpliciter: ergo debent intelligi simpliciter, & non respectu infantiæ. & ad hoc facit quod no. Bal. per illud text. in l. excipiuntur, suprà ad Sillan. vbi inquit, quòd illa distinctio de proximo infantiæ vel pubertati, non habet locum in delictis attrociter puniendis: quia tunc ille dicitur proximus pubertati, qui parum distat à pubertate, per illum text. Sed certè ratio Bal. videtur pariter in casu nostro procedere: quia tex. etiam simpliciter loquitur de proximo pubertati, ibi: qui proximus sit pubertati. & eodem modo alia iura loquuntur: & cum ista proximitas non sit determinata, consonat quòd arbitrio iudicis intelligatur, per supradicta.

3 ¶ Circa secundum regula hic ponitur, † quòd pupillus proximus pubertati obligatur pro furto & ratione iniuriæ: & idem dicitur in l. impuberem. suprà de furt. & gl. ibi dicit idem esse in quolibet delicto. facit tex. in l. non

a Proxim'. Iaf. auth. sacramẽta puberũ. C. si aduer. vendi. l. properandũ. §. & siquidem. C. de iudic. Soci. l. j. §. adipiscimur. de acq. poss. C. M.

b Nono. Sed quod solùm in semestri ante pubertatẽ, tenet Ioã. Igneus latè l. j. §. impubes. nu. 10. cum seq. ff. ad Sillan. C. M.

excipiuntur.ſ.ad Sillan.& not.per glo.& Bar.in l. ſi quis in tantam.C.vnde vi.

¶ Et iſta diſtinctio etiam adhibetur in contractibus: vt probatur in §.pupillus.inſtit.de inuti.ſtipu.no.per gl.in l.j.ſ.de noua.declarando vt ibi per Bar.& Ange.Aret.in d.§.pupillus. Sic etiam proximè cingendus habetur pro cincto.l.penult.de teſta.mili. Sicut proximus ad pubertatem habetur pro pubere.

¶ Et per iſtum text.cum ſimil.in quibus dicitur † quòd 4
proximus pubertati obligatur ex delicto, pariter infertur quòd obligetur ex iuramento [a]: vt not. Bar.in auth. A
ſacramenta puberum,C,ſi aduer.vendi. cum ſimi. vt tradit Alexan.in l. qui iuraſſet.in prin.de iureiuran. & latè Moder.in authen.ſacramenta puberum. & hoc communiter tenetur ſecundum Abb.in conſi.xxxix. duo ſunt. in lib. j. & idem Abb.in conſi.cviij.illud in effectu.libro ij. Fulgoſ.conſi.ccxxvij.

¶ Adde tamē quòd iſta æquiparatio de proximo pubertati ad pupillum non ſemper procedit: patet, quia licet pubes teſtari poſsit.l.qua ætate.de teſta. † tamen proxi- 5
mus pubertati non poteſt teſtari etiam ad pias [b] cauſas: B
vt no.Bar.in l.j.in ij.q.de ſacroſan.eccle. cum ſimi. vt latè tradit Andr.Sicul.in conſi.lviij.lib.j.Aret.in d.l.fin. in ſi.C.de teſta.mili.Benedict.Capra conſi.lxxxv. cum viſo. & Philip.Fran.in rub.de teſta.in vj.in iij. q. Et aduertendum eſt: quia in pupillo proximo pubertati videt quòd poſsit diſpenſari [c].vt no.Ange & Alexan.in l.fi. C. de te- C
ſta.mil.& ſecundum Bar.in l.ſi quæramus.ſ.de teſta. valet ſtatutum, † quòd proximus pubertati poſsit teſtari, 6
de quo Andr.Sicu.in conſi.xix.col.vj.lib.j.

¶ Vltimo not.quòd licet pupillus obligetur ex delicto, tamen pœna mitigari debet: vt dixi ſupra in regu.ferè in omnibus.ſupra eod.

a Iuramento. Non ſequitur, ſed poti' ſequitur, quod puniendus eſt ſi temerè iuret, & huic morbo aſſueſiat. nam & hoc planè delictū eſt. & diligēter curanda eſt diſciplina morū etiā in iunioribus à rectoribus Reip. vt per Ariſt.Polit. libro.viij.male ergo inferunt Doct.de obligatione pœnæ ſeu coërcitione pro ætatis modo,ad ciuilē vel aliā obligationem, alioquin æquè colligi poſſet. q' ſi obligari poteſt ex delicto ergo ex cōtractu, quod eſt falſum. C. M.

b Pias.Idē no. Iaſ. in l. reſcripta.C.de prec. imp.offe.co.fi.

c Diſpenſari. Adde Iaſo. in l. reſcripta. C. de prec. impe. offe.colū.fi. in verſic. concludendo puto,& cætera.

In §.In hæredes. Argumenta.

1 Actiones pœnales quot modis extinguantur.
2 Cadauer ad furcas ſuſpendere non licet.
3 Hæres non tenetur ex delicto defuncti,niſi de eo quod ad ſe peruenit.
4 Pœna iure ipſo impoſita defuncto,tranſit ad hæredes.
5 Lite cum defuncto conteſtata, tranſit proceſſus ad hæredem.
6 Hæres quibus actionibus teneatur ratione hæreditatis.
7 Pœna quando in hæredem tranſeat lite non conteſtata.

IN *heredes non solent actiones trāsire, quæ pœnales sunt ex maleficio: veluti furti, damni, iniuriæ, vi bonorum raptorum.*

¶AD idem tex. in §. non autē omnes. insti. de perpe.
1 & tēp. act. & in l. j. ʃ. de priua. delic. & ad hoc facit, †quia per mortē, delictū & pœna extinguuntur. l. defuncto. de pu. iud. l. in senatus. §. si propter mortē, ʃ. ad Turpil. & in l. fi. C. si reus vel accuʃ. mor. fue. & ideo post mortē quis accusari non potest: secundùm Dyn. in c. quorundā. cum
2 simi. ibi alleg. in gl. †vnde non est licitum cadauer mor-
A tui ad furcas suspendere: vt dicit Ang. in l. ij. [a] in versi. vlt. scias. C. qui testa. fac. poss. post Pet. & Cyn. ibi.

¶Et idem Ange in l. defuncto. dicit, ꝙ errant assessores qui in defunctos faciunt executionem pœnę capitalis, & ꝙ caueant, quia possent conueniri in syndicatu, tāquam inferentes iniuriam cadaueri. l. j. §. quoties. ʃ. de iniur.

¶Et idē Ang. in l. fi. C. si reus vel accu. mor. fue. in prin. & sequitur Imo. in l. qui à latronibus. §. si quis. colū. v. de test. & idem tenet Bal. in l. j. col. j. C. ne ex delic. defunct. cum si. vt tradit Alexā. in d. l. ij. col. fi. C. qui testa. fa. poss. Ang. Aret. in tract. Malef. in ver. qui iudex videns. col. vj.

3 ¶Et reg. ista limitaī †primo nō procedere in eo qđ ad hæredē ex delicto defuncti peruenisset, quia pro eo tenetur hęres, & cōueniri potest. l. in hæredē. ʃ. de calū. l. in hæredē. ʃ. de dolo. cū si. alleg. ʃ. in reg. sicuti pœna. ʃ. eod.

¶Et ratio ibi naturalis allegatur: quia sicut hæres non tenetur ad pœnam ex delicto defuncti: ita pariter ex tali delicto lucrari non debet.

¶Et quia solùm consideratur ꝙ hæres non lucretur, pro eo quod ad eum peruenit, datur actio in factum, & non actio quæ sonet in delictū. l. j. §. fi. de vi, & vi ar. & in l. j. §. fi. ʃ. vi bo. rap. vbi pro eo quod ad hæredē peruenit, non datur actio vi bonorum raptorū: quia putauit prætor sufficere conditionē ad istum effectū ne hæres lucretur. Et sufficit ad hæredem peruenisse, quia tenetur: licet illud consumpserit. l. videamus. ʃ. quod met. cauʃ.

¶Et tali casu obligatur etiam hæres hæredis, dato quòd ad eum nihil peruenerit: vt est text. nota. in l. videamus. quem ad hoc Angel. dicit singu. & in d. l. j. in fine. ne ex delictis defunct.

4 ¶Secūdo †reg. fallit, si pœna ipso iure defuncto imposita

[a] In l. ii. Vbi post Alex. vide latè Iaso. in ii. nota. qui ponit etiam casus in quibus cadauer potest puniri. & Hip. de Marsil. in l. fi. in vi. colū. in ver. item crimina. suprà, de quæstionib.

fit:quia tūc transit ad hæredē.vt no.Bar.in d.l.j.de priua. delic.per l.Caius §.ad Sillan.& in l.cōmissa.de public.& idem Ange.in d.l.j.C.ne ex delic.defun.col.j.versi. addo tibi alium casum.alleg.etiam l.fi.§.de his qui mort. sibi consci.& idem Bal.ibi alleg.c.j.de homic.in vj. ad idem text.in l.iij.§.quod autem.& ibi Bar. §. quod quisq; iur. Et hoc limitatur:vt per Imo.in c.fi.col.viij.de dona.

5 ¶ Tertio fallit,†si lis contestata sit cū defuncto.d.l.j.C. ne ex delic.& in §. pœnales.insti.de perp. & tem. act.& not.Bar.in d.l.j.de priua.delict.vbi rationem adducit.Et hoc procedit in actionibus ciuilibus quæ dantur ex delicto:†secus est in criminalib9 & publicis iudiciis. in quibus hæres non tenetur nisi data fuerit sententia. l.ex iudiciorum.§.de public.iud.no.Bar.in d.l. j.C. ne ex delic. 6

7 ¶ Quarto regula intelligitur qñ pœna imponitur per modum agendi:secus si per modū excipiendi :†quia tūc pœna transit in hæredē etiam lite non contestata.l.iij.§. quod autem. §.quod quisq; iur. secundùm vnum intellectum.& no.Ang.in d.l.j.C.ne ex delict.defunct.col.ij.

¶ Quinto regu.procedit de iure ciuili. Secus est de iure canonico[a].c.fi.de sepul. vbi glo. & in c.in literis. de rap. vbi gl.de quo latè ibi insistit Io. de Ana. qui omnes alios refert.& adde Domi. in consi. iij. super dubio præmisso. ¶ Et de successore in benefic.no. Cardi.in consi. cxxxiij. pro discussione.in prin.& aliæ limitationes colliguntur ex doctrina Barto. in d.l.j. de priua. delict. & Ange. qui etiam plenè loquitur in d.l.j.C.ne ex delict.defun.& tradit Ange.Aret.in d.§.nos omnes autem. instit. de perpe. & temp. actio. & Ioan. Bertac. in tract. suo de gabel. in iiij.lib.col.penult.& fi.

a Canonico. Petr. de Ancha.c.peccatū. de regu.iur. in vj. cōsilio cccxxj.col.i. Alex. cōsilio iiii. col. x.lib.ii.Bertac. tracta.gabella. part.ii.qō. xxi. Ias.l.si eum. §. qui iniuriarū. in fine. col.i,§. si quis cau.Tamē Panor. in d.ca.fin.de sepult.& in repe. c.ecclesiā.colū. viii.de constitutio. sequitur ius ciuile : dicens canonicū non differre, & bene dicit, sed malè intelligit, accipiens ius ciuile vt hactenus omnes intellexerunt. Ego nouè dico, has leges ciuiles de nō trāsmißione actionis ex delicto de pœnalibus intelligēdas,nō antē de rei persecutoriis , vt suo loco plenius dixi. Et idē quod Panormit. sentit Carolus Rui. consi.xx.li. iiii. C.M.

REGVLA CXII.

NIHIL *interest , ipso iure quis actionem non habeat,an per exceptionem infirmetur.*

¶ De ista regula dictū fuit in regula,nō videt̄ cepisse.

In l. In toto. Argumenta.

1 Pars cum toto dupliciter consideratur.
2 Totum vniuersale qualiter se habeat ad partē subiectiuam.
3 Plebs à populo differt,veluti species à genere.

REGVLA CXIII.

IN. *toto & pars*[b] *continetur.*

b Pars. Idem econtra quando qualitas ad iecta conuenit toti:& quando

EADEM

A ¶ EADEM regula [a] habetur in regula in toto. eod. tit. in vj. cum si. ibi in gloss. allegatis. & facit regula j. eo. semper in generalibus specialia insunt.

¶ Et hoc propriè. l. si quis cum totum. in princi. vbi Soci. Et hoc idem dicit Bald. de specie contenta sub genere. in l. ij. C. de iure aur. annul.

1 ¶ Et ad declarationem reg. no. ꝙ † pars & totum conside ratur dupliciter: vt not. Bar. in l. si mater. §. si inter. de excep. rei iudic. Quædam est pars integralis & totum integrale. Quædam est pars subiectiua, alia quantitatiua. & eodem modo totum vniuersale, totum integrale & pars integralis est, prout in domo quæ constat ex solo, pariete & tecto. l. eum qui ædes. ff. de vsucap.

¶ Et eodem modo in vsufructu qui dicitur pars integralis fundi: quia proprietas cum vsufructu facit plenum dominium: vt no. per glo. in l. rectè dicimus. de ver. sign.

2 ¶ Et per glos. & in l. iiij. ff. de vsufruc. † Totum verò vniuersale & pars subiectiua dicitur, prout est genus & species quo casu posita specie ponitur genus: sicut si dicatur, est homo, ergo est animal: non sit in toto integrali, quia ad positionē partis non sequit' totū: vnde posito pariete, nō sequit' domus: & posito vsufructu. nō sequit' ergo dominiū: vt no. per gl. in d. l. rectè diximus. no. Bar. in d. §. si inter. & latius Bar. in l. re cōiuncti. col. iiij. ver. quarto dubitaui. de leg. iij. & in l. qui vsumfructum. de verb. obli.

¶ Et hoc modo declaratur tex. insti. de iure natu. §. plebs.

3 vbi dicit, † quòd plebs differt à populo. tanquam species à genere: nam posita specie ponitur genus, & tamen posita plebe non ponitur populus. nam ibi loquitur de toto integrali, quo casu non valet argumentum: quia plebs non est pars populi subiectiua, sed integralis: vt dixi in l. ij. §. j. ff. si cer. peta.

¶ Et ad regulam hic illa in vtroque toto videtur habere locum: quia in toto integrali, domus, paries, & solum con tinetur: & in pleno dominio vsusfructus continetur: & in toto vniuersali generis species comprehenduntur. l. hoc legatum. l. si chorus. de leg. iiij. l. si ita. ff. de vsu & habit. & in regula, semper in generalibus.

¶ Et regu. intelligitur ꝙ continetur in effectu per viam commoditatis, & nō formalitatis: vt dixi ff. in reg. in eod. & not. Dy. in ead. regu. in toto. eo. tit. in vj. vide Ang. in d. l. qui vsufructu. de verb. obli. vbi bene distinguit de toto.

non, possumus dicere ꝙ magis de vna parte videat. intellectum, quàm de altera, vt in certitudo vitetur. tex. est cum gl. in l. vxori. in prin. ff. de leg. iij. H. C.

a Regula. Fallit posita alternatiua inter totum integrale, vel quātitatiuū & suam partem. l. j. secundū lecturā secūdam. & ibi Bartho. Soci. ff. de re. du. C. M.

REGVLA CXIIII.

In *obscuris inspici solet quod verisimilius est, aut quod plerunque fieri solet.*

¶ Ista regula declaratur in l.§.eod.

In l.Si quis obligatione. Argumenta.

1 Pecuniam accipere, & obligatione liberari, paria sunt.
Simonia in remissione debiti potest committi, sicut in datione.
2 Dare & remittere paria sunt.
3 Remittens debitum non liquidum, facere potius quàm dare dicitur.
4 Remissio ob aliam causam non dicitur donatio.
5 Remittere loquendo propriè non est dare.
Dare quid sit.
6 Remittens dare dicitur, si pecunia non fuit solutioni parata.
7 Insinuatio requiritur, quando ex causa donationis quid remittitur.

REGVLA CXV.

Si *quis obligatione liberatus sit, potest videri cepisse.*

¶ Et gloss. ponit exemplum in l.qui etiam.§.de calum.vel paria sunt, † quòd quis pecuniam acceperit, vel obligatione liberatus sit. & 1
adde quòd tex.in c.veniens.el j.de testib.vbi simonia committitur in remissione debiti sicut in datione. & idem habetur viij. quæst.iij.c.talia. † Et sic paria [a] sunt, dare vel remittere. 2
ad idem tex.in l.si fundum.§.Titio fundum.de lega.j.in A
l.si mulier.§.de condictio.ob caus.not.Bar.per illum tex. in l.peculium.la j.in prin.de pecul.

a Paria. Matthe. Affli. Dec. Neap. ccxxxij. C.M.

¶ Et per glo.in l.si interim.in ver.donationis.vbi Bald.C.de sol.facit tex.in l.iij.§.si stipulanti.de dona.inter virum.in l.promittendo.§.j.in l.licet.in princi.de iure dot.

¶ Et conclusio.§ facta intelligitur quando ex tali remissione aliquid acquiritur illi cui fit remissio: prout iura suprà alleg.loquuntur: secus si nullum commodum parti acquiratur, vt quia exceptio declinatoria remittatur: vt not. Abb.in c.veniens.

¶ Secundo limitatur † quando remissio fit non debito liquido: secus si debitum non sit liquidum, sed dubiosum: quia tunc ille qui remittit di- 3
citur potius facere quàm dare: vt idem Abb. dicit in d.c.veniens. & glo. Bart.in l.actione.§.de transac.cum sim.vt Alex.tradit in d.l.si mulier.

¶ Tertio limitatur, nisi remissio facta sit de debito pœnali ex delicto: vt declarat Bal.in d.l.si mulier.in fi.

¶ Quarto † nisi facta sit remissio ob aliam causam: quia tunc non vi- 4
detur donare qui remittit: vt not. Paul.de Cast.in l.contra iuris.§.j.§. de pact.in versi.item nota.

¶ Quinto & vltimo conclusio declaratur procedere largo modo impropriè.

5 propriè. Sed † propriè & verè [a] remittere non est dare. l.
A Iulia. de condi. & demon. vbi conditio [b] dandi x. hæredi,
B non dicitur impleta per acceptilationem, sed quasi extiterit conditio legatum debetur. & ad hoc facit, quia dare est accipientis facere. § sic itaque. insti. de acti. & hoc non verificatur in remissione.

¶ Et quandoque licet dare, & donare, & non remittere: vt per glo. in c. statutum. §. notariũ. in ver. remissione. de rescrip. in vj. quia facilius fit remissio; quam donatio: vt
6 no. Bar. in l. ã duo. de ver. obli. † Et ista limitatio procedit nisi pecunia parata fuisset solutioni: quia tũc ille qui remittit, dare intelligitur: quia pecunia fingitur sibi data & reddita. l. singularia. ꝟ. si cer. pe. & ita dicit Pau. de Cast. in d. l. Iulia. per tex. in l. si spõsalibus. §. j. in fi. ꝟ. de iure do.

¶ Socin. ibi dicit in d. l. Iulia. quòd illa loquitur in specie debita, quia ancilla ibi erat debita in specie: sed nos loquimur in quantitate pecuniæ, quæ licet sit parata solutioni, non erat debita quia erat debitum in genere.

¶ Sed tamen idem videtur dicendum in quantitate: quia licet illa quantitas non esset debita, tamen ex quo erat parata solutioni, videtur producere eundem effectum, quia eius solutione debitor liberatus fuisset. Aliter tamen concludendum videtur: vt dicamus quòd quãtum ad factum, remittere non est dare. & isto respectu conditio dandi, ex remissione pro impleta habetur: quia verè actus solutioni non interuenit.

¶ Sed quo ad effectum videtur ex quo nullum interesse considerari potest inter solutionem & remissionem debiti liquidi. isto respectu remittere videtur dare. & ad hoc facit text. in d. l. si fundum. §. Titio fundum. vbi conditio dandi quæ debet impleri in forma specifica, dicitur impleta per remissionem.

7 ¶ Ex supradictis infertur secundum gloss. hic, † quòd in remissione facta ex causa donationis requiratur insinuatio [c]: & not. Bar. in l. Modestinus. ꝟ. de dona. cum simil. vt tradit Alex. in l. si mulier. ꝟ. de condi. ob cau. & in l. creditori. C. de pact. vbi dicit istam esse communem opin. & dicit Ange. in l. pacta quæ contra. C. de pact. quòd vidi ita iudicari Perusij. & notat Bald. in consi. ccj. præsupposito. lib. iij. & in cõsi. ccxxxj. primo quæritur. eo. li. iij. & Alex. in consil. cxxxvij. in causa & lite. circa fin. lib. ij. And. Sicul. in consil. xlj. charta fin. colum. j. & lib. j. & Anto. de

[a] Verè. Idem Felyn. in c. veniens. el j. de testi. j. col. & remittere litem non est dare, ita Bald. in l. j. C. de bonis mat. in j. colũ. sequitur Ias. in l. si pro fundo. C. de transact. pe. col. remittere tamen rem vel actionem bene est dare: vt ibi per eos. & per Ias. in l. si mulier. hic alleg. Hieron. Chuc.

[b] Cõditio. Adde Iason. in l. si fundũ sub conditione. §. Titio. de leg. j.

[c] Insinuatio. Idem Io. Imo. in l. Aquilius. in ij. col. versic. extra glos. adde. ꝟ. de donat.

Canario in tractatu insinuationis. in quæst. xlvj. & xlvij. & Socin. in d. l. creditori.

NON *potest videri accepisse, qui stipulatus potest exceptione submoueri.*

¶ De ista regula s. dictũ fuit in regula, nõ videtur cepisse.

REGVLA CXVI.

NIHIL *consensui tam contrarium est (qui & bonæ fidei iudicia sustinet) quàm vis atque metus: quem comprobare, contra bonos mores est.*

¶ DE metu dictum fuit s. in regula, in omnibus causis pro facto accipitur.

In §. Non capitur. Argumenta.

1 Ius publicum est, quod commune est.
2 Restitutio in integrum nõ datur, nisi duobus cõcurrentibus.
3 Libellus petitionis in integrũ restitutionis qualiter formãdus.
4 Minor quando citra aliam læsionis probationem restituatur.

NON *capitur qui ius publicum sequitur.*

¶ IVS publicum, † id est commune. & concordat tex. in l. non videtur. C. de in integ. resti. & l. verum. §. restituitur. s. de min. quæ iura glo. hic adducit. & not. Bar. ibi in d. l. verum. in §. sciendum. † duo enim requiruntur vt concedatur restitutio in integrũ. l. nã & postea. in §. si minor. s. de iureiuran. vbi dicitur, quòd non statim quòd minor sit, datur restitutio. Sed opus est probare quòd læsus sit, & quòd sit læsus eius facilitate. d. l. verum. §. sciendum. 1 2

¶ Ex his † forma libelli colligitur in petẽdo restitutionem in integrũ. & no. Bar. in l. fin. C. de in integ. rest. in fi. vbi inquit, quòd debet narrari quòd sit minor & læsus, sui facilitate: & nõ sufficit dicere, quòd sit minor læsus, quia libellus nõ concluderet: & idẽ Bart. in d. §. sciendũ. nõ tamen requiritur quòd exprimat causam læsionis: vt not. Bar. in l. minor autem. §. j. s. de min. ¶ Et secundũ prædicta cõsuluit Io. de Ana. cõsil. xlviij. circa præsentem causam. & quod not. Abb. in cõsi. lxxvij. in quæst. col. iij. li. ij. 3

† Nota tamẽ vnũ casum in quo minor restituitur absque alia probatione erroris & læsionis. videlicet quando in causa criminali cõfitetur maleficiũ, de quo non constat aliter quam per cõfessionẽ: nã debet restitui, quia eo ipso apparet de læsione. ita dicit Ang. in l. certũ. §. in pupillo. s. de confes. in ver. & ideo dicitur. alle. ad hoc Ioã. And. in c. ij. de rest. in integ. in vj. & dicit esse dictũ not. & quotidianum. 4

A dianum.& refert Alexã.& sequitur [a] in d.§.si minor.col. pe.& idẽ Alex.in consil.cxvj.in causa inquisitionis.lib.iij.

a Sequitur.& etiam Ias.in l. error.in ij.col. vers.quinto limita.C.de iuris & facti ignoran.

In §.Non videntur.Argumenta.

1 Error maximè omnium consensui est contrarius.
2 Errantis nulla voluntas est,aut consensus.

NON *videntur consentire qui errant.*

1 ¶NIHIL enim est † tam cõtrarium consensui,quam B error.l.si per errorem [b] .ff.de iurisd.om.iudi.& error non habet consensum.l.ij.in princip.ff.de iudi.quæ iura alle-2 gata sunt in gloss.& † nullus est errantis consensus.l.non idcirco.C.de iur.& fact.ignor.& nulla errantis voluntas. l.sed hoc ita.de aqua plu.arcen.& proprium erroris est approbare falsum pro vero.xxxviij.dist.in c.quamuis.& errare est aliud pro alio putare.xxij.q.ij.in c.in quibus. Et ista regula nõ videtur habere aliquam limitationem, quia vere non consentit,qui errat.

b Si per errorem. Vbi vide Ias.in ij.colũ. ver.nota regulam.& Alex.in princi.& Ias.in §.item si quis. instit.de actio. col.xij.

In l.Prætor bonorum.Argumenta.

1 Possessores bonorum in omnibus habentur loco hæredum.
2 Libellus in hærede,locũ habere potest in bonorũ possessore.
3 Libellus quare latam recipiat interpretationem.
4 Statuta strictè sunt interpretanda.

REGVLA CXVII.

PRAETOR *bonorum possessorem hæredis loco in omni causa habet.*

¶PRO ista regula facit tex.in l.ij.ff.de bono.posses. † vbi dicitur,quòd in omnibus vice hæredum bono.poss.
1 habentur.& ideo conditio illa,si hæres erit,verificatur in bono.posses.l.in conditionibus.§.patronus.de condi. & demon. Et mandatum factum alicui vt adeat hæreditatem,verificatur in bono.pos.l.si quis mihi bona.§.sed si mãdauit.de acqui.hæred.Et succedentes de iure prætorio largo modo dicuntur hæredes:vt not.Bar.per illum tex in l j.C.vnde liberi. † vbi propter hoc infert ad libel-
2 lum qui in hærede loquitur,quòd in bono.posses.saluari potest.Et ista cõclusio in libello de plano procedit: † qa
3 libellus latè interpretari debet vt saluetur:vt not.Bar.in l.sed & si possessori.§.item si iurauero.ff.de iureiurand.
4 cũ simi.Sed † in statuto quod strictè debet intelligi,esset maior dubitatio.Bart.tamen idẽ concludit in statuto.in l.j.§.bonorum.per illũ text.ff.ad Trebel.de quo ibi Alexan.& latè Socin.scribit in l.j.ff.de vulga.col.iij.vbi con-C cludit post Aret.hoc non habere locum materia odiosa [c].

c Odiosa.Imo vt per Alciat.l. hæreditatis appellatione. ff.ti tu.i. adde Ias. l.i.§.bonorum. ff.ad Trebel. C.M.

In l.Creditor.Argumenta.

1 Creditor ius pignoris remittit,qui eiusdem alienationi consentit.
2 Consensus tunc non præiudicat,si actus non valeat.
3 Debitum non censetur remissum,iure pignoris remisso.
4 Priuilegio renuntiare quando quis præsumatur.
5 Vxor potest marito pignus remittere.

REGVLA CXVIII.

CREDITOR *qui permittit rem venire,pignus dimittit.*

¶ET reg.ista intelligitur quòd cõsentiat,†quia creditor consentiendo alienationi pignoris,videtur ius pignoris[a] remittere.l.iiij.§.si in venditione.l.sicut.§.si voluntate.ff.quib.mod.pig.vel hypo.l.fin.C.de remis.pig.si autem esset præsens,& non contradiceret,non videretur pignus remittere.d.l.sicut.§.non videtur.nisi in quibusdam casibus:vt not.Barto.ibi in d.l.fi.C.de remis.pigno. Alex.in l.quæ dotis.circa fin.in princi.ff.sol.matri. 1 A

[a] Pignoris.Idẽ Ias.in l.si fundum per fidei commis.col.ix. versi.similiter. de leg.primo.

¶Secundo regula intelligitur secũdum glos.hic,nisi creditor cõsentiret cum releuatione iuris sui.d.l.iiij.§.si in venditione.& not.Rom.in consi.xciiij.§.visis his.col.iij.

¶Tertio intelligitur † quando venditio vel alienatio cui creditor consentit,valet:secus si non valet:quia consensus non præiudicat.d.l.iiij.§.fi.quib.mod.pig.& in d.l.debitum.C.de remis.pig.facit.l.fi.ff.in quib.caus.pig. 2

¶Et ad hoc facit,quòd remissio facta à parte in cõpromisso,intelligitur si compromissum habet effectum,ita quòd laudum sequutum sit:vt no.Bal in l.si diuersa.C.de transactio.col.ij versi.ex prædictis apparet.cum simi.vt tradit Alex.in consi.xxij.viso instrumento.in princ.lib.j.

¶Quarto regula declaratur,†quòd quãuis ius pignoris remittatur,debitũ tamẽ non videtur remissum:quia etiã si pignus[b] reddatur debitori,non videtur debitũ remitti. l.postquàm.ff.de pac.& in no.casu tradit Cuma.cõsi.xix. quidam nobilis.& ratio videtur:quia debitor consequitur vtilitatem ex possessione pignoris:vt not.per glo.in d.l.postquàm.& in c.ecclesia sanctæ Mariæ.el ij.vt lit.pend.& facit,quia†ille qui facit actum cõtrarium priuilegio,nunquam videtur velle priuilegio renuntiare vbi potest esse alia cõiectura:vt not.Ant.de But.in c.accedẽtibus.de priuileg.col.ij.versi.& per prædicta.Alex.consi. xxxiij.ponderatis.lib.v.dixi in c.cũ accessissent.de cõsti. 3 B 4

[b] Pignus.Secus tamẽ si reddat instrumentum debiti. vt per Iason.in l. seruum filii.ff. eum qui.de lega.i.in 3.colũ. quod qualiter intelligatur,vide nota distin. Abb.in d.c.ecclesia sanctæ Mariæ.in ii.co. versi.reassumẽdo nunc,&c.

5 ¶ Et ista ratione † vxor marito pignus remittere potest: quia non est donatio.l.si pignus.de his quæ in fraud.credi.l.etiam.C.ad Velle.l. Lucius.§.j.quib.mod.pig.vel hypo.& no.Bar.in l.j.§.j.eo.tit.quib.mod.pig.

In l.Non vt ex pluribus.Argumenta.

1 Debitum esse potest quid ex pluribus causis.
2 Contraria eidem subiecto simul inesse nequeunt.
3 Meum esse nil potest ex pluribus causis.
4 Dominium ex vna causa quæsitum non potest ex alia quæri.

REGVLA CXIX.

NON *vt ex pluribus causis deberi nobis idē pōt ita ex pluribus causis idem possit nostrū esse.*

1 ¶ DVO sunt dicta. † Primum est, quòd eadem res ex pluribus causis deberi potest: sed eadem res ex pluribus causis nostra esse non potest. Et de vtroque dicto est tex. in l.iij.§.ex pluribus.de acq.poss.

¶ Et primum dictum limitatur dupliciter, secundū Pau. de Castr.in d.§.ex pluribus. post Bart.ibi primo quando
2 causæ ex quibus res debetur, essent contrariæ: † quia contraria stare non possunt in eodem subiecto:l.ij.§.fin.s. pro emp.in l.si ancillam.s.pro suo.

¶ Secundo limitatur si esset causa inualida: quia ex illa deberi non potest.l.cum res.C de contrahen.empt.& est regula communis, quòd non videtur in consideratione,
A quod nullum est.l.iiij.[a] §.condemnatum.de re iudi.in l.non putabat.§.non quæuis.de contra tab.
3 ¶ Secūdum dictum limitatur † in pluribus causis[b] diuer-
B so tempore concurrentibus: secus si eodem tempore cōcurrant: vt not.Bart.in d.§.ex pluribus.in iiij.opposi.per iura alleg.ibi in gl.in l. cum quis peculio.s.de solu.in.l. si creditori.§.Marcellus.de leg.j.not.in.l.in numerationibus.s.de solu.
4 ¶ † Et ratio videtur manifesta: quia si dominium acquisitum fuit ex vna causa, vlterius ex alia causa acquiri non potest: quia quod meum est, vlterius meum effici nō potest.§.sic itaque.institu.de actionib.§.si cui fundus. vers. sed si rem legatarij.instit.de leg.& no.in l.si rem meam. de verb.obl. & ratio ista cessare videtur, quando eodem tempore plures causæ acquisitionis concurrunt.

¶ Secūdo regula in secundo dicto limitatur quādo res facta sit nostra pleno iure: aliàs secus videtur: vt dixi.s.in regula, neque pignus.

a L.iiij.vbi plura exempla per doct. p̄maximè las.in l.mora.

b Causis.Vide Socin.in tract. fallen.in regu. e. Iaso. in §.sic itaque.hic alle. vbi late post alios.& quæ posui in regula neque pignus.hic allegata.

REGVLA CXX.

ALIVD *est vendere, aliud est vendenti consentire.*

¶ET ideo† qui prohibetur manumittere, nō prohibet̄ manumittenti consentire l.ij.l.si pater.in fi.§.de manu.vindi. Et vendēti.nō autē cōsentienti datur remedium.l.ij.C.de rescin.ven.vt not.Bald.in q.xx. 1

¶† Et prohibitus alienare, non prohibetur alienāti cōsentire: vt not.per gl.& Bar.in l.cū pater.§.libertis.de leg.ij.vide quæ dixi in c.ij.col.vij. vers.vigesimo no casus.in fi.de iudi.& not.Bal.in rubr.C.de pact.in fin. vbi inquit, ꝙ aliud est cōtrahere, aliud est contrahenti cōsentire. vnde mulier quæ prohibetur cōtrahere, nō prohibetur cōtrahenti cōsentire. 2

¶ Limita† nisi esset eadem ratio [a]: quia tūc ille qui alienare vel vendere prohibetur, prohibetur etiam consentire: vt not.Bald.& Salic.in l.ij.C.si aduer.donat.vbi loquitur in statuto prohibente minorem alienare: nam etiam alteri alienanti, non poterit consentire: quia de facili fraus posset fieri.& ita ibi tenet cōtra Iac.But.& no.And. Sicul.in consi.xlj.col.vij.lib.iij.& idem And.Sicul.in c.si quis presbyterorum.per illum text.iuncto c.præcedenti. de rebus eccles.& in c.peruenit.circa fin.de empt.& vend. 3 4

a Ratio.Deci. in rub.in fi.C. de pac.Rep.c. ij.col.v.de iud. An. Tiraquel. Rep.l. si vnꝗ. in versi. donatione largitus. q.xxj.C. de re-uoc.don.C.M.

¶ Et facit alia regula quæ ĩ.habetur, in l.cū quis.in princ. ĩ.eod.vbi dicitur, quòd qui potest alienare, potest etiam alienanti consentire. Et in ead.l.§.cum autem.dicitur, quòd qui donare non potest, pariter nec donanti consentire potest.& facit.† quia sicut minor non potest alienare rem immobilem sine decreto, pariter alteri non potest consentire: vt no.Bald.in l.illud.aliàs in l.si prædium.C. quando decret.opus non est. 4

¶ Et concludendum est, quòd ille qui non potest contrahere, non potest etiam alteri facienti consentire, quando est eadem ratio.aliàs secus: vt no.Bal.in l.fin.col.ij.in versi.collige ergo.C.de pact.& vide glo. in regu.cum quis possit.ĩ.eod.& quæ ibi dicit resoluuntur in eo quod dictum est, an sit eadem ratio.

In §. Refertur. Argumenta.

1 Actus à parte maiori factus, ad omnes referendus.
2 Consensus omnium quando explicitè requiratur.
3 Consensus omnium in consuetudine nōn est.
4 Concorditer aduerbium quid significat.

REFERTVR *ad vniuersos quod publicè fit per maiorē partē.*

¶EADEM regula habetur in l.quod maior.ff.ad municip.ibi:† pro eo habetur, ac si omnes egerint.& sic hoc procedit per fictionem: vt notat Abb.in capit.cum olim.in fine. de re iudic.& alibi etiam habetur quòd maior pars reputatur pro toto: vt not. Bart.in l.cum de lanionis. §.Sabinus.per illum tex.de fundo instr.in l.propter litem.vbi Bal.ff.de 1

excu.

excus.tut.in c.j.§.illum.de restit.spol.in vj.

¶ Et ratio istius regulæ videtur secundùm glo.hic, quia negotia vniuersitatis non possent de facili expediri si omnes deberent consentire: vnde quãuis dicatur in aliquo actu de consensu omniũ: idem tamen esse videtur de consensu maioris partis, vt not.Bart.in l.quicunque. in fi. per illum tex.cum gl.C.de omni agr.deser.lib.xj.& no.Bald. in l.rescriptum.in prin.per illum tex.s̃.de pac. Ista enim videtur interpretatio passiua, quæ etiam haberet locum in materia odiosa, vt not.in l.j.§.lex.Falcidia.ff.ad l.Fal.

¶ Et hoc intelligitur nisi constaret de mente disponentis,

2 †quòd præcisè consensus omnium requireretur. & ita videtur procedere glo.not.quæ habetur in c. vbi periculum,§.idem quoque.in vers.singulis.de elect.in vj.& no. Bald.in c.non potest.de re iud.in princ.vbi inquit, ꝙ maior pars attẽditur, nisi expressè statutum sit, quòd omnes debeant consentire: & illi de vniuersitate statuere pos-

A sunt[a], quòd in aliquo actu omnium cõsensus præcisè requiratur: vt not.Abb.in c.constitutus.col.pen.in versic.ex

3 quo notabis.de appel.†Secus tamen esset in consuetudine quæ non valeret, ꝙ omnes præcisè deberent consentire: quia vtilitas ecclesiæ sæpenumero impediretur cùm homines facilè dissentiant.ita sing.Abb.dicit in c.j.in no. antep.de his quæ fiunt à maio.par.cap.

a Possunt. Cõtrariũ tenet Panor.in dispu. super concil.Basiliensi, inci.quoniam veritas. Alcia.l.collegarum. de verb. sig.C.M.

¶ Sed aduertendum est, quia ratio Abb.ita videtur habere locum in statuto sicut in consuetudine: & tamen in statuto communiter doct.tenent valere statutum, vt s̃.dixi. Et ideo quantum ad hoc non videtur differentia inter statutum & consuetudinem.arg.l.de quibus.s̃.de legi.

¶ Sed probabiliter distingui potest, quòd in aliquo vel in aliquibus casibus particularibus valeret statutum & consuetudo: sed generaliter derogando huic regulæ non valeret statutum & consuetudo, per rationem glo.hic.& Abb.in d.c.j.& dixi in c.cùm omnes.de constit.in ij.lect.

4 †Et licet statutum à maiori parte videatur factum ab omnibus: non tamen dicitur factum concorditer quia ver

B bum concorditer[b] importat nemine discrepante: vt Abb. concludit contra Card.in c.non potest.de re iud.col.pen. versi. sed dubitari potest. vbi plura iura inducit. & idem tenet Card. in clem.ne Romani. in versi. eo ipso. in viij. q.de elect.per illum text.in ver.si hoc cætui concorditer expedire videbitur. & ita declarat ibi tex. de elect.d um

b Cõcorditer. Alex. consilio cxxiiii.nu.2.lib. ii. vbi dixi. C.M.

ibi

ibi dicitur, de electione facta in cōcordia. & ad idem est gl. in c. cupientes. in §. ad hæc. in vers. concordent. de elect. in vj. & ibi Dominic. col. ij. cum simil. vt tradit Alex. in l. iurisgentium. §. hodie tamen. ſ. de pact.

¶ Et hoc intelligitur habita relatione ad singulos. Secus videtur si verbum concorditer ad collegium seu vniuersitatem referatur: vt not. Bal. distinguit in d. c. non potest. de re iudic. & etiam propter subiectam [a] materiam verbum in plena concordia verificatur in maiori parte: vt no. Abb. in d. c. cùm olim. in fin. de re iudi. & de his plenius Felin. scribit in d. c. non potest. col. penult. A

a Subiectam. Bal. c. fin. in fin. de præsumpt. Ant. Butr. cap. ad aures. quod mct. cau. C. M.

¶ Et pro pleniori declaratione huius regulæ recurrendũ est ad ea quæ scripsi in c. cùm omnes. de constit. & Mod. tradunt in d. l. iurisgentium. §. hodie. ſ. de pact.

In §. Absurdum est. Argumenta.

1 Ius autoris si resolutum sit, resoluitur ius acceptoris.

ABSVRDVM *est plus iuris habere eum cui legatus sit fundus, quàm hæredem, aut ipsum testatorem si viueret.*

¶ Ad idem text. ĵ. eod. in l. in omnibus. §. non debeo melioris conditionis esse, quam autor meus à quo ius in me transit. † Et ideo dicitur ꝙ resoluto iure autoris, etiam ius habentis causa ab eo resoluitur. l. lex vectigali fundo. ſ. de pig. in c. j. §. rursus. quib. mod. feud. amit. facit tex. in l. ij. C. si pig. pig. in l. debitor. in fi. ſ. de pig. act. & no. Alex. in cōsi. xj. ponderatis his. de quibus. col. vij. versic. nec potuit. lib. iij. 1

¶ Et in consi. xxviij. consideratis his. col. ij. versicu. alia ratione. lib. ij. & Imo. in consi. viij. in casu præmisso. col. fin. Bal. in consi. cccxxiij. Massiolus. lib. iij. aliàs est lib. j. ccclxxj. idem Socin. in consil. lxxxv. viso compromisso. col. fin. in prin. Quod limitatur, vt per Bal. in c. j. in ix. notab. de alien. feud. vbi limitat hoc duobus modis. & vide Alexand. in consil. clxxij. aliàs clxxiij. viso themate. col. ij. lib. ij.

In l. In iure ciuili. Argumenta.

1 Conditio quando pro impleta haberi debeat.
2 Conditio in vltimis voluntatibus & in contractibus quando pro impleta habeatur, & nu. 6.
3 Conditio verè impleri debet, si testator hoc voluit.
4 Citatio requisita in aliquo actu, quando consideranda.
5 Conditio an habeatur pro impleta, ab eo, cuius interest, impedita. & nu. 7.

REGVLA CXXI.

IN *iure ciuili receptum est quoties per eũ, cuius interest cōditionẽ † impleri, non fiet quominus impleatur, perinde haberi ac si ĩpleta cōditio fuisset: quod ad libertates et legata, et ad hæ* 1

red

redũ institutiões perducitur: quibus exẽplis stipulationes quoq; cõmittũtur: cum per cõpromissorem factũ esset quo minus stipulator cõditioni pareret.

¶EADEM regula habetur in reg. cum stat per eum.
2 eod. tit. in vj. Et not.† q reg. habet locum in vltimis voluntatibus & in contractibus, vt hic. & idem est in dispositione statuti: nam ex forma statuti debetur salarium post latam sententiam si non stat per iudicem: & ita si protestetur, salariũ debetur: vt Rom. concludit in consi. lxxxv. euidenter ostenditur, & idem Ro. in consi. ccccxxxiij. in eo in quo quæritur. col. fi. vers. quo ad tertiũ. Et ad regulam
A hic concordat tex. in l. in iure. ciuili. [a] de cond. & demon. in l. Labeo scribit si mihi bibliothecam. in fi. de contrah. emp. in l. sed ades. §. fi. in l. qui operas. ff. loc. & in l. j. §. diuus. ff. de extraord. cog. in l. j. C de his quæ sub mod. & in l. j. C. de inst. & substi. in l. executione. in fi. de verb. oblig. ¶Et ista ratione si partes concordant, aduocato salarium debetur: vt no. per gl. in c. statutum. §. assessorem. in vers. communiter de rescript. in vj. & idem Spec. in tit. de sala. §. j. dixi in consi. lxx.

a In l. in iure ciuili. vbi laté per Imo. & Socin. & in l. in testa. la ii. eod. tit. & per Doct. vbi Ias. in ii. col. C. de inst. & substi. & in l. in executione. §. fin. hic. alleg. per Alexã. in consi. cii. col. i. in i. vol. Dec. consil. dcxxix. in fi.

3 ¶Et reg. ista limitatur, † nisi testator voluisset verè cõditionem impleri: quia tunc non sufficit q pro impleta habeatur: vt no. Bal. in l. si pater. in iij. q. in fi. C. de inst. & subst. & idẽ Bar. in l. vter ex fratribus. de cond. inst. in fi. & ad hoc facit tex. in l. in conditionibus. §. j. de cond. & demon. vbi conditio regulatur à voluntate testatoris: & pariter idem esset dicendũ in contrahentibus, si ita cõueniret quia hic vltima voluntas & contractus à pari procedunt, per istum tex. ¶Secundo regula procedit quãdo impeditur ab eo cuius interest. & hoc intelligitur principaliter: secus si in consequentiam, secundum gloss. & hic: sequuntur Imo. & Mod. in d. l. iure ciuili. de cond. & demonst. & ad
4 hoc bene facit gl. in d. l. de vnoquoque. in prin. de re iud. vbi † citatio quę debet in aliquo actu fieri, solum consideratur in eo de cuius interesse principaliter agitur. & not. Bart. in l. in diẽ. de aqua plu. arc. cum simili. vt tradit Alex. in d. l. de vnoquoque. in princ. circa fi.

¶In quo tamẽ aduertendũ est, quia quantũ ad validitatẽ actus, satis est, q ille citatus sit cuius principaliter interest. Sed quantũ ad hoc q præiudiciũ inferatur illi qui in consequentiã habet interesse, videtur citatio necessaria saltẽ per proclama. vt no. Bar. in l. si eo tẽpore. C. de remis. pig. cũ si. vt per Alex. in d. l. de vnoquoq;. & ideo in casu nostro videtur quòd sicut cõditio pro impleta habetur quod ad illũ de cuius interesse principaliter agitur quando ipse impediuit conditionem: eadẽ ratione vide

idetur, ꝙ conditio habeatur pro impleta quando ille impediuit de cuius intereſſe agitur in conſequentiam, quãtum ad illud intereſſe quod in conſequentia conſiderari poteſt, quia eadem ratio omnino videtur.

¶ Tertio regula intelligitur, † quãdo impeditur directo ab eo cui⁹ principaliter intereſt: ſec⁹ ſi per interdictũ: vt quia hæres impediuit lucrari ſeruũ qui dãdo decẽ erat factus liber. l. iij. §. ſi quis ſeruũ. ſ. de ſtatu libe. 5

¶ Quarto † limitatur, niſi natura cõditionis ſit talis ꝙ impediri poſsit. exẽplũ ſecundũ gl. hic, Promitto tibi decẽ, ſi me viceris. Si ergo reſiſtã, & facto meo cõditio impediatur, non habetur pro impleta. & idem tenet glo. in l. in executione. §. fi. in fi. de ver. obl. & hoc intelligitur quando ludendo quis impeditur. Secus ſi quis recuſaret ludere: quia nunc videtur ſtare per illum, & conditio habetur pro impleta. gl. in l. ſi gratuitam. §. fi. de præſcript. verb. in ver. victori. no. Bar. & Doct. in l. executione. §. fi. de ver. obl. & facit quod no. Paul. de Ca. poſt Guli. de Cu. in l. illud. §. ſi cuius. de trib. vbi concludit, ꝙ ſi ego & tu egimus, ꝙ qui minus currit ſoluat decem. Si tu nõ vis currere, teneris ad decem, quia ſtat per te. & ad prædicta vide quæ no. Bal. in l. j. in x. q. C. de inſt. & ſubſt. 6

¶ † Quinto declaratur, quòd conditio pro impleta habetur quantũ ad hoc vt diſpoſitio reddatur pura: non autem quòd non teneatur ſoluere quod ſemel obtulit, quia tenetur ſoluere: aliàs per vim exceptionis repellitur: vt not. Paul. de Caſtr. in d. l. iure ciuili. de condit. & demonſtr. per text. in l. cui fundus. de condi. & demonſt. vbi etiam Paul. de Caſtr. in fin. poſt Bart. & alios ibi. 7

¶ Et hoc intelligitur, niſi diſpoſitio perfectam habuiſſet executionem. quia tunc non cadit quòd res per viam exceptionis retineri poſsit. l. fi. C. de condi. inſer. vbi Bart. & latius inſiſtunt Moder. in d. l. iure ciuili. de condi. & demonſt.

¶ Sexto limita, vt per Alexand. in l. centeſimis. §. ſi ita ſtipulatus. vbi Iaſ. in iij. not. de verb. oblig.

In l. Quæ propter. Argumenta.

1 Neceſsitas ipſa legi non ſubiecta, legem facere dicitur.
2 Neceſsitas licitum facit quod aliàs eſſet illicitum, & nu. 3.
4 Mulieri non permittenda fornicatio aut adulterium neceſſitatis prætextu.
5 Mulier bannita occidi licitè poteſt, adulterio autem violari non debet.

REGVLA CXXII.

QVAE *propter neceſſitatem recepta ſunt, non debent in argumentum trahi.*

¶ SCRIPTVM eſt, † ꝙ neceſsitas non habet legem:[a] ſed ipſa legem facit. q. j. in c. remiſsionẽ. de cõſe. diſt. j. in c. ſicut. in c. quanto. & de conſuet. in c. ij. de obſeruieiun. in c. ſi 1 A

a Legẽ. Vide aliqua per Iaſ. poſt Alexan. & Doct. in l. ſi ex toto. de leg. i. in ii. col. ver. vltimo inducitur iſta lex, &c. & finaliter vide gl. & ibi Alex. qui eã cõmendat in i. col. in cap. quoniam. xlviii. diſt. quę

ſingulariter dicit, ꝙ illud quod non eſt licitum, neceſsitas facit licitũ: intelligitur quãdo reperitur autoritas aliqua approbãs ex neceſsitate illud poſſe fieri ſaltem approbatione generali, licet non ſpecialiter: aliàs non eſt veniendũ contra l. propria autoritate. de quo vide vltra alleg. hic, Feli. in c. querelã. de iureiur. col. pen. ver. in gl. in ver. neceſsitate. & eũdẽ in c. cũ in eccleſia. de ſimo. Ro. cõſi. ccxix. inci. ex themate. & in cõſi. cxviij. & per Hip. de Marſi. in l. j. §. præterea. col. xix. vſq; in fi. §. & Alb. in Dictio. in verſ. neceſsitas. & Iaſ. in l. Marcellus. §. res quæ. ij. colũ. ad Treb. & Girar. de Petra ſan. in ſing. c. quod eſt finale in ordine. vbi multa cõgerit per duas col. H.C.

c. ſi quis ꝓpter neceſsitatẽ. de furt. in l. qui potuerũt. ff. de manu. teſta. cum ſi. vt latè Ro. tradit in l. ſi verò. §. de viro. in liiij. fallen. ſol. mat. vbi xxxviij. mediis hoc probat. Et Alb. in l. j. in fi. de offi. cõſu. & in l. ij. in prin. C. de pa. qui fil. diſtrax. Et Lucas de Penna in l. curiales. de decur. lib. x. & no. gl. per illũ tex. in l. j. ff. de of. conſu. in auth. vt
2 hi qui obli. §. pe. in ver. neceſsitatis. † Et quod non eſt licitum lege, neceſsitas facit licitũ. c. ꝙ non eſt. de reg. iur. facit tex. in c. licet. de fer. in l. j. §. j. de of. eius. & in l. diuus Pius. de pet. hær. cum ſi. vt And. Sicu. tradit in c. j. de pig. & Feli. in c cum acceſsiſſent. col. viij. verſi. tertio reſtringitur. de conſti. & in c. ij. col fi. de deſpon. Et adde tex. in l. Cæſar. de publi. & Feli in c. ſignificauit. de Iud. in fi.
3 ¶ † Et prædicta procedũt durante neceſsitate: aliàs ſecus. d. l. j. de of. eius. nam quod pro neceſsitate ſtatutum fuit,
A ceſſante neceſsitate tollitur [a]. j. q. j. quod pro neceſsitate. cum ſi. vt dixi in c. cũ ceſſante. de app. vnde ꝙ ſtatuitur prętextu neceſsitatis, illud debet tolerari quatenus durat neceſsitas: vt no. Bar. in l. j. §. nuntiatio. col. j. de oper. no. alleg. l. j. in fi. de fer. & l. ſenatus. de offi. præſi. & iſtud eſt quod hic dicitur, quòd recepta propter neceſsitatem, non trahuntur in argumentũ. Item excuſatur quis à caſu neceſsitatis, niſi culpa præcedat caſum. in l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. qui ſatiſd. cog. cum ſimi. ibi alleg. in glo.
4 ¶ † Vltimò notandũ eſt, † ꝙ prætextu neceſsitatis turpi
5 tudo adulterij vel fornicationis non permittitur mulieri. l. palàm. §. nõ eſt ignoſcendum. ff. de ritu nup. ſecus eſt
B in furto quod propter neceſsitatem, permittitur [b] d. c. ſi

a Tollitur. Bal. l. j. C. de nau. fœn. Ang. cõſi. liij. Hipp. Marſ. l. vnica. nu. 23. C. de rapt. vir. Fran. Ripa tracta. de peſte. folio 42. C.M.

b Permittitur. Intãtũ ꝙ etiam in foro iudiciali nõ erit puniẽdus, ſecundum Abba. in d. ca. ſi quis ꝓpter neceſsitatem. Sed aduerte ad l. palàm. §. nõ eſt ignoſcendũ. quia loquitur quãdo mulier eligit vitã turpẽ prętextu paupertatis, perſeuerãdo in dicta turpitudine: vt probaẽ in ver. vitam. non tamẽ loquitur ꝙ extrema neceſsitate famis coacta ſibi promiſit per fornicationẽ: nam tũc videtur quod poſsit, nõ per regulã traditã ibi per Doct quod tempore neceſsitatis omnia ſunt cõmunicanda. vt in c. diſcipulos. de cõſe. diſt. v. & in clxvij. diſt. & ſic cũ humana creatura nõ veniat in fructu, vt in §. in pecudum. de re. diui. nõ ſit cõmunicanda: ſed per aliã reg. ꝙ neceſsitas non habet legẽ. j. q. j. c. remiſsionẽ. de cõſec. diſt. v. c. ſicut. l. qui potuerũt. de manu. teſt. & ſic quod illicitum eſt, neceſsitas faciet licitũ, nam propter neceſsitatem quis excuſatur: puta ſi

quis propter necesſitatem. de furtis. & glo. ibi rationem diuerſitatis adducit.

¶ Et ratio videtur: quia mediante furto, immediate prouidetur necesſitati famis: non ſic videtur in coitu illicito, quia ex illo fames non ſatiatur. & facit quod no. Bal. in l. ſi. C. ſi contra ius vel vtil. pub. vbi inquit, † quòd licet mulier bannita occidi poſsit, tamen adulterari non poteſt: de cuius dicti veritate dixi in c. quæ in eccleſiarum. de conſtitu. col. vj. 5

potēs mihi mā dauit ꝙ occidā Titiū, aliàs quod me interficiet: ſi occidā, ſum excuſatus: vt ſatis remiſsi uè ꝑ do. Phil. ī. in l. is dānū. §. eius verò. ī. eo. & cogita ſi poſſet dici in caſu noſtro, nō reperitur autoritas aliqua approbans hoc poſſe fieri ex neceſsitate ſaltem approbatione generali quæ requiritur ad hoc vt procedat illud ꝙ regulariter dicitur, quod illicitū neceſsitas facit licitū, ſecūdum gl. in c. quoniā. xlviij. diſt. quā ſupra in j. apoſtil. cōmēdaui. H. C.

In l. Cui ius eſt. Argumenta.

1 Donatio & venditio inter alienationis ſpecies numerantur.
2 Alienatio fieri etiā dicitur, ſi res in emphyteuſim cōcedatur.
3 Emphyteuta rem emphyteuticam vendere non valens domino irrequiſito, donare poterit.
4 Donatio prohibita dicitur, ſi venditio prohibeatur.

REGVLA CXXIII.

Cui *ius eſt donandi, eidem & vendendi & concedendi ius eſt.*

¶ Nam † donatio & venditio ſunt ſpecies alienationis. c. nulli. de reb. eccle. non alienan. & plenior videtur alienatio quæ fit per donationem, quia illa abſolutè facta videtur & nullam habet recompenſationem, ſicut in venditione contingit, vbi pretium venditori debetur: & ideo bene dicitur, quòd iſte qui habet poteſtatem donandi, & vendendi poteſtatē habere videtur: & pari ratione videtur habere poteſtatem concedendi rem, puta in emphyteuſim. vt gl. hic dicit: † quia etiam talis conceſſio alienatio dicitur. d. c. nulli. 1

¶ Et iſta regula videtur procedere ſubſiſtente eadem ratione, declarando vt dixi: ſecus eſt ſtante diuerſitate rationis, prout contingit in l. fin. C. de præd. cur. lib. x. vbi conceditur ius donandi decurionibus, & tamen iſtis non datur facultas vēdendi: quia facilius inducerētur ad vendendum, quàm ad donandum: vt in d. l. fi. habetur. & no. per glo. & † iſta ratione emphyteuta licet non poſsit vendere domino irrequiſito, donare tamen poteſt: vt no. per gl. & Doct. in l. fi. in ver. vendere. de iure emphy. de quo Alex. conſi. cxx. viſis narratis. lib. iij. 3

¶ Sic etiam † econtrà, prohibita venditione videtur prohibita donatio: vt no. per gl. in l. ij. C. de vſuca. pro empt. vbi Bar. & idem Bart. in l. voluntas. per illum tex. C. de 4

fideic

fideicom. & hoc procedit quando est eadem ratio: secus si sit diuersa: vt no. Pau. de Cast. post. Sali. in d. l. voluntas.

REGVLA CXXIIII.

POENALIA *iudicia semel accepta, in haredes trasmitti possunt.*

¶AD idem tex. in l. omnes pœnales. ſ. de act. & obli. in §. pœnales. instit. de perp. & tēp. act. cū si. alleg. in gl.

REGVLA CXXV.

CVM *quis possit alienare, poterit & consentire alienationi. Cui autē donare non conceditur: probandum erit nec si in donationis causa consenserit, ratam eius voluntatem habendam.*

¶DE ista regula dictum fuit. ſ. in l. aliud est vendere.

REGVLA CXXVI.

QVI *rem alienā defendit, nunquàm locuples habetur.*

¶De ista reg. dictū fuit ſ. in reg. ī eo. §. nemo alienę rei.

In l. Non videntur. Argumenta.

1 Dare, est dominium transferre, & accipientis facere.
2 Dare verbum, variis capitur modis.
3 Venditor generis, ad dandum tenetur.

REGVLA CXXVII.

NON *videntur data qua eo tempore quo dantur, accipientis non fiunt.*

1 ¶NOTA †quod dare, est dñium transferre. & colligi- A tur ista reg. in l. vbi autē. §. fi. in fi. de verb. obli. in §. a sic itaq;. insti. de act. quæ iura alle. sunt in gl. facit tex. in l. fi. in prin. ſ. de condi. ob cau. & præcisè verbū dare, importat dñij traslationem: vt dicitur in d. §. fi. ibi, oīno. & ibi quoquo modo, adeò ꝙ etiā ex volūtate partiū hoc non alteratur: vt concludunt Alex & Mod. contra gl. in d. §. fi.
2 †q̄nq; tñ verbū dare, impropriè accipitur, propter qualitatē personæ, in qua trāslatio dñij non pōt habere locū. l. Mæuius. de cōndi. & demō. l. si quis ita. §. pē. ſ. de sta. lib. ¶Quandoque etiam impropriè ponitur ex natura contractus: nam si vendo fundum, & promitto dare, intelligitur tradere secundùm glos. hic per l. si stipulatus. ſ. de vsuris. quia qui vendit non habet necesse fundum emptoris facere. l. si ita distrahatur. §. j. de contrahen. empt.

a §. Vbi videas late doct. præmaximè in fi. in iii. & iiii. col.

a Pośsidet. Vbi latè Mod. & maximè Iaſ. qui plures quæſt. ponit in materia iſta: & regulariter iudicis autoritas excuſat à pœna: de quo Soci. in ſuo tract. fallem in reg. ccij. fo. 30. & ſatis remiſsiuè per addi. Dy. in reg. quod quis mādato. hic alleg.
b Excuſet, Adde tamen ꝙ autoritas iudicis non excuſat, quin attētata pendente appellatione reuocentur. ita d. Phil. in conſi. cc. incipien in caſu propoſito. in prin.
c Ne ſoluat. Excuſabit̄ etiā à periurio, ſi tēporis facta fuerit prorogatio: vt per dom. Phil. c. de cauſis. de of. dele. iiij. col. in prin. & in c. præterea. de appella. col. j. in fi. verſi. ſucceſsiue. & c. quid enim in compēſatione. Ioan. Fab. in §. in bonę fidei. inſtit. de actio, tenet quod ſic: de cuius veritate ibi per Iaſ. col. xii. in fi.
d Spoliat⁹. Vide eundem d. Phil. in reg. factum à iudice. ĵ. eodē. vbi declarat qualiter hoc intelligat̄. & do. Iaſo. in l. iuſtè poſsidet. de acquir. poſſ. in prin. & eundē do. Phil. in c. cōſultationibus. de offi. de leg in iiij. not. & in cōſi. cxci. incipiē. in cauſa quæ agitat̄. col. v. in fine. & conſil. cc. incip. in caſu propoſito. in prin.

& venditor ſolùm ad tradendum obligatur. l. j. §. de act. empt. l. ex empto. §. j. eo. tit & hoc in venditore, ſecus eſt in emptore qui tenetur dare pretium. d. l. ex empto. §. j. ver. nummos autē. & ratio videtur: quia venditor in genere ad pretium tenetur. †ideo Bar. ibi infert idem eſſe 3
in venditore generis qui ad dandum tenetur. de quo aliter dixi in l. ij. in prin. in vltima concluſione. §. ſi cer. pet.

In §. Qui iuſſu. Argumenta.

1 Iuſſus iudicis excuſat à dolo.
2 Iurās ſoluere certo tēpore, excuſat̄ ſi per iudicē impediatur.
3 Spoliatus per iudicem, non reſtituitur.
4 Præceptum iudicis quando excuſet facientem.
5 Iudicis præceptum non ligat extra iudicis officium.

QVI *iuſſu iudicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere: quia parere neceſſe habet.*

¶NOTA †ꝙ qui facit iuſſū iudicis, excuſatur à dolo, 1
quia neceſſe habet facere, facit text. in l. iuſtè poſsidet [a]. de acqui. poſ. & quod ibi Alex. poſt Pau. de Caſt. & vide A
in reg. quod quis mandato. eo. tit. in vj. Ad idem; quod iuſſus iudicis excuſet [b], eſt tex in l. ſi quis id quod. §. doli. B
de iuriſd. om. iud. vbi gl. in l. ait prætor. §. j. in verſi. quid tamen, de mino. vbi gl. plura iura concordantia adducit. Ad idem tex. in l. quanquam. in prin. vbi glo. §. de. aqua plu, arc. & adde tex. no. in l. mulier. §. fi. de lege commiſ. & ibi eſt text. pro dicto Alber. in l. ſi quis id quod. col. ij. vbi inquit quod iuſſū iudicis ex cauſa iuſta præcipientis ne ſoluam, non incurro pœnā ad quam eram obligatus, ſi non ſoluerem in termino: quia propter iuſſum iudicis ſum excuſatus. & eſt dictum Hoſt. in tit. de iure iuran. §. quòd ſpecies. verſi. item iuramento dicentis, †quòd qui 2
iurauit ſoluere in certo termino, ſi iudex præcipiat illi no ſoluat [c], excuſatur. & idem Archid. in c. dicit. xiiij. q. v. C
cum ſimi. vt tradit Feli. in c. conſtitutus. de reſcript. vide allegata. †Et adde, quòd ſpoliatus [d] à iudice nō reſtituitur: vt dixi in conſi. cxxv. Felin. in c. dilectus. de reſcript. 3 D
¶ †Et iſta regula ſecundùm glo. hic intelligitur quando 4

præ

præceptum fuit iustum, vel in dubio. Secus si cõstaret in-
A iustitia [a]: quia illi non esset parendum, sed resisti posset: vt no. Bar. per illum tex. in l. prohibitum. C. de iure fisci. lib. x. & no. Io. And. post Hosti. in c. significamus. de consti. cum sim. & Fel. tradit in d. c. constitutus. & adde quod not. Bar. in l. iustè de acqui. pos. in prin. vbi limitat illum tex. quando iudex procedit seruato ordine iuris: aliàs secus. per l. meminerint. C. vnde vi. de quo ibi plura dixi quæ hic inseri possunt. & in d. consi. cxxv.

a Iniustitia. Ad hoc Andr. Iser. c. j. colum. vj. qui success. tenean. in vsibus feudor. dixi ad Alex. cõsil. cxliiij. num. 2. lib. ij. Car. M

5 ¶ † Secundo regula limitatur non procedere quando iudex extra officium eius procedit. secundùm gloss. hic faciunt dicta in c. dilectus. per Felin. & ad hoc est regula. ĩ. eod. factum à iudice. vbi videbimus. & vide Pau. de Cast. in l. vt vim. de iusti & iure.

REGVLA CXXVIII.

CAPIENDA *occasio est, quæ præbet benignius responsum.*

¶ DE hoc s. dictum est in reg. semper in dubiis. s. eo.

QVOD *factum est: cùm in obscuro sit, affectione ex cuiusque capit interpretationem.*

DE hoc s. in regu. in obscuris. & in regula semper. nam ista secundùm illam intelligitur.

In l. Is damnum dat. Argumenta.

1 Facere dicitur is ipse, qui etiam per alium facit. & nu. 5.
2 Mandans grauius peccat, quàm mandatarius, qui aliàs non erat facturus.
3 Pœna statuti puniẽtis maleficium, extenditur ad mãdantem.
4 Mandans quando verè facere dicatur.
6 Statutum loquens de faciente non semper habet locum in mandante.
7 Accusans homicidium an succumbat, si probetur mãdatum.

REGVLA CXXIX.

IS *damnum dat, qui iubet damnum dare.*

B ¶ EXEMPLIFICA istam reg. vt per Dyn. [b] in reg.
1 † qui per aliũ. de reg. iur. in vj. ad idẽ tex. in l. j. §. deiecisse. de vi & vi arm. vbi dicitur, ꝙ parũ refert suis manibus deiiciat, an per alium. ad idem tex. in l. non ideo minus. C. de accus. cum sim. alleg. ibi in glo. ad idẽ tex. in c. cũ ad sedẽ. de resti. spol. in c. muliere. de sent. excõ. in l. nõ solũ. §. si mãdato. s. de iniur. & no. text. qui dicit, dat damnum.

b Dyn. vbi satis remisiuè per eius addit. in apostilla super litera b.

& sic denotat veritatem: & hoc expresse dicit tex.in c.mulieres.ibi,cum is verè committat delictum,cuius autoritate vel mandato delictū committi probatur.

¶ Et ista conclusio videtur procedere quãtum ad effectum iuris quo ad pœnam:quia † mandans plus deliquit, quàm mandatarius qui non erat 2
aliàs facturus:& sic ipse deliquit, & fecit aliū delinquere, quod est grauius:vt per glo.in l.Athletas.§.Pomponi⁹.in verbo,in seruitute.de his qui not.infa.& no.per glo.fi.in c.gaudemus.de diuor.ideo eadem pœna punitur.d.l.non solum.§.si mandato.& in l.aut qui aliter.in fi.quod vi aut clam.quod in cle.j.de pœnis.

¶ Et hoc videtur etiã habere locū in statuto:vt no.Bar.in l.quemadmodum.C.de agri.& censi.lib.x.vbi inquit. ꝙ † pœna statuti punientis fa- 3
cientem maleficiū, habet locū in mandãte.& de hoc latè tradit Barth. Veronen.in consi.xxxiiij.si nunquam magnifice.in vlt dub.char.fi.

¶ Et ista conclusio videtur procedere quando statutū lo- A
quitur in rem:vt quia dicat,pro homicidio [a] vel pro furto sit talis pœna: quia tunc etiam comprehenditur qui mandauit.d.l.aut qui aliter.§.fi.& ibi Bart.per illum tex. & idem Bart.in l.hæc verba.§.de adul.Abb. in d.c.mulieres.de senten.excom.Corn.in consi.ccxlix.licet videtur. lib.j.Cor.in consi.lxix.plura seriose.lib.iij.

¶ Similiter videtur procedere.†quando mandatarius co- 4
gitur exequi mandatū:quia tunc mandãs dicitur verè facere:vt no.Barto.in l.sed si vnus.§.seruus.de iniur.col.ij. per.l.ita autem.§.gessisse.de admini.tu. vbi infert ad qō. de procuratore quam refert Ang.Aret.in tract.malefi.in verb.Sempronium mandatorem.q.xliij.Abb.in d.c.mulieres.col.pen. † Sed extra dictos casus,qui facit per aliū, non dicitur propriè facere: vt Bar.cōcludit in d.§.seruus. & no.Dy.in regu.qui per alium. in.fi.Bald.in l.j.col.ij.in ver.in mandante etiam. C.de ser.fug.cum sim.vt tradit Alex.in consi.lxv.visa quad. constitutione.col.ij.lib. iiij. vbi infert, ꝙ † statutū quod loquitur de faciēte, nō habet 6
locum in mandante.& not.Bal.in l.nō ideo minus.col.v.

¶ Sic etiam † si quis accuset aliquem fecisse homicidium. 7
& probaret de mandato, succumberet. [b] vt no.Io.Mon.in 8
regu.qui per alium.& sequitur Bal.in c.j.§.iniuria,col.fi. ver.pone, accuso te.de pac.iur.fir.

¶ Et si quis sit inquisitus de mandato, & de castigatione probetur, succumbit:vt no.Bal in l.hæc verba.per illum text.de his qui not.infa. Alexã.in consil.cxxviij.quoniam abundè lib.iiij.& cōcordat ista regula.j.eo.l.quod iussu.

In.§.

a Homicidio. an valeat statutum imponens pœnã pecuniariã ꝓ furto vel homicidio, vide Host.& Abba. qui tenent qđ non in c.ij. de delict. pue. vbi satis remisse ꝓ addit. sup ver. irrationabilis.

b Succūberet. Imo etiã eodē iudicio dãnabitur tanquã autor delicti.Car. Mol.

In §. Eius verò. Argumenta.

1 Mandatarius quo casu possit excusari.
2 Filius vel seruus quo casu excusetur per mandatum patris vel domini.
3 Iussus minuit pœnam, etiam in grauioribus.

EIVS *verò nulla culpa est, cui parere necesse sit.*

1 ¶Ex hoc potest exemplificari† in eo potenti qui mihi mandauit quòd occidam Titium, aliàs quòd me interficeret: nam ego ero excusatus[a], quia aliter vitã meã saluare non possum. ita Bal. in c. j. §. iniuria. col. fi. versic. sed pone. de pact. iur. firm. vbi alleg. Petr. ibi, & Cyn. in l. scientiam. §. qui cum aliter. ad leg. Aquil. & ad hoc videtur gloss. in l. si familia. in verbo, poterit. in fi. ff. si famil. furt. fecis. dic. & quòd propter necessitatem quis excusetur. facit tex. in l. Cæsar. de publi. cum simil. vt tradit Felin. in c. ij. in fin. de constitut.

a Excusatus. falsum, quia potius mors ferenda, quàm malo consentire. & contrariũ tenet Lancelot. Deci. l. vt vim. col. j. ff. de inst. & iure. C.M.

2 ¶Sed extra necessitatem non excusatur† etiam filius vel seruus qui obediret patri vel domino in illicitis grauioribus. l. seruus. de acti. & oblig. l. fi. in fi. ff. de bonis dãnat. facit tex. in l. ea quæ. ff. eo. Secus est in leuioribus. in quibus iussus patris excusaret. l. liberorum. §. fin. de his qui 3 not. infam. & facit text. in d. l. seruus non in omnibus. † & in grauioribus licet non excusetur, vt dictum est, tamen pœna minuitur propter iussum seu mandatum. l. seruos. C. ad leg. Iuliam. de vi publica.

In §. Quod pendet. Argumenta.

1 Dispositio cõditionalis suspenditur ante euentum cõditionis.
2 Venditio pura dicitur, quæ sit de præsenti, licet sub conditione possit resolui.

QVOD *pendet, non est pro eo quasi sit.*

¶ISTA conclusio verificatur in qualibet dispositione 1 conditionali: † quia ante euentum conditionis, dispositio suspenditur, & non habet locum: vt glo. hic dicit. ¶Eodem modo exemplificari potest in re quæ in futurum resolui possit, quia de præsenti dicitur certa[b]: illa alteratio quæ fieri potest, non est pro eo quasi sit: sed potius quasi non sit. l. secunda. & quod ibi glo. ff. in diem ad-2 dictio. vbi † venditio de præsenti dicitur pura, licet resolui possit sub conditione. & facit tex. in l. hæc venditio. §. fin. de contrahend. empt. & quod not. tradit Barto. in l. Iulianus. in fi. de condict. indeb. vbi concludit, quòd si re-

b Certa. Fallit in vltimis volũtatibus, & in sentẽtia Frãcis. Areti. consi. cxxxvj. in fin. argu. l. quibus diebus. §. quidã Titio. ff. de condit. & demonstrat. Car. Mol.

a Executio. Sequitur Ang. Ias. d. l. Iulianus. in fi. Pau. in l. sufficit. de cõdi. indeb. Sed malè dicunt, & in contrariũ est veritas, quia decretũ reuisionis tendit directò ad suspensionẽ de præsenti omnium repræsaliarũ. patet ibi, reuideri. & ibi, vt quæ erunt legitimè approbentur. quòd decretũ reuisionis & approbationis vel reprobationis nõ est cõditionale, nec in diem, sed purũ. Ergo dictarum repræsaliarum cõcesio est de præsenti à tẽpore dicti decreti reuisionis & nõ cõditionaliter, in suspenso. Totalis autem cassatio vel approbatio pẽdet & cõditionalis est. & sic concesio de præsenti suspẽsa nullo modo potest exequi, etiã si offeratur cautio. Secus si sequẽs dispositio non tenderet ad suspendendũ de præsenti: sed esset merè cõditionalis. vt si debiton meo dẽ, vel legẽ liberationem, sub cõditione si fiat cõsul, quia tũc interim manet obligatio pura & potest exequi data tamẽ cõditione & est materia legis, pecuniam. §. si cer. pe. & ibi ad Dec. dixi. C.M.

b Iudice. Idẽ dicitur in reg. ea quæ fiunt à iudice. isto ti. li. vj. vbi videas Dyn. & Doct.

præsaliæ omnes debeant reuideri, & quæ debeant approbari, approbentur vel reprobentur: interim tamen executio[a] non impeditur. & in simili casu idem Bar. in l. iudex postquam. circa fi. de re iudi. & quod no. Barto. in l. publica. §. fin. in j. not. s. depos. vbi inquit, quòd verba illa plus vel minus, nihil operantur, nisi aliud probetur. & idem Bal. in rub. C. depositi. in vj. q. A

In l. Nemo ideo. Argumenta.

1 Soluere non est melius, quàm solutum repetere.
2 Liberare potest quis alium pro eodem soluendo.

REGVLA CXXX.

NEMO *ideo obligatur quia recepturus est ab alio quod præstiterit.*

¶ET eadem regula habetur in l. s. iter. §. apud ferocem. de aqua plu. arcen. alleg. in gloss. melius †est enim non soluere, quàm solutum repetere. arg. l. fin. C. in quib. cau. in integ. restit. non fit neces. & in l. j. C. quando liceat vnicuique sine iud. se vindic. Et hoc patet etiam ex eo †quòd quis soluendo pro alio, liberat illum: & contra illum actionem habet l. soluendo. & l. cum pecuniam. s. de neg. gest. & tamen nullus pro alio soluere cogitur. 1 2
¶ Et regula ista videtur generaliter procedere: quia in cõtrariis. & limitationibus positis in glo. alia causa agendi præcedebat: vt no. Bart. & Doct. in d. §. apud ferocem.

In l. Factum à iudice. Argumenta.

1 Iudici officium excedenti impune non paretur.
2 Iudex non præsumitur, qui extraiudicialiter procedit.
3 Iudex quis non dicitur, qui facit quæ ad iudicis officium non pertinent.

REGVLA CXXXI.

FACTVM *à iudice*[b] *quod ad eius officium non pertinet, ratum non est.* B

¶NAM quando † iudex officium eius excedit, videtur vt priuatus, & illi non est parendum: vt not. per glo. s. in l. non videtur. §. qui iussu. Et quando iudex procedit 1

absque

A absque causæ [a] cognitione,dicitur procedere vt priuatus: vt not.Card.in clem.j.§.fi.in fi.de celeb.mis.

¶ Et quando iudex extraiudicialiter procedit,pro eo nõ
2 præsumitur.†& ideo spoliatus tali casu,à iudice restituitur.c.conquerente.& ibi Abb.per illum text.in ij.not.de restitu.spol.& in not.casu tradit Pet.de Ancha.in consil. ccxlix.ad prædicta dubia,in primo dubio dixi in consil.
3 cxxv.†si enim iudex facit quod ad eius officium nõ pertinet,non dicitur factum à iudice,cuius potestas videtur limitata respectu officij iudicis,qui dicitur iudex,quasi ius dicens.c.forus.§.iudex.de verbo.signi.& cum potestas respectu certæ qualitatis tribuatur,extra illam qualitatem non valet quod ab eo factum sit:vt plura similia congerit Fely.in c.cum ordinem.de rescrip.

a Causæ. Adde Hippo. de Marsil. singul. cxcv. incip.nemo, &c.& an, & quando iudici resisti possit, vide Abb. & ibi latis.do. Philip. in j. & ij.colum.in c.si quando.de offic.deleg.& in consi.clj.incip. maximi ponderis.col. iiij.ver. videmus in iudicibus.& adde vnũ casum, quòd si iudex faciat executionem,parte non citata ; quòd pars potest appellare:& si iudex non vult admittere appellationẽ, sed vult exequi, poterit ei resisti de facto.ita Cy.in l.j.C.de iuris & fac. igno.quem sequitur ibi Iason in princ.ii. col.Hier. Chu.

In l.In contrahenda.Argumenta.

1 Pactum in contractibus,beneficiis, & iudiciis,qualem recipiat interpretationem.
2 Verba dubia qualiter sint in pactis interpretanda.
3 Confeßio in fauorem confitentis debet interpretari.
4 Interpretatio fieri debet semper vt actus valeat.
5 Præsumptio legis potius ad confirmandũ,quàm ad infirmandum adaptari debet.
6 Verba quando ad improprium intellectum sint trahenda.
7 Princeps quando præsumatur vti plenitudine potestatis,& quando non.
8 Actus prior in ordine literæ quando præsumatur processisse.
9 Nomen proprium attendi debet in ordine,an procedat appellatiuum.
10 Relatio tunc fieri non debet,si per eam actus destruatur.
11 Pater curatorem filio impuberi in testamẽto dare non potest. Tutor venit quandoque curatoris appellatione.
12 Substitutio verbis directis facta à pagano est inualida.
13 Extensio fit secundum verborum proprietatẽ in materia pœnali.
14 Clausula valeat eo modo quo potest,nõ intelligitur,nisi apponatur.
15 Promißio non valet,quæ fit sine causa.
16 Stipulatio quo casu sit inutilis iudicanda.
17 Interpretatio in duobus actibus non fit in dubio,vt vterque valeat.
18 Voluntas testatoris in nullo lædenda est.

REGVLA CXXXII.

IN *contrahenda vẽditione ambiguum pactũ cõtra venditorẽ interpretandũ est. Ambigua autẽ intẽtio ita accipiẽda est,vt res salua actoris sit.*

¶ Duo dicta sunt,& per secundum dictum primum limitari videtur. In primo dicto habetur regula l. veteribus.ff.de pact.& concordat text.in l. Labeo scribit.ff.de contrahen.emp.& eadem regula habetur in cap contra. col.titu.in vj.de quo aliquid dictum fuit in regula,semper in obscuris.in fi.ff.eo.

¶ Et procedit in †contractibus prout loquitur:secus est in beneficiis principum.vt not.Bart.in l.ex facto.col.j.ff. de vulg.& pupil. 1

¶ Item secus est in iudicijs:vt not.per gl.hic per tex.in l.si quis intentione.ff.de iudi.vbi Bart idē dicit post glo ibi.& hoc intelligitur,nisi in probationibus quæ licet fiat in iudicio.l.quinquaginta.in fi.ff.de probat.tamē in dubio interpretatio cōtra ipsum probantē fieri debet:quia probatio debet esse cōcludens.c.in præsentia.de probat.& glo. ibi in verbo.dubium.not.Bal.in l.quoties.§ si quis ita.ff. de hære.instit.& late dixi in d.c in præsentia.in vlti.not.

¶ Item † regula d.l.veteribus.intelligitur quādo verba sunt dubia,ex eo quòd verbum seu oratio plures habent significationes: secus si esset propria significatio certa: quia ab illa non receditur:vt not.Bart.in l.j §.locati.vbi per illum text.ita declarat d.l.veteribus.& ad hoc vide Imo in consil xxj.in casu præmisso.col.ij.in versicu.nec obstat prædictis. 2

¶ † Item dicta regula procedit in contractibus qui pendent à consensu duorum:secus est in confessione quæ interpretari debet in fauorem confitentis. [a] ita etiam d.l. veteribus.limitat Pau.de Cast.in consil.ccxxj.primo vadendum est.col.fi in ver.& si dicatur. 3 A

¶ Vltimo not.est quòd licet fieri debeat interpretatio contra proferentem,vt hic,& d.l.veteribus.attēditur tamen [b] quod verisimilius est.ita Oldra.dicit in consi.xcv. ex forma istius statuti.per l.semper in stipul.ff.eo. B

¶ In secūdo dicto habetur,† quòd in dubio interpretatio debet fieri vt actus valeat [c] ad idē gl.alle l quoties.ff.de ver obli.& ad idem est tex.in l.quoties in actionibus.de reb.dub.facit tex.in l.iij.ff de test.mili.& in c.abbate sanè.de ver.signi.cum simi.ibi alleg.in glo in verbo,valere possit quæ inter alia allegat l.diuus.ff.de vsu & habi. nam † præsumptio legis nō adaptatur ad infirmandū:sed potius ad confirmandū quod agitur:vt no.Bal.per illum text.in l.si quis filio.in princi.de leg.j & ideo vt actus valeat, 4 C 5

a Confitentis. Alexan. consil. cxvij. nu. 14. (vbi dixi) lib. vj.deci.ca.cum venerabilis.nume. 24. de except. consil. ccclxxxij.consil. cccccxxxix. Caro.Mol.

b Tamen Andreas Tiraq. repetit.l.si vnquam.in princ. nume.54.C.de reu.dona.

c Valeat.Ancha.cōsi. cxxix. Iasl.j.in princ. ff. de eo quod cer. loc. consil. lxviij. colū. ix. lib. iij. Deci.l. postquam lite. colū. iij. C. de pact.l.si donatione. col ij.C. de colla.l.in testamēto. col.v. C.de test.mil. Aymo. cōs.lij. quod ampliat Lancelot. Deci.in l.j.colū.ij. ff. de iud. Sed limitat Iasl. si quis ante.colū. iiij.de acquir. pos.Deci.c super eo.colū.ij. de offic.deleg. C.M.

leat,verba etiam impropriè accipiuntur.l.si tibi.vbi Bar.s.si cer pet.& in l.stipulatio ista.§.hi qui.in prin.de verb.oblig.† verba enim quæ in
6 proprio significatu operari nõ possunt,ad improprium intellectũ trahuntur:vt dicit Ange.in l.si cũ ante.C.de dona.ante nup.in l.si tam angusti.per illũ tex.s.de seruit cũ sim.quæ nota sunt,vt dixi in d.l si tibi.

¶ Et nota quòd ista præsumptio validitatis actus,potentior est,& præualet [a] aliis præsumptionibus.ita probatur hic,vt primum dictum,quòd fiat interpretatio contra venditorem,in dubio limitatur à secũdo dicto dummodo res valeat.& ad hoc facit † quia licet princeps non
7 præsumatur vti plenitudine potestatis:vt not.Innoc.in c. innotuit.de elect.tamen si aliter actus non valeret,præsumitur vti plenitudine potestatis ad hoc vt actus valeat: vt no.Paul.de Cast.in l.ex imperfecto.C.de testamen.& in consi.cclxxx.in facto præsenti.Alexã.in l.quanquàm. C.de testam.mil.

8 ¶ Similiter † licet præsumatur præcessisse actus qui est prior in ordine literæ:vt not.Bar.in j.cõstit.C.col.fi.hoc non habet locum quando actus redderetur nullus: quia ad hoc vt actus valeat,præsumitur præcessisse actus [b] qui in ordine literæ posterior est:vt not.Bald.in l.cum in testamento.§.hæc verba.s.de hæred.insti.vbi inquit,quòd si in instrumento dicatur ,quòd pater donauit filio,& quòd illum emancipauit non attento ordine literæ,præsumitur quòd emancipatio prius facta fuerit:& sequitur Inno.post Ange.in d.§.hæc verba Alexã.in l.ij.§.prius. de vulg.in l.diuortio.in princi s.sol.matri.in l.cum pro ponas.C.de codicillis.in consi.lxxxj.lecto.col.iiij.lib.iij. & in consi.cxij.super eo dubio.col.ij.lib.v.

a Præualet. Deci.cap.quoniam Abb.col. vii.de offi.de-leg.cõsi.lxx.cõsi.cxl colum.ii. cõsi.ccccxlviii. nu.17. Francis. Purpur.l.roga sti.§.si tibi.numer.38.s.si cer. pe.Lacel.Galliau. in l i.§.si quis ita.col.vi. in fi.de verbo. obliga. Alciat. tract. præsum. regul. iii. præsumpt. xxxiui. C.M.

b Actus.Alexan.cõsi.lxxxi. numer.7.(vbi dixi) libr. iii. Aymo. consil. xxxii. C.M.

9 ¶ † Similiter licet constituatur differentia,an præcedat nomen proprium vel appellatiuum,& consideratur istud nomen quod præcedit.l. si seruus communis ita stipuletur.in fine,& ibi Barto.de stipula.seruo. hoc non habet locum si actus redderetur nullus: quia in dubio debet iudicari quòd illud nomen contemplatum sit,quod facit valere dispositionem.argumen. l. quoties.de rebus dub.cum similib.s. allegatis. ita Barto.in dicta l.si communis.colum.ij.& in l.si vnus.§.seruus.s.de pact.Alexand in l.j.in fin.de liber.præter.& dixi in cap.quoniam Ab-
10 bas.de offic.delega.& ad idem facit: † quia licet aliàs deberet relatio fieri,non habet locum quando ex tali relatione actus destrueretur: vt not.Barto.post glos.in l.cum vulgari.de dote prælegatá.Barto.& Docto.in l.talis scriptura.de leg.j.cum similib.vt dixi in ca.ij.requiris.de appellat.& sic ampliando regulã stat conclusio,quòd ista præsumptio quòd

quòd in dubio actus præsumitur validus, superat alias præsumptiones.

¶ Et prædicta regula videtur procedere, quando verba conueniunt, & aliquo modo adaptari possunt ad actum qui valet: aliàs secus. ita istam regulam limitat Aret.in l.à Titio.col.fin.de verb.obl.vbi ad hoc allegat text.in l. tutores.§.j.ſ.de admi.tut.† vbi si pater dedit curatorem 11 in testamento filio impuberi, datio non valet.& Bart.ibi rationem adducit.

¶ Nec obstat quòd saltem largo modo sub nomine curatoris comprehendatur tutor: vt no.per glos in authent.vt qui se res minorum obl.hab.perhib.in prin.in vers.ad curatorē quia illud procedit in dispositione legis per viam extensionis: secus in dispositione hominis.d.l.tutores.§.j. & ad idem facit text.in l.verbis ciuilibus.de vulg.& pup. † vbi substitutio facta verbis directis à pagano post pubertatem, non valet & non trahitur ad fideicommissum: 12 quia testator noluit secundum proprietatem verborum: & sic in dubio non receditur à proprietate verborum.l. non aliter.in princ.de leg.iij.l.j §.is qui nauem.ver.in re igitur dubia.ſ.de exerc.& non obstant allega.ſ. quòd vt actus valeat, verba etiam impropriè accipiuntur: quia illa procedunt quando apparet de mente.[a] secus videtur A in dubio. Et secundum istam limitationem restringitur quod supradictum est, quòd potentior est illa præsumptio quæ facit actum valere: nam hoc intelligitur seruata verborum proprietate: quia ex proprietate verborum voluntas[b] disponentis arguitur.d l.non aliter B

¶ Et videmus † quòd etiam in materia pœnali fit extensio secundum verborum proprietatem.l cum lege.ſ.de 13 testa.vbi Are.quia videtur constare de mente illud quod ex verborum proprietate colligitur.

¶ Secundo regula intelligitur, quòd actus valeat in dubio eo modo quo agitur: non autem fit interpretatio vt valeat eo modo quo valere potest, quia de illo modo cogitatum non fuit. Et habet locum quod dicitur: quod potui, nolui: quod volui adimplere, nequiui.l.multum interest.C.si quis alteri vel sibi & in c.cum super.de officio delega.

¶ † Et ideo illa clausula, quòd valeat eo modo quo pōt, 14 nisi apposita sit, non intelligitur: vt not. Ange.in consilio ccxc.noua testandi seu relinquendi forma.circa fin. hoc tamen

a Mēte. Et quā do verba sunt apta ex proprio saltē largo significato, alias non. gloss. l. quoties .ſ. de ver. ob. Aret.l. à Titio. eo. tit. C.M.

b Voluntas. Vnde non fit, quādo esset cōtra volūtatem disponentis. Paul. & alij in d.l. verbis ciuilib'. Lud. Gozadi. cons.lxxvij.nu. 14.C.M.

tamen videtur altiorem indaginem postulare, quia ineffectu pēdet ab illo articulo, si nō valet quod ago vt ago,
A an valeat vt valere posit.de quo dixi [a] in d.c.cum super.

[a] Dixi. Et Bar. & post eū Ias. in l.j.si quis ita col.viij.versic. expedita doctrina.de verb.ob. vbi ponit regu. cum v. limitationibus.

15 ¶ Tertio regula limitatur procedere, † quando in actu concurrunt requisita ad validitatem actus. aliàs secus. vnde promissio facta sine causa, non valet.l.ij.§.circa.de do.exceptio.ita dicit Imol.in l.à Titio.col.penul.de verb. oblig.in versi.nec obstat,si dicatur. Et huius limitationis ratio manifesta videtur,quia actus valere non potest non concurrentibus requisitis: & ita non sumus in dubio, prout regula loquitur, sed in casu claro in quo constat actum non valere.

16 ¶ Quarto limitatur non habere locum, † quando contra promissorem posset interpretatio fieri quæ esset illi multum onerosa: quia tunc potius stipulatio debet inutilis iudicari: vt not. Fulgo.per illum text.in l.iij.§.si quis insulam.de eo quod cert.loc.& ad hoc etiam facit tex.in l.quod in rerum.§.j.[b] de lega.j.vbi potius inutile
B legatum redditur,quàm quòd testator videatur grauare hæredem de redimendo ius finitum per mortem testatoris.ad idem tex in l.vxor patrui.C.de lega.in l.si domus. §.fi.de lega.j.& in l.dotalem.ff.de testa. mili.

[b] §.j. vbi videas Ias.

17 ¶ Quinto regula videtur procedere in vno actu. † Secus est in duobus:quia in dubio non debet interpretatio fieri quòd vterque actus valeat.l.si quis ante.de aquir. poss. vbi si quis conducit, & postea rem precario roget, vel econtra, vnus actus valet & tamen vterque valere potuisset, intelligendo quòd ex precario non transferatur possessio.& ita Iason dicit in d.l.si quis ante.col.iij. in quarto notab.

¶ Sed certè ratio quæ est in vno actu,vt præsumatur pro validitate actus,etiam militat in duobus. Non obst.text. in d.l.si quis ante.quia de natura precarij est,quòd possessio transferatur.l.certo.§.j.ff.de precar.& ideo vbi simpliciter dicitur,de precario,secundùm eius naturam intelligitur quòd possessio transferatur. Ex quo resultat quòd vterque actus valere non potest & sic sumus in casu claro, quod vterque actus valere non potest.

18 ¶ † Sexto & vltimo regula non habet locum quando ex validitate actus offenderetur voluntas testatoris,vt not. Pau.de Cast.& Alex.in l.verbis ciuilibus.per illum text. ibi,ne fiat contra voluntatem.de vulg. & pup.

REGVLA CXXXIII.

a Fructus hec verū, quando fit restitutio ex debito seu per viā iustitiæ: secus si per viam gratiæ. vt latè Fortun. Gar. l. Gallus. §. & quid si tantū. col. xcvii. C. M.

b Quid si tantū vbi videas Ja. col. xiij. ver. vnum tamē diligēter, &c. vbi dicit, ꝙ restitut⁹ ad bona nullo casu de mundo recuperat fructus perceptos ex bonis etiā non alienatis, siue a quocunque alio. & hanc etiam dicit cōmunem opi. finaliter tamen dicit, ꝙ in consulēdo & iudicando non recederet ab opi. quā tenet do. Phil & Nellus in tract. Banni. hic alleg. hanc etiā tenet subtilis do. meus dominus Carol. Ruin. in rep. d. §. & quid si tātum. col. lxxii. ver. subdit etiā Alex. hic: & Io. Crotus de Monteferrato. in repet. d. §. colum. xxxix. ver. quar

IN *condemnatione personarum quæ in id quod facere possunt, damnantur: non totum quod habent, extorquendum est: sed & ipsarum ratio habenda est ne egeant.*

¶ DE ista regula dictum est s. l. diuus. in fin.

In §. Cùm verbum. Argumenta.

1 Restitutio tantum reddit, quantum læsio abstulit.
2 Restitutus quos recuperet fructus, & quos non.
3 Restitutio qualiter omnia in statum pristinum reponere intelligatur.

CVM *verbum restituas in lege inuenitur: & si non specialiter de fructibus additum est, tamen fructus sunt restituendi.*

¶ ET dicit Bar. in l. fi. col. iij. C. de sen. pas. ꝙ † semper restitutio tantùm restituit, quantum id aduersus quod restitutio petitur, abstulit. per illum tex. & no. Abb. in c. venerabili in prin. de off. deleg. quòd non dicitur quis restitutus nisi consequatur plenam restitutionē. & est tex. in l videamus. la ij. § in Fauiana. in ver. nā prætor. de vsur. vbi dicitur, ꝙ verbum restituas. plenā habet restitutionē vt etiam fructus[a] restituantur. cum simil. alleg. in gl. hic. & ad idem tex. in l cùm prætor. de ver. sig. no. per gl. in c. quāuis. de rescrip in glos. magna in prin. & in l. Attilicinus in gl. fi. de serui. rust. præd. in c. j. de restit. in integ. in xj. in verb. beneficium. quæ alleg. at bonum text. in l. ꝙ si minor. §. restitutio. de mino. & tradit Ant. de Bu. cons. xix. quia hic agitur. col j. And. Sicul. in consi. ix. col. pen. lib. j. Ang. consi. cclxxxviij. viso themate. col iij. 1 A

¶ Et per istum text. dum loquitur de fructibus, & in d. l. videamus. §. in Fauiana. videtur confundi vna communis conclusio, † quæ habet, quòd restitutus nunquam videtur recuperare fructus bonorum perceptos à fisco, in bonis etiam non alienatis vt not Ang in l Gallus. §. & quid si tantum. b col. fin. de lib. & posth. per tex. authent. idem est de Nestorianis. C. de hære. & idem Ang. dicit. authent. de here. & Falcid. in princ. col. ij. versic. item nec ratione fructuum. & idem concludit Bal. in c. domino guerram. col. pen. versi sed ego quæro. in tit. hic finitur lex Corad. cum simil. vt tradit Alexan. in d. §. & quid si tantum colum. antepenul 2 B

tepenult. versicu. prædictis adde.

¶ Certè ista conclusio videtur contra istum tex.& contra iura præalleg. quod ita tenet Nellus in tract. bannitorum. in vij. q. in prima parte tertij temporis. & respondet ad tex. in d. authen. idem est. Primo, quòd non loquitur in restitutione. Sed hoc falsum, vt patet ibi, restituenda quidem. Secundo respondet, & melius, quod loquitur in dispositione limitatiua, & non larga & simplici: quasi dicat, loquitur in restitutione limitata absque fructibus: quia ita disponitur ibi vlterius procedendo, & videtur speciale in illo casu contra illos qui à fide recesserunt.

to limit. de qua videas Frã. de Cur. in cõs. l. in ci. memoriæ recolendæ. col. antep. ver. ex quibus omnibus. &c. vsque in fi. consilii. H.C.

¶ Et quod dictum de restitutione quæ reponit omnia 3 in pristinum statum, limitatur † non habere locum in præiudicium tertij. c. quamuis. de rescript. in vj. nót. per glo. in d. l. Gallus. §. & quid si tantum. de liber. & posth. de quo ibi Alexand. in char. fin. & Fel. in c. inter quatuor. col. pen. & fin. de maio. & obed.

In §. Vnicuique mora. Argumenta.

1 Mora sua cuique est nociua.
2 Mora vnius ex reis promittendi, non nocet alteri.
3 Mora principalis nocet fideiussori. & num. 5. & 6.
4 Mora filij, in actione de peculio nocet patri.

VNICVIQVE *sua mora nocet, quod & in duobus reis promittendi obseruatur.*

1 ¶ SIC ergo † vnicuique mora sua sibi nocet, & non alteri: hoc etiam habet locum in duobus reis promittendi: quia mora vnius alteri non nocet. l. mora. §. fi. de vsur. & hoc intelligitur nisi essent socij. l. pe. ff. de duo. reis. & not. per glos. hic & tradit Bart. in l. ex duobus. in vj. q. de duobus reis. Sed ista solutio diuinat: quia in d. l. pe. de socio nihil dicitur, vt Are. ibi dicit, & vlterius facit, quia tex. ibi loquitur in duobus reis promittendi, ergo non videtur loqui in sociis, quia tunc vti socius alter pro alio esset obli-2 gatus, & non reus pro reo de quo text. ibi loquitur, † & ideo dicendum est, quòd mora vnius ex reis promittendi, A non nocet alteri, vt hic Secus est in alio facto[a] affirmatiuo, prout loquitur text. in d. l. pe. Et glos. ibi ita secundum Placen. distinguit, & bene. Non ob. quod glo. ibi in contrarium adducit. l. fi. C. de duo. reis. quia loquitur quo ad interrumpendam præscriptionem, & non habet locum quo ad alios effectus moræ: vt Bart. distinguit in d. l. ex duobus in xj. quæstio. Et sic regula ista indistinctè procedit, quod mora

a Facto. Idem Bart. Alex. in l. iiu. §. Cato. & ibi Ias. nu. 33. & ibi Lanc. Galiau. eius discipulus. col. xv. ver. tertia sitcõclusio. Bas. col. in arbo. diuid. & indiui. char. 27. Sed oës errant: dicẽdum quòd nõ est differentia an sint socii vel nõ, nec inter facere vel non facere. sed quod tam mora, quàm factũ vnius alii nocet ad conseruandam vel purificãdam obligationem, nõ autem ad agendum in vim solius moræ vel delicti, vt plenius dixi in nouis intellect. C.M.

mora vnius alteri non nocet etiam in reis promittendi.

¶ Fallit in fideiussore, † cui mora principalis nocet.[a] l. 3
mora.de verb. oblig.& hoc intelligitur in fideiussore da 4
to ante moram vel post moram.gl.in l.quoties in diem.
de verb.oblig.no. Bart.in l.vinum.circa j.col.§.si certum
pet.& Alex. in d.l.quoties.in fin.

¶ Sic etiam† mora filij nocet patri in actione de peculio. 4
l.cum filius.de verb.oblig.Et quod dictum est de fideiussore, verum est quo ad perpetuandam obligationem. prout iura supradicta loquuntur. † Secus est quo ad au- 5
gẽdum obligationem: quia mora principalis non auget obligationem fideiussoris.l.j. & ibi no §.de in litem iur. no.per.gl.in l.siue in duplũ.§.qui satisd.cog. & facit text. in l.fi.§.de fideiuss.& tradit Rom.in cons.cclxx.pro decisione.in fin.& hoc intelligitur, nisi† fideiussor in omnem 6
casum se obligaret.l.quæro.vbi Bart.§.loc.

a Nocet.Item mora tutoris nocet pupillo. l. si ex legati causa.§.de ver. obl.quod intellige quo ad periculum interitus speciei debitæ, secundũ doct.ibi.

In §. Dolo facit. Argumenta.

1 Dolosus dicitur, qui petit quod restituere tenetur.
2 Restitutio cum debet incontinenti fieri, in dolo est qui petit.
3 Exceptio, dolo facit, an possit in possessoriis opponi.

DOLO *facit, qui petit quod restituturus est.*

¶ EADEM regula habetur in regula, dolo facit.in vj. vbi gl.ponit exemplum in vsurario,ad idem tex.in l.dolo facit.de excep.dol.vbi eum declarat.

¶ Et reg.procedit, †si restitutio debet fieri ei à quo peti- 1
tur: secus si alij.l.si socer.§.Lucius.§.sol.mat. vbi Bar.no. per gloss.hic, & in d.regul. dolo facit.

¶ Et hoc intelligitur,nisi ille alius deberet restituere petenti:quia tunc regula etiam procedit.l.si donaturus.§.j. vbi Bar.per illum tex.de cond.ob cau.Item regula intel-
ligitur† quando restitutio debet fieri incontinenti: secus 2
si ex interuallo.l.fin.versic.idem quæsiit.§. vt leg.no.vbi Bart. Rom.consi.cciij.pro discutienda. col.pen. & latius tradit Bar.in d.l.si socer.§.Lucius.vbi latius insistit.Item
regula non procedit† in possessoriis: vt not.per gl.hic.& 3
in d.regula,dolo facit.& facit tex.in l.j.§.rediguntur.ff. quorum legat.& tradit Paul.de Cast.in d.§.Lucius.post Bar.vide conclusiones octo quas in materia istius regulę tradit Angel.Aret.inst.de except.char.pen.versic. quæro an & quando potest opponi illa exceptio, dolo facit.&c.

In l.

In l. Qui potest. Argumenta.

1 Impeditus non dicitur, qui impedimentum remouere potest.
2 Institutus sub potestatiua conditione, non potest repudiare.
3 Impeditus excusatur, qui impedimentum tollere nõ potuit.

REGVLA CXXXIIII.

A QVI *potest facere vt poßit conditioni parere, iam posse videtur* [a].

¶ VLTRA gl. exemplificari potest in c. fi. de elect. vbi tempus statutũ à iure ad eligendum, currit illis qui prohibiti erant eligere absq; licentia superioris, quia in mora fuerũt non petendo licentiam quam de facili impetrare potuissent. & rationẽ ibi Abb. adducit per istam regu. qui potest. Et idem no. Bar. per illũ text. in l. sed & si
1 per prætorẽ. §. j. ver. sed nec ad eos. ff. ex qui. cau. ma. †dicens, ꝙ non dicitur impeditus ille qui de facili potest remouere impedimentum. & idem Bal. per illum tex. in l. quibus diebus. in prin. de condi. & demon. vbi vide Pau. de Cast. vbi etiã alleg. text. in l. iij. §. quid ergo. ff. de contrar. iud. tut. vbi Bal. alleg. concord. tex. in d. c. fi. de elect. ¶ Et regula ista videtur habere locũ quando astringitur ad aliquid faciendũ, prout loquitur tex. in d. c. fi. de elec. aliàs si nõ astringitur, secus videtur: & ita videtur procedere limitatio gl. per l. is qui hæres. §. j. de acqui. hær. vbi
2 † institutus sub conditione potestatiua non potest repudiare: quia ante implémentum conditionis non dicitur delata: poterat tamen facere quòd fuisset delata, quia in potestate sua erat conditionem implere: & tamen talis potestas ibi non consideratur, quia non erat astrictus ad actum de quo ibi agitur, cum actus esset voluntatis. vel ibi agitur de implemento conditionis in potentia, pro actu accipitur. l. iij. §. sed & si sic. de sta. lib.
¶ Secundo regula intelligitur qñ impedimentũ de facili remoueri potest, prout iura supra alleg. loquũtur. Secus
3 † si esset difficile remouere impedimentũ: quia tunc excusatur si fecit ꝙ potuit. l. qui cõmeatus. & quod ibi Bar. de re mili. & quia reputatur impossibile, ꝙ cũ maxima difficultate fieri potest. l. apud Iulianum. §. fi. de leg. j.

a Videtur. Alexan. consi. ccxxiij. lib. vj. consi. xlix. nu. 5 li. ij. vbi dixi. facit Gale. (quem vide si vacat animi causa) lib. ij. de motu musc. vbi eas omnes actiones volũtarias esse, cẽset, quæ iudicio rationis impediri vel induci poßũt, etiam si quandoque inconsideranter fiant. C. M.

In §. Quod quis. Argumenta.

1 Repudiare potest, qui acquirere.
2 Hæreditas repudiari non potest conditione pendente.
3 Repudiare non statim poterit, qui adire potuit.

QVOD *quis si velit, habere nō potest: id repudiare nō potest.*

¶ Et econtrà. † is potest repudiare, qui etiam acquirere potest. l. is 1
potest. de acqui. hære. repudiatio enim est quædã priuatio quæ præsupponit habitum. l. manumissionem. §. de iusti. & iur. c. ad dissoluendum, de despon. impu. & ideo qui non potest adire, non videtur nolle adire. l. nolle adire. de acqui. hære. & facit §. eo. in reg. eius est velle, & quæ ibi dicta sunt. Et † ideo pendente conditione hæreditas repudiari non po- 2
test. l. is qui hæres. §. j. de acqui. hære. & idem in legato cōditionali: quia ante cōditionem repudiari non potest. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. de leg. ij. Et cum talis repudiatio sit nulla, nō impedit quominus postea purificata cōditione hæreditas adiri possit ab eo qui repudiauit. l. homine legato. de opt. leg. not. per glo. in l. is qui. §. fi. in glo. fi. de acqui. hære. Bar. in l. is qui hæres. in fi. de acqui. hære.

¶ Et regula ista negatiua videtur semper procedere: quòd non potest repudiare qui non potest adire. Sed affirmatiua non ita indistinctè procedit: † quia non omnis qui adire potest, repudiare potest: vt tradit Bar. 3
in l. is potest. vbi videndum.

In l. In omnibus officiis. Argumenta.

1 Serui nec iudices esse, nec aliis ciuilibus officiis fungi possunt.
2 Seruus neque tutor, arbiter, aut testis esse potest, neque etiam executor.
3 Seruus, miles non potest esse, nec absens causa Reipublicæ.
4 Seruus non potest esse tabellio, licet procurator esse possit.
5 Seruus omnia potest quæ liber ab omnibus esse credatur.
6 Testamentum valet, vbi testes erant serui, qui credebantur liberi.
7 Seruus an possit esse iudex de consensu partium.

REGVLA CXXXV.

IN *omnibus officiis quæ fieri per liberas personas leges desiderant, seruus interuenire non potest.*

¶ Et ad istã reg. vide dicta §. in l. quod attinet. & in l. personã. §. eo. 1
Et ad istã regu. facit tex. in l. cùm prætor. §. fi. §. de iudi. vbi dicitur, † quòd serui ciuilibus officiis non funguntur, ideo iudices esse non possunt, vt ibi dicitur: & seruus non habet cōmunionem iuris ciuilis in totum, nec edicti prætoris. l. qui testamento. §. seruus. de test. vbi dicit. Imò. esse nō, quia ius prætorium est fundatũ in naturali æquitate. & adde l. j. de iure delib. vbi dicitur, quòd serui apud prætorem pro nullo habentur.

¶ † Et seruus non potest esse executor. Bal. quòd nō, in l. id quod pauperi- 2
bus. col. ij. q. j. C. de epis. & cler. idem tenet Card. in cle. j. q. xvij. de testa.

¶ Similiter nō potest seruus esse tutor, arbiter, neq; testis: vt in gl. dicit.

¶ † Et adde quòd non potest esse miles. l. pe. §. fi. C. qui mil. non pos. tē- 3
pore tamen Hannibalis legitur, quòd post bellũ Cannense permissum uit propter penuriam hominũ, quòd serui militarent: vt refert Lucas de

Penna

Penna in l.penul.C.qui milit.non poss.

¶ Similiter adde, quòd seruus non potest esse absens causa reipublicæ in l.fi.j.eodem.

4 ¶ † Similiter seruus nõ potest esse tabellio.C.de tabel.lib.x. in l.gñali. priuatã tamẽ scripturã seruus facere nõ prohibetur.l.seruus.š.de testa. ¶ Et eodem modo seruus non prohibetur esse procurator. l.seruum quoq;.§.j.versi.ex contrario. de procu.& in arbitratorem potest seruus compromittere: vt no.Bar.in l.licet.§.seruus.ff.de pecu.licet secus sit in arbitrium: vt no.glo.hic.

¶ Et omnia quæ prohibita sunt seruis, vt š.dictum est, limitari debent,

5 nisi † communis error interuenisset: vt no.per glo.in d.l.fi.j.eo.per l. Barbarius Philip.š.de offic. præt.vbi seruus qui communi opinione re

6 putabatur liber, præturam gessit.& in l.j.C.de testam.vbi † valet testamentum in quo erant testes serui qui cõmuni omnium consensu liberi

7 reputabantur.vide quæ dixi in c.sciscitatus.de rescrip.† an seruus habilitari possit tacito consensu partis vt iudex esse possit: vide ibi quæ dixi.

NON *debeo melioris conditionis esse, quàm autor meus à quo ius in me transit.*

¶ VIDE dicta š. in l.aliud est vendere. in §. absurdum est, ad idem j.in l.qui in ius.& in l.nemo plus.j.eo.

In l.Non est singulis. Argumenta.

1 Ius sibi dicere nemini permittitur.
2 Ius sibi dicere potest quis decem casibus.
3 Tumultus occasio solicitè resecanda est.
Crimen læsæ maiestatis propter seditionem committitur.

REGVLA CXXXVI.

NON *est singulis cõcedendum quod per magistratũ publicè fieri possit: nec occasio sit maioris tumultus faciendi.*

1 ¶ EXEMPLIFICATVR secundum gl. † quod non debet permitti alicui quod eius propria autoritate ius sibi dicat. & est text. in l. extat. š.ꝙ met.cau.in l.si quis in tantã.C.vnde vi.& in l.nullus. C.de Iudæ. in c.j.§.j.incip.si quis verò.de pac.iur. fir.& Bal.ibi no. plures casus in quibus ista reg.non procedit.& idẽ tradit Bar.in l.generali.C.de decur.lib.

2 x.vbi Bar.ponit decẽ casus in quibus † quis potest propria autoritate ius sibi dicere.& adde gl.in c.ius gentiũ.j.dist.quæ dicit, ꝙ quis potest rem suam propria autoritate accipere quãdo aliter per iudicẽ illam consequi non potest.idem gl.fi.in d.l.nullus.& est dictũ Inno.in c.olim. el j. de restit.spol.circa fi.& Abb.in col.fi.& Bar.in l.si alius.§.bellissimè, š. quod vi aut clã m.cum simi.vt tradit Alex.in l.j.§.qui iudicati.de re iud. & in not.casu tradit Alex.in consi.cxxxv.circa primũ dubium.lib.j. vbi materiam latè prosequitur.& in eodem casu consuluit Barth.Veron.in

consi. xxvj. magnificè ac generose prætor. de muliere quæ accepit propria autoritate eius salarium. & in eodem casu tradit, idem Bar. Veron. in consi. iij. visa querela. quando quis eius domum propria autoritate intrare possit. Et secundùm reg. consuluit Alexã. in consi. lxxiiij. visa facti narratione. col. j. lib. ij. Et limitatur, vt per Alexand. in consi. lxiiij. & si celeberrime. col. fi. lib. iij. & in alio casu no. Ioan. de Imo. consi. xvj. viso casu. Et limita, vt per Abb. post alios in c. j. col. iij. de dolo & contu.

¶ Et no. tex. q͛ † occasio tumultus remoueri debet. & facit tex. in l. pe. ͂s. de sicar. l. fi. ibi: nisi fortè tumultus aliter sedari nõ possit. facit tex. in §. j. ver. deinde. de man. prin. quia propter seditionem, & tumultum quis incidit in crimen læsæ maiest. l. j. in fi. ͂s. ad leg. Iul. maiesta. Et de pœna seditionis[a] & tumultus, no. Ang. in l. ij. C. de sedit. habetur in l. si quis aliquid. §. autores seditionis & tumultus ͂s. de pœnis. fit enim seditio cõcitando plebem: & dicitur seditio, quasi seorsum itio: quia in diuersum vadũt, & alios trahunt: vt no. Domin. post Arch. & Io. And. in c. decet. col. ij. versi. quæro qualiter fiat seditio. de immun. eccle. in vj. no. Arch. in c. seditionis. xlvj. dist. 2

a Seditionis. Nicol. Boëri. in tracta. de sedit. vide Deci. con si. cclvj. C. M.

INFINITA *æstimatio est libertatis & necessitudinis.*

¶ De libertate ͂s. dictum fuit. in l. libertas. ͂s. eo. Necessitudo hic accipitur pro cõiunctione sanguinis: vt est text. in l. fi. ͂s. de iusti. & iure. in l. in fideicõmissi. §. cùm Polidius. de vsur. in l. si filium. C. de lib. cau. insti. ad Tertulianum. in princ.

In l. Qui in ius. Argumenta.

1 Successor, etiam singularis, iure vti debet prædecessoris.
2 Priuilegium quod loco cõceditur, in loci successorem transmittitur.
3 Obligatio personalis non sequitur singularem successorem.

REGVLA CXXXVII.

QVI *in ius dominiúmve alterius succedit: iure eius vti debet.*

¶ FACIT[b] quod ͂s. dictum est in l. nemo plus. & in l. hæredem. ͂s. eod. 3

¶ † Et videtur hæc regula loqui etiã in successore particulari, & singulari: quia loquitur de illo qui succedit in ius vel dominium alterius: & exemplificari potest ista regula 1

b Facit. & qđ no. Dy. in reg. si quis succedit. in eo tit. lib. vj.

regula.in l.si aquæductus.ff.de contrahen.empt. vbi seruitus aquæ ducendæ quæ debetur prædio,transit in emptorem prædij.& in l.forma.§.quanquam.de censi. vbi immunitas loco concessa ad successorē loci porrigitur.& facit tex.in l.j.§.permittitur.ver.planè.de aqua quotid.&
2 æsti.& not.Bald.in l.omnia.in prin.C.de epis.& cler.vbi cōcludit,† quod priuilegium datum loco transit in successorem loci. & facit quod not. per glo.fi.in c.bonæ.el ij.de postu.præla.cū sim.vt dixi in cōsi.lxxviij. & vide dicta s.in reg.in omnibus.s.eo.& ad regulam hic vide text.in l. qui fundum.la ij.§.eum qui.s.de contrahen.emp.

3 ¶ Et hoc quod dictum est procedit in iure reali,prout tex.sequitur.† Secus est in iure personali,vel in obligatione personali,quæ non sequitur singularem successorem.l.j.§.si hęres percepto fundo.ff.ad Trebel.vbi Bar.l.fin.§.fin.ff.de contrahen.emp.l.fi.C.de hæredi.act.l.æris alieni. C.de dona.quod limitatur vt tradit Alex.in d.§.si hæres.

¶ Et quod dicitur de singulari successore procedit:quia verba legis hoc ostendunt,dum loquitur reg.de iure vel dominio:aliàs verò quod dici-
4 tur de successore simpliciter,de vniuersali intelligitur.l.quædam.§.nihil.ff.de eden.limitando & declarando vt per Alexan.& Moder.ibi.

In §. Nemo videtur. Argumenta.

1 Ignorantia iuris excusat à dolo.
2 Dolosus dicitur,qui quid lege facit resistente.
3 Iuris peritus non excusatur à dolo per ignorantiam iuris.
4 Ignorantia excusatus,superueniente scientia non excusabitur.

NEMO *videtur dolo facere,qui ignorat causam cur non debeat petere.*

¶ VIDE dicta s.in regula,qui in alterius.s.eo. Et regula ista etiam videtur habere locum in illo qui ignoraret causam per ignorantiā iu-
1 ris:† quia etiam ignorantia iuris excusat à dolo.l.sed & si lege.§. scire. s.de petit.hære.vbi dicitur,dolo caret,licet in iure errauerit.& ad idem tex.in l.si quis in graui.§.si quis ignorans.versi.& si sciens.s.ad Sillan.& ad idem tex.in l.si quis id quod.versi.doli.de iurisdi.om.iud.vbi Alexā.
2 & ad tex.insti.vi bon.rapto.in §.quia tamen.vbi Ang.Aret.† Et hoc intelligitur,nisi lex prohibeat & resistat:quia tunc videtur in dolo.l.quemadmodum.C.de agrico.& censi. lib. xj.& in reg.qui contra iura.de reg.iur.in vj.& ita Bar.concludit in d.§.scire.cum sim.vt tradit Feli. in c. de quarta. de præscrip.col.x.versi.tertia restrictio.

¶ Et quod dictum est de errore iuris qui excusat à dolo, limita vt tradit Alex.in l.si quis id quod.de iurisdic. om.
3 iudic.vbi inquit,† hoc nō procedere in iure perito [a],l.ij.
4 vbi Ang.s. quod quisq; iur. Similiter regula procedit in

[a] Perito. Angel.l. j. §.pueritiā. de postu. Roma. cōsilio cccxxx in fin. vide Deci.l.ij. colū. j. in fine. s. quod quisque iuris.Car. Mol.

dolo vero, secus est in dolo præsumpto. vt not. Barto. per illum tex. in l. diuus Claudius. ff. de fals. & no. Dyn. in regu. iuris ignorantia. eo. titu. in vj. col. ij. & adde quòd excusatur durante ignorantia. Secus † si superueniat scientia: quia si perseuerat, non excusatur. l. cum ancillis. C. de incest. nupt. vbi Bald. 4

a In vi. vbi videas doct. & satis remißiuè per addit. Dyn. vltra quæ vide laté Iaso. in l. i. C. de iud. & in l. huiusmodi. §. legatū. de lega. i. per Hipp. de Marsi. sin. xvii. & singu. clxxv. Alex. in c. si laicus xxxi. distin. & in c. qui sacrum. l. dist. & quod not. tradit soc. in consi. xli. inci. in præsenti consulta. colū. vi in iiii. vol. vbi per totum consilium tractat. mate. l. Lucius. hic al leg. & do. Philip. in cap. præterea. de offic. delega. colū. vi. versi. in gl. fi. in princ. & in ca. prudentiam. §. nō verò. ii. col. versi. in glo. in versi. principali. & eundem in consil. cxcvii in iii. col. versi. secundo diligenter. & Barto. in qō. xvii. Ane. in repe c. accessorium. isto titu. lib. vi. Hieron. Chuc.

In l. Cum principalis. Argumenta.

1 Accessorium sequitur naturam sui principalis. & nu. 3.
2 Accessorium rescinditur rescisso principali.
4 Contractu principali existente inutili, valet confessio contenta in illo.

REGVLA CXXXVIII.

CVM *principalis causa non consistit, plerunque, nec ea quidem quæ sequuntur, locum habent.*

¶ CONCORDAT tex in l. nihil dolo. in §. cum principalis. ff. eo. † & hinc sumpta est reg. accessorium. eo. tit. in vj.[a] facit tex. in § liberis. insti. de vulga. & pup. cum sim. alleg. hic in glos. & in d. reg. accessorium. ad idē text. in § seruus. instit. de leg. in l. ij. ff. de pecul. leg. facit text. in l. Lucius. ff. qui pot. in pign. in l. Aurelius. § legatum. de lib. leg. in l. non dubium. C. de legi. 1 A

¶ † Et ideo rescisso principali, rescissum videtur accessorium: vt not. per gloss. in l. si patronus. § si patronum. ff. si quid in fraud. patro. Et si non tenet contractus principalis, nec precarium valet quod eo accessoriè continetur: vt not. Bald. in l. ex testamento. C. de fideicommis. Alexād. in consilio. lxxxj. lecto & discusso. colum. iiij. libr. ij. & not. Bartol. in l. nemo potest. column. iij. de leg. j. Roma. in consil. ccxlvj. clarissime accessor. & idem Romanus in consilio xv. viso compromisso. in ij. dubio. cum simil. quæ not. sunt. 2

¶ Et quandoque tamen regula ista non procedit: vt innuit tex. hic, dum dicit, plerunq;, nam regula intelligitur † vbi est eadem ratio: secus si diuersa. vt no. Barto in l. ita stipulatus. in xij. opp. de verb. oblig. & Bald. in l. non dubium in xiiij. opp. C. de leg. Alexand consi. iiij. circa primum. colum. pen. lib. j & hoc modo procedit text. alleg. glo. hic in l. & si is. de præd. mino & in l. stipulatio ista. § alteri. de verb. obligat. 3

¶ Et hoc modo adaptari potest quod no. Bartol. in l. certi condictio. § si nummos. ff. si certum petatur. vbi voluit, † quòd licet cōtractus principalis sit inutilis, confessio ta- 4

men

men valet quæ in tali contractu continetur.idem Bar.in l.si ita stipulatus.in §.Chrysogonus.de verbo.oblig.cum sim.vt tradit ibi Alexã.col.viij.nam si stipulatio inutilis interponatur super alio cõtractu aliâs de se valido,inutilis stipulatio non impedit oriri actionem ex illo contractu de se vtili.vt nót.Barto.in l.j.§.si quis ita.de verb. oblig.cum sim.vt tradit ibi Alexan.tunc enim si non valet quod ago vt ago, valet vt valere potest.l.certi condictio.§.quoniam.s̃.si cer.peta.& d.§.Chrysogonus.bonus tex.in l.si stipuler.§.fi.de verb.obli.nam tali casu contractus qui à seipso valere poterat,non videtur accessorius: vel est eadem ratio quòd vitietur:quia stipulatio fuit interposita ad maiorem confirmationẽ:vnde si non valet, non impedit oriri actionem.arg.l.iij.de testa.mili.& eodem modo dicitur quòd vitiato expresso non vitiatur tacitum,quando non est eadem ratio:vt not.Bar.in l.fideiussor.in princ.de leg.j.& no.Bal.in l.si tibi.§.de pignore.s̃.de pact.& dixi in d.§.si nummos.in dictis casibus ille contractus licet videatur accessorius,eius validitas nõ pendet à principali qui à seipso valet.Secus est in terminis regulæ:quia validitas accessorij pendet à principali: vt colligitur ibi,nec ea quæ sequuntur.

REGVLA CXXXIX.

IN *obscura voluntate manumittẽtis fauendum libertati.*

¶De ista regula s̃.dictum est in l.quoties.eo.tit.& in l.proxi.s̃.fi.de his quæ in testa.delen.

REGVLA CXL.

QVOD *iussu alterius soluitur,pro eo est quasi ipse soluisset,vel ipsi solutum esset.*

¶VIDE dicta s̃.in regula,Is damnum dat.

In l.Si nemo.Argumenta.

1 Relicta in testamento confirmari possunt per aditionem coactam.
2 Hæreditas si pro adita habeatur,omnia in testamento relicta debentur.
3 Legata ad pias causas an debeantur hæreditate non adita.
4 Testator disponere potest,legata deberi hæreditate nõ adita.

REGVLA CXLI.

SI *nemo subijt hæreditatem, omne ius testamento soluitur*[a].

a Soluitur. Etiam si sit ad pias causas.Alexã.consil.cix. nu.6.lib.ij. vbi dixi.Nic.Boer. deci.Burdega. xlj,nu.4.tamen hæc regula nõ procedit in patria consuetudinaria.vt dixi in consuetu. Paris.§.cxx.ad huc in terminis iuris vix procedit propter clausulas codicillares vel similes,quæ solent apponi vt fere superuacuæ sint duodecim limitationes quas ad hanc regulam tradit Iaſ.in l. eam quam nume.20.C.de fideicom.C.M.

¶ADDE text.in l.si nemo.la j.ſ.de teſtam.tut.& in l. eam quam.C.de fideicommiſs.in l.ſed & ſi plures.§.ex aſſe.verſi.nec enim.ſ.de vulga.& pup.Ampliatur etiam in libertate vt per Bar.in l.j.in pen.charta.in ver.quarto quæro.C.de ſacroſanct.eccle.Et ſufficit quòd ab vno ex pluribus adita ſit.d.l.nemo.cum ſimil.vt per gloſ.hic.& not.Ang.in d.§.ex aſſe.vbi etiam alleg.text.in l.apud Iulian.§.idem Iulianus.ad Trebel.†Et ibi Alex.dicit,quòd relicta in teſtamento confirmatur ita per aditionem coactam ſicut per voluntariam.Allegat etiam text.in l. nam quod.§.ſi quis compulſus.ad Trebel.

2 ¶Et regula iſta limitatur primo†niſi hæreditas pro adita habeatur,in titu.ſi quis omiſ.cauſa teſta.quia tunc omnia debentur.l.ij.§.planè.ſ.de vulga.& not.Bart.in l.j. §.fin.ſ.de vulg.Secundo reg.fallit in milite.l.miles ita hæredem.§.fi.ſ.de teſtamen.mili.

¶Tertio quando habetur pro adita propter exiſtentiam ſui hæredis.l.ſi filius qui patri.ſuprà de vulg.& ita nota. Imol.in d.§.ex aſſe.

3 ¶Quarto adde quòd regula non habet locum†in legatis ad pias cauſas[a],vt no.Barto.in l.j.C.de ſacroſan.eccl. 4 chart.penul.in verſicu.quarto quæro.de quo not.Bald.in conſil.cclxxxvij.dicta mulier.in fin.lib.iiij.& in conſil. xx.ſuper primo lib.v.& conſi.xxxix.viſo teſtamento.col. ij.eodem lib.v.Rom.latè conſil.ccccxxvij.in terminis propoſitæ quæſtionis.& in conſi.cccxxiij.in caſu conſultationis.Ioan.de Ana.in conſi.xxviij.viſis colum.penult. Aretin.in conſi.lxiiij.diligenter.colum.penul.& in l.ſi filius qui patri.col.j.de vulg.& pupil.poſt Imo.ibi Andr. Sicul.conſi.viij.ſcribitur.colum.viij.ver.circa iſtam hæſitationem.lib.j.aliquid Alexand.conſil.iiij.venderetur. lib.ij.colum.vij.

4 ¶Quinto†teſtator poteſt diſponere quod legata debeantur hæreditate non adita Alex.in l.nemo poteſt.colū.iij. in verſic.& iſta faciunt ad quæſtionem.vbi tamen diſtinguit poſt alios quos,ibi refert,de leg.j.

a Pias cauſas. Vide Iaſo.in l. eam quam.C. de fideicō. xj. verſi.item conſidera. vbi dicit, communē opi.cano.& legiſtarum eſſe contra Bart in d.l.j.C. de ſacroſanct.eccle. imò quòd etiā relicta ad pias cauſas non debentur hæreditate non adita: quæ tamē op. limitatur vt ibi per eum. idē tenet etiā Iaſon in d.l.j.in i.lectur. col.vi. ver.extra gl & in ii.lect.colū. fi.ver. vlti.inquātum &c.de qua quæſt.videas latiſsim. & meliusquàm alibi,Barba.in rubri.extra de teſt.colū. lviii. verſic.nunc ad vltimam quæſtionē.vbi etiā ponit xxi.limitat. ad regulā noſtram. & in l.fi.incipit diſcutere quæſtionem iſtam, an legata ad pias cauſas &c. Hie.C.

REGVLA CXLII.

QVOD *nullius eſſe poteſt,id vt alicuius fieret nulla obligatio valet efficere.*

¶VIDEBIMVS ſtatim in l.impoſsibilium.ſ.eo.

In l.

In l.Et si nihil.Argumenta.

1 Sententia solenniter lata,nihil in ea est immutandum.
2 Iudex non debet exequi sententiam,si de innocentia constet.
3 Exceptio innocentiæ nunquam censetur exclusa.
4 Contumax innocens non debet condemnari.
5 Innocentia existente notoria,non est necessarium superioris consilium.
6 Delinquens non liberatur,si pœna innocenti infligatur.

REGVLA CXLIII.

ET SI *nihil facile mutãdũ est ex solẽnibus,tamẽ vbi æquitas euidens exposcit,subueniendũ est.*

¶CONCORDAT & exemplum habetur in l.pe.§.de
1 in integ.resti.vbi not.Ang.quòd licet† post latam sententiam solenniter nihil sit in ea mutandum, sed illi inhærendum vt verba sonant.l.iudex postquam.de re iudi.tamen propter euidentem æquitatem succurrendũ est ei qui sententiã passus est cõtra se.vnde dicit ipse,succurritur capitaliter condẽnato contra veritatẽ:quia iudex debet ab executione abstinere,& Imperatori rescribere.l.
A j.§.fi.de quæstionibus.& Bar.[a] ibi in ver.item nota.dicit recurrendum ad dominos qui nõ recognoscunt superiorem.& ad hoc est bonus tex.in l.diui fratres.§.de pœnis.& ad idem tex.in c.j.de purg.vulg.& ibi Abb.circa fin.&
2 not.Bal.in l,j.col.fi.C.de confes.† quòd iudex etiam post confessionem & condemnationem si liquet de innocentia,non debet executionem facere in pœna corporali.alleg.Inno.in d.c.ij.Et ista exceptio innocẽtiæ nunquam exclusa videtur:vt dicit Bal.in l.additos.col.ij.C.de episc.audien.quòd nunquam iudex debet exequi sententiam capitalem si videt illam esse iniustam.Alex.Innoc.in c.pastoralis.§.quia verò.de offic.deleg.
3 ¶Et† propter hoc exceptio innocentiæ nunquam exclusa videtur:vt not.Bal.in l edita.C.de eden.col.pen.versi.ex tribus autem.quia est etiam de iure naturali.& sequitur Ioan.de Anã.in c.si aduersus.in fi.de hæret.& in consil.lix.visa inquisitione:cum simil.vt tradit Alexand.in consi.cxiij.viso themate.col.ij.lib.v.
¶Et propter innocentiam probandã admittuntur testes inhabiles:vt not.Spec.tit.de inquisit.§.j.ver.sed nunquid.Ioã.de Ana.sequitur in d.consi.lix.Alex.consi.xxiiij.animaduersis.col.penul.lib.ij.¶Et propter innocentiam di-
4 cit Bar.in l.absentem.§.de pœnis.col.fi.† quòd licet con-

a Vbi videas Hipp.de Marsil.col.xv.ver.nota etiã istũ textũ qui per tres col.multa dicta Doct.cõgerit vltra ea quæ hic posuit do.Phili.& adde quòd si princeps rescribat alicui iudici vt talem decapitare faciat, vel suspendere, & non apparet,de causa, debet iudex suspẽdere per xxx. dies, ita est text.singul.in l.si vẽdicari.C.de pœnis.intellige tamen,nisi secunda iussio principis veniret. vt in c.si quando.de rescriptis.vbi Canonistæ & Iason.in l.puniri.in fi.C.si cõtra ius vel vtil.pub.

tumax habeatur pro confeſſo:tamẽ iudex cui conſtat abſentem contumacem eſſe innocentem : non poteſt condemnare illum cõtumacem.& idem.Bart.in cõſi.c.ã domino Cy.col.fi.& Bartho.Veron.conſi.xxix:viſo proceſſu.colum.v.in conſil.xlvij.quanquàm.col.fin.Aret.conſi.cxlvj.viſa conſulta.col.ij.& tertia.& facit quod no.Ange.in l.ij.C.qui teſt.cum ſimi.vt ibi tradit Alex.& Moder, & dixi in c.at ſi clerici.in princip.col.iij in ver.vj.limitatur.de iudi.& Pau.de Ca.conſi.xxxiiij.ſuper primo quæſito.& Nellus in tractatu bannitorũ.q.xxxiiij in ij.parte ſecundi temporis,vbi limitat quod dictum eſt de innocentia.†Et adde quòd non videtur opus conſulere ſu- 5
periorem ſi innocentia eſſet notoria:vt quia condemnatus fuit pro Titio occiſo,& apparet illum viuere.d.c.ij.de purg.vulg.& in l.inde Neratius.§.fi ſ.ad legẽ Aquil.de quo Aret.in c.de his.de accuſa.& Fely.in c.conſanguinei.col.fi.de re iudi.†Et not.quòd ſi innocens ſit punitus, 6
per hoc non eſt liberatus ille qui deliquit.l.ſeruum.ff.de interrog.act.vbi Bal.& idem Bal.in c.j.§.iniuria.col.fi.de pace iur.fir.& in l.res inter alios.in fi.C.quib.res iudi.non noc.Ang.in l.quoties.§.fi.ſ.ſol.matri.Abb.in c.pen.in vij.q.de re iudic.Et ad iſtam regulam faciunt quæ ſ.dicta ſunt in l.ambiguis.§.quoties.ſ.eod.

In l. Impoſsibilium.Argumenta.

1 Obligatio naturalis ex re impoſsibili an oriatur.
Obligatio naturalis tollitur animo ſublato.
2 Stipulatio pœnalis non valet diſpoſitioni impoſsibili adiectæ.
3 Difficultas facit ne mora committatur, cum factum eſt in obligatione.
Fideiuſſor promittens ſe facturum, & curaturum non tenetur ſi fecit quod potuit.
4 Promittens factum alienum,ſi fecit quòd potuit, excuſatur à pœna.
5 Promittens ſe facturum in omnem euentum, non excuſatur propter difficultatem.
6 Contractus ex intentione legem accipiunt.

REGVLA CXLIIII.

IMPOSSIBILIVM *nulla obligatio eſt.*

¶IDEM dicitur ſuprà.l.quòd nullius eſſe poteſt.in regul.nemo poteſt.eo.tit.in vj.ad idem text.in l.j.§.ſi id quod.ſ.de acti.& obl.idem in iudicis præcepto.l.fina.ſ.quæ ſent.ſine app.†& adeo hoc procedit.quòd etiã na- 1
turalis obligatio nõ oritur:vt no.per glo.in d.reg.nemo poteſt.

poteſt.in verbo obligari.quæ ponderat text.hic in verbo,nulla.& ſic vniuerſaliter loquitur.& hoc not.Bar.per illum tex in l.ſi ſub impoſsibili.de fideiuſſor.& ratio videtur:quia non videtur habere animum ſe obligandi.l. non ſolum.de act.& oblig.l cum hæres.§.j.de ſtatu libe. vnde ſi deficit animus,remouetur naturalis obligatio.

2 ¶ Et eodem modo † ſtipulatio pœnalis adiecta præcedenti diſpoſitioni impoſsibili non valet.l.ſi homo mortuus. de verbo.obliga.ſecus tamen eſt in eo qui promittit factum alienum:quia licet promiſsio non valeat.l.ſtipulatio.iſta.§.j.in ver.nemo.de ver obli.§.ſi quis alium.inſti. de inuti.ſtip.tamen ſi pœna apponatur,valet d.l.ſtipulatio iſta.§.j.in ver.mora faciendi.vt no.Bart.in l.ſi duo.§. hæc verba.de conſti.pec.in l.ſi ita ſtipulatus.in vij.oppo. quintæ partis de ver.obli.cum ſi.vt dixi in conſi.ij.

¶ Et ſi fecit quicquid potuit,non dicitur eſſe in mora.l. quòd te §.ſi cer.peta.col.j.& ibi etiam col.iij.concludit,

3 † quòd quãdo factum eſt in obligatione,indiſtinctè difficultas impedit moram committi.l.ſi vehenda.§.pen.ad legem Rhod.de iact in l.j §.iubet.ver.ſi frater.de collaboito & ideo Abb.in conſil.xc.videtur quòd fideiuſſores. lib.j.concludit,quòd fideiuſſores qui promiſerunt ſe facturos,& curaturos ſub pœna,non incurrunt pœnam ſi fecerunt quod potuerunt & idem Bart.in conſil.ccxxxvj.

4 Martinus promiſit vbi ponit caſum de eo qui † promiſit

A ſe facturum,[a] quòd Berta cõtraheret matrimoniũ cum Titio ſub pœna:ſi fecit quicquid potuit,excuſatur à pœna.idem Fede.in conſi.cxxij Martinus promiſit.& ſequitur Abb. poſt Anto de But.in c gemma de ſponſ.col.iij. ver.ad vnum ſingulariter aduerte.idem Abb in c.ſignificantibus in fi de offic.deleg.Aret.in conſi.cxliij.ex facto proponitur.col liij.verſi.venio igitur ad primum.& ibi dicit hoc procedere etiam ſi dictum ſit cum effectu:quia intelligitur quòd curabit cum omni diligentia verè,& non fictè Si tamen fecit quicquid potuit,excuſatur.

5 ¶ Et hoc intelligo † niſi conſtaret de voluntate [b] partium,

B quòd voluerit obligari ad pœnam vel intereſſe ille qui promiſit in omnem euentum quòd non ſit factum,quod fuit promiſſum:vt quia promiſit cõſeruare indemnem, vel ſoluere de ſuo proprio.& ita procedit quod not.Areti in l.ſi ita ſtipulatus.§.poſſum vbi tenet contra communem opinionem.& quod notat Socinus in conſilio cclxxx

a Facturum. Latè Alcia.l. iiii.§.Cato.nume.130. de verbo. obligat.C. Molin.

b Voluntate. Dec.conſi.ccc-xxv. cõſil. ccc-xlv.in fin.Iaſ.l. ſtipulatio iſta. in prin.de verbo.obl.Bertrã. conſi.lxix.lib.i. Lud. Gozadi. cõſil.xxvii.col. ii.C.M.

cclxxxviij.circa primam quæstio. in v.q. Cuma.in consil. clxxxvj.viso instrumento.& consi.clxxxix.testator.nam quando ita apparet de voluntate partium,videtur obligatus simpliciter sub euentu condit.quo casu quando quis incipit à conditionis euentu,non consideratur mora:ideo obligatur.l.in illa.de verb.obl.Bar.[a] in l.continuus.§.illud.in fi.de verb.obl.in d.l.si homo mortuus.& in d.l.si duo.§.hæc verba.de constit.pecu.& ideo in casu d.l.si homo mortuus. fuisset facta promissio ab euentu conditionis, promissio valuisset: & pari ratione quando constaret de voluntate partium, † quia contractus ex intentione partium legē accipiūt.reg.cōtractus.eo.tit.in vj.& in simili casu Abb.tradit in cons.xliij.quidam do.Ant.lib.j. A 6

a Bar.In l.ad diem.co.& ibi Alex.limitat vt procedat si debetur quātitas, secus si species. sequitur Lāce. Galiau.l. iiij. §. Cato. col. xviii. de verb. ob. C.M.

¶De impossibilitate,vide Bar.& Imo.latè in l.j.de cond. instit.Ang.Aret.in §.impossibilis.instit.de hære.inst.gl. & Doct.in d.regula nemo potest.Et an gratia papę vitietur propter impossibilitatē. Ro.cons.ccccxlviij. quæritur.

REGVLA CXLV.

VANI *timoris iusta excusatio non est.*

¶VIDE suprà in l.in omnibus causis suprà eodem.

REGVLA CXLVI.

NIHIL *peti potest ante id tempus quo per rerum naturam persolui possit: & cum soluendi tempus obligationi additur, nisi eo tempore præterito peti non potest.*

¶VIDE suprà in l.cum in tempus.

In l. Si quis prægnantem. Argumenta.

1 Decedere sine liberis non dicitur, qui prægnantem vxorem relinquit.

2 Mulieri in dubio prægnantem se asserenti creditur.

REGVLA CLVII.

SI *quis prægnantem vxorem reliquit: non videtur sine liberis decessisse.*

¶NOTAT † quòd non dicitur decessisse sine liberis, qui vxorem prægnantē reliquit. Et ideo substitutus decedēti sine liberis nō admitteretur:quia etiā si vnus si tantū nascatur cōditio verificat̄.l.non est sine liberis.de verb.sig. ¶Et propter istam spē natiuitatis mittitur ibi in possessionem.l.j.§.toties.versi.æquius.& versi.satius.de ventre in poss.mit.Et si partus nascatur secto ventre,& substitutus ex 1

tus ex

tus excluditur: vt no. Bal. in consi. cix. verba testamenti. lib. iij. facit tex. in l. quod dicitur. de lib. & posth. licet ipsa non dicatur peperisse. l. anniculus. §. falsum est. de verb. sign. Et limitatur, vt per Bal. in prædicto consi. cix. lib. iij. vide
2 Feli. in c. sicut. in fi. de homic. † Et in dubio creditur mulieri dicenti se esse prægnantem: vt not. Ang. in l. illud. per glos. ibi. ff. si pars hæred. pet. & hoc videtur intelligẽdum concurrentibus coniecturis: aliàs illi non creditur. l. j. §. j. ibi: nec dicere se prægnantem sufficit.

¶ Et not. glos. hic quæ dicit, quòd ante natiuitatem non dicitur conditio liberorum impleta: quia non dicitur homo ante natiuitatem, nec puniretur de homicidio. vide Fel. in c. sicut. de homicid. col. j.

In l. Vbi repugnantia. Argumenta.

1 Contraria allegans, non est audiendus.
Rusticus non excusatur, si contraria allegauerit.
2 Reprobatio testium quæ prohibita præsumatur.
3 Actus repugnans non potest in esse produci.
4 Dispositio qualibet sic debet intelligi, ne quid contrarium contineat.

REGVLA CXLVIII.

VBI *repugnantia inter se in testamento inuenirentur, neutrum ratum est.*

¶ EXEMPLIFICATVR per glos. in l. si Titius. ff. de cond. inst. facit tex. in l. scripturæ. C. de fide Instr. in c. soli-
1 citudine. de app. & in l. j. C. de furt. vbi † allegans contraria, non auditur: & vbi est contrarietas, ibi non cadit executio, nec simplicitas, ideo etiam rusticus non excusatur: vt not. Bal. in l. scripturæ, col. fi. versic. quærunt doctores. C. de fide instru. Et ideo remota nullitate, vel exceptio-
A ne, non videtur tolli [a] nullitas vel exceptio, quæ habet in se contrarietatem: vt not. Ang. in l. tale pactum. §. qui prouocauit. col. xv. versic. vlterius iuxta prædictą quæro. ff. de pact.

[a] Tolli. Deci. c. pastoralis. colum. vi. de except. C.M.

2 ¶ Sic etiam † prohibita reprobatione testium nõ videtur prohibitą reprobatio quæ insurgit ex contrarietate ipsorum testium, vt no. Domin. in c. ij. §. fi. col. fi. de test. in vj. allegat glos. quæ hoc dicit. iiij. q. iij. in c. si quis testibus. in verb. arguere, & dicit Ang. in consil. clxxxvij. hic punctus
3 prima fronte, circa fin. † quod legislator nec Deus ipse potest actum repugnãtem in esse producere, alleg. istam l. vbi repugnantia. & hoc de contrarietate in l. libello. in not.

casu tradit Alex.consi.cxxj.viso processu.lib.j.& Ang.in cons.xxxvj.pro decisione quæsitorũ.col.ij.& Pau.de Cast. in consi.cccxciij.viso quodam libello.secũdum primam formam.de quibus consiliis dixi in l.edicta.col.xvij.

¶ Et quæ s.dicta sunt de contrarietate,procedunt quã do est præcisa contrarietas quæ tolli nõ potest:secus si remo ueri potest distinguendo:†quia dispositio si fieri potest, 4 ita intelligi & interpretari debet,ne cõtradicat,[a] vt in in- A strumento probatur in c.inter dilectos.de fide instr.in §. cæterum.& in contractibus not.Bart.in l.fi.§.idem quæ- sitũ.s.de cond.indebi.& in positionibus no.Bald.in c.cum falsa.in fi.C.de iur.& fact.ign.cum simi.vt tradit Alex.in l.j.in princ.col.ij.s.ne quis eum.Et in statutis not.Abb.in c.gratum.in prĩnc.in c.super quæstionẽ. in prin.in iij.no. de offi.deleg. Et in verbis sententiæ no.Bart.in consi.cxj. quæritur.col.iiij.vers.super secundo. Et de secunda inue- stitura scribit Pau.de Cast.in cons.clxij.circa id ꝙ primo quæritur.col.ij.vers.circa secundũ.Et in omnibus[b] dispo- B sitionibus hoc habet locum,vt per distinctionẽ,si fieri po test,cõtrarietas remoueatur:vt Alex.cõcludit in cõs.cxlj. viso testamento,col.iiij lib.ij,vbi ad hoc plura inducit.

a Contradicat. Dec.l.fi.idem, in fi.s.de iuris. om. iudi.l.fin. col. iii. C. de bo.pos.secund. tab.Alex.cons. cxli,nu.5. li. ii. vbi dixi C.M.

b Omnibus. Dec. l. fin. in prin.C. de edẽ do.cons. cccxxx- iiii.col.iii.cons. cccxvii. Ias. consil. xxxviii. lib.i.C.M.

QVAE *rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.*

¶ DE hoc suprà in l.impossibilium.s.eod.tit.

In l. Pupillus nec, Argumenta.

1 Pupillus ignorat etiam visa nec discernere nouit.
2 Pupillus pubertati proximus, præsumitur doli capax.
3 Pupillus infans ne naturaliter quidem obligari potest.

REGVLA CXLIX.

PVPILLVS *nec velle nec nolle in ea ætate (nisi apposita tutoris autoritate) creditur: nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris autoritas necessaria est.*

¶ ET alibi in l.j.C.de fals.mon.dicitur,quòd†pupillus 1 quicquid videt,ignorat:& in tali ætate pupillus nec scire, nec discernere potest.l.pupillus.de acquir.hær.& eo.tit.l. more.§.fi.dicitur,ꝙ non est consilij capax,& in omnibus rebus infirmum est eius iudicium,ideo tutore autore re- gitur,l.fi.ff.de manu.vin.& quia non sentit,ingratus æsti- mari non potest.l.si quis in suo.§.legis.in fi.C.de inoffic. test. Et propter lubricum cõsilij repellitur à testimonio.

l.iij.

l.iij.§.lege Iulia.ff.de test.Et testari prohibetur.quia nullum habet iudiciũ,§.præterea.inst.quib.non est permiss. fac.test.& stabilem mentẽ non habet.l.fi.C.de testa.mil. ¶Et ista regula cũ simi.alleg,intelligitur in pupillo qui
2 infans sit vel infantiæ proximus.†Secus videtur si pubertati proximus sit,per ea quæ supradicta sunt in regu.pupillum.vbi dictum est,quòd ex delicto obligatur.Et concludendo, pupillus an possit habere officiũ, dictum fuit. s.in l.fœminæ.§.item impuberes.s.eo.ti. An ex delicto,
3 dictum est s.in l.pupillũ in cõtractibus.†pupillus infans vel infantiæ proximus non obligatur etiam naturaliter, l.quòd pupillus.s.de cond.inde.vbi gl.ad idẽ text.in l.pupillus.s.de act.& obl.& facit tex.hic, cum sim. Si verò sit proximus pubertati,obligatur naturaliter.l.j.ff.de act. & obli.& no.per gl.hic.& Bart.in l.j.ff.de nouat.cuius dicta refert Ange.Aret.in §.pupillus.inst.de inut.stipul.& vide quæ dixi in l.non omnis.§.pupillus.s.si cert.pet,

In l. Quod euincitur. Argumenta,

1 Euictum à nobis non est in bonis nostris.
2 Bona dotalia non sunt in bonis mariti computanda,

REGVLA CL.

QVOD *euincitur,in bonis nostris non est.*

1 ¶GLOS.in fin.intelligit quando euictum sit. † tunc enim non dicitur esse in bonis,quia nõ sum dominus, nec bonæ fidei possessor.l.bonorum.§.in bonis.de verb.sign. s.vbi etiam in bonis esse dicitur quod bona fide possidemus.& in l.rem in bonis.de acquir.rer.dom.dicitur,quod dicitur esse in bonis res pro qua exceptio competit possidenti,& actio contra possidentem,& hoc largo modo: aliàs verò quædam dicuntur non esse in bonis nec extra bona.l.j.de vsufruct.leg.& ibi Bart.& bona data in feudum computantur in bonis vasalli: vt not.Bal.in ca.j.in princ.circa fin.in tit.per quos fiat inuest.
2 ¶Et bona dotalia†nõ dicuntur in bonis mariti.Bar.in l. Lucius.§.idẽ respõdet.el ij.ad munic.& cũ res euicta sit, an agatur prima actione,vide Bar.l.si quis aliá.s.de sol,

In l. Neratius. Argumenta.

1 Priuilegium datum viuenti, non competit defuncto.
2 Interpretatio priuilegii spectat ad concedentem.
3 Mortuus non potest doctoratus suscipere dignitatem,
4 Priuilegium mortuo quale concedi possit,

REG

REGVLA CLI.

NERATIVS consultus an quod beneficium dare se quasi viuenti Cæsar rescripserat, iam defuncto dedisse existimaretur: respõdit nõ videri sibi principem quod ei quem viuere existimabat concessisset, defuncto concessisse: quem tamen modũ esse beneficij sui vellet, ipsius æstimationem esse.

¶DVO dicta colligũtur.† Primum quòd priuilegium 1 datum alicui tanquam viuenti, mortuo non competit. ¶ Secundum,† quòd interpretatio beneficij vel priuilegij 2 spectat ad principem qui concessit. Circa primum gloss. adducit simile, quòd iudicium inchoatum pro aliquo tan quam viuente, illo mortuo extinguitur. & ad idem text. alleg. in gloss. in l. pen. §. quæ sent. sine app. rescin. ¶ Et regula videtur loqui quando vnus credebatur esse ille cui datum sit priuilegium, à fortiori si cõstaret illum mortuum esse, idem esset dicendum: quia mortuo legari non potest. l. j. §. in primo. de cad. toll. l. ij. §. j. l. diuus. §. fi. de iure cod. Et† mortuus doctorari non potest: vt not. Ab. 3 in c. à nobis. de sent. el ij. in ij col. ver. item infero ad aliã quæst. & mortuo literæ dari non possunt: vt not. q. tradit Bal. in l. Arethusa. col. ij. vers. & practica faciũt ad quęstionem. de sta. ho. Alia tamen ratio videtur, quando cogitabat illum viuũ, & sit mortuus, quia non cogitauit de illo mortuo. Secus si cogitauit illum mortuũ, & priuilegium etiam mortuo conueniret: quia videtur quòd etiam mortuo conferri possit priuilegium, gratia exempli; qui non potest stare viuus in ciuitate, etiã mortuus ibi non põt[a] A sepeliri. l. ij. vbi Bart. l. ij. de cadauer. pun. & sepulchra hostium possunt violari. l. sepulchra. ff. de sepul. vio. † ideo 4 videtur q etiam mortuo dari possit priuilegium, quòd sepulchrum hostis violari non possit; vel q corpus mortui in ciuitatem deferri possit. vide dicta Aret. in §. licet. ex quib. cau. ma, in vlt. not. circa secundum dictum, adde text. in l. ex facto. in prin. de vulg. & pup. & in c. cum venissent. de iud. declarando, vt dixi ibi.

a Potest. De quo vide Iaso. qui plura congerit in l. ii. C. qui test. fa. pos. Hipp. de Marsi. in l. fi. ¶. de quæst. col. ante pen. vsque in fine.

In §. Ea quæ in partes. Argumenta.

1 Seruitus viæ, itineris, aquæductus in obligationem pro parte non deducitur.

2 Hæredes plures ad opus faciendũ grauati obligãtur insolidũ.

REGVLA CLII.

EA *quæ in partes diuidi non possunt solida à singulis hæredibus debentur.*

¶EXEMPLVM habetur in l.viæ. ſ.de serui. vbi
1 dicitur,† quòd seruitus viæ, itineris, & aquæductus pro parte in obligationem deduci non potest: quia vsus eorum indiuiduus est, & ideo si stipulator decesserit pluribus hæredibus relictis, singuli insolidum viam petunt: & promissor si pluribus relictis hæredibus decesserit: à sin-
A gulis hæredibus [a] solida petitio est. & idem dicitur in l. ij. §. ex his. ſ. de verb. oblig. ibi, dum inquit: & ideo si diuisionem res promissa non recipiat, veluti via, hæredes
2 promissoris singuli insolidum tenentur, † & ideo si plures hæredes grauati sunt à testatore ad faciendum opus: quilibet insolidum tenetur. l. fideicommissa. §. pen. inci. si in opere. de leg. iij. vbi Bar. & ratio videtur, quia facta indiuidua sunt, sicut seruitutes. l. stipulationes non diuiduntur. in prin. de verbo. oblig. & de illo §. penult. vide Alex. in l. ij. §. & harum. col. j. de verb. oblig. Et in indiuiduis quis consequitur ex persona alterius quod ex propria persona non competeret. l. si communem. ff. quemadmo. serui. amit. cum simi. vt per Feli. in c. j. de præscri.

[a] Hæredibus. Sic etiam mortuo vasallo hæredes eius tenetur iurare fidelitatē domino insolidū, licet possideāt feudū pro parte, ita Ang. in §. ex his. hic alleg. arg. illius § & ibi Aret. in ij. col. ver. ij. nota. ibi, quærit quid ecōtra, an vnus vasallus teneatur iurare fidelitatem omnibus hæredibus patroni. & concludit secundum communem opi. quòd non tenetur nisi vni. & quod erit in eius electione cui iurabit. per gl. in c j. §. omnes filij. si de feu. fue. cōtro. inter dom. & agn. H.C.

IN *re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustius est, quàm tutius.*

¶DICTVM est supra in regula, semper in dubiis.

In l. Omnia ferè. Argumenta.

1 Statutum loquens de dominio, non habet locum in eo, quod hæres retro habuisse fingitur.
2 Fictio in præiudicium tertij non trahitur retro.
3 Fictio non habet locum, vbi extrema requisita non sunt habilia in fictione de tempore ad tempus translatiua.
4 Filius familiâs hæres institutus, si sui iuris fiat, hæreditatem postea aditam sibi acquirit.
5 Iudicium quando retrotrahatur.

REGVLA CLIII.

OMNIA *ferè iura hæredum perinde habētur, ac si cōtinuo sub tēpore mortis hæredes extitissēt.*

¶CONCORDAT tex. in l. omnis hæreditas. ſ. eo. & in l. hæres quandoque. ſ. de acqui. hære. & in l. si ex re. §. fi. de stipul. seruo.

¶ Et ista regula procedit secundum fictionẽ, vt dicit Bar. post gl. in d. l. hæres quandoq;. † ex quo infert quod statutum quod loqueretur de dominio, non haberet locũ in tali dominio quod hæres fingitur retro habuisse: quia in statutis verba propriè accipiuntur. l. iij. §. hæc verba. ff. de neg. gest. vbi gl. & Bar. in terminis huius regulę loquuntur. Et hoc facit quod dicit Bar. in d. l. hæres quandoq;. quòd regula non habet locũ in casibus in quibus veritas requiritur, declarando text. in l hæreditariæ. ff. de furt allega. glo. hic & ibi. Et ex hoc infert Roma. in d l. hæres quandoque. ad quæstionem de gabella in qualitate. ibi insistit Aret. 1

¶ Secundo infertur, † quòd talis fictio non trahitur retro in præiudicium alterius: vt no. Bar. per illum tex. in l. nam & seruitus §. qui negotia. ff. de neg. gest. facit quod no. Bar. in l si indebitũ. §. si procurator. & in l. bonorum. ff. rem rat. habe. cum simi. vt dixi s. in regula, semper qui non prohibet. §. j. ff. eo. 2

¶ Tertio infertur † quòd regula quæ procedit secũdum fictionem non habet locum vbi extrema non sunt habilia quæ requiruntur in fictione translatiua de tempore ad tempus. l. deniq;. ff. ex quib. cau. ma. l. huic scripturæ. ad leg. Aquil. in l. quoties. ff. de nouatio. & ideo, quia quædam extinguuntur morte defuncti quæ cum non reperiantur tempore aditionis, non possunt ad hæredem pertinere: quia vltimum extremum deficit. l. hæres in omne. ff. de acquir. hære. cum not. ibi in glo. Quædã etiam non erant tempore mortis, & etiam iacente hæreditate inchoari nõ potuerũt, vt acquisitio vsus fructus l. vsus fructus. de stipu. seruo. vel vsucapio, l. vsucapio. & l. ceptam. ff. de vsucapio. Et in istis ista fictio non habet locum. & ad istã resolutionem dicit Bart. in d. l. hæres qũdoque. reducuntur contraria alleg. in glo. ibi & hic. Et propter prædictos casus in quibus regula non procedit, hic dicitur ferè, & in d. l. hæres. ad denotandum, quòd regula non semper procedit. Et adde quòd regula ista etiam non videtur procedere quo ad personam cui hæreditas acquirẽda sit, † quia si filius familiàs sit hæres institutus & priusquàm adeat efficiatur sui iuris, hereditas postea adita sibi acquiritur: nec illa aditio retrotrahitur, vt patri acquiratur. l. non dubium C. de iure delibe. & facit text. in l. si solus. §. fi. de acqui. hære. & cum attendatur tempus aditionis quo ad acquisitionem. 3 4

¶ † Ex supradictis infertur ad quęstionem, quòd ex quo aditio trahitur retro, quòd si procurator generalis eius cui erat delata hereditas intentauit iudicium nomine hæredis instituti, & opponatur quòd hęres non adiuit hæreditatem; adeundo confirmatur iudicium, quia aditio retrotrahitur: vt no. Bal. & Imo. post Cyn in d. l. hæres quandoq;. quod declaratur, vt ibi per Aretinum. & adde Imo, qui similem ponit quæstionem quã dicit de facto habuisse in l. si filius qui patri. de vulg. col. ij. in ver. & secundum hoc facit ad quæstionem, de vulga. 5

In l. Qui per successionem. Argumenta.

1 Côditio de dado hæredi impletur, si hæredi hæredis detur.
2 Papa quilibet, Petri successor dicitur.
3 Videtur verbum, improprietatem quandam designat.
4 Hæres hæredis capit omnia, quæ sunt iuris.
5 Pœna hæredi imposita, non transit in hæredem hæredis.
6 Prohibitio alienandi facta hæredi, in hæredē hæredis transmittitur, & nu. 7.

REGVLA CCLIII.

QVI per successionem quamuis longissimā defuncto hæredes extiterint, nō minus hæredes intelliguntur, quàm qui principaliter hæredes extiterint.

¶ CVM. ista regula concordat tex. in l. fi. C. de hære. instit. vbi hæres hæredis, dicitur [a] hæres testatoris. & in l. iij. §. sed & si Titio. ff. de petit. hære. in l. hæredis appellatione. in l. sciendum. de verbo. signific. in l. si quis filium. §. fi. de acqui. hære. † Ideo conditio de dando hæredi, impleta dicitur dando hæredi hæredis. [b] l. si peculium. § hæredi. ff. de stat. lib. & in l. cum ita datur. §. fi. de condi. & demonstra.

¶ Et quod dicitur hic de hærede, idem est in alio successore: † quia successor Petri dicitur quilibet Papa licet quamplures in medio fuerint: vt not. Domi. in c. j. in prin. in tertio notabili, per illum textum. de homicid. in vj. idem Domi. in proœmio. vj. §. sanè. per illum tex. & in c. j. in prin. ne cler. vel monac. in vj. in c. j. in iiij. notab. de cler. coniug. in vj. in c. cum expediat. in secundo not. de electio. in vj. in c. præsenti. in prin. & in c. penult. in prin. de præben. in vj. ad idem tex. in clemen. dudum. in princ. de sepult. & facit text. in l. j. ff. de castren. pecul. & quod per illum textum tradit Roman. in singulari dclxxxiij. hæred. hæredis.

C ¶ Et prædicta largo modo & impropriè [c] procedunt: vt dicit gl. in l. hæredis appel. de verb. sig. & ad hoc facit tex. 3 in d. l. si quis filium. §. fi. in † verbo videtur, quod denotat improprietatē: vt no. per Doct. in l. j. §. deiecisse. de vi & vi arma. in l. naturaliter. de acqui. poss. & ad hoc facit tex. in l. j. §. hoc edictum. ff. quorū leg. quem ad hoc allegat Aret in l. fi. §. fi. in verbo, nota de vulga. & pup. dicēs,

a Dicitur. Adde Alexā. cōsi. cc[l]vj. li. iij. late Andr. Tiraq. in tracta. Retract. côuen. §. j. glo. vi. num. 17. cū seq. C. M.

b Hæredis. Cōtrarium tenuit in l. qui legata. ff. eo in fini. verbis, vbi vide quę posui in apostil. super verbo, hæredis. & Corne. cōsi. cclxxix. incip. videtur prima facie. iii. vol. & do. Philip. consi lxxxi. in i. col. inci. in casu.

c Impropriè. nam propriè & regulariter appellatione hæredum veniunt hæredes hæreditatis ipsius testatoris etiam extranei: vt tradit Corneus cō si. cclxxii. incip. in hac consultatione. ii. col.

quòd non est de proprietate verbi, quòd hæres hæredis dicatur hæres testatoris. & hoc confirmatur, quia dicitur hæres secũdum quid, & non simpliciter, dum appellatur hæres hæredis. d. l. fi. C. de hære. instit. ergò non propriè: quia verba accipiuntur simpliciter: & non secundũ quid. l. hoc legatum. vbi Bar. de leg. iij.

¶ Et hoc verum est, nisi agatur de his † quæ iuris sunt: quia verè, & propriè in hæredem hæredis transmittuntur: vt not. Bal. in d. l. fi. in xxj. quæstio. vnde infert, quòd hæres hæredis contraueniendo incidit in pœnam quæ fuit promissa si hæres contrauenirer. 4

¶ Secundo regula ista non habet locum, quando dicitur de hæredibus infrascriptis [a]: vt no. Bar. in l. qui liberis. §. hæc verba. de vulg. in fi. col. versi. quæro quid si testator. quia infrascripti dicuntur hæredes qui legi possunt. l. j. §. de his quæ in testamen. delen. & idem Imo. in l. si quis filium. §. fi. ff. de acqui. hære. A

a Infrascriptis. Alexan. consi. clxxiij. col. ij. li bro v. Ias. late. l. fi. C. de hæred. instit. C. M.

¶ Et hoc procedit quando subest aliqua ratio particularis affectionis in scriptis hæredibus: aliàs secus: vt tradit Corneus in consil. lxix. quanquàm. lib. iiij. Et per istam distinctioné reduci possunt omnia iura quæ contra Bar. adducunt Aret. & Moder. in d. l. qui liberis. §. hæc verba. considerando in effectu an sit eadem ratio.

¶ Tertio fallit, vbi agitur de pœna [b] 1 † quia si hæredi imposita sit, nõ habet locum in hærede hæredis: vt notat Bar. in l. multa. de condit. & demon. in versic. & per hoc dicitur. & Bal. in l. fi. in q. xxiij. C. de hære. instit. B 5

b Pœna. Alex. consi. cxl. nu. 4. lib. vj. C M.

¶ Prohibitio tamẽ alienãdi facta hæredi, † ad hæredem hæredis extẽditur: vt not. Bart. in l. filius familiàs. §. diui. col. fi. in versi. quæro vtrũ. de leg. j. & in l. Lucius. §. Semproniæ, de leg. iij. cum simi. vt tradit Rom. in consi cccclvij. circa propositam consultationem. in primo dubio. 6

¶ Et hoc intelligitur, † nisi nominatio hæredis facta sit proprio nomine, vt not. Bart. in d. §. Sempronius. cum si. vt tradit Alexan. in consi. lx. ponderatis his in fi. lib. iij. 7

In l. Expressa nocent. Argumenta.

1 Effectus rei quando & per quid præsumatur mutari.
2 Taciti & expressi nõ est æqua virtus quo ad actus nullitaté.
3 Iuramentũ calumniæ remitti potest tacitè, sed non expressè.
4 Error iuris expressus sententiam vitiat.
5 Expressio quando prosit, & quando noceat.
6 Renunciatio expressa efficacior est tacita.

Domi

7 Dominium rei legatæ quando in legatarium transeat.
8 Conditio expressa in vltimis voluntatibus quando transmissionem impediat.
9 Pignus per pactum expressum ipso iure tollitur.
10 Taciti & expressi in contractibus est eadem virtus.

REGVLA CLV.

A EXPRESSA *nocent*, [a]*nō expressa non nocent*.

¶GLOS. ad declarationem regulæ firmauit tres conclusiones. † Prima secundum regulam vt verba sonāt. ad idem tex. in l. nonnunquam. in princ. & in l. ii. in diem. §. fi. de condi. & demō. vbi dicitur, φ sæpe numero effectus rei mutatur, ex eo quod testator expressit quod absque expressione intelligitur. ad idem tex. in l. Sempronium. ff. de hære. insti. & in l. actus legitimi. ff. eod.

1

¶ Et ista conclusio procedit quantum ad annullationem actus: quia magis inficitur ex dispositione expressa, quàm tacita: † vnde quo ad nullitatem b actus non est par virtus taciti & expressi: vt dicit Bald. in l. eleganter. §. si quis. post. col. pen. ff. eo. de condic. inde. & colligitur in iuribus supra alleg. † & videmus quòd remissio iuramenti calūniæ, expresse facta non valet, & tacitè admittitur. c. j. de iura. ca. in vj. c. cæterum. de iura. cal. & in l. ij. §. sed quia veremur. C. eo. titu.

2
B
3

4 ¶ † Et error iuris expressus [c] in sententia viciat: secus si
C tacitè colligatur: vt no. in c. j. de re iudi. & per glo. in l. ex diuerso. §. fi. ff. sol. mat.

¶ Et in casu d. l. nonnunquam cum si. ff. alleg. non procedit regula quæ dicit, quòd expressio eorū quæ tacitè insunt, nihil operatur. l. iij. de lega. j. l. hæredis. §. tractari. ff. quando dies leg. ced. l. nō rectè. C. de fideiuss. Quia in dictis iuribus videtur aliter facta expressio. quam inesset: vt declarat Imol. in d. l. si quis Sempronium. & Doct. latè tradunt in d. l. iij. de leg. j.

5 ¶ Secunda cōclusio glo. est, † quòd cōtra quādoq; expressio prodest. l. fi. C. de noua. cum simi. allega. in glo. Et expressa pupillaris substitutio matrem excludit. l. Papinianus. §. sed nec impuberes. ff. de inoffi. test. in c. si pater. de testa. in vj. ¶ Secus est in tacita: vt not. in l. precibus. C. de impub. secundum communem intellectum.

6 ¶ Et expressa † renunciatio plus valet, quàm tacita glo. no. in clemē. sæpe. in ver. partibus. de ver. sig. Et expressa repudiatio plus nocet, quàm tacita: vt no. Pau. de Cast. in

a Nocent. Dicit Ias. in l. iij. §. filius. col. fin. ff. de li. & post. quod non est regula minus rationis habēs.

b Nullitatem. Alex. cōsil. lix. nu. 15. lib. iij. vide ff. eo. l. actus. nu. 10. C. M.

c Expressus. Adde Socin. in trac. fall. in regu. cccl. & Phil. Cor. cōsil. liiij. col. iiij. incipi. pro decisione. & in consil. lxxi. col. ii. incip. super in i. vol. & in consil. lxii. in ci. quanquam: ii. colū. iiii. vol.

l.j.C.qui admitt. per gloss.in l.j.sed videndum.de cuius intellectu dixi in d.l.j.col.iij.

¶ † Et quando res expresse legata sit, transit dominium 7
in legatarium. l.à Titio. ff.de furt.l.si tibi homo.§.cum seruus.de leg.j.

¶ Secus est si tacite relictum sit: vt not.Bart.in l.emptor. §.ancilla.ff.de rei vend.in versi.ex quo no.& in l.seruum filij.§.fi.in fi.de leg.j.

¶ † Et expressa conditio in vltimis voluntatibus impedit 8
transmissionem. l.j.§.sin autem aliquis sub conditione. C.de cad.tollen.secus est in tacita.l. conditiones extrinsecus.de condi.& demonstr.& no.Bart.in l.qui sub conditione.§.fi.in princi.ff.de cond.instit.

¶ † Et per pactum expressum ipso iure pignus tollitur. 9
Secus est in tacito.[a] vt not.per glos.in l.tibi.§.de pignore.ff.de pact.& procurator qui habet potestatem reuocandi substitutum ab eo, potest expresse reuocare, non tacitè.[b] vt no.Old.in consi.cxxx.col.ij.de qua no.Domin.in c.si quem.de procu.in vj.& Nellus in tract.bannitorum. in ix.quæst.tertiæ partis primi temporis.

a Tacito. Imò idē Bald.& alii in d.§.de pignore.Car.Mol.

b Tacitè. Imò etiam tacitè, Car.Mol.

¶ Tertia conclusio est secundum regulam.l.cum quid.ff. si certum petatur. † quod in contractibus par virtus est 10
taciti & expressi.ad idem tex.in l.triticum. de verborum obligatio.& hoc procedit in his quæ sunt de natura contractus de quibus partes videntur cogitate: non tamen propriè hoc videtur ex intentione partium: sed potius hoc videtur ex prouisione.l. sicut interesse. quod tacitè venit in obligationibus facti, non dicitur esse ex dispositione hominis, sed legis.vt no.Barto.in.l.cum stipulatur. de verborum obligatio.& facit in tex.in d.l.cum quid. ibi, agi videtur, & ibi pro cauto habetur. ista enim verba denotant fictionem.& ita areti.dicit in l.iiij.§.Cato.col. xiiij.de verbo.oblig.dixi in d.l.cum quid.vbi plenè materia explicatur.

REGVLA CLVI.

PRIVILEGIA *quædam causæ sunt, quædam personæ: & ideo quædam ad hæredes transmittuntur, quæ causæ sunt: quæ personæ sunt, ad hæredes non transeunt.*

¶ De ista regula dictum est ff. in regu.in omnibus causis id obseruatur.

In l.

In l. Semper in contract. Argumenta.

1 Contractus liciti esse debent, & honesti.
2 Honestatis causa ab omni reuerentia censetur exempta.
3 Vxores subditorum non debent cogi ad domos dominorum ingrediendum gratia chorearum.
Mulier inhonesta debet expelli de vicinia.
4 Meretrices possunt signo notari.
Maritus ad concubinam dimittendam compelli potest.
5 Vxor adulterium committens dotem non perdit, marito concubinam tenente.
6 Vxor agere potest ad dotem & tori separationem, marito cōcubina vtente.
7 Contrahentes & si licitè se mutuo decipiāt, non tamē honestè.
8 Turpitudo non dicitur, quæ iure permittente perpetretur.
9 Deceptio, etiam iure Canonico, contrahentibus permittitur.

REGVLA CLVII.

SEMPER *in contractibus non solum quod liceat, considerandū est, sed & quod honestū est.*

1 ¶NOTA quòd † in contractibus consideratur non solum quod licet, sed etiā quod honestum sit. nā vnum est præceptum iustitiæ, quòd viuat quis honestè. l. iustitia. §. 2 iuris præcepta. de iust. & iur. & ideo † ius honestatis ab omni reuerentia semper exemptū esse intelligitur: vt not. Bald. in l. quod ex libera. C. de oper. libe. vbi per illū tex. 3 infertur quòd † subditi alicui domino non debent compelli vt eorum mulieres vadant ad domum domini ad tripudiandum, ratione honestatis. ¶ Et propter hoc dicit Pau. de Ca. in l. nullus. C. de summ. Trini. quòd si aliqua mulier inhonesta veniat ad habitādum, vicini illam expellere possunt. alleg. no. in §. si in auth. de leno.
4 ¶ † Et ideo meretrices cogi possunt portare aliquod signum vt discernantur ab aliis: vt no. Bald. per illum tex. in l. minime. C. de episc. aud. ¶ Et ratione honestatis ad instantiam vxoris & coniunctorum potest compelli maritus ad dimittendum concubinam: vt not Paul. de Cast. post antiquos, vbi refert in d. l. iustitia. §. iuris præcepta.
5 ¶ Et † quando maritus tenet concubinam, si vxor committit adulterium, non perdit dotem: vt not dicit Pau. de
A Ca. in consi. cxxviij. [a] hæc mulier non debet excludi: quia
B paria delicta mutua cōpensatione tolluntur. l. viro b atq; vxore. ff. solu. matri. & in c. significasti. de adult.
6 ¶ Et † quando maritus tenet concubinam, potest vxor
C agere [c] ad separationem tori, & dotem repetere: & debet

a In consilio cxxviij. Alias in consil. cccij. in primo volu. in nouissim.
b L. Viro. Vbi videas Docum. l. cum mulier. eo. tit. & Socin. in tract. fallen. in reg. clxxxvj.
c Agere. Idē Pau. ca. tuæ. in fi. de procura. Deci. l. pacta quæ contra bonum. j. C. de pactis. Stephanus Bert. Repet. l. hac edictali. qō. iiij. C. de secun. nup. C. M.

lucrari donat propter nuptias.vt Rapha.Cuman.concludit in consi.clxxv.domina Andriola.in fi.

¶ Et ad text.hic qui dicit.quòd honestas attenditur in contractibus,dicit glo.†quòd licet iura permittãt cõtra- 7
hentibus se adinuicẽ decipere.l.in causæ.la ij.§.pen.ff.de minoribus.l.item si pretio §.fin.ff.loca.non tamen hoc honestum est,& non cõuenit bono viro.& in hoc gl.ista est no.quam Bald.sequitur in auth ad hæc.in pen.col.C.de vsur.in c.quanto de iureiur in c.proponẽte.de rescrip.

¶ Et dicit Bal in l.cũ ipse.in prin C.de contrahen.emp. in princ.quòd ad bonã fidẽ spectat iusto pretio vendere.

¶ Et per istam glo.not.cautelam tradit Ioan.de Ana.in c.in ciuitate.col.viij.de vsur.dicens apud Ferrarien.consuluisse,vt interrogetur ille qui minus iusto pretio emit, an sit bonus vir,& si confitebitur hoc quòd verisimiliter non negauit,tenebitur ad iustum pretium.

¶ Istam cautelam videtur reprobare Fely.in cap.fin.de præsump.col.iiij.quia non videtur quòd cogatur illi positioni respondere,quia continet turpitudinem iuxta no. per glos.& Doct.in l.qui iurasse.§.si pater.de iureiuran.

¶ †Sed responderi potest,quòd ista non videtur turpitu- 8
do,ex quo iura permittunt.arg.l.Gracchus.C.de adulter.

¶ Videtur tamẽ quòd alia ratione nõ teneatur respõdere,quia illa positio captiosa videtur:ideo illi nõ est respondendũ,vt per glo.in c.ij.in ver rationabili.de cõfes.in vj.

¶ Vlterius ad istã glo considerandũ est,quòd licet glos. dicat,quòd nõ conueniat bono viro,nõ per hoc sequitur quòd cogatur ad iustum pretiũ in foro contentioso,quia glo.videtur loqui de honestate,vel in foro conscientiæ. 9

¶ Propterea†regula quæ dicit licitum esse contrahentibus se decipere,etiam procedit de iure canonico.cap. cum dilecti.c.penul.de empt.& vend.ergo videtur permissum etiam in foro conscientiæ[a]:vt per.glo in c.cum A
contingat.de iureiur.Et certè si quis vendit scienti valorem rei,non videtur læsa conscientia.vt dicit Salic.in auth.ad hæc.in xxj.q.C.de vsur.& no.Imo in c.j.de emp. & vendi.& dixi in l penul.C.de pact.

¶ Et si in foro cõscientiæ hoc licet,ergo etiã bono viro hoc permissum videtur,cõtra glo.hic quia cõscientia idẽ est & bonus vir,vt not.Bal.in c.cum causam.el ij.in fi.de test.Et ad suprà dicta de honestate,no.Lucas de Penna in l.retractare.in prin.C.ne fiscus rem.quam vend.lib.x.

a Cõscientiæ. Deci.l. si quis in conscribendo.col.ij.C.de pact.c.j. lect.j. col.vij.de const.idem Ant. Burgos in d.c. cũ dilecti. col, iiij. Sed veritas est quòd nõ est licitum scienti ignorantem decipere in foro cõscientiæ: sed bene ignorãti,vt dixi in tract.vsura. quæst. xiiij. vide. Pantha. de Crema.d.l. colum. xxxiiij. Cep. de simu. contract. præsump.ii. C. M.

REGVLA CLVIII.

NEQVE *in interdicto, neque in caeteris causis pupillo nocere oportet dolum tutoris: siue soluendo est, siue non est.*

¶ISTA reg. declaratur secundũ distinctionẽ Bar. in l. si dolo tutoris. ff. si quis omis. cau. testa. & in l. j. §. si procurator. ꝟ. si quis ius dicẽ. nõ obtem. supplẽdo ibi, vt per Alex.

REGVLA CLIX.

NON *potest dolo carere, qui imperio magistratus non obtemperat.*

¶FACIT tex. in l. j. ꝟ. si quis ius dicen. & in l. iniuriarum. §. si quis. ꝟ. de iniur. & regula ista declaratur quatuor modis, vt tradit Pau. de Cast. in l. vt vim. ꝟ. de iusti. & iur. & vide dicta in l. non videtur. si qui iussu. ꝟ. eo. titu. & vide Abb. & quae dixi ibi in ca. si quando. de offi. deleg.

In l. Qui in seruitute. Argumenta.

1 Potestatem sui non habẽs, alium in potestate nequit habere.
2 Potestas patria in tutore non attenditur.

REGVLA CLX.

QVI *in seruitute est, vsucapere nõ potest: nam cum possideatur, possidere non videtur.*

AD idẽ tex. in l. homo liber. §. quicquid. ꝟ. de acq. rer. do. ibi, nec possidere intelligitur qui ipse possidetur. & in
1 l. sic eueniet. ꝟ. de adult. dicitur† ꝙ ille qui nõ est suae potestatis, aliũ in potestate habere nõ potest. & secundũ Bart. ibi hoc intelligitur in eadẽ qualitate potestatis. secus in potestate diuersae qualitatis. vt patet in filiofamilias, qui est in potestate patris, & tamẽ potest esse tutor qui habet pupillũ in potestate. ita arguit gl. in d. l. si eueniet. Sed Bar. respõdet hoc esse propter diuersam qualitatẽ potestatis. ¶Sed cõtra istã resolutionem videtur tex. hic, vbi agitur de diuersa specie potestatis: & tamẽ argumentũ procedit.
2 ¶Et idẽ probatur in l. homo liber. §. quicquid, & † ideo ratio subiectae materiae debet considerari, nam in tutore agitur de vtilitate publica, quo casũ patria potestas non attenditur. vt not. Aret. instit. qui dare tut. in princip.

In l. Non alienat. Argumenta.

1 Donatio inter virum & vxorem quo ad dominium prohibetur, non autem quo ad possessionem.
2 Alienatio verè dicitur, vbi dominium transfertur.
3 Possessionis occupatio, dicitur quaedam alienatio.

a Si vir. Vbi videas Doct. & ibi Iasin iii. col. in ii. qui facit plures illationes & ex ista regu. videtur etiam dicendum, quod Vasallus seu quicunque alius prohibitus alienare, si tradunt possess. sine tit. quòd non cadat in pœnā: si verò ex inutili contractu, tunc secus videtur dicendū, per ea quæ dominus præceptor meus concludit in tract. feu. in iiii. parte. in xvii. q. quem omnino videas. Hier. Chuc.

b Dominium. Adde tex quē ibi no. pro singula. Barto. & Bald. in l. fi. C. de reb. alie. nō alien. qui vult, quòd prohibita alienatione intelligatur prohibita omnis trāslatio, siue iuris directi, siue vtilis, siue alterius cuiuslibet iuris: & quæ propriè dicatur alienatio, & quot modis capiatur, vide Ias. remis. in §. item si quis in fraudem. de acti. insti. colū. iii. in fi. & Fel. in rub. de fide inst. iii. colū. & prohibita alienatione rei, cēsetur etiā prohibita diuisio. ita Fely. in ea: quæ in ecclesiarum. de consti. pe. col. ver. generaliter. melius quàm alibi. Bald. in c. i. col. fin. de alie. feu. Hie. Chuc.

REGVLA CLXI.

NON *alienat qui duntaxat omittit possessionē.*

¶ ET ista reg. habetur in l. item si res. §. sunt & alia. ſ. de alie. iud. mut. cau. fac. vbi eadem verba habentur. † Et 1 ideo licet donatio sit prohibita quoad dominium inter maritum & vxorē. l. iij. in §. sciendū. de donat. inter vir. possessio tamē nō prohibetur transferri l. j. §. si vir. [a] de A acqui. pos. & facit tex. in l. si sylas. §. fundum. de contrahē. emp. vbi possessio potest transferri, licet nō dominium. Et ratio videtur manifesta, † quia alienatio dicitur quando transfertur dominium. b l. alienatum. ſ. de verbo. si- 2 B gnifi. l. j. C. de fun. dot. c. nulli. de reb. eccles. non alien. ¶ Et ista regula intelligitur propriè: largo modo, tamen etiam alienare videtur, qui transfert possessionem. l. nō solum. in princ. ſ. de alienat. iud. facit tex. in l. mulier. §. qui possessione. ſ. quod met. caus. Et ideo † si per scriptum 3 committatur, quòd alienata ad ius & proprietatē ecclesiæ reducātur, etiam de possessione occupata poterit cognoscere, licet propriè nō dicatur alienata: vt est dictum Imol. in cap. episcopi. de reb. eccles. cum simili. b. vt tradit Fely. in rubri. de rescrip.

REGVLA CLXII.

NEMO *plus commodi haredi suo reliquit, quàm ipse habuit.*

¶ VIDE dicta ſ. in l. hæredem. eo. tit.

REGVLA CLXIII.

QVI *non facit quod facere debet, videtur facere aduersus ea quæ non facit. & qui facit quod facere non debet, non videtur facere quod facere iussus est.*

¶ FACIT tex. in l. nō quicquid. §. iudex. ſ. de iudi. cum simili. alleg. in glos. Et vide per istam regulam quod decidit Bal. nouellus. & Corn. in consi. xcix. dominus Bald. in princip. lib. j.

¶ Et nota hic, quòd non facere, dicitur facere. & hoc etiam in pœnalibus procedit. vide Alex. qui reprobat decisionem Pet. de Anchar. quam ibi refert in l. vbi autem. §. si id quod. de verbo. oblig.

REGVLA CLXIIII.

LIBERTAS *omnibus rebus fauorabilior est.*

¶ VIDE dicta s. in l. quoties & in l. in obscura voluntate. eod. tit. suprà & not. limitationes glo. hic.

In l. Nemo alieno. Argumenta.

1 Agere alieno nomine, duobus modis intelligi potest.
2 Agere ad alterius vtilitatem potest quis nomine proprio.
3 Defensionem suscipere potest quis alieno nomine.
4 Coniuncti pro coniunctis defensionem suscipere possunt.

REGVLA CLXV.

NEMO *alieno nomine agere potest.*

1 ¶ AD declarationem regulæ notandum est, † quòd alieno nomine quis agere duobus modis intelligitur. vt not. Barto. in l. j. C. de obseq. Et regula hic videtur intelligenda quãdo quis agit pro alio, & nomine alterius: quia agere non potest sine mandato, vel nisi ratione officij: vt in l. quæsitum. s. de in ius voc. in l. tutorem. de his quib. vt indig. ¶ Et ideo de suo quis & non de alieno agere debet: vt dicitur in l. vti frui. in prin, s. si vsusfruct. peta. & facit tex. in l. cũ te. C. si cer. peta. vbi duo mutuo dederunt centum, vnusquisq; quinquaginta, non potest vnus agere nisi pro sua parte, nisi mãdatum habeat: & tũc agit partim nomine suo & partim nomine alieno, etiam in eodem libello: vt not. Bal. ibi. & ad
2 idem tex. in l. planè s. famil. ercisc. ¶ Et † licet nomine alieno quis secundum regulam agere non possit: quandoq; tamen quis agere potest nomine proprio ad vtilitatem alterius. l. non solum. §. interdũ. de procur.
3 ¶ Et licet nomine alieno quis agere non possit, vt hic: † nomine tamen alieno quis potest defensionem suscipere, etiam inuito actore: vt not. per glo. in l. Iulianus s. qui satisd. cog. vbi Ange. limitat, nisi animo nouandi suscipiat defensionem, quia hoc inuito actore non potest. de quo not. Bart in l. solutionem. de solu. & sicut defensor admittitur super tota causa, ita super vno articulo: vt not. Bar. in l. ij. in fi. C. de neg. gest.
4 ¶ Et regula fallit † in coniunctis. l. exigendi. C. de procur. l. sed & hæ. ff. de procur. declarando vt dixi in c. cum M. de constit. col. iiij.

In §. Temporalis. Argumenta.

1 Consuetudo firmata bino aut terno actu contrario non tollitur. & nu. 2.
3 Possessio vltima in possessorio est attendenda.

TEMPORALIS *permutatio ius prouinciæ non innouat.*

1. ¶ NOT. text. secũdum gl. † quòd cõsuetudo si firmata sit, nõ tollitur: licet semel vel bis cõtra factũ sit: & no. Bar. hic: & pro ista gl. bal. no. tex. in l.

in l.si C. de serui.& aqua,in prin.cum sim. vt tradit Alex. in l.ij. in princ.ad fi.§. sol.mat.& latè Felyn.in c.cum accessissent.in vltima charta,in vers.septimo limita,de constitutionib.& dixi ibi addendo Card.in consi.cxxxj. videndum est primo in fin.Abb.in consi.xciiij.videtur primo. in fi.lib.j.Alexan.in cons.v,si vera sunt.lib.v.col.iij,Aret. in cons.xxiij.in præsenti consultatione.col.fin.

¶ Et ista cõclusio limitatur non procedere,†quando illi inter quos inducta fuit consuetudo,collegialiter & scienter facerent actum contra consuetudinem: quia tunc in illo actu videretur derogatum consuetudini:vt no. Abb. in cap.pro illorum.in vltimo notab.in fin. de præbendis. & dixi in dicto c.cum accessissent. 2

¶ Secundo fallit in consuetudine quæ non requirit præscriptionem, videlicet in consuetudine patrisfamilias: quia vltimus actus attenditur,secundum Bal.in c.j.§.notandum est.col.ij.qui feu.dare possunt.vbi alleg.l.Mela. §.j.de alimen & cibar.leg.de cuius intellectu dixi in rubrica. de consuet.

a Vltima.Alex. conf.cxviij. lib. ij.Curt. senior. consi.xxiiij. col. ij.limita vt procedat,dummodo vltima illa sit certa. Secus si dubia vel obscura vel clandestina. Alex. cons.cx.nu.1. li. j.cons.lxxxi.nu. 3 libr.iij.consil. lxxxviij. nu.12. li.v.cõs.ciij.nu. 1.lib.vij.C. M.

¶ Tertio†non habet locum in possessorio:quia vltima[a] possessio simpliciter attenditur: & ita glo.istam limitat Bald.in c.j de cog. feud.col.j. dicens illam procedere in petitorio,& non in possessorio.allegat no.per Ioan.And. in c.cum ecclesia.de elect.& idem Oldr.in consil.cccxij. thema quæstionis.circa fi.vbi alleg tex.in c.cum ecclesia Sutrina de causa pos.& proprie.& Feder.in cõs.ccxxxiiij. super primo.in j.dubio. Cal.in cons.xij.in tit.de iur. patron.& idem Abb.in cons.liiij. videtur primo col.ij.lib.j. vbi allegat.c.consultationibus.de iure patron.& c.querelam.de elect.& dixi in cons.cxxix.& cons.cxxxiiij. 3 4

In l. Vbi non voce. Argumenta.

1 Præsens intelligere præsumitur.
2 Mutus procuratorem constituere potest.
Mutus & surdus & donare,& matrimonium contrahere possunt.
3 Mutus etiam cum alio pacisci potest.

REGVLA CLXVI.

VBI nõ voce, sed præsentia opus est: mutus si intellectum habet, potest videri respondere. Idem & in surdo: hic quidem & respõdere potest.

¶ SOLO restringit tex.vbi præsentia necessaria sit. Sed tamẽ tex.videtur†cõsiderare presentiã pro intelligentia, 1 vt in

vt in l.coram.de verb.sign.& intentio regulæ fuit dicere, ꝙ vbi non est opus verbis, sed consensu & intelligentia, mutus obligari potest, secundum primũ intellectũ glos.
2 ¶ Et ideo† mutus procuratorẽ constituere potest.l.mutus.in princ. de procur. & hæredes institui possunt.l.j.§.mutus & surdus.de hære.instituen. & hæreditatem adire possunt.l.mutum.ff.de acquirend.hæred. in princ.& matrimonium contrahere possunt.l. mutus. de iure do.cap. cum apud.& in cap.tuæ.de sponsa. Et mutus & surdus donare non prohibentur. l qui id quod. §.mutus. ff.de don.
3 Et mutus † pacisci potest. l.item quia.ff.de pactis. Et ista declarari & suppleri debent, vt per Alexan in l.j.in prin. de verb.oblig.

FVRIOSVS *absentis loco est. Et ita Pomp. lib. 1. Epistolarum scripsit.*

¶ VIDE dicta suprà in regula, in negotiis.

In l. Fauorabiliores. Argumenta.

1 Reo plus fauetur, quàm actori.
2 Absens condemnari non potest, & tamen absolui potest.
3 Fisco etiam in multis fauendum est.
4 Reus in decisione causæ in dubio absolui debet.
5 Actor & reus in medio causæ à pari procedunt.
6 Nocentem absoluere satius est, quàm innocentem damnare.
7 Quæstio offerri potest huiusmodi malæ conditionis, si aliter veritas cerni non possit.
8 Suspensus an sit liberãdus, si fracto laqueo cadat in terram.

REGVLA CLXVII.

FAVORABILIORES *rei potius quàm actores habentur.*

¶ FACIT tex in l. Arrianus.de act. & obligat. & in reg. cum sunt partium iura.eod.ti.in vj.& in c. inter dilectos. in fin.de fide instrum.& in c.ex literis.de probat.
1 ¶ Et ibi ampliatur† regula, etiam si probationes ex parte actoris in aliquo excedant: quia tamen in fauorem rei pronuntiandum est: vt Abb ibi dicit per gl. quæ habetur
A in c.clerici.lxxxvj.distin. quod declarandum est, vt dixi[a] in d.cap.ex literis col.ij.
2 ¶ Et per istam regulam officium iudicis magis exhuberat in absoluendo: † ideo licet absens non possit condemnari.l.absentẽ.ff.de pœn. l.absentem. C.de accu.tamen si apparet de innocẽtia, solui potest: vt no. Ant.de But. post Ioan.And.in c.veniens.col.j.de accu.& sequitur Barthol.

a Dixi. & in cõsi.ccccclxiiii. col.i.Vide latè Alciat. tractat. præsump.Reg. iij. præsumpt. xliiii. C. M.

Veron.

Veron.in consil.xlj.licet inuitus col.fin.in princ.

¶ Et ista regula ampliatur, vt procedat etiã si reus efficiatur actor per
accidens: vt quia debitor prius compareat & petat actori perpetuum si-
lentium imponi: nam per hoc tamen actor non efficitur, sed habet præ-
rogatiuam regulæ, quod in dubio reus absoluitur. Ita not. dicit Anto. de
But.in c.in præsentia in vj.not.per illum text.de proba. facit quod no.
voluit glo.iij.in c.ex insinuatione.de procur.& quod no.per gl.& doct.
in c.significauerunt.de except.glo, & Bart.in l.circa. in fin.§.de probat.
¶ Et ista regula non procedit in causis fauorabilibus, puta in libertate,
dote, & similibus: quia fauor causæ præualet fauori rei.c.fin.de re iud.
l.inter pares.§.de re iud.& in l.Iulia.§.de manumiss.not. per gl.in dicta
reg.cum sint partium iura.& inter alias causas fauorabiles etiã est cau
sa fisci, † in cuius fauorem in dubio est pronuntiandum: vt not.Spec.in 3
titul.de teste.§.postquam.& Ioan.And.& Anto.de But.in c.in nostra.de
testib.cum simil.vt tradit Alex.in l.j.in princ.§.sol.mat.& vbi respõdet
ad tex.qui videtur esse in contrarium.in l.non puto.§.de iur.fisci.de cu-
ius intellectu dictum fuit supra in regula, in ambiguis.§.eod. Item re-
gula procedit vbi † agitur de decisione causæ, quia tunc in dubio absol- 4
uitur reus, per iur.supra allegata: secus autem est in præparatoriis iudi
ciorum, in quibus magis fauetur actori quàm reo: vt no. Bar.per illum
text in l.de die.§.qui satisd.cog, l.si quis intentione.de iudic. & not.per
glos.in c.cum ad sedem.de rest.spol, in verbo, cum pertinentiis, in dicta
regula, cum partium iura.& Bart.l.inter stipulatem.§.j.de verb.obli.
¶ Et † in medio causæ à pari procedunt actor & reus, secundum glo.in 5
locis præalleg. Sed in contrariũ facit: quia reus non tenetur edere acto-
ri ad probandum eius intentionem.l.j.l.qui accusare.C.de edend & ta-
men actor tenetur edere res ad probandum eius exceptionem. l.nõ est
nouum. C.de edendo. Et sic in editione & probationibus quæ videntur
esse in medio causæ magis fauetur reo, quàm actori. Sed potest respon
deri, quod probationes respiciunt decisionem causæ; quia actore non
probante reus absoluitur, l.qui accusare.§.de eden.vnde sicut reo in de-
cisione causæ magis fauetur, ita videtur in probationibus: in aliis me-
diis, exceptis probationibus, videtur procedere gl.in c.cum ad sedem.vt
latius dixi in d.l.non est nouum. reprobando ea quæ ibi Mod. dicunt.
¶ Et ad regulam nostram facit text. in l.absentem.§.de
pœnis.vbi regula tradit, † in pœnis, quòd melius est no- 6
centem absoluere, quàm innocentem condemnare. Et
ideo si vnus percussus fuit à pluribus, & vno tantum le-
thali vulnere mortuus sit, & ignoratur à quo illatum sit,
non possunt condemnari omnes de homicidio. per d.l.
absentem. & latè concludit Alexander in consilio xv.[a] A
viso processu inquisitionis.lib.j. & idem Petrus de Anch.

a Consil. xv. vbi plene dixi. adde §. eodem l. semper in obscuris nume 5. C. M.

in

in consil.ccxxvij.nos Bartholomeus & Sali.vbi alleg.d.l. absentem. & gl.quæ idem tenet in l.idem Mela. §.sed & si seruum plures.in glo.j.s.ad leg.Aquil. & refert etiam
5 Dy.ita consuluisse. & idem Ro. concludit in consil.cccej. eo præsupposito. & Raph. Cum in consil.cxxxiiij.visis.& idem Alex.in consi.xiiij.ponderatis narratis.colũ.iij.lib. iij.vbi approbat opi.Dy.quam Bart.videtur reprobare in l.si in rixa.ff.de sicar.col.fi.& in consi.xliiij. copiosè adeo scriptum.lib.iiij.& idem Spec.in tit.de homic.§.j.versic. pone quod quatuor, refert & sequitur Imol.in cle. vnica. de homic.col.fin.versic.tertio quæritur.

¶ Et de intellectu d.l.absentem. vide Archid.xxiij. q.iij. c.vlt.quem refert Floria.in d.l.item Mela.§.sed & si plures.col.iij.ver.adde tamen.s.ad leg.Aquil.vbi dicit, quod illa lex intelligitur quando aliqui erant innocētes: & hoc non potest verificari quādo omnes percusserunt. Sed potest responderi, quod licet omnes percusserint, & nō sint innocentes absolutè, possunt dici esse innocētes quo ad pœnam homicidij, prout doct.loquuntur in locis.s.alleg.

7 ¶ Notandum tamen est singulariter, quod † in tali incertitudine ad veritatē eruendam poterit torqueri ille qui est malæ conditionis & famæ: secundum Salic.in l.fin.C.de quæst.col.fin.in ver. idem dico si delictum incertum sit. ¶ Et per d.l.absentem.& supradicta, post longam disputationem concludit Lucas de Penna.in l.si quis fortè.quę est l.j.C.de deser.& occul.eo.lib.xij.col.vij. versic.sed po-
8 ne,damnatus est aliquis.in fin.† q. damnatus ad mortem si dum laqueo fuit suspensus, & fracto laqueo cecidit in
A terram,credendum illud factum miraculose in dubio, [a] cum ipse protestatus fuisset de innocentia: & concludit illum liberandum,quod not.

a Dubio. Sequitur Alci. in tiac. præsump. reg. iii. præsum. xiiii. nu. 6. Sed ego dico istud admittẽdum si dubietas refertur ad probationes, quia esset damnatus per præsumptiones, quod fieri nō debet: secus, si claré cōstabat de delicto morte digno, quia quādoque per incantationes miracula fiunt. vt tradit Bald. in c. venerabili. de testibus. C.M.

In l. Nemo prædo, Argumenta.

1 Emptor rem venditam accipiens autoritate propria, prædo dicitur.
2 Prædo quatuor modis quis dici potest.

REGVLA CLXVIII.

Nemo *prædo est, qui pretium numerauit.*

¶ Et hoc etiā videtur habere locū si quis sciens rem
1 alienā emit.l.etiā.§.si quis sciens.s.de pet.hær.† si tamen emptor propria authoritate rem venditā accepit, dicitur
2 prædo.l.si ex stipulatione. de acquir.poss. ¶ † Et quatuor modis

modis dicitur prædo, vide in summa Ang in versi. prædo. & non dicitur prædo qui possidet, & non potest rationem possessionis suæ assignare: vt not. Ang. in l. pro hærede. in princ. ff. de pet. hæred. Et prædo perdit[a] meliorationes rei: vt no. Ang. in l. ex argento. ff. de cond. furt. & de prædone vide dicta Alex. in dicta l. ex stipulatione: de acquiren. poss. & Luc. de Penna in l. ab his. C. de nauic. lib. xj. A

a Perdit. Imò vt plenè dixi in consue. Paris. §. i. gl. v. nu. 87. cũ seq. Sed nõobstante titulo tenetur de fructibus percipiendis, vt cõtra gl. hic, & cõmunẽ dixi in consuet. Paris. §. xxii. q. x. nu. 50. C. M.

LOCVPLETIOR *non est factus qui liberum acquisierit.*

¶ET quando quis dicatur esse locupletior, vide dicta supra in regula, ex pœnalibus causis. eod. tit.

CVM *de lucro duorum quæratur, melior est causa possidentis.*

¶VIDE dicta suprà in reg. in eo quod. eod. tit.

b Potior Bald. consil. cclxxiiii. lib. ii.

In l. Cum prætor. Argumenta.

1 Momento aliquid fieri sufficit, vt factum fuisse dicatur.

REGVLA CLXIX.

CVM *prætor in hæredẽ dat actionem quatenus ad eũ peruenit: sufficit si vel momẽto ad eũ peruenit ex dolo defuncti.*

¶SVFFICIT enim semel ad hæredem peruenisse: vt dicitur in l. videamus. ff. quod met. caus. & hoc procedit quando ex delicto defuncti peruenit: secus in alio bonæ fidei possessore: quia tunc distinguitur, vt per Bart. in l. si ipsa res. ff. quod met. caus.

† Et not. hic, quòd sufficit aliquid momento fieri. vide similia: vt dixi in l. si tibi. in vlt. not. si cert. pet. 1

In l. Pari causa. Argumenta.

1 Possessor melioris esse conditionis præsumitur in pari causa.

REGVLA CLXX.

IN *pari causa possessor potior* [b] *haberi debet.* B

¶FACIT tex. in §. cõmodũ. inst. de interd. in c. ex literis. de proba.

¶Et † vbi res dubia reperitur: melior est conditio possessoris: vt per glo. in c. nulli dubium. xij. q. v. & not q. tradit Bal in c. capitulum col. j. de rescrip. Bart. in l. j. §. non autem: ff. de secund. tab. & in l. si inter. de rebus dub. cum simil. vt tradit And. Sicul. in c. j char. penul. de proba. & reassumunt Mod. in l. j. ff. solut. mat. 1

In §. Hi qui in. Argumenta.

1 Successor prælatus non censetur eadem persona cum antecessore.

2 Heredis loco habetur is, ad quem bona vniuersa peruenisse noscuntur.

Hi qui in vniuersũ ius succedunt, hæredis loco habentur.

NAM

¶ NAM quod dicitur, de hærede, idem est in aliis successoribus vniuersalibus. l. item veniunt. §. fi. de pet. hær.
1 † Nota tamen quòd successor in prælatura non censetur eadem persona cum antecessore: vt not. Bal. in c. ij. versi. tertio no. qui succes. tene. vide tamen Abb. in c. significauit. de rescri. col. ij. vbi arguit in contrarium. Sed concordari potest, distinguendo, vt per Abb. in c. j. de solu.

¶ Et ista regula potest etiã in fisco verificari qui est loco hęredis. l. si vt proponis. C. de bon. proscrip. l. si marito. in prin. s. solu. matri. l. ij. C. ad leg. Iul. de vi. no. Rom. in consi. ccclxxij. in dubitatione. & consi. xciij. visis. col. ij.

2 ¶ Et generaliter † ille ad quem bona vniuersaliter perueniunt est loco hæredis: vt glo. dicit in l. non intelligitur. §. cũ ex causa. in verbo pertinent. de iure fis. vbi Bar. cum simi. tradit Alex. in l. marito. in prin. s. alleg. dixi in c. quia V. de iud. col. pen. Et ideo ille apud quem hære-
A ditas dimittitur, etiam absque pacto tenetur [a] creditoribus satis facere: quia nomen hæreditas, hoc importat. gl. & Bart. & Doct. in l. debitor. in fi. C. de pact.

a Tenetur. Panor. consi. cij. in fi. lib ij. Maria. Soci. in tract. de oblatio. lib. xiij. q. j. C. M.

REGVLA CLXXI.

NIHIL *dolo creditor facit, qui suum recipit.*

¶ VIDE dicta suprà in regula, nullus videtur dolo facere. s. eo. tit.

CVM *principalis causa non cõsistit: nec ea quidem quæ sequuntur, locum habent.*

¶ VIDE dicta suprà in regula cum principalis.

In l. Nunquàm actiones. Argumenta.

1 Actio alia aliam non consumit.
2 Actio vna electa quando tollatur alia, & nu. 3. & 4.
3 Absolutus semel, non debet molestari.

REGVLA CLXXII.

NVNQVAM *actiones, præsertim pœnales, de eadem concurrẽtes, alia aliam consumit.*

¶ ET loquitur de eadem re, & eodem facto. & idem tex. habetur in §. fi. instit. si quadru. pau. fecis. & in l. nunquam. de act. & oblig.

1 ¶ Et regula intelligitur, † ꝙ vna aliã non consumit quo minus cõcurrant & simul competãt. Sed vna electa, alia tollitur, l. idẽ ait. in fi. s. nau. caup. stab. ibi, alterutra contentus esse debeat. & in l. licet. §. possumus. eo. tit. ibi, vna contenti esse debemus. & in l. plura. in prin. de actio. &

oblig.facit tex.in l.quòd in hæredem.§.eligere.de tribut.

¶ Et hoc absolutè procedit † quãdo plures actiones ex eodẽ facto competũt,& vnus est titulus criminis:secus si sint plures tituli criminis:quia tunc electa vna altera non tollitur,in eo q̃ excedit. l.j.§.vi bo.rap.l.j.§ arbor.fur.cæs.& in l.qui seruũ.de act.& obli. no.in l.cum ex vno.eo.tit. 2

¶ Et prædicta habent locũ † qñ sunt plures actiones quæ ex eodẽ facto & delicto cõpetũt:secus si ex diuersis factis & delictis orianť:quia tunc vna aliam nõ tollit.l.nunquã plura.de priua.delic.& ita breuiter colligitur ex dictis Bar.in l.j §.vnde quæriť.col.fi.dẽ publ. vbi latius ipse insistit, q̃ & lati⁹ distinguit Ang.Aret.post Io.Fab.in §.fi.insti.si quadru. 3

¶ Et quod supradictum est,† quòd vna electa altera tollitur,habet locum etiam si in actione electa succubuit;quia exceptiones rei iudicatę obstant etiam in alia:vt no.Bar.in l.hoc edicto,in versi.secundo quærit Dyn.de publ. † quia semel absolutus,non debet vlterius molestari.c.de his.de accusa.cum simi.vt dixi in consi.ccxxvij.in prin. 4 5

In l.Qui dolo.Argumenta.

1 Dolo desinens possidere æquiparatur ei,qui dolo noluit acquirere.

2 Prælatus dolo desinens possidere,non præiudicat ecclesiæ.

3 Statutum in possessore,an intelligatur in eo,qui dolo desiit possidere.

REGVLA CLXXIII.

QVI *dolo desiit possidere,pro possidente damnatur; quia pro possessione dolus est.*

¶ EADEM regula habetur in l.parẽ.j.eo. & in reg. pro possessore. eo.tit.in vj.vbi gl.plura exẽpla ponit. & pro regula adde tex.in l.j.§.toties.ver.sed & si possideat.§.si quis omis.cau.test. † vbi regula ampliať etiam in eo qui dolo noluit possessionẽ acquirere. & in l. etiã. §. is qui dolo.de pet.hære. & ibi q̃ licet agatur contra illũ qui dolo desiit possidere:non tamẽ liberatur ille qui possidet.Et si possessor velit iudicium suscipere,liberať ille qui dolo desiit possidere.¶ Et contra illũ qui desiit possidere datur vtilis:vt no.per gl.hic:& declarat Bar.in l.quanquã. §.Iulianus.de aqua plu.¶ † Et si prælatus desiit dolo possidere,hoc non nocet ecclesiæ:nõ.per gl.in d.reg.pro possessore. ¶ † Et statutũ de possessore an habeat locũ in eo qui dolo desiit possidere,Ioã. And. in reg. pro possessore,& vide dicta per Aret.in rub.de acq.pos.col.fi.vbi disputat an statutũ de possessore habeat locũ in eo qui habetur pro possessore cõtra quem datur vtilis actio non directa prout in isto casu cõtingit. 1 2 3

In l.Imperitia culpæ, Argumenta.

1 Medicus de imperitia tenetur.

2 Medicus quando sit excusandus.

REGVLA CLXXIIII.

IMPERITIA *culpæ*[a] *annumeratur.* A

a Culpæ.Non dolo.Alci.l.pe. in fi.C.de pact. C.M.

VIDE

1 ¶VIDE dicta in l.culpa est.§.e.Et ideo† medicus de imperitia tenetur.l.illicitas.§.sicuti.de of.præsi.cum si.alleg.in gl.adde tex.in l.qua ra
2 tione.§.ij.ad leg.Aquil.& facit tex.in l.ij.ff.quod quisq; iur.†Excusatur tamen medicus qui diligentiam adhibuit secũdùm præcepta artis.c.ad aures.de ęta.& qualit.& c.tua nos.de homic.& ibi Inn.& no.Ang. Aret. in §.præterea si medicus.insti.ad leg.Aquil.& de imperitia aliorũ not. Feli.in d.c.tua nos.in prin.Et ad regulam facit tex.in l.Iulianus.§.quid tamen.ff.de act.empt.vbi non debet quis ꝙ ignorat, facilè asseuerare.

REGVLA CLXXV.

MELIOR *conditio nostra per seruos fieri potest, deterior fieri non potest.*

¶REGVLA ista declaratur in l.fi.C.de acqui.possess. Et vide quæ in l.seruus.C.de pactis.

¶Et idem in aliis personis quæ meliorẽ cõditionẽ alterius facere possunt,deteriorem non possunt.c.j.§.ecõtrario.de inuest.de re alie.facta.

In l. Non fraudantur. Argumenta.

1 Damni emergentis & lucri cessantis non eadem ratio.
2 Repudiatio legati,alienatio quædam dicitur.

REGVLA CLXXVI.

NON *fraudantur creditores cum quid non acquiritur à debitore,sed cum quid de bonis minuitur.*

1 ¶ET ista differentia sæpenumero fieri solet:quia† non eadẽ ratio lucri cessantis & damni emergentis. l. qui autẽ.in prin.ff.de his quæ in frau.cred.quæ in terminis huius regulæ loquitur.& ad idem text.in l.j. §.confertur.ff.de colla.bon.in l.si sponsus.§.si maritus.el ij.de dona.inter virũ.in l.fi.§.licentia.el j.C.de iure delib. Et vide quæ allegaui in c. ecclesia.de consti.char.fi.col.ij.versi.tertio prædicta cõclusio.& adde in l.j.§.vtrum.ff.si quid in frau.pat.cum simi.vt per glo.in l.qui autem. in prin.alleg.ff.& dixi in l.seruus.C.de pact.¶ Et regu.ista limitatur non procedere in casibus.in quibus de natura contractus quis tenebatur acquirere:vt no.Bart.in d.l.qui autem.in prin.& latius idem Bar.in l.j. §. nõ quærimus.ff.si quis omis.cau.test.& vide tex.in l,magis puto.§. fun-
2 dum.de reb.eo.vbi†repudiatio legati dicitur alienatio. vnde regula videtur procedere in his quę contra ius cõmune concedentur:aliàs secus.

In §. Nemo ex suo. Argumenta.

1 Pœnam & commodum ex eodem facto nullus reportare debet.
2 Possessor bonæ fidei,in quo habeatur loco domini.& nu.3.

NEMO *ex suo delicto meliorẽ suam cõditionẽ facere potest.*

¶VLTRA alleg.in gl.vide tex.in l.si ab hostibus.§.j.ff.sol. ma.ibi,
1 nõ enim ęquũ est virũ ob facinus suũ dotẽ lucrifacere.†& ad hoc facit,

quia quis eodẽ facto non debet pœnã & cõmodũ reportare. l. siue hæreditaria.& ibi gl.de neg.gest.†& pœna immunitatẽ tribuere non debet.l.relegatorũ.§.fi.de interdi.& releg.in l. si cui.& ibi gl. ff. ex quib. caus.maio.in l.ita demũ.in prin.ff.de arbit.ibi,ne quis doli sui præmiũ. 3

REGVLA CLXXVII.

EA *quæ ad dandum impoßibilia sunt, vel quæ in rerum natura non sunt, pro non adiectis habentur.*

¶VIDE dicta suprà in regula,impossibilium.

In l. Bona fides. Argumenta.

1 Bonæ fidei possessor quo ad fructus penè est loco domini.
2 Bonæ fidei possessor est loco domini, si non apparet quis dominus sit.

REGVLA CLXXVIII.

BONA *fides tantundem poßidendi præstat, quantum veritas, quoties lex impedimento non est.*

¶ADDE text.in l.magis puto.§.j.de reb.eo.vbi idem iudicatur de fundo bona fide possesso,quod de domino fundi, vt alienatio fieri non possit.& in l.quoties.de noxa.§.j.l.si postulauerit,§.de eo. ff. de adulte. tex.tamen in l.bonæ fidei.in prin.de acqui.rer.domi. †dicit quòd bonæ fidei possessor quo ad fructus penè est loco domini.& tex.in l.j.§.j.ff. ad Sillan.expresse dicit,quòd domini appellatione non cõtinetur ille qui bona fide seruit.Ang.ibi concludit.quòd †bonæ fidei possessor est loco domini,si non apparet quis dominus sit:aliàs secus. 1 2

REGVLA CLXXIX.

QVI *autore iudice comparauit, bonæ fidei possessor est.*

¶VIDE dicta suprà in l.non videtur,§.qui iussu.ff.eo.

REGVLA CLXXX.

OMNIS *hereditas quamuis postea adeatur: tamen cum tempore mortis continuatur.*

¶VIDE suprà in l.omnia ferè.

In §. Nunquàm ex postfacto. Argumenta.

1 Actio furti ex assidua contrectatione non dicitur crescere.
2 Actio furti quando dicatur augeri.

NVNQVAM *ex postfacto crescit præteriti delicti æstimatio.*

¶EXEMPLVM secundum glo.habetur in l.ei qui furti.in prin. ff.de furt.vbi †actio furti non crescit ex assidua contrectatione furis. & facit ad quæstionẽ Bar.in l.si dominium.ff.de furt.cum simi.Sed contra regulã facit tex.in l.si furti.in prin.de fur.†vbi augetur furti actio si res furtiua facta sit pretiosior.ad idem tex.in l.in faciendo.§.infans.de fur. 1 2

REG

REGVLA CLXXXI.

OMNES *actiones quæ morte aut tempore pereunt, semel inclusæ iudicio salua permanent.*

¶VIDE dicta suprà in l.non solet.& in l.pœnalia.ff.eod.

NON *videtur perfectè cuiusq; id esse, quod ex causa auferri potest.*

¶VIDE dicta suprà in l.neque pignus.ff.eod.

In l. Absentia. Argumenta.

1 Absenti reipublicæ causa datur restitutio, etiam aduersus fiscum.
2 Decretum primum contra absentem causa reipublicæ interpositum tenet.

REGVLA CLXXXII.

ABSENTIA *eius qui reipublica causa abest: neque ei, neque alij damnosa esse debet.*

¶PRIMO ipsi non debet esse damnosa: †& ideo illi datur resti-
1 tutio etiam contra fiscum.l.neque.C.de restitut.milit. Et etiam contra alium absentem causa reipub.datur restitutio.l.fin.ff.ex quib.cau.ma. Et non solum pro damno, sed etiam pro lucro quod cessauit. datur restitutio.l.non solum.§.fi.l.si quis Titio.§fi..ex quib.cau.ma.

2 ¶Limitatur tamen regula non habere locum †quo ad primum decretum, quod etiam contra absentem causa reipub.interponitur, si non defendatur.l.ignorare.C.de resti.milit. Secūdo regula intelligitur quando fuit læsus in omittendo: secus si faciendo.l.quæ à patre.& ibi Pau.de Cast.declarat.C.de restitu.milit.

In l.Quod contra rationem. Argumenta.

1 Lex recepta contra rationem iuris, non trahitur in consequentiam.
2 Statuto in sola voluntate fundato non proceditur de similibus ad similia.
3 Statutū non ratione, sed errore fundatum, ad similia non est extendendum.
4 Extensio fieri non debet in materia odiosa.

REGVLA CLXXXIII.

QVOD *contra rationem iuris receptum est, non est producendum ad consequentiam.*

¶AD idem tex.in l.quòd vero.ff.de legib.

1 ¶†Et ista regula maximè habet locum quando illa lex recepta cōtra rationem iuris nō esset fundata in ratione, sed errore quodam introducta: vt est text.in l.antepenult.quæ incip.quod non ratione.ff.de leg. fa-
2 cit quod not.Bald.in l.iij.col.ij.C.de iure dot.vbi inquit. † quòd quando statutum est fundatum in sola voluntate, non proceditur de simili-
3 bus ad similia: & in d.l.quod non ratione.dum inquit, † quòd non ratione, sed errore introductum est, & consuetudine comprobatum, non extenditur ad similia, intelligitur de errore iuris: quo casu valet consuetu-

 do, vt

do,vt ibi præsupponitur.
¶ Secus si errore facti hoc introductum fuisset,quia non
valet consuetudo: vt no.Pau.de Cast.in.d.l.de quibus.in
col.fi.quia tunc deficit consensus:
¶ Et in effectu Bar.idem dicit in l.iij.§.ij.de supel.leg.
¶ †Sed quãtum ad regulam nostrã,& l.quòd verò.Ista 4
iura intelliguntur quando aliquid est cõstitutum contra
regulas iuris:quia ponitur vna exceptio à regula,& talis
exceptio potuit tamen fundari ratione:& tunc non exten
ditur a si materia sit odiosa: aliàs secus, vt tradit Pau.de A
Cast.in l.neque.ff.de leg.& vide quæ dixi in casibus exce
ptuatis in l.j.de reg.iur.

VNI *duo pro solido hæredes esse non possunt.*

¶ ADDE in l.iij.§.econtrario.s.de acquir.poss.in l.
si vt certo.§.si duobus vehiculum. supra commod.in l.
duo,de precar.

In l.Qui tacet.Argumenta.

1 Tacens nec consentire, nec contradicere præsumitur.
2 Tacere, mediũ quod dã est inter contradicere,& consentire.
3 Tacens in statuto non dicitur consentire.

REGVLA C. LXXXIIII.

Q*VI tacet,non vtique fatetur: sed tamen ve*
rum est eum non negare.

¶ EADEM regula habetur in regu. is qui tacet. eo.
titu.in vj.Et vera est ista regula:†quia qui tacet, nihil di- 1
cit:vnde non videtur consentire, nec cõtradicere.& exem
plum est secundum gloss.hic.in l.j.§.scientiam.de tribut.
Et est simile inter velle, nolle, & non velle: vt dixi s.in
regu.eius est velle.
¶ Et quantum ad regulam,dicit Bar.in l.quæ dotis.colũ. 2
penul.sol.matri.† quòd verè loquendo tacere b est me- B
dium inter consentire & contradicere. & not.per glos.in
cle.sæpe.in §.in verbo contradicentibus. in fi.de verb.si
gni:vbi Cardi.in princ.& Abb.in c.nonne.de præsumpt.
colũ.ij.dicit quòd tacens propriè non consentit,nec con
tradicit, & idem Fel. ibi in ij.col.ver. prima regula est.
tacens.ex quo infert. †quòd tacens in statuto non dicitur 3
consentire & sentit Bal.in l.ij.§.voluntatem.solu.matri.
Et adde quòd in no.q.istam conclusionem sequitur Soci.
in

a Extenditur. vide Dy.in reg. in argum & ibi eius addit. isto tit.lib vj.

b Tacere. Idẽ Dyn.in regulis quæ hic alle.in pri de qua materia vide longas remissiones per eius addi.in reg. qui tacet. & vltra eũ Soci.in trac fallẽ. in reg.cccxciiij. & reg.cccxcv. Ias.in §.item Seruiana. colũ.ix. ver.sed pulchrũ dubium, &c.& d.Phil.in cons xcv.fi.col. versi non ob.in ci.iuridicum esse, & in c.cum M.de consti.vj. col.versi.tertio Abb.concludit. & ibi Feli. xvj. col.qui ponit regulã cũ fallẽ.& idẽ Fel.vbi ponit tres regulas in hac materia cum suis fall.in c.nonne,de præsump.& Ias.late in l. quæ dotis hic alle. vbi meli⁹,quã alius post Bart. examinat istã materiã.col.ij.ver. quarto & vlti. vsq; in fi.l.

H.C.

in consi.clxvij.nō inutilis.col.iiij.ver.secundo probatur.

In l. Quod ipsis. Argumenta.

1 Hæres impeditur præscribere per malam fidem defuncti.
2 Vitia realia in quemuis successorem transmittuntur.

REGVLA CLXXXV.

QVOD *ipsis qui contraxerunt, obstat: & successoribus eorum obstabit.*

A ¶ REGVLA de plano procedit in successoribus[a] vni-
1 uersalibus: itē † mala fides defuncti impedit hæredē præscribere.l.cum hæres.de diuer.& tempo.præscri.cū simil. vt dixi in consi.cclxxij.in char.iij.in j.facie. Et hoc an habeat locum in successione beneficij.Bart.in l.j.col.i.ver. quæro vtrum.ff.de priuat.delic.in l.qui opus.de oper.no ui.vide tex.in c.ij.de oper.noui.& Abb.ibi. Et dicit Bart.
2 in l.vitia.alleg.in gloss.quòd † vitia realia[b] transeunt in
B quemlibet successorē: personalia verò transeunt in vniuersalem successorem non in singularem.l.j.C.de long. tempo.præscript.

a Successoribus. Adde Soci.in tract. fallent. in regula ccclxxxix.

b Vitia realia. Vitiū rei qualiter sumatur, vide Paulū de Cast.in l.flumi num.§.vitium autem.ff.de dam.infect.

REGVLA CLXXXVI.

NON *omne quod licet, honestum est.*

¶ DE hoc suprà in l.semper in contractibus.

IN *stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.*

¶ VIDE suprà eod.l.quæ legata.

In l. Nemo fraudare. Argumenta.

1 Iniuria volenti non irrogatur.
2 Mulier non committit adulterium nolens.
3 Percussus volens non aget actione iniuriarum.
4 Filius testamentum patris non impugnabit, si volens exhæredatus fuit.
5 Mulier de consensu filiorū secūdo nubens, nō incidit in pœnā.
6 Persuasio dolosa non excusatur à pœna.
7 Mulier adulterata, non præsumitur iniuriam passa.
8 Iniuria in corpus illata non potest remitti.
9 Quæstio an sit plebelo inferenda prius, quàm nobili.
Quæstio sine indicijs applicanda nemini.
10 Indicium vnicum ad quæstionem sufficit, iudicis arbitrio.
11 Iniuriam non fieri volenti, qualiter intelligendum.

REGVLA CLXXXVII.

NEMO *fraudare videtur eos, qui sciunt & consentiunt.*

¶ Ad idem text.in l.qui autem.§.præterea.ſ.de his quæ in fraud.cre.cum ſimil.allegatis in glo.ſicut etiam dicitur,† quod volenti non fit iniuria.l.j.§.vſqueadeò.ſ. 1
de iniur.& in regula,ſcientia [a] eodem titu.in vj. A
¶ Et no.Bart.in l.quamuis.in fi.ſ.de in ius voc.facit tex. in l.cum donationis.C.de tranſactio.in l.non putauit.§. ſi quis ſua manu.ſ.de contra tab.† vnde in muliere cum 2
qua commiſſum eſt adulterium non eſt opus facere pacem:quia ipſa non eſt iniuriata,quæ voluit,ſed tantum maritus:vt no.Bar.in conſi.clxxv.domine poteſt.
¶ † Et ſi me volentem percuſſiſti,non poteſt agi actio- 3
ne iniuriarum.vt no.Ang.in l.ſi vnus.§.pacta.ſ.de pact.
¶ Et ideo† filius exhæredatus de voluntate ſua,non po- 4
teſt impugnare teſtamentum:vt not.Barto.in l.ſi quando.§.fin.C.de inoffic.teſtam.cum ſimil.vt tradit Alexan. in authen.non licet.col.ij.C.de liber.præte.
¶ Sic etiam illa ratione,† mulier quæ tranſit ad ſecunda 5
vota,de conſenſu filiorum [b],non incurrit pœnas quæ fa- B
uore filiorum imponuntur:quia illis volentibus non fit iniuria.ita glo.concludit in auth.de non elig.ſecun.nub. circa medium.in verb.copulantur.quam pro ſingulari ibi no.Ang.in princ.in verſi.& prædicta vera.& ſequitur Ro.in conſi.cxxix.ex themate.colum.j.in verſi.iiij.idem probatur.& ſufficit conſenſus etiam tacitus filiorum:vt no.Bal.in authen.ex teſtamento.col.ij.verſic.pone quòd iſta Berta.C.de ſecund.nup.Alex.in conſi.lxiij.in dubitationem præmiſſa.lib.v.& idem tradit Ange.in conſil. cccxcvj.doctor inſignis.col.ij.& dixi in conſi.ccvj.
¶ Et regula videtur procedere:niſi agat de fraude:vt quia quis conſentiret in fraudem legis:vt not.Bal.[c] in c. C
j.col.ij.verſi.ſed nunquid.de plus petit.
¶ † Item regula non habet locum in doloſa perſuaſio- 6
ne.l.j.§.perſuadere.ſ.de ſeruo corru.in l.vnica.C.de rap. virg.& no.Dyn.in d.regu.ſcienti.& not.Barto.in l.iij.§.ſi quis volentem.de lib.hom.exhiben.per illum tex.de illo qui ſubducit puellam.& retinet illam in domo:& facit quod dicit,voluntariè ſtare.
¶ Et per hoc videtur quòd non bene dicat Bar.in conſil. ſ.alleg.† quòd mulier adulterata nõ patiatur iniuriam. 7
& licet Bar.in d.cõſi.faciat differentiam inter mulierem raptam & illã cum qua cõmiſſum fuit adulterium,talis differentia non videtur habere bonam rationẽ diuerſita-

tis:

a Scienti.Vbi videas Dyn.& remiſ.per eius additiones.

b Filiorũ.Ro. conſi.ccxix.Bertran.cõſ.clxxv. inſtrumẽtum. conſi.cccvj.viſo conſultationis.lib.ij.& in repet.l.hac edictali.C.de ſecund.nupt.dixi ad Alexan. conſi.iij.nu.12. lib.vij.& in cõſue.Pariſienſi. §.cxxviij.C.M.

c Bald.Idem Iaſon.in l.cum donationis.in princip.C.de tranſact.

tis:quia consensus mulieris non purgat vitium adulterij.

8 ¶ Similiter regula non habet locum† si iniuria inferatur in corpus: quia remitti nõ potest,cum quis nõ sit dominus membrorũ suorum.l. liber homo.ſ.ad leg.Aquil.ita Ange.dicit in d.l.quãuis.& Bar.in l.j.§. vsque adeo.ſ.de iniur.vbi dicit hoc esse verum quãdo infertur in corpus,& cutis scinditur:secus,secundum eum,esset in alapa. Sed ratio illa,quòd nõ sit dominus membrorum suorum,etiã videtur habere locum in alapa:quia corpori infertur iniuria,licet cutis non scindatur.

¶ Et ista faciunt ad quæstionem no.quam tradit Paris de Puteo in tractatu de syndicatu.in pen.q.in ver.quæro de vna not.quæstione.de no-

9 bili†cui à plebeio erat imputatum delictum,quod nobilis negabat,& conuenit quòd torqueretur prius plebeius,deinde ipse nobilis:& post torturam plebeij,nobilis recusabat torqueri cõtra cõuentionem,asserendo conuentionẽ talem nõ valuisse:quia non erat dominus mẽbrorum suorum.& Barto.cõtra glo.in l.interdum.§.qui furem.ſ.de furtis. concludit quòd quis nõ potest conuenire,vt alter habeat potestatẽ torquendi eum ad crimen inueniendum.& idem Bart.in l.cum seruus.ff. de condi.ob causam.& Flor.in l.liber homo.la j.in princip.ſ.ad leg. Aquil.& facit quod no.Bar.in d.l.j.§.vsqueadeò.de iniur.de rustico qui non potest pacisci,quòd si reperiatur in vinea, quòd percuti possit.& Ange.Aret.in tractatu Maleficiorum.in verbo,contra voluntatem dicti Titij.& idem dicit Ang.in l.si vnus.§.illud.ver.pacta.in fi.ſ.de pact.

¶ Hæc tamẽ & similia nõ faciũt ad propositũ quęstionis:quia loquuntur vt quis torqueri possit à priuato eius aduersario.Sed in quæstione prædicta agitur quòd debeat torqueri à prętore & magistratu:cõcludit tamẽ Paris de Puteo in loco præallegato,quòd talis cõuentio nõ facit quòd prætor possit illũ torquere sine indiciis,& relinquit cogitãdum.

¶ Et hoc quidẽ tenet Franciscus Brumanus in tractatu Maleficiorum, in pe.char.in ver.insuper quæro.vbi dicit,quòd licet Bar.in locis.ſ.allegatis loquatur quãdo quis submittit se ad torturã priuati:idẽ tamẽ est si subiiciatur iudici:quia tali casu iudex esset vt priuatus : & ideo iudex non esset excusatus si virtute talis conuentionis torqueret sine indiciis.

¶ Sed certè non videtur torqueri absque indiciis ex quo alter positus fuit ad torturam,& cum tormentis confirmauit,quod prius dixerat.

10 †nam etiam vnum indicium sufficit arbitrio iudicis:vt not.Bart.in l.fi. col.iij.versi.sed quæro vtrum.supra de quæstionibus.Et prædicta procedunt in criminalibus.In ciuilibus verò non deuenitur ad torturam in liberis hominibus.l.diuus Pius.de quæstionibus.vbi Barto.& ideo talis conuentio non valeret.

11 ¶ Vltimo dictũ est,†quòd iniuria non fit volenti:verum quòd est ille qui consentit,agere nõ potest.Sed per hoc non tollitur quo minus iudex pro interesse publico agere possit:vt no.Bart.in d.l.j.§.vsqueadeo

in prin.de iniur.per l.qui cœtu.§.qui vacantē.ſ.de vi publi.& l.iuriſgentium.§.ſi paciſcar.ſ.de pact.& idē Bar.in l.inter omnes.§.recte.in verſi.iuxta hoc quæro.ſ.de furt. cum ſimil.vt tradit Ange.Are.in §.j.inſtit.de oblig.quæ ex delict.naſcunt.in gloſſ.in verbo fraudulosè.Sed.iſta concluſio non videtur tranſire ſine dubio:quia ex quo ille conſentiendo videtur tollere quòd non ſit delictum, non videtur quòd reipublicæ aliquod ius acquiratur quia aliquod delictum non videtur commiſſum.

In l.Quod quis.Argumenta.

1 Seruus manumiſſus,nouus homo dicitur.
2 Liberto neque nocet,neque etiam prodeſt, quod fecit dum ſeruus eſſet.

REGVLA CLXXXVIII.

QVOD *quis cum ſeruus eſſet,egerit,proficere liberto facto non poteſt.*

¶ SERVVS manumiſſus† nouus homo reputatur.l. 1
qui res.§.aream.de ſolut.†& ideo factum ab eo in ſerui- 2
tute,illi liberto facto non prodeſt,neq; nocet.quòd non proſit,dicitur hic.Et limitatur vt in gloſ.& per Azonem in ſumma.C.an ſeruus ex ſuo facto.Bal.in l.j.C.eo.titu.

SEMPER *generalibus ſpecialia inſunt.*

¶ DE hac regula ſuprà in regula,in toto.

In l.Cuius effectus.Argumenta.

1 Argumentum de toto ad partem,eſt in iure validum,& nume.3.& 6.
2 Argumentum valet in tempore de toto ad partem.
4 Demonſtratio falſa quando vitiat actum.
5 Argumentum de toto ad partem non valet,quando lex differentiam fecit inter totum & partem.
6 Fiſcus rem alienā non poteſt alienare totam,licet partē poſſit.
7 Papa non valens totum tollere,partem poterit quandoque.

REGVLA CLXXXIX.

CVIVS *effectus omnibus prodeſt:eius & partes ad vniuerſos pertinent.*

¶ VIDETVR in effectu colligi†argumentum de to- 1
to ad partem,prout habetur in l.quæ de tota.ſ.de rei vendi.& in l.qui ſcit.in prin.ſ.de vſur.cum ſimil.allegatis ibi in glo.& in l.an pars.& ibi Bart.ſ.pro derelicto.in l.qui ſine.vbi Bar.ſ.de cōdi.ſine cauſa.†ſic etiam in tem- 2
pore[a] de toto ad partem arguitur.l.ſi cui.in prin.in verſi. A
proinde.& ibi Bal.de lega.j.& facit text.in l.tres tutores.
& ibi

a Tēpore.Intellige in materia fauorabili.ſecus in materia ſtricta.Itē etiam quando eſt eadem ratio. ita Iaſ. ibi in d.l.ſi cui iij.col.j.in iij.not.

& ibi Bart.in primo notab.s.de adminiſt.tut.& pro regula etiam eſt tex.in c.paſtoralis.§.item cum in totum.de offic.deleg.vbi gloſ.¶ Et iſta regula procedit in toto integrali vniuerſali & generali:vt not.Bald.in l.conuenticulam.colũ.ij.C.de epiſc.& cleri.& procedit etiam in exceptione:vt not.Bald.in l.ij.in fin.C.de non nu.pec.vbi
3 per illum text.dicit,†quòd etiam in exceptionibus habet locum argumentum de toto ad partem.

¶ Et regula procedit in diuiduis.Secus eſt in indiuiduis: vt not.Barto.per illum text.in l.per fundum.s.de ſeruit.ruſti.prædi.& idem Bart.in l.qui ſine.ff.de condict.ſine cauſa.vbi allegat.l.in executione.§.pro parte.de verbo.obli.& Alber.in d.l.quæ de tota.

4 ¶ Secundo†regula fallit in falſa demonſtratione,quæ ſi in totum falſa ſit,non vitiat.l.demonſtratio falſa.de condit.& demonſtrat.& tamen ſi in parte falſa ſit,vitiatur legatum:vt not.Alex.poſt Cuman.in l.ſerui electione.§.
A fina. [a] in fi.de leg.j.

5 ¶ Tertio†regula nõ habet locũ quando lex expreſsè facit differentiã inter totum & partem,vbi probatur in l.ſi dictũ.§.in ſtipulatione.s.de euict.vbi de euictione agitur ſi homo in totũ euincatur:ſecus ſi pro parte.Et fiſcus rem alienã in totũ alienare non poteſt.ſecus ſi pro parte aliena ſit.l.j.C.de vẽdi.rer.fiſc.lib.x.quia in dictis caſibus lex expreſsè cõſtituit differentiã inter totum & partem.& ita videtur procedere quod s.dictum eſt de indiuiduis.

6 ¶ Quarto†regula procedit vbi eſt eadẽ ratio: [b] ſecus ſi
B diuerſa ratio ſit inter totum & partem:vt no.per glo.in l.qui hominẽ.in prin.s.de ſolu.in clem.fi.in ver defenſor.de rebus eccleſ.non alie.& not.Abb.in d.c.paſtoralis.§.item cum in totũ.in fi.& idem Bar.dicit in l.iuriſgentiũ.§.adeo.in penul.oppoſi.s.de pact.& Albe.idem concludit in d.l.quæ de toto.& in ver.argumentũ.in Dictionario:vt no.Aret.in conſil.clxiiij.diligenter.col.iij.ver.non obſtat argu.Et ſub iſta limitatione omnes aliæ reduci
7 poſſunt.& ideo†in papa non valet [c] argumentum. In to-
C tum tollere non poteſt,ergo nec pro parte,in his quæ ſunt de iure diuino,quia non eſt eadem ratio: vt ex pluribus Fely.deducit in c.fi.col.fi.de maior.& obed.

Non valet. Imo eſt neceſſariũ,quia non eſt poteſtas aduerſus Deum. C.M.

In l.Ex qua perſona.Argumenta.

1 Hæres lucrum habens à defuncto, non debet contrauenire ipſius facto.

2 Hęres qui iuẽtariũ cõfecit, facto defũcti cõtrauenire poterit.
3 Factũ eius personę debet quis approbare, ex qua lucrũ capit.
4 Clerici statutis laicorum qualiter debeant vti.

REGVLA CXC

Ex qua persona quis lucrum capit, eius factum præstare debet.

¶CONCORDAT l. cum à matre. C. de rei vend. vbi †hæres qui habet locum ex persona defuncti, eius facto contrauenire non debet. ad idem tex. in l. si ab eo. C. de neg. gest. in l. vxor. C. de bo. auth. iud. posi. in l. si tertius. §. fi. de aqua plu. arc. Et secundum istam regulam arguit Pau. de Cast. in consi. xvij. in causa quæ vertitur. col. iij. Fulg. consi. lxvij. paterfamiliàs. col. ij. Cuman. in consil. xxxiij. quidam. Rom. in cons. xviij. visa facti narratione. col. fi. & dixi in consi. clxxxiiij. in fi. 1

¶Et ista regula limitatur non procedere †quãdo hæres facit inuentarium, quia tunc contrauenire potest: vt not. Bal. in l. qui se patris. col. x. vers. item quæritur. C. vnde liberi. de quo dicto Alex. variauit in cons. xix. super eo. col. iiij. lib. v. & in consi. xxviij. in causa & lite. col. pen. libr. v. & latè dixi in consi. clxxxv. in princ. col. pen. 2

¶Et quod dictum est de inuentario, videtur intelligendum quando hæredi nihil remaneret de bonis defuncti: vt nota. dicit Imol. in c. ex patre. col. viij. vers. sed aduerte. quia Iaco. de Bel. de feud.

¶Et regula etiam limitatur, vt per Alex. in cons. cvij. viso processu. lib. iiij. col. j. & ij. & in cons. xviij. attentis narratis. in ij. dubio. lib. v. & per Bal. in cons. ccxv. proponitur. lib. ij. & Bal. in l. ij. in fi. C. de inoff. do. & etiam Imo. in d. c. ex parte. col. viij. in alio versi. seq.

¶Sed aduerte, q̃a mirũ videt. & Frãc. de Cur. in cõs. j. ĩ fi.

¶†Et ad tex. hic dum dicitur ꝙ quis debet approbare factum eius personę ex qua lucrũ capit. Facit tex. in l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acquir. poss. vbi dicitur, ꝙ si quis vtitur adminiculo ex persona alterius, cũ sua causa & suis vitiis vti debet. & facit tex. in l. secundũ naturam. §. eo. cũ si. vt dixi ibi. †& ideo quando clerici vtuntur statutis laicorum, eo modo quo statutum loquitur vti debent: vt not. Bal. in l. omni nouatione. C. de sacrosan. ecc. cum si. & dixi in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de consti. in fi. char. col. j. 3 4

¶Et regula ista procedit vbi agit de lucro, [a] prout loquitur, & quia nõ potest culpa imputari ex qua lucrum quis conseq A

a Lucro. Imò indistinctè, & cõs. Pet. Anch. nõ est ad ꝓpositũ, quia nõ loquit de cõtrauenĩedo facto defuncti: sed de exceptione personali, quæ non nocet hæredi certanti de damno vitand. C.M.

consequitur.l.cum in fundo.§.j.& ibi glo.in ver.lucrum.ſ.de iur.dot.& in l.nupta.§.j.ſ.ſolut.mat.Secus ſi agatur de damno:vt not. tradit Petr. de Anchar.in conſi.ccxlv.quia quæſtio dubitabilis eſt.col.fi. & Alexan. in conſi.vj.viſo proceſſu. col.ij.verſi. nec etiam obſtat.lib.iiij. vbi idem dicit,non tamen facit mentionem de conſil. Petr.de Ancha.

REGVLA CXCI.

PAREM *eſſe conditionem oportet eius qui quid poßideat vel habeat: atque eius cuius dolo malo factum ſit quo minus poßideret vel haberet.*

¶CONCORDAT cum regula, qui dolo.ſ.eod.

REGVLA CXCII.

NEMO *dãnũ facit,niſi qui id facit quod facere ius nõ habet.*

¶RESOLVITVR in eo quod dicitur,quod fit lege permittẽte &c. l.Gracchus.C.de adult. vide quæ dixi in d.l.Gracchus.

In l. Hoc iure vtimur. Argumenta.

1 Vis alia publica, alia priuata.
2 Vis priuata in dubio interpretari debet.
3 Violentia differt ab actu violenter facto.

REGVLA CXCIII.

HOC *iure vtimur,vt quicquid omnino per vim fiat:aut in vis publicæ, aut vis priuatæ crimen incidat.*

1 ¶VIDE ſuprà in l.quo tutela.§. vi factum.eod. titu. †Et ſecundum iſtam regul, vis diſtinguitur. quia alia publica, alia priuata: vt per gl.
2 hic.& Azo.in ſumma,ad legem Iuliam de vi.†& in dubio tamen vbi fit mentio de vi,intelligitur de vi priuata,vt minor ſit pœna.l.ſi præſes.ſ.
3 de pœnis.& not.Alex. in l.viro atq; vxore. ſol. matr.†Et adde differentiam eſſe inter violentiam,& actum violẽter factum:vt tradit Paul. de Caſt.in conſ.ccclxxix.viſa inquiſitione facta contra Benedictum. & no. quòd violentia quando iuridicè infertur,non eſt licitum reſiſtere.vide Pau.de Caſt.in conſi.cxciiij.viſo ſuprà ſcripto puncto. facit tex.in l.ſeruus.C.de his qui ad eccle.confug.& not.in l.vt vim.ſ. de iuſtit.& iur.

DEIECIT *qui vel iußit,vel mandauit,vel ratum habuit. Rati enim habitio madato comparatur.*

¶DE mandato ſuprà in l.quod iuſſu.Et de ratihabitione ſ.l.ſemper qui non prohibet.

IN *contractibus quibus doli præſtatio vel bona fides ineſt: hæres inſolidum tenetur.*

¶ISTA regula tangit materiam indiuidorum quæ altiorem poſtularet indaginem. idem habetur in l.ad ea.§. fin.ſ.eod.

In

In l. Ferè quibuscunque. Argumenta.

Possessio non acquiritur sine animo & corpore, nec etiam amittitur.

REGVLA. CXCIIII.

FERE *quibuscũq; modis obligamur: iisdẽ in contrariũ actis liberamur: quũ quib⁹ modis acquirim⁹, iisdẽ in cõtrariũ actis amittim⁹. Ut igitur nulla possessio acquiri, nisi aĩo & corpore potest, ita nulla amittitur, nisi in qua vtrũq; in cõtrariũ actũ est.*

¶PONIT reg. & illationẽ facit ad regulã: vide dicta s. in l. nihil tam naturale. eo. ti. De illatione, ꝙ sicut† nulla possessio acquiritur sine animo & corpore, ita nõ amittitur, ad idẽ tex. in l. quẽadmodũ. de acquir. poss. Et ista regula procedit quando in perdenda possessione incipio à corpore: nã tunc etiã animus requiritur, secus si ab animo inchoetur: quia animus solus sufficit. l. iij. §. in amittenda. de acq. pos. vbi doc. cõiter ita tenent. ibi videndũ, quia Mod. laborat: & Soc. ibi ponderat & inducit istum text. 1

REGVLA CXCV.

CVM *par delictũ est duorũ, semp̃ oneratur petitor, & melior habetur possessoris cã: sicut fit cũ de dolo excipitur petitoris. neq; enim datur talis replicatio petitori. aut si rei quoq; in ea dolo actũ sit*

VIDE dicta s. in regula, in pari causa. eod. tit.

In §. Illi debet. Argumenta.

1 Pœnam petere nequit, qui in illam incidit.
2 Pacem contrahentes, si, postmodum simul ruperint, agere non poterunt.
3 Agere volens ad pœnam debet prius pro sua parte implere.
4 Petitio pœnæ liquida debet esse.

ILLI *debet permitti pœnam petere, qui in ipsam incidit.*

¶ET qui incidit† in pœnam illam petere non potest. facit tex. in l. cum pater. §. libertis. de le. ij. & Bar. ibi in fi. 1
infert† ꝙ quando qui contraxerunt pacem, & cõtrauenerunt, & ignoratur quis primo pacem rupit, nullus agere 2
potest. Sed si constaret alterũ rupisse, alter qui non incidit in pœnam, agere ad pœnam potuisset: vt Bar. ibi per illum tex. concludit. Et ad hoc vide plene dicta per Alex. in l. semel mora. col. j. & ij. solut. mat. Et† qui velit agere ad pœn

ad pœnam, debet prius implere pro sua parte. not. Ang. consi. xliiij. fratres seruorum. in fin. & latè tradit Corn. in consil. cccliiij. in causa ver-
4 tente. lib. j. & dixi in l. cum proponas. la ij. C. de pact. | Et liquido debet esse petitio pœnæ: vt dixi in l. pœnalibus. ſ. eod.

REGVLA CXCVI.

FACTVM *cuique suum, non aduersario suo nocere debet.*

¶ VIDE suprà in regula, non debet.

NON *videtur vim facere qui iure suo vtitur, & ordinaria actione experitur.*

¶ VIDE suprà in regula, nullius videtur dolo facere.

In §. In pœnalibus. Argumenta.

1 Pœna non committitur ipso iure, quando aliquid sub pœna præcipitur.
2 Probatio in pœnis liquida esse debet.
3 Pœnales casus sunt stricti iuris.
4 Pœna ex conuentione apposita pro parte, ad aliã partẽ non debet extendi.
5 Pœnalia nullo modo sunt extendenda.
6 Dispositio principalis extendi potest, pœna autem adiecta non potest.
7 Initium facti attenditur, vt pœna euitetur.
Venditionis nomine quando cæteri contractus comprehendantur.
8 Hæres hæredis quando non veniat nomine hæredis.
9 Pœna locum non habet; nisi statuta.
10 Extensio fit in pœnis, quatenus proprietas verborum exigit.
11 Pœna extenditur, dum de fraude remouenda agitur.
12 Pœna extenditur quandoque ratione reipublicæ.
13 Pœna extenditur in æquiparatis.
14 Pœna in fauorem ecclesiæ extenditur quandoque.
15 Pœna tunc extenditur, quando ratio extendendi exprimitur.
16 Pœna extenditur de similibus ad similia.

IN *pœnalibus causis benignius interpretandum est.*

¶ Ex ista regula sumpta est reg. in pœnis. eo. tit. in vj. & facit text. in l. si præses. in l. intemperatione. ſ. de pœnit. dist. j. in c. pœnę. Et ad istam regulam plura dicta sunt ſ. in reg. semper in obscuris. Et ibi dictis adde
1 † quod si præceptum sit, ꝙ aliquid fiat sub pœna non in-
A telligitur ꝙ ipso[a] iure pœna cõmittatur. Sed videtur quędam cõminatio: vt no. per gl. in c. sicut tuis. de simo. in ver. sub interminatione. & in c. j. in gl. ij. de fugit. in c. j. in gl. pe. de eo qui fur. ord. suscep. & in reg. in pœnis. eo. tit. in vj. & in c. cum esses. in glo. fi. de test. & ista est communis opi. vt dicit Imo. in c. j. de loca. col. ij. in versi. & aduerte. & ibi rationẽ adducit per istam regulam: quia cum agatur de pœna, mitior interpretatio fieri debet, per istam regu-
2 lam. & idem tradit Io. de Ana. in d. c. j. de fugit. col. pe.
B ¶ Sic etiam † in pœnis liquida[b] debet esse probatio vt pœna

a Ipso. Alex. consi. cxxiiij. in prin. lib. j.

b Liquida. Dec. rubr. de probat. col. pe. consi. ccxc. col. ij. Alex. consi. xxxiij. col. j. li. ij. vbi dixi. Car. Mol.

pœna committatur:vt no.Bal.in c.j.col.fi.quali.domi.propr.feu.priue. vbi alleg.tex in l.ex testamento. la j. de cond.& demonst. & not.etiam Bal.in l. cum proponas.col.fi. C.de hæred.inst.† vbi inquit, quòd casus 3
pœnales sunt stricti iuris, & non recipiunt interpretationem extensiuam, per illum text.in d.l.in testamento.

¶ Et in pœnis:quia liquida & plena probatio requiritur, nunquam iuramentum defertur in defectum probationis:vt no. Bal.dicit in l.j.col. ij.versic.ex hoc patet.C.de his quæ pœnæ nomi.

¶ Et† odiò pœnæ si pœna ex conuentione pro vna parte sit apposita, 4
ad aliam partem non extenditur:vt no.Bal.concludit in d.c.j.col.j.vers. & sume hic argumentum.qualiter domi.proprie.priue.feu. Et idem in testatore, quia substitutio quæ aliàs extenditur de vno casu ad alium, non habet locum si pœna apponatur:vt not.Bar.in l.pater.Seuerinam. in princ. per illum text.de cond. & demonst. Et odio pœnæ à persona non receditur, vt not.Bart.in l.mulcta. de cond. & demonst.& Bald. in d.l.j.in iij.oppo.C.de his quæ pœnæ momine.

¶ Et pœna quia odiosa est,† si in vno capitulo apponatur, non videtur 5
in alio repetita: [a] vt not. Bart. in l.testamento.§.alle.in A
princ.& idem Bal.in l.cum pater.§.pater certam. de leg. ij.& ad idem est glo.in cle.ij.in verb. sanctioni. de vita & honest.cleri.& in cle.fin. de pœnis. in glos. fin. & hoc tamen declarandum est,vt dixi in c.ij.requiris,de app.

¶ Et dato† quòd dispositio principalis extendatur,pœna 6
tamen quia odiosa est extendi non debet. vt not. Ioan Andr.in c. dispendia,in princ.de rescript,in vj, Domi.ibi col.iij.in vers.no.incidenter.hoc dictum sequitur pro dicto no.do.Abb.in c.j.de locato.col.fi.Domin.in c.si fortè. col.ij.in vers.no. incidenter. de elect. in vj. & idem tenet Imo, post Ant.de But. quem ibi refert in c.fin.col.iij. de rescript.de quo inferius dicam.

a Repetita. Etiam in æquiparatis. Anton. But.ca. ad nostrã. col. ij. nu. 8. de empt. & vendit. adde Alb.parte j.statut. qõ. lxx. in fi.Ant. Cors. in sing. versi.addido.C.M.

¶ Et in pœnis† vt pœna euitetur attenditur initium.l.quod ait.§.quod 7
ait lex.ff.de adult.vbi Bart.in ij.not.& not.Domin.in c.auaritiæ. in gl. eo ipso.de elect,in vj,& facit quod not. Bart.in l.j,C, de nund.

¶ Et licet nomine venditionis etiam alij contractus comprehenduntur.l.statuliberi.§, Quintus,ff. de statulibe. tamen in materia pœnali strictè accipitur pro cõtractu venditionis:vt no,Bart.in l.qui duobus.§. de fal.in tit.de emp.& vend,§.nunc vidẽdum,versi.sed pone,& no.in c. j.de excess.prælat.in vj. Et licet† appellatione hæredis veniat hæres hæ 8
redis. in l.fi.C.de hæred.inst,hoc non habet locum vbi agitur de pœna: vt not.Bald.in d.l.fin.q.xxj.& no.Bart.in l,mulcta.§.de cond.& demon. & dixi in l.qui per successionem.§.eod.tit,

¶ Et pœna† nõ habet locũ nisi statuta sit.l.& si quis.§. diu*.ff. de relig. 9
& per

& per illum text.dicit Bal.in l.iij. C. de sacrosan. eccl. in prin. quòd pœnæ odiosæ sunt, & non habent locum nisi in casibus expresis in iure. & quòd in pœnis nõ fiat extensio not. Domi. in c.quanquam.de elect.in vj.& in c.j. col.fi.versi.ex his no.de biga.in vj.in c. si ciuitas.in prin. de sen.excom.in vj.& in c.j. col.j. de temp. ord. Et secundum regulam arguit Ange.in consi.c.præmitto. in prin. Cuma.in consil.xlj.ad primum.in tertio dub. Fulgo. in consi.vij.iam pluribus annis.col.penult.

¶ Et regula ista limitatur non procedere quantũ ad vim
10 verborum: †quia quatenus verborũ proprietas significat,fit extensio etiã in pœnis:vt no. Aret in l. cũ lege.per illũ tex.ff.de testa.& idẽ no.Cal.in cõs.j.in tit. de cõsang. & affin.Secus si ageretur de lata significatione:quia tunc illa in materia pœnali nõ attẽdit',vt dixi in regula semper in obscuris.ff.eo.dum ibi dictũ fuit de pœna capitali. ¶ Secũdo etiam ibi regula ista limitatur,non habere locum in pœna excõmunicationis,per c.pen. de sen. excõ. de cuius intellectu dixi in d.regula. semper in obscuris.

11 ¶ Tertio regula fallit†qñ agitur de remouendo [a] fraudem:quia tũc etiam in pœnalibus fit extensio, ne dispositio elusoria redderet'.c.si ciuitas.& ibi Do. in ij. notab. de sen.excõ.in vj.& ad hoc glo.no.in gl.fi. in c.quanquã. de vsuris.in vj.ibi dũ inquit,aliàs facile esset hanc constitutionem eludere,& illam gl.no.Dom.ibi,col. pen. ver. not.bene istam gl.ad idem gl.in clem.j.in verbo,sepelire. in fi.de sepulturis, & facit tex.in l.j. §.fi.ff.de cal.& in l.sed iul.§.mutui dationem.ff.ad senatusconsul. Macedo.

[a] Remouẽdo. Dixi in consuetud. Parisi. §.1??. gl. iij. nu. 9.& in annot. ad Phil.Deci. cõs. 277.& in regu. cancella.de public. resign. q. v.nu.27. C.M.

12 ¶ Quarto fallit†vbi agitur de vtilitate publica:quia tũc etiam in materia pœnali extensio fieri debet, ne delictũ sit impunitum.l.ij.§.exercitum.per illum text.ff. de his qui no.infam.& idem no.Bar.in l. quemadmodum in v. nõ.per illum text.C.de agric. & censi lib.xj.cũ si.vt dixi in consi.lxv.& idem tradit Ro.in consi.cv. viso themate. col.fi.& Pau.de Cast.in consi.xxiij. viso puncto. col. pen.

13 ¶ Quinto fallit,†qñ duo sunt æquiparata de iure antiquo: quia pœna statuta in vno,habebit locum in alio:& ista extensio est facta à lege,vt no.Bar. in l. si quis seruo. C.de furt.per gl.ibi.& in l.vt tantũ.ff.de ser.corru. gl. in c.si postquã.in gl.fi.de elec.in vj.& in c.de multa.de præbẽ.& ibi Abb.& debet æquiparatio fieri per viã regulæ. vt no.Matth.& in trac.extensionis,quẽ refert & sequitur

Ang. Aret. in §. ius autẽ ciuile. char. antepe. col. iij. ver. iij. fallit. ¶ Sexto fallit† vbi agitur de fauore ecclesiæ: quia 14
constitutio pœnalis extenditur: vt not. per glo. in c. sciant cuncti. & no. ibi Dom. [a] circa fi in vers. no. primo ex hac A
gl. de elect. in vj. & no. & Abb. in c. nihil. col. antepen. de elec. in versi. secundo principaliter põtest responderi. Et eodẽ modo si agatur de fauore fidei: vt not. Abb. in c. ij. in fi. de diuortiis. similiter si agatur de fauore animarũ. cõstitutio pœnalis extendit, vt no. Io. And. in c. ex tenore. & ibi Abb. in ver. no. singulariter. qui fil. sint legi. no. Bar. in auth. sacramẽta pub. col. pe. vers. quæro vtrũ. C. si aduer. vẽd. cum si. vt Feli. tradit in c. translato. de constit. col. fi. & adde Ro. cõsi. cclxxxv. omnia. in fi. Imo. in cons. cxxiij. in causa. col. ij. Alex. in consi. xlij. super præmisso. lib. j. in fi. ¶ Septimo fallit† si ratio sit expressa: quia tũc 15
etiam in pœnalibus extensio fieri potest: vt no Alex. in l. cum mulier. per illum text. in v. no. ff. sol. mat. & idẽ nõ. Dom. in c. si ciuitas. §. j. in prin. de sentẽ. excommu. in vj. ¶ Octauo generaliter† dici potest, ꝙ etiam vbi agitur de 16
pœna. fiat extensio de similibus ad similia ab identitate rationis [b] vt no. Bal. per gl. ibi in l. si quis id ꝙ. s. de iuris. B
om. iud. & Alex. ibi col. pe. & ad hoc est tex. in c. j. §. porrò. in tit. quę fuit prima causa benef. amit. & Bal. ibi col. iij. dicit illum tex. esse meliorem de iure: ibi tamen tex. ex noua prouisione vlterius procedendo in illo casu videtur statuere, ita quod absque illa noua dispositione aliud fuisset dicendum. Ad §. porrò. rñdetur dupliciter: vt per Imo. in l. si viro. col. viij. sol. matr. tñ pro ista cõclusione, ꝙ fiat extẽsio etiam in pœnalibus. sunt gl. tredecim quas allegat Ang. Aret. in §. ius aũt ciuile. in pe. char. col. ij. de iust. & iur. & ibi etiã duodecim glo. contrarias adducit. ¶ Et pro resolutione recurrendum est ad ea quæ scribit Io de Imo. in l. si verò. §. de viro. s. sol. matr. Ex cuius dictis firmari potest regula negatiua, ꝙ vbi agitur de pœna, non debet extensio fieri, per text. cum simi. s. allega.

a Domi. & in cõsilio xxxvii. col. ij. C. M.

b Rationis. Albe. par. j. statu. q. 104. fallit vbi imponitur ipso iure. And. Tiraq. repe. L. si vnquã. versi. reuertatur. nu. 248. C. de reuo. dona. C. M.

In l. Inuitus. Argumenta.

1 Procurator inuitus nemo constituendus.
2 Aduocatus patrocinium suscipere cogitur inuitus.
3 Procurator fisci an posit ad officium cogi.
4 Notarius instrumenta conficere cogi potest.
5 Caupo & tabernarius hospites recipere coguntur inuiti.
6 Doctor ad consilium præstandum cogi potest.
7 Meretrix in lupanari an posit ad coitum cogi.

Officium

8 Officium necessarium quod dicatur.

REGVLA CXCVII.

INVITVS *nemo cogitur defendere.*

1 ¶ ET inuitus † procurator non constituitur. l. inuitus. C. de procur. & in l. filiusfa. §. inuitus. ff. de procura. Et idem in executore, qui inuitus non cogitur officium executoris suscipere, not. Bal. in l. at si quis. in ver.
2 credo tamen. de relig. ff. & no. Cardi. in cle. j. in iiij. q. de testa. † Secus est in aduocato qui cogitur patrocinium suscipere, vt not. Bal. & Salic. post Coffr. in l. inuitus. per text. in l. prouiden lu n. C. de postula. not. per gl. in l. j. §. ait pretor. ff. de postula. in verbo, habebunt. & ibi Ang. no. illam gl. Et idem est in procuratoribus qui soliti sunt exerce-
A re se in palatiis, qui largo [a] modo dicuntur aduocati, & ita dicunt Fulg. Pau. de Cast. & Alex. in d. l. inuitus. facit text. in l. j. §. aduocatos. ff. de var. & extraor. cog.

a Largo. dixi ad Alex cōs. ii. lib. vj. C. M.

3 ¶ Et idem est † in procuratore fisci seu reipublicæ, secundùm Salic. in d. l. inuitus. arg. l. hi qui ad ciuilia. C. de appel. & in l. si quis magistratus. ff. de mune. & hono. Et ideo syndicus vniuersitatis cogitur officium suscipere: vt not. Bal. in d. l. filiusfamiliâs. §. inuitus. in prin.
4 ¶ Et idem dicit Ang. in d. §. ait prætor. † in notario qui compellitur instrumenta conficere. vt not. Bart. in l. j. ff. furti aduers. nau. & Bal. in rub. C. de fide instru. col ij. versi. sed dubitatur. Idem Host. in summa. de fide instru. in §. ex quibus. versi. & hi qui. vbi dicit quòd si recusat suscipere rogatus, est periurus, & potest priuari officio: & hoc dictum refert & sequitur Card. in clem. j. versi. dudum. in xiij. not. de iureiuran. † Et idem
5 dicit Ang. in d. §. ait prætor. in caupone, hospite, & tabernario: quia etiã inuitus cogitur hospites recipere. & idem no. Bar. in d. l. j. ff. furti aduers. naut. & in l. j. §. j. ff. nautæ, caup. in l. j. §. cura carnis. de offic. præfect. vrb.
6 Sic etiam † doctor cogitur consulere; vt no. per glo. in l. ij. in verb. consensum. C. de proxi. sacr. scrin. lib. xij. & ibi Bart. & glo. ibi. alleg. l. sanci mus. la j. C. de aduoca. diuer. iudi. & Salic. ibidem dicit. & idem Bar. in l. proximè. in prin. ff. de his quæ in testa. delen. & Anto. de But. in c. si pro debilitate. col. iiij. de offic. deleg.
7 ¶ Et idem videtur † in meretrice quæ sit in lupanari: & in artifice, qui tenet signum artis, per rationẽ quæ allegatur in hospite. per Bar. in d. l. j. furti aduer. nau. & Bal. in d. l. filiusfamiliâs. §. inuitus. cõcludit. in gl. j.
8 ibi, † quod omne officium vtilitate & autoritate publicum, vel vtroq; modo publicum, dicitur officium necessarium, & recusari non potest. & ad hoc no. glo. ibi: facit tex. in l. munerum. §. iudicandi. ff. de mune. & hon.

In §. Cui damus. Argumenta.

1 Exceptio an semper competat ei, cui & actio.
2 Actio & exceptio simul cõpetunt, quãdo ad eundẽ finẽ tendunt. & nu 3. & 4.

CVI *damus actionem: eidem exceptionem competere multò magis quis dixerit.*

¶HAEC regula etiam habetur in cap. qui ad agendum. eo. tit. in vj. & probatur in l. j. §. his autem. ff. de superficieb. & in l. creditori. in fi. & glo. ibi per illum text. C. de pact. & secundum reg. arguit Bal. in consi. cclxxxv. super eodem. col. ij. lib. iiij.

¶Et ista regula procedit † vbi ratio diuersitatis non datur: secus est vbi sit ratio diuersitatis, propter quã actio datur & exceptio denegatur: vt not. Abb. post Anto. de But. in c. debitores. per illum tex. de iureiurã. vbi exemplum habetur. 1

¶Secundo principaliter † regula limitatur procedere, & declaratur quando actio, & exceptio tendunt ad eundem finem: quia tunc si actio datur, à fortiori exceptio videtur cõpetere: quia in exceptione est reus cuius causa fauorabilior est. l. fauorabiliores. ff. eo. & in l. Arrianus. suprà. de actio. & oblig. & quia in exceptione agitur de retentione quæ facilius conceditur. l. per retentionem. C. de vsur. l. ij. vbi Bal. in iij. no. C. de fideicom. † Secus est si exceptio, & actio tendunt ad diuersa: quia tunc exceptio vno respectu denegatur: & tamen actio alio respectu concedi potest: vt not. Inno. & Hostien. in c. inter dilectos. de excess. prælat. & Abb. ibi in fi. & Pet. de Anch. & Ioan. de Ana. in c. accedens. col. j. de accusa. Et hoc modo omnia resoluuntur quæ in contrarium allegari possunt. † nam in iudiciis possessoris recuperandæ possessionis ille qui spoliauit, non potest exceptionem opponere ad impediendum restitutionem possessionis: quia spoliatus ante omnia restitui debet[a]. c. in literis. de restit. spolia. l. si quis à se fundum. C. vnde vi. Sed facta restitutione datur sibi actio respectu proprietatis. & sic actio & exceptio diuersa recipiunt: & ita etiã videtur procedere text in l. si quis conductionis. C. locati. & hoc modo etiam videtur procedere text. in d. c. debitores. & adde tex. in d. c. indemnitatibus. §. verum. & ibi glo. in verbo facultas. de electio. in vj. vbi glo. dicit esse speciale in monialibus. & regula ista non habet locum. Sed potest responderi: quòd ille text. procedit secundum no. in c. accedens. de accusa. & in c. constitutus. de appella. 2 3 4 A

a Debet. Vide ad istam regu. Socin. in tracta. fallen. in regu. ccclxxix. vbi ponit xii. limitationes. & Hipp. de Marsil. qui ponit alias ii. in singula. xi. & in singu. cxcix. docto. in l. naturaliter. §. nihil cõmune. de acquir. poss. vbi Bal. posuit xij. limitationes, quas refert ibi Alexan. in viii. col. cum seq. & Specu. in ti. de pet. & pos. §. fin. vbi ponit xxij. fallen. Lãfran. de Oriano in repet. rub. de cau. pos. & proprie. in viii. col. in fin. vbi ponit xj. fal. & Corse. in tract. fallen. ad reg. spoliatus ante omnia &c. vbi ponit l. fallen. qui trac. est in ij volu. tracta. diuersorum doctorum. H. C.

CVM *quis in alicuius locum successerit, non est*

æquum

æquum ei nocere hoc quod aduersus eum non nocuit, in cuius locum successerit.

¶DE ista regula dictum fuit s. in reg. quod ipsis qui contraxerunt.

PLERVNQVE *emptoris eadem causa debet esse circa petendum ac defendendum, quæ fuit autoris.*

¶DE ista regula gloss. hic remittit ad supradicta, in reg. nemo plus iuris.

In §. Quod cuique. Argumenta.

1 Beneficium non confertur in inuitum.
2 Exigere qui nequit, nec à sponte offerente capere poterit.
3 Exactum licitè non potest remitti.
4 Notarij plus iusto accipientes, meritò puniendi.
5 Statutum prohibens accipere, non permittit accipi ab eo qui offert sponte.

QVOD *cuique præstatur, inuito non tribuitur.*

1 ¶QVIA beneficium † inuito non datur. in regula, inuito. s. eodem. ¶Et not. dictum Bar. hic. qui per gloss. infert, quòd si notarius priorum non potest salarium accipere de aliqua scriptura, quòd etiam à sponte soluentibus accipere non licet. & ad hoc facit text. in capitu. exigit. de censi. in vj. † vbi sicut non potest quis exigere, pariter à
2 sponte[a] soluente recipere non licet. & glo. ibi in verbo,
▲ volēte. ad idem facit tex. in cap. statutum. §. accessorem. in versi. si quis autē. de rescrip. in vj. † vbi quod licitè exa-
3 ctum fuit, remitti nō potest. ad idem text. in clemen. nolentes. de hære. & ad idem est gloss. in l. vnica. C. publicæ lætitiæ, vel Consul. lib. xij. in versi. accipientem. quæ etiā dicit, quòd pari pœna punitur ille qui accipit à sponte dantibus, & ille qui exigit: & illam no. ibi Io. de Pla. & idem no. Bal. per illum text in authen. sed hodie. C. de episco. & cleri. vbi colligit argumentum, quòd † notarij puniuntur si vltra debitum aliquid accipiant à
4 sponte soluentibus.

a Sponte. Frā. Rip c. cùm M. Ferra. colum. ii. de constitu. in tracta. de Peste. fol. 66. folio 139. C. M.

¶Et ista conclusio videtur procedere vbi agitur de interesse publico, & in causis à iure expressis: aliàs secus videtur: quia quædam honestè accipiuntur, quæ inhonestè petuntur. vt dicit tex. in l. j. §. proinde. de variis & extraord. cog. & gloss. in l. ij. circa fin. in verb. sed præstari. s. de origi. iur. per illum text. ibi, hoc non peti, sed præstari solere. & idem gloss. in d. c. exigit. de censib. in vj. in d. verbo, voluntate. quæ dicit hoc regulariter procedere. & allega. s. in contrarium habere locum in quibusdam casibus. & adi dem text. cum gloss. xviij. dist. in c. de eulogiis. in glo. fi. & in c. dilectus. el ij. in fi. de simoniacis.

¶Item dictum Bar. hic videtur procedere prout ipse loquitur. † quando
5 statutum prohibet salarium accipere: ista verba generalia sunt, & com-

prehendunt etiam ſponte ſoluentem. Secus videtur ſi quis eſſet prohibitus petere:quia non prohiberetur accipere ab eo qui ſponte ſolueret.dicto cap.dilectus.cum ſimil.ſ.alleg.

REGVLA CXCVIII.

a Atrocitatē. aliàs,non ignoſcitur.Iaſ.cōſi. cxxxvj. lib. j. C.M.

AD ea quæ non habent atrocitatem [a] facinoris vel ſceleris in ijs ignoſcitur ſeruis.ſiue dominis ſiue ijs qui vice dominorum ſunt,velut tutoribus & curatoribus obtemperauerint. A

¶VIDE dicta ſuprà in l.velle non creditur.

SEMPER *qui dolo fecit quo minus haberet, pro eo eſt habendus ac ſi haberet.*

¶VIDE dicta ſuprà,in l.qui dolo.

IN *contractibus ſucceſſores ex dolo eorum quibus ſucceſſerunt nō tantùm in id quod ad eos peruenit,verùm etiam inſolidum tenentur: hoc eſt vt vnuſquiſq; pro ea parte qua hæres eſt,cōueniatur.*

¶VIDE dicta ſuprà in l.hoc iure.§.fina.

In l.Quoties nihil.Argumenta.

1 Præiudiciale minus in dubio eligi debet.
2 Appellatio non præſumitur deſerta in dubio.
3 Appellatio admittenda videtur in dubio.

REGVLA CXCIX.

QVOTIES *nihil ſine captione inueſtigari poteſt:eligendum eſt quod minimum habeat iniquitatis.*

b Admittendam. Deci.ca. de priore. de appella.conſil. ccclvj. Alexan. cōſi.cxxxix.nume.7. libr. vij. C.M.

¶VIDE dicta ſ. in regula,in obſcuris.& adde regulā quam tradit Pau.de Caſt.in l.j.ff.ſi quis cau.per illum tex.†quòd in dubio eligi debet quod ſit minus præiudi- 1
ciale.vnde infert,†quòd in dubio pronuntiandum ſit ap- 2
pellationem non eſſe deſertam:& pari ratione†in dubio 3
eſt pronuntiandum appellationem admittendā [b] & no. B
per glo.in c.vt debitus.de appel.cum ſimil.vt dixi ibi.
¶Et ad reg.hic faciunt iura quæ dicunt de duobus malis minus eſſe eligendum l.ſi procurator rei.& ibi gloſſ. ſ.de except.doli.cum ſimil.alleg.in glo.hic & in c.j.xiij. diſt.

dist.in prin.& in c.ij.in fin.ead.dist.in.& glos.ibi in versi. minimus.alleg.istum tex.& ad idem tex.in c.non solum. xxxiij.qõ.iiij.& glo.ibi similiter allegat istum textum.

REGVLA CC.

OMNIA *quæ ex testamento proficiscuntur, ita statum euentus capiunt si initium sine vitio ceperint.*

¶VIDE dicta suprà in regula,quod ab initio.

In l.Omnis definitio.Argumenta.

1 Definitio rei definitæ substantialia debet ponere.
2 Definitio bona censetur,quæ cum suo definito conuertitur.
3 Causa non benè definitur per effectum.

REGVLA CCI.

A OMNIS *definitio in iure ciuili periculosa est: parum^a est enim vt non subuerti possit.*

¶GLOS. intelligit omnis definitio,pro regu.sed capiendo definitionem vt verba sonant,dicendũ est,vt not.
1 Barto.in l.j.col.j.š.de testa.†quòd definitio debet ponere substantialia rei definitæ, & per hoc debet continere genus sub quo res est definita.

¶Item debet continere differentias,vt appareat quòd res definita differt ab aliis speciebus contentis sub illo genere.vt patet in d.l.j.de testa.& in aliis definitionibus. & idem Bal.in l.cum quis.col.ij.C.de iuris & fact.igno. & in rub.C.qui admit.colum.ij.

2 ¶†Et illa est bona definitio quæ conuertitur cum definito.l.ij.§.dolum.vbi Bart.ff.de dolo.ad idem est tex.in l. mortis causa capitur,in princ.ff.de dona.causa mort.in l. Quintus.la ij.in §.cũ aurum.š.de auro & argent.legat.

3 ¶†Et non est bona definitio si causa definitur per effectum:vt not.Bart.in l.j.in princi.col.vij.š.de appel.quod dictum declaratur vt dixi in rub.de probat.colum.v.

¶Et propter hoc dicitur hic,quòd definitio est periculosa in iure:quia difficile est explicare quiditatem & essentiam rei definitæ,secundum quòd philosophi veram definitionem perscrutantur,considerando quiditatem & essentiam rei definitæ.

a Parum.Budæus noster legendũ censuit rarum,& sequitur Greg.Halo. Sed Ioan. Ferra. Monta. hic cõmunem literam rectè tuetur: vt sit sensus,nõquòd vix vlla regula,vlla definitio cõstituj aut stare posit in iure:sed quòd nisi circunspecti simus, parũ fit, hoc est, non multum desit,quin subuerti queat.Carol.Mol.

¶ Sed secundum Legistas videtur quòd definitio non sit ita periculosa:quia dato quòd quiditas & essentia rei non exprimatur,satis est definitionem constare ex genere & differentiis.ideo quandoque res definitur considerando rem prout est in fieri.l libertas.§.seruitus.de statu homi.& in l.v.§.stipulatio.de verb.oblig.& dixi in dicta rubri.de probatio.colum.iiij.

In l. Quod quis.Argumenta.

1 Procurator pœnam recuperare nõ debet,quam ob suum passus est delictum.
2 Victus quando ad expensas victori non teneatur.
3 Fideiussor quas culpa sua soluit vsuras,à principali non repetet.

REGVLA CCII.

QVOD *quis ex culpa sua damnum sentit:non intelligitur damnum sentire.*

¶ EADEM regula habetur in regula,damnum.eo.tit.in vj.

¶ Et vltra glo.hic facit tex.in l.qui proprio.§.item.ſ.de procur.vbi dicitur,quòd† procurator pœnam quam ex suo delicto passus est,recuperare non debet.ad idem text.in l.si communis familia.ſ.de noxa.in l.inter cohæredes §.quòd ex facto.ſ.famil.ercifcun.cum simil.vt per Dy.in d.reg.damnum. 1

¶ Et per iura prædicta infert Alber.hic:† quòd victus non tenetur victori ad expensas in quibus condemnatus fuit propter eius contumaciam,quia culpa sua habuit illud damnum:& idem dicit Spec.in tit.de expen.§.nunc de expensis.versi.cæterum.& idem Barto.in l.si pignore.ſ.de pig.act.Abb.in c.finem litibus.de dolo & contu.col.vj.versi.insuper quæro.& not.Imol.per illum tex.in l.damni infecti quidam.§.cum parietem.in princi.ſ.de damno infecto. 2

¶ Eodem modo infert Alberi.hic,† quòd fideiussor non poterit repetere à principali vsuras quas soluit culpa sua,eo casu quo illas soluere non cogebatur: in quo latè disputando insistit: de quo videndum est quod Alex.scribit consi.ccxix.quoniam in quæst.lib.ij. 3

REGVLA CCIII.

MINVS *est actionem habere,quàm rem.*

¶ ISTA regula declarata fuit suprà in regula quæ actionem.vbi videndum est.

In l. plerunque.Argumenta.

1 Status de præsenti quare debeat attendi.
Legatum sub conditione,an posit alienari.
2 Venditio de præsenti pura dicitur,licet sub conditione posit resolui.
3 Sententia quando conditionalis dicatur.
4 Confessio debitoris quando dicatur certa de præsenti.

REGVLA

REGVLA CCIIII.

PLERVNQVE fit, vt etiam ea quæ à nobis possunt abire, perinde in eo statu sint, atque si non essent eius conditionis, vt abire posȣint. & ideo quod fisco obligamus, & vendicare interdum, & alienare, & seruitutẽ prædio imponere possumus.

1 ¶NOTO quòd† status de præsenti consideratur: nec attenditur, quòd status qui est de præsenti resolui possit: vnde res legata sub conditione, cum interim sit hæres, alienari potest. l. fi. §. sed quia. C. communia de leg. & not. per glo. hic.

2 ¶ Et adde tex in l. ij. ff. de in diem addict. † vbi venditio de præsenti est pura, licet sub conditione resolui possit. ad idem tex. in l. hæc venditio. §. fin. de contrahen. empt. vbi venditio fuit facta pro centum, & quanti plurimi postea repertum fuerit, interim dicitur certa venditio quæ certum habet pretium, licet illud alterari in futurũ possit. ¶ Et ad hoc facit no. quæstio quam tradit Barto. in l. Iulianus. in fi. de condict. indeb. vbi concludit, quòd facta reformatione quòd omnes repræsaliæ debeant reuideri, & quæ fuerint reprobatæ non valeant, interim executio fieri potest, [a] licet in futurum possent reuocari: & idẽ in simili casu not. Bar. in l. iudex postquam. ff. de re iudic. in fin. † de iudice qui condemnauit reum in certa quantitate, addita clausula, plus & minus secundũ formam statutorum: nã talis sententia non est conditionalis, sed resoluenda sub cõditione. d. l. ij. de in diem addict. & sic de præsenti est certa: & idem Bald. in rub. C. deposi. in vj. q. † vbi inquit, si mercator scribit se debitorem in x. ex causa depositi & plus & minus prout in libro rationum cõtinetur, ista confessio dicitur certa de præsenti, per l. publia. §. fi. ff. depos. & quod ibi Barto.

A a Potest. Imò vt dixi ff. eod. l. is damnũ. §. quod pendet. C. M.

3

4

¶ Quæ omnia dicta confirmantur per istam regulam quæ secundũ glo. intelligitur, quòd dispositio cõsiderato præsenti statu fieri possit cum sua causa, & cum illa conditione resolutiua. l. si debitor. C. de distr. pig. & ad hoc facit, quia resoluto iure datoris resoluitur ius acceptoris. l. lex vectigali. ff. de pig. not. Bal. in c. j. in consi. ix. de alie. feu. Imo. in consi. viij. in casu præmisso. col. penul. Alexã. consi. xxxviij. consideratis his. col. ij. lib. ij. in consi. clxxij.

viso themate.col.iij.eo.lib.ij.in consil.xj.ponderatis his.col.xj.lib.iij.Bald.consi.ccclxxxj. Masiolus.lib.j.Socin.consi.lxxxv.viso comprom isso.col.pen.

In l.Iure naturæ.Argumenta.

1 Lucrum quærens ex aliena iactura,in dolo esse præsumitur. Pupillus obligatur in eo, quo locupletior factus est.
2 Ecclesia etiam obligatur,si locupletior efficiatur.
3 Statutum tollens exceptionem,locum non habet,si quis lucretur cum iactura alterius.
4 Exceptio non numeratæ pecuniæ,quando opponi poßit de iure canonico.
5 Debitor etiam post biennium probare potest pecuniam se non recepisse.
6 Iure suo priuari potest,quis ob publicam vtilitatem.

IVRE *naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento & iniuria fieri locupletiorem.*

¶HAEC regula habetur in l.nã hoc à natura.de condict.indeb.& in regu.locupletari.eo.tit.in vj. Et licet tex. hic copulatiuè loquatur:tex.in d.reg.locupletari.loquitur alternatiuè:& sic sufficit,quod alterum verificetur.l. cum pupillus de cõdi.& demon.c.inter cæteras.de rescr.

¶Et pro regula facit tex in l.si quis mancipiis.§.fi.ff.de instit.vbi dicitur,†quòd dolo malo facere dicitur,qui ex aliena iactura lucrum quærit. 1

¶Et ista ratione etiã pupillus obligatur in eo in quo factus sit locupletior.l.j.§.j.in fin.ff.de auth.tut.& in §.fin autẽ.instit.quib.alie.licet.& in l.fi.C.de vsuca.pro empt.

¶Et pari ratione†etiam obligatur ecclesia si facta sit locupletior:vt not.per gloss.& ibi Bar.in authen.qui res.in verb.eum.C.de sacrosanct eccle.Bal.in l.iubemus.§.sanè.in princi.C.de sacrosanct.eccle.in l.si prædium.C.de præd.mino.Abb.in c.si quis presby in fi.de reb.eccl.non alien.Alex.consi.iiij.viso processu.col.j.in fi.lib.iij.And. Sicul in consi.xl.col x lib.j. 2

¶Et hac ratione†si statutum tollit exceptionem,nõ habet locum si contingat alium lucrari cum iactura alterius:quia tali casu officium iudicis potest implorari:vt no.Bar.in l.planè.in fi.ff.de peti.hæred.Abb.in c.ex parte.el ij.de offic.deleg.cum simil.vt dixi ibi post Moder. 3

¶Et hac ratione iudex ne quis lucretur cum iactura alterius,mouetur etiam ad priuatam vtilitatem:vt no.Abb. post alios in c.ad nostram.col.ij.de iureiurand.

Et eadem

¶ Et eadē ratione cōcludit Dy. in d.reg. locupletari.in fi.
4 † q. de æquitate canonica[a] exceptio non numeratæ pecu-
A niæ pōt opponi etiam post bienniū,[b] & not Bal. in l.si ex
B cautione.in ix.q.in l.in cōtractib⁹.in prin.C.de nō nu.pe.
¶ Sed tamen idem videtur de iure ciuili:quia militat ratio regulæ ne creditor lucretur cum iactura debitoris.
5 ¶ † Et hoc si ipse debitor probet se pecuniam non recepisse: quia potest probare etiam post biennium: vt not.per gl.in l.in contractibus.in princip.in ver. nullo modo.C. de non nume.pecu.cum sim.vt tradit Alexan.cons.clviij. in causa & lite.col. pen.lib.ij.de quo videndum est quod scribit Fely.in c.si cautio.de fi.instru.in iiij.charta.
¶ Et regula limitatur nō procedere ex causa prout in vsucapione seu præscripto gl.dicit.& in d.l.nam hoc natura. & in dicta regula,locupletari.
6 ¶ † Et in casibus in quibus quis priuatur iure suo propter vtilitatem publicam: vt in l. item si verberatum.§.item si ager.ff.de rei vendicatione. & in l. Lucius. ff. de euicti. in l.venditor.§.si constat.s. communia.præd. cū si. vt no. in ea quæ ecclesiarum.de consti. & in l.ij. C.si contra ius.
¶ Et idem est in eo qui in alieno ædificat:vt in §.& ex diuerso.instit.de re.diui.& in l.si is contra quem.C.de edifi. priuat.nā imputatur illi qui in alieno solo sciēter ędificauit:vt p Dy.in d.regula , locupletari. Et quando qs dicat locupletior,dixi.s.in regula, ex pœnalibus causis. s.eod.

c Canonica. hæc est magis cōis opinio, de qua vide satis late addit.Dy. in reg.locupletari. hic alleg. superverb.biennium. sed vltra ea quæ ipse alleg.vide Ias. in l.cū quis. C.de iur.& fac.igno. col.viij.in prin. versicul.sed hic moneo. vbi tenet cōtra Dyn. & communem. Hier.Chuc.

b Biennium. probando semper opponi potest. alioquin non seruatur in hoc regno. C. M.

In l.Res iudicata.Argumenta.

1 Res iudicata propriè tunc dicitur,quando appellari non potest,quæ tunc pro veritate habetur.& nu.2.
3 Rescriptum principis nil potest contra sententiam,quæ transiuit in rem iudicatam.
4 Rei iudicatæ renuntiari potest.

REGVLA CCVI.

RES *iudicata pro veritate accipitur.*

¶ QVIA regula loquitur de re iudicata. Notandum
1 est † quod res iudicata dicitur[c] propriè quando appellari non potest: vt not. per gl.in c. non solum. in verbo, innouata.de appel.in vj.& Domi.ibi in prin.dicti cap. non solum.in fi.no.illam glos ad statuta quæ de iudicato loquuntur.& no. Bar.in rubri.C. De re iudi. Abb.in rub.de re iudi.facit text.in c.dilecti. in fin.de elect. in c.quod ad consultationem. de re iudi. in l.eleganter. §.si quid post. ff.de condict.indeb.

c Dicitur. Ad de Ias. in l.j. ff. de re iudicata.

¶ Et in

¶ Et in not. casu Ro. tradit in consil. cccxxxiiij. circa primum col. ij. & Alex. consi. xciiij. in causa & lite in princi. libr. ij. vbi propter hoc concludit, quòd licet dicatur non obstante priori sententia, non per hoc videtur esse derogatum rei iudic.

1 ¶ Et talis res iudicata pro veritate[a] habetur, vt hic. † Et ideo sententia lata contra rem iudicatam non valet. l. j. C. quando prouocare non est necess. & † rescriptum principis non valet contra sententiam quæ transiuit in rem iudic. l. fin. C. sent. rescind. non posse. l. causas vel lites. C. de transact. & bonus text. in c. exposita. de arbit. 2 3

¶ Et hoc intelligitur, nisi præcise constaret de mente principis quòd voluisset derogare rei iudicatæ: quia potest, cum illud sit ius quæsitum de iure ciuili: vt not. Bald. in l. fil. col. ij. in ver. sed immediatè opponitur. C. sent. resc. non posse. Ange. in l. Lucius. ff. de euict. Paul. de Cast. in l. cum hæredes de acquir. poss. cum si. vt tradunt Moder. in c. quæ in ecclesiarum. de constit. & dixi ibi. col. xj. & hoc modo regula limitatur.

¶ Secundo † regula fallit si renuntiatum sit rei iudicatæ quia illi renuntiari potest, & valet renuntiatio. l. iurisgentium. §. si paciscar. ff. de pactis. Et non solum expressè. sed etiam tacitè renuntiari potest: quia si quis fuit admissus ad probandum de iniquitate sententiæ, & ita probatum fuit, parte non opponente iudex debet primam sententiam quæ transiuerat in rem iudicatam reuocare. vt not. voluit Innoc. in c. cum dilecta. de rescript. in c. cum Bartoldus de re iudic. & sequitur Alexan. in l. iudex postquam. col. ij. versi. sexto fallit. de re iud. & idem Alexand. consi. lxxvij. in causa & lite. col. fi. libr. ij. & in consi. ccxij. viso. in princ. lib. ij. & not. Ant. de Butr. in c. quoniam contra. col. fi. & Abb. ibi de probat. & idem Ant. in cons. xxvij. visis col. iij. Abb in consi. lxxxix. in quæstione. lib. j Rom. consi. clxxxiiij. amplissimè doctor. in fi. Aret. consi. lxxiij. diligenter. col. ij. & hoc declaratur vt dixi in d. c. quoniam contra. char. v. versi. quartus casus. 4

a Veritate. L. ingenuũ. de statu ho. Amplia etiam cum iniquè decernit. l. pe. de iust. & iure. l. seruo inuito. §. cum prætor. ad Treb. l. sed si contra. in prin. de libe. agnosc. etiam in his quæ sunt iuris naturalis. quia naturę cõparatur. l. j. in fi. cum l. seq. de liber. agnosc. l. quotiescunque de decurio. li. x. C. vbi text. comparat hæc duo naturã & originẽ vel iudiciũ inter partes latũ. & ait glo. in l. si non sortem §. hæredi. de cõdictio. indeb. quod iudices faciũt de non iure ius, & ente non ens. Limita per no. Bart. & Alex. in l. Iulianus. verum debitorem. de condi. indebit. & in l. iiij. §. cõdemnatum. col. j. de re iudi. & ibi Ias. col. j. & in l. ij. §. j. col. v. solut. matr. C. M.

REGVLA CCVII.

NON *potest videri desiisse habere, qui nunquam habuit.*

¶ DE ista regula dictum fuit in regula, non videtur rem amittere. suprà eodem.

In l.

In l. Seruitutem. Argumenta.

1 Seruus morti assimilatur.
2 Seruus pœnæ manumitti non potest.
3 Seruus pœnæ est penitus incapax, nec restitutus habilitatur. & numero 4.
5 Seruus pœnæ propter delictum nullus efficitur hodie.

REGVLA CCVIII.

SERVITVTEM *mortalitati ferè comparamus.*

1 ¶ ET seruitus† morti assimilatur, vt dicit text. in l. intercidit. in fi. de cond. & demon. & in l. cùm hic status. §. si donator. ibi, licet seruitus morti comparetur. & ista regula videtur generaliter procedere siue quis efficiatur seruus pœnæ, prout loquitur tex. in d. l. intercidit. siue efficiatur seruus alicuius priuati. d. l. cùm hic status. §. si donator. ad idem text. in l. res vxoris. C. de donat. inter vir. & in l. ex facto. §. si quis rogatus. ver. sed si seruus pœnæ. ff. ad Treb. & in l. j. §. filius qui mortis. ff. ad Tertul.
2 facit text. in l. qui vltimo. ff. de pœnis. Aliàs tamen est differentia† quia seruus pœnæ manumitti non potest. vt not. Ioan. Andr. in c. ita quorundam, de Iud. & ibi Abb. in fin. per tex. in l ij. C. quib. ad libert. proclam. non lic. & hoc dictum pro singulari. tradit Rom. in singul. ccccccl xxvj. nullus qui ex suo delicto.
3 ¶ Et† seruus pœnæ est omnino incapax. l. si in metallum. ff. de his quæ pro non script. l. si quis mihi bona. §. si quis planè. de acquir. hæred. non sic in seruo priuati: quia domino acquiritur. l. si paterfamiliàs. ff. de hæred. inst. & not. Bart. in l. si cognatis. de reb. dub. in princ & ibi propter
4 hoc dicit,† quòd seruus pœnæ non habilitatur, dato quod restituatur. l. intercidit. in fin. de cond. & demonst. Secus in seruo priuati. l. ex facto. §. si. de vulg. & pup. & Imo, ibi sequitur col. ij. quod tamen limitatur & declaratur: vt per Bart. in l. j. §. si filius qui mortis. ff. ad Tertul.
¶ Et quæ dicta sunt de seruo pœnæ procedunt secundùm iura anti-
5 qua: hodie† verò propter delictum nullus seruus pœnæ efficitur. auth. sed hodie. C. de donat. inter virum.
¶ Et hoc intelligitur in illis qui viui remanent post condemnationem, puta in deportatis. Secus est in damnatis ad mortem vt not. Barto. in d. authent. sed hodie. & in d. l. qui vltimo. de pœnis. in d. l. si eius. §. si cui. de testa. & in l. si quis mihi bona. § si seruus. de acquir hæred. & idem Ang. in l. si quis filio. §. irritum. ff. de iniusto rupto.

In l. Quæ ab initio. Argumenta.

1 Institutio inutilis quando reconualescere possit.

REGVLA CCIX.

QVAE *ab initio inutilis fuit institutio: temporis tractu conualescere non potest.*

¶ DE

¶De ista regula dictum fuit generaliter in regula, quod ab initio.§.eod.& quantum ad institutionem de qua specialiter text.hic loquitur, regula procedit,†quando est defectus in substantialibus. Secus est si defectus sit in accidentalibus, qui extrinsecus contingit:quia tunc confirmatur institutio quæ à principio fuit nulla l qui soluendo.la j.vbi Bart.hoc dicit.ff.de hæred.inst.ad idem facit text.in l.pignori.ff.eod.tit. 1

In l. Seruus Reipub. Argumenta.

1 Seruus quando possit abesse causa reipublicæ.
2 Inhabiles etiam admittuntur quando de vtilitate publica tractatur.
3 Inhabiles quo casu ad feudum sint admittendi.
4 Accusare potest homicidium etiam aliàs inhabilis, statuto hoc permittente.
5 Conuentio inter priuatos facta non attenditur, si de vtilitate publica agatur.
6 Promittens aliquem non offendere, potest eum bannitum licitè offendere.

REGVLA CCX.

SERVVS, *republicæ causa abesse non potest.*

¶ISTA regula videtur procedere pout loquitur †quando abesset titulo honorabili: aliàs videtur quod seruus cùm possit esse procurator ad negotia.l.seruum quoque.§.j.§.de procurat.quòd etiam pro republica procurator constitui possit: quia officium procuratoris vilissimum est.§.fin.institut.de except. 1

¶Et hoc saltem videtur procedere quando non esset alius æque idoneus.arg.l.generaliter.§.spurios.ff.de decur.& facit text.in c.inter quatuor.de relig.domib.cum simil.vt di[illegible] c.ij.de iudic.colum.v.ver.& retenta communi opin.

¶Imò quod fortius est, videtur quod etiam absolutè seruus abesse possit causa reipub.†quia vbi agitur de vtilitate publica, etiam inhabiles admittuntur.l.si quis in grau.§.vtrum.in versi.hi quoque.ff.ad Sillan.vbi Bart.dicit, quòd lex vel statutum quod respicit vtilitatē publicam, non respicit restrictionem de habilitate personæ. 2

¶Et ideo si proclamatum sit,†quòd quicunque ceperit talem bannitum, habeat castrum in feudum, etiam inhabiles ad feudum tali casu admittuntur: vt Alex.[a] concludit post Guliel.de Cng.in l.filiusfam.§.si cere.petat. Et si stat 3 A

a Alex.Consi. xxxv.nu.5. lib. vi.Albe.part.i. statu.q. clxxxi. Bal.in tractat. stat.vers.capere.vers.castrū. Iaf.l.i.col.iii.C. de sacrosanct. eccl.l.i.§.nunciatio.de oper. no.nun.Alciat. de verb.sig.li. i.char.viii.Sed non puto indistinctè verum. C.M.

4 si statutum dicat, † quòd quilibet admittatur ad accusandum de homicid. etiam aliàs inhabiles admittuntur: vt not. Bald. in rubric. C. qui accus. col. penul. quæro si statutum. ergo pariter esset dicendum, quòd seruus propter vtilitatem publi. causa reipubli. abesse possit: nisi dicamus hoc non procedere in officio honorabili legationis vel quia ita specialiter hic expressum sit. Vel dicamus, vt dixi in d.l. filiusfamiliàs. quòd inhabiles non admittuntur. & patet, quia multi sunt inhabiles ad accusandum. l. senatusconsulto. l. non prohibentur. C. qui accus. non poss. in l. j. in l. qui accusare. ff. de accus.

¶ Et non obstat text. in d.l. si quis in graui. §. vtrum. quia non probat illud quod Bart. & doct. dicunt: quia loquitur in eo seruo qui alienatus erat cum illa conditione, ne
A manumitteretur ab emptore, & sic ab homine[a], meritò non habet locum in manumissione quæ procedit ex dispositione legis secundum senatusconsul. Sillan. quia verba prohibitionis, ne manumittantur ab emptore, non conueniunt manumissioni. quæ inducitur à lege propter
5 vtilitatem publicam: † quia conuentio facta inter priuatos, non attenditur vbi tractatur de vtilitate publica, vt
6 not. Bart. in l. qui seruum. de verb. oblig. † de illo qui promisit aliquem non offendere. nam si ille bannitus sit offendendo illum bannitum, non dicitur contra facere, vt latius dixi in d.l. si filiusfa. Et per illum §. vtrum. non benè infertur ad quæstionem de feudo: quia inhabiles ad feudum erant prohibiti à lege, & per illa verba generalia non videntur habilitari: quia statutum satis operatur in habilibus, ergo debet restringi ad habiles. l. vt gradatim. §. & si lege. ff. de mun. & hon. Secus si aliàs statutum nihil operaretur, & ita videtur procedere. quòd not. Bald. in d. rubr. ff. qui accus. & latius dixi in d.l. si filiusfamiliàs. vbi videndum est.

a Homine. pariter Curt. iunior cons. j. nu. iii. dicit, quòd verba generalia non restringuntur ad habilitatē, quando sunt geminata prolata ab homine, sed non est simpliciter verum. C.M.

HABETIS, feruentissimi scholares, annotationes quasdam super hoc titu. ff. de regul. iur. quas instantissimis precibus vestris deuictus coactus fui præcipitato studio absoluere. Et in his non potui diligentiam maximam adhibere propter onus lectionis quod assiduè mihi incumbit. Licet enim multa dicta sint, plura omissa fuerunt. Polliceor tamen vobis, in maiori ocio, si Deo placuerit, operi inperfecto addere supplementum

mentum: ita quòd illud quod nunc in rudi massa æditum est, expolitum magis reddetur. Scio etiam quòd hæc industria mea à plerisque non commendabitur: ex eo quod dici solet, laboriosum esse opus, potius, quàm subtile: mihi autem satis erit scholasticis meis aliqua ex parte satisfecisse. Quibus à me vti de me benemeritis, nihil, qualiscunque meæ facultatis sit, denegari potest. Philippus Decius Pisis. Ad laudem Dei omnipotentis. Amen.

FINIS.

LVGDVNI,
Excudebat Symphorianus
Barbierus.

9785